چاپی یەکەم

2001

ناوی کتیب

* دیوانی دەشتی.
* وینەی دەشتی.
* چەندکـورتـە شیعریـک.
* ئاوردانەوەیەک لە رابوردوو.
* دەشـتی کێ بووە.
* وینەی ئاوایی دارەبەن.
* وینەی ئاوایی گردەچال.
* شیعرەکانی دیوانی دەشتی.
* بەشی کوردی و فارسی و عارەبی.
* چەند دیرێک لە مەولود نامەو باوەڕ نامە.
* ئیستعارەی دەشتی. بە عارەبی.
* ئیجازە نامە 1952.

خۆم کوردم

خــۆم کوردم و ســاقیم کورد مەسـتی مەیی کوردانم
بــۆ مــەجلسی یــەک ڕەنگی گـــۆیەندەیی کوردانم
زووو هەســتن و هەولێدەن ڕۆژ کۆشش و شــەو لێدەن
موسـیقەیی کوردســـــتان بۆ گــەورەیی کوردانم

ڕەشـــــمالی ڕەشی کوردان شیرو چەکی تێـدایە
بۆ بەســتنی شــیر و چــەک نەوڕەستەیی کــوردانم
ئەی ئەهـلی جەفـاکارم مەڕژێنن بــە نا ئومـــێدی
خوێنــاوی ســـــتەمدیدی شــەرمەندەیی کــوردانم

دارەبەن

ئاوایی دارەبەن و هەڤدە سالان خزمەت بە ڕۆشەنبیری و دەرس گوتنەوە و خزمەت بە قوتابخانەی ئاینی و ئیجازەدانی مەلایەتی لە لایەن عاریـف و زانای بلیمەت و هێژاو شاعیری نیشتمانپەروەری کورد مەلاخدری دەشتی و پێ گەیاندنی دەها ڕۆلەی کوردو ماموستایانی ئاینی لە ماوەی ئەو هەڤدەسالەی سەردەمی ژیانی دەشتی لە هەول و تێکۆشانی لە گوندی دارەبەن دا،دەشتی وەک مرۆیەکی ئاینی و نیشتمانپەروەر هەمیشە حەزی بە ژیانی ئازادی و سەربەخۆیی نیشتمانی خۆی کردوەو،بۆ گەیشتن بەو ئامانجە پیرۆزەش هەردەم لە خەبات و تێکۆشان دا نەوەستاوەو لە ڕێگەی شیعر نوسین و وتارەکانی ڕۆژانی هەینی و گوفتارو قسەکانی لە کۆڕی مەجلس و ناو خەلک دا گیانێکی پاکی کوردانەو دلسۆزانەی بۆ نیشتمانی خۆی ڕاگەیاندووە،دەشتی بەوپەڕی نەترسی و ئازایەتیەوە داوای ڕزگاری وسەربەخۆیی کوردستانی ئازیزی کردووە و هەرگیز بۆ خزمەت بە خەلکی کوردەواری دریغی نەکردووە،شیعرەکانی نیشتمانی بەلگەو نیشانەی ئەو هەول وخەباتەی دەشتین لەڕێگەی گەل وکودستانیئازیزدا،ڕۆژگاران و بەسەرهاتەکانی گەلی کــورد ڕەنگ دانەوە و سەر چاوەی لە دایک بوونی شیعرە نیشتمانیەکانی دەشتین.

دیمەنیکی گوندی دارەبەن

ئاوایی دارەبەن دەکەویتە سەرووی ڕۆژ ئاوای شاری هەولێری دێرینەوە و گوندێکی تا بلێی دلگر و خۆشە، دەشتی لەو گوندەدا سالەهای سال خزمەتی بە

قوتابخانەی ئاینی و خەلکی بە شەرەفی کوردەواری کردووەو ماوەیەکی زۆری لەم ئاواییەدا مەلایەتی کردووەو بەدەرس گوتنەوە بە فەقێیەکانی خۆی بردۆتە سەر قوتابخانەی ئاوای دارەبەن لەو سەردەمانەی دەشتی دا هەمیشە بیست تا سی

فەقێی لێ هەبووە و لە لایەن ئەو مرۆیە مەزنە زۆر سەربەرزانە ئەو قوتابخانە ئاییینیە بەڕێوە چووە.
هەزاران سلاو لە گیانی پاکی مەلا خدری دەشتی ئەو زاناو شاعیرو دانیشمەندە سەروەرەو نەمرەمان.

*

دەشتی و ئەزموونی کلاسیک

*

شیعری کلاسیکی کوردی ڕەنگ دانەوەی ئەو ڕووداوانە بووینە کە شاعیران لە سەردەم و ڕۆژگارانی خۆیان دا تێیدا ژیاون،تەواوی ئەو بە سەرهات و ڕوداوانەش تا بلێی تفت و تال و ناخۆش و پڕ لە جەفاو ڕەنج و کوێرەوەری و نەهامەتی و ئازاربووە،لە گەل ئەو هەموو دوا کەوتن و نەهامەتیانەش دا لە لایەن شاعیرانی کلاسیکی ئەو ڕۆژگارانەی کوردا هیچ سەر چاوەو کەنالێکی ڕۆشەنبیری و زانیاری و هەتا مەلایەتیش لە بەر دەستان دا نەبووە تا بتوانن ئەزموونی شاعیرانەی خۆیانی پێ دەولەمەندو تێر و تەسەلتر بکەن و لە لایەکی تریشەوە نەبوونی و کەم
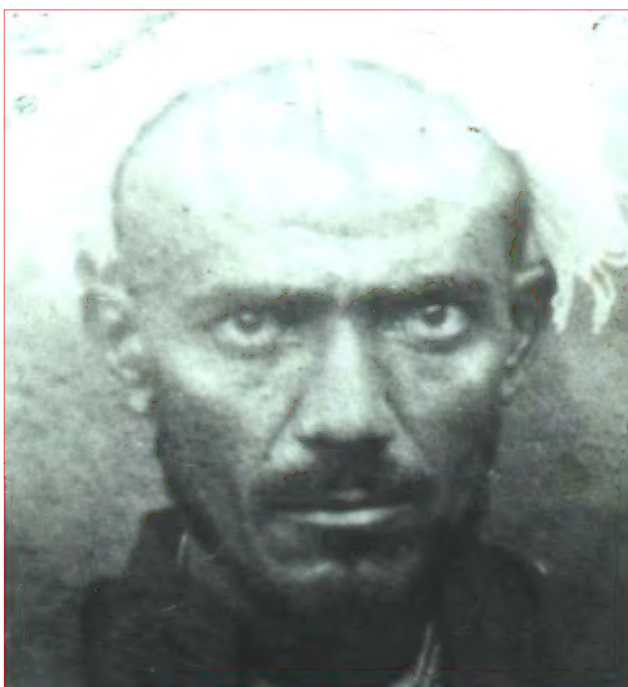
دەرامەتی و ئازار و میحنەتەکان و دوا کەوتوویی کۆمەلەکەیان لە ڕادەیەک بووە کە هەرچەندە شاعیرانی کلاسیکی هەولیان بدابایە نەیان دەتوانی کە ئەو هەموو ڕووداوو بەسەرهاتە تفت و تالانەی ئەو ڕۆژگارانەو ئەو هەموو دواکەوتن و مەینەتیەکان و ئازارەکانی سەردەمی ژیانیان بخەنە چوار چیوەی شیعرەکانیانەوە،خۆ ئەمەش مانای ئەوە نیە کە ئەوان توانای ئەندیشەسازی و بۆ نەچوونی ئەم کارەیان نەبووە،بەلکو ئەو شتانەی کە نووسیویانە کت و مت ڕووی داوە و لە ئارادا هەبوونە،بەلام بە تەواوی بە داهێنان وبەرهەم تێنەپەڕیون،لەگەل ئەوەشدا کە لە ڕەوتی شیعری کوردی و هەنگاوی کلاسیکیەت دا ئەوە ڕوون و ئاشکرایە کە هەمووی پڕیەتی لە تاقی کردنەوەو ئەزموونی سەربەرزی و

شانازی.شاعیرانی زاناو بەیێزە کلاسیکیەکانمان و هەر هەموویان لە نێو کارگەریەتی یەکتر سوڕاونەتەوەو کار تێکراوی یەکدی بووینە.

ئەگەر وردبینانە سەرنج لە شیعرە کلاسیکیەکان بدەین و بە باشی بیان خوێنینەوە ئەوەمان زۆر بە چاکی بۆ ڕوون دەبێتەوە کەوا زۆربەی شاعیرەکلاسیکیەکان زمانی فارسیان بە باشی زانیووەوشارەزاییی یەکی تەوایان لەو زمانەوە هەبووەو موتالایان کردووە،ئەوەش بووەتە هۆی ئەوەی کە کار تێکراو بن بە شیعرەکانی فارسی، بە تایبەت بە شیعرەکانی سەعدی و حافیزی شیرازی ،زۆربەی ئەو شاعیرە کلاسیکیە کوردانە لە پال زمانی زگماکی خۆیان دازمانی عارەبی و تورکی و فارسیشیان زۆر بە باشی زانیوە و گەلێکیان موتالا کردووە و شارەزاییەکی زۆریان لەو زمانانە پەیدا کردووەو شیعریشیان پێ هۆنیوەتەوە.

مەلاخدری دەشتی یەکێکە لەو شاعیرەکلاسیکیانەی کە بە زمانیکی شیرین و ناسک و پاراوەو گەوارا شیعری نوسیوەو لە مەیدانی شیعری کلاسیکی دا ئەسپی زانیاری خۆی تاوداوە،لە ڕۆژگاران و سەردەمی خۆی دا بەوپەڕی تواناوە گەیشتۆتە ڕێزی شاعیرەکلاسیکیەکانی کوردو کارتێکراویش بووە بە وانەوە،مەلا خدری دەشتی بە بەلاغەتێکی قول و ڕەوانەوە شیعرەکانی خۆی وشەبەندی کردووە و لە هەموو ڕویەکەوە تا بلێی گەش و جوان و لە بارن،هەوای پاک و زولالی کوردستانی ڕەنگین و چەوساوەیی و نەبوونی وەلاتێکی سەربەخۆی کوردەواری زۆر بە ڕوونی لە دوو توێ شیعرەکانی دەشتی دا هەستی کرێشمەو تێ ڕامان دەکاتن،ئەو بەرهەمە شیعرانەی کەئێستاکێ دەیخوێنیتەوە زۆر بە چاکی پێیانەوە دیارن کە شاعیر چەندبە هونەر و زانیاریەوە شیعرەکانی نوسیوەتەوەو چۆن مەبەستەکانی لە چوار چێوەی شیعرەکانی خۆی داڕشتووە.

مەلا خدری دەشتی زۆربەی کاتەکانی خۆی بە موتالا و خوێندنەوە بردۆتە سەر،جگە لەوەش هەموو ڕۆژێ خەریکی دەرس گوتنەوە بووەو،واتە زۆربەی کاتەکانی بە خوێندنەوە و دەرس گوتنەوەو نوسین بردۆتە سەر،گەلێ جاران لە حوجرەکەی دا تا نیوەی شەوان نەدەخەوت و لە تەک ڕوناکی فانوسەکەی دا خەریکی خوێندنەوەی بەلاغەو مەنتیق و فیقەو فەلەکیات و بەیان و سەرف و نەحو وشەریعەتی ئیسلامی بوەو بە نوسینی کتێب و حاشیەو شیعرەکانی خۆی خەریک کردووە،لە تەواوی بوارەکانی زانیاری مەلایەتی دا مرۆیەکی تا بلێی بلیمەت و شارەزاو پڕ لە توانا بوو،بە هەول و تێکۆشان و موتالا کردنی شەوو ڕۆژانەی لە بواری نوسین وشعرەوە خۆی گەیاندۆتە ڕێزی شاعیرانی مەزنی کلاسیکی.

شیعری کلاسیکی کوردی بە بەراورد لەگەل شیعری کلاسیکی میللەتانی دونیادا دانسقەیەکی دەگمەن و گەوهەرێکی زێدە بایەخ دارە بۆ ئەوەی نەوەکانی دوای ئەو هەنگاوە بتوانن پرۆژەی ڕۆشەنبیری خۆیان لە مەودای شیعر دابمەزرێنن،کە دەلێین دانسقەیەکی دەگمەنە،تەنیا لە بەر خاتری ئەوە نیە کە شاعیرانی کلاسیکی

کورد لەوان هەنگاوانەیان دا کە تیاداژیاون هیچ تۆمار کراوێکی میللەت و نەتەوەکەی خۆیان لە بەردەستان بوو بێتن،ئەوان بێ بەش بووینە لەهەموو سەر چاوەیەکی پێویست لەو بوارەدا،تەنانەت ئەو داستان و ئەفسانەو حکایەتە دیرینانەشیان بە تۆمارکراوی لەبەر دەستانەوە نەبوووە بۆ سود وەرگرتنیان،هەر بۆیەشە کە شیعری کلاسیکی کوردی تەنها لە ناو زهن و هەستی خودی شاعیرەکانی کلاسیکیمان هاتۆتە کایەوە وێرای بایەخ وەرگرتن لەنەتەوەکانی دەور و بەردا،کەوا تەواوی دانیسقەییە لە ڕووی بەلاغەت و دیقەت و وێنەکانی پێشەوەدا.

بۆیە لێکۆلینەوە لە شیعری کلاسیکی کوردی پێویستی بە خۆ ڕاهێنان وسەبرە،پێویستی بە کۆمەلێک مەعلوماتی فرە لایەنی هەیە،پێویستی بە تێڕامان و ورد بونەوە هەیە بۆ ئەوەی بگەینە بنج و بنەوانیانەوەو بە باشی تێیان بگەین،چونکە ئەو بار و زروفەی شاعیری کلاسیک تیادا ژیاوە و شیعرەکانی خۆی لە بەریا هەلێنجاوە ،بارو زروفێک بووە هیچ ئاسۆیەکی تێدا بەرمەلا نەبووەو هەموو شتێک لە ناو دەریای لێل و تەماوی دا سەرەتاتکێیان لە گەل ئەو شاعیرانە دا دەکرد،واتە شاعیری کلاسیک لەو سەکۆ و بەندەن ولوتکەو شاخ و پێدەشتانەوە گۆرانی بۆ نەتەوەکەی خۆی چریوە کە دەنگ بواری پەڕینەوەی نەبووە،ئەمەش وای کردووە کە شاعیری کلاسیک لە گۆشەگیریەکی تەواو دا بژیت،چ لە ڕووی نامۆیی لە دەور و بەری نەخوێندەوار و دوا کەوتوو،چ لەڕووی کۆمەلایەتی و سیاسی،لە گەل ئەوەش دا خودانی هەست وشعورێکی زۆر گەورە و بەرز بووینە لە چاو کەسانی سەردەمی خۆیان دا.

شیعری کلاسیکی کوردی ئەو کاتە گەیشتە ترۆپکی داهێنان و پێگەیاندن کاتێ بەر لە کەمێ کەمتر لەدوو سەدە دا کە شاعیری جوانکاری و بەلاغەت و بەدیع (مەلا خدری شارەزووری واتە(نالی)نەمر لە سالی 1800 زاینی دا لە دیک بوو بەم جۆرە بە لە دایک بوونی نالی ڕەوتی شیعری کلاسیکی کوردی لە جوانکاریەکی سادە ڕووەوە بەرەو داهێنانێکی مەزن کەوتە ڕێ.

هەرواش دوای سی و شەش سال پاش لە دایک بوونی نالی نەمر ڕەوشی شیعری کلاسیکی کوردی لە بیرۆکەی جوانکاری و عیلمی بەلاغەتەوە بەرەو جولانەوەیەکی فیکری و سەر چاوەی گرت و لە سەر دەستی (مەحوی) شاعیری نەمریشدا لە سالی 1836 زاینی دا گەیشتە ترۆپکی خۆی و بە تەواوی تێکەلی بەبیرۆکەی فەلسەفی بوو،بە تایبەت ڕێبازی سۆفی گەریەتی و ئەگزیستانسیالیزم بە چەمکە ئایینیەکەیەوە.

بەمجۆرە دەشتیش لە سالی 1909-1957 هاتە سەر ئەزموونێکی شیعری کلاسیکی کوردی و کە لە دایک بوو لە پێدەشتی پان و بەرینی هەولێری دێرینەوە لە بناری لوتکە چیای سەربەرزی قەرەچوغ و هەیبە سولتان و کێوی سەفین و

بنارەكانی بێتواتەوشیعرەكانی گەشەیان كرد، هەتا چاوت هەتەر دەكاتن مەلا خدری دەشتی بەرهەمی چاك و بە پێزی شاعیرانی كلاسیكی بەردەمی خۆی بینیوە لە بەر دەمیاندا بە سەر سامی و ڕێزەوە وەستاوە و ئیلهامی جیهان بینی خۆی لێ وەرگرتوون و بۆ خۆی ئەزموونێكی دیكەی شیعری كلاسیكی كوردی دروست كردووە و ڕەوتی تایبەت بە خۆی پیادە كردووە و وێنەكانی خۆی بەشێوازێكیی تایبەت بە خۆی داناوەو دای ڕشتووە.

خەسلەتی شیعرەكانی مەلا خدری دەشتی زیاتر نۆستالگیایە،واتە غوربەت و سوتان و گەڕانەوە بۆ ڕابردووی پڕ لە كارەسات و بەختەوەریەكانەوەیە، بەم شێوە حەنینەوە دەشتی توانیەتی كە شێوازەتایبەتیەكانی خۆی پیادە بكات و بیپارێزێت،لە نێو سەرجەم شاعیرە كلاسیكیەكانی سەردەمی خۆی دا،دەبێ هەر واش بێ چونكە (دەشتی)شاعیر بەدرێژایی ژیانی خۆی هەمیشە بەشی هەر بەدبەختی و كوێرەوەری بووە،هەر لە گەل لە دایك بوونی دەشتی دەرگا تراژیدیەكانی ژیانی لێ والا بۆوە و خۆری عەتـف و خۆشەویستی لێ ئاوا بوو،بۆیەتەواوی شیعرەكانی ڕەنگدانەوەی ئەوان بار و زروفی دەروونین كە لە عومری مندالی و هەڕەتی لاویەتی دا بە سەریادا تێپەڕیوە،هەر بۆیەش دوای تێ ڕامانێكی زۆر و لە دەست چوونی گەنجیەتییەوە بەم هەموو ئازارو ڕەنج و پەژارەوخەمەوە هەستی ناو دەروونی خۆی لەم شیعرە دا ئاوا دەردەبیێت و دەلێت:

لەشكـری غەم هاتە سەر شاری دلم ئـەی یارەكەم
بۆیێ یە نگ زەردم وهەر لەحـزە واهاوار دەكەم
شەوبە قـەلبی پڕ برین ئەشكالی تۆ ئیجـاد دەكەم
ئاووری فیرقەت لـە كورەی سینەدا پەیدا دەكەم
ساحەیـاتـم بۆچـیە ئەی قەد نەمـامی باغـەكەم
باغی عالـەم هەردەمێ نەوعێ لەگول ئیجاد دەكا
ڕووحی بولبـول دائیـما شـەیدایی ڕوویی خۆی دەكـا
هەرمنم بێ باغەبان و دل چاوەڕێی گولنار دەكـا
ڕوویی تۆش جاناجـلەوكێشی چلەی زستان دەكا
ســاهەتامـاوم لـەبەرچی من نـەگریێم یارەكەم

یا لە شعرێكی تردا دەلێت:

غـەریب و دل حەزینم شینە بۆ من جەژنی قوربانم
قوڕی سەربان بەبانی سەر بكەم بۆ جەژنی قوربانم
هەمووكەس ئیمـڕۆ وادەستی حەبیبی خۆی لە دەسـت دایە
وەلی من بێكەسم بۆیێ شـەڕابی غەم لە دەستانم
هەموو عـالـەم كراسی غەم دەسوتێنی بەكەیفی دل
منی پـڕغـەم بەعەشقی دل خەریكی سـینە سـوتانم

لە گـفت و گـۆیی ئەحبابم بە جارێ بێ خەبە ر مـاوم
لە کونـجی میحنەتا مەسـتی فیراقی چـاوی یارانم
لە باتی جـەژنە پیرۆزێ دلم کەیفی لە گـریانا
لە بەر دووری لەباب و داک و هەم یار و ڕە فیقـانم
وەلێ هەرخوا بەخۆی کـاری عیبـادی خـۆی دەزانێتن
وەکو ئیـبنـول ڕوەندی بـا نەکەم تەنقیسـی ئیمانم
بە دەشتی قەت مەلین بۆچـی قسوورت کـرد لەگـریانا
قسورم خـۆ نەکـرد خوێنی بەدەن چک بوو لـەچاوانم

مەلا خدری دەشتی لە ڕوی جوانکاری و بەلاغەتەوە تا بلێی شارەزابووەو تەنانەت تەواوی شیعرەکانی سەرفی تیباق بە هەموو جۆرەکانیەوە،سەلب و سیجاب و تەوریە و کنایە و تەناسوب و تەعلیلی زۆر چاک کردووە،ئەمەشیان ئەوە وەدیار دەخات کە زۆربەی کاتەکانی خۆی بە خوێندنەوەی ئەو سەر چاوانەوە بە سەر بردووە کەوا دیدی جوانی لای مرۆڤ بەر فراوان دەکەن و سەیری ئەم وێنەیە بکە کە لەم شیعرە دایە و دە دەفەرموێت و دەڵێت:

سەدای یاسینە یـا شینە لەدەم زیندانی بیماران
گلەی نازینـە یازینەلە مەم دەرمانی تیماران
جەفای ئەییوبە زامی دل نەوای یەعقوبە وامی دل
سیفەت فەرهادە بۆ شـیرین لە ئێش و ژانی ئێـواران
دوا هیوایی ئامینت لە سـحری سـوخمەیـی شینت
دەکا داوایی ناسینت لە بەر هەیوانی ڕێـداران
لەزامی شیددەتی هیجرەت بـەتامـی زیللەتی فیرقەت
قـەفەس جێگامە ئامانجم بە تیرانی کەمیـنداران
لە گولناری ڕخت بۆیێ سـەبـا نـەیدا بەمن بـۆیێ
لە گولزارا بە شەوبۆیی دەکەی مـانی ئەمینـداران
فەلەک کێلانە قەوسی تۆ مەلەک جێلانە دەوسی تۆ
بە ئەبرۆی تۆ منم قـەد دال و ڕێژانی برینـداران
لەمەیدانی ئەلەستۆدا بە مەیدانی لە دەست تۆ دا
موقەییەد بووم منی دەشتی لە قـەبرستانی بێداران

بەڵێ شیعرە عیرفانیەکانی مەلا خدری دەشتی هەر بە تەنها پیادە کردنی ڕێبازی سۆفیزم نەبووە لە شیعردا بەلکو لە گەل ئەوەش هێمایەکی زۆری بۆ پەیوەست دانی غوربەت و ئارەزووەکانی خۆی دەگەل ئەم ڕێبازەدا دەدایە دەستەوە،تەنانەت بە وەستان لە بەر قاپی خودا دا تەواوی ئازارو بە سەر هاتەکانی خۆشی دەخاتە ڕوو تا وردە وردە لە گەل ئارامگای ڕۆح دا بتاوێتەوە و تێکەل بەو چەپکە نوورەبێت کە هەمیشەیی و بێ وچانە، دەشتی شاعیرو هێژا وەک عابدێکی

گەورە لە سوژدەو پەرستن دابووە،ئەویش کە نووری خوداو پەروەردیگاری مەزن بووەو بە تێڕوانین و خوێندنەوەی شیعرە عیرفانیەکانی ئەم ڕاستیەمان بۆ دەردەکەوێت و دەبینین لێرەدا دەڵێت:

لـەدەوری دەرگەهت یاڕەب عـەجەب شـێواوی گـریـانم
عـەفومـەتلووب و ڕوومـەحـجووب و مەست و سینەبریانم
ئەگەر تـەڕدم بکەی لـەم جێگە سـامن ڕوو لـە کێندەرکەم
کەسی بێـکەس لە هەرجێگا ئەتۆی ئەی دەربە ئیحسانم
لە دەوری پیری پێشـوودا دەخـالـەت بوو ڕەهی موزنیـب
منیش گەردەن کەچم قوربان غـەریقی بەحری عیسیانم
لـەخۆت مەعلومەهەرچی بوو بـەتەنیا قەت نەبـووم ڕەببی
بە زولمی خۆم لە خۆم فەوتا جینـان و حوورو غیلمانم
بە ڕوویی ڕەش ئەوا هاتم سپی ڕوو بـۆسی دەرگاتم
بە قوربانت دەبم هەرچی کە کردم لێی پەشـــــیمانم
هەزارانی وەکوو من وا لە دەورەی کـەعبە مـەحزوونـن
لـە ڕووحانی دەخوازن جامی کـەوسەری جـانی جانانم
لە بەینی دەرگـەە و بەردی سـیەە کندڕ لە مـلـماکـەم
دەبـێ لیم خۆش ببـێ مـەولانـەکەی تـەنویری ئیمانم
سەگی بـەر دەرگـە تم گەرچـی لە دەفتەر نادری زەنبم
وەلێ ئەحمەد پـەرســـتم بۆ شەفـاعەت دڵ بە ئیـقانم
ئـەوەی دەسـتی نـەبوبـێتن لـە ئـەسـراری ویسالی تۆ
دەبێ دەشـــــتی نـەبـێ جــانا لە زاری دل بە ئیـقانم

مەلا خدری دەشتی بەشێکی شیعرەکانیشی (ئەدەبی نامەن)واتە بە نامەی شیعری وەرامی دۆست و یاران و زاناو خوێندەوارانی سەردەمی خۆی داوەتەوەو هەستی خۆی لەو نامانەشیعرییانە دا زۆر بە ڕاشکاوی و دلسۆزیەوە دەر بڕیوەو مەبەستی خۆی ڕا گەیاندووە دەبینین لەم نامە شیعریەی دا کە بۆ مەحمود ئاغای نۆغەرانی نوسیوەو دەڵێت:

بانـامـەیی ئایازم وەسـلی بـداتـە مـەحمـود
تاجامەیی نیازم ئەمڕۆکـە بێتە مـەوجود
سـەرکەش سەرایی ڕەنگ و نـام و نیشـانی یـاری
بۆ گەنجـەکـانی کـوردی دەرخـوم بە عـەینی مەقسود
شیعری دلی زەبوونم فەوتا لە داخی میللەت
دیوانی پیر فنـوونم چـوو بۆ لیوایی مـەقسود
هەرکەس کەجەوهەری بێ یەک دانـەگەوهـەری بێ

نابێ لە کەس بەری بێ فی شاهدن وەمەشهود
خێچێژی شیعرەکانم زەوقی دەوێ بزانی
تامی شەڕابی بادەی پی حەوزی ئاوی مەورود
فەرهادی شیعری دوورم بۆ بێستونی بردم
بۆ نەقشی ڕویی شیرین هیوایی دلمە مەقسود
بارانی ڕەحمەتی خوا قاڕەش دەکا بە شاگول
بۆ نوستنی سەپانان چەند خۆشە زیللی مەمدود
بۆ یارەکانی عەسری ئەم هەدیە گەر بنێرم
ئایا دەبێ بزانن مانایی شیعری مەنشود
هەرکەس لە شیعرەکانم یەک بادەیێ بنۆشێ
والا دەبێ لە بۆ ئەو سەد ئیش و کاری مەسدود
یەعنی جەمالی یاران نەزمی منی دەوێتن
بۆ لاوەکانی کوردی بۆ گەنجەکانی مەعدود
ئەی گەنجی نۆغەرانی ئەم دیوە زاتی پاکت
سەد قافلەی بەرانی لێت بێ سەلامی مەردود
ئەمری جەنابی تۆم دێ فەحواشی تێ گەیشتم
دل غوربەتی دل هەلستا بۆ شۆخەکانی مەرقود
هەنیسەی بولبلی دل فیکری گولی کە بۆ هات
هەستاوە پێ چریکەی چوو بۆ مەقامی مەحمود
هەردەم قەلەم دەزانی هەلبەستەبەستە ڕێگەی
تەڕشیحی سەد گولانی ناگاتە سیدری مەخزود
یەک زائیدەن ئیتر دوو مەعلوم بە سێ مساوین
هەشتا بە عەینی عیرفان ناگاتە تەلعی مەنفود
گوفتاری فەلسەفیەت قەدری نەماوە ئێستا
باعیس بە زولمی ئاغاو شێخ و مەلایی مەولود
گەر بێ هەموو وەکو یەک هەولێ بدەین لە بۆ خوا
فەرقی دەبێ هەمووکەس گەورە و بچوک و بێ هود
سەد ڕەنجی گەنجەکانی کوردی غەریب و بێکەس
دەڕوا بە هیچ و خۆیا وەک شیعری من بەبێ سود
ناگاتە مەقسەدی خۆی کەس لەم زەمانەی حازر
گەر تێ بگەی دەزانی ئەی بەچە ئاغای مەحمود
دەشتی بەســـەد کنایەت شەرحی دلی بە تۆدا
سەد حەیفە لێت بزربێ تەسبێحی دوڕو زەمیود

*

یان لەم شیعرەی داکە بۆ مامۆستای هێژاو نەمرمامۆستامەلا عەبدواللە بێتواتەیی کە مامۆستای دەشتی بووە و زاناو دانیشمەندێکی تا بلێی بلیمەت و گەورە بووە بە عارەبی ئەم شیعرە نامەییەی بۆ دەنوسێت و دەلێت:

الی من له الاعجاز
الی من له الأعجاز من بدر علمه
بشق الاشارات لرمـات اسده
كنايات زهنه كمـوج لمتمتم
بنهزالهوى اذ لاح فى مـاء دلده
هــــوالغـازى فى بدر كراته
عـــناصيرنجمة بأحداث قتلـه
اذ لاح جوهـرالبلاغات شمسـه
تضىء لديـجور بأفـكار ذكـره
مضاف الى الله العـزيز دليله
لأزهار تسليما لقهزائى بأمره
يداوى كل علم بطــــرفـه
اذ مـال ميلة بـأنـــوار ذهنه
قسور من الدشــتى تقليل مدحـه
ولاكن له العفو بأركان فضـــله

بەم جۆرە لە ناو دیوانی دەشتی دا دەتوانین سیمای (ئەدەبی نامە) بدۆزینەوە بە تایبەتی لەو نامانەی کە بۆ کەسایەتی و زاناو مەلاکان و دۆست و هەڤالانی خۆی ناردووە.

زۆر بە داخەوە کە مەلا خدری دەشتی تەنیا 48 سال ژیاوە و تەمەنێکی زۆر کورتی بردۆتە سەر،لەو ماوەیەکورتەشداکە ژیاوە هەمیشە خولیای خۆشەویستی نیشتمان و خوا پەرستی بوەو هەرگیز میللەتی خۆی لە یاد نەکردوە، دەتوانین کەبلێن بابەتەکانی شیعرەکانی دەشتی عیرفانی و نیشتمانی و ئەوین وخۆشەویستی و دلدارین و هیچ یەکێکی لەوانە فەرامۆش نەکردووە.دەبینین دەشتی شیعرەکانی خۆی کردۆتە حەوشەی بەربەرەکانی زولم و زۆرداری و چەوساندنەوەی نەتەوەکەی خۆی، لەو کات و ڕۆژگارانەی کە خۆی تیادا ژیاوەو نەتەوەکەی تیادا چەوساوەو ژێر دەستەی داگیرکەران بووەو ئەویش هەرگیز ئەو زولم و زۆر داریەو نەبوونی مافێکی نەتەوایەتی و ڕەوای گەلی کوردی لە یاد نەکردووەو زۆر بە ڕاشکاوی باسی ژیانی گەلی کورد دەکات و تەواوی هۆیەکانی دواکەوتن وچەوساوەییش باس دەکات وداوای خەبات و تێکۆشان لە پێناوی کورد و کوردستانی ئازیزی خۆی دەکات، هەروەک لەم شیعرەنیشتمانیەی دا باسی هەژاری و نەداری و نەزانین و گیانی ناپاکی وبەربەرەکانی یەکتر کردن وهۆیەکانی

نەبوونی کیانێکی میللی کورد و بە تالان بردنی سەروەت و سامانی کوردستان لە لایەن داگیرکەرانەوە باس دەکات وهەستی پاکی خاک پەروەری خۆی لێرە دا دەر دەبڕێتن و داوای یەکتر گرتن و ڕزگاری کردنی کوردستان و هەول و خەبات لە پێناوی خۆ ئامادە کردن و پەیدا کردنی چەکی بەرگری و هەول دان بۆ وەدەست هێنانی تەکنەلۆژیای تازەو پێشخستنی کوردستان و وەدەست هێنانی نیشتمانێکی سەربەخۆ دەکات و دەلێت :.

بۆ نیـگـبەتی ئەم میـــللەتـە بی جانە دڵی من
بـۆ میـللـەتی ئـازوردە لـە زەلیـانە دڵی من
بۆ حیددەتـی ئەم کوردە لە ترسـانە دڵی من
بۆ زیللـەتی ئەم کـوردە لە گریـانە دڵی مـن
کوردینە وەرن شەربەتی ڕێکی بە دەمـاکەن
ئەم مولکەلەدەست عالەمـی بێگانە ڕەهـاکەن
یەکدی مەکوژن ڕوویی سەناییع لـەهەوا کەن
بەم ئـاووری ناکـەیە ســـــوتـاوە دلی من
خاکی وەتـەنی ئێـوەیـە هـــەردەم کـەدەنالی
سەد حەیفە کـە ئەم مەعدەنە ئەڕوا بە بەتالی
ئەمـڕۆکـە سبەی دێتەوە بۆ حەڕبی شـیمـالی
بـۆ ســـەنعـەتی تـەییارەیە هـاواری دلـی من
تەندوورە مەکەن ڕۆژی بەسـەرکەوتنە ئـەمـڕۆ
جەنبوورە مەکەن ڕۆژی وەدەرکەوتنە ئـەمـــڕۆ
سەم تورە مـەکەن ڕۆژی سەعی کـردنە ئەمـڕۆ
بۆ ســــــینەمای ناتیقـە بێ نوتقە دڵی من
داســووک و تەورداس و دەمپێمـەڕە تـاکـەی
دەرۆزە و و پاڕانــــــەوە و بێ پارە هەتاکەی
ئەم مولکەلەدەست لەندەن و ئاسوچرە هەتاکـەی
مـەعروفـی ئە لـەتـریک و فـەنەرگـازە دڵـی من
گوگردە ئەســـــــوتێەوە ئەمـڕۆ لـە زەمینـا
ئینـگلتەرە هات و وەری گرت و لـە دەمـــی نـا
ئێوەش بە هەموو دەم ســەرو مال و لە ڕەهینـا
شــــــیواوی کـەبابی جـگەری کوردە دڵی من
لـۆکـەی وەتەنی ئێوەیـە ئەمـــــڕۆ بووە دینار
رووحی وەتەنی ئێوەیە ئەم فلســـی خـەریدار
بەم حالەیە دەشـــــتی کـە دەبێ عاجز و بیمـار
هەردەم کـە خـەفـەتخـان و بـریندارەدڵی مـن

دیوانەکەی دەشتی پڕیەتی لە شیعری بە هێز و پڕ لە جوانی و خۆشـەویستی و نیشتمان پەروەری و عیرفانی کەدەشتی دەستێکی بالای هەبووەلە هۆنینەوەی شیعری کلاسیکی ، گەلێ لە شیعرەکانی دەشتی لە ڕۆژگار و سەردەمی خۆی دا لە ناو کۆڕی فەقێ و مەلاکان دا باو بووەو لە زۆربەی کۆڕ و مەجلیسەکان دا بە ئاوازی تایبەتی و پڕ لە جۆش و خرۆشی فەقێیە دەنگخۆشەکان دەخوێندرایەوەو گەلێ کەس ئەم شیعرانەیان هەر لە بەر بوون و ئێستاش گەلێ جاران لە کۆڕ و مەجلسەکان دا دەخوێندرێتەوەو من ئێستاش ئاوازی شادو پڕ لەخرۆشی سەیدا مەلا عوسمان گەزنەیی و گەلێ لە فەقێکانی ترم لە گوێیان دا دەزرینگێتەوەو ئەو ئاوازە خۆشانەم قەت لە یاد ناچێتەوە کە شیعرەکانی دەشتیان بە ئاوازێکی دلفرێن و تابڵی دلگیر دەخوێندەوە و کۆڕی دانیشتنەکانی ئەو سەردەمانەیان پێ شاد دەکرد .

ئەحمەد دەشتی:بەرلین 2001

ئاوڕێک بو دواوە

ئاوڕدانەوە لە ڕابوردوو و سەرگوزەشتەی ڕابەران وسـەروەران وهەموو ئەوانەی کەزۆریان خزمەت بە گەل و ولات ومێـژووی ئـەدەبی و فەرهەنگی گەلی کووردی سالەهای سال چەوساوەی ژێر دەستی داگیرکەرە دڕندەکانەوە کردووە و لەڕێگەی ئـازادی و سەربەخۆیی کوردو کوردسان دا بەگیان و بە دل هەرگیز نەسرەوتوون و بوونەتە قوربانی ئازادی و سەربەخۆیی کوردستانی ڕەنگینیان ئەوانەی کەوا هەرگیزنامرن و جێگەی شانازی و سـەوروەریەتی گەلی کوردن،پێویستە هەمیشە یادیان بکرێتەوە، کەوا لە ڕێگەی کورد و کوردستانی ڕەنگین دا هەتا دوا هەناسەی ژیانیان ساتێک نەسرەوتوون و هەمیشە تێکۆشاون و تا توانیویانە لە پێناوی بەختەوەری و سەربەرزی گەل و وەلاتیان خۆیان ماندوو کردووە و خزمەت گوزاری میللەتی خۆیان بووینەو لەو ڕێبازەپیرۆزەدا بەوپەڕی دلسۆزی و وەفاو خۆشەویستیەوە لە خەبات و هەولدان کۆلیان نەداوەو بە گیان و بەدڵ بۆ پێشکەوتن وئازادی و سەربەخۆیی کوردو کوردستان ورزگاری لە چنگ نەیارو دوژمنان دا هەمیشە سوتاون و خەباتیان کردووە،بەکردەوە و گوفتاری شیرین و شیعری پڕ لە جۆش و خرۆش و بە سۆزی نیشتمانی و تەژی لەپەندو ئامۆژگاری بەسودیان بۆ خاک و نەتەوەکەیان بە زمانی باوک و باپیرانیان نوسیوەو هەولیان داوەو بۆ هەمیشـە دڕکی ناو چاوی دوژمنانی خاک و میللەتەکەیان بووینە وبوونەتە هۆی مانەوەی زمانی زگماکیان و نەفەوتانی زمانی کوردی ، بە بەرهەمەکانیان و خەباتی ڕەواو ڕاستیان لە پێناوی سەربەستی و بەختەوەری بوونەتە مایەی شانازی و سەربەرزی گەلی کوردوکوردستان، هەموو ئەوانەی کە نەتەوەی کوردیان لە تواندنەوەو نەمان ڕزگارکردووە،دەبێت سەروەرانە یادیان بکرێتەوەو هەرگیز لە بیر نەچنەوە،ئەمەش پێویستی سەرشانی هەموو ڕۆلەیەکی کوردە بە تایبەتی نوسەرانی ڕۆشەنبیر و دلسۆزانی کوردستان کە هەمیشـەبە نوسین وشیَ کردنەوەی بەرهەم وشوێنەوارو ژیانی کەسایەتی وشیعرو نوسیەنەکان و خەبات و تێکۆشانی ڕەوایان بۆ میللەتەکەمان گەلێک باسیان لە سەر بنوسن و ناوی مەزنی ئەوسـەروەر و ماموستاو ڕابەرانەی کە ڕێ نیشاندەری بزوتنەوەی ئازادی و ڕزگاری وسەربەخۆیی بووینە،دەبێ ناویان بە زێر بنوسرێتەوە کاری بکەین کە قەت لە بیرمان نەچنەوە، دەبێ ناوی هەموو ئەو سەروەرو مەزنانە لە لاپەڕەکانی دیرۆکی کوردو کوردستان دا بە شانازی بنوسرێتەوەو پەیکەری نەمریان لە هەموو شارو شارۆچکە و ئاواییەکانی زێدی باوک و باپیرانیان بۆ دروست بکرێت و تا یادی خەبات و شیعر و بەرهەم و نوسینەکانیان و هونەرەگەورەکانیان لە ناو دل و دەروون دا بۆ هەتا هەتایە هەر زیندو بێتن و ببنە سەرچاوەی هەول و خەباتی میللیمان،بۆیە دەبێت ناوی قوتابخانەکان و شوێنە

گرینگەکان و خیابانەکان و پارک و شوێنەگشتییەکان بەناوی ئەو ڕابەر و زاناو شاعیرو سەروەرانە بکرێت،ئەوانەی کە زۆریان خەبات کردووە و خۆیان گەلێک ماندوو کردووەو زمانی باوک و باپیرانی خۆیان کە یەکێکە لە بنەما سەرەکیەکان و بنچینەیی بوونی هەر میللەتێک دەبێ هەمیشە یادیان بکەینەوە ،ئەوانەی کەنەتەوەکەی خۆیان لە چنگی دڕندەکان و توانەوە ڕزگار کردووە و لە هیچ سەردەم و کاتێک دا زمانی شـیرینی باوک و باپیران و میللەتی خۆیان لە یاد نەبردۆتەوە و هەمیشە لە بواری زانستی و زانیاری ویەکێتی وخۆشەویستی نیشـمان دا دژی نەیاران و داگیرکەران بەزمانی شیرینی کوردی خۆیان نوسیویانەو شیعری شۆڕشگێیانەوتەژی هەسـتی پاکی کوردایەتی و ڕاپەڕینیان نوسیوەو تێکۆشاون،گیانی پاک و بیری نەتەوایەتیان هەردەم بەرز کردۆتەوە و کتێبخانەکانی کوردیان بەبەرهەمەکانیان دەولەمەندتر کردووە و جێگەی شـانازی هەتا هەتایەن،شتێکی ڕوونیشە کە سەروەریەتی و گەورەیی هەرمیللەتێک بەبوونی گەورە پیاوانی زاناو دلسۆز و خەباتگێرە، بەرز کردنەوەی ناوی ئەو مرۆ مەزنە کوردانەی کەهەمیشە بۆ خاک و نەتەوەکەیان گیانی خۆیان بەخت کردووە و پێشمەرگەی ڕاست و پاکی کوردایەتی و نیشتمانپەروەری بووینەپێویستی سەر شانی هەموو دلسۆزێکی کورد و کوردستانە،دەبێت کەوائەو سەروەرانە بە سەدان وتاروباس و پەڕتوکیان لە سەر بنوسرێتن ولەلایەن حکومەتی هەریمی کوردستانەوە هەول بدرێت کە دەزگایەکی تایبەتی بۆلێکۆلینەوەو شێ کردنەوەی بەرهەم و نوسینەکانی هەموو شاعیرو زاناونوسەرانی گەلی کورد دابمەزرێت و،بەسەرهات وشوێنەواری ژیان وگەورەیی وکەسایەتی ئەو زاناو بلیمەتانە زانستیانە لێیان بکۆلدرێتەوە،کەسایەتی وتەواوی بەرهەم و نوسینەکانیان بخرێتە بەر چاوی خوێنەران وکتێبخانەی کوردەواری و بەنوسـین و شیعرو هونەرە پڕ لە سودەکانیان دەولەمەنتر بکرێتن،دەبێت ئێمەش زانستیانە تەواوی خەبات و هونەر و بەرهەمەکانی شارەزایان و گەورە پیاوانمان بکەین بەسەرچاوەی خۆشەویستی ویەکگرتتن و بەرەو پێشەوە بردنی بزوتنەوەی ئازادیخوازیمان وکەلتور و فەرهەنگی میللیمان،ئەو هەموو کەلەپوورەی نەتەوایەتیمان بکەین بە قوتابخانەی شانازی وسەروەری و سەربەرزانە زیندوو بکەینەوەوسودیان لێ وەربگرین.

گەلۆ گەلێک جێگەی داخە کەوا زۆر لە گەورە پیاوان و زانایانی دلسۆزمان هەن کە وەکو پێویست یادیـان ناکرێـتەوەو هەروەک بلێی نەبووبن و زۆربە دەگمەن باسیان لێوە دەکرێت ولە بیر چوینەتەوەو پشت گوێ خراون،کە ئەمەش یۆخۆی گوناهێکە و زیانێکی گەورەیە بۆ کەلتورو فەرهەنگی نەتەوایەتیمان، فەوتانی ناوی کەسایەتی وبەرهەم و ئەو خزمەتانەی کە لە ڕابوردوودا بە خاک و نەتەوەکەمان کراوە هەرگیز جێگەیان پڕ نابێتەوە،خۆ ڕابوردووی گەلی کوردیش لە ڕابوردووی میللەتانی پێشکەوتووسەربەخۆ هیچ

کەمتر نیەو تا بلێی دەولەمەندوبلندو مەزنە، هەروەکو گوتمان کە ڕابوردوو گەنجینەیەکی زۆر بەنرخ و بەهادارە و سـەروەریەتی و گەورەیی هەر میللەتێکیش لەبوونی ڕابووردووی زانایان و گەورە پیاوانی ئەو میللەتە دایە کەوا جێگەی شانازی و سەربەرزی ژیانن،دەبێت ئێمەی کوردیش وەک تەواوی میللەتانی ئەم سەرزەمینە زیاتر گرنگی بە ڕابووردووەکانی خۆمان بدەین وبەرزتریان بکەینەوە و بەوپەڕی شانازی وسەرفرازیەوە ناوی بلندی سەروەرانمان هەمیشە زیندوو بکەینەوە دەبێت دەزگایەکی تایبـەتی بۆ یادو بیرەوەی و زیندوو کردنەوەی ناوی مەزنەکانی کورد وکەسانمان و تەواوی زاناو ڕابەر و شارەزاو دلسـۆزو پێشمەرگە نیشتمانپەروەرەکانمان و قارەمانانی نەتەوەکەمان دابمەزرێت و هەمووخەبات و بەرهەم و یادگـــاریەکانی ئەو دلێرو و دلسۆز و زاناو شاعیرو هونەرمەند و ڕابەرانەی کە خۆیان بۆ کورد و کوردستان ماندوو کردووە هەمیشە ڕێزیان بۆ دابندرێت ،دەبێت کۆڕو سیمینارو سەدان پەرتوک و وتاریان لەسەر بنوسریتەوە هەمیشـــە بەوپەڕی ڕێزەوە یادیان بکرێتەوە،لەم جیهـــانەدا دەبینین کە میللەتانی پێشـــکەوتوو خاوەن کیان و سەربەخۆ چۆن یادی گەورە پیاوانی خۆیان دەکەنەوەو چۆن گـەورە ترو پیرۆزتریان دەکەن و دەها پەرتوک و وتاریان لە سـەر نوسیون و هەرگیز لە یادیان ناکەن و بۆ بیرەوەری و ڕێز لیَ نانیان سمینارو ئاهەنگیان بۆ دەگێیدرێت و لە تەواوی دەزگا و ڕاگەیاندنەکانیان وەک سەروەرو مالی میللەتەکانیان باسیان لێوە دەکرێتن وکڕنوشیان بۆ دەبەن و ناوی مەزن و هێژایان خستۆتە دیرۆکی نەتەوایەتیان و هەمیشە سەروەرانیان لە ناو دل دایە،ئەمەش بۆخۆی گـەورەیی و پڕ لە توانایی و مەزنایەتی ئەو میللەتانە دەردەخاتن کە ڕێز و ئیحترام بۆ گەرورە پیاوان و ئەوانەی کە مێژووی میللەتەکانیان دروست کردووە دادەنێن،دەبا ئێمەش لەو بوارانەوە هەنگاوی پیرۆزترو گەورەتر باوێین و ڕابوردووی خۆمان بە شانازیوە هەمیشە زیندوتربکەینەوە دەبیَ هەموو کوردێک بە دل و بەگیانەوە بۆ سەرکەوتنی ئاوات و نیازی سالەهای سـالی خەباتگێڕان و نیشتمانپەروەرانی کوردسـتان تیَ بکۆشێت ولە پێناوی وەلاتێکی سەربەخۆو پڕ لە بەختەوەری کوردەواری هەمیشە لە هەول و خەبات کردن دابێت کەگەلی کوردی هەژارو چەوســاوە تیــادا ئاســودەبـێت و بەوپەڕی خۆشەویستی و ئەشق و ئەوینەوە بەرەو ئەو ڕۆژە بڕوانێت کەوا گەلی کورد تیادا ئازاد و ڕەهاو سەربەست لەناو مال و ژیانی خۆی دا لە ناو خاکی شیرینتر لە هەموو ژین و ژیانمان دا ئازادو دووربێت لەچەوساوەیی و ژێر دەستی دڕندە داگیرکەرەکان دا گەلی کوردیش وەک تەواوی میللەتانی جیهان بەرەو پێشەوە بڕوات و ئێمەش بە تەکنیک و تەکنەلۆژیای تازەوە گەل و وەلاتمان پێش بخەین،ئێمەش وەکو هەموو گەلانی ئازاد و ڕەهاو سەربەخۆ لە خاکی خۆمان دا لەم کوردستانەی کە زێدی باوک و باپیرانمانە ئەو وارەی کە وەلاتی لە گیان خۆشەویست تری خۆمانە ئەو خاکەی

کەهەزاران ڕۆلەی دلسۆز و بە وەفا و خەباتگێڕو قارەمانمان گیانی خۆیان لە پێناو کردۆتە قوربانی تیادا ئازاد و سەربەخۆ و شادان و خەندان بژین،چەندە خۆش و بەختەوەرانەیە کە مرۆ چۆن بە ئازادی وەدونیا هاتووە ئاواش بە ئازادی و سـەربەستی لە ژیان دا بژیتن،ئێمەش وەکو هەموو مرۆیەکی ئەم جیهانە بەشمان لە ژیان و ئازادی و سەربەخۆیی خاک و خۆمان دا هەیە،با ئێمەش بەهەستی پاک و خەبات و تێکۆشانی ئەم سەردەمەی خۆمان بە گیان و بە دل دلسۆزانە بۆڕزگاری هەمیشەییمان هەول بدەین و لەم کوردستانە ڕەنگینەمان داکە زێدی باوک و باپیرانی خۆمانە دوورە چەوساوەیی و دەربەدەری و مـال ویٚرانی وخاک لیٚ داگیرکرای و ڕەتێندراوی ئاوارەیی بین،دەبیٚ زۆر دلسۆزانە بیر لەوە بکەینەوە کەوا بۆچی ئێمەی کوردیش وەکو هەموو گەلانی ئەم سـەر زەمینە سەربەخۆو ئازادو دوورە ژێردەستی و ژیانێکی بەختەوەرانەنین؟بۆچی سـالەهای سالە داگیرکەران دەمان ڕەتێنن،مالمان وێران دەکەن،خاکمان داگیردەکەن ئەنفالمان دەکەن بە ناوی دین بیٚ بەشین لە هەموو مافێکی ئازادی و سەربەخۆیی گەل و وەلاتمان دەکەن؟دەبا هەموو لە هەموو بیر لەوە بکەینەوە کەوا تاکەنگی ئاوا هەزاران ڕۆلەی قارەمان و دلسۆز و ژیان نەدیوی ملليمان بە دەستی داگیرکەرانی کوردستان بە ئەنفال و کیمیاباران وگەل کوشتن لە ناو بچن و نەمێنن و ببین بەقوربانی، بۆچی ئاوا سەدان شارو گوندو ئاواییمان لیٚ تەعریب و کوردستانمان داگیر بکرێت؟دەبا ئێمەش هەمو لە هەموو یەکگرتوو دلسۆزی خاک و نەتەوەکەمان بین لە پێناوی سەربەخۆیی و ڕزگاری هەمیشەییمان هەموو دارو نەدارمان بکەین بە قوربان ، دەبا هەمو کوردێک هەرگیز ماف بە خۆی نەداتن کە یاری نەیاران و داگیرکەرانی کوردستان و دوژمن بە خۆیی بێت و چی دوژمن پێی باشە وابێت و بە هەستی تەسک و تریسک وبۆچونی ناڕاست هەر چەواشەو سەر لیٚ شێواو و دوورە ئازادی بێت،بۆچی ئێمەش کوردستانێکی سەربەخۆو ڕزگارمان نەبێت ؟ گەلی کوردیش وەکو هەموو نەتەوەیەکی ئەم جیهانە مافی سەربەستی و ئازادی و سەربەخۆیی خۆی نیێت؟بۆچـی داگیرکەران ئاوا خاک و نیشتمانمان داگیربکەن ونەیەلن کە بەسەربەستی بژین و ئەم هەموو خەم و جەفاو میحنەتانەی ناو دەروونمان هەر لە زیاد بوون دایەو بەبیٚ سەر و شوێن و ون و وێل دەکرێین،تالان وخاک لیٚ داگیر دەکرێن،ئەنفال وکیمیاباران دەکرێن ، هەزاران ئاوایی و گوندمان لیٚ خاپوور دەکرێت، هەوای ئازادی سروشتیمان لیٚ دەخنکێندرێت بە سیانید و گازی خـەردەل هەزارانمان لە ناو دەبردرێت،سەدان گوندو شارەخنجیلەکانمان خاپوور دەکرێت،ئاوی کانی و ڕوبارنمان لیٚ دەخنکێنن،زیندانەکانی ڕژێمە یەک لە دوای یەکەکانی داگیرکەران تەژی ڕۆلە نیشتمانپەروەرو دلسۆزەکانی کوردو کوردستان دەکرێتن،هەزارانمان ون و وێل دەکرێن،لە بیابانەکان بە کۆمەل زیندە بە چال و لە ناو دەبردرێن و بیٚ سەر و شوێن دەکرێین،گیانی یەکتر کوشتن و دژایەتی

یەکبون و نیفاق لە ناو هەست و دەرون دا دەچێنن،کورد بە کورد بە کوشتن دەدرێت و ئەم نیشتمانە شیرینەمان کراوەتەگۆمی خوێن،تاکەی هەر ئاوابین وبە دەهۆل و زوڕنای دوژمنانمان هەل بپەڕین،بۆچی ئێمەی کوردیش خاوەنی مال و ژیانی سەربەخۆیی خۆمان نەبین؟ خۆ تائەو ڕۆژەش کە گەلی کورد لە پێناوی ڕزگاری کوردستان دا بە تەواوی یەکترنەگرێتن و بەرامبەر هەموو نەیاران دا بە هەستێکی پاک و پڕ لە خۆشەویستی و خاکپەروەری و بیرو باوەڕی ڕاستەقینەی کوردایەتی هەول نەداتن و بیری تەسک و بۆچونی ناڕاست و کوردستان بە قوربان کردنی حزب و بۆچوونە هەلەکانمان لە ئارادابێت، ئەوا هەرگیز بەم ئاواتە دیرینەو مافە ڕەوایانەمان شاد نابین وهەر ئاواش ژێردەستەی چەپۆکی نەیارانمان دەبین،دەبێ هەموو لە هەمووتەواوی هەست و نست خودی حزبەکانیشمان بکەین بە قوربانی کوردستان نەک کوردستان بکەین بە قوربانی حزبەکانمان،دەبێ ئەوە باش بزانین کە سەروەری و سەرکەوتنی هەرمیللەتێک بەرامبەر دوژمنان و داگیرکەران گیانی پاکی یەکێتی و نیشتمانپەروەری و خۆ بەخت کردن و قوربانیەلە پێناوی بیری نەتەواییەتی و ڕزگاری هەمیشەییە، دەبا کوردیش یەک بگرێت و بۆ سەرکەوتن و سەربەخۆیی دژ بە دوژمنانمان هەول بدەین و کوردستانێکی سەربە خۆمان وەدی بێنین و نیشتمانی خۆمان لە چاو ودلمان باشتر بپارێزین و بەرەو پێشەوەی ببەین و هەرگیز ماف بە خۆمان نەدەین لە خەتی سوردا بپەڕنەوەو هەر هەنگاوێکی کەدژ بە خۆمان و بۆنیازی داگیرکەران بێت با حەرام بکرێتن و ئەوساکە کوردستانی خۆمان بۆ خۆمان دەبێت و ئێمەش سەربەخۆو خاوەنی خۆمان دەبین و ئەم کوردستانەڕەنگینەی خۆمان بۆ هەتا هەتایە ڕزگار دەبێت و بەرەو پێشەوەدەڕۆین ودەبین بەخاوەنی ئالاو ووەلاتێکی سەربەخۆی کوردو کوردستانمان،لە ناو تەواوی جیهان دا ئێمەش دەردەکەوین و نەخشەی ڕەنگین و جوانی کوردو کوردستان لەناو هەموو ئەتلەس و ناو فەرهەنگ و قاموسەکانی ئەم جیهانە دیار دەبێت و ئالای ڕەنگاوڕەنگی سوروسپی و سەوزی خۆر نشینی کوردیش بۆ هەتا هەتایە لە بالاخانەی نەتەوە یەک گرتوەکان دەشەکێتەوەو ئێمەش دەگەین بە لوتکەی پێشکەوتن و سەرکەوتن و خۆش بەختی.

*

یادیک لە رۆژگارانی ژیانی دەشتی.نەمر

با لێرانەدا ئاوڕێک لە ژیانی پڕ لە شانازی و سەربەرزی ڕابوردوو بدەینەوە و یادێک لە ڕۆژگارانی ژیانی زاناو شاعیری کورد هێژا و نیشـتمانپەروەری کورد مەلاخدری دەشتی بکەینەوە،کە بەداخەوە تا ئێستاکە زۆر بە دەگمەن و زۆر بەکەمی باس لە و گەورە مەردە کراوە و هەرباسی ناکرێتن و دەتوانم بلێم تا ڕادەیەک هەر لە بیر کراون و گەلێکی تر لە گەورە مەردانی نەمر کەمیان لە سەر دەنوسرێتن، کەسایەتییەکی وەک ماموستا مەلاخدر دەشتی کە بە ناوی ماموستا مەلاخدر دارەبەنیش ناوبانگی دەرکردووە لە ڕۆژگاران و سەردەمی ژیانی خۆی دا زۆری خزمەت بە کۆمەلی کوردەواری و خاک و نەتەوەکەی خۆی کردووە،دەشتی ئەومەلایەزاناو بلیمەتەکوردپەروەرەیە کە لە ڕۆژگاران و سەردەمی ژیانی کورت و پڕلەڕەنج و مەینەت و نەهامەتی و چەوساوەیی ژێر دەستی داگیرکەرانی کوردستانی خۆی دا وەک نیشتمانپەروەرێکی دلسۆز بە شیعر و هەستی پاکی خۆی گەلێک خزمەتی بە میللەتی کورد کردووە و هەرگیز لە ڕێگەی زانست و زانیـاری و پێ گەیاندنی ڕۆلەکانی کورد درێغی نەکردووە،هەتا توانیویەتی،بە وتارەکانی بە کوردی زمانی شیرینی خۆی لە ڕۆژانی هەینی و دا و بە نوسین و شیعرە نیشتمانیەکانی و ئامۆژگاری کردنی لە کۆڕو ناو خەلکی کوردەواری دا و بەنوسینی بەرهـەمە بە نرخەکانی بۆ گەلی کوردو بە کردنەوەی قوتابخانەی ئاینی و دەرس گوتنەوەی تەنیا ساتێکیش نەسرەوتووەو کەمتەرخەمی نەکردووە،هەر لەو ڕۆژگارانەی کە لە بێتواتە فەقی بووە دوا مادەکانی مەلایەتی خوێندووە خوتبەکانی خۆی لە ڕۆژی هەینی دا بە زمانی کوردی گوتوەو خەلکی کوردەواری دلْشاد کروەو بە وتە شیرینەکانی زمانی کوردی پەیڤیوە ، ئەو مرۆیە کوردە مەزنە هەرگیز لەخەبات و تێکۆشان دا لە پێناوی بەرەوپێشەوە چوونی گەلی کورد لە ماوەی ئەو تەمەنە کورتەی دا کۆلی نەداوەو بەوپەڕی توانایەوە هەستی پاکی کوردایەتی دەر بڕیوەو خزمەتی بە کورد و کوردستانی ئازیزی خۆی کردووە، زۆر بەسەربلندیوە خۆی بە خزمەت گوزاری ئاین و کورد وکوردستان زانیوە و دژی هەموو دوژمنان و نەیاران داوای خەبات و تێکۆشـانی لە پێناو ئازادی و ڕزگاری و سـەربەخۆیی گەلی کورد کردوەو هەستی بە هەمووکوێرەوەری ژیان و بەسەرهات و چەوساوەیی و هۆیەکانی دواکەوتنی میللەتی کوردو نیشتمانی داگیرکراوی کوردستانی ئازیزی کردووە، بۆسەرکەوتن وسەربەخۆیی و ڕزگاریی لە چنگ نەیاران و داگیرکەرانی کوردستان دا خەباتی کردووە و بۆ نەمانی گیانی دووبەرەکێ و خیانەت لەیەکتر کردن ونەهێشتنی شەڕی خۆکوژی هەمیشە هەولی داوەو دژی ناتەبایی وبوونی

هەستی ناپاک و دواکەوتوویی گەلی کوردلە هەموو ڕویەکەوە بووە،هەروک لە شیعرە نیشتمانیەکانی دا زۆر بە ڕاشکاوی باسی گەلی کورد و هاکارو ڕەفتارو زامە پڕ لە ژانەکان وبیرکردنەوەی هەلە و بە تالان بردنی سەروەت و سامانی کوردستان دەکاتن و داوای لابردنی نەبوونی ژیانێکی ئازادو پێشکەوتوو کیانێکی میللی و وەلاتتێکی سەربەخۆی کوردەواری و چەوساوەیی و لە ژێر دەستی داگیرکەرانی بێگانەدا دەکات و زۆر بەڕاشکاوی خەبات و ڕاپەیین و تێکۆشان دژی نەیاران و داگیرکەرانی کوردستانی بە پێویست زانیوە و داوا لە گەلی کورد کردوە کە لە بزاف و شۆڕش دژی داگیرکەران هەرگیز نەسرەون.

بەلێ هاواری دڵ و دەروونی دەشتی هێژا هەمیشە بانگی یەکگرتن و یەکتر نەکوشتن و خەبات کردن لە پێناوی کوردستانێکی ئازاد و سەربەخۆ بووە،ئەو هەردەم بە نوسینی شیعری نیشتمانی و وتارو ئامۆژگاریەکانی هەتا دوا هەناسەی ژیانی لە پێناوی یەکێتی وتەبایی و زانست و زانیاری ڕۆلەکانی گەلی کورد تێکۆشاوە و شانازی بە کوردبوونی خۆیەوە کردووە

هەروەک لە شیعرێکی دا دەلێت:

هەر کەس کە بە بەرزی وەتەنی یارانە نەنازێ
نازی نیە جــــەژنی ئەوە هەر شەککەرو بادەم
قەدت عەلەمی کورد لە ســــــەر گــــردە بناری
بۆ نەســــــڕەتی بارزانە کە دوژمن بە فەنا دەم

دەشتی هەمیشە داوای یەک بوونی ڕیزەکانی گەلی کوردو ڕاپەڕین دژی داگیرکەرانی کوردستانی کردووە،هۆی دواکەوتن و نەبوونی وەلاتێکی سەربەخۆی کوردەواری بە هۆی نەبوونی یەکێتی کوردو نەبوونی زانیاری و یەک نەگرتنی گەلی کوردو نەبوونی گیانی نیشتمانپەروەری ودلسۆزی تەواو لە لایەن زۆربەی ڕۆلەکانی کورد و دواکەوتوییان و نەزانی زانیوە،بەوپەڕی نەترسی و ئازایەتیوە داوای پەند وەرگرتن و یەکتر نەکوشتن و خیانەت لە یەک نەکردن و گیانی پاکی نیشتمانپەروەری و خەبات کردن بۆ بەرەوپێشەوە چوونی لە میللەتی کورد کردووە، شــیعری بۆ گەل و نیشتمانی خۆی نوســیوەوتەوەو هەمیشە رزگاری کوردوکوردستانی مەبەست بووە و لە تەواوی شیعرە نیشتمانیەکانی دا باسی لێوە کردووە،کێ بێت لەو ڕۆژگارە و سەردەمانەدا لە ناوچەی دەشتی هەولیری دیرین ناوی مەلاخدری دەشتی نەبیستبێت و نەیناسێتن کە چ زاناو شاعیرێکی نیشتمانپەروەرو چەند بلیمەت و چەندە دلسۆزی خاک و نەتەوەکەی خۆی بووەو ئەویش چۆن وەک خانی هێژاو حاجی و نالی و تەواوی شاعیران و زانایانی میللەتەکەی لە بواری کوردایەتی و لە سەردەمی خۆی دا خەباتی ڕاست و ڕەوای کورد ورزگاری کوردستانی خواستوە و بۆ نەمانی نەزانین و کوێرەوەری گەلی کورد بە نوسین و بە گوفتاری شیرینی تا توانیویەتی هەولی داوەو هەرگیز درێغی

نەکردووە و لە دەور و ڕۆژگارانی خۆی دا هەمیشە نەسرەوتووە و لە ڕێگەی زانست و زانیاری دا بەو پەڕی دلسۆزیوە تێکۆشاوەو هەردەم پەرۆشی نەبوونی وەلاتێکی کوردەواری و سەربەخۆیی کورد و کوردستانی بووە وەک لەم هۆنراوەیەشی داباسی نەهێشتنی خۆکوژی وگیانی ناپاکی دووبەرەکێ و خەبات لە پێناوی ڕزگاری و سەربەخۆیی کوردستان پەیدا کردنی تەکنەلۆجیای تازەو زانیاری نوێ دەکاتن و دەلێت :

ئەی گەلی ئەشرافی کوردان بـۆ غەریقی زیللەتن
بۆچی وا دائیم خەریکی قووتی ملک و میللـەتن
بۆچی وا دەعیەوتەکەبور لێ ئەدەن پڕ حیـددەتن
چاکە شەرمێکەن لەعالەم سـەربەخۆ کاکن لەدەم
مەرکەزی خاکی سلێمانی خیانەت تێکی دا
خۆ بەخۆ هەرچی کە هات وقوەت و قـەولێکی دا
تاجی ئیستقلال بێ سـەر چوو چ نەفعێکی نەدا
چەققە لوولەو بابەڕۆ پشتم شـکا ڕۆژی نەدەم
کوا ڕەئیسی جافەکان و میرەکانی پشت گەلی
ئیجتماعی میر وسـوو کوانی لە گەل میر مەحمەلی
کوا هەماوەند و شکاک و بۆتەکانی گەنجـەلی
چەند کەسی تر هـەن کەئەمڕۆ نانی دەرۆزە لە دەم
هەرکەسێ هـات و بەدیعی سـەنعەتی بوو ناوی دا
خاکی ئێوەی کردە پاپۆڕ و لە بەحرا تاوی دا
مەکتەبی لاسلکی دانا نەفعی بێ ئەندازی دا
تا بەکەی ئێوەش لەجەهلادا ئەدوورن پوشی سـەم
بابەگـوڕ گـوڕ تاوەکو ئێسـتاکە پیری ئێوە بوو
خانەقاوو تەکیە و ڕێبـازی شێخی ئێـوەبوو
جێگەیی مەولود و سەد ئیحسان و خێری ئێوەبوو
ئێستاش واپێ خـەنی بوون عارەب وتورک وعەجەم
چاکە فییکرێ کەن لە ئیستقبالی خۆ زوو چارەکەن
تەرکی وەحشەتکەن سیلاحی یەکدی کوۆشتن پارەکەن
ڕوو لـە پەیدا کردنی ئالاتی وەک تەییارە کەن
تاوەکو دەشـتی نەبێ مەشغولی قال و قیلی خەم

بەلێ دەشتی هێژاو نەمر لە هەموو سـەردەمی ژیانی دا لە پێناوی یەکێتی و زانست و زانیاری داتێکۆشاوەو زۆر بە ڕاشکاوی دەلێت هۆی نەبوونی کوردستانێکی سەربەخۆ دوا کەوتنی گەلی کوردە لە ڕەورەوەی مێژووداو پێشنەکەوتنی کورد هەمووی دەگەڕێتەوە سەر نەبوونی یەکێتی و دلسۆزی

وخەباتی ڕاست و دروست لە پێناوی ئامانجەپیرۆزەکانی گەلی کورد دا،دەشتی هەردەم گەلێ پەرۆشی ژیانی چەوساوەیی و نەداری و داگیرکردنی کوردستان و زەوت کردنی بەر و بووم وتالان کردنی سامان و فەرهەنگی نەتەوایەتیمان لە لایەن داگیرکەرانەوە بووە، ئاوات و هیوای ناو دل و دەروونی دەشتی ڕزگاری و ئازادی وسەربەخۆیی کورد و کوردستان بووە و هەروەک لێرەدالەم شیعرە نیشتمانیەی دا دلسۆزانە و کوردپەروەرانەباسی داگیرکردن و بە خۆڕایی چوون و تالان کردنی سەروەت و سامانی کوردەواری دەکات و دەلێت:

کەرکوکی زەلیلم

زالم وەرە ئەم فیتنەیەو ئەم حالە هەتاکەی
وا چاکەکەڕومەت لەمن و ڕوو لە خودا کەی
بێ فائیدە ئەم خوێنە هەتاکەی بڕژێنم
وا چاکە کە ڕەحمێ بە دلی پڕلە جەفاکەی
قوللابەیی زولفی تۆ وەکو لەشکری کوردن
بۆ جەوری دلی عاشقە زەنجیری جەفاکەی
تالیب بە عیراقی تووە دل هەردەمە ئەمما
شێراوە لە گێژی عەرەبا زێڕ و قەلاکەی
دەستووری قەلابەندی قولابی بە قولابت
حوسنی هەیە بۆ میللەتی کوردم بەسراکەی
مەعلومە کە ئینگلتەرە کەوتۆتە میانا
ئالاو و خەتتی کورد و عەرەب بادە بەچاکەی
پاپۆری نەجاتم نیە بۆ بەحری خیانەت
سەییارە موعەتتەل بووە میزانی سەداکەی
بۆمەنفەعەتی ئەجنەبیی و لەندەنە ئیمڕۆ
مەعدەن لەعەدەن هاتووە سەر ئاب وهەواکەی
ڕووحی منە گازی دەمە ئەم گازە کەئەڕوا
کەرکوکی زەلیلم چیە ئەم زیللەتە تاکەی
بەم داغە ئەسەف دەستم و هەردەم کەلەشینم
بۆبیدعەتی لوبنانیی و هەم سەیروسەفاکەی
مەعلومە قوبایی غەزەلت دوو شتەئیمڕۆ
دەشتی وەرە وا چاترە دوو باسی تیاکەی

دەبا بزانین دەشتی کێ یە؟

دەشتی ناوی خدر کوری ئەحمەد کوڕی عەلی کوری عەبدوللایە و لە عەشیرەتی نانەکەلیانە کە زۆربەیان لە شاری هەولێری دیرین و ناوچەی دەشتی

دزەییاتی نیشتەجێن و هۆزێکی ناو داری کوردەوارین و لە کوردستانی ڕۆژهەلاتیش هەن، گەلێ مرۆی زاناو هونەرمەند و نیشتمانپەروەر و پزیشکی کوردەواری دلسۆز و خەباتگێریان لێ هەلکەوتووە.

دەشتی لە سالی 1909 لە گوندی مەلاکاغە کە دەکەوێتە بناری چیای قەرەچوغی دلگیرو ڕەنگین لە ناوچەی دەشتی هەولێری دیرین لە ناو خێزانێکی کەم دەرامەت و جوتیار چاوی هەلێناوەو هاتۆتە جیهانەوە،باوکی دەشتی بە ژیانی جوتیاری و مەڕداری گوزەرانی بردۆتە سەر و تا ئەوکاتەی کە دێنە شاری هەولێرەوە بەکارو باری وەرزێری و مەڕداری و سوانکارەیی خەریک بوونە،کە نیشتەجێی شاری هەولێر دەبن ئیتر باوکی دەشتی بۆ هەمیشە تا ئەو کاتەی کە وەفات دەکاتن هەر لە هەولێری دێرین دەمێننەوە و خەریکی کاسبی و دابین کردنی ژیانی مال و منداڵەکانی دەبێت و کورە گەورەکەشی کە دەشتی یە لە بەر خوێندنی مەلایەتی دادەنێ و دەشتی خەریکی خوێندن دەبێت و هەر لە تەمەنی منداڵیەوە دوای تەواو کردنی سیپارەو قورئانی پیرۆز دەچێتە ژیانی فەقێیاتی وحوجرەوە و تا تەواو کردنی خوێندنی مەلایەتی و وەرگرتنی ئیجازە لەژیانی حوجرەو مزگەوت بە فەقێیاتی دەباتە سەر.

دایکی دەشتی زۆر بە زوویی و مال ئاوایی لە جیهان دەکاتن،هەر ئەوەش بووەتە هۆی ئەوەی کە دەشتی لەمنداڵیەوە بچێتە حوجرەو مزگەوتەوە،باوکی دەشتی ژنێکی تر دینێ و لەو ژنەش دوو کچ و کوڕێکی تری بە ناوی فاتیمەو ئامینە و سالح دەبێتن.

دەشتی ژیانی فەقێیاتی لە زۆربەی حوجرەکانی ئەوسەردەمەی ناوچەی دزەییاتی و شاری هەولێری دیرین و ناوچەی خۆشناوەتی دا دەباتە سەرو لە دوای زانست و زانیاری دەگەڕێتن و هەموو کات و وەختێکی خۆی لەو ڕێگەیەدا دەباتە سەر،دەشتی هەروەک بۆ خۆی گەلێ جاران دەیگێڕایەوە کە ماوەیەکی زۆر لە حوجرەکانی ناوچەی خۆشناوەتی لە شەقلاوەو وزۆربەی ئاواییەکانی تری ئەو ناوچەیە کە حوجرەو مزگەوتی لێ بووەو بەتایبەتی لە ئاوایی بێتواتەدا ژیانی فەقێیاتی دەباتە سەر و لە گوندی بێتواتە ماوەیەکی زۆر دەمێنتەوە و هەمیشە دەیفەرموو کە ناوچەی خۆشناوەتی جێگەی پیاوەتی و مەردایەتی و کوردایەتیە،بە تایبەتی ئاوایی بێتواتە هەتا بلێی دانیشتوانی پاک و دلسۆز و نان دەرو مەرد و مەردانەن و بۆخزمەتی زانست و زانیاری ڕۆلەکانی گەلی کورد قەت درێغیان نەکردووە وهەمیشە لە هەموو ڕوییەکەوە هاندەرو یارمەتی دەری خوێندن وزانست و حوجرەو مزگەو ت و فەقێیان بووینە و هەرگیز درێغیان نەکردوەلە یارمەتی دانی هەموو ئەوانەی کە بە دوای زانست و زانیاری دەگەڕان دەستیان لە هەموو ڕوویەکەوە بۆ خزمەت کردن نەگێڕاوەتەوە ، هەتا بلێی پاک و دلسۆزو بە وەفاومەردانەن،دەشتی ئاوایی بێتواتەی گەلێ لا خۆش بووەو هەمیشە گەلێک

یادو بیرەوەریەکانی ئاوایی بێتواتەی بۆ ئێمە دەگێڕایەوەو هەمیشە باسی دانیشتوان وخەلکی بە شەرەف و نیشتمانپەروەرو کەسایەتیەکانی ئاوایی بێتواتەی ئەو سەردەم و ڕۆژگارانەی بۆ باس دەکردین،بۆیەکەش لە شیعرێکی دوور و درێژدا لە ئاوایی دارەبەنەوە بۆ گوندی بێتواتە دەنوسێت و باسی بێتواتەو یەک یەکی ناسیارو دانیشتوانی خەلکی دێی بێتواتە دەکاتن و چاکەی ئەو خەلکە بەشەرەفەی لە یاد ناچێتەوە و زۆر بە وەفاوە باسیان دەکات و دەلێت :

یا خـودا بێتواتـە دائیم خـاکـی تۆ ئابادە بێ
کۆنە ڕێگەی باغەکانت سەرلەنوو سەیـادە بێ
خاکی گۆراجی بـەرابەرقیبـلەیی خـاس و عـەوام
جێگەیی تۆپـی تورک یـاڕەبـبی هەر گـولزاری بێ
سێبەری بـن زیـخ وهەم ڕێی کانەلەوکانوویی ڕیس
سەدجەبەل لوبنان بەقوربانی سیاحەتـگاهی بێ
ڕێگەیی بێخالەئەسلەن مەعدەنی عیززوشەرەف
بۆکەسێـکی ساحیبی تەبعی سەلیم و نـاوی بێ
بـانی مزگەوتی سەفیدو قـەلعەیی میر ڕەشـید
شوبهی چەرخن جێگەیی قیتانی چەرخن داوی بێ
قـۆتـەلەوهەم سـەردەراووباس وهەم کانی مەعـان
پـردەسۆنەوگۆرمزەش تاڕۆژی مەحشەرنـاوی بێ
کۆنە قەلعەو تەختی خـاوەر دائیما هاوار دەکـەن
یاخودا هەرکەس بلێ ناخۆشە هەر هـاواری بێ
پەرچەم و ئەگریجەکانـی باغ و ئەسـپیندارەکان
ڕەونـەقـی ئیمان و دینن گـول بـەدەم ئەیوانی بێ
لەوەدەمەی گول دێ بگاجاکەنەسیم ڕووی تێ دەکـا
ئیزحـامـی بولبـولان مەسـتن کە دێ عەتـراوی بێ
حۆریـیانی مـوسەویی و ســــــاقیانی لەنـجـەوی
سەف دەبەستن ڕادەوەستن نەک دەمێ بێ لاوی بێ
دوتەمریرەو لەیل ومەتـتـانەو وەنەوش ویـەکی دیش
ناوی نـالیم شـوبـهی وی نیـە لە ڕۆییـــن یاوی بێ
ماحەســـەل من ناتوانم سەربەسەر مەدحـی بکەم
تاوەکوو ماوم بـلا باسی سوککانانی بێ

*

دەشتی لەم هۆنراوەیەی دا باسی تەواوی خەلکی بێتواتە دەکاتن و یەک بە یەک ناویان دێنێ و ســلاوو خۆشەویستی و ڕێزیان بۆ دەنێرێت و لە هەوالیان دەپرسێت و زۆر بە وەفاوە یادی دلسـۆزی و مەردایەتی ئاوایی بێتواتە دەکاتن.

دەشتی لە دوای ساڵەها ساڵی خوێندن و گەڕان لە دوای دانیش و زانیاری دا کەواسەر لە زۆربەی قوتابخانەکانی سەردەم و ڕۆژگارانی خۆی دەداتن، ئیتربۆ دوا جار لەمزگەوتی حاجی قادر لە لایەن ماموستاو زانای ئاینی هێژاو بەڕێز و نەمر مەلاحەمەدئەمین بێتواتەیی و دوا جاریش لای مامۆستای هێژاو بەڕێزماموستامەلا عەبدوللاکویی و ماموستامەلاحمەدئەمین بێتواتەیی لە هەمان مزگەوت دا خویندنی دوا مادەکان تەواو دەکاتن و هەر لە لایەن ئەو زاناوهێژایەو بلیمەتەدا واتە ماموستا مەلا عەبدواللا بێتواتەیی ئێجازەی مەلایەتی لە سییەکان دا وەردەگرێتن و گەلێ جاران باسی زانایەتی و لێ هاتوویی و گەورەیی ئەو زاتە دانشمەندەی دەکرد و چەند شیعرێکیشی هەر لە ستایشی ئەو زانایە بە تورکی و کوردی و فارسی و عارەبی نوسیوە کە لە دیوانەکەدا هەیەو هەر چەند جارێ کە دەچووە شاری هەولێریش سەری لەو زاتە دەداو من گەلێ جاران لە گەل دەشتی داچوومەتە خزمەت ئەو زاتەزانایەو کەسایەتیە مەزنە کوردە، ماموستامەلا عەبدوالله بێتوایەتی زانایەکی بلیمەت و شارەزاو نیشتمانپەروەر بوو،گەلێکی خزمەت بەکۆمەلی کوردەواری کردووەو دانیشمەندێکی بلیمەت و شارەزا بوو .

دەشتی لە دوای ئەوەش داکە ئیجازەی مەلایەتی لە لایەن ماموستا مەلا عەبدوللەی نەمر لە مزگەوتی حاجی قادر وەردەگرێتن ، ئیتر ژن دەهێنێ و ژیانی خاوو خێزانی پێک دێنێ،خێزانی دەشتی ناوی عائیشە عەبدوللایەو لە عەشیرەتی بندیانانەو کچی بەڕێز و هێژا سۆفی عەبدوللاکاڕەسولە کە خەلکی ئاوایی دێمەکارن ،ئەو گوندەش دەکەوێتە بناری چیای هەمیشە سەربەرزی قەرەچوغ و گوندێکی خنجیلەو جوانی کوردەواریەو باوکی دەشتی و باوکی عائیشە دۆست و هەڤالی دیرین و خۆشەویستی یەکتری بووینە و ڕێزیان لە یەکتر ناوە،عائیشە ئافرەتێکی خوێندەوارو خوا ناس و ژیرە،دەشتی سەش کوڕ وسێ کچی لە عائیشە دەبێت و دوو کوڕی خوا بۆخۆیان دەباتەوە و ئێستاش چواریان ماون بە ناوی ئەحمە د و موحەممەد و کـەریم و موئمین، کچەکانیشی بە ناوی زاهیدە و ساکینە و نەعیمەن .

لە دوای ئەوەی کە ژن دێنێ لە ئاوایی دارەبەن دەبێتە مەلای ئەو گوندە، لەو گوندەدا خەریکی ژیانی مەلایەتی دەبێت و ماوەی هەڤدە سالان لەو دێیەدا لە خزمەت کردنی قوتابخانەی ئاینی دا دەبێت و دەرس دەلێتەوە و گەلێ قوتابی و مەلای دوازدە عیلم لە لایەن دەشتی پێ دەگەن وئێجازەی مەلایەتی وەردەگرن.

دەشتی لە ئاوایی دارەبەن دا تا توانیویەتی خزمەتی بە قوتابخانەی ئاینی کردووە و شەو و ڕۆژ لە پێناوی دەرس گوتنەوە و پێشخستنی ئەو قوتابخانەیەو پێ گەیاندنی قوتابیان خۆی ماندوو دەکاتن و بەوپەیی خۆشەویستی و دلسۆزیەوە دەرس دەلێتەوەو خۆی لە گەل قوتابیەکـانی ماندو دەکاتن،دەشتی ئەوینداری زانست و زانیاری بووە و شەوو ڕۆژ خەریکی خوێندنەوەو موتالای پەڕتوکەکانی

شەرعی و بەلاغەو مەنتیق و فەلەکیات و بەدیع و نەحو سەرف و بەیان بووەو تا بلێی شارەزاو زانا بوو لە هەموو بوارەکانی زانستی دا تەفسیری قورئانی زۆر بە یاستی و دروستی زانیوە و شێی دەکردۆتەوە، هەمیشە حەزی بەوە دەکرد کە قوتابیەکانی زیرەک و زاناو لە ڕێگەی دانش و هونەردا تیٚ بکۆشن وهەول بدەن،لە دوای هەڤدە سالان دا دەشتی لە گوندی دارەبەن بار دەکاتن و دەچێتە گوندی گردەچال و کەمتر لە ماوەی دوسالان دا لەو گوندە دا دەمێنتەوەو بەهۆی ئاوی ناسازگاری گردەچال کە زیان بە سەلامەتی دەشتی رادەگەیەنیٚ و لەوێش بار دەکاتن و دێتەوەە شاری هەولێر و لە گەڕەکی تەیراوە خانوییێک لە قوڕ دروست دەکات و بۆ ماوەیەک لەوشارە دەمێنتەوە،لە شاری هەولێریش بە پێی توانا لە سەر گۆڕەپانی لای مالەکەی خۆیەوە زۆربەی ئێوارانی هەینی و بە تایبەتی مانگی ڕەمەزانان لە دوای نوێژی بەجەماعەتی عەسران لەسەرداوای خەلکەکە لەتەیراوە کۆڕ وسیمینار پێک دەهێنیٚ و لەو کۆبونەوانەدا ئامۆژگاریەکانی پەیامبەرو قورئانی پیرۆزی بۆ خەلک بە زمانی شیرینی کوردی شیٚ دەکردەوەو ڕۆژلە دوای ڕۆژیش ئەو کۆڕە گەورەتر دەبوو و خەلکێکی زۆر ڕویان لەو سیمینارە دەکرد وجەماوەرێکی زیاتری لیٚ کۆ دەبۆوە و گوێیان لە ئامۆژگاریەکان و وتەکانی دەشتی دەگرت،دەشتی هەمیشە داوای لە خەلک دەکرد کە خواناس و یەکگرتوودلسۆزی یەکتر بن و خۆیان لە کردەوەی خراپ و نارەواکان و لەنەبوونی گیانی نیشتمانپەروەری دوور بکەنەوە و لە ڕێگەی ڕاست و بەختەوەری ژیان دا خەبات بکەن و دووربن لە ڕق و کینەو گیانی دوو بەرەکیٚ و هەمیشەهەول بدەن بۆ ژیانێکی بەختەوەرانەوسەر بەرزانەو لە کردەوە ناڕەواکانی دژ بە ئاین وخوا پەرستی ڕاستەقینەوە دووربن و هەرگیز خیانەت بە نیشتمانەوە نەکەن و ئاینی بە واتای بەختەوەری و پێسکەوتنی مرۆڤ زانیوە و ،هەمیشە لە باس و خواسەکانی دا چۆنیەتی ژیانی سەربەرزی و پاکی و ڕاستی و پێسکەوتنی کۆمەلایەتی بە زمانی شیرینیی کوردی بۆ خەلک شیٚ دەکردەوەو دژی زولم و زۆرداری و چەوساندنەوەدەداو باسی ژیانی بەختەوەرانەی کۆمەلی هەژاری کوردەواری دەکرد،ئەم خەلکە زۆرەش کە دەورەی دەشتیان دەداو زۆر بە ڕێزو دلخۆشیەوە گوێیان لە ئامۆژگاریەکان و وتەکانی دەشتی رادەگرت و حەزیان بە بەردەوام بوونی ئەم کۆڕە مەزنە دەکرد،تا ئەو کاتەی کە دەشتی لە شاری هەولێریش مایەوە ئەوا بەردەوام لە سەر ئەم کارە خەرێک بوو،تا لە ئاخر و ئۆخری سالی 1955دا لە گەل دۆستی دیرینەی حاجی عەزیز خرابەدراوی (خوا عەفویان بکاتن) ڕێک دەکەون و دەشتی دەبیٚ بە مەلای ئاوایی خەرابەدراو،ئەوسا لە هەولێربار دەکاتن و دەچێتە گوندی خرابەدراو و لەویٚ دەبێتەمەلای ئاوایی و تائەو کاتەی کە خوا بۆخۆی دەیباتەوەو لەویٚ نیشتەجیٚ دەبێتن،خەلکی خەرابەدراویش هەموویان موسلمان و کوردپەروەرن و بەتێکڕایی

دەشتیان زۆر باش دەناسی و زۆریان ڕێز لێ دەناو خۆشیان دەویست،بەتایبەتی براگەورەی گوند بەڕێزکاک حاجی جەبار کە مرۆیەکی خواپەرست و دلسۆز و مەردانەو خاک پەروەرە، هەمیشە ڕێزێکی زۆریان لە دەشتی دەناو لایان زۆرخۆشەویست بووەو هەمیشە گوێڕایەلی ئامۆژگاریەکانی بووینەو ووەک ڕابەرێکی دلسۆز و زانا هەمیشەدەیان ڕوانیە دەشـتی و باوەڕیان پێ هەبوو،ئێستاش بەڕێز حاجی جەبار گەلێ لە یادگاریەکان و قسە خۆشەکانی دەشتی و باسی هەق و ڕاستی و زانایەتی دەشتی نەمر باس دەکاتن و زۆر بە شانازیوە بیرەوەریەکانی دەشتی دەگێڕێتەوەو هەمیشە ستایشی لێوە دەکاتن،تەوای خەلکی خەرابەدراوو ئەو ناوچەیە وەک زانایەک و پێشەوایەەکی گەورەو خۆشەویستی ئاینی دەیان ڕوانیە دەشتی و خۆشیان دەویست،دەشتی هەمیشە بە ئاواتی دیرینەو ئەوینی خۆیەوە بوو کە خوا فرسەتی بداتێ و بتوانێتن دیسان قوتابخانەی ئاینی لە ناوچەی بەڕانەتی زیندو بکاتەوەو ئەمجارەش لە گوندی خرابەدراو لە خزمەتی حوجرەو مزگەوت دا بێت وگەلێ لە فەقێ و مستەعیدەکان لە خۆی کۆبکاتەوە و دەرسیان پێ بلێت و قوتابخانەیەکی گەورەتر لە گوندی خرابەدراو دابمەزرێنێتەوەو ئیجازەی گەلێ لەو فەقێیانەی خۆی بداتن کە خوێندنیان لە لای ئەو تەواو کردووە و چاوەڕوانی وەرگرتنی ئیجازەن کە ئەمەش هیوایەکی دیرنەی دەشـتی و گەلێ لە فەقێیە کۆنەکانی بوو،بەلام داخی گرانم کە نەخۆشی دل و تەنگەنەفەسی شەپرێوی دەکاتن وبە تەواوی هێرشی بۆ دێنێ و بەو ئاواتەی خۆی ناگاتن و زۆر بە زوویی و نامرادیوە خوا بۆخۆی دەیباتەوەو بۆ هەمیشە لە دوای تەمەنێکی زۆر کورت مال ئاوایی لە نیشتمانی ئازیزی و خزم و کەس و دۆست و یارانی خۆی دەکاتن ولە مانگی ڕەجەبی سالی 1957دا بە بەهەشتی بەرین شاد دەبێتن و بۆهەمیشە چاو تێک دەنێتن و ژیانی لە دەست دەداتن،لە سەرداوای خۆی لە گۆڕستانی خەرابەدراو لە لایەن دوستی دیرییەنەو خۆشەویستی نەمرو هێژا شێخ مەلا سەعیدی خەرابەدراوی گەلێ بەڕێز و حورمەتەوە بە خەم و پەژارەیەکی زۆری خەلکی ئەو ناوچەوە لە مەراسـیمێکی گەورە دا بە خاک دەسپێردرێتن،دەشتی ماوەیەکی زۆر بوو لە ژێر ئازاری نەخۆشی دل دەینالاند و نەبوونی داوو دەرمانیش کارێکی زۆری دەکردە سەر ئەو نەخۆشیەی دەشتی و هەتوانی دەردی دلی نەدۆزرایەوە،هەرچەند دکتۆری دەکردن بەلام بێ سود بوو تابەو نەخۆشـیەی مال ئاوایی لەمیللەتەکەی خۆی دەکاتن و زۆر بە نامرادیوە سەر دەنێتەوەو لە باوەشی نیشتمانی ئازیز و خۆشەویستی خۆی بۆ هەمیشە دەمێنتەوە و بەبەهەشتی بەرین شاد دەبێتن و ناوی بەرزیشی هەر زیندوو دەمینێت و وەک ئەستێرە گەش و پڕشنگدارەکانی ئاسمانی بلنـدی کوردەواری هەر گەشەدارەو نامرێت و لە ناو دل و دەروونی خەلکی کوردەواری زیندوو دەمێنتەوە، هەرگیزنامرن ئەوانەی کەوا لە ڕێگەی خـزمەت بە گەل و

وەلاتیان هەمیشە لە بزاف و تێکۆشـان و خەبات دا نەاسـرەوتوون و لە ڕێگەی بەختەوەری وسەربەرزی نەتەوەکەیان دابە خامە ڕەنگینەکان و پەیڤ و نوسینەکانیان تا دوا هەناسەی ژیانیان هەرگیز کەم تەرخەمیان نەکردوە،ئەومرۆیە مەزنانەو سەروەرانە هەرگیز لە یاد ناچنەوە و قەت نامرن.

دەشتی مرۆیەکی زاناو بلیمەت وخواناس وشاعیرێکی نیشتمانپەروەرو دلسۆزی خاک و نەتەوەکەی خۆی بوو و شیعرە نیشتمانیەکانی و قوتابخانەی ئاینی دەشتی هەمویان نمونە و بەلگەی ئەوەن کەوا دەشتی چەند بە تەنگ نیشتمانی ڕەنگینی خۆی و میللەتی کوردی چەوساوەو دوور لە ژیانی ئازادی و سەربەخۆیی بووە،هەستی پاک و خزمەتگوزاری بە زانست و زانیاری وبیرو باوەڕی پاک و ڕاستەقینەی بە خاک و نەتەوەکەی نیشانەی سەربەرزی و سەرفیرازین، شیعرە نیشتمانیەکانی ئەو زاتە مەزنە بەلگەی هەموو ئەم ڕاستیانەن، داخەکەم کەوا زۆر بە زوویی وەفـات دەکاتن و لە ژیان نامینێت و تەمەنێکی زۆرکورت دەباتە سەر و تەنیا چل و هەشت سال ژیاوە.

بەرهەمەکانی دەشتی بریتین لەم دیوانەشیعرەی کەوا لە بەر دەستانەو بە زمانی کوردی و عارەبی و فارسی و تورکی شیعری هۆنیتەوە،دیارە کەوا ئەو هەر سێ زمانانەی لە پال زمانە شیرینەکەی خۆی دا زۆر بە باشی زانیوە و قسەو نوسینی پێ کردوون،مەولود نامەیەکی بە زمانی کوردی و لە سەر وەزنی شـیعر هۆنیتەوە کە بریتیە لە (422) بەیتە شیعرو باسی لە دایک بوونی پەیامبەرو خێرو چاکەی مەولود کردن و گێڕانی جەژن بەو بۆنەوەدەکاتن،ئەومەولود نامەیەش چاپ کراوەو ئێستاش لە زۆر کۆری ئاهەنگی لە دایک بوونی پەیامبەردا لە ناوچەی هەولێر بە ئاوازێکی شادو پڕ لە خۆشی دەخوێندرێتەوەو باوە، ئیستعارە لە زانستی بەیان کەوا (144) دێرە شیعرە بە زمانی عارەبی ولە سەر وەزنی ئەلفیەی ئیبن مالیکە،کەبە داخەوەتا ئێستا چاپ نەکراوەو هەر بە دەست خەتی ماوەتەوە،ئەم ئیستیعارەیەش ماموەستای بەڕێز و زانا مەلا قادر بەحرکەیی شەرعێکی زۆرپوخت ولە بارو ڕێک و پێکی لە سـەر نوسیوەو زۆر بە جوانی شێی کردۆتەوەوە و زۆری خۆ پێوە ماندو کردوە ئەویش دای بەمن بۆئەوەی بە چاپی بگەیەنم لە جەنابی ماموستامەلاقادرم وەرگرت،بەلام بەداخەوە کەوا لەسەیتەڕەی تورکەکان زۆر بە نامەردانەلە گەل کۆمەلە کتێبیکی تر کەجەنتایەکی پڕ بوو لێیان گرتین و لێیان سەندین و هەرچەند ئەولا ئەولاشم کرد نەیان دامەوە و فەوتاندیان،کە کارێکی زۆر نامرۆڤانەبوو.

باوەڕ نامەیەکی کوردی کە ئەویش هەر بەکوردیەو لە سەر وەزنی شیعری نوسراوەو (125)دێرە هۆنراوەیەو،وەک لە دوای باوەڕ نامەکە نوسیویەتی ودەلێت :لە سەر داوای هێژا (شـێخ کەمال ودینی نەقشبەندی ئەم باوەڕ نامەیەم داناوەو نوسیومە.) مەبەست لە شێخ کەمال الدین شێخ مستەفا نەقشبەندیە کە زاتێکی

مەزن و گەورە بوو دۆستێکی نەزیکی دەشتی بوو،من لە یادمە گەلێ جاران دەچوینە خزمەت ئەو زاتەوە و زۆر جارانیش لە حوجرەکەی ئەو بەڕێزە کە لە کۆشکێکی دوتەبەقەیی بوو لە پشت تەکیەکەوە لە ماڵەکەی خودی شێخ مستەفای نەمرەوەدا دەشتی دەعوەت دەکراو لەوێ نانی نیوەڕۆمان لە خزمەت شێخ دەخوارد،شێخ مستەفا زاتێکی گەورە و بەڕێز و زانایەکی بلیمەت بوو دەشتی زۆر خۆش دەویست خوا عەفویان بکاتن و دەشتی گەلێک ڕێزی لەو زاتەوە دەنا و من گەلێ جاران لە خزمەتیا چومەتە ماڵ و تەکیەکەیان و بە خزمەت سێخ دەگەیشتم لە گەل باوکم..

دەشتی مرۆیەکی خوا پەرست و بلیمەت و زانا و دلسۆزی گەل و نیشتمانی خۆی بووەو لەو ماوەیە کورتەی تەمەنی دا گەلێک خزمەتی بە زانست و زانیاری کردووە،لە ڕێگەی پێشکەوتن وبەختەوەری کۆمەلایەتی تا توانیویەتی تێکۆشاوە،دەشتی هەمیشە حەزی لە ڕزگاری و ئازادی و ژیانی سەربەخۆیی و پێشکەوتنی کورد وکوردستان بووەو هەردەم دژی چەوساوەیی و زۆرداری و داگیرکەرانی کوردستان و ڕژێمە سەر بەداگیرکەرەکانی کوردستان بووە،گەلێ شیعری لەو بارەوە هۆنیتەوە، زۆربەی خوتبەکانی دەشتی لە ڕۆژانی هەینی دا بە زمانی شیرینی کوردی بووەو باسی ژیانی کۆمەلایەتی و ڕوداوەکانی سەردەم و چۆنیەتی ژیانی بەختەوەرانەو پێشکەوتن لە هەموو بوارێکەوە بووە و شێی کردۆتەوەو داوای لە خەلک و جەماوەر کردووە کە هەمیشە بۆ سەربەرزی و سەرفیرازی هەول بدەن و تێ بکۆشن، دەشتی هەمیشە دژی زۆرداران و چەوساندنەوەو نەبوونی ئازادی و ڕزگاری میللەتی کورد بووە.

لە سالی 1945دا کە من هاتۆمەتە جیهانەوە دەشتی مەلای ئاوایی دارەبەن بوو،ئەو سەردەمانەی کە وەبیرمە، گەلێ یادگاری و بیرەوەریە تال و شیرینەکانم دێتەوە یاد و لێرەدا هەندێ لەو یادگاری و بیرەوەریانەباس دەکەین و گیانی دەشتی نەمرو هێژا پێ شاد دەکەین.

دەشتی کە لە گوندی دارەبەن بوو،تەواوی خەلکی دێی دارەبەن خۆشیان دەویست و ڕێزیان لێ دەنا،ئاخر ئەو مەلایەکی دلسۆز و پاک و زانا و مەلایەکی باش و بە تواناو دلسۆزی خەلکی ئاوایی بووو خەلکی دارەبەن و ئەو ناوچەیە بە پێشەوای ئاینی و دلسۆزی خویانیان دەزانی،لە ناو کۆمەلی کوردەواریش دا بە تایبەتی لەو ڕۆژگارانەدا زانایانی ئاینی ئەوانەی کە دل و دەرونیان لە گەل خەلکی هەژارو چەوساوەو جوتیاران دابوو حەزیان بە سەرکەوتن و ژیانێکی شادو بەختەوەرانەی خەلکی کوردەواری و پێشکەوتن دەکرد،ئەوانە لە لایەن جەماوەرەوە خۆشەویست و ڕێزدار بوون،خۆ ئەو سەردەمانەش کۆمەلی کوردەواری هەموو پرس و ڕایەکیان لە هەموو ڕویەکەوە هەربە مەلای باوەڕ پێ کراوی ئاوایی بوو،تەواوی خەلک مەلای زنایان بە گەورە و ڕابەرو باوەڕ پێ کراوی خۆیان دا دەنا،

پرس و ڕایان بە مەلای گوند دەکرد،وەک پێشەوایەکی ئاینی تەماشایان دەکرد و ڕێزێکی تایبەتیان بەرامبەر بە مەلای گونددا هەبوو،تەواوی دانیشتوانی دێ بە گەورەو بچوکەوە باوەڕیان بە مەلا و قسەکانی مەلا دەکردو،گوێ ڕایەلی هەموو پەند و ئامۆژگارییەکانی دەبوون وگەلێکیان خـزمەت بە مەلای خۆیان دەکرد و داواو ویستی مەلایان لە بارەی ژیان و گوزەرانەوە بە جێ دەهێنا، خۆ ئەگەر مەلا وەک پێویست لە خزمەتی ئاوایی بوایەو لە بواری کۆمەلایەتی و پەروەردەی ئاینی و نیشتمانی وپێش بردن و خزمەت کردنی بەخەلک لە هەموو ڕویەکەوە درێغی نەکردبایەو بیتوانی بایە کە لە ناو خەلکی وەرزێر و جوتیارانی کوردەواری دا جێگەی خۆی بە تەواوی بکردابایەوە و ڕێزی لە خەلکی گوندەکەی گرتبـایە،ئەواگەلێ بە ئاسـودەیی و سەربلندی لە ناو جەماوەری خەلکی کورددا دەژیا،دەشتی حەزی بە ژیانێکی بەختەوارەنەو سەربەرزانە بۆ تەواوی جەماوەری کوردەواری دەکردو پەرۆشی دواکەوتن ونەزانی گەلی کوردان بوو،ڕقی لە هەستی دوبەرەکی وکەسانی بێ بیرو باوە بوو،مرۆیەکی تا بلێی هەق و ڕاست و دروست و خوا پەرست بوو،زۆری ڕق لەخراپە و زۆرداری کردن و چەوساندنەوە و خۆ داسەپاندن بە سەر خەلکی هەژارو جوتیارانەوە بوو،هەمیشە لایەنگری سەپان و پالە و وەرزێرانی ئاوایی بوو دژی هەموو ئەوانە بوو کە هەستی زۆرداریان لە ناو مێشک و دەروون دا دەجولاو خەلکیان دەچەوسـاندەوە،دەشتی ، هەمیشە بەرامبەر بە زولم وزۆردای ڕادەوەستاو دژایەتی هەموو ئەوانەی دەکرد کە ئازاری هەژاران و بێ دەرەتانانیان دەداوگەلێ مەردو مەردانەبوو،دلێکی نەرم و گەورەشی بەرامبەر بەڕۆلە چەوساوە و نەدارانی میللەتەکەی خۆیەوە هەبوو،لە سەر کاری ناڕاست لە هیچ کەسێکی قەبول نەدەکرد و زۆریشی ڕێز لە هەژاران و پیاو چاکان و نیشتمان پەروەران دەنا و،ماوەی هەڤدە سالی ڕەبەق لە ئاوایی دارەبەن لە ڕێگەی خزمەت بە قوتابخانەی ئاینی وپێ گەیاندنی ڕۆلەکانی نەتەوەکەی بەوپەڕی سەربەرزی و دلسۆزیوەمەلایەتی کردووەوخەریکی تەدریسی زانستەکانی دینی بووە،دەشتی شارەزایی تەواوی لە هەموو بوارەکانی زانستی نەحو و سەرف و بەلاغە و مەنتیق و بەیان و بەدیع و فەلەکیات و ڕیازیات و شەرع و فیقەی ئیسلامی دا هەبـووەو مەلایەکی دوازدەعیلم و شـارەزابوو، زۆریشی حەز بە پێشکەوتن وسەرکەوتن و یەکتر گرتنی گـەلی کورد دەکردو هیچ باکێکی لە داگیرکەران و نەیارنی کورد و کوردستانەوە نەبوو،هەردەم شانازی بە کوردبوونی خۆیەوە کردووە وباوەڕی وا بوو کە هۆی دوا کەوتن و نەبوونی وەلاتێکیی کوردەواری هۆی نەزانین ویەکتر نەگرتن و دوو بەرەکێ وهاوکاری کردنی دوژمنانی کوردو کوردستانە کەواسەروەت و سامانی نەتەوایەتیمان تالان دەکەن و کوردیش بێ دەرەتان و دوور لە هەموو مافێکی ژیانە، هەروەک دەبینین لەوسەردەم وکاتانەدا ئەم شیعرەی نوسیوەو

دەلێت: من كوردم وهەموو هەست و بیرو باوەڕێكیشم هەركوردایەتیەو شانازی بە كورد بوونی خۆیەوە دەكاتن و دەفەرموێت:

خۆم كوردم و ساقیم كوردمەستی مەیی كوردانم
بۆ مەجلسی یەكڕەنگی گۆیەندەیی كـوردانم
زوهەستن وهەولێدەن ڕۆژ كۆشش وشــەو لێدەن
موسیقەیی كوردستان بۆ گـەورەیی كـوردانم
ڕەشمالی یەشــی كـوردان شیرو چەكی تێدایە
بۆ بەستنی شیرو چەك نەوڕەسـتەیی كوردانم
ئەی قەومی جەفـاكارم ئـەی میللەتی بێزارم
تاكەی لـە سـەفادابێ دوژمن پەیی كـوردانم

دەشتی گەلێ جاران بە هۆی گیانی نیشتمانپەروەری لە لایەن ڕژێمی كۆنەپەرسـتی ئیراقیەوە توشی بە بەلاو گێچەل بووە،ئەمەش بە هۆی ئەوەی كەگیانی پاكی كوردایەتی و نیشتمانپەروەری ڕاستەقینە لە دەروونی دەشتی دا هەمیشە بەرزبووەو گەلی شیعری نیشتمان پەروەری دژی داگیركەران هۆنیتەوە،لەبەرئەوەش كە لە خوتبەكانیشی دا باسی زۆرداری وچەوساندنەوەی گەلی كوردی كردووە بۆیەكە گەلێ جـاران هەولی گرتن و ئێهانە كردنی لە لایەن دوژمنانی داگیركەری كوردستانەوە دراوە لە یادمە زۆر جاران دەهاتن بۆ گرتنی دەشتی بەلام خۆی نەدەدایە بە دەستەوەو دارەبەنی بە جێ دەهێشت و بۆ ماوەیەك خۆی دەشاردەوە.

ئاوایی دارەبەن گوندێكی خنجیلانەو جوانی كوردەواریەو یەكێكە لە ئاواییەكانی دەشتی بەڕانەتی، دەكەوێتە سەرووی ڕۆژئاوای شاری هەولێری دیرینەوەو نزیكەی 15 كیلومەترێك لە شاری جوانی هەولێرەوە دوورە،لە نیوان ئاواییەكانی (خەرابەدراو- سەیدان و-بەرحوشترو- گردەچال و ئاشۆكان و -گەزنەو- قەرانچۆغان)دایە نەزیكەی شەست هەفتا مالێك دەبێت و هەموو خەلكی ئەو دێیە بە جوتیاری و مەرداریوە خەریكن، ئاوایی دارەبەن گوندیكی تا بلێی دلگیروجوان و خنجیلانەیە،بۆ كشت وكال زەوی و زارێكی بە پیت و فەری هەیە،خەلكی ئەو دێیە هەمووی كوردن و مرۆی دلسۆز و بەوەفا و نیشتمانپەروەرن،بە ژیانی جوتیاری و مەرداری دەبەنەسەر،ئاغای ئەم ئاواییە ناوی زوێراغابوو كەزۆر بەكەمی لە گوندی دارەبەن دا دەمایەوە و ئەو لە شاری هەولێر دەژیا،كوڕەكەی كە ناوی سواراغابوو لەو ڕۆژگارانەدا زۆرجاران دەهاتە دارەبەن و لە مالەكەی خۆی كە سەرایەكی گەورە بوو نیشتەجێ دەبوو، هەموو زەوی و زارەكانی دارەبەن لە لایەن جوتیارانەوە بەرێوە دەبردراو دەچێندرا، لەو كاتانەدا سواراغا سەركارێكی هەبوو ناوی مەلا ئەحمەد كوردە بوو ، كە ئەویش دۆستێكی دەشتی بوو،پیاوێكی باش و بێ زەڕ و دلسۆزی خەلكی ئاوایی بوو،مەلا ئەحمەد

کوردە سەرپەرشتی کارو بارەکانی سواراغای لە ئاوایی دارەبەن دەکردو مرۆیەکی قسەخۆش و زیرەک و دۆستێکی نەزیکی دەشتی بوو،هەروەهاگەلێک مرۆی دلسۆزو بە وەفاو نیشتمانپەروەری تر لە ئاوایی دارەبەن دەژیان،کەسانی وەک مام عەولاو مام سمایل چاوشین و و مام مەجید بالەکی ومام شێنۆو و سەید قادرو گەلێکی تر کە ئەمانە هەموویان مرۆی ڕێزدارو خوا ناس و بە شەخسیەتی ئاوایی بوون و دۆستی نەزیکی دەشتی بوون.

لەو سەردەم و ڕۆژگارانە لە دێی دارەبەن دا حوجرە و مزگەوتێکی زۆر ئاوەدان و ڕێک و پێک هەبوو، هەمیشە بیست تا سی مستەعیدو فەقێ لەو حوجرەیەدا لە لای دەشتی دەرسیان دەخوێند، لە زۆربەی ناوچەکانی خۆشناوەتی و دەشتی کۆیەو تەواوی دەشتی دزەییاتی و ناوچەی کەرکوکیش گەلێ لە قوتابیەکانی کە لە دوای زانست و زانین دەگەڕان دەهاتن لە ئاوایی دارەبەن دەمانەوە و دادەمەزران و لە لای دەشتی دەرسیان دەخوێند،لە یادمە لەوەرزی بەهاران دا سەر لە بەیانی زوو کە خۆرەتاو تیسکی زێڕینی بە سەر ئاوایی دارەبەن دادەهێنا،وەرزێرو جوتیارو پالەو سەپانان خەریکی کارو کاسبی خۆیان دەبوون و دەشتیش لە بەر تاوی ژیان بەخش و گەرمی خۆرەتاو دا لە نزیک حوجرەکەی فەقێیان کەلە مزگەوتەکەی دارەبەنەوە زۆر دوور نەبوو خەریکی دەرس گووتنەوە دەبوو و فەقێیە مستەعیددەکان لە دەورو بەری دەشتی کۆ دەبوونەوە و دەشتیش دەرسەکانی خۆیانیان بۆ شێ دەکردەوە و هەندێکیشیان (سەماعیان)دەکرد واتەگوێیان ڕادەگرت ،خۆ ئەگەر تاویش گەرمی دا دەهێنا ئەوا لەبەر سیبەری مزگەوت یان لە مزگەوتەکە کۆڕی دەرس گوتنەوە پێک دەهات و بەوپەڕی خۆشەویستی و زاناییەوە دەشتی دەرسی فەقێکانی خۆی دەگوتەوە و وانەکانی بۆ شێ دەکردنەوە،ئەمە هەموو ڕۆژێک بەم شێوەیە سەر لە بەیانی تاوەکو نوێژی نیوەڕۆ درێژەی دەکێشاو دەشتی زۆر بە دلسۆزی و حەزو سەرکەوتنەوە خۆی لە گەل فەقێکان ماندوو دەکرد ،زۆر جاران دەرس گوتنەوە درێژەی دەکێشاو تا نیوەڕۆ تەواو نەدەبوون ئەوسالە دوای نیورۆش کە بەرەبەری عەسران دا دەهات ئەوەی کە دەمایەوە تەواویان دەکرد و زۆر جاران تا بەرەبەری ئێوارانی دەخایاند،ئەمە هەموو ڕۆژێک بەوشێوەیە دەشتی خەریکی دەرس گوتنەوە دەبوو،جگە لە ڕۆژانی سێ شەم و هەینی،دەشتی گەلێکی حەز لە خوێندنەوە و موتالا کردن بوو،زۆر جاران شەوانەش تا بەرەبەری بەیانی لە حوجرەکەی خۆی دا لە مالەوە لە بەر ڕۆناکی فانوسەکەی خەریکی موتالا کردن و حوێندنەوە دەبوو،ئاوایی دارەبەنیش لەو سەردەمانەدا نەزیکەی شەست هەفتا مالێک دەبوون ،کە زۆربەیان بە ژیانی مەڕداری و وەرزێری خەریک بوون و ژیان و گوزەرەانیان بە جوتیاری دەبردە ڕێوە،ئەوفەقی و مستەعیددانەی کە لە ئاوایی دارەبەن لە لایەن دەشتی وە دەیان خوێند هەمیشە ژمارەیان لەبیست وپیج کەس کەمتر نەبوو، ئەمەش بە هۆی

کەمی و نەبوونی خۆراک و ڕادبەی فەقێیان بووکە تەنیا ئەوندە لە توانای ئاواییدا هەبوو کە ژیانی ئەو فەقێیانە مسۆگەر بکاتن، ئەگیناقوتابخانەی ئاینی دەشتی لەگوندی دارەبەن گەلێ گەورەتر دەبوو وهەمیشە لە زیاد بوون دادەبوو،ئەو دەورو ڕۆژگارانە خوێندەواری لە زۆربەی ناوچەی هەولێردا بە تایبەتی ئاواییەکان تەنیا لە ڕێگەی ماموەستایانی ئاینی و حوجرەو مزگەوتەوە بوو،زۆربەی گوندەکان ئەوانەی کە مەلای باشی لێ بوو فەقێیان ڕا دەگرت و حوجـرەو مزگەوتەکان لە سوختەو مستەعیدەکان مۆنجەیان دەهات،خۆ لەو ڕۆژگارانەدا دیهاتەکانی کوردەواری جگە لە قوتابخانەی ئاینی هیچ قوتابخانەیەکی تری وەک ئێستای لێ نەبوو تەنیا سەرچاوەی خوێندن حوجرەو مزگەوت بوو،بۆیەکەش کە خەلکی بە شەڕەفی کوردەواری هەموو ئامادەییەکی خۆیان نیشان دەداو نانی سێ ژەمەی ئەو هەموو لاوانەیان ئامادە دەکردو شانازیان بەوە دەکرد کە ڕادبەی فەقێیـان دەدەن، لە پێناوی خزمەت بە کەلتورو خوێندەواری و پێ گەیشتنی مەلاکان تەواوی خەلکی کورد ئەمەی بە پێویستێکی سەرشانی خۆیان دەزانی و هەموو خەلکی کورد خۆی بە سەربلند دەزانی کە ژیان و گوزەرانی فەقێکان بدات و بە پێی توانای خواردن دابین بکاتن و ڕۆلە دلسۆزەکانیان خوێندەوار و زانا بن،لە حوجرەکان سوختەو مستەعد دەرسیان دەخوێند، سوختە ئەو چینە بوون کە تازە دەستیان بە خوێندنی سەرەتایی دەکردو ببونە فەقێ و دەرسیان لای مستەعیدەکان دەخوێند،هەمیشەی مستەعدی زیرەک و بە توانا سێ چوار سوختەی هەبوون و دەرسی پێ دەگوتن ،چینی مستەعیددیش ئەوانەبوون کە کتێبەکانی دوا مادەکانیان دەخوێند واتە لە پەڕتوکی جامی بە سەرەوە و دەرسیان لە لای ماموسـتای ئاوایی دەخوێند، سوختە لە حوجرە دا هەموو کارو باری چا لێنان و ڕادبەو خاوێن کردنەوەیان لە ئەستۆ بوو،کەئەو کارو بارانەش هەمووی بە نۆبەت دابەش دەکراو بە شێوەیەکی زۆر دیموکراتیانەو ڕێزدارانە ئەنجام دەدران و هیچ گیرو گرفتێک لە دابەش کردنی کارو بارەکان نەبوو،ئەگەر بیان ویستبایەکارو بارەکانیان یان بەشی خواردن یان هەر شتێکی تر کـە دابەشی دوو بەش کرابایە ئەوا نەفەرەکانیش دەبوون بە دوو بەش،ئەوسا دووکەس هەریەک لە بەشێکەوە دەیان لێ دەکرد،دەلێ کردنەکەش ئەوە بوو یەکێک دەیگوت دە لە من،واتە ژمارەی دە لە منەوە دەست پێ دەکات ،یان دەیگوت دە لەتۆ واتە ژمارەی دە لە تۆوە دەسـت پێ دەکات و دەژمێردرێت ،ئەوسا هەر یەک لەو دوو کەسەبە ویستی خۆیان چەند پەنجەیان لە ڕووی یەکترەوە دیاردەکردو هێـمایان بۆ یەکتر دەکرد و هەریەک لەو دوو کەسە چەندیان پەنجەیەکیان نیشان دەدا،هەرچەند پەنجە نیشان بدرابایە ئەوا لە ژمارەی دەوە ڕا دەژمێردرا،بۆ وێنە ئەگەر چوار پەنجە بایە بە هی هەردولا واتە هەر یەکە دوو پەنجەی بۆ ئەویتر درێژ کردبایە ئەوا ژمارەکە دەبووە بە چواردە،واتە لەوەی کە دەی لێ بوو دەژمێردارا ئەوساکە چواردەمین لە کامەیان بکەوتابایەوە

ئەوا دەبوو بە یەکەم واتە ئەوان پێیان دەگوت مەلا، یەکەمیش کێ بایە ئەواسەرپشک دەبوو لە هەلبژاردنی بەش یان کاردا،دوەمیش پێیان دەگوت (قرِە)واتە دواکەس ، واتە کێ (قرِە) بایە ئەوا دوا بەشیشی پێ دەبڕا،ئەمە شێوەیەک بوو کە هەموو لایەک پێی ڕازی بوون و بە دلێکی زۆر فراوانەوە ئەنجام دەدراو کەس دەنگی لێوە نەدەهات ، خۆشەویستیەکی تەواو و دلسۆزانەو ڕێزێکی تایبەت لە ناو فەقێ و مەلاکان دا هەبوو سوختە پێی دەگوترا فەقێ و مستەعیدیش بە ماموستا ناوی دەبردرا،بە تایبەتی لە حوجرەوە،گەلێک ڕێزلە نێوان گەورە و بچوک داهەبوو،ژیانی فەقێیاتی و مەلایەتی لەو ڕۆژگارانەدا لە گەل ئەوەش کەم دەرامەت بوون و ژیانێکی ساکارانەیان هەبوو،بەلام تا بلێی پڕ لە شادی وخۆشییان دەبردە سەر، هەمیشە فەقێیەکان لە هەول وکۆشش دا گەلێ شەوانە تا درەنگان دەنگی ئارێ بابەیان لە ئاوایی دەنگی دەدایەوەو فەقێکان هەمیشەزۆرجارانیش مستەعیددەکان دەوریان دەکردەوە،خۆ ئەو سەردەمانە ڕۆژگارانێک بوو گیرو گرفتی ژیان ئەوەندە زۆر نەبوو هەرچەندە نەخوێندەواری گەلێ کەمتر بوو ژیان ئەوەندە بە پەناوپێچ نەبوو،تەواوی خەلک زۆر بەسادەیی دەژیان و گوزەرانیان تاڕادەیەک نەبوونی زیاتربوو،خەلک وەک ئێستاکە نەبوون ، خەلکی کوردەواری بە هەموو چین و توێژەکانیەوە زیاتر ڕێزیان لەیەکتر دەناو خۆشەویستی گەلێ لە ئێستاوە زیاتربوو،کۆڕی مەلاو فەقێکان تا بلێی پڕ لە بەزم و سەیران بوو،بە تایبەتی ڕۆژانی دوای نیوەڕۆی دوشەم و ڕۆژانی پێنجشەم کە لە نیوەڕۆ بەولاوە ئیتر دەرس نەدەبوو وکاتی پشودان دادەهات،ئەوا بەزم و سەیران و هەلپەڕکێ و شیعر خوێندنەوە و سەفرە دەستی پێ دەکرد و هەموو کەسێ حەزی بە بەشدار بوون لەکۆڕی ئەو ڕۆژانەی فەقێ و مەلاکان دا دەکرد.یادی بەخێر ماموەستا مەلا عوسمان گەزنەیی ئەو ماموستایە ڕێزدارەو دەنگ خۆشە کە شیعرەکانی دەشتی دەخوێندەوە ئاوازە پڕ لەجۆش و خرۆشەکەی ئەو ناوەی دەهەژاند و کۆڕو مەجلسی فەقێیانی تا بلێی گەرمتر دەکردو هەر حەزت دەکرد کە گوێ لەو ئاوازە دلگیرو پڕ لە شادیە بگریت،ماموەستا مەلا عوسمان فەقێیەکی دیرین و دلسۆزی دەشتی بوو،مرۆیەکی زیرەک و ڕێزدارو خۆشەویست بوو لە لای دەشتی وە،گەلێ لە شیعرەکانی دەشتی لە بەر بوون،هەمیشە بە ئاوازە شیرین و خۆشەکەی ئەم شیعرانەی دەشتی دەخوێندەوە وەک:شیعری موژدەئەی دل بارەپاهی میسرێ شادی هاتەوە،حەبیبی دلیمن بەهارێکی بوو،سەدای یاسینە یاشینە،یاسەمینی پێشەوەی سەبزە کراسی چینەوی،ئەزانی خۆ چلۆن بێزارە ژینم،بە جۆشی دل ئەگەر ئاور لە دونیا بەرنەدەم چی بکەم،شەوێ دیتم کە نوسرابوو،چ غەوغایە ئیمرۆلە باغێ گولان،گەلێ لە شیعرەکانی تری دەشتی کە ئاوازێکی تایبەتی و پڕ خرۆشیان هەیە و لە زۆربەی ناوچەی دەشتی هەولێردا لە حوجرەو مزگەوتەکان دا گەلێ لە فەقێکان ئەو شیعرانەیان لە بەر بوو و دەیان

خوێندەوەو،ئاوازی شادی ئەو شیعرانە لە لایەن فەقێ دەنگ خۆشەکان بە خوێندنەوە و چڕاندنیان بە ئاوازی تایبەتییانەوە کۆڕی مەجلسانیان پێ گەرمتر دەکرد و خەلک ئاوازی ئەم شیعرانەیان زۆر لا دلگیروپڕ پێ خۆش بوو،لەو ڕۆژگارانەدا شیعرەکانی دەشتی لە ناو خەلک دا باو بوو،من ئێستاش ئاوازی زۆربەی ئەو شیعرانەم لە ناو خانەی خەیال دا دەزرینگێتەوەو بۆخۆشم گەلێ جاران لە ناو فەقێیان بە ئاواز خوێندومەتەوە و هەستی پاکی کوردایەتیشیم هەر لەو شیعرە نیشتمانیەکانی دەشتی وەرگرتووە و هەستی جولاندووم.

یادگاری و بیرەوەریەکانی ئاوایی دارەبەن هەتا بلێی شیرین و خۆشی تەمەنی مندالی منن ئەو سەردەمانە،ئەو فەقێیانەی کە لە لایەن دەشتی وە دەرسیان دەخوێند ، گوندی دارەبەنیان بەڕاستی ئاوەدانتر کردبۆوە و خۆشتریان کردبوو، بە تایبەتی لە وەرزی پڕ لە سەوزایی بەهاری ڕەنگینی دەشتی پان و بەرینی هەولێری کوردەواری کە لەو وەرزە دا تا چاوت هەل دەبڕی و هەتەر دەکات فەرشی سەوزای بەهاری ڕەنگینی پڕ لە کورێک و گولی و زەنوێران دە بوو ، خاکی ڕەنگینی کوردستان کەبەرگی سەوز و نەخشینی بەهارانی ڕا دەخست و تا چاوت هەل دەبڕی ئەوا خوای جوانی وشـادی و خۆشـیت لە پانتایی ئەو دەشتەڕەنگینەوە وەدی دەکرد ، هەر حەزت دەکرد کە شەو و ڕۆژ لە لای حوجرەی فەقێکان و مزگەوتی دارەبەن بمابایەوە و تۆش بۆ خۆت فەقێیاتیت کردبایەو لەو جیهانە تایبەتیەی فەقێیاندا ژیانت بردبایەسەر،ئای کەدیمەنی ئاقاری دارەبەن چەندە شیرین و جوان و ڕەنگینە لەو دەمانەدا کە دەغرو دان کەروێشکە دەکاتن و قۆمەتە دەغرەکان بە شنەبای فێنک و خۆشی سروەی بەهاران شەپۆلان دەدەن ، کە بەڕاسـتی دیمەنێکی پڕ لە جوانی یە،من ئەو سەردەمانە بچوک بووم تەنیا لەو کاتەوە یادگاریەکانم لە یادە کە لەلایەن دەشتیەوە دەستم بە سیپارە خوێندن کرد،سیپارەش بریتیە لە ئەلف و بێتکەی عارەبی وسورەتی ئەلفاتیحا،یان تەنیا ئەلف و بێی عارەبی کە لە پیتی ئەلف یا تا پیتی یێ دەبوایە هەمووی لە بەر بکرێتن،لە ناو فەقێیان دا باو بوو کە هەموو پیتەکانی عارەبی کە بریتی بوون لە سیپارە ،کرابوون بە گۆرانی منیش زۆرم حەز لەو گۆرانیە دەکردو کە بۆ شایی سێ پێیی دەگوترا،ئەویش بەم شێوەیە بووو: پیتی ئەلف ئاوا بەم جۆرەیان دەگوت: ئەلفەکی ئەن وەلا ئەئەن ئەئلـەموئیی ئوونە، بێ یەکی بەن وەلابەبەن بەبلەموبەیی بوونە،. تێیەکی تەن وەلاتەتەن تەتلە موتەیی توونە، سێیەکی سەن وەلا سەسەن سەسلە موسەیی سونە، جیمەکی جەن وەلا جەجەن جەجلە موجەیی جونە، حێیەکی حەن وەلا حەحەن حەحلە موحەیی حونە، خێیەکی خەن وەلا خەخەن خەخلە موخەیی خونە، دالەکی دەدن وەلادەدەن دەدلەمودەیی دوونە، زالـەکی زەن وەلا زەزەن زەزلە موزەیی زوونە، ڕێیەکی ڕەن وەلا ڕەڕەن ڕەڕلە موڕەیی ڕوونە، سینەی سەن وەلا سەسەن سەسلەموسەیی سوونە،

شینەکی شەن وەلا شەشەن شەشلە موشەیی شوونە،ئیتر بەم شێوەیە هەتا پیتی یێ ی دوا پیتی سیپارە بەوجۆرە دەیان گوت و بە ئاوازی تایبەتی خۆی بۆ هەلپەڕکێ دەیان چڕاند،لە ناو فەقێکان دا ئەمە باو بوو،منیش دوای تەواو کردن و ڕەوان کردنی سیپارە هەمووم لە بەرکردبوو و ئێستاش هەر لە یادم ماوە، گەلێ جارانیش لە لایەن دایکم وخوشکی گەورەم زاهیدە کە دەرسم دەور دەکردەوە ئەوەم دەخوێندەوەو ئەوانیش یارمەتیان دەدام بۆ لە بەر کرنی، زۆر جارانیش دەرسـەکانم بە تایبەتی دەرسی قورئان ڕەوان نەدەکردن ئەوا دایکم دەیناردمەوە لای دەشتی و ئەویش هەمیشە لە سەر ڕەوان نەکردنی دەرسەکانم سزای دەدام ، سزایەکەشم چەند جار دەورکردنەوەی سیپارەو چەند جار خوێندنەوەیان بوو،جارو باریش دەبا لە گۆشەیەک دا دەمیک بە چوار چمکی ڕوو لە دیوار بکەم و ورتەم لێوە نێتن،دەشتی گەلێک هەولی لە گەل دەدام کە دەرسەکانم ڕەوان بکەم و فێریان ببم،کەدەشتی پرسیاری دەرسەکەی لێ دەکردم و زۆر جاران کە بە تەواوی ڕەوانم نەدەکردن ئەویش دەیناردمەوە لای یەکێ لە فەقێیەکان بە تایبەتی ماموستا مەلا سەید ڕدێن سۆر و ماموستا مەلا ڕەسول و ماموستامەلائیسماعیل سمایلاوەیی جەزنی کە زۆرخۆشەویست بوون لە لایەن دەشتیەوە و هەرسێکیان تا بلێی سـەنگین و گران و زانا و دلسۆز بوون دەشتی گەلێکی ڕێز لێ دەنان و ئەوانیش وەک قوتابیەکی دەشتی زۆردلسـۆزو بە وەفاو داواکاری زانست بوون وتا بلێی مەردانەو چالاک بوون منیش هەمووم خۆش دەویستن و ماموەستا مەلا سمایل هەمیشە وەک ماموەستایەکی بەڕێز و دلسۆز دەرسی پێ دەگوتم دەوری پێ دەکردمەوە و وازی لێ نەدەهێنام تابە تەواوی دەرسەکەم ڕەوان دەکردن، ئەوسا دیسان دەشتی لێی دەپرسیمەوە، لە بیرمە هەموو جارێ ئەگەر دەرسەکەم بە تەواوی ڕەوان کردبایە ئەوا شەکرۆکەیەکی ڕەنگاو ڕەنگی دەدامی و جار جاریش نەعنەعەیەکی خڕ و سپی بوو، خۆ ئەگەر دوای گەڕانەوەم لای ماموستا مەلاسمایل دەرسەکەم لە بەر نەکردبایە ئەوا دەشتی دیسان سزای دەدام، ئەویش ئەوەبوو کە دەبوایە چەند دەقیقەیەک ڕوو لە دیوار بکەم و لە سەر پێیان ڕابوەستم و جولەو ورتەش نەکەم یان لە قوڕنەیەکی حوجرەکەیەوە دەبوایە ڕوو لە دیوار بکەم و چوارچیمکە بۆی دانیشم و جولەنەکەم، تاکاتیشم تەواو دەبوو نەدەبا ورتەم لێوە بێت،گەلێ جاران لە خۆمەوە پێکەنین دەیگرتم و هەرچیەکم دەکرد ئەو پێکەنینەم بۆ ڕا نەدەوەستاو ئەگەر لە کەنین نەوەستابام ئەوا کاتەکەی ڕاوەستانم یان ڕوو لە دیوار کردنەکەم و سزایەکەم زیاتر دەبوو،پۆرە ئامینم گۆڕەکەی پڕ بێت لە ڕۆناکی یەزدانی کە خوشکە بچکۆلانەی دەشتی بوو من و تەواوی خوشک و براکانمی زۆر خۆشمان دەویست و هێشتان مێردی نەکردبوو ئەویش هەر لە گەل ئێمە دەژیاو هەمیشەزۆر دلسوزانە چاوەدێری لەبرازاکانی خۆی دەکردو ژنێکی تا بلێی ئازاو گیان قوربانی مـالە براو

برازاکانی بوو،ژنێکی ڕوو خۆش و هەمیشە بە پێکەنین و،شێرەژنێکی بە وەفاو پاک و گیان فیداکار بوو،ڕۆژێکیان دیتی کەوا من لەدەرەوە ڕوو بەرەو دیوار وەستاوم ،پورە ئامینم هات و زۆر بە هیواشی گوتی ئەوە بۆ دەگری ؟ منیش گوتم ناگریم پێ دەکەنم گوتی بە چی پێ دەکەنی گوتم لە خۆمەوە،من کە منال بووم گەلێ جاران ئاوا پێکەنین دەیگرتم و تا شلو کوت دەبووم پێکەنینم ڕانەدەوەستا،پور ئامینم گوتی وا دەچم بە کاکم دەڵێم کە لێت ببووری،لەو کاتەدا دەشتی هاتە دەرەوە گوتی برۆ کاتت تەواو بووەو، دەبێت دەجاران دەرسەکەت بخوێنیتەوە،جارێکی تر دەرست ڕەوان نەکەی زیاترت سزا دەدەم ئەوسا کەیفی خۆتە، دەشتی حەزی دەکرد کە هەمیشە دەرسەکەم ڕەوان بکەم و زیرەک بم و لە حوجرە دەرس بخوێنم و خوێندنی مەلایەتی تەواو بکەم و جێگەی ئەو بگرمەوە،منیش کە زۆر جاران لای ماموستا مەلا ئیسماعیل دەرسم دەخوێندەوە هەموو جارێک کەدەرسەکەم باش ڕەوان کردبایە ئافەرینی دەدامێ و دەیگوت لای ماموەستاش مەدحت دەکەم کە ئەمڕۆ زۆرت کۆششت کردووە، ئەگەر بۆ سەیرانی گەڕە سۆریش بچین ئەوا بە ماموەستا دەڵێم کە ڕوخسەتت بداتن و لە گەلمان بێی،من زۆرم حەز لەسەفرەی فەقێیان دەکرد بە تایبەتی لە وەرزی بەهاری ڕەنگین دا بۆ (گەڕە سوور) و (گۆمی چراغێ)،چونکە گۆمی چراغێ لە بەهاراندا پڕ دەبوولە ئاوو و گۆماوێکی قوول و خۆش بوو بۆ مەلەوانی کردن تیادا، هەردەم حەزم دەکرد کە بچینە سەر ئەو گۆماوە،من کەسیپارەو جوزئی عەممەم لە لایەن دەشتی تەواو کردو دەستم کرد بە خوێندنی جوزئی تەبارەکە و ئیتر زۆر جاران دەرسەکانی تری قورئانم بەبێ ماموستا دەزانی بۆ خۆم دەم خوێندەوە و حیجەم دەکرنەوە باوکم زۆریی پێ خۆش بوو کەوا بۆخۆم ئەوەدەرسانەی کە نەم خوێندوون و دەزانم بیان خوێنمەوە،لە تەک خویندنی قورئانی پیرۆزیشدا دەشتی ئەحمەدیە و عەوامیلی جورجانی پێ دەگوتم و بە کوردییەکی زۆر ڕەوان و ڕێک بۆی شێ دەکردمەوەو هەمووم لە بەر کردبوو لەحیجچە کردنەوەی وشەکانی قورئانیش دا گیرو گرفتم نەما بوو، دەشتی زۆر خۆی لە گەل ماندو دەکردم و بە شێوەیەکی زۆر هاسان هەمووی فێر دەکردم،دایکێشم وەک شێرە ژنێکی خوێندەوارو ئازا هەمیشە لە دەرسی قورئان دا یارمەتی دەدام،دایکیشم قورئانی تابلی ڕەوان و گەلێ لە سوڕەتەکانی قورئانیشی هەموو لەبەربوون،هەروەها خوشکی گەورەو ئازیز و بەڕێزم زاهیدەخان ئەویش ئافرەتێکی تا بلێی زیرەک و خوێندەوارێکی بە توانا بوو،تەواوی قورئان و وتەکانی قودسی و باوەڕ نامەکەی دەشتی هەمووی لە بەر بوون، ئەویش هەمیشە یارمەتی منی دەداو زۆریان چاو لە من بوو،پورە ئامین و ساکینەی خوشکیشم هەمیشە چاویان لێمان بوو و هەرگیز لێمان خافل نەدەبوون تەنیا ئەوکاتە نەبێ کە لە حوجرەی فەقێیان دەبووم.

لەو سەردەمانە دا هەندێ لە برا بارزانیەکان بە هۆی گیانی نیشتمانپەروەری و شۆڕش و خەبات کردن لە پێناوی ئازادی و ڕزگاریخوازی دا لە شوینی باوک و باپیران و زێدی شیرینیان لە ناوچەی بارزانەوە ئاوارە کرابوون و لە زۆربەی دێهاتەکانی کوردستان واتە دوور لە ناوچەی بارزانەوە نیشتەجێ کرابون، بە زۆرداری و بەناهەقەوە لە جێگەی باوک و باپیرانیان دژ بە ویست و حەزی ئەو ڕۆلە دلسوزانەو نیشتمانپەروەرانە ڕەتێندرا بوون، هەندێ لەو برا بارزانیە شۆڕشگێڕانەش لە ئاوایی دارەبەن نیشتەجێ کرابوون،ئەوسەردەمانە بزوتنەوەی ئازادی خوازی و شۆڕشەکانی بارزان لەمێژبوو سەری هەلدابوو و دوژمنـان بە خەیالی خاویان بەو شێوەیە دەتوانن سەرکوبی بکەن،بۆیەکە بیر لەو شێوە نامرۆڤایەتیە دەکرایەوە،خەلکی خەباتگێڕو دلسۆزانی کورد لە شوێنی خۆیانەوەکەناوچەی بارزان بوو ئاوارە دەکران، بێ ئاگا لەوەی کە ئەم شێوە ڕەفتارو کردەوە ناپەسەندانە گیانی کوردایەتی و دلسۆزی و خەبات و تێکۆشان لە پێناوی کوردو کوردستان دا پتەوتر دەکاتن، ئیتر خەلکی ئاوایی دارەبەنیش وەک تەواوی خەلکی کوردستان زۆریان ڕێزلەو برا بارزانیانە دەگرت و خۆشیان دەوێستن،هەتا توانیان یارمەتیان دان،دەشتیش کە مەلای ئاوایی دەبێت و خەلکی ئاوایی گوێ ڕایەلی مـەلای خۆیان دەبن و لە خوتبەی ڕۆژانی هەینی و لە حوجرەو مزگەوتەوە لە ناو کۆڕ و مەجلیسانەوە یارمەتی دان و خۆشەویستی بەرامبەر بەو برا بارزانیانە بە پێویستی شـەرعی ڕا دەگەیەنێ و ئاگاداری خەلک دەکاتن کە دەبێت بە هەموو شێوەیەکەوە ڕێز لەو برا بارزانیانەبنێن، هەر لەو سەردەم وکاتانەش دا ئەم شیعرە دەنوسێت و دەلێت:

سـاقی وەرە یەک بادە شەڕابت بدە مـادەم
واجیب بە مەلەک وەسلی تۆبووەسـوجدەیی ئادەم
ئەگریجەو و زولفی تۆ وەکو لـەشـکری کوردن
یەک تاجی ویسـالت بـە بەریتانیـە نـادەم
سـەد مەرگە لەهەر لەحزە کە فرمێسکی دوچاوم
جارێ بەوەلەندەن غەمی دڵ سـا بەچـی لادەم
هیجرانی من و سـەیتەڕە و زولمی یەقیبم
لاسیـلکیە بـۆ دەنـگی هـەلاو دەم بە هـەوا دەم
گەر خونچەیی وەسـلی تۆ سحەربێتە تەبەسوم
بۆ ناوی شـیووعی لە سواریوە پـیادەم
هەرکەس کە بە بـەرزی وەتەنی یـارانە نەنازێ
نـازی نیە جـەژنی ئەو هەر شـەککـەر و بادەم
قەددت عەلەمی کـوردە لە سـەر گردە بنـاری
بۆ نـوسـرەتی بارزانـە کـە دوژمن بە فەنادەم

دەستووری دیموقراتیـە شومشیری دوو ئەبرۆت
موستەعمـەرە بۆیێ لە جـەفا کەوتە سـەفادەم
ئـەی بولبـولی کـوردی وەرە نێو باغی تەحەڕوڕ
نالەی تووە دەشـتی بـە هەموو دەم لە نەوادەم

بەلێ دەشتی گیانی نیشتمانپەروەی و دلسۆزی بۆ خاک و میللەتەکەی هەمیشە لەو پەڕی خۆشەویستی و سەربلندی دابووەو بۆیەکە ئاوا بە دلسۆزیەوە باسی گیانی پاکی کوردایەتی و هەستی نیشتمانپەروەری و دیموکراتیەت و ڕزگاری گەلانی چەوساوەو هاوکاری و سەرکەوتنی بزوتنەوەی ئازادی خوازی بارزان دەکاتن و دژی داگیرکەرانی کوردستان لەو ڕۆژگارانە دا ئاوا دەدوێت ،پەرۆشی ئـاوارە و دەربەدەر کردنی ئەو ڕۆلە تێکۆشەر و خەباتگێڕانەی بارزانی بە دەستی داگیرکەران دەبێتن و دلی دەسوتێتن و داوای ئازادی و ڕزگاری گەلی کورد دەکاتن.

لەوبرابارزانیانەی کە هاتبوونە گوندی دارەبەن و لە شوێنی باوک و باپیرانیان ڕەتێندرابوون، مرۆیەکیان لە گەل دا بوو ناوی مام ئەحمەدە درێژ بوو، چونکە مرۆیەکی بالا بەرز بوو بۆیەکە پێیان دەگوت مام ئەحمەدە درێژ،دەشتی زۆر ڕێزی لە هەموو ئەو بارزانیانە دەناو خۆشی دەویستن و داوای لە خەلکیش دەکرد کە هاوکاریان بکەن و ئەو مرۆیانە ئازیزی کوردن و لە ڕێگەی کوردستان دا ئاوارە کراون و لە شوێنی باوک و باپیرانیان ڕەتێندراون و هاتوونەتە ئاوایی دارەبەن و ئێرەش مال و خاکی خۆیانە ئەمە بە ویستی خۆیان نەبووە و زۆرداریان بەرامبەر کراوە،ئەو برا بارزانیانەش دەشتیان خۆش دەویست و لە گەل دەشتی دا دۆست و ئاشنابوون،دەشتی هەمیشە دەیگوت: ئەمانە ئازیزی ئێمەن و مێوانی ئێمەن،ئەمانە نیشتمانپەروەرن و کوردی دلسۆزن لە سەر خاک و نەتەوەکەیان وا دەربەدەر کراون،سا دەبێ و ئەمەبۆ هەمووکوردێک ئەرکێکی سەر شان بێت کە بە گیان و بە مال هاوکاری ئەم برایانەی خۆمان بکەین،ئەمانە بە دەستی دوژمنان ئاوارە کراون و لە سـەر مال و حـالی خۆیان بە زۆر داری دەرپەڕێندراون، دەیفـەرموو ئەم کردارەی دوژمنان بەرامبەر بەم کوردە بارزانیانە دژایەتی کردنی گەلی کوردە وکارێکی نامرۆڤانەیەو دژ بەویستی ئیسلامەتی ڕاستەقینەیەو پێویستی سەرشانی هەموو موسەلمانێکی کوردە کە ئەوپەڕی ڕێز و حورمەتەوە لە هەموو ئەوانە بروانین کە لە سەر خاک و میللەتی خۆیان ئاوارەدەکرێن و دەبێت ئەوپەڕێ هاوکاریان بکەن و دژ بە ئەم کردەوەی ڕژێم بن،من هەر لەو کاتەوە ناوی بارزانی و بارزانیانم خۆش دەویست و ڕێزم لێ دەنان، یادیان بەخێر،سالح بارزانی کەمێ لە من بەتەمەن ترو گەورەتربوو،ئەویش تازە دەستی بەخوێندن کردبوو، گەلێ جاران بەیەکەوە لە بن دیوارەکەی مزگەوتەوە لەبەر خـۆرەتاوی وەرزی بەهاری سەوزو پڕلە شادی ئەو ڕۆژگارانەدا ڕوو دەنیشتین و بە یەکەوە لە گەل هەندێکی تر لە

هاوتەمەنەکانی خۆمان کە ئەوانیش هەر سیپارەیان دەخوێند دەرسمان دەور دەکردەوە،من زۆر متووی ئەو کوڕە بوو بووم،سالح کە هەمیشە سەری خۆی بە موس دەتراشی و سفری دەکرد و کلاوێکی سپیشی لە سەردەنا و کراسێکی سپی و دەرپێیەکی سپیشی لە بەر دەکرد و زۆر خاوێن و باوێن بوو،منیش زۆر حەزم لە جل و بەرگی وەک سالح دەکرد و بە چل و بەرگێکی کوردی زۆر جوانم دەزانی،سالح هەتا بلێی کوڕێکی ژیرو بە فام بوو،ئەو زۆر کەمدوو بوو،تا بلێی ڕەوشت پاک و ژیر بوو جارێکیان کلاوێکی بە دیاری دا بەمن ومنیش هەمیشە ئەو کلاوەم لە سەر دەکرد،منیش گەلیٚ جاران کراس و دەرپێیەکی وەک سالحم لە بەردەکردن،دایکم حەزی لەوە دەکرد کە من هەمیشە کورتەک و شەروال لە بەر بکەم و جامانە لەسەربنێم،دەشتی باوکم حەزی دەکرد کەمن ڕەفاقەتی سالح بکەم و هەموو جارێک دەیگوت لە گەل خۆتا بیهێنەوە مالەوە،جار جارە من دەچوومە مالی ئەوان وئەویش جارجار دەهات بۆ مالی ئێمە،دایکم و پلکم ئامین و زاهیدەو ساکینەی خوشکم زۆریان ڕێز لیٚ دەنا،(تەویٚ)و (میسریش)کە ئەو دوو کچە ڕوو سپیەو پڕ ئابڕووە بارزانیە بوون وخزمی سالح بوون ئەوانیش متویان بە مالی ئێمەوەگرتبوو، ببونە هەڤالی زاهیدەی خوشکم وساکینەو پورە ئامینم هەموو بەیانیان دەهاتن لە حەوشەکەی ئێمە یارمەتی پورە ئامینمیان دەدا و مەشکەیان لە گەل پورە ئامینم دەژاند و ئەوسا دۆیان دەبرد، ئەو دوو کچەش هەروەک خوشکم زاهیدەو پوورە ئامینم وا بوون ، لە دوای کارەساتە پڕ شومەکەی 1975 دا من لە ژیانی ئاوارەیی دا کە ئاوارەی ئێران و مازەندەران بووین ئەو خوشکە گەورەیەو بەڕێزەم تەویٚ خانم لە ژیانی ئاوارەیی چاوم پێی کەوتەوەو دۆزیمەوە،ڕۆژێکیان کاک مەلا عومەر بارزانی شەهیدی نەمر ئەو ڕۆلە قارەمان و ماندو نەناسە کە هەڤال و دۆستێکی خۆشەویستم بوو مرۆیەکی ئازاو دلسۆز و خاکپەروەربوو،لە گونبەد کاوس لە ئێمام زادە یەحیا بە مال و مندالەوە دەعوەتی کردین و چوینە مالی شەهید مەلا عومەر لەوێندەر باس و خواس هات و ڕا بوردو باس کراو ئیتر خوشکە تەویٚ هاتە بەرامبەری من و ڕونیشت و گوتی تۆ کوڕی ماموستا مەلاخدری ئەتۆ برای منی ئێمە لە گەل ئێوە یەکمال بووین،کە ئاوارەی دارەبەن کرابووین و گەلیٚ یادگاری و بیرەوەری بۆ گێڕامەوەو دیاریش بوو چاوەکانی پڕ بووبون لە ئەسرین و دەیگوت بە ناشکوری نەبێت بەشی ئێمەی کورد هەر ئاوارەییە و ئیتر لەو ساوە لە گەل مالی کاک مەلا عومەر بارزانی کە دۆستێکی ئازیزم بوو زیاتر بووینە یەکمال و بە گەرمی هات و چۆی یەکترمان دەکرد و یەکترمان خۆشتر دەویست،داخەم بۆ مەلا عومەر عیسا کە شەهید بوو،دوای گەڕانەوەمان لە مازەندەران و پەیوەندیمان بە شۆڕشی گولانەوەو بووینەوە پێشمەرگە کاک مەلا عومەر عیسا گیانی پاکی بەخشی بە کورد و کوردستان و لە ڕێگەی خاک و نەتەوەکەی لە شۆڕشی گولانی پیرۆزەوە شەهیدبوو

گۆڕەکەی پڕ بێت لە ڕۆناکی یەزدانی و هەزاران سلاوبۆ گیانی پاکی ئەو نەمرەو خۆشەویستی و ڕێزمان بۆ تەواوی مال و مندالەکانی و خوشکی گەورەمان تەویَ خان و هەموو ئەوانەی کە ڕەنج و ئازارو کوێرەوەریان لە ڕێبازی کوردایەتی و بارزانی نەمر دا کێشاوەو بوونەتە قوربانی بۆ کورد و کوردستان.

دایکیشم کە ئافرەتێکی خوێندەوارو کابانێکی تا بلێی زیرەک و وریای مال و مندالانی خۆی بوو دایکم کە لەبنەمالەیەکی وەرزێرو جوتیارانی هۆزی بندیانانە هەرچەندە زۆربەی کارەکانی مالی ئێمە پووری ئازیز و دلسۆزو هەمیشە زیندووم بە سەریان ڕادەگەیشت و دایکم ڕێنمایی دەکردن وگەلیَ کاریشی ئەنجام دەدا و بەلام پلکم هەمیشە حەزی بەوە دەکرد کە زۆربەی کارەکان ئەو ئەنجامیان بداتن،ئافرەتێکی تا بلێی ئازاو کارامە بوو، دایکیشم سەرپەرشتی هەمووانی دەکرد و گولی مەجلسی ژنانی ئەو سەردەمەی ئاواییش بوو،لە یادمە کەزۆر جاران داوای لە ژنانی ئاوایی دەکرد کە بێن دەرس بخوێنن و قورئان فێر ببن و خۆیان فێری خوێندەواری بکەن بەلام ئافرەتانی گوند زۆر حەزیان لە خوێندن نەدەکردو ملیان بۆ خوێندن کەچ نەدەکردو دوور دەکەوتنەوە.

زاهیدەی خوشکی گەورەشم گەلیَ زیرەک و وریابوو زۆری حەز لە خوێندن و قورئان فێر بوون بوو، ئەویش لە لای دایکم و دەشتیەوە دەرسی سیپارەو قورئان و چەند کتێبێک و گەلیَ لە فەرمودەکانی پەیامبەری ئیسلامی خوێندن و هەمووی لە بەر کردبوون، هەروەها باوەڕ نامەکەی باوکیشمی کە بە زمانی شیرینی کوردی لە سەر وەزنی شیعر نوسراوە ئەویشی هەمووی لە بەر بوو،زۆر جاران بانگی ئێمەی دەکرد و ئەو باوەڕ نامەیەی دەشتی بۆ دەخوێندینەوە و گەلیَ لە مندالانی تری خەلکی ئاواییش لەو کچ و کوڕانەی کە لە لای زاهیدەی خوشکم دەرسیان دەخوێند کۆ دەبوونەوە و هەمووومان گۆێمان بۆباوەی نامەکەی دەشتی قوراغ دەکرد و حەزمان لە گویَ ڕاگرتنی دەکرد، موحەممەدی براشم هێشتان مندال بوو،ئەو لەمن بچوکتر بوو،لە سالی 1955دا کە ئەو کاتە لەشاری هەولێر بووین،موحەممەدی برام لە قوتابخانەی نەهزەی کوڕان دا لە پۆلی یەکەم دا قوتابی بوو،باوکم ئەم شیعرەی بە زمانی عارەبی بە تایبەتی بۆ ئەو نوسی و ئەویش کە هێشتان بچوک بوو شیعرەکەی زۆر بە جوانی لە ئاهەنگێکی ئەو قوتابخانەیەخوێندەوە و بەڕێوەبەری قوتابخانەکە و ماموستاکان زۆریان پیَ خۆش بوو و ستایشیان لە موحەممەد کرد و بەو بۆنەوە دیاریەکیان دایێ کە شیعرەکەی زۆر بە جوانی و لە باری خۆێندەوە کە هۆنراوەیەکی تایبەتی و تازە بوو شیعرەکەش ئەمەبوو:

یا لتلمیڎ سعی فی درسه یوم الدوام
قـم به للأمتحان لا تـــکن مثل العوام

انّ فـی السعی جهادا جهل شیء سمنا
لیس للأنسان الاّ ما سعی حسب المرام

حقّ من ربـّالعلـومـا حق رب العالمین
لیس فی المیدان ذا حــظ سفیه راحنام

فأغتنـمّ انت فیــه من شـباب کیتنــل
ماله الشیب علــی ندم بقلب ذی سقام

لاتضیعــوا حقّکــم فیمــا قـرئتم سابقا
مثل دشتی وذا نصحی لکـم منه السلام

ئەمرو خوا لێ خۆشبوو سالحی مامیشم کەبرا چکۆلانەی دەشتی بوو هەمیشە شوان بوو، ئەو مەڕ و مالاتەی کە ئەو سەردەمانە هەمان بوو ئەوبەخێوی دەکردن و سەرپەرشتی دەکردن،مامم سالح مرۆیەکی نەخوێندەوار بوو گوێ ڕایەلی دەشتی بوو، هەرگیز لە قسەکانی دەشتی دەرنەدەچوو،مرۆیەکی خواپەرست و دلسۆز و بە وەفابوو گەلێکی حەز لە مەڕداری دەکردو پسپۆڕێکی زۆر شارەزا بوو لە بواری مەڕ ناسی دا،ئەگەر شوانی هەزار سەر مەڕبوایەو یەک مەڕ لە ناو مەڕەکان دیار نەبوایە ئەوا ڕاستەو خۆ دەیزانی کە فلانە مەڕ لە ناو گەللەدا نەماوە،دوو بەرانی قۆچداری گەورەمان هەبوون،هەمیشە ئەگەر بمان ویستبایە ئەوا مامم سالح هەریەک لە من و مەحەمەدی برامی سوار یەکێ لە بەرانەکان دەکرد و تا لە ئاوایی دەردەچووە دەرەوە بە سواری بەران لە گەلی دەچووین و پاشان ئێمە دەگەڕاینەوەمالەوە.

ئەو ڕۆژگارانە بۆ ئێمەی مندال تا بلێی ڕۆژگارانێکی پڕ لە شادی و خۆشی بوو،لەو سەردەمانەدا مندالان کیژ و کوڕان تا نیوەشەوان بەیەکەوە یاریمان دەکردن،وەک یاری پەلیکانێ و چاو شیلکانی و قۆرت قۆرتانێ ودونگە مەڕانێ وحێللانێ و توزەکێ و گەلێ یاری تر کەتا دونیا تاریک دادەهات ئەوە هــەر لە دەرەوە بووین و یاریمان دەکردن،پلکە ئامینم ئەو ژنە ئازایەو دلسۆزەمان کە زۆری خۆش دەویستین هەرگیز لێمان خافل نەدەبوو لە هەموو ســات و کاتێک دا چاوەدێری دەکردین هەمیشە بە دوامانەوە بوو و هیشــتان مێردی بە کاکە ڕەحمانم نەکردبوو،وەک گولێکی بۆن خۆشی هەمیشە گەشاوەی ناو مالی ئەو برایە ئازیزەی بوو،هەموو

کارو بارێکی مالەوەی لە گەل دایکم و خوشکەکانم و مامە سالحم ئەنجام دەداو دەشتیش ئەوانی زۆر خۆش دەویست .

مامە سالحیشم دەچووە بەر مەڕان و لە پلە ئامینەم بچکۆلە تربوو،مامە سالحم زۆری حەزی لە مەڕداری دەکرد و مرۆیەکی موسلمان و خوا پەرست بوو،ئەو شومشالێکی گەلێ خۆشی لێ دەداو لە شومشال ژەنی دا هونەرمەندێکی بە توانا بوو،گەلێ داستانەکانی شیرین وبە تام و پڕ لە شادی و دلخۆشکەرەی گوێ ئاگردانانی دەزانی و زۆربەی شـەوانە دەورەمان لێ دەداو زۆرجاران شومشالی بۆ لێ دەداین و گەلێ شـــەوانیش زۆر لە داستانەکانی شیرین و پڕ لەخۆشەویستی کوردەواری بۆ دەگێڕاینەوە، ئێمەی دەبردەوە خەیالێکی قوول و یادی ڕابوردووەکان و هەر حـەزمان دەکرد کە مامە سالحم ئەم جۆرە داستانە ئەفســـانەییانەمان بۆ بلێت و ئێمەش لە دەورو بەری کۆ ببینەوەوگوێی لێ ڕا بگرین و ئەویش بۆمان بگێڕێتەوە،ئای کە چەندە خۆش بوو ئەوشەوانەی کە مامە سالحم داستانەکانی سەرمەرکوند،یان مام سمایل یان سەر ئاسنی قون مشار،یان کەچەری کۆتر باز،یان ئاقل و بێ ئەقلی بۆ دەگێڕاینەوەودلمان شادو خەندان دەبوو، ئێستاش بیرەوەری و یادگاریەکانی ئەو شەوە دوور و درێژانە و پڕ لە شادی و خۆشیانەم هەر لە ناو خانەی خال دا ماوەتەوەو گەلێ جاران بەیادی ئەو ڕۆژانە لـــەم غوربەت و دووری خزم و کەس و کوردستانە ئازیزکەم دا ئەسرینی حەسرەت و پەژارە هەل دەڕێژم و دەڕۆمەوە ئەو ڕۆژگارانەو سەردەمانەی ژیانی مندالی و باوکی ئازێز وخۆشەویستم ، هەرگیز ئەوکات و ئەو دەمانەم لە یادا ناچێتەوە،هەر چەندە لەو ڕۆژگارانەدا گەلی کورد چەوساوەو ژێر دەستەی داگیرکەران بوو، سەردەمی بەرخودان و ڕاپەیین بوو بەلام هەستی نیشتمانپەروەری بەم شێوەی ئێســـتاکە پەرەی نەسەندبوو، تەنیا گەلێ لەکەسایەتیەکانی وەک دەشتی لەو سەردەمانەدا هەستی نیشتمانی و کوردایەتیان لە دەروون دا گڕی گرتبوو و دەجولایەوە،بەلام بۆ ئێمـەی تازە پێ گەیشتوو ومندال جیهانێکی تر بوو،من ئێستاکەش گەلێ جاران هەندی لەو داســـتانانە و باسی ئەو ڕۆژگارانەم بۆ مندالەکانم دەگێڕمەوەو کاکــە عەزیزی نەوەی خۆشەویستم کوڕی نەمر لیوا موحەممەد هەموو شەوێک داوام لێ دەکاتن و دەلێت بابەگەورە (قون مشار)م بۆ بگێڕەوە،خۆ حکایەتەکانی مامە سالحم تا بلێی بە تام و خۆش بوون کە داخی گرانم لەو سەردەمانەدا نەوارێک نەبوو کە هەموویان تۆمار بکەین و ئێستا بیکەین بە کتێب و بیخەینە کتێبخانەی کوردەواری ،کە بەڕاستی ئەو داستانانە هەمووی پەند و ئامۆژگاری و بەسەرهاتی ڕابوردوەکانمان بوون و یەک لە یەک بە تام تر و خۆشترو پڕلە ماناتربوون ، داستانەکانی مام سمایل و پەریخان وسەمەرکوند و،ئەشکەوتی قارەمانان و خۆشەویستی گولەندام ومامزەکەی مالی پاشاو،درۆزن و ڕاستگۆ و کەچەری کۆتر باز و تیتل و بیبل و گەلێ لە حکایەتەکانی تری شەوچەرەی شەوانی دوورو درێژی

زستانانی ئێمەی مندال بوون،خۆ لەو سەردەمانە دا نە قوتابخانە هەبوو نە کتێبی کــوردی و نە ڕادیۆو نە تەلەفیزیۆن، کەبە داخەوە ئەو هەموو داستانە شیرن و پڕ لە مانایانەی ئەو کاتەم لەیاد چـوون و تەنانەت ناوی گەلێکیشیانم لە بیرنەماون،خۆ شتێکی دیارە کە گەلی کوردیش وەک تەواوی گەلانی جیهان فەرهەنگ و کەلتورێکی زۆر دەولەمەندو تێرو تەسەلی هەیە،بەلام ئەوەی کە جێگەی داخە فەوتانی گەلێ لەو داسـتان وشوێنەوارانەی کەلتوری و فەرهەنگیەکانی کورداوەریە،کەواگەلێکمان لێ دزراون و بوونەتە هی میللەتانی تر،ئەوەش هەر دەگەڕێتەوە هۆی نەبوونی قەوارەیەکی میللی و کیانێکی سەربەخۆی کوردەواری،کە تا ئێستاکەگەلی کورد پێی شاد نەبووەو کوردستانێکی ئازاد و ســەربەخۆمان کە مافێکی ڕەوای نەتەوایەتیمانە وەدی نەهاتووە، نەیارانی دڕندە و داگیرکەرانی کوردستان ئێســتاو هەمیشە هەولی تواندنەوەو لە ناو بردنمانیان داوەو دەیدەن،زۆرجێگەی داخە کە گەلێ شــتی بە ســودو بە نرخمان لە فەرهەنگ و ئەدەب و کەلتوری کوردەواری دا فەوتاوەن و نەخراوەتە سەر کاغەز و نەماوە،کە ئیمرۆ دەتتوانرا گەلێ باس و شێ کردنەوەیان لە سەر بنوسریت و فیلمیان لە سەر دروست کرابایەو کتابـخانەکانی کوردەواری پێ دەولەمەنتر کرابایە،بەلام دیسان جێگەی سەرفیرازیە کە گەلی کورد لە گەل نەبوونی وەلاتێکی سەربەخۆ و ئەم هەموو هەول و تەقەلاو دابەش کردن و وێرانی و خاپور کردنی خاکی کوردستان و ئەنفال و کیمیا باران و ئەو هەموو هــەولی تواندنەوە و دڕندەیی نەیارانمان بۆ لە ناو بردن و داگیرکردنی خاک و دزینی فەرهەنگ و کەلتووری میللی کوردەواری دیسانەکە هەر لە فەوتان و نەمان ڕزگاریمان بووەو وەک میللەتێکی قارەمان بەرامبەر ئەو هەموو زولم و زۆر داری و چەوساندنەوەمان هەر ماوین و لە سـایەی خەباتی بێ وچان و دلسۆزانەی ڕۆلە قارەمانەکانمان لە ناو نەچووین و ڕۆژ لە دوای ڕۆژیش بە هـۆی گیانبازی و خەبات و تێکۆشانی ڕۆلە دلێرەکانمان بەرەو پێشـەوەتر دەڕۆین و گیانی نەتەوایەتی و کوردایەتیمان هەر بەرز تر دەبێتەوەو بەرەو قۆناغی ســەر بەخۆیی و ڕزگاری هەمیشەیی کورد و کوردستان دەڕۆین و لەڕێگەی قارەمانان و دلسۆزان و نەمران دا ناسرەوین،لە گەل ئەو هەموو گیرو گرفت و کاری گەریەتی دوژمنانمان دا لە سەر بزوتنەوەی ڕزگاری خوازیمان وهەستی تەســکی دوور لە کوردایەتی و خۆ کوژی وگەلێ سیفاتی خراپ و تری ڕۆلەکانی کوردو بێگانە پەرســتی،ڕۆژ لە دوای ڕۆژیش زیاتر بەرەو قوناغی هەمیشــەیی دەڕۆین و نەزیک ئامانجە پیرۆزەکانی میللی و نەتەوایەتی خۆمان دەبینەوە،کەئەمەش هەر لە گەورەیی وبیری نەتەوایەتی ڕۆلە دلسۆزو بە شەرەفەکانی میللەتی کوردی سەربەرز وخەباتگێــڕە.

دەشتی خوشکێکی تریشی هەبوو بەناوی فاتم ، ئێمەش لە خۆشەویستییان پێمان دەگوت پلەفاتە کە ببوە خێزانی مامە جەژنیم،مامە جەژنیم خزمێکی پشتی

دەشتیە و له ئاوایی تەلەلخێم جێ نشین بوو، ئەوانیش لە ئاوایی تەلەلخێم ژیانێکی کوردەواری و ساکارانەیان دەبردە سەر و چەند سەر مەڕ و ئاژەڵێکیان هەبوو خەریکی گوزەران و ژیانی خۆیان بوون وگەلێ شادو دلخۆش بوون بەو ژیانەیان، من گەلێ جاران دەچوم بۆ سەردانیان و ئەوێندەرێم زۆر پێ خۆش بوو، یادی مامە جەژنیم بە خێرو گۆڕیان پڕ بێت لە ڕۆناکی خوای جوانی،مامە جەژنیم و پلە فاتەم هەرکات کە دەهاتنە سەردانی ئێمە،ئەوا هەمووما‌ن دەگەشاینەوەو دلمان پێیان شاد دەبوو،تا درەنگی شەوان لە گەل مام جێژنی و مامە سالحم دەماینەوە و گوێمان لە شومشال لێدان و داستانەکانیان ڕا دەگرت کە بەڕاستی دەریایێ بوون لە گێڕانەوەی داستانەکان و هونەری بلوێر لێ دان،مامە جەژنیم شومشال ژەنێکی تا بلێی کارامە بوو،مامە سالحیشم هەر لە مامە جەژنیم فیری ئەو هونەرە گەورەیە بووبوو،ئای شومشالەکەی مامە جەژنیم چەندە، شادو پڕ لە ئاوازی شیرینی کوردەواری بوو کە مامە جەژنیم دەستی دەدایە شمشالەکەی و ئاوازە کوردیەکانی بۆ هەلدەداینێ و گەلێ لاوک و حەیرانی بە شومشال لێ دەدا وناوە بە ناوەش شومشالەکەی دەبڕی و ئەوا باسی ئەو داستانانەی بۆ دەگێڕاینەوە کە بە شومشال لێی داوە،شومشالەکەی بە ئاوازێکی ئەوەندە شاد و پڕ لە جۆش و خرۆشەوە دەژەنی هەرکێ کە گوێی لەو ئاوازانە دەبوو ئەوا دەویست کە تەنانەت ساتێکیش بێ دەنگ نەبێتن، چونکە شمشالەکەی مامە جەژنیم ئاوازێکی تایبەت و ئەوەندە شاد ودلگیری هەبوو کە زۆر جاران خەلکی ئاواییش دەهاتن و گوێیان لە شماشالی مامە جەژنیم رادەگرت،کە بەڕاستێ لە شومشال لێدان هونەرمەندێکی زۆر بە تواناوکارامەو لێ هاتوو بوو،ئەوەش هەر جێگەی داخە کە ئەو ئاوازە شیرن و پڕ لە جۆشەی مامە جەژنیم و سەدان هونەرمەندانی تری کوردەواری فەوتاون و هیچ ئاسەوارو دەنگێکیان لێوە نەماوە،ئەمەش هەر دەگەڕێتەو سەر هۆی نەبوونی کیانێکی میللی کوردەواری و کە ئاوا گەلێ بەرهەم و نوسین و شتی بە سودمان فەوتاون و نەماون و ئێستا لێیان بێ بەشین،کە سەدان سالە ئاوا دوور لە هەموو ماف و ژیانێکی پڕ لە سەربەستی و ئازادی میللی کورداەوارین،ئێستا ئەگەر ئەوهونەرو بەرهەمەکانی کەلە پیاوان و هونەرمەندان و وبلیمەتانی کوردەواریمان مابان وهەستی پاک و هونەر و ستران وبەرهەمەکانیان تۆمار بکرابانایە و بخرابانە سەر ڕادیۆ و تەلەفیزیۆن چ مەحشەرێک و چ بەرهەمێکی نرخدار دەکەوتە ئەرشیفی کوردەواری،بەلام داخەکم داری خۆزیا بێ بەرەو،ئەو هونەرەگەورەیەی رابوردووی کوردەواریمان زۆربەیان لە کیس ڕۆییون و یان دزراون ، لەو سەردەمانەدا کە من مندال بووم.ئای کەیاری چاو شیلکانێ و تەندووره سوورەو قیلم قاچێ و حوحایێی کچانەو قۆرت قۆرتانێ و کەللایانێ وحێللانی و هەدگدگەو سابوونە ڕەقەو گەلێ لە یاریەکانی تری کوردەواریمان پێ خۆش بوو،تا درەنگی شەوانە یاریمان دەکردو قەتیش لەو یاری کردنانە تێرو

وەڕس نابووین،چەندخۆش و پڕ لە شادی و بەزم و سەیران بوون، خۆ لەو دەمەش کەپشـوداني فەقێیان دەهات،واتە لە ڕۆژانی دوای نیوەڕۆی دوشەمان و پێنجشەمان دا،گوندی دارەبەن هەمیشە پڕ لە بەزمی شایی و شیعر خوێندنەوە و سەیران دەبوو،خۆ ئەگەر ئاوازی شیعر خوێندنەوەی فەقێیان بهاتابایە ئەوا ئەو ناوە پڕ دەبوو لە خەلکی ئاوایی و دەهاتن گوێیان لە ئاوازی شادی و خوێندنەوەی شیعرەکان دەگرت و بەرەو حوجرە و مزگەوت دەهاتن و شایی و گۆوەند گەرم دەبوو،تا درەنگی شەوان ئەوا هەر بەزم و شـــیعر خوێندنەوەو ئاوازی شادیی بوو،دەنگی خۆش و شادی مەلا عوسمان گەزنەیی و مەلا عوسمان گردجوتیاری وگەلێ لە فەقێیە دەنگ خۆشەکانی تر بە تایبەتی لە خوێندنەوەی شـیعرەکانی دەشـتی وەک (سەدای یاسینە یاشینە- موژدە ئەی دل- چە غەوغایە ئیمڕۆ لە باغێ گولان- حەبیبی دلێمن بەهارێکی بوو،یاسەمینی پێشەوی، یاری عەلەمدارەکەم،یان ئیمیۆکە غەریبم من ، خۆم کوردم و ســاقیم کورد) وگەلێ لەشیعرەکـانی تری عیرفانی و خۆشەویستی کەبە ئاوازی تایبەتی خۆیان دەیان چڕی و دەنگیان دەهات بەڕاستی دلگیر و شـــاد بوون ، تەواوی خەلکی ئاواییش ئەوەندەیان ڕێز لە فەقێ و مەلایان دەنا کە قەت جارێ نەبوو ئەم خەلکە لەو هەموو هەراو هۆریاو ئاوازی شایی و بەزمی فەقێیان گلەییەک بکەن و دلیان پێ ناڕحەت بێ بە پێچەوانەوە ئەم شـــەوانەیان زۆر لا خۆش و پڕ لە شادی بوون،ئەوەی کەمنیش وەک بیرەوەری مندالی دێتەوە یادم وکە بەڕاســتی لە ناو خانەی خەیالی خۆشیم داجێگەی خۆیان گرتووە ئەوشـــەوانەو ئەو ڕۆژگارانەن کە فەقێیەکان بەزمیان تیادا دەگێڕا،ئەو ڕۆژانەی پشودانیش کە دەچوونە دەرەوەی ئاوایی و لە بەیانی هەتا ئێوارە ئەوە بەزم بەزمی قاشـوانێ و تۆپانی و سێبازی و لە سەر گۆماو پازدان لە نزیک گەڕەسۆربوو، کەشوێنێکە لە نەزیک دارەبەن،گۆماو و کەندی ئاوی لێیە بە تایبەتی لە وەرزی بەهاران دا.

وەک دێتەوە بیرم دەشتی هەمیشە دژی چەوسینەران بوو،زۆری ڕق لە خەلکی خراپ و زۆرداران دەبۆوە ، جارێکیان توشی بە کـابرایەک دەبێت لە گەل دەشتی تێک دەگیرێن و لێک توڕە دەبن ،کابرا بە دەشتی دەلێت خۆ ئەگەر مەلا نەبای واو وام دەکرد ولێم قــەبوول نەدەکردی، دەشتیش لە شێوەی ڕەفتارەی کابرا زۆر توڕە دەبێت و ڕوو دەکاتە کابراو ڕاستەو خۆ مەندیلەکەی فڕێ دەداو دەلێت فەرمو جەنابی فلانی ئەوا من ئێستاکە مەلا نیم جا هەرچی نەت کردوە بیکە،وەرە بزانم چە شەکرێک دەشکێنی و چیت پێ دەکەرێت؟. ئیتر کابراش کە دەشـتی ئاوا دەبینێ و وزەی لە بەر نایێت و ڕێ دا دەگرێت و دەڕوات .

لە سالی 1952دا دەشتی ئیجازەی ماموەستا مەلا ئیســماعیلی جـەزنی کە ببوە ێ ئاوایی سمایلاوە دەداتن بۆ مەلایەتی،خەلکێکی زۆر زۆر لە ماقــولان و گەورەپیاوانی ناوچەو شاری هەولێر و کۆیەو شەقلاوەش داوەت دەکرین و دێن

بۆ بەشـــداری لەو ئاهەنگە مەزنەداو روو دەكەنە گوندی دارەبەن كە سێ چوار ڕەشمالی چەند هۆبەیی بۆ میوانان هـەلدرا بوو، كە چەند ڕۆژێكی خایاند،باوەڕ ناكەم هیچ ئاهـەنگێك لە كوردەواری دا لەو سەردەم و كاتانە دا ئەوەندەی ئاهەنگی ئیجازە وەرگرتنی مەلایان پڕ لە شادی و سەیران و سەركەوتوو وخۆش بووبێت ،ئەو جۆرە ئاهەنگانە گرنگیەكی زۆری پێ دەدراو ڕێزێكی زۆریشی لە لایەن خەلكی كوردەواریوە لێ دەگیراو هەموو یارمەتی و هاوكاریەكیان دەكرد،ئەو ئاهەنگەی ئەو سالەش بۆ وەرگرتنی ئیجازەی ماموستا مەلا ئیسماعیل جەزنی لە لایەن دەشتی وە هەر كەلە ئاوایی دارەبەن ئەنجام درا پڕبوو لەشادی و خۆشی وبەزم و سەیران، تا بلێی ئیجازەدانێكی سەركەوتوو بوو ،كەسایەتیەكانی وەك شێخ مستەفا نەقشبەندی وشێخ محێدین بەرزنجی وشێخ كاكەشـێخ عەبدوالكریم و ماموەســتا مەلا عەبدوللابێتواتەیی و ماموەستامەلا سالح كۆزەپانكەیی و ماموستا ڕەشـــادە فەندی و ماموستامەلا مەعسوم كۆیی و مدیر ئەوقافی ئەوسەردەمەی شاری هەولێرو گەلێكی تر لە گەورە پیاوانی تەواوی شاری هەولێرو دەشـــتی دزەییاتی و كۆیە وشەقلاوەو مێوانداری كرابوون و بەشداریان لەو ئاهەنگە مەزنەداكردوە،وەبیرمە كە سێ چوار ڕەشمالی چەند هۆبەیی هەلدرابوون،چەند ڕۆژێك ئاهەنگی ئیجازە دان بە ماموەستا مەلائیسماعیل جەزنی درێژەی كێشا و تەواوی مەسروفات و خواردەمەنی و پیویستیەكانی ئەو ئیجازەیە لە سەر خەلكی ئاوایی دارەبەن وگوندەكانی تری دەورو بەری دارەبەن و كەسایەتیە كوردەكان بووە، دەبینین كە خەلكی بە شەرەف و دلسۆز و بەوەفای كوردەواری چەند بە تەنگی زانست و زانیاری بووینەو چۆن لە خـزمەت كردن بە قوتابخانەی ئاینی دریغیان نەكردووە و هەمیشە خزمەت گوزاری حوجرەو مزگەوتی ئاواییەكان بووینە،ئەمە نیشانەی میللەتێكی پاك و خوا پەرست و مرۆ دۆستەكە بەو جۆرە ڕێزیان لە خوێنـدن و خوێندەواری ناوەو حەزیان بە پێشكەوتن و سەركەوتنی ڕۆلەكانی خـۆیان بوو وەو تا توانراوە درێغیان لەو بارەوە نەكردووە.

ماموستا مەلا ئیسماعیل دوای وەرگرتنی ئێجازەی مەلایەتی بوو بە مەلای ئاوایی سمایلاوا كە لە گوندی دارەبەن زۆر دوور نیە،لە دوای ئەو هەموو بەزم و سەیرانەی كە لەو ئێجازەیە كراوە لەدوای چەند ڕۆژێك دەشتی نەمرو هێژا ئەم ئیجازەیەی كەبە زمانی عارەبی بە دەست خەتی خۆی دەنوسێتەوەو بە ئامادەبوونی ئەو مرۆیە مـەزنانە دەیخوێنێتەوەو دەدرێتە ماموەستا مەلا ئیسماعیل جەزنی كەوادەقی ئەو ئیجازە نامەیەپێشكەشی خوێنەرانی ئازیزی دەكەین ولەلاپەڕەكـانی دوایی دا بۆ یادو بیرەوەری ئەو سەروەرو زاناو نیشتمانپەروەرانەی كە سالەهای سال لە خزمەتی ڕۆشەنبیری وقوتابخانەی زانستی و زانیاری دا بووینە بلاوی دەكەینەوە.

هەزاران سلاو لە گیانی پاکی ئەو زاناو شـــاعیر و نیشتمانپەروەرانەی کە تا دوا هەناسەی ژیانیان لە ڕێگەی خزمەت بە خاک و نەتەوکەیان لە هیچ سەردەم و کاتێک دا درێغیان نەکردووەو هەرگیزلە ڕێبازی پیرۆزی دانش و زانیاری دا نەسرەوتوون و هەمیشە بۆ ڕوناک کردنەوەی خاکی کوردستانی ئازیزو ڕزگاری و سەربەخۆیی میللەتەکەیان سوتاون.

شتێکی ڕوونە کە لەوســەردەم و ڕۆژگارانەدا گیانی کوردایەتی و خەبات لە پێناوی ڕزگاری و سەربەخۆیی ئەوەندە بەرزنەبووەوو زۆر بە دەگمەن باسی کوردایەتی و شۆڕش و ڕاپەیینی دەکرا،لەو کاتە دا کە هەستی نەتەوایەتی وکوردایەتی وەک ئیمرۆ لە ناو تەواوی جەماوەردا دیمنێکی گوندی گردەچاڵ

هەستی پێ نەدەکرا،ئەگەر کراباش ئەوا لە ترسی ڕژێمی کۆنەپەرســتی ئێراق کەس نەدەوێرا ئاشــکرای بکاتن و دەری ببڕێتن و کوردایەتی بکاتن،خــۆ

دیمنێکی گوندی گردەچاڵ

هەرکەسێ لەو ڕۆژگــارانەدا داوای کوردایەتی کردبایە ئەوا مۆرکی کۆمۆنیستی لە لایەن میری و بەکرێگیراوانی پێوە دەندرا ئەمەش بۆ خــۆی بەلایەکی

گەورەبوو هەرکێ لەو ڕۆژگارانە دا بەو ناوە گیرابا ئەوا پێستی دەچوە دەباخانەو جگە لەوەش لە ناو خەلکی نەزانی کوردەواری دا بە کافر دادەندراو ئیتر تۆشی بە گیرو گرفت و ناخۆشی دەبوو.

ڕۆژێک کابرایەک دێتە لای دەشتی و دەلێت ماموستا خراپم لێ قەوماوە ئاغای گوند وا لە ئاوایی دەرم دەکاتن هەڕەشەشم لێ دەکاتن و پێم دەلێت ئەتۆ شــیوعی ودەبێ لێرە نەمینێ وبار بکەیت،ئەگەر نەشرۆی ئەوا بەو ناوە بەگرتنت دەدەم ، حەز دەکەم کە بزانم شیوعی چیە وا ئاغــا زۆرم لێ دەکات و لە خۆیەوە منی کردوە بە شیوعی خوا دەزانی ئەمن تەنیا وەلاتی خۆم خۆش دەوێت و نازانم شوعیش هەر چیە،ئاغا پێم دەلێت ئەگەر زوو بار نەکەیت ئەوا بە گرتنت دەدەم و

شـــکایەتت لێ دەکەم خۆ ئەگەر شکایەتیشم لێ بکات هەر خوا دەزانی چیم وەسـەر دێت جانازانم چی بکەم و ئاغا دەڵێت دەبێ بە زووترین کـات لە ئاوایی باربکەیت و ناشزانم ڕوو لە کوێندەر بکەم ،ئێستاش واهاتومە لای تۆ کە چارەیەکم لێ بکەیت ئەگەر نەشرۆم ئەوا ئاغا بەلایەکم بە سەر دێنێ زۆر سوپاسی تۆ دەکەم کە ڕێگەیەکم بۆ دابنێی چی بکەم ، من خاوەنی مال و مندالی وردم ،دەبێ بەم زستانە هەر چۆنێ بێت چارەسەریەکم لێ بکەیت، دەشتیش لەم ڕەفتارەی ئاغا زۆر نا ئارام دەبێت و بە کابرای دەڵێت هەستە هەڕۆوە ناو مال وحالی خۆت هەرچیەکیان پێ گوتی خۆت تێک مەدەو تەنیا بلێ من لە سەر قسەی مەلاخدر لێرە ناڕۆم ئەو بە منی گوتوە بار مەکەو من لە گەل ئاغـا باس دەکەم،دوای چەند ڕۆژێکی تر دیســـان داوایان لێ کردبۆوە کە لە ئاوایی بار بکاتن ئەویش گوتبووی ماموسـتا مەلا خدر بە منی گوتووە جارێ مەڕۆ،تا ئەویش نەڵێت من ناڕۆم،ئەوانیش دەچنـــەوە لای ئاغاو پێی دەڵێن ئەوسا ئاغا دەڵێت وازی لێ بینن،من قســە لە گەل ماموستامەلا خدر دەکەم،دوای چەند ڕۆژێک ئاغا یەکێ دەنێرێت بۆ لای دەشتی کە بچێتە لای ئاغ،دەشتیش بە قاسیدەکە دەڵێت:بە ئاغا بلێ من کارم بە ئاغا نیە ئەگەر ئەویش کاری بە منە با بفەرموێ بێتەمزگەوت،ئاغا زۆر بە نارحەتیەوە دێتە مزگەوت، زۆرگلەییان لە دەشتی دەکات ودەڵێت چۆن دەبێت من فلانەکەسم لە ئاوایی دەرکردووە کە لێرەر بار بکات و تۆش گێراوتەوە،دەشتییش دەڵێت:جەنابی ئاغا تۆ هــەقی گلەیی و زولم کردنت بە هیچ شێوەیەک نیە،بە چە قانوون و شەرعێک ئەم کابرایە کە خاوەن مال و مندالەو مرۆیەکی خوا ناس و بێ زەرەرە هەروا لە خوت و خۆیڕایەوە بە قسەی خراپکاران دەتەوێ لێرەی دەر بکەیت ؟ئەوەی کە پێی گوتراوەو بۆی هەلبەستراوەو بوخـتانی پێ دەکەن، ئەوە چەند ســـالەئەو کابرایە لێرە دەژیت و هات و چۆی مزگەوت دەکاتن و مرۆیەکی موسـلمانەو زیانی بۆ هیچ کەسێک نیە،فەرمو با خەلکی ئاوایی بە تێکڕایی کۆ بکەینەوە بزانین کێ گلەیی لەو کابرایە هەیەو کێ لە گەل ئەوەیە کە ئەم پیاوە باشە لێرە بڕوات و دەربکرێت،ئەگەر گوناهێکی کردووە قەیدی ناکاتن،بەلام ئەو کـابرایە تا توانیویەتی خزمەتی حوجرەو مزگەوتی ئاوایی و گوندی کردووە و لە هەموو کارێکی خیر بەشدارەو تا چاکە هەبێت خراپەش ناکات و کەسێ خراپەی لەم کابرایە نەدیوە ، من لە تەواوی خەلکی ئاواییم پرسیوە هەموو شایەدی دەدەن کە ئەم کابرایە درۆ و دەلەسەی بۆ هەلبەستراوە،ئەی باشـە چ خوا قبول دەکات کە ئـاوا ئەزیەتی دەدەن و بەم زستانە ساردو سیڕە لە شوێن و جێگەی سالەهای ژیانی دەری دەکەن و ڕەنجی دەدەن،ئەمە کارێکە دژ بە ئاین و خودایەو خواش هەرگیز ئەم شێوە ڕەفتارانە دژ بە مرۆیاتی قەبول ناکاتن کەوابەم شـــێوەیە زۆرداری لە خەلک بکرێتن، ئەم کابرایە کە دەردەکەیت و زۆری لێ دەکەیت بەو هەشـــت ســـەر خێزانەوە ڕوو لە کوێ بکاتن نازانی کە

ئەمە کارێکی دژ بە خوا پەرستی و ئیسلامەتیەو خوا هەلی ناگرێتن و زولمێکی زۆر گەورەیە؟ئەی ئەگەر ئەم کابرایە لێرە باری کردو منالەکانی لە برسان و سەرمان بمرن کێ بەر پرسیارە جگە لە جەنابی تۆنەبێت؟ کەواتە بە پێی ئاین و ڕەوشتی مرۆیاتی و ئیسلامەتی هەقی ئەوەت نیە ئەم کابرایەلێرە دەر بکەیت و وێل و دەربەدەری بکەیت، دەشتی گەلێ قسەی تر لەم بابەتانەو لە گەل جەنابی ئاغا دەهاکاتن و دلی ئاغا نەرم دەکاتن و ئیتر ئاغاش لە سەر ئەم قسانەی دەشتی لە بڕیارەکەی خۆی پەشیمان دەبێتەوەو واز لە کابرا دێنێت و بە دەشتی دەلێت ئەوە لە بەر خاتری تۆ دەری ناکەم و با هەر لێرە بمێنتەوە،کابراش زۆر مەمنونی دەشتی دەبێت و گەلێکی سوپاس دەکاتن. دەشتی لە دوای هەڤدە سالان لە ئاوایی دارەبەن دلی لەکردەوەکانی ئاغای گوند دەشکێتن و،بۆیەکە بڕیار دەداتن لەو ئاواییە بار بکاتن و چیتر لە ئاوایی دارەبەن نەمێنتەوە،وابوو لە گوندی دارەبەن مالمان بار کرد و لە سالی 1953 چوینە ئاوایی گردە چال و لەوی نیشتە جێ بووین،گوندی گردەچالیش سەربەناوچەی گەردیایەتیەو هەر لە سەر سنوری دارەبەنەو گوندێکی خنجیلانەو دلگیرە،حەسەن ئاغا خاوەنی ئەو گوندەیە گردەچال ئاوێکی ناساز وگرانی هەیە،دەکەوێتە سەرووی شاری هەولێرەوەو ئەویش بیست کیلۆمەتریک لە شاری هەولێرەوە دوورە،کە ماوەی کەمتر لەدوسالان دەشتی لەو ئاواییەدا بە مەلایەتی مایەوەو تاتوانی لەوێش خزمەتی بە کۆمەلی کوردەواری کردوە،تەواوی خەلکی گوند و حەسەن ئاغاو مندالەکانی ئەوپەڕی ڕێزیان لە دەشتی دەناو لە قسەی دەشتی دەر ناچوون و دەشتیان خۆش دەویست،ڕۆژێکیان لە مانگی ڕەمەزان دا لەپیش ڕۆژی شکان و فتارکردنەوەدا حەسەن ئاغا بە دەشتی دەلێت(مەلا وەرە لای ئێمەلە دیوەخان فتار بکەوە،دەشتی بەم قسەی حەسەناغاو شێوەی دەر بڕینی بە سوکایەنی دەزانێت و ڕوو لە حەسەن ئاغادەکاتن و دەلێت حەسەن ناغا دەزانیت کەوا(مەلاژن بەم شێوەیە بانگم دەکات و پێم دەلێت مەلا !) ئیتر حەسەناغاش زۆر توڕە دەبێت وبەلام بێ دەنگ دەبێت و پاش ماوەیەک بە دەشتی دەلێت : ماموستا خوا دەزانێ من هیچ مەبەستێکم نەبووە کە بەو شێوەیە ناوی جەنابتم هێناوەو تۆ ئازیزی ئێمەی و تۆ بە هەلە لە من گەیشتی و ئیتر لە گەل دەشتی پێک دێنەوە!.لە دوای ماوەیەک مانەوەی دەشتی لە ئاوایی گردەچال کە دکتۆر بە دەشتی دەلێت دەبێت کە لە ئاوایی گردەچال نەمینێی چونکە بۆ نەخۆشیەکەی تۆ زیان بەخشەو ئاوی گردە چال ناسازە و گرانە،ئیتر لە گردەچال بارمان کرد و هاتینە شاری هەولێری دێرین و ڕەنگین و لە گەڕەکی تەیراوە لە سالی 1954دا دەشتی خانوێکی لەقوڕ لە تەیراوە دروست دەکات و تیادا نیشتەجێ بووین .

ئەو ماوەیەی کە لە شاری هەولێر بووین دەشتی زۆری هەول دەدا کە کارێک بدۆزێتەوەو گوزەرانی مال و مندالانی پێ بەڕێوە بباتن و ئەم شێوەبێ کاریە

دەشتی زیاتر ڕەنج دەدا و بەلام لە گەل ئەو هــەموو هەول و تیٚکۆشانەی کە لەوسەردەمانەدا هەولی بۆدا کاریٚکی دەست نەکەوت و چووینە ئاوایی خرابەدراو،لەویٚ نیشتەجیٚ بووین و بالاٚم نەخۆشی تەنگە نەفەسی و دل بەتەواوەتی دەشتی شپرزە دەکاتن و هەمیشە ئازارو ڕەنج و ژانی پیٚوە دەکیٚشاو گەلیٚ جاران دلی لە خۆ دەبۆوەو بۆ ماوەیەک بیٚ هۆش دەبوو،تەنانەت جاریٚکیان وا بیٚ هۆش دەبیٚت لە حوجرەکەی خۆی دەستی دەکەویٚتە سەر مەقەرەی ئاگری ڕەژوو و دەستی دەسوتیٚتن ئاگای لیٚ نابیٚت تا بە خۆی دیٚتەوەو ماوەیەکی زۆر بەو برینە ئازار دەکیٚشیٚت،خۆ ئەو ڕۆژگارانەش وەک ئیٚستا نەبوو دەرمان و دکتۆر دەست نەدەکەوتن،داخی گرانم تا لە مانگی یەجەبی سالی 1957دا لە دوای تەمەنیٚکی زۆر کورت بۆ هەمیشــە مال ئاوایی دەکاتن وئەو دلە گەورەیەی لە لیٚدان دەوەستیٚتن، واتە تەنیا48 سال ژیانیٚکی پڕ لە ڕەنج و ئازار بە دەست نەخۆشیەوە دەباتە ســەر و بە ئاواتی ڕزگاری و سەربەخۆیی گەل و نیشتمانی ڕەنگین و خۆشەویستی نەگەیشت و بۆ هەمیشــە چاو تیٚک دەنیٚت و دەبیٚتە خەم و پەژارەیەکی نەبڕاوەی خزم و کەسان و دوست و تەواوی خانەوادەکەی، بەوپەڕیٚ ڕیٚزەوە لە خەرابەدراو لە دوای مەڕاسیمیٚکی گەورە دا لە سەر داوای خۆی لەگۆڕستانی خەرابەدراو لای شیٚخ مەلا سەعیدی دۆستی دیٚرینەی بە خاک دەسپیٚردریٚتن و بۆ هەمیشە سەر دەنیٚتەوە.

دەشتی یەکیٚکە لەو مرۆیە مەزنانەی کە هەمیشە حەزی لە ڕزگاری کوردو کوردستان کردووە و هەتا ئەو ڕۆژەی کە چاویشی تیٚک ناوە هەرگیز بە قسەو نوسین وهۆنراوەی نیشتمانی دریٚغی نەکردووە و لە خەبات و تیٚکۆشـــان دا نەوەستاوەو داوای لە گەلی کورد کردووە کە بۆ ژیانیٚکی ئازاد و سەربەخۆ دەبیٚ هەمیشە یەکگرتوو دلسۆزی خاک و میللەتەکەیان بن و لە پیٚناوی ڕزگاری لە چنگ نەیاران دا تەنیـا یەکیٚتی نیٚوان ڕیٚزەکانی گەل هۆی سەرکەوتن و بەختەوەریە بۆ کورد و کوردستان،دەشتی حەزی بە پیٚشکەوتن و سەربەخۆیی کوردستان و یەکگرتنی گەلی کورد کردووەو لە زۆربەی شیعرە نیشتمانیەکانی داباسی ڕاپەڕین و خەبات و تیٚکۆشانی ڕاستەقینەی لە پیٚناوی کوردو کوردستان کردووە،شیعرە نیشتمانیەکانی دەشتی هەموویان بەلگەی بیری کوردایەتی وهەستی پاکی خەبات و تیٚکۆشان لە پیٚناوی ڕزگاری و سەربەخۆیی کورد و کوردستانن .

هەزاران سلاو لە گیانی پاک و دلسۆز و نیشتمانپەر دەشتی نەمرو هەموو ئەو سەروەرو ڕۆلە دلسۆزانەی کە لە ڕیٚگەی زانست و زانیاری گەلی کورد و نیشتمانییان خۆیان بەخت کردووە وبۆ ژیانیٚکی ئازاد و سەربەخۆی کوردو کوردستان لەهەول وخەبات و تیٚکۆشان لە پیٚناوی ڕزگاری و ئازادی و سەربەخۆیی میللەتەکەیان نەسرەوتوون.

ئەحمەد دەشتی بەرلـین 2001

وێنەی دەشتی نەمر بەدەست کێشراوە

هۆزانەکانی دەشتی نەمر

*

ئیمرۆکەرەقیبم

ئیمیۆکە یەقیبم کەوتە بـــــــەڵا
اذ اشـرق شـمسـی وحْتــفلا

سەد شوکـر خودا بۆدل کە نەما
همّ ونـــجی القـلب وخــــــلا

هات و وتی ئەی عاشق وەرە دەر
مـن رغم عـــــــدّوّ قد افلا

بۆ بەزمی تەماشا چووم و گوتم
قد اســـــــتوقـد بدری وعلا

ساقیبەلەبی خۆشخەنـدە گوتی
اهلا بـک یامــن انتــــقـلا

دەسـتم کە ئـەدا فینجانی مەمی
بالعین و بالـرّئـس امتثـــــلا

دەشتی لە چ لا غە م بـۆ تۆ نەما
والحـبّ غــــلب و اللّـطـف جلا
*

مانا ی وشە کان :

ڕەقیب : نە یـــار ، دوژمن . بە لا : گـێـچەڵ و گـیرو گـرفت، موسیبەت .اذ: کە .اشرق: هەلات ،دەرکەوت،درەوشایەوە. شمسی: ڕۆژم . واحتفلا : کەوتـــە جەژن و شادی گـرتن .

سـەد شوکرخودا: سـەد جارسوپـاس بۆ یەزدان . بۆدل کە نـەما: پـەژارە و یەنج و ئازاری دل نەماو یۆیـــی و لە ناو چـــوو.

هەم : خەم وپــەژارە . نجالقلب وخـلا: دل ڕزگار و ئاسودە بوو. هات وگوتی : هاتە دوان و گۆتی .ئــەی عاشق: ئەی دلــدار. وەرە دەر: وەدەرکەوە وەرە بۆ دەرەوە ، دیاربە .

من رغـــم عدوّ: لـــە دژی دوژمن **قد:** بەڕاســـتی. **افـــلا:**ون بوو.نەما،لە ناوچو . **بۆ بەزمی تەماشا :** بـۆ شادی وســەیران. **چووم وگوتم :** ڕۆیشتم و ووتم .
قد استوقد : بەیاستی ڕۆناکی دا، بەیاستی درەوشایەوە. **بدری :** **مانـگـی من** . **وعلا :** **بەرزبۆوە.**
ساقی : مەیگـێر. **بە لەبی :** بە لێوی .**خۆش و خەندە** **:**بەبزەی شادیەوە
گوتی :ووتی ، فەرمووی .
اهلا بک : یۆژ باش ، ســلاو لە تۆ، بە خێر بێی . **یا من :** ئەی ئەو کەســەی .
انتـقـلا: گواستیە وە .
دەستم کەئە دا : کە دەســـتم لێ دەدا . **فنجـــانی مـــەمی :** گۆی مەمکولانی
بالعین وبالرئس : بە چـاوو . ســـەری . **امـتثلا** سەری دەنواند.دەی گێیاوە. تەمسیلی دەکرد.

مانا بە گشتی :

ئیمرۆکە دوژمنـی من لە داخاندا تووشی بە بەلاو موسیبە ت و گیرو گـرفت و ئازارو پەژارە هات ، چونکە یۆژی هیـوای من وەدەر کەوت ویۆنـاک بـــووەوە و بوو بە ئاهەنگ و سـەیران و شـادی من ، زۆر سوپـاس بۆ خوا کە خەم و ئازار و دەردی دلی من نەما و رزگـار و شاد بووم و لە خەم و خەفەتان دورکەوتمەوە،چونکە یاری من هات و گوتی ئەی خۆشەویستـەکەم وەرە دژ بە ویستی هەموودوژمـــنـان وەدەرکەوە و شـاد و خەندان و دلـخوش ببە و پەژارەوحەسرەت و ئـازاران وەلابـدە، منیش کە بۆ بەزمی سەیران و شـــادی چووم و گوتم: ئۆخەی خۆ بەیاستـی مانگی خوشـەویستی من لە بەرزاییدا درەوشـــایەوەو دەرکەوت و خۆی نواند،واســاقی
مەیگێریش بە یووی خۆش و بزەی لێـــوانیەوە هات و یۆژباشی لێ کردم و گوتی: ئەی ئەو کەسەی کەوا بۆ دیدار هاتووی سلاوت لـێ بێت و زۆر زۆر بە خێر بێیت، لەو کاتەشدا کەوا دەستم لەمەمکولانی یارەوە دەداو ئەویش بەشادمانی و یەزامـــەندییەوە بە ســـەروبەچاوانیەوە خۆی دەنواندوبەوەیازی بوو،هەر لە بەر هەندێشە کەوا منی **دەشـــتـی** لەهەمـــوو لایەکەوە بێ خەم و پەژارەو ئاسـودەو دلشادبـوووم خەم و ڕەنج و ئازارەکانم لە ناو چوون و نەمان،چونکە وا خۆشەویستـی بەتەواوای پـەرەی ســە ندوە و لــوتـف و دلۆڤانی و دلسـۆزی زیاتر چەســـپـاوە و جێـگـەی خۆیانیان گرتوە .

*

ئەی سەروی حەیاتم

ئەی سـەروی حەیاتـم بەوەفا دڵ بکە ڕازی
بۆ زەهـری مەمـاتم بە تـەماتـم کە بسـازی

بەینێکە لەسـەر ڕێگەیی وەسـلی تـۆ دەناڵم
چـۆن لایقە تـۆهەندە بە ئەم زولمـە بنازی

کێ بێ کە نەفەوتابێ لە بەر عیشقی جەمـالـت
مەئمون و ئە مین و شـوهەدان فـەیسـەل وغازی

لەم جیسمە چ جـوزئێ نیـە وینـەی تـۆ نـەداتـن
سـاری بووە عیشـقت لـە بەدەن بـویتە ڕیـازی

لـەم ڕۆژەوە دل فیکـری ویسـالی تـۆ دەکاتـن
دووتیغی برۆت بوونە بە جووت موفتیی و قـازی

هەر نەوعە تەبیبێ کە بلـێ غـەیری ویسـالت
بـۆ ئـێش و ئـەلـەم شـافیە عیلمی نیـە حازی

دەنـگـی جەڕەسی عیشقی تۆ ئەعلامی کەدەشتی
ڕوهـبانی دوو لیمـــۆنە لە ناو دێـری مـەجازی

*

مانای وشەکان:

ئەی سەروی حەیاتم : ئەی خۆشـەویسـتـر و بەرزتر لە هەموو ژیانم دا.**بەوە فـا** : بە دلسۆزی. **دل بکە یازی**: دلم ڕازی بکە ، دلنیام بکە . **بۆ زەهری** :بۆ ژەهری . **مەماتم**:مەرگم: یان(**بۆ زەهـری** : گولی . **مەماتم** : مەمکۆلان)**بە تـەماتم** : بە هیـوای تۆم ، بەئارەزووی تۆم .**کە بسازی** : کە ئـامـادەبی، حازربی.
بەینێکە : زۆر لە مێژە ، ماوەیەکە. **لە سـەر ڕێـگـەیی تۆ** : لە سـەر ڕێی تۆ دا لەسەر ڕێبازی تۆدا.**دەنالم** : هاوارمە و پڕ لە ئازار و ئێشـم.
چـۆن : کوو،چلۆن . **لایقە** :شایستەیە.**تـۆ هەنـدە** : تـۆئەوەندە . **بەئەم زولمە** : بەم زۆرداریە **بنازی** : ناز بکەی. شانازی بکەی ،شاییت بە خۆوەبێت.
کێ بێ : کێ هەیە ، کەسێ هە یە. **کەنەفەوتابێ** :کە لەنـاو نەچـوو بێ . **لە بەر**: بەهۆی . **ئەشقی جەمالت** :عیشقی ڕووی جـوانی تۆ.**مەئمون** : بـاوەڕ پێ

کــراو.ئەمین:ڕاســتـگــۆ،کەسێ کە خەلک باوەڕی پێ بکەن. **شوهەدان:** شاهێدن .یان شەهیدن **فەیسەل** :مەلیکی یەکەمی عیراق **: غــازی :** مەلیکی دووەمی عیراق

لە م جیسمە : لــەم هەیکەلە،لەم جەستەیە. **چ جوزئێ :** چ شوێنێ ، چ بەشێ . **وێنەی تۆ:** شــێوەی تۆ ،سیمای تۆ ، ڕەنــگــی تۆ، شــکلی تــۆ. **نەداتن :** نەهێنێ، پێ یەوە دیارنــەبێ. **ساری بووە :** واتە بلاۆ بووەتەوە ، تیادایە ،درمە. **عیشقت :** خـۆشەویستیت ،ئەوینت. **لەبەدەن :** لەتەن ، لە جسم،لەجەستە لە دەروون . **بـۆتە ڕیازێ :** واتە بووە بەوەرزش ، لەناو تەندا چەسـپـاوە و بەهێزە.

لەم ڕۆژەوە : لەو کاتەوە . **دل :**قەلب ، هەست . **فیکری :** بــیری، یادی. **ویسالی تۆ:** گەیشتن بە تـۆ. **دووتیغی برۆت:** هەردوو ئەبــرۆکانت **بوونە بە جووت :** یەکتریان گـرتووە و بوونە بەیەک.ئەم وشەیە بۆ ئەوە بەکار دێتن کاتی کەدوکەس بە جووتە بۆ مەبەستێک یەک بگرن. **مفـتی:**خــاوەن فتوا، قازی،حاکم کەسێ کە

مافی دەرکردنی بیریاری دادگاوشەرعی هەبێت . **قـازی:**حاکم ، کەسێ کە فەرمان دەردەکات ، ڕەواکـار ، دادپـەروەر .

هەرنەوعە: هەرجۆرە . **تەبیبێ :** دکتۆرێ ،پـزیشکێ . . **کە بلێ :** کە بلێتن کە بێژێت .**غەیری ویسالت :** جـگــە لە گـەیشتن بە تۆ .

بۆ ئیش و ئەلەم : بۆ ئازار و ڕەنج و ژان . **شافیە :** چـارە سـەری هەیە . **عیلمی نیە :**زانستی نیە،زانینی نیە ،نازانێ بێ ئاگایە.**حــازی :** پێی بــڕاوە کەسێ کە شتێک وە دەست بێنێ.،پێ بڕاو **دە نگ :** ، ســەدا.**جـەڕەس:** زە نـگ . **عیشق:** دلداری .ئەوین .**ئەعلام :** کۆی عەلەم ، نیشانەکان ، پێشەوا. **دەشــتـی :**

نازناوی شاعیری هێژا مەلا خدری نانەکەلیە . **ڕوهبان :** پارسا ، کەسێ کە لەکەنیســەی مەسیـحیان خەریکی نیایش بێت . یان **ڕەهبان :** کەبەو کەسە دەلین کە زۆر بترسێت . **دوو لیمۆ:** تەشبیهە بۆ جووتە مەمکۆلان . **لە ناو دێــر:** لە کەنیســەدا .لێرەش سینەی یار بە کەنیسا تەشبیەکراوە .

مەجازی :غەیرە حەقیقی، بەومانایەوەیە کە بەکارهێــنانەکەی وەک مانای ڕاستییەکەی خۆی وابێت .یان کەسێ کە شتێک ئەنجام بدات یان **موجاز:**واتە ڕەوا ڕوخسەت پــێ دراو .

مانا بە گـشتی

ئەی ئەو کەسەی لە سەرووی هەموو ژین و ژیانمی و خۆشەویست تر و بەرزتر لە هەموو شتێکمی تری،دەوەرە بەوەفا و دلسۆزی و خۆشەویستیەوە دلم یازی بکە، من وا بە هیوای گولی جوانی تـۆمە کەوا بێیت و وەفادارانە و دلسۆزانە دلنــیاو یازیم بکەیت ، وا من زۆر لە مێـژە لە ســە ر ڕێگـەی گەیشتن بە تـۆدا

دەنالێنم و هاوار دەکـەم ، چـۆن یەوایــە و ئاوا دەبێت کە تـۆ ئەوەنـــدە بەو زولم و زۆر داری یەوە شـــانــازی بکەیت کێ هەیە کە لە تاو خۆشـە ویستێ و ئەشـــقی تۆدا نـەفەوتــابێت ؟ خۆ مەلیـک فە یسـەل و مەلیک غازیش هەردوکیان لەو بارەوە شاهیدانی یاستگۆ و باوەی پێ کراون ،وا لە ناو ئەم جەســـتەی مندا هیچ شـــوێنیک ،نیە کە وێـنەی تۆی تیا یەنـگ نەداتەوە و تۆی تیـادا وەدی نەکرێت ، ئەشق و خۆشەویستی تـــۆ وا تەژی ناو هەســـت و دەرونـــی من بـووە و زۆر بەهێزوکاریگەرە هەرلەو یۆژەوە کە دل بەیـــادی گـە یشـــتن بەتۆوەیە ، وا هەردو ئەبـرۆکانـــی تـۆ پێکەوە یەکتریان گرتووەو بوونەتە خاوەن فوتــوا و فەرمان یەوا و بــــییاری نەمان و لە ناو چوونی من بە یەکەوە دەردەکەن ، خۆ هەر جۆرە پـزیشک و پســـپۆرێکیش
کەوا بێن وجـگـە لە چارەسەری شاد بوون بە تۆ و گـەیشتن بە تۆی خوشەویستم هەرجۆرە هەتوانێکـی تر بدۆزنەوە و باسی لێوە بکەن ، ئەوە دیارە کە ئەوان دوورن لە بـــواری زانیاری و زانستیەکـان دا و شارەزا نین و نەزانینیان پێ بیاوە و بێ ئاگان ، خۆ لە ئاوازی زە نـگی ئە شق و خۆشـــەویستی دا دیارەو یوونە
کەوا دەشتی وەک راهیـب وایە و هەمیشەخزمەت گوزاری هەردوو لیمۆکانی سەر سینەی تۆیە.

*

ئەی وای چ ئیشێکە

ئەی وای چ ئێشێکە لە سەر بەندی جگەرم ما
برژاوی چ شیشێکە دلم بەم شەبی سەرما

جێی خەنجەری شۆخێکە لەمەیدانی جوانی
بۆ تەجرەبە زەخمێکە بە ڕوو دا لە حەزەرما

تاریکە شەوی زولفەکەتانە ڕوخە بۆیێ
تالیب بە نەسیمم لە حیسباتی خەتەرما

هەرچی نەیە ڕوو چینەیە بۆ سەیری پیاسەی
تیرە لە کەمانایە لە ڕێبازی خەبەرما

بەیداغی قەدی ئایەیی نەسری لەسەرایە
بێ شوبهەیە ئاخیرکەڕەمی خاکە وەسەرما

پێم خۆشە کەلەم ڕێگە بکوژرێمەوە ئەمما
سەد حەیفە ڕەقیب بێتە تەماشایی سەیرما

شێتی ئەگەنا تازە ئومێدی چیتە دەشتی
ڕوح و سەرو مالت کە لە پێناوی قەمەرما

*

مانای وشە کان:

ئەی وای : وشەی هاوار کردنە لە تاو ژان و ئازارو برینان و رەنج و خەمان دەگوترێت. **ئێش:** دەرد ، ژان ،ئازار.**بە ندی جگەر:** یەگی جەرگ وناو. **برژاو:** بە ئاگر سۆربووەوە ،بوون بە کەباب. **شۆخ :**جوان ،لاو، نازدار قەشەنگ،دلبەر. **دل:** قەلب .**شەبی سەرما:** شەوی ساردوسی ،.شەوی بە ئاوات نەگەیشتن و خەمباری .

جێ: مەکان،شوێن.**خەنجەر:** کـێردێـکی خوارە پیاوان لە بەرپشتی خـۆیان یادەکەن و ئامرازێکە بۆ شـەیی سـارد بەکاردێت . **مەیدان :** چەق هەلێر ، ناوەنـد **جوان :** شۆخ ، قەشـەنـگ ، نازدار ،لاو.

تەجرەبە : تاقی کردنەوە . **زەخـم :** زام ، بـرین . **بەیوو:** لە یوو **حەزەر:**ئەندازە ، تەخمین ، بەروبووم .

تاریکەشەو:شەوی تاریک ، شەوی قەقنەس ، لێرەدا زولف لە یەشیاندا بە شەوی تاریک تەشبیە کراوە. **زولف :**پـرچ ، بسک .**یوخ :**مەلی ئەفسانەیی ،یوخسار،.

بۆیێ : لەبەرهەندێ. **تالیب :** داواکار. **نەسیم :** سروە ،شنە. **حسـابات :** ژماردن بۆچوون . **خەتەر:** بـقـە

هەرچـی نەیە : هەرچـی کە قەددی وەک نەی وایە و لە بارە و شۆخ و شەنگە.**یوو :** بەرەو لای، **چـیـنە :** دانەوێلـە،بەو دیوارەش دەلێن کە بە گول هەلچێندرابێت. **سەیر :** یوانین تەماشـاکردن . **پیاسـە:** قەدەم لیدان گـەیان و سویان .**تیر :** گوللـەی کەمـانە . **کەمان :** ئەو ئامرازەیە کە تیری پێ داوێـن و لە کونەوە بۆ شەی کردن بەکار هاتوە ،لێرە کنایەیە بۆ یاری نازدارو شۆخ و شەنگانی لەبار،کە دلداران وەک تیر بە جوانی و زیبـاییان زامدار دەکەن. **پێـباز :** پێ ، رێگا . **خەبەرما :** هەوال ما .

بەیداخ : عــەلەم ،پـەرچەم . **قـەد:** بالا ، بەژن . **ئـایەت :** نیشانە.**نەسر :** سەرکەوتن . **لە سەرایە :** لە سەردایە،لە سەر نوسراوە.

بـێ شـوبـهە: بێ وێنەیە. **ئاخیر:** دوایـی . **کەیەم :** بەخشین ، وێدان ،سەخاوەت . **خاک :** گـل ، خۆل . **وەسـەرما :** لەسەر سەرم دا .

پێم خۆشە:حەزدەکەم .**لەم یێگـەوە :** لە و یێبازەوە. **بکوژرێمەوە :** بمـرم.لە ناو ببرێم بکوژرێم ، لە ناو بچم،ببم بە قوربانی و سەرم ببین. **ئەمما:** بەلام **سـەدحەیف :** سـەد مخـابـن. **یەقیـب :** دوژمـن ، نەیار .

بێت : بـەهێت ، بێتن . **تەماشا:** یوانین سـەیـرکردن . **سەیرما :** یوانینم تەماشاکردنم،سەیرم.

شێتی : دیوانەی . **ئەگـەنـا :** ئەگـەرنـا. **ئومێدی چتە :**هیـوای چـیتە، ئاواتی چیتە . **دەشتی :** نازناوی شاعیـر مەلا خدری دەشتی یە .

یووح : گیان **سەرومال :** سەرو سامان . **پـێـناوی قەمـەرما :** لە رێگـەی مانـگـی مندا،لێرە تەشبیهی یار بە مـانـگ.کراوە.

مانا بەپشتی

ئەی داد و هاوار، ئەم ژان وئـازارە چیە کەوا لە ناو دەروون و هەناوی من دا خۆی دەنوێنی و ئاوا رەنجـم دەداتن و وا گیی تێ بەرداوم ، ئەم سوتان و پەژارەیەم لە تـاو چ نـازدار و جوانێکە کەوا لەم شەوە سـاردو سیەدا ئاوا

دلی برژاندووم و گری لە هەناوان بەرداوم ، ئەمە شـوێنی زام و برینی خەنجـەری چ شۆخ و نازدارێکەکەوا بۆتاقـی کـردنەوە لە مـەیدانی جوانی دا بەم شێوەیە دلی بردووم و ئاواش هەمیشـە لە بەر چاوانمـە،من کەوا بەهیوای پـرچی یەشـی وەک تاریکە شەو و ئەفسانەیی یارەکەمم و واهەردەم بەیـادی هاتنی سـروەیەکی فێنکی لای ئەو یارە دلگیرەی خۆمم و چاوەیوانم کەوا شنەیەک لە رێگەی ئەو ئازیـزە خۆشەویستەمەوە هەلبکات و دلم شادو خەندان و ئاسودە بکاتن ، وا ئێستاکە هەموو نازدارانی لە بارو بالابەرزانی وەک نەی وان لە رێگـەی ژوان و گـەیشتن بە دلداران و یـارانی خۆیانەوە لە کەیـف و سـەیـران و بەزمی شادی دان، کەچی وا یارەکەی من خەریکە جەرگـم دەبـیێت و تیری خـۆی ئامادە کردوە و منی کردۆتە ئامانج و هەوالی مەرگم پێ دەداتن هەرچەنـدە کەوا قـەدو بالای وەک پەرچەمی ئەویارەی من نیشانەی سەرکەوتنیشی لەسەر نوسـراوە، بەلام لێم یوونەو دیـارە کـە دوا بە خشـین و کەیەمی یارەکەی من ئەوەیە کە تەنیا خـاک وەسـەر سـەرم دا بکەم و قوی وەسەر بم،خۆ منیش هەرچەندە ئەوەم پێ خۆشەو یازیشم کەوا ببم بە قوربانی ئەو رێبـازەو سەرم لەو یێگەوە دابنێم و بکوژرێم و نەمێنم و لە ناو بچم، بەلام تەنیا حەیف و مخـابنم دەمینێ کەوا نەیـارو دوژمنانم بێن و ئـاوام ببێن و دلیان بەوە شادبێ کەوا من بە ئاوات نەگەیشتووم و ئاوا خاک وەسەرسـەرکراوم و ئەوسا کە دوژمنانم بەم شێوەیە دلخۆش و شاد دەبن و بە ئاواتی خۆیان دەگەن ، دەشتی خۆ دیارە کەوا تـۆ دیوانـەی ئەگەرنا تازە چە هیوایێکت ماوە و بە تەمای چیت ؟، واتۆ سەرو مالی خۆت و هەموو دارایی و شتێکت لە پێناوی یاری شیرین و نازدارەکەی وەک مانگی جـوانی خۆت داناوە و بویتە قوربانی و پێشمەرگەی ئەویارە شیرین و خۆشەویستەت .

*

ئەی پەری

ئەی پەری پڕ داخــە دڵ بۆڕەونــەقی پەرداخــی تۆ
بـەروە ڕویی ئاســمانم بـەر لـە پـێـرووی چاوی تـۆ

ڕووتی رووتم ڕوو لەتـــــــاوی ڕویی ڕۆژی ڕوومەتم
بـەم چلەی زســتانـە تـاواوەم بـە تـاوی تاوی تۆ

ئەی شەهی عالی جـەناب و ئەی مەهی پڕ نــورەکەم
بــۆچـی وا بێ بـاکە زولف وکولمـەیی گـولنــاری تۆ

دەم بەدەم خـوێنی جگەرما وا خـــەریکە نیـگــبەتم
پـەنجەرەی دەستی غەم و چۆک وەچەنەم سەیرانی تۆ

مـانـی دەرمـانـم لـە مـــانا کەوتە ئـامانـی جــەفا
بـۆنەجـاتی مـانی خۆم خســـتۆتـە بــەر ئەیوانی تــۆ

ڕوحی من قــوربانی زولـفی تـا قەدەم بەرپێیچـکـەت
چاکە ڕەحمـێکەی بەهـاوارم لە نـــــــــێو زیندانی تۆ

ڕەنـگـی زەرد وچـــاوی روبـاریم و قەلبی پڕ بریــن
وادەلـین دەشـــتی مــەزاتی ڕۆحە وەســلی یاری تـۆ

*

مانای وشه کان

پـەری : فریشتە ، حـۆری. **پـــڕ** : تەژی . **داغە** : داخ کـراو،بە گـەرمی سـوتاو . **دل** : قەلب .**رە ونەق** : ڕۆناکی ، شەوق . **پەرداغ** : ڕێک و پێک ، لە بار،شیک و جوان ،گلاس .

بە روە ڕوو: ڕوو بە ڕەو . **ئاسمان** : حەوا ، سەما . **بەر** : لە ژێــر ، لە خوار **پـێروی** : ناوی ئە ستیرە یەکە،کە چاوی یارلە گەشــی و جوانیدا بەوئەستیرەیە تەشبیە کراوە . **چـاوی تۆ** : دیدەی تۆ . **رووتی** : بێ بــەشی ،رووتی و عوریان. **ڕوتــم** : ڕووی تــۆم ، وەجهی تۆم ،ڕوخساری تۆم .**ڕوو**: ڕوو وەجە،ڕوخسار،تاو

: حەسیەت حەزمەت، لەتــاوان. یوویی : یوخسار،بەرامبەر، بەرەو ،موقابل.یۆژ: خۆر، خۆرەتاو.ی.وومەت : کولمە ، گـۆنا . چلەی زســتان : چـلەی زستان چل یۆژە کە زۆرسـارد دەبێت. تاواوەم : تـواوەم ، توایمەتەوە لە حەزمەت و گەرمیدا . بە تاوی : بە هەتــاوی، یان لەبەرتاوی تۆ، لەحەژمەتان. تاوی تــۆ : خۆرەتاوی تۆ هەتاوی تۆ ، یۆژی تۆ،گەرمایی تۆ،لە،حەژمەتی تۆ.

ئەی شە هی: ئەی شاهی ،ئەی مەلیکی ،ئەی پادشاهی. بەیێــز. عالی جە ناب : ئەی هێژاو بەێز ، گـەورە و پایەبەرز. ئەی مەهی : ئەی مانـگـی . پــی :نــوورەکەم: تەژی یۆناکیەکەم .

بۆچـی : لە بەرچـی . وا بێ باکە : وا بێ ترسە ، وامەغروورە. زولف : پـرچ کەزی .کولمە : یوومــەت ، گـۆنا . گو لنـار : یومـەتی یـار بە گولنار تەشبیە کراوە .

دەم بەدەم :وەخت بە وەخت ، کات بەکـات . خــوێن : خوون دەمی عەرەبی. جـگــەر: هەناو.خــەریکە :لــە زگـە ، وەختە . نیـگـبەت : نەحس ، بەدبەخت .پـەنجە رە : لێرە دا جەســتەی خۆی تەشبیە کردوە بە پەنجەرە کە لە تاوان و لە خەمــان وەک پەنجەرەکون کون بووە و وایە. دەسـتی غەم : واتــە لە چـنـگ خەم و پەژارەدا .چۆک وە چەنەم : واتە داماوو پی لە خەم و یەنج و جەفام لە تاوی تۆدا،دەستەو ئەژنۆ دا کەوتووم.یان (پەنجەرەی دەستی غەم و جێی کۆچەنم سیرانی تۆ):واتە:من دەستەو ئەژنۆ داکەوتووم و تۆش لە شوێن و جێی کۆچ و هەواری من دا سەیران و خۆشیتە.مانی : مانەوە. دەرمان : هەتــوان ، چارەســەری. لە مانا : لە شێ کرنەوە دا،یان لە مانەوە دا.کەوتە بەر: چووەژێـر. ئامان : پـەنا .جـەفا : رەنج و ئازار. بۆنەجاتی : بۆ یزگـاری . مانی خۆم : مانەوەی خـۆم .بوونی خۆم. خستۆتە بەر: چـوومەتە ژێر ئەیوانی تۆ : سـایەی تۆ . هەیوانی تــۆ ،کەیەمی تۆ.

رووح :گـیان. قوربان: بە قوربان بوون .زولف : کـەزی.پـرچ . تا قەدەم : هەتا سـەرپـا . پێچەکەت : بەگـروازەکەت .

رەحم : لوتف ، مهرەبانی ،دلۆقان، هاوار: داد ، رەنـــج . نێو زینــدان : لە ناو بەند رەنـگـی زەرد: نەخـۆش.زەردرەنگ. چـاو : دیدە.یوبار: چۆمی ئاو.قەلب : دل برین : زام. وادەلێن : وا دەبێـژن. دەشتی : ناز ناوی شــاعیرە . مەزات : هەیاج . یوح :گـیـان . وەسلی یار: گـەیشتنی یار .

مانا بە گــشتی:

ئەی ئەوکەسەی کە وەک پـەری شۆخ و جوان و نـازدار و لە باری وا من بۆ تۆ دلم پــی لە ئاخ و داخە و یوو بە رەو ئاسمانەوەم و هەمیشە دەیوانمە پـێرووی چاوەجوانەکانی تۆی بالا بەرزەوە. من کە بێ بەشم ودوورم لە یووی تۆدا بۆیەکە هەردەم لە تــاو یوومەتی پــی لە نــووری وەک خۆرەتاوی تــۆ بەم

چلەی سارد و سیی زستانمەوە لە بەر ســوتان و گــەرمی دا لە تاوان و وحەژمەتی جوانی وشۆخ و شەنگی تۆی نازدار دا دەسوتێم و دەتـوێمەوەو وا دلم برژاوە و پـیلە ئاگروگیوگلپەیە. ئەی بە رێــز و هێژا و مانـگـە پـی لە شەوق و یۆناکیەکەی من، لە بەرچـی ئاوا زولف و ئـەگـریجەکان و گـۆنای جوانی وەک گولنـــاری تۆ ئەوەندە بێ بـــاک و مەغروورن ؟. ئا بەم شێوەیەی تۆ وا یۆژ لە دوای یۆژیش خـــوێنی هەنـاوی من خەریکەلە تاوی تۆدا ووشک و چـک دەبێتن و نامێنی و بە رەو نیـگـبەتی و نەمـانی دەیۆم، وا تەوای جەستەم کون کون بووە و لە تاو خەم و ئازاران دا دەستەو ئەژنۆ داکەوتووم و دل پی لە خەم و پەژارەم (یان پەنجەرەی دەستی غەم و جیێ کۆچەنم سەیرانی تۆ)واتە(جێی کۆچ و هەواری من شوێنی گەیان و سویان و بەزم وسەیرانی تۆیە)من هەرچەند دەکـەم و دەیوانم و لێکی دەدەمەوە ، تەنیا ئەوەم بۆ دەردەکەوێت کە هەتوانی دلی من بۆ ژیان و مانـەوەم بێجگەلە تۆ چارەیەکی ترم نیە، خۆ تەنیا ئەوەی کە پێشـمەوە دیارە جگە لە رە نج و ئـازارو نەهامەتی و پە ژارەو ئازاردا شتێکی تر وەدی ناکرێت ، بۆیەکە وا بە دل و بەگیان بۆرزگـاریم لەو ئازار و میحنەتانەمدا خۆم خستۆتە ژێـر سایەی لوتف و بەخشینی تۆوە ،وا ژیان و گیانی من قوربانی پـرچـی جوان و پـــی لە گـروازە و ئەفسانەیی و درێــژی تا سەر پێیانی تۆیە ، جا وا باشە کە تۆش بە هاوار و دادمەوە بێیت و چارەیەکم لێ بکەیت چونکە وا من لە ناو بەند و زینـدانی تۆ داگیرم بۆیەکە وا پر لە یەنج و ئـازار و جەفاو پەرێشانم ،دەساتۆ وەرە یەحمێ بەم ژیانە سەختە و حـالی من بکە و لەم هەموو یەنج و جەفاو ئازرانەم دا یزگارم بکە، خــۆلە یەنـگـی زەرد و چـاوی پـی لە ئەســرینی وەک یوبـاری من و دلی پـی لـە زام و برینانم دا دیارە کەوا من چۆنم و بە چ شێوەیەک دەژیم و هەمیشە هەر هاوارو داد و یۆیۆمە،هەر بۆیەشە کەوا هەموو لە هەموو دەلێن ئەی دەشتی دەبێ تۆ بــۆ بە ئاوات گـەیشتن و وەدی هاتنی ئارەزوەکانی خۆت گـیانت پێشکەش بکەیت و خۆت لە یێی گەیشتن بەیاری خۆتەوە دابنێیت و هەموو ژیانت بخەیتە مەزاتەوە و خۆت بە قوربانی یارەخۆشەویستەکەی خۆت بکەیت و لەم یێیەداگیانباز و پێشمەرگە بیت

*

ئیمرۆکەغەریبم من

ئیمرۆکـە غــەریــبــم من بـۆییٚکە پەریشـانـم
هەردەم لـە مــەکانیٚکـم بۆ ڕوویــی پەریخــــانم

ڕەحمـت نیـە ئـەی زالـم بـەم چـاوە نـەمـاحالم
جــــاریٚ بکە دەرمانــی ئەدنـایی بریـنــــانــم

قــەد دالــە بەتیغــی تــۆ شــیٚواوە بــەتیری تـۆ
بەم قەددەی نـەمـامـی تـۆ مــوحـتـاجـی تـەبیبانم

بـەوسلکە سـلکبـازی بـەم سـلکە ئـەکەی وازی
دل جاریٚ بــکـە ڕازی بۆ ڕەغـمی ڕەقــیبـانــم

بـــەم تـۆڕە گرفتــارم بەم دوگــمـە بــریـنـدارم
بۆئەتلــەسـی سـەرسینەت ڕوو خاکی مەریـوانم

مـردوومــەلـە هیجــرانـت تـۆ ڕەونـەقـی ئیمانـت
گەرجاریٚ نـەکـەی مـەیلیٚ لـەم دەرگــەیە میٚوانم

عومروڕوحی دەشتی هەی فیدیەی سەری کولمەت بیٚ
ڕەحمــیٚ بکەئــەی دلبەربـەم چاوەی بـە گـریــــانم
*

مانای وشە کان

ئیمرۆکە : ئیرۆکە،ئەمرۆکە. **غەریب :** بییٚگانە ، نامۆ، بیانی، غەوارە.**بۆییٚکە :** لە بەر هەندی. **پـەریٚشان :** عاجز، پـەشیٚو ، خەمبار.
هەردەم : هەرکات . هەروەخت . **مەکان :** شویٚن ، جیٚـگـا .
یوو: یوخسار،دم و چاو.**پـەریخانم :** ناوی ئافرەتانە ، یان ئافرەتیٚکی وەک حۆری ئاسا
ڕەحمت : بەزەییت، کەڕەمت،میهرەبانیت، لوتفت . **زالم :** زۆر دار.**چـاو :** دیـدە.
نەما : فەوتا ، لە ناو چوو . **حال :** وەزع ، ژیــان ،ئیٚستا.
جاریٚ : دەفعەییٚ،یەکبار. **دەرمـان :** هەتوان ،چارەسەری. **ئەدنـا :** خراپـتریـــن ، یان کەم ترین . **بریـنان :** زامەکان .

قەد دال: قەدی وە ک پیتی دال خــوارەوەبوو، چەماوە. **تیــغ :** شیر. هەر ئامرازێکی کە تـیـژبێێت،بە مانـای ڕۆناکی و شەوقیش هاتووە. **شێواو :** تێکـچوو . **تیر :** تەشبیهە،دارێکی ڕاست و باریکە کە ئاسنێکی تیـژی لە سـەردەگـرن و دەیهاوێـن بۆ ئامانج لە رابوردو ئامرازی ڕاوو شەڕ کردن بووە، زامدار دەکاتن و یان دەکوژێت.خۆشەویستی بە تیر تەشبیە کردوە کە لە تاو یارەکەی بە تیر پێکراوەو زامداربوە. **بەم قەددە :** بەو بەژن و بالایە . **نەمـام :** شـەتل ، بەژن بە نەمـام تەشبیە کراوە،باریک و جوان و لە بار. **تەبیب :** دکتۆر ،پـزیشـک .
بەوسیلکە : سیم ، بەو دەزووەش دەلین کە شتیکی پێوە بکەن پشتەی مرواری بە مانای پێزیش هاتووە.**سیلکباز :** یاریــچـی ،بە سلک یان خاوەن مەنسەب **وازی :** یــاری کردن ،گەمە. **دل:** قەلب . **جاریَ :** یەکجار . **ڕازی :** قــایل . **ڕەغم :** بە پـێچوانە بە دژ . **ڕەقیبان :** نەیاران ، دوژمنان .
بەم تۆرە : بەو داوە ، بەو تەلەیە . **گـرفتارم :** گـیرودەم، توشم بە ناخۆشی هاتوە. **بەم دوگـمە :** ئامرازێکە یەخەی سنگ و بەرۆک پێ دەبەستنەوە،قۆپچە،بەم بەندە ،دوگمەی یەخە،دوگمەی تیر.**بریندار:** زامدار.
بۆ ئەتلەسی: واتە بۆ مەمکولانت. **سـەرسینەت:** لە سەر سنـگـتا. **ڕوو:** بەرەو. **خاکی مەریوان :** مەبەست شاری مەریوانە کە دەکەوێتە کوردستانی ڕۆژهەلاتەوە.**مردوومە :** نەماوم ، لە ناوچووم . **لەهیجـرانت :** لە فیرقەتت ، لە دوور بوونەوەت . **ڕەونەق:** تیشک ، ڕۆنــاکی. **ئیمانت:** باوەڕت. **مەیــل:** ڕەغبەت.**دە رگـە :** دەروازە. **عومـر :** تەمەن . ڕووح **:**گیان . **دەشتی :** نازناوی شــاعیرە. **فیدیە :** قوربـان . **سەری کولمەت :** ســەرگۆنات ،سەر ڕومەتت. **ڕەحم :** مێهرەبانی، کەڕەم کردن،دلۆڤانی ، بە خشــش ،لوتف **دلبــەر:** یاری دل فرێــن . **چاو:** دیدە. **گـریان :** زاری.

مانا بە گشتی :

ئەمرۆکە من وا نامـۆ و غەریب و دوور لە یاری شیرین و خۆشەویستی خـۆمم هەر بـۆیەشە کە هەمیشە دل بەخەم وپـەرێشانم و هەردەم لە شـوێنیکم و وێلی خۆشەوویستی ڕووی وەک پـەری جوانی یارە دلگراوەکەی خۆمم،ئەی زالم،تـۆ کەوا ڕەحمێ بەو چاوەی پـڕ لە گریانی من ناکەیت ،کەوا من ئاوا بێ حــال و پەرێشان و خەمباری دووری تۆم و هەردەم وا تۆی یاری ئازیزم لە ناو هەست وبیرخەیالّم دای، دەســا تۆش وەرە تەنیا چارەسەری و هەتوانی کەمترین زامــەکـانی ناو دەروونی من بکە، وا من لە تاو جوانی و قەدی وەک نەمامی تۆدا کووڕ بویمەتەوە و زۆر پەرێشان و خەمباروپڕ لە ڕەنج و جەفاو دل نەخۆشم و پـێویستیم بە تۆی دکتـۆر و پـزیشکی برینانم هەیە ئەی یارەکەی من تــۆ ئاوا بەو جۆرە چلــۆن یـارێکـی کە ئەوەندە لە خۆت ڕازیی و ئاوا مەغـرووریت، دەوەرە تەنیاجارێــک تۆ بەدژی هەموو ناحەزان و نەیاران هەستەو دلی منی

پەژارەدار ڕازی بکەو کەمێ شاد و خەندان و دووره خەمم بکه . وا من له دووری و جیابوونەوەی تـۆی ئازیزدا مردوومەو نەماوم، ئەگـەر تـۆش نەیەیت و جارێک مەیلێـک بەلای منەوە نەکەیت و ئـاوڕێکم لێ نەدەیتەوە و هەر ئاوام لێ بـگەڕێیت ئەوا مەجبـوورم کەوا بەخۆم ڕێ دابگرم و بێم بۆمیـوانیت و ڕوو له دەروازەکەی تـۆیا بکەم ، تا وەکو هەموو تەمەن و ژیانی دەشتی به قـووربـانی گۆنای جوان و خۆشـەویستی تۆ ببێـتن سا کەواته ئەی شوخ وجوان و نازدار و ئاواتی من، دەوەره دلۆڤانیەک بەو دیدەی پـڕ له گریـانی من بکەو هەتا منیش بۆ خۆم ئاسوودەو دلنیاو دووره پەژاره ببم و ئەم هەموو خـەم و ئازارو جەفایانەم نەمینێت و منیش بۆ هەمـیشه حەسرەت و کوێرەوەری و نەهامەتیەکانی پڕ له ڕەنج و ئازارەکانم ببرێـتەوه و ئاسودەو ئارام و دلنیا ببم .

*

ئەى بەسەرما

ئـەى بەسـەرما وەقتى گەرما سـێبەرى بـەرزت چنار
وەى لەگەرما وەقتى سـەرما هيممەتى بەرزت چنار

پـاشى خـاكى دەر زيارەت كـردنت عەرزت بكـەم
بـۆئـەداى واجبـى ئـەمـرت كـە دوێـنى بـوو ديار

كەس بەسێ وچارەكەى نەيدا لەكن زۆركـەسان گەڕام
بـاوجوود نەم ديوە بيفـرۆشن بە سـعرى سێ و و چار

لێرە قـوربان چـشـتى وا سەبرێكى زۆرى پێـدەوێ
ئيمـرۆ نيمە و نيمەيەكى تـر،سبەى تا يەک دوو بـار

چونكە حەققى تووروسلق و قەسپ وسابون و دەزوو
زۆرە گەر دەرچێ بە تەننێ هەرلە ئيسـتە تـا بەهار

ئەوكەسەى فەللاحە ئەسلەن نەبووەدوولـۆرى هەبێ
لێــرەدا جــا بيفـرۆشێـتن بــە ســعرێكى ديـار

چونكەعەردى ئاشە تۆى باراشە جوتيارى غـەريب
قەت بـەتەنيا نـابێ بـەردانک لـە وێ بۆى نـێتە خوار

تاليعى دەشتى وە كو ئـەم دەشتە بـێ تاليع وەيـە
بـۆيێ ئەمرێكى لە بۆ هات و ئـەويش نـەيبوو چ چـار

ماناى وشە كان :

ئەى بەسەرما : واتە ئەى لە كاتى سەرمادا ، يان ئەى ئەو كەسەى كە سەروەرى منى،لە سەرووى من داى.**وەقتى :** كاتى . **گـەرما :** گـەرما بوون. **سيـبەر :** سـايە **بەرز :** بلند. **چـنار :** دارى چـنار. **وەى :** ووشەى هاوارە و بۆ تەعەجوبيشە.

سەرما : ساردی . **هیممەت :** گرنگی ،توانا، هانا. **پاش :** دوای . **خاک :** خۆڵ ، وار .**دەر**:دەروازە ،دەرگا. **زیارەت :** چاوپیٚ کەوتن ،مولاقات . **عەرز :** پیٚشکیٚش ، پیٚ گوتن .ئاگاداركردن . **ئەدا:** جیٚ بەجیٚ كردن ، ئە نجام دان . **ئەمر :** فەرمان .**دوێنیٚ :** ڕۆژی ڕابوردوو. **دیار :** دەركەوتن ، ڕوون بوو .**كەسیٚ:** یەكێك ، هیچ كەس . **سی و چوار:** ژمارە 34.**لەكن :** لەلای. **با:** لەگەل . **وجوود:** بوون. **ئەم دیوە :** ئەم بینیوە،نەبووە. **بیفرۆشن :** بیفرۆشێتن. **بە سعری :**بە نرخی **سی و چوار:** 34 یان سیٚ وە چوار.

لێرە : لێرانە،لەم کاتەدا : **قوربان :** ئەزبەنی . **چشتی وا:** شتی ئاوا . **سەبر :** شەكیبایی .پشوو . **زۆر :** پڕ ، زیاد ، فرە . **پێیدەوێ :** دەیەوێ .**ئیمرۆ:** ئێستا ، ئەورۆ **نیمە :** نیوە. **نیمەیەكی تر :** نیوەیەكی تر **سبەی :** ڕۆژی دا هاتوو . **تایەک دوبار :** تادەبێ بە دووبار.**چونكە :** لە بەرئەوەی . **حەققی :** مافی. **تور و سلق :** توور وە سلق جۆرێكە لە سەوزیجات ودەخورێت **قەسپ:**خورمای دەنك دەنک.**سابوون :** هەمان سابوونە . **دەزوو :** نەخ ،داوێكی فرەباریكە بۆ دورمان بەكاردێت .

فەللاح : جوتیار،وەرزێر **ئەسلەن نەبووە :** بە هیچ جۆرێک وا نەبووە . **دوو لۆری :** دوو ماشێن ، دوو سەییارەی گەورە. **هەبیٚ :** بیبیٚ . **لێرە:** لێروكانە **بیفرۆشێتن :** بیفرۆشێ.**سعر :** نرخ . **دیار :** ڕوون ، مەعلوم. **عەرد:** خاك . **ئاش:** شوێن و ئامرازی دانە وێلە هاڕین و ئارد دروست كردنە . **باراش:** ئەودانەوێلەیە كە تەنیا بەشی نان كردن و خواردنە. **جوتیار :** فەللاح . **غە ریب :** بێكە س ، نامۆ ، غەوارە،بێگانە . **قەت :** هەرگیز . تەنیا :تەنیایی،بە تەنیا.نابێ:نابێت.بەردانگ:بەو پارچە زەویەكەمە دەڵێن كە جوتیار دەیچێنن و تەنیا بەشی خودی وەرزێر دەكاتن بۆ باراشی ماڵ و منداڵانی خۆی و لەوەی زیاتری نیەكەتەنیا چەند قەسناغێک تۆ دەكاتن.نەک:نەوەكو،نەبادا.

لەوێ بۆی نێتە خوار:واتە ئەو جوتیارە هەژارو كەم دەرامەتانە هەر ئەوەندەیان هەیە كە بەری بەردانگێكەو ئەوەندەی كە هەیەتی و دەستی دەكەوێت هەر بەشی باراشی ماڵ و منداڵانیەتی و لە خۆیان زیاتر نیە كە بیفرۆشن و چەند تەنێكی لیٚ دەربچێت.

تالیعی : بەختی. **دەشتی :** نازناوی شاعیرە.وەک :وەكو. ئەم دەشتە:مەبەست دەشتی ڕەنگینی كوردستانە.بێ تالع:بێ شانس و بەخت.وایە:وەهایە.بۆیێ:لە بەر هەندێ. **ئەمر:** فەرمان.لە بۆ هات:بۆی هات.نەی بوو:نەیتوانی ،پێی نەكرا.
چەچار: هیچ چارەیەک.

مانا بە گشتی :

ئەی ئەو كەسەی كە هەمیشە بەرز و سەروەر و هەردەم هێزا و مەزنی و لە كاتی پێویستیدا سایەی بلندت هەمیشە وەک دار چنار بلندە و هیممەتت

جێگەی خۆی دەگرێت و سود دەبەخشێتن و لە کاتی گەرماییشدا سایەی فێنکت و شادی دەبەخشێت و لە کاتی سەرماش دا ما یەی گەرمی و گوڕیت و وەک داری چنار هەمیشەسەر بەرز و پڕ لە هیممەت و توانابیت ، لە دوای ڕێز و خۆشەویستی و هەوال پرسینتان ،وا وەرامم پێتان ڕا دەگەیەنم دەربارەی ئەو فەرمانەی کە بۆ جێ بە جێ کرنی بەنامەپێم گەیشت و وا بۆبەڕێزتانی ڕوون دەکەمەوەو پێتان دەڵێم ، لە سەر ئەو داوایەی کە جەنابتان کردبووتان ،لە دوای پرسینێکی زۆرەوە کە لە لایەن زۆر کەسان گەڕام و گەلێکم پرسی بۆ کڕینی ڕاسپاردەکەتان، بە داخەوە کەسێکم بۆ نەدۆزرایەوە کە ئەو ڕادەیەی هەبێت و ئەوسا بەو نرخەی کە فەرموبوتان بیدات و بیفرۆشێتن ، قوربان لێرەدابۆ کارێکی ئاوا لەم کاتەدا سەبرێکی زۆری پێ دەوێت تائەو ڕادەیەی کە فەرموبوتان پەیدا ببێتن ، ئەمرۆکە نیوە و سبەی نیوەیەکی تر تا دەبێتە یەک دوو بار ، کە ئەمەش زۆری پێ دەوێتن چونکە هەقی توور و سلق وسابوون و قەسپ و دەزووی جوتیاران ماوەیە کی دەوێتن تاوەکۆ دەبێت بە تەنێک ،خۆ ئەو کەسانەی کە جوتیارن قەت وا نەبووە کە دوو لۆریان دەغل و دان هەبێتن ، ئەوساکە بە نرخێکی دیاری کراو بیفرۆشێتن ، چونکە وەرزێری هەژارو بێکەس ئەوەی کەهەیەتی تەنیا تۆی باراشە و بەشی گوزەرانی مال و مندالانی خۆیەتی و جگە لەوەش شتێکی تری نیە کەلە خۆیەوە زیاتر بێتن و ئەوسا بەو نرخەوە بیفرۆشێتن ، خۆ شانسی دەشتی وەک بەختی ئەم دەشت و خاکە وایەو هیچ چارەیەکی نییە تا بتوانێتن و ئەوفەرمانەی کەلە بۆی هاتووە وجی بەجێی بکاتن و وەدی بێنێت ، زۆر بە داخەوە ئەو کارەی کەبەرێزتان لە منتان داوا کردبوو نەمتوانی ئەنجامی بدەم و جێ بەجێی بکەم .ئم شعرەی سەرەوە وەک نامەیەک بۆبەڕێزو هێژاو نەمر شێخ محێدینی بەرزنجی کە کەسایەتیەکی ناو دار و لە پیاو ماقولانی شاری هەولێری دێرینە نوسراوە،ئەمەش لەوەرامی نامەیەکی ئەو بەڕێزەدا کە بۆ دەشتی ناردوە و داوای لە دەشتی کردوە کە هەندێ گەنم و جۆو دانەوێلەی لە ئاوایی دارەبەن بۆ بکڕێتن ، ئەویش لەبەر ئەوەی کە ئەو میقدارە گەنم وجۆیە زۆر بووە،دەشتی ڕاستەو خۆ نەی توانیوە جێ بەجێی بکاتن،بۆیەکە بەو شیعرەی سەرەوە وەرامی دۆستی لە مێژینەو خۆشەویستی خۆی شێخ محیەددینی بەرزنجی داوەتەوە شێخ محیەدینی بەرزینی دۆستێکی دلسۆز و خۆشەویستی دەشتی بووەو لە پێش ئەوەی کە دەشتی ببێتەمەلای ئاوایی دارەبەن ، زۆرجاران کە فەقێ بووە لەمانگی ڕەمەزاناندا بووەتە مەلای مزگەوتی شێخ محێدین و هەر ئەو بەڕێزەش لە گەل شێخ مستەفا نەقشبەندی خوا عەفویان بکاتن بوونەتە هۆی ئەوەی کە دەشتی ببێتە مەلای گوندی دارەبەن،دەشتی ڕێزێکی تایبەتی لە لایەن ئەو هەرد و زاتە نەمرانە واتە شێخ محێدینی بەرزنجی و شێخ مستەفا نەقشبەندی و تەواوی زاناو دانیشمەندەکانەوە جێگەیان بە هەشتی

بەرین بێتن هەبووە،دەشتیش ڕێزێکی تایبەتی بۆ ئەوان هەبووە و زۆری خۆش ویستوون،ئەوانیش دەشتیان وەک زانایەکی ئاینی و نیشتماتنپەروەر هەمیشە ڕێز لێ ناوە و خۆشیان ویستووە. دەشتی لە سەرەوەی ئەم شیعرەدا نوسیویەتی و دەلێت:

گفت و گۆی دەشتی لە جەواب ئەمرنامەی سەعادەتی شێخ محیەددین بەرزنجی لە بەعزێ خسوس دا.

ئەوەش یەکێکە لەو نامە هۆنراوەییانەی کە دەشتی نوسیویەتی و لە ڕۆژگارانی خۆی دا گەلێکی لەم جۆرە نامانە بۆ کەسایەتیەکان نوسیوە .

*

ئەی ئەوکەسەی بی میسلە

ئەی ئەو کەسەی بێ میسلە لە ئەتــراف و جەوانیب
وەی ئەو کەسەی بێ شـیبهە لە ئەغیار و ئەجـانیب

ئــەی عالیمی ئەم عیلمــە کە مـەوجودە ئەوێستا
وەی مەعدەنی عیلم و فـەلە ک و مەنتـیق و واجیــب

بـۆ ئەسـپـی فەسـاحەتیا چ سوارێکە لـە مـەیـدان
ئەی عیلمی بەلاغـەت ئەسـەر و ڕەحمەتی واهیـب

کورســی لەجـەفـا دایە، بەوە لەوحت لە حـــەولدا
بەم سێ کــوڕە لەوح و قەلەمت خســتە ڕەواتیـب

هەردەم لە تیجــاراتی ئــەحــادیسی شــــەریفی
بــۆ تالیبــی مـەفهومیی و ئــەلــفـاز و قـــەوالیب

ئەی شــێری دەس وپـە نجــەیی ئەسبابی زەکـاوەت
گـوێ ڕاگـرە لەم عــەرزە کـە ئەیکەم بـە زەرائیـب

مەعلوومە ڕیـا مـەقســەدی دەشــتی نیــە ئەمما
جـەوهەرا ئــەفرۆشێتە کــەڕەمـگـاهــی مـەواهیب

*

مانای وشەکان:

ئەی : وەی ئامرازی بانگ کردنە. **ئەو کەسەی**:ئەی کەسێکی . **بێ** : بە بێ **میسـل** : بێ وێنە. **ئەتراف** : دەورو بەر ، هەرچوارلا. **جەوانیب** : هەرچوارلاکان،ئەملاو ئەولا.

وەی : ئەی. **بێ شوبه**:بێ وێنە.**ئەغیـار**:خەلکی تر کۆی غەیر بێگانە. **ئەجانیب**:بیگانە.کۆی ئە جنەبی.نامۆ.

عالم:زانا .دانیشمەند. **عیلم**:زانست. **مەوجودە** : هەیە. **ئێستا**:هەنوکە ئەم کاتە.

وەی: ئەی. **مەعدەن** : کانی ، سەرچاوە.**عیلم** :زانست . **فەلەک**: گەردوون . **مەنتیق**: لۆگیک ،زانیسنێکە تەرازووە بۆقسەی یاست و یەوان گوتن.ناوی ئەو

عیلمەیە کە مرۆ بە زانینی یاست و یەوان دەبێژێت و دوور لە هەلە کردن دەبێت.
واجیب: پێویست ، دانشی خوا نــاسی .
ئەسپ: لێرە یەوانی گوتن بە ئەسپ تەشبیە کراوە.**فە ساحەت:**یەوانــی یاست
سوار:کەسیٚ کە لە سەرئەسپ یان ولاغێکی ترسوار ببێت سواری پیٚ دەلێن.
مەیدان: هەلێر،چەق ،مەرکەز،هەلێر.
عیلم:زانست ،دانیش .**بەلاغەت:**فەسیح،یەوان،زانستیەکە کە مرۆ بەو زانینە و زانستیە لە ووتارو قسەکردن و نوسین دا بیٚ هەلە دەبێت و یاست و یەوانگۆدەبێت،یەوان بێژ.**ئەسەر:**نیشان،گۆتن ، هەوال ،ئەوەی کە لە پاش کەسێک بەجیٚ بمێنیٚ . **ی‌ەحمەت :** میهرەبانی ،سەخی، لێخووٚش یوو، بەخشین .
کورسی:تەختی لە سە ر یونیشتن، **جەفا:** یەنج ، ئازار. لەوح **:** تەخت .
حەول: دەور و بەر،گــۆیان .
بەم سیٚ کویە:بەو هە رسیٚ دانیشەی کە لەوپەیی شارەزایی و زانین دایەکە (زانستی،1- فەلەک 2- مەنتیــق 3- واجیبە). لەوح: تەخت . **قەلەم :**پێنوس .
خستە:بە جێت هێنا ، داتــنا.**یەواتیب:**کۆی راتیبە.جیرە،معاش. **هەردەم:** هەمیشە، هەمووکاتیٚ.**تیجارات:** کۆی تجارەت بازرگانی.**ئەحادیس:** کۆی حەدیسە،قسەوباس گوفتار،ووتە. **شەریف:**پاک ،یاست،هێژا، خاوەن شەیەف.
بۆ تالیبی: بۆ خواستن، بۆ داواکردن،بۆ قوتابی . **مەفهوم:** دیار، ئەوەی کە تێی دەگەی،مەعلوم.**ئەلفاز:** کۆی لەفزە،وشە ،ئەوەی کە بەزار دەیلێن.**قەوالیب:**کۆی قالیبە،تەن ،داییژراو، پوخت دەرهێنراو.
ئەی شێر: ئەی وەک شێر. **دەس وپەنجە:** دەست و پەنجە. **ئەسباب:**کۆی سەبەبە، هۆ. **زەکاوەت:** زیرەکی ، تێگەیشتوو.
گویٚ یاگــرە:گــویٚ بگــرە.**لەم عــەرزە:**لەم داوایــە،لەم گۆتنە . **کە ئەیکەم:** کەوا دەیکەم . **بە زەرائیب :** بە چەندان .(یان مەبەست باجە.)
مەعلوم:دیار ،یوون،ئاشکرا . **بیا:**چاپلوسی،خۆیەپێش خستن . **مەقسەد:** مەبەست .**دەشتی:**نازناویی شاعیرە.**ئەمما:**بەلام.
جەوهەر:گەوهەر، هەمووشتییکی بە نرخ،لێرە مەبەست وتەی بە نرخە.**ئەفرۆشێتە:**دفرۆشیٚ بۆ .**کەیەمگاە :**شوێنی سەخاوەت، جێگای دلێری و گەورەیی. **مەواهیب:**کۆی مەوهبە **:**شوێنی بەخشین ،ئەوەی کە بە یەکیٚ دەدریت
.

مانا بە پشتی

ئەی ئەو کەسەی کە لە زانست و زانین و لە هەموو رویێکەوە لەو ناوەدا بیٚ وینەی و کەسێکی وەک تۆ لەناو بێگانەو خەلکانی تر پەیدا نابێت و نیە، ئەی ئەوکەسەی کە زۆر زانای و سەرچاوەی هەموونەو زانستییانەی کەوا ئێستا لە کایە دایە، لە زانستی فەلەک ومەنتیق واجیب دا بیٚ وێنەی وئەوەندە بلیمەت و

سوارئەسپێکی چـاک و لیَ هاتووی کەلە مەیدانی زانایی وبلیمەتی و رەوان بوونت دا بیَ وێنە و بیَ هاوتای،ئەی ئەوکەسەی کەوا گەلیَ سەرکەوتوانە زانستی بەلاغەت دا ئەسەر بە کەسانی تر دەبەخشی و مایەی شانازی و سەربەرزیت و لەهەموو بوارێک دا بلیمەت و شارەزای لە تەواوی زانستەکان دا،تۆی کەوا گەورەیی و زانا بوونت هۆی هەمیشە سەربەرزی و سەرفیرازیە لەو ناوەیەدا،تۆ بە توانای زانایی و شارەزایی خۆتا شادی و خۆشـــیت هێناوەتە کایەوە و سەرفیرازیت نوانـــدووە و هەمیشە گفت و گۆو و دایشتنی وتەی بەرز و یوون ویەوان و لە بارو پـــی لە نرخ و جوانیتان بووەتە باس و خواس و جێی سەربەرزی هەموو کەسایەتی ولایەنێک، ئەی ئەوکەسەی کە لە زانین و زانستی مەنتق و فەلەک و واجیب دا وەک شێر وای و زیرەکی و ناوی تۆیە کەوا هەر بلند دەبێتەوە ، دەساتۆ گوێم لیَ یابگرە لەوەی کەوا من دەیلێم و پێشکەشت دەکەم و بۆت یوون دەکەمەوە ، ئەوەش بزانە کە مەبەستی منی دەشتی لێرەدا بۆ هیچ خۆ یەپێش کردن و یبایییەک نیە، تەنیا ئەوەیە کە دەمەوێت دوریوگەوهەران پێشکەش بە ئێوەی مامۆســـتاو زاناو ســـەرچاوەی سەخاوەت ومەردایەتی و زانـــیاری و زانستەکان بکەم .

ئەو شیعرەی سەرەوەی دەشتی بریتیە لە ستایشی ماموستای نەمر وبەرێزو زانا ماموستا مەلا عەبدوللا مەلا موحەممەد ئەمین بێتواتەیی کە لە کات و زەمانی خۆی دا ماموستایەکی دانیشمەند و زاناو شارەزاو مەلای مزگەوتی حاجی قادر لە هەولێر بووە ، ئەو ماموستایە زاناو بلیمەتەکوردە گەلیَ زاناو کەسانی دلسوز و نیشتمانپەروەرانی پیَ گەیاندون و زۆری خزمەت بە ئاینی ئیسلام و زانست و زانین کردوە و دەها کەسانی وەک دەشتی لە لایەن ئەو سەروەرەو بەیێزە ئێجازەی مەلایەتیان وەر گرتوەو بوونەتە چرای یێنیشاندان و پێشکەوتنی یۆلەکانی گەلی کورد و کوردستان ، هەتا توانیویانە لە یۆژگارو زەمانی خۆیان دا خەباتیان کردووە و لە بواری زانست و زانیاری دابۆ بەرەو پێشەوەچونی ژیانی کۆمەلایەتی کوردەواری هەرگیز کەم تەرخەمیان نەکردووەو لە یێگەی خوا ناسی و دلسۆزی بەگەل و وەلاتی شیرینیان ، هەمیشە بۆ میللەتە چەوساوەکەیان چرایەکی پیشنگنداری یێگەی خۆشبەختی وسەرفیرازی بووینە،باوک و باپیرانیان لەو یێگەیە پیرۆز و مەزنەدا خۆیان بەخت کردووەو چرای یێنیشاندان و یوناک کردنەوەی یێگەی بەختەوەری کوردو کوردستان بووینەو لە یۆژگاران و زەمانی خۆیان دا بەوپەیی شانازیوە تێکۆشاون،دەشتیش کە ماوەیەکی زۆری لە لایەن ماموستا مەلا موحەممەد ئەمین و دواییش لە لای ماموستا مەلا عەبدوللای کویی ماموەستا مەلا حەمەدئەمیی بێتواتەیی نەمر دەرسی خوێندووە و گەلیَ لە پەیتوکەکانی دوا ماددەکانی وەک شەریعەت و سەرف و نەحوو وبەلاغە و مەنتیق وفەلەکیات و بەیان و زانستەکانی تری لە لای ئەو ماموستایە زاناو هێژایە و بەیێزە دا

خوێندووە،هەر لە لایەن ئەو سەروەرە مەزنەدا لە مزگەوتی حاجی قادر لە شاری هەولێر ئێجازەی مەلایەتی وەرگرتووە و ئەوسا بووەتە مەلا،جا بۆ وەفا و دلسۆزی ئەو ماموستایە بلیمەت و دانیشمەندە و بۆ بیرەوەری و یادی ئەومرۆیە مەزنەو بەڕێزەوە ئەو شیعرەی سەرەوە و یەک دووشیعری تری بە زمانی عارەبی و فارسی لە ستایشی ماموستای گەورە و بەڕێزی خۆیا نوسیوەتەوە،کە دەشتی لەم جۆرە نامە شیعریانەی زۆرن،هەزاران سلاو لە گیانی پاکی ئەو زاتە نەمرانەو هەموو ئەوانەی کە لە ڕێگەی زانیاری و زانست دا خزمەتیان بە گەل و نیشتمانیان کردووە و هەمیشە چرای ڕوناک کەرەوەی ژیانی شادی و بەختەوەری کورد و کوردستان بووینە.

*

ئەی دڵ

ئەی دل وەرە سـەر جەدوەلی پڕگاری موحەممـەد
دائیم بـە دەلائیل بکە دەعـوایی موحـەممەد
دوڕ و سـەدەفی وەحـدەتـە ئـەنـواری موحەممـەد
غەوواسـە لە عـوممانەوە ئەلقـابـی موحـەممەد
لەولاکـە ئیـلا مـەرکـەزی ئـەفـلاکە موحەممـەد

شاهێکە لەسـەر تەختی نبووەت لە خـوداوە
کورسیی و قەلەم عەرش و سـەما ڕوو لـە سـەماوە
ئیدریسی عەدەن حوور و مەلەک دەس بە دوعـاوە
ئەی خوایـە بە ڕووح و بـە جیسم بێنە سـەماوە
ئەسـرایە دەسـا شـاهـدی میعـراجی موحەممەد

ئـەی ئەو کەسـە ڕەیبی هەیە لەم زاتە بە ناهەق
پرسن لە ستەەخەر کێ بوو ئەتـۆی کردە موعـەللەق
پرسـن لە قەمەر کێ بوو ئەتۆی کردە شـەق و لەق
مـەعـلوم ئـەبولقاسـمە ئـەڵێن موعـجیزەتـولحەق
سا ڕوکنە نیشـانـەیی سـەرشـانەیی موحەممـەد

بـۆئـەووەلـی بـیعسەت لەسەرکورسی بوو زهـووری
بـۆ سـەلبی تـەعـەللوم بـیسـمی ئیقرەأبە حوزووری
بۆ سـەلـبی تەئەددوب لە چ کەس موڕشـیدە نـووری
ئەی ئەو کەسـەی کە غەففاروسەبباروشەکـووری
ڕوحم بکە قـوربانی قـەدەمـگاهی مـوحەممـەد

گولزاری فەسـاحەت بـووە جێگەی تەڕەبـی ئـەو
ڕەیحانی بـەلاغـەت بووە ڕێگـەی عـەقـەبی ئەو
ئیعلامی نەجابەت بووە سـەیـوانی سـەری ئـەو
ئیقدامی سـەخاوەت بـووە ئـەیـوانی دەری ئـەو

ئـەرقـامی شـەجـاعـەت بووە میـــرانی موحەممـەد

ئـەی ســـــەییدی جاری لەدەس و پەنجەیە کەوسەر
بـــۆنەسبی عەقیدەی دل ئەســـحابـەیەمـوخـــەییـەر
ئەو ڕەحمەت و ئەو مینەتـی مەنـــــانە لە دەفتـــەر
بۆخەلقی هەموو شــــت ئەوە باعیس بووە جـەوهـــەر
مەعـلومـە لــە ئـایـات و ئـەحـــادیسـی موحـەممەد

هەردەم کە ئــە ســــووتێم و هەمـوو خوێنە هەنـاوم
بەم چاوەی بە لیشـــــــاوم و بەم جـــەرگەی بـــڕاوم
بـــەم حـــالـــەی پـەریشـانم و بـــەم مالەی مـاوم
بەم پشتی قەفەس جێگـــــەم وبەم چۆکەی شکـاوم
وا چـــاکە کە دەشـــتی ببی مـــەجنـــونی موحـەممەد

مانای وشەکان :

ئەی: وشەی بانگ کردن و هاوارە . ***دل*** : قەلب . **وەرەسەر**: وەرە بالای.
جەدوەل: یوبار ، بەو چەندهێلە ستونی و ئاسوییەش دەلێن کە خشتەیەکی لێ دروست دەبێت. **پی**:تەژی. **گـار**: پاشگرە و مانای ئامۆژگاریش دەدا.
موحەممەد: ناوی دوا پەیامبەری خوایە درودی خوای لە سەر بێت.
دائیم:هەمیشە، هەردەم.**دەلائیل**:کۆی دەلیلە،بەلگەکان ،بەلگە . **دەعوا**: داوا.
موحەممە د: ناوی دوا پەیامبەری خوایە(د).
دەر:دەرگا،یان فارسیە بەمانای لەی کوردی دێت .**سەدەف**:شوێنی تێدا یسکانێ مرواریە،گیاندارێکی دەریاییە لە دەروونی خۆیدامرواری دروست دەکات.
وەحدەت:یەکێتی . **ئەنوار**: کۆی نوورە:واتە یۆناکی موحەممەد ناوی دوا پەیامـــبەری خوایە (د).
غەوواس:کەشتی ژێر دەریایی . **عومان** : مەبەست دەریاوکیشوەری عومانە.
ئەلـقاب: کۆی لەقەبە:واتە شـوەرەت . **موحوممەد** : مەبەست ناوی دوا پەیامبەری خوایە (د).
لەولاکە: ئەگەرنەبی . **ئیلا**:بۆ.مەرکەز:چە ق ، ناوەند،هەلێر . ئەفلاک: کۆی فەلەک ، و اتە گەردوون . **موحەممەد**:مەبەست ناوی دوا پەیامبەری خوایە(د).
شاهێکە: مەلیکێکە ، پادشاهێکە **تەخت**:کورسی **نبووەت**: پەیامبەرایەتی .لە خوداوە: لە یەزدانەوە، لە پەروەردیگارەوە.
کورسی: تەخت. قەلەم: پێنوس. عەرش:تەخت،سەریر یوکن، سەقف.بارەگا.
سەما:ئاسمان ، حەوا ، سەماوە:هەلپەیین.گۆوەند،شایی .

ئیدریس:ناوی پادشای عەدەنە.**عەدەن:**بەمانای هەمیشە لەشوێنێک بوونە ، بۆ ئەوەیەپێی دەڵێن بەهەشتی عەدەن کەمرۆ بۆهەمیشە لەوێ دەبێت . **حۆری:** پەری **مەلەک:**فریشتە .**دەس بە دوعا:** دەست بە نیایش و پایانەوەبۆ خوا.
ئەی خوایە:ئەی پەروەردیگار. **بەیووح:**بە گیان. بە جسم **:** بە جەستە. **بێنە:** بیهێنە. **سەماوە:**ئاســمانەوە.**ئەسرا:**ناوی ئەو سوۆیەتەیە کە لە قورئاندایە و باسی چوونی پەیامبەرلە شەوی میعراج بۆخزمەت خوا دەکاتن .
دەسا:جا.**شاهید:** شایەد، بەلگە. **میعراج:**ناوی ئەو شەوەیە کە پەیامبەرتیادا چووەتەئاسمان بۆ بارەگای یەزدانی مەزن. **موحەممەد:**مەبەست دوا پەیامبەری خوایە(د).**ئەی :** وشەی بانگ کردن .**کەس:** شەخس . **یەیب:**گومان، شەک. **زات:**مرۆی مەزن
هێژا،گەورە ئەم وشەیە بۆ کەسانی مەزن و باش وموبارەک وپیاو چاکان بە کاردێت .**بەناهەق:** بە ناياست ،بە نادروست.
پرسن: بپرسن **سەخەر:**بەردە یەشەی مالی خوا کە لە مەککەیە **کێ بوو:** چ کەسێ بوو.**موعەللەق:** یاوەستاو لە حەواوە، هەلواسراو.
پرسن:بپرسن قەمەر**:** مانگ. **ئەتۆی:**تۆی .**شــەق:**کەرت . **لەق:**شل،بە پێچوانەی توند.
مەعلوم:دیار،یوون،ئاشکرا.**ئەبولقاسم:** باوکی قاسم ،کە ئەویش پەیامبەری خواموحەممەدە (د).
ئەلێن:دەبێژن ،ئێژن.**موعجزە:**کارێکی گرنگ کە خەلکی تر نەتوانن ئەنجامی بدەن. **حەق:**یاست،یەوا.
یوکن:گەورەییی،پایە وستون،یابەری میللەت،لای گەورە وبەهێزی هەر بەشێک .
نیشانە:یەمز.**سەرشان:**لە سەر شـان . **موحەممەد:** ناوی دوا پەیامبەری خوایە(د).
ئەووەلـی : یەکەمی **بیعسەت:** ناردن ، ریسالەت **بووە:**هاتۆتە کایەوە.**زهووری :** دیارکەوتنی ، پەیدابوونی.
بۆ:لـۆ،لە بەرچی .**ســەلب:**وەرگرتن ، جیاکردنەوە. **تەعەللوم :** فێربوون.
بسمی :بە ناوی ،**ئیقرەأ:**بخوێنە،ناوی یەکەم سـویەی قورئانە کە بۆ پەیـامبەر(د) هاتۆتە خوارەوە. بە **حزووری:** بۆجەنابی،بۆ پێشگاهی وشەی گەورەییەکە بۆ ناوی مرۆیانی مەزن بەکار دێت.
بۆ **سەلبی:**بۆوەرگرتنی ،بۆجیاکردنەوەی شتێک لەشتێکیتر،فیاندن .
تەعەللوم:فیربوون لە چ کەس **:** لەکێ **:** **مویشید:**یابەر ، نمایەندەی یاست پاک . **نوور:** یۆناکی .
ئەی:وشەی هاوارە، **ئەوکەسەی :**ئەوەی ،ئەوزاتەی. **غەففـار:** یەکێکەلە ســیفەتەکــانی یەزدان،زۆرلێخۆشبوو،لێبوردو. **سەببار:** یەکێکە لە سیفەتەکانی .

یەزدان .پی شەکیبا،خاوەن سەبرێکی زۆر. **شەکوور**:یەکێکە لە سیفەتەکانی خوا . کەسێ کە پاداش دەداتەوە .

یووحم: گیانم . بکەقوربان:قوربان بکە. **قەدەمگاە**:شوێن پا . **موحەممەد**: ناوی دوا پەیامبەری خوایە (د).

گولزار:گولستان ، زەنوێـر .**فەساحەت**:پەوان ، پاست و دیار . **جێگەی**: شوێنی تەیەبی ئەو:شادی ئەو ،خوشحالی ئەو.

پەیحان: گیایەکی بۆن خۆشە و دەشخورێت و لە خانەوادەی سەوزیجاتە. **بەلاغەت**:پەوانی قسەکردن و دەربپین ، کەسێ کە بتوانێ یک و پاست و پەوان قسەی خۆی دەرببپێت. **پێگە**:پێ ،پێباز.**عەقەبی ئەو**: پشتەوەی،دواوەی، نەوەی،رۆڵەی .**ئیعلام**:یاگەیاندن،**نەجابەت**:گەورەیی،شەیافەت،خۆشگەوهەر **سەیوان**:چەتر،مەبەست سـایەو سێبەری خۆشەویستی و پارێزەر لە خراپەکاریە. **دەری ئەو**:دەرگای ئەو،دەروازەی ئەو.

ئیقدام:هەنگاو،پێشەوەچوون لەکارێ،پێش ئەنجامدان . **سەخاوەت**:مەردایەتی ، پیاوەتی کردن و سەربلندی . **ئەیوان**: هەیوان،تاق **ئەیقام**:پەقەمەکان،ژمارەکان **شەجاعەت بووە**:ئازایی بووە،دلێری بووە. **میران** :گەورە پیاوان ، پاشایان . **موحەممەد**: نـاوی دوا پەیـامبـەری خوایە(د).

ئەی : وشەی بانگ کردن .**سەیید**: گەورە، **جاری**: پویشتوو، پەوان.**دەس و پەنجە**: دەست و پەنجە . **کەوسەر**:ناوی یوبارێکە لە بەهەشت ، بەکەسانی باش و پیلە خێر و بەرەکەت و پیرۆزوگەورەش دەلێن **نەسب**: چەسپاندن . **عەقیدە**:باوەی . **دل**:قەلب.**ئەسحاب**:یار،هەقال.**موخەییەر**:خاوەن هەلبژاردن بە خۆئیختیارکردن ،بە خۆ دیار کردن.

ئەو:یاناوی سێیەم کەسی تاکە.**پەحمەت** :میهرەبانی، بەخشین، چاکە. **میننەت**:چاکەیێ کە کەسێ بۆ یەکێ ئەنجام بدات. **مەنـــنان**:زۆرچاکەکردن، کەسێ کە لێبـــوردنی زۆر بێ،یەکێکە لە ناوەکانی یەزدانی مەزن.**دەفتەر**:نوسینگە،تێنووس پەیاو.

بۆخەلقی: بوئافەراندنی،بۆ وەدونیا هێنانی.**هەمووشت**:هەرشتێ . **باعیس**: هۆکار. **جەوهەر**:گەوهەرە تەعریب کراوە،ئەسل و پالێوراو ،بە هەموو شتێکی بەنرخ دە لێن وەک : یاقوت و ئەلماس و مرواری .

مەعلوم:دیار، ئاشکرا. **ئایات** : نیشانەکانی قورئان .**ئەحادیس**: گۆتەکانی خواو پەیامبەران ،وتنی بە نرخ و بە سود . **موحەممەد**: ناوی دوا پەیامبەرە(د).

هەردەم: هەمیشە، هەمووکاتێ. **ئەسوتێم**:گی دەگرم ،هەناو پی ئاتەشم **هەموو**: گشتی **خوێنە**: خوێناویە .**هەناوم**: دەروونم، ناوەوەی جەستەم.

بەم چاوەی: بەو دیدەی .**بە لێشاوم:** بەو فرمێسکی وەک بـاران کە بە لێشاوله چاو دێتە خوارەوە. **بەم جەرگەی بیاوم:** بەم هەناوی بیاوم . کەسێ کە لە تاو شتێکەوە زۆر بە حەسرە ت بێت خۆی بە جەرگ بیاو دەزانێ و دا دەنێت .
حال: وەزع ،چۆنیەتی ، ئێستا .**پەرێشـان:** بێ سەروبەر، ئاوارە، شێواو. **بەم مالی:** بەم خانووەی،بەم دارایی ، هەرشتێکی کە هی کەسێ بێت.
یماووم: روخێندراوم،بەسەریەکاتەپێندراوم . خاپوورکراوم .
پشتی قەفەس: پشتی وەک قەفەس چەماوەبوو،پشتی چەماوە. **جێگەم:** شوێنم مەکانم **چۆکی شکاوم:** واتە دەستە و ئەژنۆکەوتووم و چۆکی شکاوم لە تاو موحەممەدا(د) .
واچاکە : وا باشە . **دەشتی:** نازناوی شاعیرە . **مەجنون:** دێوانە. شێت.
موحەممەد: مەبەست دوا پەیامبەری خوایە (د).

مانا بە پشتی :

ئەی دل وەرە باسی هێژایی و گەورەیی موحەممەدی پەیامبەری خوا بکەو هەمیشە بە بەلگەونیشانەکانەوە لە رێبازی موحەممەدەوە کە پیە لە پاکی و یەکێتی و خۆشەویستی داوای یاستی و ناسینی ئەو بکە،ئەوموحەممەدەی کە بوونەوەرانی ژێر دەریاکانیش وا لە مەدح و سەنای ئەوبەرێزەو گەورەیەوەن و شانازی بە ناوی ئەوەوە دەکەن ،خۆئەگەر موحەممەد نەبوایە ئەواخوای مەزن هیچ شتێکی لەم جیهانەوە وەدێ نەدەهەێناودروســـتی نەدەکردن .
موحەممەد شاهێکە کە پەیامبەری لە لایەن یەزدانەوەپێدراوە و بۆ بەختەوەری و سەرفرازی مرۆڤ نێردراوە و لە سەر تەختی گەورەیی و خوشەویستتیدا بێ وێنەیە،ئەم هەموو جیهان و ئاسمان و گەردوونە و ئەو کورسی و قەلەم و ئەرش وقویشە هەموویان دەست بە دوعاوەبوون ،کەخوا ئەو زاتە سەروەرەو مەزنە بێنێتە ئاسمـانەوە و بەچاوی خۆی زاتی خوا ببێنێ ،شەوی میعراجیش بەلگەیە بۆ ئەو هەموو گەورەیی وئەو یاستیانەی موحەممەدی پەیامبەری ئیسلام .
ئەی ئەوانەی کە گومانیانیان لەهێژایی وســەروەری ئەو مرۆیە مەزدنەیە هەیە بـا لە بەردە یەشەی مالی خودا بپرسن کە کێ بوو تۆی لە حەواوەوەستان و یای گرت ؟با لە مانگ بپرسێ کەوا کێ بوو بە هێمای ئەنگوستەکانیەوە تۆی ئاوا شەق کردو کردی بە دوو لەتەوە؟ کەوەرامەکەی شتێکی یوونە و دیارە دەلێن باوکی قاسمە کە نیشانەی ئەو هەموو گەورەیی و موعجیزانەیە،سا موحەممەدی پەیامبەری یەزدان (د) خاوەنی گەورەیی و پایەبلندیەکی بێ وێنە وبێ هاوتایە.
موحەممەد(د)لە لایەن یەزدانەوەبۆرزگاری وبەختەوەری مرۆڤەوە نیردراوە، کە یەکەمجار خوای مەزن داوای لە پەیامبەر کرد کەوا فێری خویندەواری ببێ،بۆ ئەو مەبەستەش ئـایەتی(ئیقرەء بسمی رەبیکەلئـەعلەم)ی بۆ ناردە خوارەوە، ئەو پەیامبەرەی کە هەموو خوو و رەوشتیکی لە یەزدانەوەیەو یابەری پاکی و چاکیە،

سا ئەی یەزدانی خاوەن لیٚ بوردن و دلۆڤان گیانم بکە بە قوربانی شویٚـــن پایی موحەممەد.

موحەممەد(د)گولزاری راستی و سەروەری و شادمانیە،ریٚبازی ئەو پیە لە رەیحانی بۆن خۆش وبەلاغەت و دلسۆزیٚ و خۆشەویستیٚ، یاگەیاندنی ئەو هەمووی پاکی وجوانیە، سایەی سەری ئەو شادی وخۆشیە، هەنگاوەکان و هاکارەکانی یارو یاوەران و میرەکانی موحەممەد(د)هەمویان شامیٚریە و یەفتارو هەلس و کەتی تەواوی هاوکارانیان هەمووی سەخاوەت و ئازایەتی و دلیٚری ومەردایەتی و سەربەرزی و شامیٚریە.

ئەی ئەو کەسەی کە گەورەیی و سەروەریت لە دەست و پەنجەکانت دا دیارەو کەوا یارو یاوەرانی تۆش لە ریٚبازی بیرو باوەیو هەلبژاردن داخۆیان سەرپشکن، ئەی ئەوەکەسەی کە بە یەحمەت و چاکەوە لە لایەن یەزدانی بەخشندەودلۆڤتنەوەلەناو دەفتەردا نوســـراوی ، بۆ دروست بوونی هەمووشتیٚک لەم گەردوونەدا موحەممەدە کە هۆی وەدی هاتـــنی هەموو بوونەوەریٚک و ژیانیٚک، ئەمانەش لە ئایات و ووتەکانی موحەممەد دا دیارن و روونە .جا من کە هەمیشە لە تاوان دەســـوتیٚم و هەناوم پییەتی لەخویٚن و ئاوور، وا بە چاوی پی لە فرمیٚسک و بە لیٚشاومەوەو بە جەرگی بیاو و لە ت لەتمەوە و بە حالیٚکی پی لە پەریٚشـانی و بە مالیٚکی یماوو خاپوورکراومەوەو وابە چۆکی شکاو و بە دەستەو ئەژنۆدا کەوتوومەوە،سا واباشەکە منی دەشتی ببم بە شیٚت و شەیدای موحەممەدی پەیامبەری خوداوە(د).

*

ئەزانی خۆ

ئـەزانـی خـۆ چلۆن بێزارە ژینم یا ڕەســـــــولەللا
بە ئەشکی چاوەکانـــی پـڕ لـەخیـنم یـــاڕەســولەللا

سەگی بەردەرگـەهی تۆگەرچی ڕووی یەشبێ لەدونیادا
لە عوقبـــا بۆ شـــەفاعەت ڕوو زەمینم یـــا ڕەسـولەللا

ئـەگـەرچـی قـابـلی ڕەوزەی دەخـالـەت نیم بە قوربانا
دلی مـــن تابە جەزبی دا بـــە دیــنم یـا ڕەسولـەللا

لەدەرسی حیکمەتا حیکمەت دەزانم من نەکـەم هـاوار
کە لەم باغی گولەت جارێ نەبـیــنم یــا ڕەسولـەللا

مـــنی پڕ فیتنە هەردەم ئــــاووری زاریمـە بـۆ دیتن
عـەجـەب بۆ دیتـــنت دێتن ئەنیـنم یـــا ڕەسولـەللا

بە هیجری فیرقەتت تەندوورە ســینەم وەسلی دا بــەڕوو
کەبەعدەل عوســری یوســـری بوو یەقینم یـــا ڕەسولـەللا

بە ئەولاد و سەرو مالی بـــە قـوربـــانت ببێ دەشــــــتی
بـە نیوقوربـــانی بـــۆم نـاچێ ئـەمیــنم یـــا ڕەســولەللا

مانای وشەکان:

ئەزانی خۆ: خۆ دەزانی ، بە یاستی ئاگات لێیە .چلۆن: چــۆن ، کوو ، بەچ شێوەیەک . ژینم: حەیاتم ، مانەوەم . یـــا یەسولەللا: ئەی پەیامبەری خودا.

بە ئەشکی: بە فرمێسکی، بە ئەسرینی .چاوەکانی: دیدەکانی. پی: تەژی ، مشت لەخینم:لە خوێنم ، لە خوونم . یـــا یەسولەللا: ئەی پەیامبەری خودا.

سەگی : سەی ، کسۆکی . بەردەرگەهی تۆ : بەر دەروازەی تۆ. گەرچی:ئەگەرچی هەرچەندە. یووی رەش بێ:گوناهبار بێ ، یووسیابێ . لە دونیـــادا :لە جیهاندا، لە ژیاندا .

لەعوقبا:لەیۆژی جەزا ،لە یۆژی قیامەت ،لە یۆژی وا پەسین. بــۆ:لەبۆ،لە پێناو. شـــەفاعەت:پایانەوە لە یەزدان بۆ لێ بوردن لە گوناهان .یووزەمینم :یوو بەرە وخاکم مل کەچم. یـــا یەسولەللا : ئەی پەیامبەری خودا.

ئەگەرچی: گەرچی ،هەرچەندە.قابلی: شایانی . یەوزە:گولزار، باغ ، گولستان میرغوزار،زەنوێر،بە مانای داواش هاتووە . دەخالەت: دەخیل، بە پەناهەندەبوون لەبەرکەسێ پایانەوە . نیم:نیمە، ئەمن ئەوەندەنیم ،لێرەدا مەبەستی ئەوەیە کە لەوە کەمترم خۆم دەخیـل بەپـــەیـــامبەر بکەم.بەقوربانا:قوربانێت بم گیانم پیشکەشت بێ .

دل: قەلب . تاب:رۆشنایی ،گەرمی ، هێز و توانابوون ، جۆلانەوە. جەزب:راکێشان بۆ لای خۆوە .بە دینم : بە ئاینم بە بیرو باوەیم . یـــا یەسولەللا:ئەی پەیامبەی خودا.

لەدەرسی: لەوانەی.حیکمەت:فەلسەفە، یاستی زانیاری ،زانست و ئاگاداری لە شتی یاستدا. دەزانم: ئاگادارم . من: ئەمن ،خۆم . نەکەم : ئەنجام نەدەم هاوار:دادو فیغان ، گریە و زاری، بە بلندی دەنگ دەربیین .

کە:بەیاستی . لە:لە ناو.باغی گول:گولزار،باخچی گولان . جارێ: یەکجار،هێشتا نەبینم:پێی شاد نەبم،چاوم پێی نەکە وێت . یـــا یەسولەللا:ئەی پەیامبەری خودا.

منی:ئەمنی،ئەزی.پـی:تەژی.فیتنە:ئاشوب،بەلا،شەی،سەختی. هەردەم: هەمیشە ، هەموو کاتێ . ئاوور:ئاگـر .زاریمە: گریانمە . بۆ:لەبۆ دیتن:دیدار چاوپێکەوتن .

عەجەب:سەیر،سەرسویمان ، چلۆن ،بەشێوەیەکی نا ئاسایی . بۆدیتنت: لەبۆچاوپێکەوتنت و دیدارت دێتن:دەهێ،دێ. ئەنینم: هاوارم شین و زاریم . یـــایەسولەلل :ئەی پەیامبەری خودا.

هیجر:دووری ، جودابوون لە کەسێ .فیرقەت :جودایی،کۆچ . تەندوور: تەنووری ئاگر . سینەم:سینگم. وەسلی: گەیشتن . بەیوو: بە وەجە، بە دم و چاو

کە:بەیاستی.بعد:دوای.پاش عوسر:ناخۆشی.یوسر:خۆشی . بوو: هاتەکایەوە.یەقین:باوەیی یاست .یایەسلەللا:ئەی پەیامبەری خودا.

ئەولاد:مندالان.سەر:رەئس. مال:دارایی . قوربان: فیدا، پیشمەرگ . بێ:بێ ،بێتن دەشتی :نازناوی شاعیر.

بە نیو:بەنیوە ،یان بە نێو:واتە بە ناوی قوربانی ناوی لێ ناندرێت. قوربانی:خۆبە قوربان کردن،گیان لە ڕێ دانان. بۆمناچێت: بۆم ناژمێردرێت،نابێتە قوربانی دان. ئەمینم:ڕاستگۆم . یارەسولەللا: ئەی پەیامبەری خودا.

مانا بە پشتی:

ئەی پەیامبەری خودا تۆ چاک دەزانی کەوا من چەندە بێزارم ولەم ژیانەی دووری لەدەروازەی تۆی خۆشەویست وسەروەر دا،وا بەئەسرینی چاوەکانمەوە پێمەوە دیارە کەوا هەمیشە پی لەیەنج و ئازاروگریە و زاریمە.خۆ ئەگەر سەگی بەردەروازەی تۆ لەجیهانیشدا پی لە گوناهــان و یووشی یەش بێتن ،بەلام ئەی خوشەویست و پەیامبەری خۆشەویستی خودا، لە دوا یۆژی لێ پرسینەوە دا بۆ داوای لێ بوردن لە گوناهانم لە تۆ داواکارم و یوو بەرە و خاکم و لێتان دەپاڕێمەوە کەبە هۆی داوای لێ بوردنی تۆ خوای مەزن لێمان خۆش بێ و بمان بورێت.هەرچەندەش شایستەی ئەوە نیم کە خۆم بکەم بە قوربان و لە گولزاری خۆ دەخیل کردنی تۆدا بم بەلام ئەی پەیامبەری خودا خۆ ڕۆناکی و گەورەیی و هێژایی تۆلە ناو دل و دەروونی منداگەلێ مەزنەو بە بیرو باوەیی ڕاستەقینەمەوە داوای شەفاعەت لەتۆ بــۆ لێ بــوردن م لێت دەکەم.من لە دەرسی فەلسەفە و حیکمەت دا ئەوە بەیاستی دەزانم کە لە دیدار و چاو پێکەوتنی مەزاری پیلە گول وگولزاری تۆدا ئارام بم و هاوار و یۆیۆ نەکەم، ئەی خۆشەویست و پەیامبەری خودای مەزن.منی پر لە گیرو گرفت و ئازار هەمیشە بۆ دیدارت گریە و زاریمە و بۆ چاو پێکەوتن و زیارەتت، وا بە سەر سویمانەوە خوینم لە چاوان دێتە خوارەوە، ئەی پەیامبەری خوادا،وا لە تاو جیابوونەوەو دووری لە مەزاری تۆوە سینەم پی ئاتەش بوەو خەریکە ئەو ئاگرە دەگا بەیووم و گیو گلپەی وا دەمسوتێنێ، بەلام باوەیم وایە کە لە دوای هەموو ناخۆشیەک دا خۆشی دێتن و ئازارو یەنج دەبیێنەوەو جەفاو میحنەتەکان نامێنێن، ئەی پەیامبەری خودا،هەرچەندە کە دەشتی بە هەموو خاو خێزان و مال و مندالانیشیەوە ببێ بە قوربانی تۆ هێشتان هەر کەمەو بۆم نابێتە قوربانی و ناوی قوربانی بوونی لێ ناندرێتن، ئەی خۆشەویست و پەیامبەری یەزدانی مەزن .

*

تاجی ئیستقلال

ئەی عـــــێراقی بێکەس و پڕ لە ئێش و دەردو خـەم
وەی ئەســـــیری حەربی نایێکی لە مەیدانی بـەتەم
حەیفـە پاشی تـۆ بمێنن کـوردەکانی بێ حەشـــەم
چوولەدەســــــتیان مەعدەنی عیززوشەڕەف بەینەلکەیەم

ئـــەی گەلی ئەشـرافی کوردان بـۆ غـــەریقی زیللەتـن
بـۆچـی وا دائیم خەریـــکی قـــووتی مولک و میللـــەتن
بـــۆچـی وا دەعیە و تـەکەببـور لێ ئەدەن پڕحیـددەتن
چـاکـە شـــــەرمێکەن لەعالەم سـەربەخـۆ کاکن لەدەم

مەرکـــەزی خـاکی ســـــلێـــمانی خیانەت تێـکی دا
خۆبەخـــۆ هەرچـی کەهات و قووەت و قـــەولێکـــی دا
تـاجـی ئیسـتقلال بێ ســـــــەر چوو چ نەفعێکی نەدا
چەققە لولـە و بابەڕۆ پـشـــتم شـــــکا ڕۆژی نـەدەم

کوا ڕەئیسی جـــــاف و هەم کوا میرەکانی پـشت گەلی
ئیجتماعی میروسوو کـوانی لـــەگـــەل مـیرمـەحمـەلـی
کوا هـەمــاوەند و شـــــکـاک و بۆتـەکانی گەنجەلـی
چەند کەسی تـر هەن کەئەمـڕۆ نـانی دەریۆزەی لـەدەم

هەرکەسێ هات و بەدیعـی سـەنعـــەتی بـــوو نـاویدا
خـــاکی ئێوەی کردە پـــــاپۆڕ و لـە بەحـرا ناویدا
مەکتەبی لاســـلکی دانا نـــەفـعـــی بێ ئەنـــدازیـــدا
تابەکەی ئێوەش لـەجەهلا دائەدوورن پووشی سـەم

بابەگوڕگـوڕ تاوەکوو ئێسـتاکـە پـیری ئێـوە بـــوو
خـانـــەقـاو و تـەکیەو و ڕێبـــــازی شـیخی ئێوە بوو
جێگەیی مـــەولوود و سەد ئیحسان و خێری ئێوە بـوو
ئێستاش واپـێ خەنی بوون عارەب وتورک و عـەجـەم

چـاکە فـکرێکەن لە ئیســـتقبالی خــۆ زوو چـارەکـەن
تەرکی وەحشەتکەن سیلاحی یەکدی کوشتنن پـارەکـەن

ڕوو لەپـەیدا کـردنی ئـــــالاتی وەک تــەیـیــارەکەن
تــاوەکو دەشتی نەبێ مـەشـــغولی قـــال و قیلی خـــەم

مانای وشـەکان

ئەی: وشەی بانگ کردنە، هاوارە لە دەست داخ و یەنج وکولیدا.**عیراق:** وەلاتی ئێراق.**بێکەس:**تەنیاو بێ هەڤال ودۆست و کەس .**دل پڕ:**دل تەژی،بە تایبەتی بۆ خەم و ئازار دەگوترێ .**خـــەم:** پەژارە . **وەی :**ئەی ، وتەی هاوارە لە دەست ژان و ئێشدا.**ئەسیر:**زیندانی ،کەسێ کە لەشەیدا بگیرێ ، یان بە هەر شێوەیەکی تر دەستی بە سەردا بگیرێت بەندبکرێت و چەوساوە بێت. **حەیب:** جەنگ ، شەی.**نارێکی :**یەکتر نەگرتن، نەبوونی یەکێتی .**مەیدان:** ناوەند،چەق ،هەلێر . **بەتەم:** بە خەم ، تاریک ،بە پەژارە.

حەیف:مخابن،وشەی سووبوونەوەیە .**پاشی:** لەدوایی .تۆ راناوی دوەم کەسە.**بمینێن:**بژین ،لە جیهاندا بێت. **کوردەکان:** گەلی کورد.**بێ حەشەم:** بێ هێز،بێ لەشکرو سوپا.

چوو: رۆیی. **لەدەستیان:**لەکیسیان، لە چنگیان .**مەعدەنی:**کانی ،سەرچاوەی. عیزز:گەورەیی ،سەروەری .**شەرەف:**یوومەت ، یووسۆری . **بەیـن :** نیوان ، ناوەند .**کەیەم:**سەخاوەت .

ئەی:وتەی بانگ کردنە ،بۆرەنج و ئازار ئێش دەگوترێ . **گەل:**شەعب،میللەت خەلک. **کـــوردان:**خەلکی کـورد،**بۆ:** لەبەرچی.**غەریقی:**نوقمی،خنکاوی.**زیللەت:**پەستی،سەرشۆیی.

بۆچی: لە بەرچی،چما ،لەبۆ ،لۆچی .**دائیم:**هەمیشە هەردەم . **خەریکی:** مەشغولی ،لەدوای . **قووتی:**خواردن ،نانی رۆژێک ،ئەوەی کەمـــرۆڤ دەیخوات ئەو خواردنەی کە تەنیا بەشی ژیانی یۆژانەیە و مرۆ پێی دەژی . **ملک:**مال،ئەودارایيە یان ئەو خاکەی کە تایبەت مەندە بۆکەسێک و خەلکی تر مافیان پێوە نیەلە بەکار هێنانیدا.**میللەت:** گەل ،شەعب .

وادائیم: هەردەم ئاوا، هەمیشـە ئاوا .**دەعیە:** فییز ، خۆ بە زۆر زانین و چوننا، روح گەورە .**تەکەببور :** دەعیە ، روح گەورە. لێ **ئەدەن:** ئەکەن ،ئەنجامی ئەدەن،دیاری دەخەن .**پـیحیددەتن:**تەژی توندو تیژی،پی غەزەب وتوویەیی .

چاکە:واباشەاخاسە . **شەرمێکەن:**حەیابکەن ،شوورەیی بکەن. **لەعالەم:** لەجیهان،لەخەلکان ،لە دونیا.**سەربەخۆ:** ئیستقلال، بوونی وەلاتیکی سەربەخۆ .**کا:** کوانی لە کوێیە ،چی وەسەر هات ، **کین :** قین ، تویەیی دژایەتی یەکتری کردن .**لە دەم:**لە خوێن ، لە گەل یەکتر،یان بەزار .

مەرکەز: هەلیر ،چەق ، مەیدان.**سلێمانی :**مەبەست شاری سلێمانیە لە رۆژگارانی شیخ مەحمودی نەمردا کە کورد یەکی نەگرت و نەبوو بە هیچ .

خیانەت: خوفرۆشی و چوونە پاڵ دوژمنانەوە دژ بە گەل و نیشتمانەوە، فرت و فێڵ لیک کردن و جاشیەتی کردن .**تێکیدا:** لە ناوی برد، نەی هێشت ،خاپووری کرد .
خۆبەخۆیی: لە گەل یەکتری.**هەرچی:** هەرکێ،هەرکەسێ . **کە هات:** کە هاتن ،وەدەرکەوتن ،کە گەیشت .**قوووەت:** هێز ، توانا . **قەولێکی دا:** وادەیەکی دا.پەیمانێکی دا.
تاج : ئەو کلاوەبە نرخەیە کە پادشایان لە سەریان دەکەن ، ئیستقلال :سەربە خویی لێرە مەبەست لە پادشایی کردنی شیخ مەحمودی نەمرە کە بە هۆی نایێکی و
دژایەتی یە کترکردنی کورد و نە بوونی یەکێتی تاجی سەربەخۆیی و پادشاهی لەدەست چوو. **چ نەفعێکی نەدا:** هیچ سودی نەبوو،بەخۆیایی یۆیی .
چەققەلولە: مەبەست چەقەچەقی بێ سودە،مشت و میی بێ کەلک،زۆرگوتن و گوفتای نا بەجێ گوتن **بابەیۆ:** داد وهاوارکردن ، گریان و فیغان .**پشتم شکا:** ئەم وشەیە لە دوای خەم و خەفەت و زەرەر و زیانێکی زۆر گەورە، یان مردنی ئازیزێک دەگوترێ کە مرۆ بە چاوی خۆی دەیبینێ و هیچ چارەیەکیشی نیە .**رۆژی نەدەم:** کاتی پەشیمان بوونەوە.
کوا: لە کوێن، کوانێ.**یەئیس:** سەرۆک ، رابەر، سەرکردە. **جاف:** ناوی هۆزیکی گەورەی کوردە. **هەم کوانێ:** هەروەهالە کوێن. **میرەکان:** ئەمیرەکان،سەرکردەکان **پشت گەلی :** ناوی بەرەبابێکی هۆزێکی کوردانەو مەبەستیش ناوچکانی ئەودیوی گەلی عەلی بەگە،واتە ناوچەکانی بارزان و برادوست و رەواندوزو بالەک و بەولاوە،یان مەبەست گەورە پیاوانی پیشتیوانی میللەتە.
ئیجتماع: کۆبونەوە،دانوساندن.**میروسو:** ناوی بەرەبابێکی میرەکانی ناودارای کوردی حۆشناوەتی.**کوانی:** لە کوێن .**لەگەل:** بەیەکەوە، لە تەک یەک .**میرمەحمەل:** ناوی بەرەبابێکی میرانی خۆشناوەتیە.
کوا: لەکوێن.**هەماوەند:** ناوی هۆزیکی کوردە.**شکاک:** ناوی هۆزێکی کوردە.**بۆت:** ناوی هۆزێکی کوردە.**گەنجەلی:** ناوچەیەکی بۆتەکانە،کە لەدیرۆکی کوردەواری دا گرنگیەتی تایبەتی هەیە.
چەند: زۆر،پی،فرە،گەلێ.**کەسی.تر:** خەللکی تر. **هەن:** مەوجودن ، هەنە.**نانی دەریۆزە:** نانی دەرۆزەکردن و پایانەوە لەبەر بێگانەکان. **لە دەم:** لەزار،لە دەو **هەرکەسێ:** هەرکێ.**هات:** گەیشت،داگیری کرد.**بەدیع:** جوانی ، تازە ،زانینێکە کەبۆ جوان کردنی گوفتارو نوسینی راست ودروستە. **سەنعەت:** پیشەسازی. **ناوی دا:** ناوبانگی دەرکرد.
خاک: نیشتمان، وار، ئاخ، وەتەن.**ئێوەی:** ئەنگۆی. **کردە پاپۆی:** کەشتی لێ دروست کرد .**بەحر:** دەریا. **تاوی دا:** رەونەقیدا،غاریدا،رۆشناییدا.

مەکتەب: نوسینگە. **لاسلکی**: بێسیم . **دانا**: هینایە کایەوە .**نەفع**: سو،قازانج. **بێ ئەنداز**: بێ سنور، یەکجار زۆر.

تابەکەی: هەتاکەنگی،هەتاکەینێ. **ئێوەش**: ئەنگۆش ،هون . **جەهل**: نەزانین،نادانی نەبوونی ئەقل. **ئەدورن**: دەدورن ، وەدەست دێنن. **پوش**: پوش و پەراش کە هیچ بەرو بومی نیەو بێ سود و بێ کەلکە. **سەم**: ژەهر.

بابەگویگوی: ناوی ئەو گیە سوورەیە کە لە شاری کەرکوکی دلی کوردستانەوە دەردەچێت و سەر چاوەیەکی مەزنی کانی نەوتەکانی کوردستانە،بابە گویگوی هەر لە کۆنەوە لە ناو کوردەواری شوێنێکی پیرۆز بووە لەو یۆژگارانە دا کە عەرەبێک لەو ناوە دا نەبووە،تەواوی ئەو گیە ئاگرانەی کە لە بیرە نەوتاویەکانی شاری زێیینی کەرکوکی دلی کوردستانەوە هەل دەقولێت لە دیر زەمانەوە بۆ گەلی کورد پیرۆز بووە و شوێن و زێدی گەورە پیاوان و ماقولان و پیرۆزیی گەلی کوردەوارییە و زیارەتگاوهەوارێکی زۆر پیرۆزە کەوا ئێستاکە دوژمنانی داگیرکەری کوردستان بە زۆری زۆرداریان داگیر و تەعریبیان کردووەو خەلکی کوردەواریان لە تەواوی ئەو ناوچانەو شاری دیرینی کەرکوکی دلی کوردستانەوە ئاوارەو دەربەدەر کردووەو عەرەبەکانیان هێناوەتە شوێنی باوک و باپیرانمانەوە .**تاوەکو**: هەتاکو. **ئیستا**: هەنوکە، ئێستاکە،ئەلئان. **پیری**: گەورە،پیاوچاک ماقولان، زیارەتگا. **ئێوە**: ئەنگۆ،هوون،کە مەبەست گەلی کوردە.

خانەقا: کاروانسەرا،شوێنی خەلک،مزگەوتی گەورە .**تەکیە**: شوینی شیخ وەمەلاوسوفی و دەروێشان، نیایشگا. **رێباز**: یێیەو،رێگا . **شیخ**: گەورە.

جیگە: شوێن .**مولود**: خێروخێرات کردن، **ئیحسان**: چاکەکاری. **خێر**: باشە،ناندان و چاکەکردن. **ئێستاش**: هەنوکەش. **خەنی بوون**: دلخوش بوون ،شاد بوون. **عارەب**: تازی ، میللەتی عەرەب. **تورک**: قەومی تورک،ئازەر. **عەجەم**: فارس ، غەیرە کورد.

چاکە: واباشە .**فیکرێ**: بیرێ،هەستێ ..**ئیستقبال**: دوا رۆژ، ئایەندە. **زوو**: بەپەلە. **چارەکەن**: چارەسەری بکەن ، بدۆزنەوە.

تەرک: وازهێنان،دورکەوتنەوە. **وەحشەت**: ترسناک،نەزانی وترسناک **سیلاح**: چەک. **یەکتر**: خۆبەخۆ، یەکدی. **کوشتن**: لە ناوبردن. **پارەکەن**: لەت کەن، بشکێنن، لەناوبەرن،مەیهێلن.

روو: بەرەو،وەپیرەوەچوون،بۆ لایۆیشتن. **پەیداکردن**: وەدەست هێنان .**وەک**: وەکوو. **تەییارە**: فرۆکە، هەواپەیما.

تاوەکوو: هەتا. **دەشتی**: نازناوی شاعیی نیشتمانپەروەر مەلا خدری نانەکەلیە،کە بەمەلاخدری دارەبەنیش ناوی دەرکردووە. **مەشغوول**: خەریک .**قـال وقیـل**: بەند و باو گۆتن و لێک دانەوە، گوتنی باوەی پێ نەکراو،واو وەهالە گۆتن. **خەم**: پەژارە.

دەشتی وەکو هەموو مرۆیەکی نیشتمانپەروەر هەرگیز واری شیرینی خۆی لە بیر نەکردووە و هەمیشە دلسۆزانە و کوردپەروەرانە بە یاری شیرینی خۆی دا کە کوردستانی یەنگینیا هەلگوتووە و بەو پەیی خۆشەویستیەوە پەرۆشی ئەو هەموو زولم و زۆر و داگیرکردنی نیشتمانی خۆیەوە بووەکە بەیاستی لێک دانەوەو شێ کردنەوەی ئەم شیعرە نیشتمانیەیەی دەشتی بۆ ئەوە دەبێ کە چەند کتێبێکی لە سەر بنوسرێتن بەزێی بنوسرێتەوە.

مانا بە پشتی

ئەی عیراقی پی لە خەم و پەژارە و رەنج و ئازارو بێکەس، ئەی گێرودەی داوی شەیی نارێکی ودژ یە یەکتری وخۆکوژی کە لە ناو تەم و پەژارەدا تەژی نەهامەتی و نائارامین، سەد حەیف و مخابنە کە گەلی کورد ئاوا بێ لەشکر و بێ هێزهەر ئاوا ماوەتەوەو هیچ ماف و توانایەکی نەتەوایەتی خۆی نیە، ئەو کوردەواریەو نەتەوەیەی کە سەرچاوەی سەروەری و گەورەیی و بەخشینیان لە کیس چوو وچارەنوسیان لە دەست خۆیانەوە نیەو بێ ژیانی ئازادی و یزگاری و سەربەخۆیین و هەمویان لە دەست رۆییوە،دەسا چاک بیر بکەنەوە، ئەی گەلی ماقولان و گەورە پیاوانی کورد لە بەرچی ئێوە ئاوا نوقمی پەستی و لە ناو بردنی هەموو دارو نەدارێکی خاک و تەواوی میللەتی خۆتاتن بـۆچی ئاوا مـەغرووری و نالەباری و پیلە فێزی پیشەتانە و ئاوا پی لە ترس و بێباکـن لە بەسەرهات و یوداوە نالەبارەکانی یۆژگارانی خۆتان،هەتا کەینێ هەر ئاوا دەبن، بەسیەتی،وا باشە کە شەرمێک لەم جیهانەو لە م یۆژگارانەدا بکەن و لە پێناوی سەربەخۆیی و یزگاریدا تێ بکۆشن و هەولێک بدەن ، وا هیوای ئازادی و رزگاربوون و سەر کەوتنی بزوتنەوەی ئازادیخوازی لەسلێمانیدا(کە مەبەست شۆیشی شێخ مەحمودی نەمرە) بە هۆی خیانەتی خۆبەخۆ لێک کردن و تەفرەقەو نیفاقەوە تێک و لێک دراو لە ناو چووو نەما، وا هەرکەسێکی کە هات و توانای هەبووو شتێکی بۆ گەلی کورد پێ دەکرا، تەنیا وا بە سەرزارەکی وادەیەکی داو هیچیشی بۆ ئێوە جێ بەجێ نەکردو لێتان هەلگەیایەوە، هەر بۆیەکەشە کەئاوا تاجی سەربەخۆیی و رزگاری رۆیی و لە دەستتان چوو و نەما، ئیـترهاوارو یۆیش لە دوای پەشێمانیدا هیچ سودو دادێکی نەدا،ئەدی کوانی و لە کوێن؟سەر کردەکانی هۆزی جاف و گەورە پیاوانی پشت گەلی؟کوانێ کۆبوونەوەکانی میر مەحمەلی و میر وسـوو چیان وەسەر هات بۆ کوێ چوون؟هەمەوەندەکانی خاوەن تواناو هێز و شکاکە شۆیشگێیەکانی ئازاو دلێو نۆتەکانی ناوچەی گەنجەلی و شێرەپیاوانی یۆژگارانی کوردەواری چیان وەسەر هات و ئێستاکە لەکوێن؟ خۆ وا گەلێ کەسی تـــریش هەن ئێستاکە دەبینین نانی پایانەوە و دەرۆزە کردنیان لە خەلکانی تر و بیانیانی داگیرکەر بووەتە قوتی ژیان و بەدبەخت و چارە یەشن و مال و حال لێ داگیرکراون و سەر لێ شێواو بەبێ هەموو مافێکی ژیان و بەش

خوراون،هەربیگانەیەکی کەوا هات و لە وەلاتی ئێمەداکە کوردستانی شیرینە بە هۆی زیرەکی و پێشکەوتنی پیشەسازی خۆیانەوە ناویان دەرکرد و خاکی ئێوەیان داگیرکرد و هەموو سەروەت و سامانێکی ئێوەیان دزی و بە کەشتیە زلەکانیانەوە لە دەریاوە هاتن و هەموویان بە تالان بردو دزیان ،نویسینگەی بێسیمەکانیشیان بۆ پەیوەندی کردن بە وەلاتانی دووری خۆیانەوە داناو زۆر زۆریان سود لە خاکی کوردەواری دا وەرگرت و دارایی ئێوەیان هەموو دزی وبردیانن و فیاندیان بۆ وەلاتانی خۆیانەوە، ئێوەش وا لە دوا کەوتویی و نەزانین و مال وێرانی و تێ نەگەیشتن و بیر تەسکی خۆتانەوەدا چادری بێ سـود و بێ کەلک هەلدەدەدەن و ژەهری نەزانین و تەفرەقـــەو نیفاق دەچێنن و پووشی بێ بەروبووم و ژەهراوی دەدوورنەوە کە هیچ سودێکتان پێ ناگات و چیتان تیادا نیە،ئێوەی کە تا ئێستا خانەدان وپیاو ماقولان بوون و خاوەنی بابە گویگویتان بوون،ئەو بابە گویگویەی کە شوێن وجێی سەربەرزی وشانازی و گەورەپیاوان و ماقولانتان بوو، شوێنی خانەقاو تەکیە و رێبازی شێخ و سەروەرانی ئێوە بوو،شوێنێکی پیرۆزو گی لە خۆشەویستی وجێی سەربلندی وشانازیتان بوو،وادەبینین کە لەدەستتان چوووەو بۆ ئێوە نەماوە،دەسا ئێستاکە بیواننو باش بیر بکەنەوە کەوا چۆن عارەب و تورک و عەجەم بە سەروەت و دارایی و داهاتی ئێوەوە شاد و دەولە مەند وخەنی و دلخۆش بووینەو کەرکوکی دلی کوردستانیان لە ئێوە زەوت کردووەو داگیریان کردووە،سا ئەی کوردینە بەسیەتی هەتاکەینێ ئێوەش ئاوابەم شێوەیە دەبن وهەر ئاوا دەمێننەوە، وا چاکە کەئێوە زۆر بە زوویی بیرێک لە خۆتان بکەنەوە و زۆر بە چاکی و وردبینی بنواینە دوارۆژی خۆتانەوە و چارەیەک لە ژیان و گوزەرانی وەلاتی خۆتان بکەن و خۆتان یزگارو ئاسودەو سەربەخۆ بکەن،بەسیەتی دژایەتی یەکترکردن و بیری تەسک و هەستی یەکتر کوژی وخۆخۆری و خیانەت لە یەکتر کردن واز بێنن و یاپەین،وەرن هەموو لە هەموو بە یەکەوە چەکی بەدبەختی و یەکترکوشت و بیرکردنەوەی بێ سود و تەنگ و تریسک فیێ بدەن و بۆ هەمیشە لە ناوی بەرن و نەفرین لە دژایەتی یەکترکردن بکەن و یەکگرن و یەکێتی پیزەکانتانپتەو بکەن لە پێناوی ژیانێکی بەختەوارانەو سەربەخۆیی نیشتمانی خۆتان بە یاستی هەول بدەن،وەرن یوو لە پەیداکردنی فرۆکە و جبەخانەو تەکنەلۆژیای تازەو سەنعەتی نوێ و بکەن و خۆتان و وەلاتی خۆتان پێ بپـارێزن و دلسۆزانەو سەربەرزانە لە پێـناوی ئازادی و رزگاری و ســەربەخۆیتان خەبات بکەن و یاپەین وبە سەربەرزی تێبکۆشن،تا دەشتێش چیتر خەریکی ئازارو رەنج و خەمی ئەم و ئەوی نەبێتن و هەموو پەژارە ومیحنەت و ئازارەکانی لە ناو بچێتن و بە دل ئارامی و ئاسـودە یی و بێخەمی بژیتن و کوردەواری یزگارو سەربەخۆ و ئازاد ببێتن .

*

دەشتی وەکو نیشتمانپەروەرێکی زاناو دلسۆز و بە وەفا بۆ خاک و نەتەوەکەی خۆی هەستی بە دوا کەوتویی و نەزانین و گیانی دوبەرەکێ و نیفاق و بێگانە پەرەستی کردوە و زۆر بە دلسۆزانەو خاک پەروەرانە داوای لە یۆلەکانی گەلی کورد کردووە کەوا یەک بگرن و تەنیا یەکگرتن و یەکێتی نێوان میللەتانە کە دەبێتە هۆی یزگاری وسەربەخۆیی خاک و نەتەوەکان،دەشتی دژی شەیی کورد کوژی و نەزانین و دواکەوتوویی میللەتی کورد بووە ئاخ و کەسەری ناو دلی دەشتی هەست کردن بە نەبوونی گیانی پاکی کوردایەتی و خۆشەویستی یەکتر وبێگانە پەرستی گەلێ لە یۆلەکانی میللەتەکەی بووە،لە دەور و یۆژگارانی خۆی دا ئەم خەسلەتەی میللەتەکەی هەست پێ کردووە وهەمیشە یەنجی داوەو خەمی پێوە خواردووە ، ئەم خەسلەتانەی بەهۆی هەرەمەزنی نەبوونی وەلاتێکی سەربەخۆی کوردەواری زانیوە، دەبینین لەو شیعرەی سەرەوەی دا چەندە دلسۆزانەو کورد پەروەرانە باسی یەکگرتن و خەبات لە پێناوی کورد و کوردستان دەکاتن و نەفرین لە شەیی خۆکردن دەکاتن و شەیی خۆ کردنی بە هۆی نەبوونی وەلاتێکی کوردەواری و دوا کەوتن زانیوە کە سالەهای سالە ژێر دەستی یۆم و عەجەم و تازیانین،کە هەمیشەداوای لە گەلی کورد کردووە کەوا بەسیەتی و یەکتر بگرن و لە پێناوی کوردستانێکی سەربەخۆ دا خەبات بکەن چونکە یەکتر گرتنی کوردو زانین و زانیاری سەرچاوەی سەرکەوتن و یزگاری و سەربەخۆیی کوردستانەو هەرمیللەتێ کە یەک نەگرێتن و نەزان و سەر لێ شێواو بێت بەرامبەر داگیرکەران و نەیارانی هەرگیز سەربەخۆ و شاد و بەختەوەر نابێتن و نابێ بە خاوەنی وەلاتێکی ئازاد و یزگار کراو پێشکەوتوو،داوا لە گەلی کورد دەکاتن کە هەول بدەن تەکنەلۆژیاو تەکنیکی تازە وەدەست بێنن و گەلی کوردیش وەک تەواوی گەلانی جیهان با بۆ خۆی خاوەنی وەلات و سەربەخۆی و یزگاری و ئازادی بێتن و بەرەو پێشەوە بیوات و هەر ئاوا نەبن لە ژێر چنگی داگیرکەران دا بچەوسێنەوە و نەزانین دوا کەوتوویی بەشیان بێتن،بەسیەتی کاتی سەربەخۆیی و یزگاری هاتووە ئەوەش بە زانین و بەرەو پێشەوە چوون و یاپەیین وەدەست دێتن.

هەزاران سلاو لە گیانی پاکی دەشتی مەزن و هێژاو هەموو نیشتمانپەروەران و دلسۆزان و سەروەرانی کورد و کوردستان.

ئەی شاهی سلیمانی

ئەی شاهی سلێمانی بێ باب و کەست کردین

بۆ لەو دەمە یەکجاری بێ خزم و کەست کردین

میهمانی ئەجەل قابیز قابیل نیە لاداتن

بۆیێکەلەڕەوزەی خۆت بێ پاو و دەسـت کـردین

ئەولادی عەلی بـووی و کەڕاڕی زەمـــــانی خـۆت
وابەم یەک سەفەرەت بێ کەیف وهەوەست کردین

فەخـری عەرەب وتورک و کـوردو میلەلی تـربووی
بێ ڕوخ وبێ شاە و بێ ئەسپ و فەڕەسـت کردین

ئەی باوە ئەتۆ بـابـی ئێـمە فـوقەڕا بـووین سـا
لەم ڕۆژەوە لەهەرجێ یەس بێ جەڕەســت کردیـن

مەعـلوومـە کەتۆ(...... ..)کە بنـالێــــــــنین
بۆدەردی دلی سەدکەس بـێ هەوەســت کـردین

تــاریخی وەفــــاتی تۆم دانا بـە(سمیغش)بـوو
هاوارە هەموو شارو دەشتی کەبەسـت کـــردیـن
*

ماناى وشەكان

ئەی :وشەی بانگ و هاوار کردنە،شاە: مەلیک .سلیمانی: شارێکی خۆش و دلگیری کوردەواریە و شاری هەلمەت و قوربابیە،شیخ مەحمودی نەمر لەو شارە قارەمانەدا حوکمیانی کردوە،سلێمانی دەکەوێتەخوارووی یۆژهەلاتی کوردستانی باشور. **بێ باب**:بێ باوک، بێکەس. **کەست کردین**:بێ کەس و کارت کردین،بێ خزم و کەس ماینەوە. بۆ:لەبەرچی، **لەوددەمە**:لەم کاتەدا، لەم وەختەدا.**یەکجاری**: بۆ هەمیشە. **بێ خزم و کەست کردین**:بێ کەس و کارودوست و یارت کردین .
میهمان :مێوان .قابیز: روحکێش ،عیزرائیل. **قابیل نیە**: رەوانیە.شایستەنیە **لاداتن**:وەلا بچێ لێ گەیێ .
بۆیێکە: لەبەر هەندێ . **رەوزە**:گولستان،گولزار.**خۆت**:تۆ.**بێ**: بەبێ.**پا**:ئەندامی تەنی ئینسان و حەیوان کە بە هۆی ئەوەوەبەیێ دا دەرۆن ،پێ. **دەست**:ئەندامی جەستەی مروڤ لە شان تا سەر ئەنگوستان .**ئەولاد**:رۆلە،کوی،فەرزەند.**عەلی**: مەبەست ئیمـام عەلی یە،**کەییار**:زۆرهێرش کەر لە شەیدا . **زەمانی خۆت**: یۆژگاری خۆت،کاتی خۆت. **بەم یەک**:بەم جارە،**سەفەر**:مال ئاوایی کردن لە جیهان،بەسەفەرچوون بۆ هەمیشە و نەگەیانەوە . **بێکەیف**: بێ شادی، بێ خۆشی.هەوەس:زەوق . **کردین**:کرداری ئەنجام دانە. **فەخر**:شانازی .**عەرەب**:

گەلی عەرەب . **تورک:** گەلی تورک . کورد گەلی کورد . **میللەلی تر:** میەللەتانی تر گەلانی تر، خەلکانی تر . **بووی:** هەبووی .**بێ روخ:** بێقەلا،ناوی داشێکی شەترەنجیشە. **شا:** مەلیک، ناوی داشیکی شەترەنجیشە. **ئەسسپ:** فەیەس ئاژەلێکی نەجیبە و بۆ سوار بون بەکار دێت ،ناوی داشێکیشە لە شەترەنج.
کردین: کرداری ئەنجام دان .
ئەی: وشەی هاوارە لەدەست داخ و کول وئازاردا،بۆ بانگ کرنیشە **باوە:** باوکە،بابە.**ئەتۆ:** خۆت ،تۆ، یانـاوی دوەم کەسی تاکە **بابی:** بـاوکی گە ورەی. **ئێمە:** یاناوی کۆی یەکەم کەسە.**فوقەیا:** هەژاران **بووی:** کردارە لە بوون،هەبووی. **سا:** کەواتە.
لەم یۆژە: لەئیمیۆکەوە،لەم کاتەدا. **لەهەرجێ:** لەهەموو شوێنێ ،لە هەرجێگایێ **بێجەیەست کردین:** بێ دەنگ و ئاوازت کردین،بێ سەروسەدات.کردین .
مەعلوومە: دیارە،ئاشکرایە،یوونە. **کەتۆ:** کەواتۆ. **کەبنالێنین:** کەهاوار بکەین لەتاوان. **بۆدەرد:** لۆئازار. **دل:** سەرچاوەی خوینی لەش . **سەد:** ژمارەی سەد.
کەس: شەخس . **بێ هەوەست کردین:** بێشادی و زەوقت کرین . تاریخ: بەروار ، مێژوو. **تۆم:** مەبەست شێخ مەحمودی نەمرە. دانا: دیاری کرد،نوسیمەوە سمیەغش بو: واتە سالی وەفاتی شێخ مەحمودی نەمر دەکاتە1956
هاوارە: وشەی بانگ کردنە لە تەنگانەدا کە داوای یارمەتی دان لە خەلکی تر بکەیت و هاواری بۆ بەریت .**هەموو:** گشت . شار: مەدینە،ژیان ونیشتەجێ بوونی خەلکیکی زۆربە یەکەوە. **دەشتی :** نازناوی شاعیرە .**کەبەست کردین:** ژیان تالت کردین ،**کەبەس:** واتە گوژارک .

مانا بە پشتی :
ئەی سەروەر و ئەی شاهی سلیمانی بەم کوچ کردنەت و مال ئاوایی کردنەت لیمان بێ باب و بێ خزم و کەست کردین ، لەبەر چی لەو وەختە ناسکەدا تۆ بۆ هەمیشە بێ پشت و پەناو یارو کەسانت کردین،خۆ فریشتەی روحکێشان بە هیچ شێوەیەک بە هاتنی ئەجەلێ هەرکەسێ لێی لاناداتن و دەبێ گیانی بکێشێ ، هەر لەبەر ئەوەشە کەوا تۆ لە گولزاری ژیانی خوتدا ئاوا بێ بەشت کردین ، تۆ کەئەولادی عەلی بووی و هەر خۆشت خۆت کەرراری ئەم رۆژگارانەی خۆت بووی ومرۆیەکی هێژاو مەزنو سەروەربووی، لەگەل ئەوەشدا بەم سەفەرکردنەت بێ هیواو شادی و خۆشی و بێ هەوەست کردین و دلت پی لە ئازار و خەم و پەژارە کردین ، خۆ تۆ جیی شانازی عەرەب و تورک و کورد و گەلانی تریش بووی وا ئاوا بێ پەناو بێ سەروەر و یابەرت کردین ، ئەی باوکی هێژاو مەزن ئەتۆ بۆ ئێمە باوکێکی گەورە بووی و ئێمەی هەژارو بێکەس لە هەموو شوێن و جێگایەکدا بە کۆچی دواییت وا بێ ئاوازو بێ سەرو سەدامابنەوەو دل بە خەم و ئازارو یەنجە یۆت کردین،شتێکی دیار و روونە کە تۆ(........................بەداخەوە بە هۆی

یەشبوونەوە چەند وشەیەک نەخوێندرایەوە) تاوەکو ئێمە بنالێنین ، تۆکە هیواوئاوات و هەتوانی دلی سەدان دەردەداران و دل بە ژانان بووی وائێستاکەش بەم کۆچ کردنەت ناشاد و دوورلە خۆشی و شادیت کردین و بێ تۆی ئازیز و سەروەر ماینەوە،وامنی دەشتی رۆژی وەفاتی تۆم نوسیەوەکە دەکاتە سالی 1956،.هاوارە ئەی خەلکی شاری و دەشتی وا کۆچی دوایی ئەو سەروەرە نەمرە و هێژایە، ژیان تال و پی لە دەردو ئازارو خەمی کردین .

دەشتی وەکو نیشتمانپەروەێکی دلسۆز و بە وەفا بۆ کورد و کوردستان هەمیشە پەرۆشی کارەسات و بە سەرهاتە تال و ناخۆشەکانی میللەتەکەی خۆی بووە تا توانیویەتی لە پێگەی نوسین و شیعرو خوتبەکانی یۆژانی هەینیەوە خزمەتی بە کێشەی میللەتەکەی خۆی کردوەو باسی ژیانی کومەلایەتی و هەلس و کەوتی یۆژانەی خەلکی کوردەواری کردووە و هیچ ترسێکی لە داگیرکەران و زۆردارانی کوردستان نەبووەو هەمیشە چقلی چاوی چەوسینەرانی گەلی کورد بووە،هەروەک شیعری بۆ یەکگرتن و یاپەیین وهیوای سەرکەوتنی شۆیشەکانی گەلەکەی نوسیوە،ئاواش بۆ کارەسات و یوواوە تالەکانی کوردستان دلی سوتاوەو هەستی پاکی خۆی بە شیعری نیشتمانپەروەری دەربییوە، دەبینین کە بە وەفاتی زاتێکی وەک شێخ مەحمودی نەمر لە یۆژگاران و سەردەمی ژیانی دا چۆن دەروونی خۆی والا دەکاتەوەو خەم و ئازار دای دەگرێت و دەردی دلی دەردەبیێت و شین بۆ نەمان و کۆچی دوایی قارەمانێکی وەک شێخ مەحمودی نەمر دەگێیێ و گەلی کورد بە خاوەن پرسەو لە دەست دانی سەروەرێکێکی ئاوا مەزن دەزانێت و ئازار و خەم و دلتەنگی دای دەگرێت ویەنجی دەدات و یادی وەفاتی سەرکردەیەکی وەک شێخ مەحمودی نەمر دەنوسێتەوە و ئاخ و حەسیەتی دەروونی خۆی دەر دەبیێت و باسی وەفاتی ئەو زاتە مەزنەیە دەکاتن دەشتی لە سەرەوەی ئەم شیعرە نوسیویەتی و دەلێت(دەشتی لە خوسوس وەفاتی مەلک نقاب شێخ محمودی سلێمانی خودا عەفووی بکاتن).

دەشتی نیشتمانپەروەر و دلسۆز بۆ خاک و نەتەوەی کوردی چەوساوەو بێ مافی ئازادی و سەربەخۆیی هەمیشەتێنووی ژیانێکی پی لە سەربەرزی و یزگاری و ئازادی کورد و کوردستان بووەو لە یۆژگاروانی خۆی دا هەستی بە ژێر دەستەیی و نەبوونی مافی ئازادی کورد کردووە و بۆ سەرکەوتن و سەربەرزی گەلی کورد هانای بردۆتە بەر شیعری نیشتمانی و وتارەکانی یۆژی هەینی و ئاگادار کردنەوەی یۆلەکانی میللەتی کورد و داوای یەکێتی و هەول و خەباتی لە پێناو ئازادی و سەربەخۆیی کوردکوردستتان ی کردووە..

*

بۆ یارەکانی کـــۆن

بــۆ یــارەکـانی کۆن و بەگزادەکانی ســــــــەروەر
ئـەم نامە وا دەنێـرم پــڕعەترو پڕ لە شـــــەککەر

ئـــەولادی مــیری مــیران ئـــەولاتـری وەزیـــــران
بیســـتومـە مــیرە ئێسـتا شێربەچچەکـاکە ئەنــوەر

خـــاوەر زەمیـنە ئێسـتا ڕوناتـــریـنی لەهـــەرجــێ
باعیس بە شێروخورشید شــــومشادی پڕلەجەوهـەر

تائەولە پشت گـەلی بێ دوژمن کەمشـــت گەلی بــێ
یەک لەحزەنابێ هیچ کەس تاجی بچێتە ســەرســەر

شـــێرزاد و شـیر لە شــێخزاد نیشانەبۆ ڕیاســەت
بۆنامی دەســـــت و خەنجەر بۆ جامی پڕ لەکەوســەر

یاڕەببی تەخت وبـەختی بۆ ئێش وکاری ســـەختی
هەردەم هەبێ لە دونیـا تـــا وەقـتی ڕۆژی مەحشەر

دل هاتە ســــــــەر هەوایی بێـتواتە بۆ نـــەوایی
بولبول لە گەل جودایی بۆ نەغمــە هـــاتە بەر دەر

ڕوباری پـڕ شـــــــەیابی بن زیخ و ئاوەکـــەیتی
کانوویی ڕیسـە حـــەوزی کانـی مەحـــانە گەوهەر

بۆ گەنجـەکانی کاڕەش ســەد قــافلـەیی سەلامـم
بۆمەردەکانی بێ غەش دانێ ســـەبادانێ لە وێندەر

لەئیخـــــــــتیارەکانی ئەووەل دەبێ چ کەسـیان
مـابێ کە بــۆی بنێرم ســەلامی خوای ئەکبــەر

بیستومە عالیــاغــە و مەحمــودی حاجــی عـەولا
مردوونە، خــوا عـــەفویان بکا لە هەر موکـــەدەر

زانیومە ماوە حـــــەمـدەن ،ئەولادی ئاغا مەحمـود
ئەحمـەد لە عالیاغەش قـــــادر نەجیب و ئەفخـەر

خدریش لەحاجی عەولا ماوە بچـــێ لە جێی ئـــەو
تەوفیق بکا لە بۆ وان هـــەردەم خودا مـوقـــەددەر

ئایـا دەبـێ، حـــەمەد مســـــــتـەفا لەوانە مـابـێ
پڕلە نەشـــئەونەوا بێ،لەو عەسری بێ سـەروبـەر

قـادر کوڕێکی ئەحـــــــمەد نابۆ لەوێ بوو لـەوەدەم
یاڕەببی خـوایە بیکەی بۆ ئیشـی دین مـوزەففـــەر

دەشتی کـــە یـادی ئێوەی ســـەبا بەسـەر دەهـێنێ
کوورەی دلی دەســـوتێ ئـــاهـی دەگـــاتە وێنـــدەر
*

مانای وشەکان:
یارەکان : هەڤالەکان ،خۆشەویستەکان ، **کۆن**: دیرین . بەگزادەکانی **سەروەر**: رۆلەمەزنەکانی هێژاو خۆشەویست .
ئەم نامە: ئەم پەیامە، ئەم نوسراوە .**دەنێرم** : وەیێ دەکەم .**پێ** : تەژی . **عەتر** : بۆنی خۆش ، گولاو . **شەککەر** : شیرینی ، شەکر .
ئەولادی : کویانی ، یۆلانی . **میری میران** : سەرکردەی سەر کردان ، پاشای پاشایان گەورەی گەوران . **ئەولاتری** : لە سەرەوەتری ، لە هەورازتری ، لە پێشتری ،بەرزتر. **وەزیران** : شالیاران .
بیستومە : زانیومە ،گوێ بیست بوویمە، گوێم لێ بووە . **میرە**: سەرکردەیە، گەورەیە.**شێر بەچچە**:مندالی شێر،رۆلەی شێر،.**کاک** :براگەورە.**ئەنوەر** : مەبەست ناوی ئەنوەربەگی بێتواتەیە.
خاوەن : ساحێب . **زەمین** : زەوی ،**خاوەن زەمین** : بە مرۆی مەزن دەلێن ،ئەو کەسەی کە مرۆیەکی لێ هاتوو و گەورە و خاوەن پایەی بەرز بێت ، مرۆی مەزن.
ئێستا:هەنوکە، ئەلئان .**یوناترین** : یۆناک ترین . **هەرجێ** : هەر شوێن .
باعیس : هۆ ، سەبەب . بە شیرو خورشید :ئەمەش هەر کنایەیە بۆ گەورەیی و پایە بەرزی،شیر، ئامرازی شەیە، خورشید، خۆر،یۆژ.**شومشاد**: درەختێکە کە هەمیشە سەوزە و بریقەدارە و

دارەکەشی زۆر پتەوە شتی نایاب و جوانی لیَ دروست دەکریت و لە جەنگەلەکان دا زۆرە کە ناو براوی بەو دارەوە تەشبیە کردوە.**پی لە جەوهەر**:لێرە مەبەست مرۆی خاوەن غیرەت و توانا و بە شەیەفە، زیرەک و ژیرو وریا.

تائەو: هەتاکو ئەو،ئەو تاوەکو.**لە پشت**: پشتیوانی ، پارێزەری . **گەلی بێت**:میللەتی بێت . **دوژمن** : نەیار،یەقیب . **مشت** : پی ، تەژی . گەلی : دۆل ، دەربەند .

یەک لەحزە:سانییەیەک،چرکەیەک .**تاج**: ئەو کلاوەیە کە پاشایان لەسەری دەکەن نیشانەی پاشایەتییە . **بچێتەسەرسەر** : لە سەری بنیَ ،لە سەری بکات .

شێرزاد:،ناوە،یۆلەی شێر ،دلێر ،ئازا.**شیر**:مەبەست شیری دایکە.**شێخزاد**: لێرە مەبەست کچی گەورە پیاوانە کە دایکی ئەنوەربەگە.**نیشانە**: بەلگە.**بیاسەت**: سەرکردایەتی ، یابەرایەتی .

بۆنامی : بۆ ناوبانگی ، بۆ دیاربوون ،بۆ گەورەیی. **دەست و خەنجەر** :خەنجەر بە دەست ،کنایە لە ئازایەتی و نەترسان و سەروەریە. **بۆجامی** : بۆ بادەی ، بۆ جامی سەروەری، **کەوسەر**:مرۆی گەورەو میهرەبان و ئازا،ناوی یوباێکە لەبەهەشت.

یایەببی : ئەی خودایە.**تەخت** :کورسی .**بەخت** : شانس . **ئیش و کار** : کار وبار **سەختی** : گرانی ،ناخۆشی .

هەردەم : هەمیشە . **هەبیَ** : مەوجودبێت . **لە دونیا** : لە جیهان .**تاوەقتی** : تاکاتی یۆژی.**مەحشەر** : یەستاخیز ، واپەسین .

روبار : نەهر ، چۆم .**پی** : تەژی ،مشت . **شەراب** : خواردنەوە .**بن** : ژێر. **زیخ** : شن ،وردەبەردی زۆر ورد .

کانووی ریس: ناوی کانیەکە لە بێتواتە .**حەوزی** : شوینی ئاوە کە لێی کۆ دەبێتەوە.گۆمی ئاو . **کانی مەحان**:ئەمەش هەر ناوی کانیەکە لە بێتواتویە .**گەوهەر** : ئەسل ، نەژاد ،بەردێکی بە نرخە وەک مرواری و ئەلماس و فەیروزە .

بۆ گەنجەکانی : بۆ لاوەکانی . **کایەش** : ناوی تیرەیەکە لە کوردەواری .**سەد قافلە**:سەد کاروان . **سەلام** : رۆژباش , سلاو .

بۆمەردەکانی: بۆ پیاوەکانی ، بۆ ئازاکانی ،بۆدلێرەکانی .**بیَغەش** : پاک ،دلسۆز .بیَ فرت و فێل . **دانیَ سەبا** : سروە لە وێی دابنیَ ،سروە بیبە . **لەوێندەر** : لەوشوێنەمەبەست ئاوایی بێتواتەیە.

لە ئیختیارەکان :لە گەورەکان ، لە بە سالاچووەکان ، لە پیرە مێردەکان.**ئەوەل** :پیشان یەکەمجار .**دەبیَ ئێستا** : ئێستا دەبیَ . **چ کەسیان** : کێیان ،کامەیان .

مابیَ : نەمردبیَ ،لە ژیاندا مابیَ .**کە بۆی بنێرم** :تاوەکو رۆژباشی لیَ بکەم ، سەلامی بۆ بنێرم ، هەوالی بپرسم .**خوایی** : یەزدانی . ئەکبەر : گەورەتر ، زۆر هێزا .

بیستومە : زانیومە:**عالیاغە و مەحمودی حاجی عەولا**:ناوی ئەو ناسیارانەی دەشتینە کە لەو سەردەمانەی لە بێتواتە بوونە و لە کاتی نامە نوسینەکەیدا مردوون و نەماون.

مردوونە : نەماون :**خوا عەفویان بکات**:خوا لیٚ یان ببوریت **.لە هەر موکەددەر**: لەهەموو گوناهێک ، لە هەر نالەباریەکی ژیانیان کە کردویانە.

زانیومە: بیستومە.**ماوە** :نەمردوون ،لە ژیان دایە. **حەمدەن** : سوپاس بۆ خوا.

ئەولاد:مندالان .**ئاغا مەحمود** : مەحموداغا ، ناوی یەکێکە لە بێتواتە ژیاوە .

ئەحمەد لە عالیاغە:ئەجمەدی کویی عالیاغە.**قادر**:ناوێکە،**نەجیب** :بەڕیز ،روح سوک.**ئەفخەر**:جێی شانازی ،شایستە.

خدرلەحاجی عەولا: خدری کویی حاجی عەولا.**بچیٚ لە جێی ئەو**:جێگەی ئەو بگرێتەوە.

تەوفیق:سەرکەوتو.**بکالەبۆوان** :بۆئەوان وەدیبێنیٚ .**هەردەم** : هەمیشە **موقەددەر**:یوداو،پێشهات .

حەمەد مستەفا:ئەمەش هەر ناوی یەکێکە لە دانیشتوانی بێتواتە کە لەو سەردەمانەدا لەویٚ ژیاوە و ناسیاری دەشتی بووە ،**لەوانەمابیٚ** : لەوان نەمردبیٚ ، هەر مابیٚ لە ژیـــان و سەلامەتی دا بێت.

پیلە نەشئەو نەوابیٚ :پیلە دلخۆشی و شادی و بەختەوەری بێت .**لەوعەسری**:لەم یۆژگارەی. **بیٚ سەروبەرە**:ناڕێک و نالەبارە.

قادرکویی ئەحمەد نابۆ:ناوێکە لە دانیشتوانی بێتواتە لەو سەردەمانەدا، خەلکی بێتواتەیە .**لەویٚ بوو لەودەم**:لەوکاتە لە بێتواتە بوو.

یایەببی خوا:ئەی خوایە.**بیکەی بۆ ئیشی دین موزەففەر**:بۆکاروباری ئاینی سەرکەوتووی بکەیت .

دەشتی : نازناوی ماموستامەلاخدر عەبدوللا کویی ئەحمەد نانەکەلیە. **کە یادی**: کە بیری . **ئێوەی** :یاناوی دوەم شەخسی کۆیە، هون .ئەنگـۆی . **سەبا** : سـروە شنە. **بەسەر دەهێنیٚ**: دێنێتە یادی ، وەبیر دەخاتەوە .

کوورە:هەر شوینیٚ کە وائاگری تیا بکریتەوە ، کورەی ئاور.**دل** :قەلب .**دەسوتیٚ** : گیی تیا بەردەبیٚ ،ئاگری تیادەکرێتەوە،بە ئاگردادەگیرسیٚ . **ئاهی** : هەناسەی پی حەسیەتی.**دەگاتە وێندەر**: دەگا بەوێندەر،دەگا بەبێتواتە.

مانا بە پشتی :

بۆ یارو خۆشەویستە دیرینەکان و سەروەرانی هێژا و بەڕیز وا ئەم نامەیەم کە پیە لە بۆنی گولاوو شیرینی بۆتان دەنێرم و دەلێم ئەی یۆلەکانی دلێروگەورە پیاوان و لە وەزیران مەزنترو هچژاتر ،من زانیومە کە کاکە ئەنوەری یۆلەی شێر، ئێستاکە گەورەیە و خۆی خاوەنی سەروەری و پی لە یۆناکی و نیشانەی ئازایەتی و دلێریە ، هەتاکو ئەویش پشتوانی میللەتی خۆی بێت و ئەگەر

دوژمنان و نەیاران پیاو پیی دۆل و چیایان بن کەسێک نیە کە تاجی گەورەیی و سەرکردایەتی بچێتە سەری، ئەو کەسەی کەنەوەی شێرە و شیری گەورە ژنانی خواردوە ، بۆ ئازایەتی و یابەرایەتی و مەردایەتی بیَ وێنەیە ئەی خودای مەزن و میهرەبان هەمیشەئەو یۆلەیە سەر کەوتوو و سەرفیرازی بکەیت و هەر پایەداروسەروەر و مەزن بێتن ، هەموو کارێکی سەخت و نالەباریشیان لە بۆیان ئاسان بکەیت و بە سەروەری و گەورەیی هەمیشە لە جیهاندا پایەداربێتن و هەتا یۆژی واپەسین ئەو گەورەیی و سەروەریە هەربۆیان بمێنێتن ، بێتواتەی پی لە شادی و خۆشی ، کە ئـاوی یوونی بن زیـخ و یوبارەکانی سەرتاپای شەیابی بە هەشـت و جوانیە }کانی مەحانْ{ و }کانووی ییسْ{ یش کە تەژی گەوهەرن و ئاوی ژیانن و پـیاو پین لە شادی و بە ختەوەری و کامەرانی،من وا لێرانەوەیا بۆ لاوەکانی کایەش و یارو هەڤالانم سەد کاروانی سـەلام و خۆشەویستی بە سروەی فێنک و خۆش و جوان بۆ تەواوی پیاوە ئازاو دلێر و مەردەکانی پاک و دلسۆزانی ئاوایی بێتواتە دەنێرم ، یەکەمجاریش لە هەوالی هەموو بە سالا چووەکان و پیرە مێردەکان دەپرسم ، کە نازانم ئێستاکە کێیان ماوە و کێان مردوە تاوەکو سەلامی خوای مەزنیان بۆ بنێرم و یەکەیەکە ناویان بەرم و بیان نوسمەوە، بیستومە کە عالیاغە و مەحمودی حاجی عەولا نەماون و مال ئاواییان لە جیهاندا کردوە و لە خوای گەورەش داواکارم کە لە هەموو گوناهێکیان ببوریَ ، بیستومە کە مندالانی ئاغە مەحمود و ئەحمەدی عالیاغە و قادری نەجیب وئەفخەر و خدری حاجی عەولا ماون و لە خوای دلۆڤانیش داواکارم کە لە هەموو خەم و ئازارێک دا بە دوور بن و هەردەم لە شادی و خۆشی دا بژین و دوورلە هەموو گیر و گرفتێک بن و بیَ وەی بن،من ئێستاکە نازانم ، ئایا دەبیَ کە حەمەد مستەفامابیَ و لەم یۆژگارە نالەبارە دا شاد و خەندان بێت؟ هەروەها قادری ئەحمەدنابۆش کە لەو سەردەمانەدائەویش لە ویندەر بوو و لەویَ دەژیاو ئێستا دەبیَ چۆن بن، ئەی خوایە هەمیشە بۆ کارو باری ئاینی تەمەن درێژو سەرفیراز و سەرکەوتو بن ، لیرە واتە لە شاری هەولێرەوە کە سروە یاد و بیرەوەری ئێوەی لە بێتواتەوە بۆ دەشتی دینیَ و هەمو خەلکی ئاوایی بێتواتە دینێتەوە ناو خانەی خەیالم و یادیان دەکەمەوە ودلم وەکوکورەی ئاور بۆ ئەوێندەر دەسوتێت و ئاە و نالەم وا ئەوەندە بەرز دەبێتەوە کەوا دەگاتە لای ئێوەی هێژاو خۆشەویستەوە.

دەشتی ماوەیەکی زۆر لە ئاوایی بێتواتە دەرسی خوێندووەو گەلیَ دۆست و یارانی لەو ئاواییە بەجیَ هێشتوەو دیاریشە ئاوای بێتواتەی گەلیَ لا خۆش بووە و گەلیَ جاران باسی ئەو ئاواییەو مێرخاسی و چاکە و دلسۆزی و نیشتمانپەروەری خەلکی ئاوایی بێتواتەی بۆ ئێمە دەگێیایەوەو دەیگوت لە ماوەی ژیانی فەقێیاتیم دا تەنیا شوێن کەوا زۆر بە لامەوە دلگیر و خۆش بووە ئاوایی بێتواتە بووە جگە لەوەش خەلکی ئەو گوندە هەتا بلێی دلۆڤان و یێزدار و دلسۆز و خانە خویَ بوون وپیاوەتی

ئازایەتی و مەردایەتی تەواوی خەلکی بێتواتە ئەوەندە زۆرە کە بە نوسین و زار ناتوانرێت و پی بە پیستی خۆیانیان بدەیتێ ،دەیگوت من هەرگیز چاکەو مەردایەتی و دلێری خەلکی ئەو ئاواییە و یارو دلسۆز و خۆشەویستەکانم لە یاد ناکەم و هەتا ماوم باسی پیاوەتی و چاکەو گەورەیی ئەو خەلکەی ئاوایی گوندی بێتواتە دەکەم و بەرامبەر هەموو یەکێک لە و کوردە پاک و دلسۆز و نیشتتمانپەروەرانە وەفادار و دلسۆزم.

دەشتی لە سەرەوەی ئەم شێعرە وای نوسیوە(کاغەزنامەی دەشتی بۆ جەنابی میران ئەنوەر بەگ وبەعزێ برادەران لە بێتواتە) کە بە داخەوە یۆژی نوسینی ئەم شیعرە نەنوسراوەتەوە بەلام ئەم شیعرە دەگەیێتەوە یۆژگارانی دوای دوور بوونەوەی دەشتی لە گوندی بێتواتەوەو گەیانەوەی بۆ شاری هەولێری دیرین..

*

بۆنیگبەتی ئەم میللەتە

بۆ نیــگـبەتی ئەم میللەتــە بی جـــانە دڵــی مــن
بـۆ میـللـەتی ئـازوردە لـە زەلیـانــە دڵــی مــن
بـۆ حیـددەتـی ئەم کوردە لە تـرسانــە دڵی من
بـــۆ زیللـەتی ئەم کـوردە لە گریـانە دڵــی مــن

کوردینە وەرن شـــەربەتی رێکی بە دەمـاکــەن
ئەم مولکەلەدەســت عالەمـی بێگانە ڕەهـاکــەن
یەکـدی مـەکوژن ڕوویی سەناییع لـەهەوا کــەن
بــەم ئـاووری ناکـەیە ســــوتـاوە دڵــی من

خاکی وەتـەنی ئێـوەیـە هەردەم کـەدەنـــالـی
سـەد حـەیفە کـە ئەم مەعدەنە ئەڕوا بە بەتــالی
ئەمـیۆکـە ســــبەی دێتەوە بۆ حەیبی شیمـالی
بۆ سـەنعـەتی تـەییــارەیە هـــاواری دڵـی مــن

تەندوورە مەکەن ڕۆژی بەســــەرکەوتنە ئـەمڕۆ
جـــەنبوورە مەکەن ڕۆژی وەدەرکەوتنە ئـەمــڕۆ
سـەم تورە مـەکەن ڕۆژی ســەعی کـردنە ئەمڕۆ
بۆ ســــــینەمای ناتیقـە بێ نــوتقــە دڵی من

داســــووک و تەورداس و دەمپێمـەڕە تـاکـەی
دەرۆزە و و پــاڕانەوە و بێ پـــارە هـەتــاکەی
ئەم مولکەلەدەســــت لەندن و ئاسوچرە هەتاکـەی
مـەعـروفـی ئە لـەتـریک و فـەنەرگـازە دڵی مــن

گــوگردە ئەســـــوتێــەوە ئەمـڕۆ لـە زەمینـا
ئینـگلتەرە هــــات و وەری گـــرت و لـە دەمی نـا
ئێـــــوەش بە هەموو دەم سەرو مال و لە یەهینـا
شـــــیواوی کـەبـابی جگــەری کوردە دڵی من

لۆکەی وەتـــــەنی ئێوەیـە ئەمــیۆ بووە دینار
یووحی وەتەنی ئێوەیە ئەم فلســـــــی خـەریـــدار
بەم حالەیە دەشــــتی کـە دەبیٚ عـــاجــز و بیمـار
هەردەم کـە خـەفـەتخـان و بـرینـــدارەدڵی مـن
*

مانای وشەکان :

بۆنیگبەتی: بۆبەدبەختی ، بۆرەنج و ئازارو کوێرەوەری،بۆبیٚ شانسی.**ئەم میللەتە:** مەبەست میللەتی کوردە **بیٚ گیانە:**بیٚ هەست و رۆحە.**دلیمن:**قەلبی من،گیانی من. **بۆمیللەتی:** بۆ قەومی ، بۆ خەلکی ، بۆگەلی.**ئازوردە:**یەنجدیدە، ژێردەستە، دلتەنگ . **لە زەلەیانە:**لە ترس و بیم دایە .لە پەژارەو ئازاردایە لە نا ئارامی و دلتەنگی دایە.**دلیمن.** قەلب و هۆش و بیرو هەستی من .

بۆحیددەتی :بۆتویەیی و غەزەب و میحنەت .**ئەم کوردە:** ئەم کورد گەلە **لە ترسانە:** لە ترس و نارحەتی و نائارامی دایە . **دلیمن:** دل و هەست و بیری من .

بۆزیللەتی: بۆ چەوساوەیی ،بۆخەتای،بۆلەخشتەچوونی،بەمانای ژێردەستەیی و بەدبەختی و پەست بوونیش هاتووە.**ئەم کوردە:** ئەم گەلە کوردە. **لە گریانە:** لە زاری و شین یۆیۆدایە. **دلیمن:**قەلبی من،هەستی من هۆش و بیری من .

کوردینە: ئەی گەلی کورد.وەرن:بێن ،هەستن ،یووتێکەن **شەربەت:**خواردنەوەی شیرین .**ییکی:**یەکیتی ، یەکبوون . **بەدەماکەن:**بخۆنەوە،نۆشکەن .وەدی بێنن **ئەم مولکە:**ئەم خاکە،ئەم سەروەتە،ئەم نیشتمانە. لەدەست: لەچنگ،لە ژێردەست **عالەم:**خەلک .**بێگانە:**نامۆ،غەریب،بیانی **یەهاکەن:**ئازادبکەن یزگار بکەن ،سەربەخۆی بکەن.

یەکدی:یەکتر،یەک و دوو،خۆیی .**مەکوژن:** لەناومەبەن. **یوویی:**بەرەو. **سەنایع:** پیشەسازی **:لەهەواکەن:**بەرز بکەنەوە، لە ئاسمان کەن،بەرەوپێشەوەی ببەن **بەم ئاووری:**بەم ئاگری .**ناکەیەیە:**ئالودەیە،شیواوەیە خراپەیە **سوتاوە:**بەگیسوتاوە،برژاوە،گیی گرتوە.**دلیمن:** هەستی من دلیمن، بیروهۆشی من .

خاکی:زەوی ، زێدی ،واری. **وەتەنی:**نیشتمانی،واری ،ئاخی. **ئێوەیە:** هونە،یاناوی دوەم شەخسی کۆیە .**هەردەم:** هەمیشە،لە هەموو کاتێک .**کە دەنالی:** کە هاواریەتی ، لە تاو ئازار و یەنج نالاندن .

سەد:سەدکەیەت،سەدجاران.**حەیفە:**ئەسەفە،مخابنە. **مەعدەن:** کان ،ئەو کانانەی کە لە نژێر زەوی دایە وەک نەوت و زێی و ،ئۆیانیۆم و ئاسن و شتی تر.

ئەیوا:دەیوا، ون دەبیٚ،دەبردریٚ .**بە بەتالی:** بەخۆیایی،بەبیٚ ســود، بە فییۆ.بەلاش .

ئەمیۆکە:ئەویۆکە،ئەمیۆژەی کە تیا داین.**دێتەوە:**دەگەیێتەوە . **بۆحەیبی:**بۆ جەنگی ، بۆشەیی . **شیمالی:**سەرو،کەمەبەست کوردستانی باشوورە.
بۆسەنعەتی:بۆ پیشەسازی ،بۆ دروست کردنی .**تەییارەیە:** فیۆکەیە، بالافیە.
هـاواری: بانگ کردن،هاوار لە تاو ژان و ئازاران،دادو فیغان.**دلیمن:**قەلبی من، هەست و بیر و هۆشی من .
تەندوورەمەکەن:خۆمەخافلێنن ،خۆتان لە بیرمەکەن . **ی.رۆژی:** کاتی،یۆژگاری.
بەسەرکەوتنە:بەسەر دوژمنان زال بوونە، رزگاری و ئازادبوونە. **ئیمیۆ:** ئەویۆ،ئیرۆ.
جەنبوورەمەکەن : خۆتان مەبەستنەوە و هەولێ بدەن ،بەو لغاوەش دەلێن کە بـۆ ئەسپی بەکاردێنن ،.**یۆژی:** کاتی. **بەدەرکەوتنە:** وەختی دیاربوونە،کاتی ناوبانگ دەرکردنە.**ئەمیۆ:**ئیرۆ ،ئەم یۆژە،ئەم کاتە.
سەمتۆرە:شەرم مەکەن .**یۆژی:**کاتی ،وەختی،دەمی.**سەعی کردن:**کۆشش کردن، هەولدان تێکۆشان.ئیمرۆ:ئیرۆ،ئەمیۆ .
سینەما: سینەمای فیلم و شوێنی بینیی فیلم و نمایش و تابلۆو حەیەکاتی هونەرپیشان بە هۆی دەزگای کامیرا و کارەباوە. **ناتیق:**خاوەن گوفتار،قسەکەر .**بێ نوتق:**بێ قسە لە حەژمەتان .واق ویماو لە تاوان **دلیمن:**هەستی من هوشی من ،دلی من ..
داسووک:ئەوئامرازەیە کە بە شێوەیەکی زۆر سەرەتایی بۆ دروێنە بە کاردێت
تەورداس:ئەوئامرازە دەست کردەیە کە بۆکاروباری دار بیین و وردکردن وبیینی شتی تر پەلپەل کردنی شتی یەق بە کار دێت .**دەمپێمەیە:**ئەو ئامرازەیە کە بۆ هەلکەندن وچال کردنی زەوی بە کار دێت . **تاکەی :** هەتا کەینێ .
دەریۆزە:داوای پول و پارە کردن و دەست پان کردنەوە بۆ ژیان بۆ خەلک،دەرۆزەکردن.**پایانەوە:**خۆ دەخیل کردن و پەستی نواندن .**بێ پارە:** بەبێ پول و ژیان .**هەتاکەی:** تا کەنگی ، هەتا کەینێ.
ئەم مولکە: ئەم خاکە، ئەم نیشتمانە . **لە دەست :** لە چنگ ، لە ژێردەست . **لەندەن:** مەبەست ئیستعماری بریتانییە ،**ئاسوچرە:** مەبەست سویسرایەئەو وەلاتەیە کە پەیمانە شومەکانی دژی کوردی لێ بەستراوەو بییاری مانەوەی کورد بەبێ وەلات و دەولەتی لێ دراوە بۆ بەرژەوەندی عوسمانیە داگیرکەرەکان .
هەتاکەی: تا کەنگی ، تاکەینێ.
مەعروفی : ناسراوی . ئەلەکتریک:کارەبا، ئەلەکترۆن .**فەنەرگاز:** چرا و دەزگاکانی یۆناکی و کار و باری تر کە بە گاز کار دەکاتن . **دلیمن:** قەلبی من ،هەستی من .
ئینگلتەیە:بریتانیا،ئینگلیز. **هات و :** گەیشت ،هاتە مەیدان. **وەری گرت:**داگیری کرد، دەستی بە سەراگرت .**لەدەمینا:**خواردی ، بردی ،قوتی دا، لە زاری نا،یان لە خوێنی نا .

ئێوەش: ئەنگۆش،هونیش ،یاناوی دوەم شەخسی کۆیە .**بە هەموودەم:** لە گشت کاتێ.**سەر:** یەئس .**مال:**سەروەت،دارایی . **لە یەهینا:**لەگرەودانا.
شێواو: تێکچوو،بلاو،بێ سەرو سامان .**کەباب:**قیمەی بە ئاگربرژاو. **جگەر:** هەناو
کورد:میللەتی کورد ،خەلکی کورد،ئەو میللەتەی کە 40 ملیۆن کەسە و تا ئێستا مافی ئئازادی و سەربەخۆیی لێ حەیام کراوەو داگیرکەرانی کوردستان خاک و هەموو سەروەت و سامانیان لێ زەوت کردووەو بە دەستی زۆر داری و ستەم دەچەوسێتەوەو لە ناو لانەو کاشیانەی خۆی دا مافی ئازادی و سەربەستی و یەهایی نیە.**دلیمن:**هەستی من ، قەلبی من .
لۆکە: پەمۆ .**وەتەن:**نیشتمان،وار،ئاخ ،هەوار،خاک .**ئێوە:** یاناوی دوەم شەخسی کۆیە،هوون،ئەنگۆ. **ئەمیۆ:** ئیرۆ،ئێستاکە،ئەویۆژەی کەتیا دەژین **بووەدینار:**کراوە بەدینار و خراوەتە بە زایەوە.
یوحی:گیانی.**ئەم فلسە:** بچوک ترین وەحدەی پولی ئیراقی . **خەریدار:** کییار.
بەم حالە: بەم شێوە. **دەشتی :** نازناوی شاعیری هێژا مەلاخدر نانەکەلیە . **عاجز:** خەمبار ،دل بەخەم . **بیمار:** نەخۆش ، پی ئازار و دەرد
هەردەم: هەمیشە، لە هەموو کاتێ. **خەفەتخان:** پی لە خەم و پەژارە و یەنج و میحنەت . **بریندار:** زامدار .**دلیمن:** قەلبی من ، هەستی من .

مانا بە پشـتی:

وا دلیمن بۆ ژیانی پی لە ئازار و رەنج و بەدبەختی و بێ شانسی و چەوساوەیی و نالەباری و زیللەت و یەتێنراوی و بێ سەرو سامانی ئەم کوردە هەردەم پی لەخەم وئازارو دەردو جەفایە لە تاوئەم کوێرەوەری و نەهامەتی وئازارانەی ئەم کوردە گیانم لە بەردا نەماوە و هەمیشە لە نا ئارامی و پی لە میحنەت و ترسدا دەژیم و دل بە خەم و پی لەحەسیەت و ئازار و یەنجم بۆ گەلی کوردی هەژار و چەوساوەی ژێر دەستی نەیاران.

ئەی گەلی کورد وەرن هەموو لە هەمووبە یەکەوە یەکتری بگرن و دەست لە ناو دەستی یەک بنێن و ئەم خاکە یەنگینەی کوردستان لە دەست بێگانەو داگیرکەران یزگار بکەن و ئیتر بەسە چیتر یەکتر مەکوژن و یوتان لە پێشکەوتن و سەربەرزی و سەرفیرازی بکەن و پیشەسازی کوردستان بەرەو پێشەوە بەرن و بەرزی بکەنەوە و یۆ وەلاتی خۆتان زاناو ژیروهوشیارو دلسۆزبن ،وادلی من لە تاواگەلی کورد و کوردستانی داگیرکراو و بە ئاگر وێرانەسوتاو و خاپوور کراو و نەبوونی ژیانێکی ئاسودەو پی لە شادی و خۆشی و نەبوونی یۆناکی کارەباو دواکەوتوویی ئەم کورد وکوردستانە هەردەم دەسوتێتن و گیی تێ بەر دەبێت.ئێوە وا دەبینن کەوا خاکی کوردستانی باوک و باپیرانی ئێوەیەکەوا ئەمیۆکە وا هەموو دارایی و پارەو گووگردی لی دەبردرێت وسەروەت و سامانی ئێوەیە وا دەدزرێتن و بە تالان دەبردرێت ،سەد حەیف و مخابنە کەوا ئەم هەموو کان و مەعدەنەی کوردستان ئاوا

بە فیرۆ دەیوات و دوژمنان وادەیبەن وتالانی دەکەن ، گەلی کوردیش هیچ سوودێکی لێ وەرناگرێتن و لێی بێ بەشە، هاکا بینیت دیسانەکە نەیاران و دوژمنان بۆ پەلامار دان و شەیی کورد وکوردستان هاتنەوە، هەر بۆیەشە و لە بەر ئەوەشە کەوا دلی من هەمیشە پی لە پەژارەو رەنج و ئازارە و بۆ پێشکەوتن و گەیشتن بە پیشەسازی و فرۆکە دروست کردن و یوو لە ئاسمان کردن وبەرەو پێشەوە چوونی زانست و تەکنیک و زانیاری لە کوردستان دا وا هەردەم داد و هاوارو فیغانیەتی ، دەسابەسە چیتر ئاوا بێ سود و بێ کەلک مەوەستن ،وا ئەمیۆکە یۆژی بەسەر کەوتن و یۆژگارانی پێشکەوتن و سەربەرزی میللەتانە ، تاکەی ئێوەش ئاوادوا کەوتووو نەزان و هەروا لە داواوە دەبن و بەم شێوەیە وا بێ بەرهەم و سود بۆ میللەتی کورد دەبن ، بەسیەتی چیتر ئاوا خۆتان مەخافلێنن وچیتر بەم شێوەیە نالەبارە بەبێ سودوقازانج بۆ کورد و کوردستان مەبن،ئەمیۆکە یۆژی ئەوەیە کە خۆتان وەدەر بخەن و ئازادی و سەربەخۆیی وەدەست بێنن وکوردستانی خۆتان یزگار بکەن بەسە هەتاکەی وا بەم جۆرە چاو دادەگرن و چەوساوەی دەستی نەیاران و داگیرکەران دەبن،ئەمیۆ یۆژی هەول و خەباتە یۆژی یاپەیین و رزگار بوونی گەلانە لە ژێرچنگی داگیرکەران ونەیاران دا، وا دلی منی پی لە ئازار و خەم لە تاو سینەمای دەنگدارو سیمای پێشکەوتن وزانیاری سەرچاوەی شارستانیەتی و پی لە پێشکەوتنی ئەم یۆژگارە بێ هەست ونستەوە لە ناو خەم و یەنج و نەهامەتی دایە.

ئەی یۆلەکانی گەلی کورد هەتاکەینی هەرئاوا بە دوا کەوتویی و نەزانی دەمێننەوە،تاکەی داسوک و تەورداس و پێمەیرە ئامرازی سەرەتاییەکانی کار و کاسبی ئێوە بێتن،تاکەی ئاوا بێ پارەو پول ونەدار دەبن و ئاوا لەبەر داگیرکەران دەست پان دەکەنەوە ولێیان دەپاڕێنەوە،هەتاکەینێ ئەم نیشتمانە جوانەی خۆتان لە ژێر چنگی داگیرکەرانی بریــتانی و سویسرایی یزگار ناکەن ،کوردستانمان وا کارەبا و فەنەرگاز و ژیانی پی لە پێشکە وتن سەربەرزی و سەرکەوتنی دەوێتن .وا ئەمیۆکەکارەباو نەوتی یەش لە جیهاندا دەسوتێتە وەو دونیای یوناک کردۆتەوە، وا ئینگلتەرەش هاتووە و هەموو سەروەت و ســامانێکی ئیمەی بردوو و لێی زەوت کردووین و وەلاتی خۆیانیان پێ بەرەو پێشەوە برد ،ئێوەش وا لە هەمووکاتێک دا سەر ومالتان لە گرەوی ئەوان دایە و خاوەنی هیچ سەروەت و سامانێکی میللی خۆتان و شتێک نین ،بۆیەوا دلی من وەک کەباب برژاوە وو هەمیشە دەسوتێت و زۆر پەرێشان و پەژارەدار و پی لە یەنج و ئازارم، ئەی گەلی کورد سەیرێ بکەن و بیوانن وا لۆکەی نیشتمانی ئێوەیە ئەمرۆکە دەکرێتە دینار وبووە بە پارە و پول و دارایی، وا گیانی نیشتمانی ئێوەیە ئەمیۆ بووەتە ئەم فلسەپی لە نرخ و یەواج دارەی کەمایەی ژین و ژیانی ئەمیۆکەیە وپی لە نرخە و کیباری زۆرەو پی لە بییارە، دەشتی کەوا ئەمانە دەبینێ و وەلاتیشی ئاوا بێکەس و سەر و سامانەو ئاوا

دوا کەوتووە بۆیەکەیە وا هەمیشە خەمبار و دل پی لە ژان و دەرد و یەنج و ئازارو جەفایە.

*

بەو پاکیەی زولفت

بەو پـــاکیەی زولفت دلـەکــەم پـاکیــە ئیمـڕۆ
بەم پـاکیە بێ ئــارەقـــە ئارەق نیــە ئیمـــڕۆ

وا چاکە لە جـــــادوویی ڕوخت بێتە نیشـانەم
ئاوور لە هەناسـەم بــووە سەم زامی تـۆ ئیمـــڕۆ

بەم موعجزە حەققی دلە دەعـوایی عیشـــق کـا
بەیــنی مــــــوژەکانم بووە سۆراوی تــۆ ئیمـڕۆ

لەم ڕۆژەوە سـۆلی تـۆ لەسەرســـــەر ئەخشێنم
ڕووحم لە ســـەفا کەوتە جـــەفا تــاوەکوو ئیمڕۆ

سەد دەردو دووسەد میحنەتە هەردەم لـە فـــیراقت
موحـــتاجی تـــەداویمـە بە لـــوقمـــانی تـــۆ ئیمیۆ

بـــێ مــــــایەمە لەو وەقتەوە تالیب بـە دەری تۆم
ســەرمـایـەمە ســـوور مـاوە لـەمن داغی تـۆ ئیمڕۆ

خـۆ جـــەژنەیی قوربانی قـەدی بەرزی تـۆ ڕابـــرد
زالـم وەرە دەشـتی بـــووە قوربانی تـۆ ئیمــــڕۆ

مانای وشەکان

بەو: بەم ، بەئەو،بەوجۆرە **پاکی:** خاوێنی .**زولف:** پرچ، بسک،کەزی . **دلەکەم :** دلی من .**پاکیە :** خاوێنە ، بێ گەردە ، دوورە لە گوناە . **ئیمـRۆ :** ئەمیۆکە ،(پاک جەژنێکیشە کە یەهودیەکان لە هەموو سالێکدا لە سەرەتای بەهاران بە یادی دەرچونی بەنی ئیسرائیلیەکان لە میسر.دەیگرن،واتە جەژنی پاک ، جەژنی فەسح کاتی خۆی کە دەشتی فەقێ دەبێت لە بێتواتەی خوێندوە و دلی بە کچێکی جوولەکەوە بووە و حەزی لێ کردوە، جا دەبێت کە لێرە دا مەبەستی ئەو جەژنـەی پاکی جووەکان
بێت ئەم شعرەی بۆ ئەو کچە دلدارەی خۆیەوە نوسی بێت کە لە ڕۆژی هاتنی ئەو جەژنەیـە دابووبێت) . **بەم :** بەو، بەوشێوە ، بەو جۆرە. **پاکیە:** بەم جەژنەیە، بەم بێ گەردیە ، بەم جوانیە .**بێ ئارەقە:**بێ ماندو بوون ، بەو ئاوە دەلێن کە لە

جەستەی مرۆڤ دێتە دەرێ .**ئارەق**:ئارەقە کردن .**نیە**:بێ هەبوونە . **ئیمێۆ**: ئەویۆکە .ئیرۆکە .

واچاکە: واباشە،چێترە. لە **جادووی**: لە سیحری. **یوخت**: یووت، یوخسارت **بێتە**:ببێتە ، ببێ . **نیشانم** :بەلگەم، دیاربێ.ئامانجم.

ئاوور: ئاگر. **هەناسەم**: پشووم . **بووە**: بویتە . **سەم**: ژەهر . **زام**: برین. **تۆ**: هون،ئەتۆ. **ئیمرۆ**: ئەویۆکە.

بەم:بەو،بەوجۆرە،بەوشێوەیە. **موعجزە**:کارێک کە هەموو کەسێ نەتوانێ بیکات سەر سوی هێنەر. **حەققی**: مافی . **دلە**: دل ،قەلبە. **دەعوایی**: داوایی . **عیشق کا**: دلداری بکات ، ئەویندار بێت .

بەینی:نێوانی.**مژەکانم**:مژەگانم ،برژانگەکانم ،**بووە**:بویتە . **سۆراو**:سووربووە، لە تاوان پێ لە خوێن بووە سوور هەلگەیاوە **تۆ**:ئەتۆ،لە تاوی تۆ . **ئیمیۆ**: ئیرۆ،ئەمیۆ.

لەم رۆژەوە:لەو کاتەوە، لەو رۆژەوە.**ســۆل**:نەعلە،پێلاو،کەوش. **لەسەرسەر**:لەبان سەر،لەترۆپکی سەر.**ئەخشێنم**: دادەنێم پیادەهێنم .

رووحم: گیانم. **لە سەفا**: لە خۆشی .لە شادی .**کەوتە**:بووبە، گۆیابە. **جەفا**:ناخۆشی،رەنج و ئازاروخەم .**تاوەکو**: هەتاکو.تا،**ئیمیۆ**:ئەویۆکە.

سەددەرد:سەدئازار،دەردو ژانی زۆر.**دوسەدمیحنەت**:دوسەد رەنج،زۆر رەنج و خەم و ژانی جۆراوجۆر.**هەردەم**: هەمیشە. **فیراق**: دوور بوونەوە،لێک جیابوونەوە **موحتاج**: پێویست . **تەداوی**:چارەسەری کردن ،هەتوان کردن. **لوقمانی تۆ**:پزیشکی تۆ ، دکتۆری تۆ.**ئیمیۆ**: ئیرۆ،ئەویۆ.

بێمایەمە:بێ سوود و مایەم،بێ دەرامەتم ،پەشێوم . **لەو وەقتە**:لەو کاتە ،لەودەمەوە **تالیب**: داواکار،داخوازی. **بەدەری تۆم**:بە دەروازەی تۆم ،پێویست بە تۆم .

سەرمایەمە: تەنیا سەرم ماوە لە پێتا دابنێم،هەیەتم ، ئەوەی کە هەمە . **ســویماوە**: تەعەجوب ماوە .**سوورهەلگەیاوە**:پــیخوێن بووە. **لەداخی تۆ**:لە هەژمەتی تۆ، لە تاوی تۆ. **ئیمیۆ**: ئیرۆ، ئەویۆ.

خۆ:ئەوا،دەنا.**جەژنەیی**:ئاهەنگ و سەیران.**قەدی تۆ**:بالای تۆ.**یابرد**: بەسەرچوو،نەما.**زالم** : زۆردار.**وەرە**:بێ بۆئێرە. **دەشتی**:نازناوی شاعیرە. **بووە**:بوویتە. **قوربانی تۆ**:گیانبازی تۆ. **ئیمــیۆ**: ئەویۆ،ئیرۆ.

مانا بە پشتی

ئەی خۆشەویستەکەی من لە جوانی زولفی لە بارو پاک و بێگەردی تـۆدا دیارە کە ئەمـیو جەژنی پاکە، ئەمرۆکە، لەم یۆژەدا کەوا جەژنەیە،زۆر باش دیارە کە ئەم هەموو سیمای یازاوە وخاوینی لە باری تۆ ئاوا بە فییۆ نایواتن،. جاباشتر وایە کە ئەم هەموو سیحر و جادویەی کە لە یووی تۆدا دیاری دەدات بێ بە نیشانەی ئەوئاگرەی کەوا لە ناو هەناوو دەروونی من دا هەلدەقولێت و هەناسەی

پر لە ژارو ژانم لە تاو برینانی تۆینازدارم هەلدەمژم.، بەم هەموو جوانی وکارەسەر سویهێنەرانەی تۆیە کەوا هەقی دلە داوای دلداری بکاتن، وا لە تاوو حەژمەتی تۆدا نێوانی هەردوو مژەکانم پی لە خوێنی سوور بووە وهەرچەند دەکەم ئارام ناگرم .

هەر لەو یۆژەیا کەوا کەوشی تۆ لە سەر سەرم دا دەخشێنم و هەمیشە بە یادی تۆوە ژیانی شادی وخۆشیم لێ بووەتە ئازارو رەنج و نەهامەتی ، هەتا ئیمیۆکەش واگیانم پییەتی لە جەفاو سەدان جۆرە ئازار و گەلێ میحنەتی تەژی خەم و نەهامەتی ئەوەش هەمووی لە تاو دووری و جیابوونەوەی تۆیە کەوا پی لە ئازاروجەفاو مینەت و

دەرد و یەنجم ، هەر بۆیەشە کەوا پیویستیم بە تۆی لوقمانی خۆم هەیە کەوا بێیت و برینانم هەتوان بکەیت و چارەسەریەکم لێ بکەیت .

خۆ من لە وکاتەوە کە دلم بە تۆوەیە و داوای تۆی ئازیزم دەکەم ،هەتا ئەمـــیۆکەش هەموو سەرمایەو ژیانێکم بێ سود ماوەتەوە و وا بە داخی تۆو لە تاوی تۆیە کەوا تەزیوم و ئۆقرەم نەماوە.

خۆ ئێستاکەجەژنی بە قوربان بوونی بەژن و بالای تۆ بە سەر چووە و نەماوە ، چونکە ئیمرۆکە وا منی دەشتی بومەتە قوربانی تۆ،دەسا ئەی زالم تۆش وەرەشــادم بکەو دلم لەم هەموو رەنج و ئازارو میحنەتانەدا رزگار و دلخۆش وبەختەو بەختەوەرم بکە و بە ئاواتی دلی خۆم بگەیەنە.

بەریزەی ئەشکی خوینیم

بەڕێزەی ئـەشـکی خوێنینم کەواهەم تاق و هــەم جــووتن
لە نـێو بــــــازاری ڕۆحـانی مەلائیک مــات و مەبهووتن

فــەلەک ســــەد دەورە ڕۆژی زیو لــە مێـزان دادەنێ بۆیـێ
گولستان وگول و شەوبـۆ لە بەختی من هەمــوو ســــووتن

تـەمـاشاکـەن لــەبــانی خونــچەیارم گــەر تەبەسسوم کا
لە نەزمی پــڕ سەدەفـیا چونکە زەمڕووتن لـە زەم ڕووتــن

چـراغی هــەم گـولـی بۆیــێ دەلــێن پـەروانەو و بـولبول
لە داوایی شەبی زولـف و بــەیــانی سینە پــەڕپـووتـن

دلی مەهجــــوروغەوواسی دوو سەد جەیحون جەدەلبـازن
لە بــاسـی لێوی ئـالـی تۆ کە یــاقــوتن وەیا قووتـن

کەتــۆم نــاسی ئومێدم چوون بە جانی خۆم هەبــێ جـانا
کەزام و زەهــری بــێ ڕەحمی لـە دەرهــەق عاشقا خووتن

دەبێ ئەشتەر وەکو دەشــتی هیـلاکی فــیرقـەتـی تـۆبێ
ئــەگـەرنـا چـۆنە زولفی کـافوورت هەردەم لەسەر ڕووتن
*

مانای وشەکان

بەیێزەی: بەیێچکەی ، بە یەک لە دوای یەکی ،بە زەنجیرەی. **ئەشک:**ئەسرین، فرمێسک. **خوینین:**خوێناوی ،پی لە خوێن . **هەمتاق:**یەک یەک ،تاک تاک.دانە دانە. **هەم جووتن:**دوو دوون،جووتەن .

لە ناو:لە داخیل .**بازای:**شوینی کیین و فرۆشتن ،شوینی کۆبوونەوەی کییار و فرۆشیاران .**یۆحانی:**پارسا ، دانیشمەند و پێشەوای مەزهەبی . **مەلائیک:**فریشتە **مات:**بێ دەنگ ،سەرگەردان ،حەیران ،بێ شەوق ، تاریک،شێلو. **مەبهووتن:**سەرگەردانن ،سەرسویماون ،ماتن ، حەیرانن .

فەلەک: گەردوون ،دەورو زەمان .**سەد:**ژمارەی سەد. **دەورە:**گەیان و سویان بە دەورو بەردا. سویانەوە،خی. **رۆژ:**خۆر،**زیو:**تەشبیە بەفلزی زیوە ،**لەمیزان:** لە تەرازوو. **دادەنێ:**دای دەنێ ،بونیاددەنی ،دروست دەکاتن.**بۆیێ:** لەبەرهەندێ لەبەر ئەوە.

گولستان:گولزار:زەنوێر.**گول:**شکۆفەی کراوە .**شەوبۆ:**جۆرێکە لە گول ،ناوی گولە **لەبەختی من:** لە شانسی من .**هەموو :** خی ،گشت . **سووتن:** سوتاون .

تەماشاکەن :بنواین ، سەیرکەن . لەبان :هەردوو لێو ،لێوەکان .**خونچە:**گولی تازە پشکوتو. یار:دۆست .گەر:وشەی مەرجە ،ئەگەر.تەبەسسوم :پێکەنین بزەی لێوان .

لە نەزمی:لە یێک و پێکی ،لە ریکخستنی ، مەبەست ددانەکانیەتی . **پی:**تەژی **سەدەف :** مرواری سپی گیان لەبەرێکی بچوکە کە لە ناو ئاودا دەژی **چونکە:**لەبەرهەندێ .**زەمیووت :** جۆرە بەردێکی نرخدارە کە بۆ جوانی و یازاندنەوەی زێی بەکار دێت و زۆر نایابە. **زەم:**بەخراپ پێ هەلگوتن و باس کردن **رووتن:**بێ زەمن، دوورن لە بە خراپ پێ هەلگوتن .

چراغ:چرا،لالە،رۆناکی .**هەم:**هەروەها.**گولی:**خونچەی کراوە. **بۆیێ:**لەبەرهەندێ .**دەلێن:** دەبێژن،باس دەکەن .**پەروانە:** ئەوبالندە جوانەیە کەپەرو بالێکی ،یەنگینی هەیە و لەسەرگول و گیایان دەنیشێ و شیرەی گول و گیایان دەمژێ هەروها جۆە بالندەیەکی بچوکیشە کە ئاشقی یۆناکی و شەم و لالەیە و شەوانە بەدوای روناکی دا دەچێ و خۆی دەکاتە قوربانی ئەشق و دلداری خۆی و پەی و بالی بە گیی ئەوینی خۆیەوە دەسوتێنێ . **بولبول :**هەمان بالندەی جوان و ئاشقی گولە، هەزارەشی پێدەلێن .

لەداوایی: لە داخوازی ، لە ویستی .شەبی:شەوی .**زولف:** پەرچەم و ئەگریجە،پرچ بسک .مووی سەر،**بەیان:**یۆناکی پیش خۆرهەلات ،شەفەق ، فەجر،سپیدە **سینە:**سینگ ،سەدر **پەیپووتن:** لەناوچوون ،تێک و پیک چوون .

دلی **مەهجور:**دلی جیابۆوە،دوور کەوتوەوە،دلی غەریب.دلی نامۆ.**غەوواس:**ئەوانەی دەچنە ژێر دەریاوە،ژێر دەریاوان، مەلەوانان **دوسەد:** ژمارەی دوسەد.**جەیحون:**ناوی یوبارێکەلە خوارووی عیراق و ئێران. **جەدەلبازن:** کەشمەکەشبازن،بەربەرەکانی کردن.

لە باسی:لە باس وخواس کردنی.لێوی:لەبی.**ئال:**کال،سور. **تۆ:**.مەبەست یارە.کە یاقوتن:کەوا سورن وەک یاقوت وانە. وەیاقوتن:قوت بە مانی خۆراک هاتوە،هۆی ژیانن.

کەتۆم:کەوا تۆم ،بەست یارەکەیەتی.**ناسی:**ناسیم،ئاشناییم لەگەل پەیداکردی.

ئومێد:هیوائارەزوو. **چوون:**یۆیی.**بە جانی:**بە گیانی . **خۆم:**خودی خۆم.

هەبێ:ببێ،پەیدا بێت.**جانا:**گیانەکەم .

کەزام:کە برین وزام.ژەهەر:ژهر،سەم.بێ یەحمی:بێ بەزەیی. **لە دەرهەق**:لە بەرامبەر. **عاشقان**: ئەویندارن.خوتن:عادەتتن.
دەبێ ئەشتەر:ئەشتەر ناوی یەکێ لە یارەکانی پەیامبەرە.**وەکو**:بە وێنەی.
دەشتی:نازناوی شاعیرە.**هیلاکی**:وێلی،ماندووی.فیرقەتی تۆ بێ:جیابوونەوەی تۆ بێ،ماندووی دووری تۆبێ.
ئەگەرنا:ئەگینا،کەواتە.**چۆنە**:کووە.**زولفی کافورت**:پرچی بۆن خۆشت،زولفی وەک کافورت. **هەردەم**:هەمیشە.لەسەر:لە بالایێ، وەسەر.یووتن.یوخسارتن.

مانابە پشتی

سوێندم بەفرمێسکی یەک لە دوای یەکی خوێناویما کەوا هەم تاک و جووتن و لە دیدەکانم دێنە خوارەوە،کەوا لە ناو بازایی دانیشمەندان و زانایان و فریشتەکان دا کش و مات وئارام و بێ دەنگی خۆی دەنوێنێ ، خۆ گەردوون وا بە سەد دەورو یۆژگارانی لە گەیان و سویان دا یۆژی زیوینی ژیان بەخشی وەدی دینێ و بە یێک و پێکی دەی هێنێتە کایەوە،کەچی وا هەموو گولستان و گول و شەوبۆ لە سایەی بەختی یەشی من دا بە تێکیایی سوتاون و پەیپوتن،دەبنواینە یارەکەی من کە لە کاتی بزەو پێکەنین دا چۆن لێوکانی وەک خونچەی تازە کراوەی گول وایەو،لەوکاتەشداکە بە بزەی لێوانیەوە ددانەکانی وەک زەمیوتی دەردەکەون ئای چەندە یێک و پێک و جوانن و لەبارن و هەرلە بەر هەندێشە کە لە هەموو زەمێکەوە دوورن و بێ وێنەیە لە یێک و پێکی دا،ئەو هەروەک چرا یوناکە و وەک گولیش جوانە و نازدار و بۆن خۆشە، بۆیەشە کەوا دەلێن پەروانەو و بولبول لە تاو پرچی یەشی وک شەوی تاریک وسینەی وەک بەیانی یوناک وا پەرێشان و پەیپوتن و خۆیان لە پێناویان دا دەنێن و دەبن بە قوربانی و دەسوتێن و لە تاوان لە ناو دەچن، سەیریکە دلی منی دوورو غەوواسی چاوەکانی فرمێسکاویم کەوا وەک دووسەد یوباری جەیحون وانە ، وا مشت ومبیانە و باسی جوانی و لە باری لێوەکانی سوری وەک یاقوتی تۆ دەکەن،گیانەکەم سوێندم بە گیانی خۆمەوە لەو کاتەوە کە تۆم ناسیوە ئیتر هەموو هیواو ئارەزوێکم چوو ویۆیشت و بوو بە قوربانی تۆوە،چونکە بریننانی پی لە ژەهری بێ یەحمی و بەزەیی تۆ کە لە بەرامبەر ئەویندای و دلداریدا وا بووەتە یەوشت وخووی تۆ، دەبێ ئەشتەری یاری موحەممەد پەیامبەری مەزنی خوداش وەکو منی دەشتی بوویێتن کە ئاوا دل پی خەم و پەرێشانی هیجرەت ودووری وجیابوونەوە و بێ تۆیی بێتن؟ ئەگەر وانیە ئەی بۆچی وا پرچی وەک کافووری تۆ هەمیشە یووی جوانی تۆی پۆشـــیوە و ئاوا لە سەر یوخساری تۆدایە؟.

*

ئەم شیعرەی دەشتی یەکێکە لەو شیعرانەی کە لە سەردەم و یۆژگارانی دەشتی دا زۆربەی فەقێیە دەنگخۆشەکان لەبەریان بوو و بە ئاوازێکی زۆر دلگیر

وشاد لە کۆیو مەجلیسان دا دەیان چیاند وخەلک گوێیان لێ دەگرت،من گەلێ جاران ئەم شیعرەم لە دەنگ و ئاوازی ماموەستا مەلا عوسمان گەزنەیی و گەلێ لە فەقێیەکانی تری یاوکم گوێ لێ بووە کە بە سرود خوێندویانەوە، ئاواز و دەنگی پی لە شادی خوێندنەوەی ئەم شیعرەی سەرەوە لە تەواوی ناوچەی بەیانەتی و دەشتی هەولێر و حوجرەکانی فە قێیان دا هەمیشە دەنگی دەدایەوە و زۆر بلاو بووبوەو گەلێ لە فەقێ و مەلاکان لەو سەردەمانە ئەم شیعرەیان لە بەر بووە.

هەر زۆر لە زوو هێشتان مندال بوو م تازە دەستم بە قورئانی پیرۆز کردبوو کە باەکم ئەم شیعرەی لە بەر پێ گوتم و منیش بەئاسانی و زۆر بە زوویی یەوان و لە بەرم کردو گەلێ جاران لە ناو فەقێیان کە دەبووە گەیە لاوژە منیش ئەم شیعرەی باوکمم بە ئاوازە تایبەتیەکەی خۆی دەچیی و دەمخوێندەوە کە تا ئێستاش ئەم شیعرەم لە یاد نەکردووە و هەر لە بەرمە.

*

بیچارە ماوە دل

بیێچـــــــارە مـاوە دل لـە دووری یارەوە
کەوتۆتە زەنـــجـیری فیـــــــراقـی یـــارەوە

یـاڕەببـی من کێـوی غـەمــم وا بــە رزەبم
هەردەم بـــە ئـــە فسـونی ڕوخـی عــەییارەوە

کـوانی ئـەڕەســـــتۆی ویســالی یـارەکــەم
بـــیَ بـۆ تـەداوی هـــــیجری زەهری مـارەوە

هەرکەس چ بەختێـکی نەبــیَ وەک مـن دەبیَ
دائیــم خــەریـکی فیکــری کــــووفـی لارەوە

بێکـەس دەنـــالم بـــۆ ڕوخـــی گـــول خونـچـەدەم
مـەجنـــــــــونی لـــەیـلم وا لـــە نێـــو بازارەوە

کەیـــخوســـــــرەوم،تاجمـــە ماچـی لە بـەکــەی
گەر بـــیَ نەســــــیبی دلـــی پـی ئەکدارەوە

ئەســـــــــکەندرم گـــەر بیَ بنۆشـــم بادە ییَ
بەم دەس و پــەنجــەی یـاری قەد شــمشـارەوە

ئەی دلبـــــــــەرانی دین بەران دەشـتی ئەگـــەر
سوتا بـگـێرن شــــــــــیوەنـی لەو خـوارەوە

*

مانای وشەکان:

بێچارە:بیَ هەتوان،بیَ چارەســەری کردن، بەدبەخت. **ماوە**: ماوەتەوە.دل:قەلب دەروون. **یار**:خۆشەویست،دۆست . **کەوتۆتە**: گیرودەیە،لە ناودایە.**زەنجیر**:ئەو ئاسنە یان فلزیکی تری حەلقە حەلقەیە
کەبۆبەستنەوەو پەرژین و جوانی و زۆر شتی تر بەکاردەهێندرێت . **فیراق**:لێک جیا بوونەوە،دووری .**یار**:دۆست،خۆشەویست .
یایەببی: ئەی خودایە. **من**:ئەز.**کێو**:چیا.غەم:پەژارە. **وا**: بەو جۆرە، ئەوها،وشەیەکە بۆ دیاری کردنی باسکراو بە کار دێت.**بەرزەبم**:بلند دەبم دەچمە

حەواوە.**هەردەم:** هەمیشە. **بەئەفسوونی:** بە جادووی، بەسیحری ، **روخی:** رووی، چەهرەی،گۆنای.**عەییار:** تەیدەست،زرەنگ ، چالاک و توندیۆ. دلتەی، چاپووک.

کوانی: لە کوێیە، لە چ شوێنێکە .**ئەیەستۆی:**مەبەست هەمان پزیشک و شارەزاو فەیلەسوفی یۆنانیەکە یاری خۆی بەو تەشبیە کردووە. **ویسال :**پێک گەیشتن .**یار:** خۆشەویست، دلدار، هەڤـال .

بیٚ: بێتن.**بۆ:**لای. **تەداوی:**چارەسەری، هەتوان کردن. **هیجر:** دووری . **زەهر:** ژەهر، تـــال .**مار:**مار،.

هەرکەس:هەرکیٚ.**بەخت:**شانس.**نەبـــیٚ:**بێبەش بیٚ،نەی بـێتن. **وەک من دەبێت:**وەکوو منی لیٚ دێت .

دائیم: هەمیشە.**خەریک:**مەشغول. **فیکر:**یاد ، بیر. **کووف:** دەمامک،لێچک ، پـۆشی .**لار:** خوار، ێیچەوانەی یاست .

بێکەس:بیٚ کەس و کار.**دەنالم:** هاوار دەکەم لە تاو ئازاراندا:**بۆیوخی:**بۆ رووی،بـــۆگۆنـــای. **گول:**خونچەی کراوە. **خونچە:**گولی نەپشکووتوو. **دەم:**زار دەو،.

مەجنون: شێت،دێوانە.**لەیل:**دلدار،خۆشەویست. **لەناو:** لەناو تیادا.**بازارەوە:** شوینی کیین و فرۆشتنەوە.

کەیخوسرەو:واتە وەک کەیخوسرەو وام ئەگەر بە ئاوات بگەم . **تاج:**کلاوی پاشایانە کە لە سەری دەنێن .**ماچ:** مەبەست ماچ کردنی یارە. **لەب:**لێو.

گەر: ئامرازی مەرجە .**بیٚ:** بێتن، وەدی بێت. **نەسیب:** بەش ،پیٚ بیان . **دل:** دل **پی:** تەژی . **ئەکدار:** وشەیەکی کۆی عەرەبیە،ناخۆشی ،لێل،شێلو،پی .

ئەسکەندەر: مەبەست ئەسکەندەری پادشای گەورەیە . **گەر:**ئامرازی مەرجە،ئەگەر **بیٚ:**وەدی بێت .**بنۆشم:** بخۆمەوە **بادەییٚ:**جامیٚ،لیوانیٚ، پێکی. **بەم:**ئامرازی هێمایە.**دەس:**دەست .**پەنجە:**پەنجەی دەست .**یار:**دۆست دلدار. **قەد:** بالا. **شومشار:** ئالەتیکی مۆزیکی کوردیە باریک و جوانە،قەد و بالای یاری خۆی پی تەشبیە کردوە .

ئەی:ئامرازی هاوار و بانگ کردنە. **دلبەران:**نازدار و جوان و زیبایان و ئەوانەی کە دلان دەبەن .**دین بەر:** ئایین بەر.ن**دەشتی :**نازناوی شاعیرە.ئەگەر: ئامرازی مەرجە.

سوتا:ئاگری گرت و سوتا.**بگێین:**سازکەن.**شیوەن:** گریان ، زاری، پرسە.**لەوخوارەوە:**لە لای خوارەوە،لای باشوورەوە.

مانا بە گشتی:

دیارە کە دەشتی ئەشقی ئەو لەیلە جوان و شۆخ و شەنگە نازەنینە و کچە جولەکەیە بووە لەو دەمانەی کە لە گوندی بێتواتە فەقیٚ بووە و دەشتی پڕ بە دڵ

ئەو کچە جولەکەیەی خۆش ویستوە و لە کاتێ کە دوپشکێکی پێوە دەدات و هاوار بۆ یارەکەی خۆی دەبات و دەڵێت یاری من بۆ نایەت و چاوم پێی بکەوێت تاکو بیێ بە هەتوانی ئەم ژەهرەی پڕ لە ئازارم . بۆیەشە دەڵێت وا دلی من بێچارەو پڕلە ئازارو ڕەنجی دووری لەیاری خۆشەویستەوەیە و وا کەوتۆتە ناو ئازارو پەژارەی لە یەک جیابونەوەم،ئەی پەروەردگاری من وا من لە تاو رووی دلبەری نازداری پڕ لەجادوویيدا هەمیشە دل پڕ پەژارەو ئازارم و ئەوەندە خەمبارم کە وەک کێوێکی پڕ لە ژارم لێ هاتوە و هەر بەرز دەبمەوەو خەمم لێ دەئالێن ،هەمیشە چاوم لە ڕێگەی یاری خۆمەوەیە و دەلێم کوانی یارەکەی من کە بێت وب ە یەک بگەین و ئەم هەموو ڕەنج و ئازارانەم هەتوان بکات دڵم شاد بکات ئەم و بە یەک گەیشتنەمان بیێ بە ئەرستۆ و تەبیبی دلیمن و دەردەکانی دووری و فیرقەتم کەوەک زەهری مار وایە و بۆم هەتوان بکاتن و چارەیەکم لێ بکات هەرکەسێ کە بێ بەخت و شانس بێتن ئەوا وەکومن دەکات و هەمیشە خۆی خەریکی پۆشی بەسەران و تیلاک خواران دەکات، وا منی بێکەس هەمیشە هاوارمە و لە تاو گۆنای ئەونازدارانەی کە تازە پێ دەگەن و وەک خونچەگول جوانن دەنالێنم ، من دێوانەو وێلی دوای ئەویارەم کە هەمیشە لە ناو بازاڕی خۆشەویستی و جوانی دا بێ وێنەیەو پڕ لە ناز و عیشوەیە، ئەوە بزانن کە ماچی لیوی ئەو یارەی من ئەگەر ببێت و ببێ بە نەسیبم ئەوا من وەک کەیخوسرەوی پادشا وام و لێوی ئەو لە بۆمن تاجی پاشایەتی و سەروەریە ئەم دلەی منی کە هەمیشە پڕ لە ناخۆشی و ئازار و رەنج و نەهامەتیە، ئەگەر بێت و تەنیا بادەیێ بە دەست و پەنجەکانی یاری بەژن و بالا وەک نەی وشومشالەوە بنوشم ئەوا من خۆم وەکوئەسکەندەر وام و پادشای جیهانم .

ئەی ئەوانەی کە دلبەر و جوان و لە بارو نازدار و دین بەرن ،داوای من لە ئێوە ئەوەیە کە ئەگەر منی دەشتی لە تاوان گڕم گرت و بە ئاگری عیشق و ئەوینەوە ســـــوتام

و نەمام و مردم ئەوسا ئێوەش شیوەنی من لەو خوارەوە کە یارە خۆشەویست و دلبەرەکەی منی لێ یە بگێڕن ،تاوەکو یارەکەم بە چاوی خۆیەوە ئەوە ببینێ کەوا بۆ منی سوتاو بە گڕی ئەوین و خۆشەویستی ئەوەوە وا دلبەرانی جوان و نازداران و شۆخ و شەنگەکان شیوەنم بۆ دەگـێڕن و پرسەی مەرگی منی ناکام و یە ئاوات نەگەیشتوویانە.دیارە مەبەستی لەو خوارەوە لای ماڵی کچە خۆشوهویستەکەی جولەکە بوە.

*

بولبولی دل

بو لبلی دل هەســــــتەوە بـەهارە گول شین دەکا
وەقتی نــەسیم هاتەوە لەشـکری چـین مەشـقە ئەکا

هەســــتە بەمەستی بـڕۆ بۆ گول و نەســرینی ڕوو
ســـونبولەی شەب تاسەحەر هەمدەمە شەبنم دەکـا

لەنجەیی خۆشـنامەکەت خۆشـــە لەگـەل نەغمەکەت
شەققەیی تـۆق و کەمەر بەربـەت ونەی شەق دەکـا

مەجلسی بــادە نـوشان ڕوویــی نــەزەر فرۆشـان
لەززەتی دەســتی ساقی شانە لــە دل دەر دەکــا

بەرگی ســەوز ئەپــۆشیٚ دلبــەری نـازک بـەدەن
چی نەیە حەسیەت دەبا دەس کە لە حــەننا دەکـا

جـەمعی مەلەک دێنە دەر فەســلی نەزاکەت کەدیٚ
گــررەیی شەوق و بەزم تەعـزییەیی خـەم دەکــا

مـوژدە لە تۆ دەشـــتیا فیکــری قیــامـەتــی کـرد
قیبلەیی خاس وعــەوام مـەیلـی ویســـــالت دەکـا

*

مانای وشەکان:

بولبول: هەزارە، ئەو بالندە جوانەیە کە ئاشقی گولە. **دل**:قەلب ، بەیاریش دەلێن. **هەستە**: هەستەوەسەرپیٚ. **بەهارە**: وەرزی نەزاکەتە ، کەژی بەهارە. **گول**:خونچەی کراوەی. **شین** : گریان و یۆیۆ،زاری. **دەکا**: ئەنجام دەدا. **وەقت**: کات . **نەسیم**:بای سروە،بای شنە. **هاتەوە**:گەیایەوە. **لەشکری**:سوپای. **چین**: گیاو گۆلی بەهاران. **مەشق**:تەمرین،یاەێنان . **سونبولە**: گولێکە. **شەب**:شەو . **تا**: هەتا. **سیحەر**:بەیان **هەمدەمی**:هاوپێیەتی. **شەبنم**:خوناوە. **دەکا**:پێهەلدەستیٚ،دروست دەکاتن.

لەنجە:جۆرە ڕەفتارێکی نازداران و ئاشقانەیە لە کاتی ڕۆیشتندا. **خوشنام**:ناوی خۆش . **خۆشە**: شادە. **لەگەل**:پیکەوە. **نەغمە**: ئاواز،سەدا.دەنگ .

شەققەیی:تەق و تۆقی،هەراوهۆریای. **تۆق**: جۆرە ئامرازێکی ژنانەیە کە بەجل و بەرگیان وەدەکەن .**کەمەر**:کەمەریش جۆرە ئامرازێکە بۆ ژنانە کە هاوینە لە گەل کەمەرە. **بەربەت**:ئالەتێکی مۆزیکە.**نەی**:ئەوەش هەر ئالەتێکی مۆزیکە.**شەق دەکا**: دەبیێ،نایەڵێ .

مەجلس: کۆی.**بادە**:جامی شەیاب . **نۆشان**:ئەوانەی دەخۆنەوە ی**وویی**:لای،دم وچاو گۆنا.ن **ەزەرفرۆشان**: مەبەست نازداران شۆخ و شەنگە لەبارەکانن کە ئەوەندە جوانن و نازدارن ،سەیرکـردنیان کیپاری زۆرە، ئەوانەی کەیوانین دەفرۆشن. تەماشافرۆشان .

لەززەت:خۆشی ،بەتام وبۆ. **دەستی**: دەست. **ساقی**: مەیگێی. **شانە**: خەلیە،لێرە مەبەست ئەو ئازار و دەرد و پەژارانە یە کە لە ناو دل دایەو مرۆ گرفتاریەتی . **دل**:قەلب،دل .**دەردەکا**:وەدەریان دەنێ ،دەریان دەپەیێنێ ، نایان هێلێ، وەلایان دەبات .

بەرگ: گەلا. **سەوز**:کەسک .**ئەپۆشێ**: لەبەر دەکا.**دلبەر**:نازدار ،جوان دلفیێن . **نازک**: ناسک،تەنک.بەدەن:لەش،جەستە،تەن .

چی:هەرچی .**نەیە**:قەدوبالاوەک نەیە،شۆخە ،لەبارە. **دەست**: دەست. **کەلەحەنادەکات**:کە خەنە لە دەستی دەنێ .**دەکا**:ئەنجام دەدا.

جەمعی: کۆمەلی. **مەلەک**: فریشتەکان. **دێنەدەر**:وەدەر دەکەون، دێنە دەشت و دەر. **فەسل**:کەژ، وەرز. **نەزاکەت**:پاکی وخاوێنی، مەبەست وەرزی بەهارە ، **کەدێ**:کە وەدی دێت،دێتەکایەوە .

گیەیی: هەراوهۆریای.**شەوق**:تیشک ،یۆناکی. **بەزم**:سەیران ،گالتەوگەپ **تەعزیە**: پرسە. **خەم**: پەژارە.**دەکا**:پێ هەلدەستێ.

موژدە:مزگێنی.**لە تۆ**:مەبەست دوەم شەخسی موفرەدە کە شاعیرخۆیەتی .**دەشتیا**: نازناوی شاعیرە،ئەی دەشتی .**فیکر**: بیر،یاد.**قیامەت**:ڕۆژی واپەسین،ڕەستاخیز.

قیبلە:ڕووگە.**خاس**:تایبەتی.**عام**:گشت.**مەیل**:تەما،حەز.**ویسال**: گەیشتن. **دەکا**:دەیەوێ ، ئەنجـــام دەدا.

مانا بە گشتی :

ئەی بولبەلی دلی من دەهەستە وا بەهارە و گول شین و زاریەتی بۆ دیدار و چاو پێکەوتن،وا کاتی سروە و شنەبای فێنک و خۆشی هاتەوە و سـوپـای گـیاو گـوڵی بەهارانـــی یەنگین وا خۆیان یازاندۆتەوە و مەشقی شادی و سەیرانیانەو سونبولەی شەوانەش وا تاکو بەیانی هاوییەو وخوناوە دەکـاتن، هەلپەیین و لەنجەی تۆو ناوی خۆش و ئاوازی دلگیری تۆ وا پی لە شادی و بەزم و سەیرانن،

وا تەقە و شەق و شەۆقی تـــۆق وکەمەرەدێتن ،کەواوئەو ئاوازە گەلێک خۆشترە لە ئاوازی مۆزیک،ئەو ئاوازەی کەوا دەنگی بەربەت وشومشالیـشان بییوەو شەقیان کردوە.وا کۆیی بادەنۆشان و سیمای جوانان و شۆخ و شەنگەکانینازدارو دلبەرانی نەزەرفرۆشان و لەززەتی دەستی ساقی مەیگێی و بەزم و شادی ئەم بەهارەلەو ناوە دا دل نوێ دەکاتەوە و شادی و خۆشی دەنوێنێ ،بە تایبەتی لەوکاتەدا کەوا دلبەری جوان و نازدارو لە بار (کەمەبەست واری نەخشین و یەنگینە) بەرگی تازەی سەوزی خۆی لە بەردەکاتن و هەرچی قەدو بالا باریک و شۆخ و شەنگە لەو کاتەدا دەستیان لە خەنە دەنێتن و ئەوسائاخ و حەسرەتان بۆ یاری شیربن و نازداریان هەلدەکێشن ، لەو دەمەدا کە وەرزی جوانی و نەزاکەت کە بەهاری یەنگینی نیشتمانە یوو لە جیهان دەکاتن و سروشتی زیبا و جوانیش خۆی دەیازێنێتەوەو کۆی فریشتەکانیش دێنە دەرەوە و بەزمی شادی و سەیران و خۆشی لە دووری خەم و ئازاران دا پرسەی نەبوونی خەم و جەفا دەکەن و ئازاران توی دەدەن،موژدە لە تۆ ئەی دەشتی وایاری تۆ یادی یۆژی لێ پرسینەوە و ژیانەوەی دەکاتن و بۆیەکە وا رووگەی تایبەتی و گشتی مەیلی گەیشتن بە تۆ و دیدار و چاو پێکەوتنت دەکاتن.

*

بۆ نەوکەسە

بۆئەوکـە سـە عـزز و شەڕەفی تاکە لە عـالـەم
این نـامـەبـەنـامەش بکونەد عەرزی مەقـالەم
مەدفێ کوبـەئاخێـتە دوو چەهفێ خۆ سیاه کەین
زئان دەر کەدەروبەهـرەوەری فەیـز و کـەمالەم
اذ لم یک من غـیره ویجـــدان شعـوری
پـەس پـیش کێ بـایەدبنەهەم سوفرەیی حـالەم
قوربانی دەری تـەکیەیی پـــڕ غـیرەتەکەت بـم
هـــاوارە ئەگەر چارە نەکەی بـێ پەڕو بالەم
مە ژ دەستێ فەراعین و مەلاعین هـــیلاکیـن
بەڕۆژدەرس وبەشـــەوحارسی بەردەرگەیی مـالەم
ئان ماری کە دین گـەســتەئی دندان ولەبی ئوست
چەنـد بـادەیی ژەهـریشـی بە من دا کـە بـنالم
کــــــلاّ ولئن لـم یک ما قـلـت حقـیقا
چیتـــــر نیەئەسلەن سەبەبی مەحوی مەحالەم
بیر یـۆلدە موسـافیر قـویە گەربیلمـیـەئولسون
فـەرزەت کە زئـانجا دەهـەمەش ئـابێ زولالەم
ئوت ئورەکە ئـات دوشسە ئاتی سـادەی نارکـن
قوڕ پێوە لە بۆ ئەسـپـی کـەحێـل ڕوستەمی زالەم
هەرتەرزە مەقامێکی تەلەبیکەم منی دەشـــتی
گەر ئـــێوە نەبن پێم وایــە تالب بــەمەحالەم

*

مانای وشەکان:

ئەم شعرەی دەشتی بریتیە لە نامەیەک بوبە ییز شێخ محێددینی بەرزنجی کەیەکێکە لە پیاو ماقولان و خانەدانان و جێگەی یێزی دانیشتوانی شاری هەولێری دیرین و شوێنی مەردو قارەمانان ،هەروەها دۆستێکی خۆشەویستی دەشتی بووە و ئەم نامە هۆنراوەییەە لە هەولێر نوسراوەتەوە کە بە کوردی و عارەبی و فارسی و تورکیە .

بۆ ئەوکەسە: مەبەست لە و کەس شێخ محیەددینی بەرزنجیە، دەشتی هەمیشە لە تەکیەکەی گەیەکی عارەبان سەری لە و زاتە بەیێزە دەدا و منیش کە مندال بووم گەلێ جاران لە گەل دەشتی بۆ تەکیەکەی شیخ دەچووم و مەجلسی شێخ محێدینی بەرزنجی تا بلێی کوردانە و پی لە خۆشەویستی وقسەی خۆش و ئاوەدان و جێگەی یێزی یێزداران و گەورە پیاوان و سەروەران بوو،خانوێکی بەلاوە لە حوجرەیەکی بچکۆلە دەچوو کە گی بوو لە کتێبە دەست خەتەکان ،لە کاتەدا من

زۆر جاران دەچووومە ئەو حوجرەیەو سەیری کتێبە دەست خەتەکانم دەکرد کە بە داخەوە زۆر بێ خزمەت بوون و هەر لەو گۆیە فیێ درا بوون ئێستا گەلێ جاران ئەوێم دێتە یاد و دەلێم دەبێت ئەو کتابە بە نرخ و کەلتووری کوردەواریە دەبێ چیان بە سەر هاتبێنکە لەو سەردەمانە دا کەمتر نرخیان دەزاندرا بەلام ئەوانە هەمووی بۆ خۆیان مێژوویەکی پڕ لە شانازی بوون گەر بە خزمەت هەلبگیرابانایەو مابانایە.

بۆئەو کەسە:واتە بۆ کەسێکی کەوا مەزن و هێژاو سەروەرەرو بەیێزە. **عز**:گەورەیی ، هێژایی .**شەرەف**:بلندی ، بەرزی ، سەروەری.**تاک**:یەک، بێ هاوتا، بێ وێنە .**لەعالەم**: لە جیهان، لە دونیا، لە ناو خەلکان . ئەم دێرە شیعرە هەمووی فارسیە **ئین**: ئامرازی هێمایەلە زمانی فارسیدا واتە ئەمە،ئەوە . **نامە**: نامە،کاغەز .**بەنامش**:واتە بە ناوی خوا،ئەم شینە عەتفە و بۆ خوا دەگەیێتەوە.**بکند**: ئەنجام بدات ، بکات .عەرز:پێکێش مەقال:نوسین،وتار ،ئەو مەبەستە نوسینەیە کە نوسەران دەیان نوسن و باسی بابەتێک دەکەن . ئەم دیرە شعرە بە شێوەی کرمانجی سەروە.**مە**: یاناوی یەکەم شەخسی کۆیە،واتە ئێمە **دقێ**: دەمانەوێ . **کو**:کە . **بە ئاخ** : خۆل، خاک،گل **تە**:یاناوی دوەم شەخسی موفیەدە بە شێوەی کرمانجی سەروو. **سیاکەین**:یەش بکەین .

ئەم دێرە شعرەش هەرفارسیە . **ز**:لە . **ئان**:ئامرازی هێمایە: لەو.**دەر**: دەروازە،دەرگایە. **کە دەری**: کە دەروازەی ، کەدەرگای. بەهرەوەر: سودبەخش بەسود،بە قازانج.کەمال: تەواو ، جوان .

ئەم دێرەش عارەبیە: **لم یک** : نــابێ .**من**:لە .**غیرە**:جگە لەو،بێجگە لەو . **ویجدان**:ویژدان.پیاوەتی،کەیامەت .شعور: هەست .

ئەم دیرەش فارسیە . **پەس**:ئەدی ،کەواتە. **پیش**:لای ،پێش ، کن . **کی**:ئامرازی پرسیارە بۆ کەسێ ،واتە کێ ،چە کەسێ .

مانا بە گشتی

بۆکەسێکی کەوا لە گەورەیی و شــەیەف وکەیامەتدا لەم جیهانەدا بێ وێنەیەوا ئەم نامەمی بۆ دەنوسم کە بە ناوی یەزدانی مەزنەوە بۆئەو زاتە پیرۆزو هێژایە مەبەستی خۆم یا دەگەیێنم و پێشکەشی دەکەم ، ئێمە دەمانەوی کە بە خاکی دەرگایی تۆ کە شوێنی سەروەری و ئەوپەیی هێژایی و گەورەییە هەرد و چاوی خۆمان یەش بکەین،کە هیچ جێگەیەکی تر لەو دەرگایە پی لە ویژدان و مەزن و گەورەتر لە ناو هەست و دەروونم دا نابینم ،ئەی ئەگەر لەوێندەر و لای ئەوا رازو نیازی خۆم نەلێم و نەیکەم لەلای کێ باسی خۆم بکەم و هەرچی هەمە دەری ببیم،ئەی بە قوربانی دەرگای تەکیەکەی پیاو پیی غیرەت و گەورەییتان بم،ئەگەر ئێوە بە هاواری منەوە نێن و دەردی من هەتوان نەکەن ئەوا هیچ چارەیەکی ترم نیە کەوا ئێستا لە دەستی زۆرداران و نامەردان و ناکەسان گرفتار بوویمەو

هەربۆیەشە کە ڕۆژانەخەریکی دەرس گوتنەوە و شەوانەش لە ترسی نەیاراندا وا پاسەوانی بەردەرگای مالەکەی خۆمانین ، چونکە ئەوکەسەی کە وەک مار وایە و دژ بە ئاین ژەهراویە، وا چەند بادە ژەرێکیشی داوەتە من بۆ ئەوەی پێ سەرگەردان بم و بۆ هەمیشەلە ژێر یەنوی ئازاران دا بنالێنم ئەگەر ئێوەش نەبن چاک دەزانم کە زۆر زەحمەتە داواکەم جێ بەجێ ببێتن چونکە بەبێ ئێوەوە دیارە کە داواکاری ئەوەم کە ناکرێت و بۆم جێ بەجێ نابێتن ، خۆ بەیاستی ئەوەی کە گوتم، جگەلە یاستی و دروستی بەولاوە شتێکی تری تیا نیە و ئەوەندە یاستیشە کە هەر لە بەر ئەوەیە هۆکاری لە ناو بردن و لە ناوچوونی ئەوەم کە نەکراوەو ئەنجام نەدراوەو هەتا ئێستاکەش چارەسەری.بۆ نەدۆزراوەتەوە.

*

بۆ ئەوکەسە حوکمی

بۆئەوکەسـە حوکمی لە هەمـوو جێـگـەیە سـاری
عـیززو شـەڕەفی کـوردە کـە مـەتلووبە لـە بـاری

ئەم زاتە کـە مەشهووورە بە ئەحمەد موتـەسەییف
بۆ ئیشـــــی حکــومــەت لـە لیوا چـاکە قیراری

باعیس بە عــەدالـەتیــە قـانونــی تـــــەجەللی
سـاحێب شەڕەف و عیززەتــە بـۆ کــاری ئیـداری

مەعلــوومە کە نیشـــانەیە بۆ ئەسلی تــەڕەقــی
بۆ مەملەکـەتی کـورد و عـەرەب دەشت و دیــاری

جەمهوری عەشائیر کەئەکـەن حەمدو تەشەککـور
نیشـــــــانـەی ســەرداریە کەئـەم پیشە بنــاری

بـابەکـر سـەلیم ئاغا کـە شاهێکە لــە پـشــدەر
مەشـــــغولــتە هەردەم بە سەنــاووبــە دیـاری

دەشتی لەغەزەل مـەقسـەدی هەر هەنـدە بـزانن
کەکوردێکی بەجەوهەر هەیــە ئیمــڕۆ لـە شــاری

*

ماناى ووشەکان :

بۆئەوکەسە: بۆ ئەوەی ، بۆکەسێکی . **حوکم:** فەرمان. **لەهەموو:** لە گشت . **شوێنێ:** جێگایێ . **ساری:** بلاو ،پەوان .

عیزز: گەورەیی . **شەڕەف:** ئابیوو،بلند،هێژا. **کورد:** میللەتێکی 40 ملیۆن مرۆڤن لە نیشتمانی خۆیان کوردستانی ئازیزدا بێ بەشن و تا ئێستا وەلاتێکی سەر بەخۆیان وخاوەنی وەلاتێکی کوردستان نین و نیشتمانی ڕەنگینی کوردەواری بە دەستی دوژمنانی کورد لەت لەت کراوە و بە سەر تورکیاو ئیران و عیراق و سوریا دابەش و ئەم وەلاتانە دانیان بە مافی یەوای ئەم چل ملیۆن کوردە نەناوە و هەندێ لەو وەلاتانە کورد هەر بە میللت نازانن و هەمیشە لە بیری تواندنەوەو وێران کردنی خاکی کوردستاننن و لە هەر چوار لاوە دەچەوسێندرێنەوە.دیارە کە کوردێک بووە

بە پارێزگاری شاری هەولێر لەو ڕۆژگارانە دا دەشتی نەمر وەک نیشتمانپەروەرێک شانازی پێوە کردووە.

مەتلوب: داواکار، داخوازی . **لە باری:** لەیەزدان ، لە خودا . **ئەم زاتە:** ئەم کەسە،ئەم شەخسە .**کەمەشهورە:** کە ناودارە، کە ناسراوە ، کە بە ناو بانگە. **بە ئەحمەد:** کەناوی ئەحمەدە . **موتەسرریف:** پارێزگار،موحافیز ئوستاندار.

بۆئیش: بۆ کار . **حکومەت:** فەرمانیەوایی،فەرمانداری . **لیوا:** پایتەختی چەند قەزاو ناحیەیەکە، پارێزگە . **چاک:** باش .**قراری:** جێگیربوونی ،چەسپاندنی . **باعیس:** هۆکار. **عەدالەت:** دادپەروەری .**قانوون:** یاسا . **تەجەللی:** یۆناک،دیار

ساحێب: خاوەن . **شەیەف:** بیومەت، ئابیوو،هێژایی . **عیززەت:** گەورەیی: سەروەری . **کاری ئیداری:** کاری بەیێوەبەرایەتی .

مەعلوم: دیار،ئاشکرا.یوون .**نیشانە:** بەلگە. **ئەسل:** بنچینە، سەرچاوە.**تەیەقی:** پێشکەوتن .

بۆمەملەکەت: بۆ وەلات، بۆ نیشتمان . **کورد:** خەلکی کورد . **عەرەب:** خەلکی عەرەب .**دەشت:** هامۆن،سەحرا . **دیار:** وار،ئاخ،نیشتمان .

جەمهور: خەلک،کۆمەل . **عەشاییر:** هۆز ،عەشیرەت .**کەئەکەن:** کە دەکەن، کە ئەنجام دەدەن **حەمد:** سوپاسگوزاری . **تەشەککور:** سوپاس کردن.

نیشانە: بەلگە.**سەرداری:** رابەرایەتی،سەرۆکایەتی. **کەئەم پیشە:** کەئەم حیرفە،کەئەم کارە. **بناری:** بمینێ،پەرەبسێنێ .

بابەکرسەلیم ئاغا: ناوی سەرداریکی عەشیرەتی مەنگویانە کە لە ناوچەی پشداردا خاوەن دەسەلات و ناو دار بووە زۆر شتی سەیری لێ دەگێینەوە .**شاە:** مەلیک ، پادشا.**پشدەر:** ناوچەیەکە دەکەوێتە لای قەلادزە وە لە کوردستانی باشوردایەکە ئێستا یزگارە و سەر بە حکومەتی هەرێمی کوردستانەو لە ژێر چنگی دوژمنان

دانیەو سەر بە شاری سلیمانیەیە لە یووی ئیداریەوە .

مەشغول: خەریک بوون . **هەردەم:** هەمیشە، لە هەموو کاتێ . **سەنا:** مەدح، پێدا هەلگوتن .**دیاری:** هەدیە .

دەشتی: نازناوی شاعیرمەلاخدری دارەبەنیە .**غەزەل:** شعر، هۆنراوەمەقسەد: نیاز،ئارەزوو،هیوا،ئاوات ، ئەمەل .**هەر هەندە:** تەنیا ئەوەندە.**بزانن:** تێ بگەن ،لێ حالی بن .

کەکوردێکی: کەیۆلەیەکی کورد.بەجەوهەر: بە غیرەت، مەردانە. **هەیە:** مەوجودە.**ئیمیۆکە:** لەم یۆژەدا،ئەویۆ،ئیرۆ. **لە شاری:** مەبەستی شاری هەولێرە

مانا بە گشتی:

دیارە کە دەشتی وەکو هەموو کوردێکی نیشتمانپەروەرو دلسۆزی خاک و نەتەوەکەی هەمیشە هیواو ئاواتی ئەوەبووە کە یۆلەکانی کوردستان بۆ خۆیان

خاوەن و فەرمانیەواو بەیێوەبەری هەموو کارو بارێکی خاک و نەتەوەکەیان بن و کوردستان سەربەخۆ و ئازاد و یزگار ببێت و کورد بە خۆی خاوەنی مالی خۆی بێتن و خاوەن دەسەلات بێت،ن بۆیەکە دەبینین لەم شیعرەدا چەند شانازی بە بوونی کوردێکی خاوەن دەسەلات لە شارە خۆشەویستەکەی هەولێری دیرین دەکاتن و چۆن بەو کویە کوردە و خاوەن فەرمانە دا هەل دەلێت،کە ئەمەش بۆخۆی هەستێکی پاکی نەتەوایەتیەوخاک پەروەریە و بەس کە دەلێت.

بۆ ئەو کەسەی کەوا ئیمێۆ لە هەموو شوێنێکی پارێزگای هەولێراد خاوەن دەسەلات و فەرمانـە،ئێمە کە هەمیشە سەروەری و هێژایی گەلی کوردمان لە یەزدانی مەزن داوایە کەئاوا یولە کوردەکان هەردەم سەر بلند و سەر بەرزبن و فەرمانــیەوای خاک و نیشتمانیان بن،ئێستاکەش ئەم زاتەی کەوا ناوبانگی بە ئەحمەد موتەسەییف دەرکردووە،مانەوەو جێگیربوونی بۆ کار و باری بەیێوەبەرایەتی لە شاری هەولێر لە جێگەی خۆیەتی و گەلیّ باشەو جێگەی شانازی وهۆی دادپەروەری یاسای بەرێوەچوون و یۆناکیە کە کوردێک ئاواخاوەنی گەورەیی و ئابیوە بۆ یێبەرایەتی کارو باری ئیداری بێتن دیار بکرێتن. شتێکی یوونە و دیارە کە ئەم کارە نیشانەیە بۆپێشکەوتنی یاستەقینەی نیشتمانی کورد و عارەبان ، هەر لە بەر ئەمەشە کەوا کۆمەلی عەشاییر دلخۆشن و سوپاس گوزارن کەئەمەش نیشانەیە بۆسەروەری و گەورەیی گەلی کورد ودەبێت ئەم کارە زیاتر پەرە بسێنیّ و جێگەی خۆی بۆ هەمیشە بگرێتن و زیاتر بەرەو پێشەوە بیواتن کە یۆلەکانی کوردیش بۆ خۆیان خاوەن دەسەلات و سەروەری خۆیان بن ، وابابەکر سەلیم ئاغای پشدەریش کە سەرۆکیکی گەورە و مەزنێکە لەو دەڤەری پشدەرێدا هەردەم خەریکی پیا هەلگوتن و دیاریە بۆ ئەحمەد موتەسەییف کە ئیستا لەپارێزگاری هەولێر پارێزگارە، لێرەدا تەنیا مەبەستی منی دەشتی ئەوەیە کەوا هەموو خەلکێک ئاگادار بن وئەوە ئەوەباش بزانن کەوا ئەمیۆکەلەنیشتمانی ئێمەدا لە شاری هەلێری دیرین وخۆشەویست و دلگیرمان دا رۆلەکوردێکی خاوەن ئابیوو و بە جەوهەرو سەربلند هەیەو وافەرمانیەوایی دەکاتن و خاوەن دەسەلاتە لە شارەکەمان دا.

*

بەجۆشی دل

بەجۆشی دل ئەگــەرئاویلەدونـیابەر نــەدەم چــبکـەم
بەنووری تـۆبەگـەرRووی یەشم یوناک نەکـەم چــبکەم

دەبا هەستم هەتا ماوم مەدامـــی چـۆل و سەحـرابم
لەدەروازەی موحەممەدگەردەنی خۆم دانەخەم چبکـــەم

لەرێگەی مەکەوو تاییــف وەکو سەگ گەرنـــەلـــورێنم
لەمەحشـــەرچونکەبێ نەقدم ئەگەرزاری نەکەم چبکەم

مەدینەی تۆیە جێـگـایی دەخـالەت یـــا ڕەســـولەللاە
لەکەم دەستی وەلێ من یڕوولـــەنـــەینەوانـەکـەم چبکەم

مـونافیق هەر منم ڕەحمێ بــفـــەرموو یـــا ئەبەلقاسـم
لە سەر پردێ سیراتا تـــۆ نەجـاتم گـەرنەدەی چـبکـەم

لەموودەی عومـرماجارێ نەبـــوو فیکـری قیـــامـەت کەم
شــەپۆلی بەحری عیسیانم بەتۆبە پـاک نەکـــەم چـبکـەم

رەفیقانم مەلـێن ناساغە دەشـــــــــتی سا چ تەدبـیرێ
کەتـــەدبیرێش دەکـەن تەدبیری عەفوم بۆنەکـەن چبکـەم
*

مانای وشەکان:

بەجوشی دل : بەکولی دل،بە سوتانی دل ، بەگیی دل .**ئەگەر:**ئامرازی مەرجە ، گەر،مەگەر. **ئاوربەرنەدەم:**ئاگری تێ بەرنەدەم ، یان **ئاویبەرنەدەم:** واتە پشت لە دونیانەکەم ،وازی لێ نەهێنم. **چی بکەم :**چیتر هەیە لەوە زیاتر کەبیکەم .

بە نووری: بە یۆناکی.**تۆبە:** تۆبەکردن،پەشـــیمانی و گەیانەوە لە گوناەوچونەسەر یێگەی راست .**گەر:**ئامرازی مەرجە **یووی یەشم :** رووی گوناهبارم ، دیاردەی یەشم ،گوناهانم .**هەتا ماوم:**تاهەم ، تا ئەوکاتەی لەژیانم **مەدام:**هەمیشە،هەردەم **چۆل:**دەشت،بیابان . **سەحیا:**هامۆن،دەشت.

لەدەروازەی:لەدەرگای **موحەممەد:** دوا پەیامبەری خوا.**گەردەن :** مل کەچ نەبم ،کینووش نەبەم. **چیبکەم:**چیتر هەیە لەوە زیاتر ئەنجامی بدەم .

لە ییَگەی: لە ییَی ،لەییَبازی. **مەککە:** یوگەی موسلمانان کە بۆ زیارەت بۆ مالی خوو دەچن و دەبن بە حاجی. **تایف:** ناوی شاریَکە لە سعودی،کەسیَ کە زیارەت بکاتن . **وەکو:** ویَنەی ، هەروەک . **سەگ:** کسۆک .**نەلووریَنم:** هاوار نەکەم، لوورە دەنگیکی تایبەتی سەگە،ئەمەش بۆ خۆ بە کەم زانین دەگتریَ .

مەحشەر: ئەو یۆژەیە کە یەزدان لە بەندەی خۆی دەپێچیَتەوە هەموو کەسیَ بە پێی یاسای خودایی دادگایی دەکریَت، رۆژی قیامەت.**چونکە:** لەبەر ئەوەی.**بیَ نەقدم:** مەبەست لیَرە گوناە باریە، هیچ چاکەیەکم پیَ نیە.قەرزدارم .

بیَ سەرمایەم ،گوناهبارم .**ئەگەر:** ئامرازی مەرجە.**زاری:** گریان. **نەکەم چی بکەم:** چیترنیە کەبیکەم لەگریان زیاتر شتێکی ترم نیە ئەنجامی بدەم .

مەدینە: هەمان شارە کە پەیامبەری خودا کۆچی بۆکردو لەویَش وەفاتی کردوەو مەزارەکەشی هەر لەوشارەپیرۆزەیە.**تۆ:** مەبەست موحممەدی پەیامبەری خوایە(د).**جیَگا:** شویَن. **دەخالەت:** پەنا بۆ بردن. **یا:** ووشەی هاوارە لە زمانی عارەبیدا .**رسولەللا:** پەیامبەری خودا.

لەکەم دەستی: لە نەبوونی ، لە بیَ دەسەلاتی. **روو:** بەرەو بۆلای. **نەینەوا:** مەبەست شاری موسلە،کەمەزاری یونس پەیامبەری لیَیە.**نەکەم :** ئەنجام نەدەم **چیبکەم:** چیتر نیە کەبیکەم .

مونافیق: دوو روو. **هەر:** تەنیا. **منم:** یاناوی یەکەم شەخسە،ئەمن . **رەحمیَ بفەرموو:** دلۆڤانی بکە ،.مهرەبانی ئەنجام بدە . **یا:** وشەی هاوارە. **ئەبەلقاسم:** باوکی قاسم ، مەبەست موحەممەد پەیامبەرە(د)

لەسەر: لە بالای، لە سەرووی .**پرد:** جسر.**سییات:** ریَگاریَ.**تۆ:** یاناوی دوەم شەخسە لیرەش مەبەست پەیامبەری خوایە.**نەجاتم گەرنەدەی:** ئەگەر رزگارم نەکەی. **چی بکەم:** جا چی بکەم .

لەموددەی: لەماوەی. عومرما: تەمەنما. جاری: یەکجار. **نەبوو:** وانەبوو. **فیکر:** بیر،یاد . **قیامەت:** یۆژی زیندوبوونەوە، یەستاخیز،واپەسی.**شەپۆل:** **مەوج**،پێل.**بەحر:** دەریا **عیسیان:** گوناە. **بە تۆبە:** بەپەشیمان بوون . **پاک:** بیَگەرد. **نەکەم:** ئەنجام نەدەم. **چی بکەم:** چیتربکەم ،چکاریَکیتربکەم.

یەفیقانم: هەڤالانم،یارانم،دۆستانم.**مەلیَن:** مەبیَژن،وامەلیَن.**ناساغە:** ساغ نیە، نەخۆشە.**دەشتی:** نازناوی شاعیرە. سا: جا. **چ تەدبیریَ:** چ چارەیێ چارچ یە.

کەتەدبیریَش: کەچارەش. دەکەن: دەدۆزنەوە. **عەفو:** لیَبوردن . **بۆنەکەن:** بۆ ئەنجام نەدەن. **چیبکەم:** چارەم چیە.

مانا بە گشتی :

لەوە زیاتر چیتر هەیەئەگەر بە کولی دل وهەست و دەروونی خۆم پشت لە دونیا نەکەم و بە هۆی تۆبە کردن و پەشیمانی لە گوناهانم یووی یەشی خۆم

سپی و دلی خۆم روناک نەکەمەوە ئەی چ چارەیەکی تر هەیەکەوائەنجامی بدەم، دەبا هەنا ماوم لە ژیانم دا بۆ هەمیشە یوو لە دەشت و چۆل و بیابان بکەم و دەرگای موحەممەدی پەیامبەری خودادا کینوش بەرم چونکە لەوە زیاتر شتێکی تر سودی نیە ، با لە ریگەی مەککە و تاییف وەکو کسۆک بلورێنم وهاوار بکەم و بنالێنم چونکە لە یۆژی قیامەتدا لە بەر گوناهان هیچ نرخێکم نیەو زۆر گوناهبارم بۆیە دەبێت هەر شین وزاری بۆ خۆم بکەم ،ئەی پەیامبەری خودا خۆ شاری مەدینەی تۆ شوینێکی پیرۆزە و جێگای خۆ دەخیل کردن و پایانەوەیە، خۆ من لە هەژاری و نەداریدا ناتوانم بێم بۆزیارەت و خزمەت کردنی مەزاری تۆ لە شاری مەدینەدا جا لە بەر هەندێ ئەگر یوو لە شاری نەینەوا نەکەم ئەدی چی بکەم و بۆ کوێ بچم (شاری نەینەوا مەزاری نەبی یونسی لێ یە و کەوا ئەوێش ئارمگاهی پەیامبەرێکی خودایە و شوینێکی پیرۆزە موحەممەد فەرمویەتی کەسێ کە نەتوانێ بێتە زیارەتی من بچێتە زیارەتی نەبی یونسی برام).خۆ هەر منم مونافیق ،دەسا ئەی باوکی قاسم سا یەحمێکمان پێ بکە ، ئەگەر تۆ لە سەر پردی سیراتێ دا رزگارمان نەکەی و دەربازمان نەکەیت ئەی چی بکەم، خۆ من لە ماوەی تەمەنم دا نەبووە کە تەنیا جارێکیش بە یادی یۆژی واپەسین بم و بیرێکی لێ بکەمەوە،جا ئەگەر گوناهانم و دەریای پی لە شەپۆلی تاوانباریم لە یاست یەزدانەوە بە هۆی تۆ پاک نەکەمەوە چی بکەم و چۆن رزگاریم دەبێت،ئەی هەڤالانم ئێوە مەلێن کە دەشتی نەخۆشـــە وەرن بۆچونێک و چارەیەکم لێ بکەن خۆ ئەگەر هەر چارەو بتەکبیرێکم بۆ دەدۆزنەوە چارەسەری و تەکبیری لێ بوردنم بۆ نەکەن ئەی من چی بکەم ..

*

پڕ زەهرە جگەری من

پڕ زەهـرە هەمـوو دەم لە فـــڕاقـت جـگەری من
پەروانـەیـە بـۆ ڕوویی چـــــــراغت جـگەری من
عـالەم هەمـــوو مەفتـوونـــە بــە بـۆیی جگەری مـن
ئەی دلبەری قەد نـەی وەرە سەیری جــگەری من
قـوللابـــی ســـەری زولفتە بەنـــدی جـگـەری من

ئەی ئەهلی ئـیرەم خونچەیی دەم شەربەتی زەمزەم
جـاریێ وەرە فــەرموو چیە حــالی دلـــی پــڕ خـەم
مەحزوونە لە هیجـرانی تۆ وە ک ئاتــەشـە هـەردەم
بۆ خــال و خەتی کەعبـەیـی ڕوو ســەختە هەناسـەم
بـــەم نەوعــە هــەواداریە فــەوتا جگەری مـن

تەرکی وەتەنم کـــردووە بــۆ ـــــقەددی سـنەوبەر
دێوانەیی دلە شـــــەو دەگـری بێکــەس و بێــدەر
بـــۆ خـــاتـری ئـــەم گـەردەنـەیی دلبـــەری دینبەر
ئیمـڕۆ وەرە بۆ زەخمـــی دلم دەست مەدە خەنجـــەر
لەم غوربەتە تـــاکـــەی بە هــەواچــێ جـگـەری من

ئـەم چـاوە غـــەزالـــەت ســەبــەبی میحنەتە بـۆ من
ئەم لەنجە لـەسەر پـەنـــجە هەمووی زیللـەتــە بـۆ من
ئەم سیــحـرە لەسەر دوگـمـەیـی سینەت خەمە بۆ من
نـــارنجـی بـــەری قـەددی ســـــەروت فیتنەیە بۆ من
بـــەم حـــالەتـــە تـاکـەی لـــە جـەفـابێ جگەری من

دل بولبولـە قەسدی گــولە لـەم جـەننەتی سـاغـــت
عومرو پـەڕ و نەغمـەی بـــووە فیدیەی دەری بـــاغـت
مەیلێ بکـە یەحمـی بکــە زالــم بە نەســـــاغـــت
دەردم وەکو ئەییوبە لە دەســـت پـەنجـــەیی داغـت

وەک تـالیبی کەنعانـە دەسووتی جـگەری مـن

چەنـد وەقتە دەسـوتێم و دەگـرێیـم و دەنـالم
بـۆ شەربەتـی وەسـلت لـە جـودا یـی نیـە حالم
فەوتـاوە لـە رێگـەت مـژم و دیـدی بەتالـم
هـەرچەنـدە کـە بـڕشـێنم و دەروازە بـمـالـم
هێشتا هەیـە مـەیـلت کـەبسـوتێ جگـەری مـن

تـۆ پـا دشـەهی خـاوەرو یوو گـەنـجەلەبـۆ تۆ
تۆ سەییـد وهەم سەروەرو من عـەبـدی دەری تـۆ
تۆ بازی لەسەر ئاسک و من سـەیدی دەسـی تـۆ
پـێت وایە کە نەی چێشتوە دەشـتی میحـەنی تـۆ
ئیسپاتی غەدەنـگبازی ئەکـەی بـۆ جـگەری من
*

مانای وشەکان:

پی: تەژی . **زەهر**: ژەهر . **هەموو**: خی،گشت. **لە فیباقت**: لە جیابوونەوەت ، لە غوربەتت،لە دووریت ، **جگەری من**:هەناوی من ،دەروونی من.
پەروانە:بالندەی ئاشقی شەم .**بۆ**: لۆ. **یوو**:دم و چاو،وەجە. **چراغ** : چرا.**جگەر**:هەناو.**من**:یاناوی یەکەم شەخسی تاکە.
عالەم : جیهان . هەمە:هەموو.**مەفتوون** :شێواو .**بۆ**:لە بۆ .
ئەی : وشەی هاوار،وشەی بانگ کردن.**قەد**:بەژن وبالا. **نەی** : قامیش،جۆرە ئامرازێکی مۆزیکە ،شومشال .
قولاب:بە هەموو شتێکی خوارەوە بوو دەلین وەک ئامرازی یاوە ماسیی یان بۆ شت پێوە هەلواسین،سەری بسک بە قولاب تەشبیە کراوە و بەندی جگەری پیوەبوە. **بەند**:گیراو.
ئەهلی:خەلکی،یام.**ئیرەم**:ناوی باغێکە لەبەهەشـت.خونچە:گولی نەپشکوتوو.**دەم**:زار،دەو . **شەربەت**: خواردنەوە.**زەمزەم**:ناوی ئەوبیرەیەکە لە مەکەیە حاجیەکانیش بە متفەیکی ئاوەکەی دەکین و بۆ دیاری دێەێننەوە و دەلێن بیری زەمانی ئیبیاهیم پەیامبەرە .
جارێ: یەکجار. وەرە:بێ،فەرموو،کەیەمکە. **فەرموو**: وەرە،لوتف بکە . **چیە**:چۆنە،لە چیدایە. **حال** : ئیستا، چۆنیەتی. **دل**:قەلب.**من** :یاناوی یەکەم شەخسی تاکە،از.**پی** :تەژی.**خەم**:پەژارە ،دەردو کول.
مەحزون :خەمبار،دل پی پەژارە. **هیجران** :کۆچ .**تۆ** :یاناوی دوەم شەخسی ناکە.**وەک**:وەکو.**ئاتەش** :ئاگر.هەردەم:هەمیشە .

بۆ:لۆ.خال :نیشانەییەکی یەشە لە سەر دم و چاوی یاردا. **کەعبە**:مالی خوایە قیبلەیە کە یووی یاری پیَ تەشبیە کراوە.**روو** : دم و چاو،وەجە **سەخت** : زەحمەتە، یان **سوختە**: سوتاوە . **هەناسە** : پشوو،نەفەس.

بەم نەوعە : بەم شێوەیە ،بەم جۆرە. **هەوادار**:روح گەورەیی،خۆ بە زۆرزانین،فیزلێدان ،یان لایەنگری بە مانای فارسی. **فەوتاوە** : لە ناو چووە،نەماوە.**تەرک**:وازهێنان.وەتەن:وار،نیشتمان.کردوە:ئەنجامداوە. بۆ:لۆ.

قەدد : بەژن و بالا. **سنەوبەر** : داریکی بەرزو یاست و جوانە کە بالای یاری پیَ تەشبیە کراوە.**دێوانە** : شێت،مەجنوون .**دل** : قەلب . **شەودەگری** : بە شەو زاری دەکات.**بێکەس** :بیَ دۆست و یار،بە تەنیا .**بێدەر** : بیَ شوین و جێگا.

بۆخاتری : لەبەرخاتری .**گەردەن** : مل ،ئەستۆ. **دلبەر** : لە نازداری و جوانی دل دەبات ،دل ئاشوفتە دەکات ، **دینبەر** : ئایین بەر ئەوەندە جوانە دین بەرە.

ئیمیۆکە : ئەویۆکە. **وەرە** : بیَ ، **بفەرموو** . **بۆ زەخمی** : بۆزامی.دلم : قەلبم.

دەست مەدە : دەست مەبە بۆ. **خەنجەر** : ئامرازێکە کە بۆ شەیکردنی سارده و دەوەکەی کەمیَ خوار ە و لەبەر پشتێندا یا دەکریَ و هەلدەگیریَ.

لەم غوربەتە : لەم دووریە، لەم غەوارەییە **تــاکەی** : هەتا کەنگی **بە هەواچیَ**: بیَ سودبیَ ، بەلاش بیوا . **جگەری من** : جەرگی من ، هەناوی من .

ئەم : ئامرازی هێمای نەزیکە . **چاو** : دیدە . **غەزال** : ئاسـک **سەبەب** : هۆ. **میحنەت** : رەنج و ئازا .**بۆ من** : لۆمن ،لۆ ئەزیَ .لە بۆ من.

ئەم لەنجە: ئەم نازە ،لەنجە جۆرە یۆیشتنێکی ژنانەیە کە پی لە نازو نوزە. **لەسەر**: لە یووی لە بالای .**پەنجـە** : ئەنگوست ،قامک . **هەمووی** : گشتی . **زیللەتە**: میحنەتە .

ئەم سیحرە : ئەم جادووە، ئەم ئەفسوونە .**لە سەر** : لە رووی لە بالای. **دوگمە**: جۆرە خشلێکی ژنانەیە بە سوخمەی وەدەکەن بۆ جوانی. **سینە** : سینگ . **خەمە بۆمن** : بۆ من پەژارەیە .

نارنج :مەبەست مەمکۆلانی یارە کە تەشـبیە بە نارنج کراوە. **بەر** : بەرووبووم.

قەدد : بەژن و بالا .**سەرو** : داریکی جوان و بلند و یێکە کە قەدی یاری بەوداره تەشبیە کردوە .**فیتنە** : بەلا ، ئاشوب ،شەی،گومراهی ،بیسوایی ،سەختی .

بەم حالەتە: بەم شێوەیە. **تاکەی** : هەتا کەنگی . **لە جەفادابیَ** : لە رەنج و ئازار و ناخۆشیا بێت .

دل : قەلب . **بولبول** : هەزارە ،بالندەی جوان ئەوینی گول . **قەسد** : نیاز،مەبەست،هیوا ،ئارەزوو،ئاوات .**گول** : خونچەی کراوە ، یاری بولبول

لەم جەننەتی: لەم بەهەشتی . **ساغت** : جوانت ،پوختت .

عومر : تەمەن . **روح** : گیان . **نەغمە** : ئاواز .**فیدیە** : پێشکەش ، قوربان .

دەری : دەرگای . باغت :بۆستانت .

مەیلی بکە : ئارەزوویێ بکە. **یەحمێ بکە :** دلۆڤانییێ بکە . **زالم :** **زۆردا .**
بەنەساغت : بە نەخۆشت ، بە ئەویندارت .
دەردم : ئازارم ، یەنجم . **وەکو :** وێنەی . **ئەییوبە :** مەبەست پەیامبەر ئەییوبە کە توشی بە دەرد و ژانی برینان بوە و دەمێکی زۆر لە تاو ئەو ئازار و نەخۆشیەی کە گرتوویەتی و یەنجی پێوە کێشاوە و تەواوی گیانی پی لە زام و برینان بووە خۆشی لە بەر یا گرتوەو کە سەبر و ئارامی ئەییوب ناو بانگی هەیە . **لە دەست :** بە هۆی ، لە چنگ . **پەنجەیی :** ئەنگوستی . **داغت :** بە ئاگر سوور بووەوەت ، گەرمت .
وەک : وێنەی . **تالیبی کەنعان :** لیرە مەبەست یاقوب پەیامبەرە کە یوسفی کوری بە هۆی خیانەت لێ کردنی براکانی کە هاویشتیانە ناوبیر بە مەستی لە ناو بردنی . پاشان یێبوارانی میسری دەریان هێنا و بردیان بۆ میسر و لەوی بوو بە پەیامبەر و داستانی یوسف و زولەیخا وەدی هات ، حەزرەتی یاقوبییش باوکی یوسف لە تاو ون بوونی یۆلە کەی کوێر بوە و سالهای سال بۆی سوتاوە .
دەسوتێ : گی دەگرێ . **جگەری من :** هەناوی من .
چەند وەختە : لە مێژە ، ماوەیەکە . **دەسوتێم :** گی م گرتووە، ئاورم گرتوە **دەگرییێم :** زاری دەکەم.**دەنالم :**هاوار دەکە م ، نالین لە تاو یەنج و ئازارنە .**بۆ شەربەتی :** بۆ خواردنەوەی ، بۆ هیوای .**وەسلت :** گەیشتن بە تۆ . **لە جودایی :** واتە لە فیراقت ، لە جیا بوونەووەت . **نیە حالم :** بێ سەر و سامانم ، پەرێشانم .
فەوتاوە : نەماوە،لە ناو چوە . **لە یێگەت :** لە رێبازت ، لە سەر تۆ . **مژە :**تەمە خەمە ، پەژارەیە .ئەم وشەیە یان **دید :** یان ، **مودیدی :** لێرەدا بە هەردو جۆریەوە بە بۆچوونی من مانای دیت یەکەمیان واتە بینین ، بۆچون.یان مەودید **:** واتە ئەشق و ئەوین) **بە تال :**خالی ، بۆش .بێ سود .
هەرچەندە : ئەگەر زۆر زۆریش . **کە بیشێنم :** کە ئاوی بۆ فێنک کردنەوە و پاکی پێ داکەم . **دەروازە :** دەرگا . **بمالم :** گەسک بدەم ، خاوێنی بکەمەوە .
هێشتا : هەر ،دیسان .**هەیە :** دەتەوەێ ،مەوجودە .**مەیلت :** ئارەزوو،تاسە **کەبسووتێ :** کە گیی تێبەربێت ، کە بە ئاگربسوتێت .**جگەری من :** هەناوی من
تۆ : یاناوی دوەم شەخسی موفرەدە . **پادشەهی :** مەلیکی ، شاهی.**خاوەر:** رۆژهەلات . **روو:**گۆنا، روخسار ،.**لە بۆ تۆ :** لۆ تۆ ، بۆ تۆ .
تۆ سەییدی : تۆ گەورەی . **هەم سەروەری :** خۆشەویستی ، پیشەوای .**من :** یاناوی یەکەم شەخسی موفرەدە ، ئەز . **عەبد :** کۆیلە، بەندە. **دەری تۆم :** دەرگای تۆم **تۆ بازی :** تۆ هەلۆی ، تۆ شاهێنی.**لە سەر :** لە بان ،لەسەرو .
ئاسک : مامز ،ئاهوو . **من :** راناوی یەکەم شەخسی موفرەدە، **سەیدی :** یاوی ، نێچیری ، **دەسی تۆم:** دەستی تۆم .

پێت وایە : لات وایە ، وادەزانی .کە نەی چێشتووە : تامی نەکردوە ، نەی خواردوە وەدی نەکردوە . **دەشتی** : نازناوی شاعیرە . میحەنی تۆ : ئازارو رەنجی تۆ،جەفای تۆ .

ئیسپاتی :وەدی هێنان،چەسپاندنی ،داسەپاندنی . غەدەنگبازی : تیرهاوێژی،تیربازی.**دەکەی** : ئەنجام دەدەی . **بۆ جگەری من** :بۆ هەناوی من .

مانا بە گشتی :

وادەroونی من تەژی ئازارو ژانە لە تاو دووری تۆیاو هەمیشە جگەری من گی لە ژەهرەو جەفایە،والەحەژمەتی تۆدا ژیانی من هەمووی یەنج و ئازارو خەمە، من هەروەکو پەروانە وامە و هەردەم بۆ دیداری یووی یوناک وجوانی تۆی وەک چرا بوومەتە قوربانی و هەردەسوتێم ،کەوا تەواوی عالەمیش بە تێکیایی وا گیرودە و شێواون لە تاو سوتان و بۆن کیوزی هەناوی من ، سا دەی ئەی دلبەری لە بار و نازدارم دەوەرە سەیرێکم بکە و بزانە کە من چیم وەسەر هاتووە ، وەرەبیوانە منێکی کە تەواوی ژین و ژیانم بووەتە حەلقەی سەری زولفی تۆی ئازیزم.ئەی دەم بچکۆلانەی وەک خونچەگول جوان و شیرینی دانیشتوانی باغی ئیرەم،ئەی پاک و بێگەرد وەک ئاوی بیری زەمزەم،دەهەستەجارێک وەرە بپرسە لە ژیان و گوزەرانی من و ئازارەکانی ناو دل و دەروونی منی خەمبار، وا من لە تاوانی تۆدا هەردەم خەمگین و پیلە دەردو یەنجم،وا دەرونم پی لە ئاگرو گیە، لەم دووریە و غوربەتەدا وابۆت دەسوتێم و دەنالێنم، ئەم دەرد و خەمانەم هەمووی لە پێناو خەت و خالی یووگەیی خۆمە کەوا پشووی ژیانم تابلێی بەئاستەم وسەختەهەر بەو شێوە هەواداریەو فیزی تۆیە کەوا من فەوتاوم و بەرەو نەمان دەچم و لەرێگەی بەژن و بالای بەرز و گەردەنی جوانی تۆیە کەوا تەرکی نیشتمانی خۆشم کردووە و بومەتە شێت و شەیدای تۆی دلبەرو دین بەر، شەوانەش هەر لەبەر خاتری تۆیە کەوا بەبێ کەسی و بێ پەناو بێدەر هەروا دەگرییم و دەنالێنم ، سا وەرە بۆساییێژی برینیانی کولی سەر دلی من چیتردەست مەدە خەنجەر و هەتوانی زامەکانم بکە و با لەم غوربەت و دووریەدا بائەم هەموو ژین و ژیانەم بە خۆیایی نەیواتن و بۆ هەمیشە شادم بکەو با یزگاربیم ، ئەم چاوەی بە وێنەی ئاسکی تۆ لە بۆ من رەنج وئازارو میحنەتە، ئەم جۆرە نازو نوزەی یۆیشتنی پی لەلار ونجەی سەر پەنجەکانی تۆ هەمووی بۆمن زیللەت و پەژارەو ئازارە،ئەم ئەفسوونەی سەر سینەی تۆ خەمە بۆمن،ئەم نارنجانەی بەری بەژن وبالای وەک داری سەروی نۆ فیتنەیە بۆمن، هەتا کەنگی جگەری من بەم شێوەیە لە سوتان وجەفاو رەنج و ئازارو پەژارە دابێتن،دلی من وەک بولبول وایەو هەربە هیوای گولی ناو بەهەشتی یەنگینی تۆم،بۆیەکەشە کەوا هەمووتەمەنم وژین و ژیلنم بووەتە ئاوازی قوربانی و هەمیشەیی دەروازەی زەنوێری جوان و پاکی تۆ،سا ئەی زالم دەوەرەمەیلێک بکەو دلۆڤانیەک بکەبە نەخۆشی خۆت،وا لە تاوانی تۆ و دووری تۆدا وەک یاقوب

پەیامبەرە جگەری من و هەردەم دەسوتێیم وپی لە ئازارو یەنج و دەردم.زۆر لە مێژە وا دەسوتیمو هەمیشەزاری و گریانمەبۆگەیشتن بە تۆی ئازیزو خۆشەویستم،وا لەم دووریەدا هیچ ژیانێکم نەماوە، هەرچەندە لە یێبازی تۆدا دەیوانم هەروا پی لەخەمم هیچ شتیٚ وەدی ناکەم و دیدە بەتالم، هەرچەندە کە یۆژو شەوانەش دەروازەی تۆ بیشێنم و پاکی بکەمەوەو بیمالم،بەلام هێشتان تۆ دەتەوی و مەیلت لە سەر ئەوەیە کە من دل بەخەم بم وجگەری من بسوتێتن، تۆ کە پادشاهی رۆژهەلاتی و یووی منیش لە بۆ تۆ گەنجەو تۆ کە گەورەو سەروەری و منیش چاوم لە تۆیەو بومەتە کۆیلەی درگای تۆ، تۆ کە ئیٚستاکە هەلۆی لە سەر ئاسک و منیش یاوی دەستی تۆم هێشتان پێت وایە کە دەشتی ئازار و یەنج و کوێرەوەری نەچێشتووە و هیشتان هەر دەتەویٚ بە تیری جەرگ بیی خۆت هەناوی من لەت بکەیت و بۆیەکە هەروا تیربازی دەکەیت بۆ لەت کردنی جەرگ و هەناوی من و دەتەوێت بەم شێوۆەیە زیاتر جەرگ و هەناوی من کەرت کەرت تر بکەیت و زیاتر یەنج و ئازارم بدەیت.

*

تالیب بە ڕوخی گوڵ

تـا لیب بەڕوخی گوڵ بەدەم یـــارە دڵی من
مائیل بە قـــەدەح شـــەربەتی فینجانە دلی من

ڕاوێکـە لە ڕا دایـــــــە و داوێکــە لــە ڕوودا
بەم مەحـجەیە داوانە زەنـجــــیرە دلی مـن

باکم چـیە گــەر وەســـــلی تۆ بێـتن بە سلێمان
چـوون پـادشــەهی زەمزەم و عــەدنـــانـە دڵی من

عـالەم بەخـــەیـــال لـەبی تۆ بوونـەتـە غەوواس
بۆیێ لە هیــلاکـــا لە دەریـــــــاوە دڵی من

لـــەم ڕۆژەوە ڕوژت لـــە ئـــوفـق داوە بـــەڕووما
پـڕ ئـاوور و جــۆش و حـــــــەڕاڕاتە دڵـی مـن

تەشریحی تــۆ بـەم منـەوە گەر بێتــە تەبەییون
عالەم بە هەموو کەوکەبی ســــــەییـارە دڵی من

دەشـــتی وەرە لەم میحنـەتە بــاوەڕ مەکەدەرچی
تا ڕۆژی قـیامـــەت لە جـــەفـا دایــە دڵی مـن

مانای وشەکان:

نالیب :داواکار،داخوازی. **بەڕوخی** : بەڕوویی . **گوڵ بەدەم** : ناوە بە شیرن زمان وکەسانی خاوەن وتەی باش و پڕ لە خۆشەویستی و شاد دەگوترێ ئەویش مەبەستی یارە خۆشەویستەکەی خۆیەتی ،واتە زار پـڕ لە گوڵ و قسەی خۆش و شاد، **یار** : خۆشەوبست . **دلی من** : قەلبی من .

مایل : حەز،ویست ، هیوا ، بەرەو. **قەدەح** : کاسە لیوان . **شەربەت** : خواردنەوە . **فنجان** : گلاسی چوک کە بۆ قاوە پێخواردنەوە بە کاردێت .**دلی من** : قەلبی من .

ڕاوێکە : یەک ڕاوە ، سەیدێکە . **لە ڕادایە** : لە ڕێگەدایە . **داوێکە** : یەک داوە یەک تەلەیە **لە ڕوودا** : لە ڕوخساردا، یا لە بەرامبەردا،لە پێس دا .

بەم : ئامرازی هێمایە بۆ نەزیکە .**مەحجەرە :** دەورا دەوردراو،گرداوگرد ،لە هەرچوارلاوە .**داوانە :** کۆی داو زۆرداو . **زەنجیر :**ئاسنی بەهێزی حەلقەحەلقەو لێک قایم کراو **دلی من :** قەلبی من **باکم چیە :** ترسم لە چیە . **گەر :** ئامرازی مەرجە ئەگەر .**وەسل :** گەیشتن . تۆ :ڕاناوی دوەم شەخسە . **بێتن :** وەدی بێتن.

سلێمان:ناوی سلیمان پەیامبەرە، بە مانای ژەهریش هاتووە،ناوە.**چوون :** چونکە . **پادشەهی :** مەلیکی ، **شاهی زەمزەم :**پادشای کانیاوی زەمزەم کە لە مەککەیە،ئاوی زۆر،**عەدنان:** هەمیشەمانەوە لە بەهەشت،ناوێکە.

عالەم : خەلک . **خەیال :** بیر کرنەوە .**بوونەتە :** بووینە. **لەبی تۆ :** لێوی تۆ . **غەوواس :** مەلەوان ،بەو کەسانە یان ئەو کەشتیانە دەلێن کە لە ژێر دەریاکانەوە دان و مەلەوانن.

بۆیێکە : لە بەر هەندی . **لە هیلاکایە :**لە گرفتاریدایە .**لە دەریاوە:** لەناو دەریادا **لەم ڕۆژەوە :** لەم کاتەدا، لەم ڕۆژەدا . **ڕووت :** ڕوخسارت . **لە ئوفوق :** لە ئاسۆ . **داوە :** وێتداوە ،یان تەلەیە .**بەڕووما :** بە روخساری من ،بە روخسارما.

پڕ : تەژی . **جۆش :** کولاو زۆر گەرمەوەبوو **حەڕاڕات :** کۆی حەراەتە ، زۆرگەرمایی.

تەشریح :پارچەپارچە کردن ،لێک جیاکردنەوە ،.بەو زانیاریەش دەلێن کە باسی جیاجیا کردنەوەی ئەندامەکانی جسم و پەیوەندیەکانیانەوە دەکات .**تۆ :** دوەم شەخسی تاک . **بەم منەوە :** بەمن . **گەر :** ئەگەر . **بێتە :** بە وجود بێت . **تەبەییون :** دیار ،ئاشکرا ، شێ کردنەوە ،بەیان کردن .

عالەم : جیهان ، خەلکان **هەموو:**گشت. **کەوکەب :** ئەستێرە . **سەییار :** گەڕیدە .

دەشتی نازناوی شاعیر **وەرە :** بێ **لەم میحنەتە :** لەم ڕەنج و ئازارو دەردە **باوەڕ :** عەقیدە . **مەکە :** نەکەیت . **دەرچی :** دەرباز ببی .

تا : هەتا .**ڕۆژی قیامەت :** ڕۆژی واپەسین .ڕۆژی ڕەستاخیز .**لە جەفا :** لە رەنج و ئازار . **دایە :** تێدایە . **دلی من :** قەلبی من .

مانا بە گشتی :

دلی من داواکاری ڕوخساری یاری وەکو گول جوان و دلبەرەو حەزم لە خواردنەوەی شەربەتی ناو فنجانایە بە دەستی ئەوا ،ئەمەش ڕاوێکەو لە رێبازو رێگەم دایەو داوێکیشە لە پێش دایە کەوابەو هەموو تـەلە و داوانەیە وا دلی من زەنجییرەو بە ستراوەتەوە،سامن چ باکێکم هەیە کە بگەم بە یاری خۆم و بە ئاواتی خۆم بگەم و بە یاری ئازیزی دڵی خۆم شادو خەندان ببم،ئەوکاتەش دلی من وەکو پادشای زەمزەم وایە و پێم وایە کە خاوەن هەموو شتێکم کە وەک ئەوە وام هەمیشەمانەوەم لەناو بەهەشتا دایە،ئەی یارەخۆشەویستەکەم وا بە ئاوات و

یادی لێوانی تۆیە کەواتەواوی عالەم بوونەتـە مەلەوان لە ناو دەریاکانەوە، هەر بۆیەشە کەوا دلی من لە ناو گێژاوی دەریادا نوقم بووە و تووشی بە گیر و گرفت و نەمان هاتووە،لەو کاتەوە کە تۆ لە ئاسۆیا تیشکی ڕووی خۆت لە ڕووی من داوەو خۆت نیشانی من داوە دلی من تەژی گڕی ئاوور بووە و هەروا دەسوتێتن و گڕی تیٚ بەربووە،ئەگەر بێت و باس کردنی تۆو شێوەی تۆ بەمن ڕوون بکرێتەوەو بەتەواوی شیٚ بکرێتەوە ئەوا تەواوی ئەم جیهانە لە دوای ناسین و باس لیٚ کردنی ئازارەکانی دلی من دەگەڕێن و باسی لێوە دەکەن ،ئەی دەشتی خۆ گەلیٚ سەحتە کەواتۆ لەوهەموو میحنەت و ڕەنج و ئازارانەدا دەربچیت و ڕزگاریت ببێت ، دەبیٚ هەتا ڕۆژی واپەسبینیش هەر ئاوا لەناو کویرەوەری وجەفاو حەسڕەتان لە تاو یارە شیرینەکەی خۆت دابیت و قەت بە ئارەزووی خۆت ناگەیت.

*

تەجدیدی سەباحم بۆوە

تەجـدیدی سەباحم بـۆوە نەرگـس بـەنەسیمت
مەشقی هەوەسم کەوتە سەر ئەوڕاقی بەســیمت

مەشــغولــە هەموودەم دلی بێچـارە و و میسکین
بـەم خــەتتـە عەلەمـدارە ئەلــەم کــارە وەسیمت

ئـابی کـەڕەمت زوهــرە وەلــێ زەهــریە بــادەی
تاقـی مەلەکـولمـە وتە ئیرەم باغــە قـەسیــمـت

میـزانی حیســـــــابم بەجـەفـا قــانیـعە ئـەمما
میزابەکە خوین ڕێــزە لەدەست شـیری جـەسیمت

سوتــاله فیراقی قەدی سەروت تــەلــەفــی بوو
ئـومـێدی ویســالم بووە فیدیەی زەڕ و ســــــیمت

بـەم تەرزە ئەلـەرزێنـی ســەمەری خانــەی عومـرم
رووح و ســـــەرو مالم لە سەر ئەفـکاری ڕەسیمت

سـوتانی دلی دەشـــــتیی و هەم تیغی دوو ئەبـرۆت
تەحریر دەکەن ئەم جـەورەلەســـەرعەبدی ئەسیمت

مانای وشەکان:

تەجدید:نوێ کردنەوە . **سەباحم** : بەیانیم **بۆوە**: کرایەوە **نەسیمت** : سروەت . **مەشقی** :تەمرین ،نوسین **هەوەس** : زەوق، یاد **کەوتە**:هاتە،چووەسەر **ئەویاقی** : بەرگەکانی نامەکانی .**بەسیمت** : خەندانت ،لەزیزت ،خەندەوەرت.
مەشغول: لە فکردایە:لە یاددایە ، خەریکە .**هەموودەم**: هەمووکاتێ .. **دلی**: قەلبی **بێچارە** : بێ هەتوان ،بێ چابوون . **میسکین**: هەژار، فەقیر .
بەم :ئامرازی هێمایە بۆ نەزیک .**خەتتە**:هێلە،مەرزە،سنورە.**عەلەمدارە**: پەرچەمدارە،خاوەن نیشانەیە **ئەلەم**: ژان ،ئازار ،یەنج،دەرد **کارە**: کردەوەیە عەمەلە **وەسیمت** :زیبات ،خۆش یووت .

ئابی: ئاوی . **کەیەمت :**سەخاوەتییت ،مەردایەتیت .**زوهرە :** گولاویە.**وەلیَ:** بەلام **زەهریە:** ژارە، ژەهرە. **بادەی :** جامی ،لیوان بەرداخ.یان بە پێچەوانە یەکەم زەهر،دووەم زوهر .

تاقی:بەرزایی ،دیـواری بلنـد .**مەلەکولمەوت:**مەبەست عیزیائیلە،ئەو فریشتەیەیە کە گیانی خەلک دەبات و دەمرێنیَ . **ئیرەم:** ناوی ئەو باغە خۆشەیە کە لە بەەەشت دایەو بیَ وێنەیە.**قەسیمت:**خۆش یووییت: بەشت ،سودت.

میزان: تەرازوو **حیسابم:**ژماردنم **بەجەفا:** بە ئازارو یەنج ،دەرد و ژان . **قانیعە :** خۆشحالە بەبەشی خۆ ،رازیە . **ئەمما:** بەلام .

میزابەکە:سولاوکەیە،ئەو شوێنەی کە ئاوی پیا دەیوات .**خوێنییژ:**کەسیَ کە خوینی خەلک بیێژیَ .زۆردار.**لەدەست:** لە چنگ .**شیر:**ئامرازێکی شەی پیَ کردنە لە زەمانی کۆندا زۆر بە کار دەهات .**جەسیم:** تیژ،بویەندە . سوتا: ئاگری گرت. لە فیباقی: لە دووری، لە جیابوونەوە ، لە نامۆیی، لە غەوارەیی لە غەریبی.قەدی سەروت : بەژن و بالای بەرزو وەک داری سەروو بلندت تەلەفی بوو: لە ناو چوو ، نەما . **ئومیدم:** هیوام،ئاواتم، ئارەزووم .**ویسالم :** گەیشتنم ، شاد بوونم. **بووە:** بووەتە ، بووە بە . **فیدای :** پیشمەرگەی ، قوربانی .**زەیوسیمت:** زێی و خشل و بەرگت .

بەم تەرزە: بەم شێوەیە . **ئەلەرزێنی:** تەکان دەدەی ، هەلدەکەنێنی ،بەرەو نەمان دەبەی. **سەمەری:** بەری . **خانەیی :** مالی ،لانەیی . عومرم : تەمەنم .

رووح: گیان . **سەرو مالم :** ژیان ودارابیم.**لەسەر:** لە رێی ، لە رێبازی.**ئەفکاری:** هەست وبیری ،بۆچوونی .**یەسیمت:** نەخشە بۆ کێشراوت .

سوتانی : ئاگر گرتنی ،گی گرتنی. **دلی:**قەلبی . **دەشتی :** ناز ناوی شاعیر **هەم:** هەروەهاـ .**تیغی دوو ئەبرۆت:**ئەبرۆی وەک تیغت ،برۆکانی بورەندەت.**تەحریری :** رزگاری،سەربەستی. **دەکەن:** ئەنجام دەدەن .**لە سەر:** لەیێی

عەبدی: کۆیلەی ، بەندەی . **ئەسیمت:** گوناهبارت .

مانا بە گشتی :

ئەی نەرکسی جوان و بۆن خۆش من بە یانیم بە سروەی فێنک و خۆشی تۆوە کراوەتەوە بۆیەکە وا دلم هاتە سەریاد و بیرەوەری جوانی و لە باری تۆوە ،هەمیشە دلی منی زامدارو بێچارە مەشغوولی تۆیە ، وا بەم خەت و جوانی و یووی خۆشتەوە بووی بە نیشانەی دەردو ئازارەکانم ، تـاوی ژیان بەخش و سەخاوەتی تۆوەک گولە بە لام نۆشینی بادەییَ لەو ئاوە ژەهراویە(یان بە پێچەوانەوە) ، باخی بەشی تۆ وەک باخی ئیرەم وایە و هەیوانی بەرزی تۆ فریشتەی روح کێشانـــی لە ژێردایە ، من بەوە یازیم بەوە کە تەرازووی چاکەو خراپەی من بەلای رەنج و ئازارو حەسیەتانەوەیە، بۆیەشەجەستەی من وا بەشیری تیژی تۆ برندارە و حوێنی بە سولاوکە لیَ دێتە خوارەوە،من سوتاوم ولە تاو دووری قەد و بالای بەرزی تۆ وا

لە ناو چووم و هەموو ئارەزووی گەیشتنم بە شادی و خۆشی وا بوومەتە قوربانی تۆ، ئا بەم شێوەیەیە کەتۆ بەری تەمەنی ژیانی من دەلەرزێنی وا گیان و هەموو داراییشم لە سەر بیرو بۆچونەکانی دیاری کراوی تۆدا داناوە، تەنیا یەکگرتن و یەکبوونی سوتانی دلی دەشتی و هەردوو ئەبرۆکانی وەک تیغی تۆنە کە بە یەکەوە لەم هەموو جەفایەدا رزگارم دەکەن و ئەم هەموو زولم و زۆرداریەش لەسەر بەندەی گوناهبارت بە تەواوی وەلادەبەن و دوور لە هەموو رەنج وجەفاو میحنەت و ئازاران دا دەبم وئارام وئاسودە دەژیم.

*

جاناوەرە

جانـا وەرە سەر تـەختی هـومایـۆنی ویســـالا
اذ فات لک الـرّوح مـن الهجـــــر قتالا

بێ سوچ وقەباحەت لەسەرئەم جەورەش ئەفەرمووی
انّی لمــن الهــــادم بالطـرف جبــالا

چەنـد موددەتە لـەم غوربـەتـە پڕ نیـگـبەتە چـاوم
کـم مـن لهـب الفـــــرقه قـد لاح طوالا

نـاتـەرزیە ئـەم دەرزیــە لـەم بـەرزیە بــڕزی
والامر لـدی الحــاکم بالفتـحـــة حالا

ئـە م قـەلبـە کە بـەر قـەلبە لە بەر قەلبی دوو بازار
فـالـویـل لمـن حـــــول بالجـرّ قفالا

روو بێمـە کـە بێ بێمە لەبی بێ قـەسـمم بێ
باللّـه ومـاکـان لی الــــــذنب جدالا

دەشـتی کە بـڕشتی لەچـکەی چـاوی غـەریبی
فـالنّـار مــــع الـرّمح علی الصدق امـالا

*

مانای وشەکان:

جاناوەرە: گیانا وەرە **سەر**:بالای .**تەختی** : کورسی .**هومایۆن**: پیرۆز،خۆشبەختی.**ویسال**: پێک گەیشتن، پێک شاد بوون .

اژ:کە .**فات**:یابرد ، بەسەرچوو.**لک**: بۆ تۆ.**الرّوح**:گیان . **من**:لە. **الهجر**: دووربوونەوە،دوری ، **قتال**: کوشتن .

بێ:بەبێ . سوچ : گوناە،تاوان .**قەباحەت**:کاری نایەواو ناپەسەند،زەرەروزیان .

لەسەر: لە بالایی، لە گەل .**ئەم**: یاناوی هێمایە بۆ نەزیک .**جەور**: ستەم:زولم،زۆرداری . **دەفەرمووی**: دەلێی .

انّی : ئەمن ، ئەز.**لمن الهادم**:بەیاستی لە وێراکاران . **بالپرف**:بە چاو قوچانێک،بە چرکەیەک .**جبال**:کێو،چیا.

چەندموددەتە:لەمێژە،دەمێکە .**لەم غوربەتە**:لەم دووریە، لەم نامۆییە.**پی**: تەژی مشت .**نیگبەت**:بەدبەختی،ناخۆشی ویەنج،دەردوئازار. **چاوم**:دیدەم .
کم : چەند . **من**: لە **لهب**:گیی ئاگر،بلێسەی ئاگر الفرقه : جیابوونەوە.دوور بوونەوە ..**قدلاح** : بەیاستی دەرکەوت. **پوالا**:درێژ
ناتەرزیە: نایەوایە، ناجۆرە . **ئەم دەرزیە**:ئەم قولابەیە ،ئەم سنجاقە کە یەقەی پێ بەستراوەتەوە. **لەوبەرزیە**:لەو بالایە کەمبەست سینەی یارە .**بیزی**: لە بەین بچێ،ژەنگاوی ببێ و لە ناو بیوات .**والأمر**: فەرمان .**لدی** : لە لایەن،لەکن **الحاکم**:فەرمان یەوا .بالفتحە : بەکردنەوەی . **حالا** : **هەرئێستا** .
ئەم قەلبە:ئەم بەستنە،ئەم گرێیە .**کەبەر قەلبە**: کەلەخوار دلەوەیە.**لەبەر**:لەژێر لەخوار.**قەلبی** :دلی .**دوبازار**: مەبەست جووتەمەمکۆڵەی یارە لە سەر سینەدا.
فالویل:ناوی بیریکی ئاگرینە لە دۆزەخدا **لمن**:بۆکەسێکی . **حوَل**:بگۆیی،هەول بدا **بالجرّ**:بە یاکیشان،یابکێشی . **قفالا**: بەستراو،گرێدراو .
یووبێمە:بەرەو بێیە ،مەبەست لە بێ مەمکۆڵەی یارە: .**کەبێ بیمە**:کەبێ ترسم (یان بە پێچەوانەوە ،**یووبیمە**: بەرەوترسم .**کەبێ بێمە**:کە بێ بێمە ،یەکەم بە مانای ترس و دوەم بە مانای بێ وەیان یەکەم بە مانای بێ و دوەمیش هەر بە مانای بێ ،یان یەکەم بە مانای بێ و دوەم بە مانای ترس کە بە هەموو جۆرێک مانای **دێت لەبی بێ** : واتە سوێندم بە پیتی بێ بێت کە دەبێتەبالله،وەیان مەبەستی سوێندخواردنە بە پیتی بێی کەبێ تەشبیە کراو بە مەمکۆلانی سینەی یار **قەسەمم بێ** :سوێندم بێ .
بالله : بەخوا . **وماکان**:وەبەیاستی نیە. **لی الژنب** :من گوناهم نیە،بێ تاوانم.
جدالا: بەبێ موناقەشە،بەبێ گفت و گۆو چەندو چوون .
دەشتی:نازناوی شاعیری هێژا مەلاخدرئەحمەد نانەکەلیە . **کەبیشتی** :کە سوتاوی ، کە برژاوی .**لەچکەی** : لە هاتنە خوارەوەی ئەسرینی.**چاوی** :دیدەی **غەریبی** : نامۆیێ دووری ، غەوارەیی .
فالنّار:کەواتە ئاگر . **مع** : لەگەل .**الرّمح** :نێزە .**علی**:لەسەر **الیّدق**:یاستی **آمالا**:هیوا، ئاوات

مانا بەگشتی:
ئەی گیانە وەرە با بەیەک بگەین و لەسەر تەختی خوشبەختی دا بە یەکەوە شادو خەندان ببین و بەختەوەر و ئاسودەو دوور لە خەم بژین ، دەوەرە کەوا من کوژراوی دووری تۆم و بۆتۆ وا گیانم لەدەست داوە ولە ناو دەچم ، من کەوا بەبێ گوناە و دوورم لە هەموو کارێکی نایەوادا ، لە گەل ئەو هەموو زولم و زۆریەش کەوا تۆ دەیکەیت و بووەتە هۆی لە ناو بردنم و،هەمیشەش هەیەشەو گویەشە دەکەیت و دەلێت : من لەو کەسانەم کە تا بۆم بکرێت مال ویرانی وبەدبەختی وەدی دێنم وبە چاو قوچانێک کێوان دەیوخێنم،خۆ زۆر لە مێژە من لە تاو ژیانی

دووری و غەریبیدا هەروا پی لە دەرد و یەنج و ئازارانم ، کە تائیسا کەش هەروا گیی ئاگری نامۆیی و دووریم لە نـاو دەروندا لە تاو تۆدا گلپە دەسێنێ وهەروا نەکوژاوەتەوە،خۆ گەلێ نایاستە و نالەبارەکەوا ئەو دەرزیەی کەوا لەو بەرزاییە یەقەی خۆت پێ بەستاوەتەوە و هەر ئەاوا بمینێتەوەو لە شوێن خۆی دا بیزیت، بۆیەشە کە بیاری فەرمانیەوا ئەوەیە کە هەر ئێستاکە ئەم سنجاقەی کە لەو بەرزاییەوەیە بکرێتەوەو سینەی تۆوالابێتەوە ، وای بۆ ئەو کەسەش کە دەستی درێژ بکات بۆکردنەوەی ئەم گرێیەی کەوا لە خوارەوە لە ژێر ئەو جووتە مەمکولانەیەت دا بەستراوە تەوە ،خۆمن هیچ ترسێکم نیە کەوا یوو بەرەوبێمە، و سوێندیشم بە پێتی بێ بێت (واتەبالله) کە من هیچ گوناهێکم نیە و بە بێ چەندو چوون بێ تاوانم یان(من بۆیەکە روو بەرەو بێمە چونکە دورم لە بێ)وا منی دەشتی لە گەل ئەوەش دا کە برژاوم بۆ تۆ و دەروونم پرلە ئاگروگیە و بە گریان وسوتانی دلی پی لە ژان و ئازارم ،وا بە ئاوری دووری وییشتنی ئەسرینی غوربەت و نامۆیی لە چاوانم و بریناني پی لە ئازارایشنم دا هەرگیز هیوام لێ نابیێت وهەرگەش بینم .

*

جەژنەیی

جەژنەیی روح و جەســەدم مـاهـی دین
قـــــیل ادخل النار مــع الدّاخلــین

چونکە ئیتاعەش وەیە تەقوایـە خـــۆ
ازلفــت الجنّـــــــــــة للمتّقین

ئاه و هەناســــەی منـە لەم رۆژە دا
تـأتی الســـــــاء بدخـان مبــین

سا چیە ئـەی بت کە بلێـــی دەفعەیێ
انّە من عـــــــبادنا الصــالحیـن

حەقیەتی مەلعــونی ڕەقــیب کە بـلێ
انّی لکـم منـە نــذیـــــــر. مبــین

قاسیــدی ســادیق چ بلــێ انّمـــا
علی رســـــــــولنا البـلاغ الـمبین

یاری تۆ بێ میســلە دەســا دەشـتیــا
فلا تکونــنّ مـــن المشـــــــــرکین

*

مانای وشەکان :

جەژنەیی: عیدی ، شادیی وخۆشی .**ڕۆحی:** گیانی .**جەسەدم :**تەنم جەستەم . **ماهی دین:**مانگی ئایین .**قیل:**گۆتیان،ئەوانەی ، هەندێ کەس گوتیان .**ادخلی:** داخل بن بچنە ناو . **النّار :** ئاگر **مع :** لە گەل . **الدّاخلین :** ئەوانەی کە چونەتەژوورەوە چونکە لە بەر ئەوەی .**ئیتاعەش وایە:**گوێ یایەلیش وایە، خواپەرستیش وایە **خۆ:** دەنا،ئاخر.**ازلفت:** رازاوەتەوە **الجنّە :** بەهەشت .**للمتّقین :**بۆ پارسایان ، بۆخواناسان ، بۆ ئەوانەی کە تەقوا دەکەن و کاری باش ئەنجام دەدەن .

ئاە : حەسیەت .ئاخ .**هەناسەی منە** :پشووی ئەزە .**لەم یۆژەدا**: لەم کاتەدا ، لەم وەختەدا .
تأتي: دیَتن . **السّماء** : ئاسمان . **بدخان**:بە دوکەلیکی .**مبین** : دیار.
ساچیە: کەواتە چیە. **ئەی بت**:ئەی سەنەم، **کەبلێی**:کە بێژی .
انّە: بەیاستی . **من**: لە. **عبادنا**:پەرستگارانی منە. **الیّالحین** : کارچاکان ، باشەکان ، شایستەکان.
حەقیەتی:مافی خۆیەتی **مەلعون** : نەفرین لێکراو لەعنەت لیَ کراو،شەیتان.
یەقیب: نەیار،دوژمن. **کەبلیَ**:بەیاستی بێژیَ . **دەفعەییَ**:تەنیا جارێک
انّی : بەیاستی من .**لکم**: بۆ ئێوە . **نۆیر** :تــرسـێنەر. **مبین**: دیار .
قاسێد: پەیامبەر. **یّادیق**:یاستگۆ،دروستکار. **چ بلیَ**:بلیَ چی . چی بێژیَ .
انّما :بەیاستی :**علی**:لەسەر رسولنا:پەیامنــیرمان ،**البلاغ**:ئاگاداری **المبین**:دیــار
یار: خۆشەویست،هەڤال . **تۆ**:یاناوی دوەم شەخسی تاکە .**بیَ میسلە**: بیَ وێنەیە
دەسا:کەواتە .**دەشتیا**:ئەی دەشــتی .
فلاتکوننّ من:لەوانە مەبە کە، وەک ئەوانە مەبە کە.**المشرکین** : کافران ، ئەوانەی باوەییان بە خوا نیە و هاوتا بۆ خوا دروست دەکەن .بیَ باوەیان

مانا بە گشتی

ئەی یاری من ئەی مانگی جوان و هەست و بیری من وا پی بە دل و بەگیان وجەستەوە جەژنەدەگرم ،چونکە گوتیان تۆش ییۆبۆ ناوئەو ئاگرەی کەخەلکی تریش تیایەو لە گەل ئەوانەبم کە لە ژووروەوەن ،خۆ بە هەشت بۆ ئەوانە یازاوەتەوە کە گۆێیایەلان و پارسایان و خواپەرسـتانن ،.وا هەناسەی ئاە و حەسیەت و جەفای منە لەم یۆژەدا ئاسمان پیلە دوکەل دەکاتن و لەوبەرزاییەوە ئەو دوکەلە زۆر بە یوونی دیار دەبێتن ، دەسا چی دەبێت ئەی دلدارەکەی من کە تۆ بێت و بەیاستی بلێت کە ئەوە لە پارسایانی باش و دلسۆزو بە وەفای منە،کەواتە شەیتانی نەفرین لیَ کراوو دوژمن هەقیەتی کە بێت وابلێت کەمن بۆ ئێوە دلسۆزو چاکم ،ئەدی پەیامنیری پاک و یاستیش لەوە زیاتر چی بلێت کە تەنیا لەسەرمن ئاگاداری کردنێکی یوون و دیارە و لەوە بەولاوەچیترم لە سەرنیە، خۆئەی دەشتی یاری تۆ بیَ وێنەیە، کەواتە سوپاس گوزاربە لەم بارەو لەم یووەوە کەواتە مەچۆرە یێزی خوا نەناسان و دوورکەوە لەوانەی کە هاوتابۆ خوادروست دەکەن و بیَ باوەین .

*

چ غەوغایە

چ غەوغـایە ئیمــڕۆلە بـاغێ گـولان
کە سولتانە بولبول لە باغێ گــولان

دەلێن هەوری وەسلی هەموو عاشقان
دەبارێنی شـادی لە باغــێ گـــولان

نەمامی حــەیاتم ئەوا هــــاتە بـەر
بە شەوقی ویسـالم لە بـاغێ گـولان

بەڕەنگی حــەبیبم چ فەخرێ ئەکـا
دەمی خونچەیی گل لــەباغێ گـولان

شنەی سەرچنارێ ئـەدا ڕەحمــەتێ
بە ئەڕبابی عەشیە لە بـاغێ گــولان

بە ساقی ئەنــازم کەبێ لەنجەکـەی
بدا کەوســـەری دل لە باغـــێ گولان

لە ئامینە هەردەم نەتیجەی دوعــا
کە دەشتی بمینێ لـە باغێ گـولان
*

مانای وشەکان

چ غەوغایە: چ هەراو هۆریایە،چ داد و فریادە..**چ هاوارێکە:**چ دنگ و باسێکە،چ فریاد و هاوارێکە.**ئیمرۆکە:** ئێرۆکە،ئەمیۆکە.**لە باغێ گولان:**لە زەنوێران، لە باخچەی گولان ،لە میرغوزاران.

کەسولتانە: وەک پادشایە،وەک شایە **:بولبول:** هەزارە،باڵندەی جوان و ئاشقی گول **لە باغێ گولان.** لە زەنوێران لە باخچەی گولان .

دەڵێن: دەفەرموون ،دەبێژن. **هەوری:**هەمان تەم و تومانی چیکەلە ئاسمانەوە بارانی لێ دەبارێت ، دایکی باران .**هەموو:**گشتی.**عاشقان:** ئەویندااران،دلداران .

دەبارێنی: باران دێنێ .**شادی:**خۆشی .**لە باغێ گولان :** لە زەنوێران، لە باخچەی گولان .

نەمام:تازە پێ گەیی و،شەتل .**حەیاتم**:ژیانم.**ئەواهاتەبەر**:واپێ گەیی.واگەیشت .

بەشەوقی:بەڕۆناکایی،بەشادی وخۆشی لە زەوقی.**ویسالم**:گەیشتنم **لەباغێ گولان**: لە زەنوێران، لە باخچەی گولان .

بەیەنگی:بە وێنەی،بەسیمای بە چۆنیەتی شێوەی .**حەبیبم**: خۆشەویستم چ **فەخرێ ئەکا**:چ شانازیێ ئەکا.،چۆن بە خۆی دەنازێ

دەمی:زاری ،دە وی.**خونچەیی گول**:گولی تازەپشکوتوو. **لە باغێ گولان**: لە زەنوێران، لە باخچەی گولان .

شنەی:سروەی ،نەسیمی.**سەرچنارێ**:سەرداری چنارێ ،چنارداریکی بەهێزوپتەوەو بەرزو پەلک پانەو لە کوردستاندا زۆرە..**ئەدا**:دێنی ،**لێی دێ یەحمەتێ**:خۆشی وشادی..

بە ئەیبابی.عەشرە:بەو دەکەسانەی کە لە جیهاندا موژدەی چونە بەهەشتیان پێ دراوە کە لە خانەوادەی پەیامبەر(د)و یارانی ئەون .**لەباغێ گولان**: لە زەنوێران، لە باخچەی گولان .

ساقی: مەیگێی:**ئەنازم**:شانازی دەکەم .**کەبێ**:کەوا بێت .**لەنجەکەی**: لەنجەکردن جۆرە یۆیشتنێکی بەنازە،مەبەست هاتنی ساقی بەنازەوەیە ..

بدا:بداتن ،پێشکەش بکات.**کەوسەری دل** :کەوسەر ناوی کانیاوێکە لە بەهەشت دەڵێن دەبێتە یوباری شەرابەن تەهورا.**لە باغێ گولان**: لە زەنوێران، لە باخچەی گولان .

لە ئامینە هەردەم نەتیجەی دوعا:واتە لە دوای هەموو دوعا کردنێک وشەی ئامین دەگوترێت.یانی خوایە دوعاکەم قەبوول بفەرمووی و نیازەکەم وەدی بێنی .

کەدەشتی: واتە دەشتی کە خودی شاعیرە .**بمێنێ** : بمینێت،هەمیشەیی بێت . **لە باغی گولان**: لە زەنوێران، لە باخچەی گولان ،لە بەهەشتا

مانا بە گشتی:

لەم بەهارە یەنگینەدا ئای چ هاوارو دادێکە وا لە ناو باغێ گولانەوە دێتن ،وا ئیمیۆکە بولێ ئاشقی گول لە ناو باغچەی گولان دا وەک پادشا وایە و دەنگ و ئاوازی شادی هەموو ئەوناوەی پی لە خۆشی کردووە،وا هەوری هەموو ئاشقانیش لە سایەی گەیشتن بە ئاواتیان لە ناو باخچەی گولاندا شادی و خۆشی دەبارێنێ ، منیش والە سایەی شەوق و زەوقی گەیشتنم بە باغێ گولان نەمامی ژیانم هاتەبەرو پێ گەیشت ، بنواین کە خونچەی گول لە ناو باغ و گولزاراندا چ شانازیەک بە جوانی و لە باری و سیمای خوشەویسەکەی من دەکاتن ،وا شنەی فێنک و خۆشی سروەی سەرچناران خێر و بەرەکەت دینێ و بە یادی ئەودەکەسانەی کە موژدەی شادبوونیان بەباغی گولان کە بەهەشتی بەرینە پێ دراوە، من کە بە لەنجەولاری ساقی مەی گێییش دەنازم کە بێتە ناو باغێ گولان

و بائاواتم بگەێنێ و ئاوی کەوسەری ژیانم پێ بداتن و دلم شادو خەندان بکاتن، بۆیەکە هەمیشەبۆ وەدی هاتنی ئارەزوودا کەمانەوەی منی دەشتی یە لە ناو باغێ گولان ، خۆ دەست بۆ ئاسمان بەرز کردنەوەو گوتنی وشەی ئامینیش لە دوای هەر دوعا کردنێک دا بۆئەوەیە کە مرۆ بە ئاوات بگات و چی نیازە وەدی بێتن و دوعاکە قەبوول بببێتن.

*

چ هاوارە

چ هــاوارە ئەم ئێـوارە غــەم كەوتۆتەبـەردڵ یــاڕەب
بە موژگـانی حەبیبــەم پـیلە ئێـش و ژانــە دڵ یـاڕەب

فەلەک سوڕاوە بورجی تالیعم بۆیێ بەڕەش دەرچــوو
لەچەرخی فیتنە كوژراوە مەزلیمەت ماوەدڵ یــاڕەب

بە یادی قیبلەیی ڕووحم بــە دائـیم مل بە زەنجـیرم
مەگەر عەنقــا نەجـاتم دا لــە داوی فیتـنە دڵ یـاڕەب

لە ڕۆژی مـەحشـەرا دیدەم خوناوەی یووی دەپرژێنێ
دەنوسێ شەرحی هیجرانی حەبیب بەروەڕودڵ یــاڕەب

گەلێ مەسرووروموشتاقم بە كـوشتـنما ئیشــاڕەت كا
ئەگەربێ و بەزولفی خۆی بدووری كفنەكەم دڵ یـاڕەب

موسـەلمانان ئەگەرمردم لە سەر ڕێگەی پیاســەی بێ
سەرینی قەبــرەكەم بەلكو دەكا ڕەحمێ بە دڵ یــایەب

لە دونیادا كە نەینۆشی شەڕابی مەڕحەمـەت دەشــتی
لەڕۆژی ئاخیرەت شاد بكەی ســابەم ڕووەم دڵ یاڕەب

*

مانای وشەكان

چ هاوارێكە: چ سەر و سەدایێكە، چ دادو فیغانێكە،چ دەنگ وباسێكە.**ئەم ئێوارەیە:** ئەم شەوە،ئەم دوای نیوەیۆیە.**غەم:** پەژارە،خەم **كەوتۆتەبەر:** هاتۆتەپێش،بەربویتەسەر.پێش هاتوە.**یایەب:** ئەی خودایە.

بەموژگانی: بە مژۆلكانی **حەبیبم:** خۆشەویستم، **پی:** تەژی.**ئیش وژان:** ژان وئازار.دەردو یەنج.**یایەب:** ئەی خودایە،ئەی پەروەردیگارا

فەلەک: گەردوون،یۆژگار،جیهان .**سوڕاوە:** **:** چەرخاوە،گەیاوە. **بورجی:** دوازدە بەشی فەلەک.وەک **:** حەمل،سور،جوزا،سەیەتان،ئەسەد .. ..هەتادوایی **تالیع:** شانس ،بەخت .**بۆیێ:** لەبەرهەندێ ،لەبەر ئەوەی. **بەیەش دەرچوو:** بوو بە یەش، یەش بوو.

لەچەرخی: لە گەردوونی،لە ڕۆژگاری.**فیتنەدا:** ئاشوبدا ،شەی و شۆیدا،بەلا،گوێچەلدا،پیسواییدا،ناخۆشیدا.**کوژرا:**مرد ، لە ناو چوو ،گیانی دەرهێندرا. **مەزلیمەت:** گوناە ،زۆرداری .زۆرداری کە لە کەسێ کرابێ . **یان موزلیمەت:** زۆرتاریک ،شەوی قەقنەس .**دل:**قەلب .**یایەب:** ئەی خودایە .

بەیادی: بە فیکری ،لە بیری .**قیبلە:**ڕوگە،ئەوشوێنەی کە بۆ خۆشەویستی ڕووی تێ دەکەن،مەبەستی دەشتی ئەو خۆشەویستەکەیەتی کە کچێکی جولەکە بووە لە گوندی بێتواتە کە دەشتی لەوی فەقێ بووە ئاشقی ئەو کچە موسەویە بووە بە ڕوگەی خۆی دادەنێت .**روحم:**گیانم. **بەدائیم:** بە هەمیشە،بە هەردەم، هەموو کاتێ.**مل:**ئەستۆ.**بەزنجیرم:**زنجیرکراوم بەستراومەتەوە.

مەگەر: ئەگەر:تەنیائەگەر.**عەنقا:**واتە ژنی گەردەن بەرزو لە بار،بە مانای سیمورغیش هاتوە.**نەجاتمدا:**ڕزگارم بکات. **لە داوی:**لە تەلەی.**فیتنەدا:**ئاشوب و شەر و ناخۆشیدا.**یایەب:**ئەی خودایە.

لەڕۆژی:لە کاتی.**مەحشەر:**قیامەت،ڕەستاخیز،واپەسین . **دیدەم:**چاوم . **خوناو:**نم،فرمێسک ،شەونم . **ڕوو:**ڕوخسار .**دەپرژێنێ:**لێی دێت،دەڕژێنێ.

دەنوسێ:یاداشت دەکا،بە نوسین باسی دەکا.**شەرح:**شێ کردنەوە. **هیجران:**جیابوونەوە، دووری،نامۆیی،غەوارەیی. **حەبیب:** خۆشەویست ،یار. **بەڕوو ڕوو:**لەبەرچاوان،ڕووبەڕوو. **دل:**قەلب.**یایەب:**ئەی خودایە.

گەلێ:زۆر،فرە،پی.**مەسروور:**شادمان،دلخۆش.**موشتاق:**ئارەزومەند . **بەکوشتنما:**بە لە ناو بردنما،بە مردنما.**ئیشایەتکا:**هێمابکات.

ئەگەربێت:گەروابکات،کاتێ وابێت.ئەگەربێ.**بەزولفی :** بە کەزیەکانی،بە پرچی،بە بسکی. **خۆی:**هی خودی خۆی .**بدووری:**لێکی بدووری، لێکی بدات.**کفن:** ئەوپارچەقوماشە سپییە کە لە مردووی وەردەپێچن وپێ لە ناولاگۆیی دەنێن . **یایەب:**ئەی خودایە.

موسەلمانان:گەلی موسەلمان .**ئەگەرمردم:**کاتێ کە مردم .**لەسەرڕێگەی:** لەسەر ڕێبازی،لە سەر ڕێی. **پیاسەی بێ:** لە شوێنی هات و چۆ کردنی بێ،لە جێی قەدەم لێدانی بێ، لەسەرئەوشوێنەبێت کە لێی دێت و دەچێت.

سەرینی:شوێنی سەری،جێگەی سەری .**قەبرەکەم:**گۆیەکەم، مەزارکەم . **بەلکودەکا:**بەلکەم دەکات.**ڕەحمێ:**مهرەبانیێ ،بەزەییێ .دلۆڤانی.**دل:** خۆشەویست،یار، دلبەر .یایەب:ئەی خودایە .

لە دونیادا:لە ژیاندا،لە جیهاندا.**کەنەینوشی:**کە نەیخوارد:کە تامی نەکرد **شەڕابی:**خواردنەوەی .**مەیحەمەت:**بەزەیی ،میهرەبانی .**دەشتی:** نازناوی شاعیر.**لە ڕۆژی:**لە کاتی.**ئاخیرەت:**واپەسین،قیامەت، دوایڕۆژ.

شادبکەی:خۆشحالم بکەی وپێی بگەم . **سابەم ڕووەم:** بە ڕووی خۆم ،واتە بە منی شاد بکەی و بگەین بە یەک . **یایەب:** ئەی خودایە.

مانابە گشتی :

ئەی وای چ هاوارێک و چ داد و فیغانێکە وا بەم ئێوارەیە ئەم هەمووخەم و دەرد و ئازارانەی هێناوەتە ناو دل و دەروونی منەوە،ئەی خودایی من ئەمە هەمووی جوانی و لە باری و ییک و پێکی و مژۆلکەکانی ئەو شۆخ و نازدارەیە کەوا لە ناو دلم دایە و بووەتەهۆی ژان و دەردو خەم و ئازارەکانم،هەر بۆیەشە کەوا یۆژگارانی بەختی من ئاوا بەیەش دەرچووە و لەم گەردونەپی ئاشوبەدا نەماوە و لە ناو چووە بۆیەشە کەوا دلی من ئاوا تاریک داهاتووە و پی لە پەژارەم، هەروا بە یادو بیرەوەری یۆگەی گیانەکەمە کە هەمیشە مل بە زەنجیرم و وا بە ستراومەتەوەو تەژی لە ئازارانم ،ئەی خودای من ئەوەندە گیرووەدەم و دل بە خەمم کەتەنیا بالابەرزەکەی جوان ولە بار و نازدار بێتن ویەحمێک بکاتن و لە داوی فیتنەوبەلای ناخۆشی و ئازاراندا یزگارم بکاتن ، خۆ لە کاتی یۆژی واپەسینیشدا چاوی من ئەسرین و خوناوەی یووی جوانی ئەو دەپیژێنێ، هەر ئەوساش باسی جیابوونەوەو دووری لە خۆشەویستەکەم بەرەو یوو شێێ دەکرێتەوە دەنوسرێتەوە، ئەی خودایە من گەلێ ئارەزوو مەندم کەوا یاری خۆشەویستی من بێت وهێمایەک بۆ کوشتنم بکاتن و شادمانم بکاتن بەوەی کە بە زولفی خۆی بێت و کفنەکەم بۆ بدورێتن و هەر ئەویش لە بەرم بکاتن ، ئەی موسەلمانان وەسیەت دەکەم کەکاتێ مردیشم با سەرینی گۆیەکەی من لەسەر ڕێی هات و چۆی ئەوا

بێتن بەلکو یارەکەی من بەزەییەکی بە دلا دێتەوە و یەحمێکمان پێ دەکاتن ئەی خودایە دەشتی کەلەم جیهانەدا بە ئاوات نەگەیشت و شەیابێ شادی پێ نەبەخشرا ،بەهیوام کە لە یۆژی قیامەت دا بە دیدارو گەیشتنم بەیووی یارە خۆشەویستەکەم شادو خەندانم بکەیت.

*

چلەی زستان

چلەی زستانە چاوی من دەبارێنی غـەمی دووری
دەڕێژی هەوری غەم ماتـەم نشینم بـەروە ڕێ سوری

دلم خـەڕاتـی دۆخی غەم ملم قـەیتانە بـۆ دەوری
لە دەوری وەردەسـوڕانی لە نێو گـێژایە دەستووری

قەدت بەیداغ و داغێکـە لەداغستانی جـەرگـم دا
لە جەرگی بێ ڕەگـم مەرگـە موسـافیرخانەتەندووری

لە باغی سینەدا جارێ ئەگـەر سینەم خـونـاوی بێ
هەتا خوێنی دووچاوم دێ دەکەم تەحمیدی فەخفوری

خوداکـاری بکـا دلبەر بەسەر رووما پیاســـەت بـێ
فیداکاری هەیاسەت بێ سەرم بـۆنامی مەعـــزوری

بە موژدەی کوشـتنم میننەت لە من ناغافیلی ئەمما
بەئەفسانەی ڕەقیب باقی نەما بـۆڕۆژی مەجبـووری

لەهەرلا دەنـگی گـریان و فیغانم حیس ئەکەن عـالەم
دەسا جـارێ بلێ دەشتی لەبەرچـی مـات ومەخمـوری

*

مانای وشەکان :

چلە: چل ڕۆژ .**زستان**: یەکێکە لە چوارکەژی سال و وەرزی باران و بەفرو ساردو سیی سالە. **چاو**: دیدە.**دەبارێنێ**: ئاوی لێ دێ،فرمێسکی لێ دێتە خوارەوە.
خەم: پەژارە،پەنج،ئازار.
دووری: نامۆیی،غوربەت،جیابونەوە،بێگانەیی.
دەڕێژێ: بەگۆیێ وەردەکاتن،یووی دەکاتن.**هەوری**: تەم ومژی ،.
غەم: خەم،پەژارە.**ماتەم**: بێ دەنگی ،پرسەداری ،تازیە. **بەرەو**: بۆلای .**ڕێ**: ڕێباز،ڕێگە.**سۆری**: سووری .

خەیات:بە دارتراشراو .**دۆخ**:گیایەکی وەک قامیش وایە کە لە شاخەکانی حەسیر و و پەردە دروست دەکەن ،بە مانای یاست دروستیش هاتووە. غەم:پەژارە ملم:ئەستۆم .**قەیتانە**:داویکی باریکە .**بۆ دەوری**:بۆ هەرچوارلای ،بۆ گرداوگردی.
لەدەوری:لەهەمووولایەکی.**وەردە سویان**:دەسویانەوە،ئاویدانەوە . یان وەرد:ئەو زەویەیە کە لە دوای شۆکردن وەرد دەکرێت . **سویان**:گەیان. **گێژاو**:گەیی ئاو،گیرو گرفت .**دەستووری**: عادەتی،یاسایی .
قەدت:بالات ، بەژنت . **بەیداغێکە**:پەرچەمێکە.**لە داغستانی**: لە هەواری داغاندا،لە واری داخاندا.**جەرگم دا** :هەناوم دا.
لە جەرگی:لە هەناوی:**بێ یەگم**:مردوم ،بێ ژیانم .**مەرگ**:مردن .
موسافیرخانە:شوێنی موسافیران،کاروانسەرا.**تەندووری**:کورەی ، گەرم و گویی و شوێنی ئاگر کرنەوە شت تیا سوور کرنەوە.
لەباغی:لە گولزاری،لە باخچەی.**سینە**:سینگ .**جارێ**:یەکجار. **ئەگەرسینەم**: گەر سینگم .**خوناوی بێ**:تەی بێت،فێنک بێت .
هەتا:تا،تاوەکو.**خوێنی**:.خوونی .ئاوی سوور و شلی ناو یەگ و دلە کە مایەی ژیانــی گیان لەبەرانە.**دووچاوم**:هەردو دیدەم. . **دێتن**:لێ یەوەدێت .
دەکەم:ئەنجام دەدەم.**تەحمید**:ستایش کردن ، پیا هەلگوتن .**فەخفوری**: جوانی و لەباری ، زیبایی،جوانی.
خودا:یەزدان. **کارێ بکا**:وابکاتن .**دلبەر**:یار، دلفیێن.**بەسەر**:لە بالای **یووما**:دم و چاوما. **پیاسەی بێ**:هات و چۆی بێ،قەدەم لێدانی بێ .
فیداکاری:بەقوربانی.هەیاسە:خشلێکی ژنانەیە.**بۆ ناوی**:بۆ ناوبانگی.**مەعزووری** : کەســێکی کە عوزر و بە هانەی لێ وەربگیرێت، پۆزش، عوزرخاهی.،داوای لێ بوردن.
بە موژدەی:بەهەوالی دلخۆش گوتنی **میننەت**:چاکەلە یاد بوون ،باشی کردن .
لە من:لە لای من ، لە بۆمن.**ناغافلی**:بێ ئاگایی، فەرامۆشکار. **ئەمما**:بەلام.
بەئەفسانەی:سەربردە،داستان،سەرگوزەشتە،حکایەت. **یەقیب**: دوژمن نەیار .
باقی :پایەدار، نەمردوو، بەجێماو، زیندوو. **نەما**: مردووە،ناژی ،لە ناوچووە.**بۆیۆژی**:بۆکاتی . **مەجبووری**:ناچاری،پێویستی .
لە هەرلا،لە هەر چوارلا.دەنگی:سەدای.**گریان** :زاری ، هاوار. **فیغان**:زاری و هاوارکردن .**حیس ئەکەن**:هەست ئەکەن. **عالەم**:جیهانیان خەلکان .
دەسا **جارێ**:دەی جارێک . **بلێ دەشتی**: ناوی دەشتی بلێ،بێژە دەشتی.
لەبەرچی:بۆچی .**مات و مەخموری**:وا بێ سەر و سەداو کش و مات و مەستی .

مانا بە گشتی :

بەم چلەی زستانەوبەم سارد و سیبەوا چاوی من خەمی دووری وغەریبی دەبارینێ وتەمێ ئازارو ماتەمینی لە دل و دەروونم دا بەرەو پێی سورم هەلدەپێژم،

دلی من بە یاستی وا خەم دا دەتراشیَ و زۆر بیَ هیَز و توانام لەداخی دووری وغەوارەیی وغەریبی دا، وا لە دەوری ئارەزووی خۆمابە دلی پی لە ژان و دەردم خول دەخۆمەوە،کە ئەمەش یاسای گیرو گرفت و ئازارانە،بەژن وبالای ئەویارەی من ئالایــەکی بەرز و بلندە و داخیَکە لە ناو جەرگی پی لە داخ و پی لەپەژارەی من دا،من لە تاو دووری لە یارەخۆشەویستەکەی خۆمەوەیەکە هەناوی بیَ یەگ و ژیانی پی لە جەفام وەک کورەیەکی ئاگر و گی وایە و هەردەم دەسوتیَتن کە ئەمەش واوردە وردە بەرەو مەرگ و نەمانم دەباتن ، خۆ ئەگەر بیَت و سینەی من تەنیا جاریَکیش لە ناو باغی ئەو یارە خۆشەویستەم دا شاد و فیَنک ببیَتەوە و بە ئاوات و نیازی خۆم بگەم و سینەی پیحەسیەت و ئازارو ژانەکانی من خوناوەی شادی وخۆشی لیَ بیَتن ئەوا هەتا ماوم لە ژیانی خۆم دا سوپاس گوزاری یووی جوانی ئەو خۆشەویستەمەو هەمیشە شانازی پیَوە دەکەم، خودا کاریَکی ئاوا بکاتن کە ئەو نازدارەو دلبەرەی من بیَت و پیَ بنیَتە بان هەردو چاوانی من و لەسەر یووی من دا بیَت و بچیَ و هات و چۆ بکاتن

ئەوا سەرم لە ییَی هەیاسەکەی یاری ئازیزم دادەنیَم، خۆ بە موژدەی کوشتنیشم گەلیَک دلخۆش و شاددەبم، بەلام تەنیا ئەفسانەی دلی دوژمنانە کە وای لیَ کردووم هیچ شتیَکم لە ناو دلدا بۆ یۆژی مەحبووری نەمینیَتن، وا لە هەموو لایەکەوە گشت کەسیَک ئاوازی گریەو فیغانم دەبیستیَتن و گوییان لیَیە،دەسا وەرە تەنیائەگەر بۆ یەکجاریش بیَتن ئەوا پیَم بلیَ و بفەرموو ئەی دەشتی لەبەرچی تۆ ئاوا کش و مات و بیَ دەنگ و هەمیشەخەمبارو پی لە حەییەت و مەلولی.

*

حوزنم لەسەر

حوزنم لە سەرئەم سیبەتە ڕووی داوە بەدوو بـارە
بـاران لە چاوو غە م لە هە ناو ڕووح لە فـــیرارە

چەنـد وەقتە دەنــالم وەکـو بولبول لە فیراقـت
سەد حەیفە دەکەی مەنعی ویسالی دلە خـارە

پـەروانەمــە ئەمـما نـــیە بــەرگـی تەیـەرانم
تا بێمــەوە ڕێم و بســوتێـم من لە کــەنــارە

ئەم خەسـلەتــە هی خۆتە وەیا وەعزی یەقیبە
ئەنـگوشـتی بەخوێنت کەبەدائیم لە قــەتارە

دوو قەوسی فەڕەنـگت بەمیسلی شیری بوڕەندە
تەئسـیرێ دەکاتـن لەدلی مــن کە هــــەژارە

دەرمـانی برینـم لـە چ ئەقلـــــــیم نیە دلبـەر
غـەیرەز قەدە مــت بــۆ دلی میسکین نیە چـارە

دەشـــــتی کە برینداری دوو چاوی تـووە جـانـا
نیشــانەی شـــەهیدیمە لــە مەحشــەر بەعیزارە

مانای وشەکان :

حوزنم: خەمم، پەژارەم **.لە سەر**: بە هۆی .ئەم سیبەتە:ئەم ڕێگەیە،یەوش،ئاین. **یووی داوە**:هاتۆتە کایەوە،وەدی هاتووە.**بە دوو بارە**:دووبەرابەر،چەندجار.**باران** : مەبەست فرمێسکە کە بە باران تەشـبیە کراوە.**لەچاو**:لەدیدە. **غەم**:خەم پەژارە.**لە هەناو**: لە دەروون،لە جەرگ .**یووح**: گیان.**لەفیرارە**:لە هەلاتنە، لە دەرچوونە.

چەند وەقتە:لەمێژە .**دەنالم**:هاواردەکەم بە هۆی یەنج و ئازاران. **وەکوبولبول**:وەک بالندەی ئەشقی گول،وەک هەزارە .**لە فییاقت**: لە دووریت،لە جیابونەوەت .

سەدحەیفە:سەدمخابنە.**دەکەی**:ئەنجام دەدەی.**مەنعی**:قەدەغە کردنی.**ویسالت**: گەیشتن بەتۆ.**دل**:قەلب.**خارە**: جۆرە بەردێکە، دیک.
پەروانەمە:ئاشقی شەمم.**ئەمما**:بەلام .نیەبەرگی **تەیەرانم**:بالم نیە،بێ بالم وناتوانم بفیم .**تابێمەوەیێم** :تا بچمە سەر یێگەی خۆم. **بسوتێم**:گی بگرم و بسوتێم .: **تا بێم و بیۆم** : واتە بێم و بچم . **لەکەنارە**:لەلای تۆ،لە یێی تۆ.
ئەم خەسلەتە:ئەم عادەتە،ئەم یەوشە .**هی خۆتە**:هی خودی خۆتە، هی تۆیە، خۆت فێری بووی . **یان وەعزی یەقیبە**:یان دوژمن فێری کردووی .
ئەنگوشتی:ئەنگوستی،پەنجەی . **بە خوێنت**: خویناویت.**کە بە دائیم**: کە هەمیشە.**لە قەتارە**:لە کار دایە، لە ییزە.
دووقەوسی فەیەنگیت:مەبەست هەردوئەبرۆکانــی یارە.**میسلی**: وەکو.**شیری بویەندە**:شیری زۆر تیژ.**تەئسیرێ دەکاتن**:کاریگەرە . **لەدلیمن**: لە قەلبی من. **کە هەژارە**: کە نەدارە،کە فەقیرە.
دەرمانی برینم: هەتوانی برینم،چارەسەری برینم.**لە چ ئەقلیم نیە**: لە چ وەلاتێک نیە لە چە شوێنێ نیە.**دلبەر**:مەبەست یاری نازدارو جوانی خۆیەتی کە دلی بردووە.
غەیرەز: بێجگەلە،جگە لە.**قەدەمت**:هاتنت،هەنگاوت .**بۆ دلی مسکین**: بۆ دلی هەژار.**نیە چارە**:هیچ چارەیەکی تر نیە.
دەشتی:نازناوی شاعیرە. **کە برینداری** :کە زامداری .**دوچاوی تووە**:هەردو دیدەکانی تۆیە.**جانا**:ئەی گیانە .**نیشانە شەهیدیمە**: بەلگەی شەهید بونمە.**لەمەحشەر**:لە ڕۆژی واپەسین ،لە ئاخرەت. **عیزارە**:گۆنا،ڕوخسار.

مانا بە گشتی :

من بە هۆی ئەم جۆرە یەوش و شێوەو یەفتارانەی تۆیە کەوا خەم و ئازار و یەنجەکانم دوو بەرابەرە، هەر بۆیەشە کەوا ئەسرین لە چاوانم هەلدەیێژنم و هەناوم پیاو پیی پەژارەیەو گیان لە جەستە دا وا بەرەو دەرچوونە،زۆر لە مێژە کەوا من هاوارمە و وەکو بولبول لە تاو ئەشق و ئەوین و دووری گول دەنالێنم و پی لەحەسیەت و جەفاو میحنەت،سەد حەیف و مخابنم دەمینێ کەوا تۆ ئـاوا بە یەک گەیشتن قەدەغە دەکەیت و لێم دەبی بە دیک و ئازاری دوووری و لە یەک جیابوونەوە، وامن وەک پەروانە وامەو،بەلام داخەکەم کە ناتوانم بال بگرم و ئەوساکەبێم و بیۆم و لە کەناری تۆدابسوییێمەوەو بە ئاوری ئەوینی تۆیاگی بگرمو بسوتیم، نازانم ئەم عادەت و خەسلەتەی کە تۆ هەتە هی خۆتە وەیان نەیار فێری کردویت کەوا هەمیشە پەنجەکانت لە کار دایەو بە خوێن سوور بووینە، هەردوو ئەبرۆکانیشت وەکو شیری تیژ کار لە دلی منی هەژار و بێکەس دەکاتن و هەمیشە زامدارم دەکاتن، خۆ منیش لە هیچ شوێنێک دا هەتوانی برینانی خۆم وەدی ناکەم جگە لە هەنگاو و دلۆڤانی تۆ بەولاوە کە هیچ چارەیەکی تر بۆ من نیە،ئەی گیان

شیرینی من دەشتی کەوا پەرێشان وبرینداری چاوەکانی تۆیە ئەمە بۆمن دەبێتە بەلگەی ئەوەی کەوا لە یۆژی واپەسین و لێ پرسینەوە دابە یەکێ لە شەهیدانی یوخساری تۆحسابم لەگەل دا بکرێت و لێم بپێچرێتەوە .

*

حەبیبی دلی من

حەبیبی دلیٚ مـــن بەها ڕێکـــی بـــوو
کــە کۆچی دلیٚ مـــن هەواریکی بوو

لە بـاغـی ئیـرەمـدا سـەدا هاتە دە ر
کە نـەرگـس ژیاوە خـونـاوێکی بـوو

لە ڕە نـگـی کلـوک و گـیـایـی سەوز
گـیـابەنــد و بێنی گـولاوێکـی بوو

لە ڕەنـگـی چـریکــە و هـەراو و بــەزم
لە بەیــنی من و ئـەم چ دا وێکـی بوو

لە ڕوو بـەندی زولفـی حـەیاتـی دلـم
دل خەسـتە حـالم چ هەوارێکـی بوو

لە ڕێگـەی سـەراویٚ گولی شـەنـگەبی
هەناسـەی شـەمـال و هەتـاوێکی بوو

دلا هەســــــتە ئیمڕۆ بە یـادی گـولت
بلیٚ جەننـەتی مـــن چ خـاوێکی بـــوو

کە بولبول دەخوێـــنیٚ دەلـــیٚ دەشـــتیا
دوو چـاوی بە گریــان قــویاوێکــی بوو

مانای وشەکان :

حەبیبی دلێمن: خۆشەویستی دلی من ، یاری من .**بەهارێکی بوو:** بەهاریکی هاتە کایەوە،بوو بەخاوەنی بەهارێک .

کە کۆچی دلێمن:کەدلیمن دوور کە وتەوە، کەدلیمن باری کرد. **هە وارێکی بوو:**شوێنێکی تازەی بوو،هەوارێکی نوێی بوو.

لە باغی ئیرەمدا: لە ناو باغی ئیرەم دا کە باغێکە لە بە هەشت. **سەدا هاتەدەر:** دەنگ هاتە دەرەوە.**کەنەرگس ژیاوە:** کاتی کە گولی نەرگس زیندو بۆوە، واتە بە هار ها ت .**خوناوێکی بوو:** شەونمێکی بوو.

گیابەندوبێن: ناوی گیایەکی بۆن خۆشی کوێستانانە. **گولاوێکی بوو**: بۆنیان ها ت و دەرکەوتن، گولاوی بوون ،بۆنداربوون.
لە یەنگی: لە شێوەی. **چریکە وهەراوو بەزم**: هاوارو بەزم و شایی و هەراو هۆریاو شادی و خۆشی .
لە بەینی من و ئەم: لە نێوان من و ئەم دا. **چ داوێکی بوو**: داوێکی چۆنی بوو. **لە یوو**: لە یوخساری .**بەندی زولفی**: زولفی پێچراوی، زولفی چین چینی.**حەیاتی دلم**: ژیانی دلم .خۆشوویستی دلم .
دل خەستەحالم: دل نەخۆشم ، پەرێشانم .**چ هەوارێکی بوو**: چ وارێکی بوو،چ نیشتمانێکی بوو،چ شوێنێکی بوو.
لە یێگەی: لە رێبازی. سەراوێ: سەر ئاوێ .**گولی شەنگەبی**: گولی وەک داری شەنگە بی بالا بەرز .
هەناسەی شەمال: بای شەمال،سروە،شنەی شەمال.**هەتاووێکی بوو**: رۆژێکی خۆشی بوو. خۆرەتاوێکی بوو.چ جۆشێکێ بوو، چ تاو و تینێکی بوو.
دلا: ئەی دل .**هەستە**: بیۆ،هەستەوە.**ئیمیۆ**: ئەمیۆکە،ئیرۆ . **بەیادی گولت**: بە بیرەوەری حۆشەویستی وەک گولت.
بلێ: بێژە .**جەننەتی من**: بەهەشتی من .**چ خاوێکی بوو**: چ گولێکی خاوخاوی بوو.**کەبولبول**: کە هەزارە،کە بالندەی ئاشقی گول. **دەخوێنێ**: دەچریکێنێ،بەئاوازی خۆشی خۆی.دەخوێنێ. **دەلێ**: دەبێژێ. **دەشتیا**: ئەی دەشتی.
دوچاوی: هەردو دیدەی . **بە گریان**: پی لە گریان،بەزاری.**قیاوێکی بوو**: واتە ئەســرین و فرمێسک نەماو بینای چاون بۆوە.یان قویاوێکی بوو: فرمێسکی زۆر لێ هاتە خوارەوە و شێلو.

مانا بە گشتی

وا خوشەویستەکەی دلی من تەنیا بە هارێکی بۆ وەدی هات لەو کاتەوە کەوا دلی من کۆچی کردو چوو بۆ هەوارێکی تازەو نوێێ،وا لە ناو باغی بەهەشتی بەهاردا دەنگ و ئاوازی شادی هاتەدەر، لەو دەمەی کەوا بەهاری پی لە خۆشی و ئاوازی شادی هات و گولی نەرگس ژیاوە و گەشاویەوەو خوناوەی کردو لە گەل خوی دا بەزم و سەیران و شادی وەدی هێناو وەدەرکەوت ، بەهاتنی گول و کلوک و گیای سەوزی بەهاران و گیا بەندو بێن وا ئەم ناوە یەنگین و پی لە سەیران و بەزمی بەهاران بۆوەو تا بلێی ئەم ناوە هەمووی جوان و یەنگین و دلگیرە، لە گەل ئەو هەمو بەزم و هەراو هۆریایەی بەهاری نەخشین و دلگیردا لە نێوان من و ئەودا ژوان و هاوکاریەکی سەرشارلە شادی وخۆشی و بەزم وەدیهات، من لە بۆ بەندی چین چینی ئەو دلە خۆشەویستەی خۆم وا بیمارم و دل پی لە ئازارم کەوا ئەو هاتـەهەوارێکی تازەو نوێ وە ،بیوانن وا لە یێبازی سەراوێ گولی جوانی بالابەرزو شەنگەبی وەک بای شەمال هات ودەرکەوت ، دەسا ئەی دل هەستەوە بە

یادی خۆشـــەویستەکەی وەک گول جوان و نـازدارت بفەرموو بلێ کە هەواری بەهەشتی من واتە نیشتمانی خۆشـەویستی من پی بوو لە گولی خاوخاو و وا وەرزی بەهاری شادو یەنگینی هێناو لە هەموو لایەکـــەوە دەنگ و ئـــاوازی بولبولان دێتن و لە ناو باغ و گولزاراندا دەخوێنن و هاوار دەکەن و دەلێن ئەی دەشـــتی بەسـیەتی ئەم هەموو ئازار وشین و زاریە چونکە وا هەردوو چاوانی پی لە گریان لێل بوون،وابەهاتنی بەهاری پی لە شادی و خۆشی و بەزم و سەیران بیناییان بوونەوەو ناخۆشی و ئازارەکان بیانەوە.

*

خۆم کوردم

خۆم کوردم وساقیم کورد مەستی مەیی کوردانم
بۆ مەجلسـی یەک ڕەنگی گـۆیەندەیی کوردانم

زووهەستن و هەولێدەن ڕۆژکۆشش وشەولێدەن
مۆسـیقەیی کوردسـتان بۆ گەورەیی کوردانم

ڕەشمالی یەشـی کوردان شیرو چـەکی تیَ دایە
بۆ بەستنی شـیر و چک نەوڕەستەیی کوردانم

ئەی ئەهلی جەفـا کارم مەڕژێنن بە نائـومیـدی
خوێنـاوی سـتەم دیدی شەرمەندەیی کـوردانم

ئەی قـەومی پڕ ئازارم ئـەی میللەتی بێـزارم
تاکەی لە سـەفا دابیَ دوژمن پەیی کـوردانم

....
....

....
....

ئەم شیعرەی سەرەوە داخەکەم چەند دێری لیَ دەست نەکەوتەوە و وەک گەلیَ لە شیعرەکانی تری نیشتمانی کە ئەمە یەکێکە لەو شیعرانەی کاتی خۆی لە دیوانەکە دەر هێندراوە وەک باسم کردووە ،ئەوەندەشـمان لای ماموەستا مەلاعوسمان گەزنەیی کە یەکێکە لە فەقێیەکانی دەشتی وەدەست کەوتەوە و سوپاسی دەکەین.

مانای وشەکان :

خۆم: ئەز ،من . **کوردم** : کرمانجم . **ساقیم**: مەی گێیم. **کورد**: کرمانج . **مەستی**:سەرخۆشی . **مەی شەیاب.کوردانم** :هی کوردان.
بۆ مەجلسی: بۆ کۆیی ،بۆ کۆبونەوەی. **یەک یەنگی**: یەک بوون،یەکگرتن یەکێتی نێوان کوردان.**گۆیەندە**:کەسیَ کەبە ناوی یەکێکەوە قسە بکات،ئەو کەسەی کە

شتێک بە خەلک یا بگەیەنیٚ و بلاوی بکاتەوە ، وتە بێژ. **کوردانم**:هی گەلی کوردانم **زوو هەستن**: هەستن بە زوویی ،دوا مەکەون و پەلە بکەن .**هەولێدەن**: کۆشش بکەن خەبات بکەن . **یۆژکۆشش**: بە یۆژ خەبات و تێکۆشان بکەن. **شەولێدەن**:بەشەوانەش ئاوازی کوردستان بلاو بکەنەوە و دەری ببین .
موسیقەیی کوردستان:ئاوازی وەلاتی کورد کە کوردستانە ،ئاوازی سەربەخۆیی کورد.**بۆ گەورەیی کوردانم** : ئاوازی موزیک بۆ سەروەریەتی گەلی کورد لیٚ بدەن دەنگتان هەلبین و باسی هێژایەتی و مەزنایەتی گەلی کوردبکەن.
یەشمال : چادر .**یەش**: سیا .**کوردان**: گەلی کورد. **شیر**:ئەو ئامرازەیە کە بۆ شەی بەکاردێت. **چەک**:ئەسلەحە ئامرازی جۆراو جۆری شەیکردن .**تێدایە**:لە ناویەتی ، هەیەتی .
بۆبەستنی:بۆ پێکە وە نانی ،بۆ ئامادەکردنی ،بۆ هەلگیرسانی شۆیش. **نەویەستەیی کوردانم**:نەویەستە وابزانم مەبەستی نەویەستەی خەباتگێیی مەزنی کوردە .(یان ناویاستەیی کوردانم) واتە لە چەقی مەیدانی پێک هێنانی شۆیش و یاپەیین و کوردایەتیم بۆ گەلی کورد.
ئەی ئەهلی:ئەی خەلکی . **جەفاکارم**:رەنجدەرم،پی ئازارم . **مەیژێنن**: مەیێژن .بە **نائومێدی**:بەبیٚ هیوایی ،ورەتان بەرز بێت و بیٚ هیوا مەبن.
خویناوی: خوێنی سووری . **ستەمدیدی**:چەوساوەیی و زۆر لێکراوی .**شەرمەندەیی کوردانم**:خەجالەتی گەلی کوردم ،گەلی کورد کە ئاوا ژێردەستەیە من شەرم لەخۆم دەکەمەوە .**ئەی قەومی**:ئەی میللەتی پی لە ئازارو یەنجم .**ئەی میللەتی بێزارم**:ئەی گەلی چەوساوە و ژێر دەستە و بێزارم لە ژیان دا.
تاکەی:هەتا کەنگی . **لە سەفادابێت**:لە خۆشی و سەیران دابیٚ . **دوژمن پەیی کوردانم**:نەیارانی گەلی کوردوداگیرکەرانی کوردستان .

مانا بە گشتی :

من بۆ خۆم کوردمو هەمو هەست و بیرو باوەیو بۆچونێکیشم هەمووی تەنیا کوردیەو ساقی مەیگێییشم هەر کوردە و من سەرخۆشی شەیاب و بادەی گەلی کوردانیشم و بۆ کوردایەتی کردن و یەک بوون و گیانی پاکی یەکێتی نێوان یۆلەکانی گەلی کورد دا وا من هەمیشە گۆیەندەو یاگەیێنەری گیانی پاکی یەکگرتن و یەکبوونی گەلی کوردم،دەسا ئەی یۆلەکانی گەلی کورد پەلە بکەن و بەزوویی هەستن و یاپەین و یۆژانە لە خەبات و تێکۆشانی یزگاری و سەربەخۆیی دابن و شەوانەش ئاوازی موزیکی سەروەری یەتی و هێژایی و مەزنایەتی بۆ گەلی کورد لە پێناوی یزگاری و ئازادی دا لیٚ بدەن و سەربەرزانە بلاوی بکەنەوە و دەری ببین و یای بگەیەنن، چادرو یەشمالی یەشی گەلی کورد وا پییەتی لە شیر و چەکی تێکۆشان و بەرگری لە خۆ کردن و بەرخودان و یاپەیین لە پێناوی ئازادی و یزگاری و سەربەخۆیی دا،منیش وەکو کوردێکی دلسۆز بۆ

بەستنی شـیرو چەک و خەبات کردن و شۆڕش وەدیهان هەر وەک نەویەستەی گەلی کوردم،دەسا فەرموون با لە هەول وخەبات و تێکۆشان نەوەستین و ڕاپەڕین و خۆمان ڕزگارو سەربەخۆ بکەین، ئەمڕۆ ڕۆژی ڕاپەڕین وخەبات و تێکۆشانە،ڕۆژی هە ول و بزافە، ئەی میللەتی کوردی پڕ لە ڕەنج و ئازار و نەهامەتی ، وەرن چیتر بێ هیواو ئارەزوو مەبن و هەرگیز ئاوا دامەمێنن و ورەتان هەر بەرز بە تین بێتن و هەمیشە هیواداربن و خاوەن بیوا بن،کە دوا ڕۆژێکی کامەران و شادیتان لە پێشە بەسیەتی چیتر خوێنی سووری چەوسـاوەیی و ژێر دەستایەتی داگیرکەران لە چاوانی خۆتان هەلمەڕێژن و ، من خەجالەتی ئەم هەموو کوێرەوەریە و بەدبەختیەی میللەتی کوردم کە ئاوا چەوساوەی ژێر دەستانن، ئەی گەلی کوردی پڕ لەژیانی چەرمەسەری و ژان و ئازاری برینان ،ئەی میللەتی کوردی لە ژیان بێزار و خەمگین ، بەسیەتی هەتا کەینێ داگیرکەران و نەیارانمان ئاوا لە خۆشی و سەیران دابژین ونیشتمانمان داگیر بکەن و گەلی کوردیش ئاوا چەوساوە و ژێر دەستەی دوژمنانی بێتن، وەرن ڕاپەڕین و شۆڕش بکەن وخەبات بکەن بۆ ژیانی ڕزگاری و سەر بەخۆیی گەلی کورد تا ڕۆژانی شادی و بەختەوەری گەلی کوردیش وەدی بێت و کوردیش شاد و خەندان بێتن.

*

داخەکەم کە ئەم شیعرەمان بە تەواوی دەست نەکەوتەوەو چەند دێڕێکی لێ پەڕیوەو دەستمان نەکەوتەوە داوا لە هەموو خوێنەرێک دەکەم ئەگەر ئەم شیعرەیان بە تەواوی لا دەست بکەوێت بۆمان تەواو بکەن و ئاگادارمان بکەنەوە جێی ڕێز و خۆشەویستیمانە.

من دێتەوە یادم کە ئەم شیعرە بە ئاوازێکی تایبەتی خۆی لە حوجرەی فەقێیان دەخوێندرایەوە کە ئەمە بۆ خۆی ڕاگەیاندنێکی گیانی بەرزی کوردایەتی کردن بووە،لەو ڕۆژگارانەدا گەلی کورد کە لە هەموو مافێکی ژیان دا بێ بەش بووە، دەشتی هێژاش وەک هەمو شاعیران و نوسەرانی نیشتمان پەروەری کورد بەو جۆرەبە گیانی پاکی و دلسۆزی و نیشتمانپەروەرییە شیعرو نوسینیان بۆ میللەتە ستەم دیدەکەی خۆیان نوسیوە و بلاویان کردۆتەوەو داوای خەبات و تێکۆشانییان لە پێناوی ئازادی و ڕزگاری کورد وکوردستان لە ژێر چنگی داگیرکەران دا کردووە،هەر بۆیەشە دەتوانین بلێن کە شاعیران و هونەرمەندان و دلسۆزانی کوردو کوردستان لە گەل ئەو هەموو زەبر و زەنگ وهەولی تواندنەوەی گەلی کورد هۆیەکی هەرە مەزنن بوینە بۆ پاراستنی فەرهەنگ و زمان و گیانی پاکی کوردایەتی و پتەو بوونی ورەی بەرزی خەبات و تێکۆشان لە پێناوی ئازادی و ڕزگاری کورد و کوردستان داو ئەو مرڤە مەزن و خەباتگێیانە هەرگیز میللەتی خۆیان لە یاد نەچووە و هەستیان بە نەبوونی مافی ئازادی و چەوساوەیی میللەتەکەی خۆیان کردوە و دژی داگیرکەران بە شیعرو نوسین هەولی ڕزگار

بونیان لەو هەموو ئازار و میحنەت و کوێرەوەریەی کە بە سەر میللەتی کورد دا سەپاوە داوەو لە هیچ کاتێک دا بە نوسین و شیعرە بەرزەکانیان درێغیان نەکردووە.
هەزاران سلاو لە گیانی پاکی دەشتی و هەموو دلسۆزان و سەروەران و هێژیان و هونەرمەندانی نەمرانی گەلی کورد،ئەوانەی کە تا دوا هەناسەی ژیانیان گەل و وەلاتی شیرینی خۆیان لە یاد نەچویتەوەە و بۆ کورد کوردستانی خۆیان سوتاون.

*

دل هانە هانە

دل هانەهانە وەی تـۆ ئـەی پـادشـــــاهی دارا
بـۆ دەفــعی زولــمی زولفت ئەمـڕۆ لە سەرچنارا

بێ مەیلــەمـاهی وەسلت گـــیراوە بەم فنـــونەت
حەیلـــولـەتـی فیراقت بەو هـــالە بینــــــەکـارا

ئەلبەتە بەهـارە ئەمڕۆ بۆیی موخــــالیفی بـــوو
فەرمودەیی ویســـــالت نیسـانە عـــادەت ئـــارا

ڕێبازی بـازی چاوت بـەم داوی حـــەلقــە داوت
ڕاوی لە دەستی من دا زەنجـــیری بەیـــنی شارا

موشـــکل لەمن مەنینن عەرعەر قەدانی نـــازک
هەردەم کەدوڕ ئەبارێ لـەم چاوی پـڕ غـوبارا

گولناری ڕوو کەپشکووت ڕەواجی داوەبەڕووت
بیـنە کەبابە بولبـــول بوێێکە لـــەم هــــــەزارا

مەعلومە بـۆدوعـابوودەست وەسـەمـــایی ئامین
یـاڕەب بە داوی زولفـــی دەشـــتی بخـا وە دارا
*

مانای وشەکان :

دل هانەهانە :دل سوارە،دل تەنگە . **وەی تۆ**:ئەی تۆ ، **ئەی پادشاهی**: ئەی مەلیکی، ئەی فەرمانڕەوایی .**دارا**: بە توانا ، هەبوو، پڕ لەهەبونی و خاوەنی تواناو دارایی .**بۆدەفعی**:بۆ نەمانی ، بۆ دوورخستنەوە

زولم:زۆرداری. **ئیمڕۆ**:ئیرۆ.ئەمیۆکە **زولفت**: پەرچەمت کەزیت . پرچت **لەسەرچنارا**:لە بالای چنارایە،وەک چنار درێژ و بەرزو جوانە.

بێ مەیلە:کەم لوتفە،بێ زەوقە. **ماهی**:مانگی .**وەسلت**:پێ گەیشتنت **گیراوە**:بەستراوە.**بەم فنونەت**: بەم هونەروەریەت .
حەیلولەتی:هۆکاری،بەربەست.**فیاقت**:دور بوونەوەت، جیابوونەوەت **بۆهالە**:بۆتریفەیە (یان بەو هالە بەو تریفەیە) بەونیشانەیە،بەو یۆناکیە .**بێنە** : بهێنەدی.**کارا**:هەول خەبات، شۆل .
ئەلبەتە:وشەی تەئکیدە،بەیاستی.وایە.**بەهارە**:وەرزێکی شادی و خۆشی سالە.
ئەمیۆ:ئیرۆ.**بۆیێ**: لەبەرهەندێ. **موخالیفی بوو**: بە پێچەوانەبوو.
فەرمودەیی:گۆتنی ،وادەی .**ویسالت** گەیشتن بە تۆ. **نیسانە**: مانگێکی وەرزی بەهارە کە تیادا شتی ناراست دەگوترێ.واتە بە درۆ زۆر شت دەگوترێ.**عادەت ئارا**:یەوشت وایە ،ئەمە بووە بە بە مانای دۆستایەتی و نێوان خۆشی ، هەوار،جوانی و یێک و پێکی .شوێنی هەمیشەیش هاتووە.
یێباز:یێیەو .**بازی چاوت**: چاوی وەک چاوی باز جوانت ،باز بالندەیەکی چاو جوانە. **بەم داوی**:بەم داوی،کە پرچ بە داو تەشبیە
کراوە واتە بەم پرچی .**حەلقە**:چین چین بازنە،بە گروازە. **داوت**: تەلەت داو ئامرازێکە بۆ یاوکردن دادەندرێتەوە .
یاو:سەید،شکار .**لە دەستی من دا**:لە چنگی.منی دا،لە قیسی دام. **زەنجیری بەینی شارا**:ئەمەش هەر تەشبیهە،مەبەست بەربەستە، **شارا**:بەوچارۆگەیە دەلێن کە ژنان بەسەری خۆیان دا دەدەن .
موشکل: گیروگرفت.**مەنین**:گومان.**عەرعەر**:دارێکی بالابەرزە. **قەدان**:کۆی قەدە واتـە بەژن و بالا.**نازک**:ناسک .
هەردەم:هەمیشە **دوی**:لێرە بە مانای فرمێسک دێتن کە ئەسرین بە دوی تەشبیە کراوە، یان دەبێت کە کەدەر بێت واتە ناخۆشی و دەردوئازار.**لەچاوی**:لەدیدەی. **پی**:تەژی.**غوبـار**:تۆز،گەرد.لێرە دەتوانین بە هەردو ماناکە شێی بکەینەوە.
گولنار:ناوی گولە.**یوو**:یوخسار.**پشکوت**:کراوە.**پشکۆ**:یۆناکی، گەشاوە،پەنگر،بەو ئاگرەدەلێن کەهەمیشە گەشاوەیە.**یەواج**:نرخ ، بەهەیمێن . **یووت**:یوخسارت .
بـێنی : بۆنی هەناسە.(یان بەین واتە یوون ،ئاشکرا، دیار.) **کەباب**:گۆشتی لە شیشدراو و برژاو بەئاگر .**بولبول** :بالندەی ئاشقی گول .**بۆیێکە**:لەبەر هەندێ **لەم هەزارا**: باغی گولان. (یان خەو زیان.هات و چۆکردن)واتە خەو لە چاوی ناکەوێت.
مەعلومە:ئاشـکرایە،دیارە،یوونە.**بۆدوعابوو**:بۆپـایانەوە بو. **دەست وەسەما**:دەست بەرەو ئاسمان بەرزکردنەوە. **ئامین**:وشەی دوای دوعا خوێندنە،واتە خوایە دوعاکەم قەبوول بکەیت .

یایەب:ئەی خودایە. **بەداوی زولفی**:بە مووی زولفی بە تاری زولفی.**دەشتی** : نازناوی شاعیرە.**بخاوەدارا**:بەداری هەلواسیٚ، لەداری بدات.

مانا بەگشتی :

ئەی پادشاهی خاوەن توانای دارا وا دلی سوارم زۆر بەتوندی لیٚ دەداتن و هانە هانیەتی،ئەمەش بەهۆی ئەوەیە چونکە زولفی جوان و دریٚژی تۆ ئیمیۆکە بۆ نەهیٚشتنی زولم و زۆرداری وا لەسەر چناردایەو بۆیەشە کە ناتەویٚت ئەمن ئاسودەو ئارام ببم،چونکە یووی وەک مانگی تۆ هەربیٚ مەیلەو ییٚگەی گەیشتن و شاد بوونم بە تۆی بەم هەموو هونەری جوانی و لە باریتەوە لیٚ گیراوە،وا شۆخ و شەنگی و جوانی تۆ بۆ من بووەتە یۆناکی دوور نەکەوتنەوە و جیانەبوونەوەم لە تۆوە،خۆ ئیمیۆکە وا بەیاستی وەرزی بەهارەو جیهان یازاوەتەوە،ئەی بۆ هەر نەهاتیەوە و وادەی گەیشتن و شاد بوون بەتۆهەر یاست دەرنەچوو؟ دیارە کە لە مانگی نیسان دا نایاستی زۆر دەگوتریٚت و ئەمەش بوویتە شتیٚکی ئاسایی و عادەت ، خۆ ییٚبازی چاوی جوانی وەک بازی تۆ و پرچی داوداو و بە گروازەت و ئەو زەنجیرەی کە لە دەوری چارۆگەی تۆیە بە تیٚکیایی بوونەتە هۆی لە دەست دانی یاو و ژوانی من ، گیرو گرفتەکانی من هەمووی ئەوەن کە بالابـــەرزانی وەک داری عەرعەر گومانیان لە من هەیە، بۆیەشە کە هەمیشەچاوم تەژی تۆزوگەردی خەم و فرمیٚسکم و لە تاوانت پی لە یەنج و ئازارو نەهامەتیم ، یووی وەک گولناری تۆ کە دەکریٚتەوە، ئەو هەموو شەوق وگەشاوەیی وەک پشکۆت زیٚتر و بە نرخ تر دەکاتن و هەر بۆیەشە کە بولبول هەمیشە هەناسەی وەک کەباب وایەو جەرگی لە تاو ئاشقی گولی خۆی سوتاوەو لەناو زەنویٚروئەم باغ و گولزارانەدا هەمیشە دەخویٚنی و نالەنال و هاواریەتی، خۆ شتیٚکی دیارو یوونە کەوا دەســـت بلند کردن بۆ ئاسمان و پایانەوەش تەنیا بۆ دوعا قەبوول بوونە کەوا دوعاکە بە ئاوات بگاتـــن و جیٚ بەجیٚی بییٚتن ، دوعاو پایانەوەی منیش هەرئەوەیە کەوا یاری نازدارو جوانی من بیٚت و بە داوی زولفی خۆی لە دارمان بداتن و هەلمان بواسیٚت و بە ئارەزوو بگەم.

*

دیسان فیکرو خەیالی یار

دیسان فیکـر و خەیالی یاری بێ مەیلم بەســەرداهات
هەموو کارم پـەربشـان بــاری کێوانم بەسەرداهـات

لە نازو نیعمەتی وەسلی قەدت مەحجووبە دوو چــاوم
لە نارو زەحمەتی فیـRقەت چلۆن ئاهم بەسەرداهـات

گـەلێ داخم بەسەرلەوحـی جـگـەرداچوولە هیجـری تــۆ
لەتاوی جۆشی گریان بەحــری عـومــانم بەسەر داهـات

خەزانەی ڕەحمەتت تــاکەی دەوامی بێ لە مەمـنووعــی
لە ئیشغالی ســـەدەفخانەت چ حوزنێکم بەســەرداهات

بەهـــــاری بـۆستانی دڵ تۆنەهــاتی بۆ نــەهاتی بۆ؟
بە ئومیدی گولسـتانت زمستــــانم بە ســەرداهات

نەتیجـەی شیکلی ئەووەل لەم هەمووئەشکـالی توهەیتت
کە ڕوحم فیدیەی قەدە جــەژنی قوربانم بەســــەرداهات

لە ڕۆژی کوشــــــتنم دلبەر بەحەققــی چاوەکەی کالت
ئەگـەرجارێ نەلێی دەشــتی خەتی عەفوی بەسەرداهات

*

مانای وشەکان:

دیسان: جارێکی تر ،ئەمجارەش. **فیکر**:بیر.خەیال:وەهەم ، پندار،گومان.یار: خۆشەویست ، هەڤال ، دۆست.**بێ مەیل**: بێ یەغبەت.**بە سەرداهات**:هاتە ناو خانەی خەیال،هاتەناوسەر .

لە نازو:لەلوتف،لە عیشوە.**نیعمەت**:چاکە،بەرەی شادی.ل **وەسلی**: بەیەک گەیشتن پێک شادبوونی .**قەدت**: بەژن و بالات **مەحجوب**:شەرمەزار.**دووچاوم**:هەردوو دیدەم .

لەنار:لە ئاگر،لە ئاتەش. **زەحمەت**:یەنج،ناخۆش.ئاستەنگ . **چلۆن**: کوو،بەچ شێوەیەک. **ئاهم**:حەسیەتم ،خەمم،هاوارم رەنجم. ئاخم،ئەفسووسم،پشووی درێژ

کە لەتاو ئازاران یان لە خۆشیان دا هەلدەکێشری.لێرە بە مانای ئاهی یەنج و ئازارە .

گەلێ: زۆر،پی،فرە،**داخم:**حەسیەتم. **بەسەرلەوحی :** بە سەرتەختی،بە سەر پانایی. **جگەرداچوو :**.بەناوجەرگدارۆیی ، چووە ناو جەرگ. لە هیجری تۆ:لە دووری تۆ،لە فیرقەتی تۆ.

لەتاوی:لە هەژمەتی ،لە سووی .**جۆشی گریان:**گریانی گەرم وگوی، زۆرگریان **بەحر:**دەریا.**عومان:**ناوی دەریای عوممان کە.

خەزانەی : گەنجینەی.ی/ان **خەزانی:**پایزی گەلاییزانی . دووهەمیش ماناکەی لە بارە. **رەحمەتت:**خێرو خۆشیت .تاکەی : هەتا کەینێ.دەوامی بێ کەدرێژەی هەبێت لە مەمنوعی:لە قەدەغەکراوی.

لە ئیشغالی:لە مەشغول بوونی ، لەفیکرو خەیالی، لە پی کاری. **سەدەفخانەت:** لێرە تەشبیهە بە سینەی یار. **چ حوزنێکم:**چ خەم و پەژارەیەکم.**وەسەر داهات:** هاتەدی.هاتە سەرم **بەهاری:**وەرزی سـەوز و شادی سال کە لە دوای زستان دێت.**بۆستان:** گولستان **دل:**قەلب.**تۆ:**مەبەست یارە.**نەهاتی بۆ:** نەهاتی بۆ دیدار و بە یەک گەیشتن . **نەهاتی بۆ:**بۆچی نەهاتـی؟ یان(بەهاری بۆستانی دل تۆ نەهاتی بۆنەهاتی بوو).:نەهاتی یەکە بۆ گرسیار نەهاتی دووەم بە مانای نەهاتی و نەهامەتی بە بۆچونی من بە هەردو جۆریەوە مانا دەداتن یان هەردوو وشە نەهاتی بوو نەهاتی بوو.یان هەردوو وشە نەهاتی بۆ؟نەهاتی بۆ؟ **بە ئومێدی:** بە هیوای، بە ئارەزووی.**زمستان:**یەکێکە لە وەرزی سال کە کەژێکی ساردو سی و پی لە بەفر و بورانە ولە دوای وەرزی پایز دێتن .

نەتیجە:سەرەنجام:دوایی.**شکل:**سیما،وێنە.ئەوەل:یەکەم هەوەل جار. لەم **هەموو:**لەپشتی. **ئەشکال:کۆی شکلە:**زۆر شێوە.**تۆ هەیتت:**کە تۆ هەتە. **کەیووحم:** کەگیانم. **فیدیەی:** قوربانی: **قەدە:**بەژن و بالایە.**جەژنی قوربان:** ئەو جەژنەیە کە موسەلمانان قوربانی و خێرو خێراتی تیا دەکەن حاجیان زیارەتی مالی خوادا دەکەن دەچنە شاری مەککە.

لەیۆژی:لە کاتی . **کوشتنم:**قوربانیم ،مراندنم. **دلبەر:**دل فیێن یار، خۆشەویست.**بە حەققی:**بە مافی ،بە هەقی.**چاو:** دیدە. **کال:**یەنگی کال.**ئەگەر:**ئامرازی مەرجە.**جارێ:** یەکجار. **نەلێی:** نەبێژی.**دەشتی:**بەدەشتی نەلێی.**خەتی:** هێلی. **عەفوی:**لێ بوردنی

مانا بە گشتی :

دیسان یاد و خەیالی یاری بێ لوتف و مەیلم بە سەر داهات و بەم یادو بیرەوەریەم هەموکارێکم پەکێ کەوت و پەرێشان بووم و لە تاوان هەر دەلێی گرانی باری کیوانم بە سەر دا هاتووە،ئەمەش تەنیا لەبەردووری لە تۆ و ئەو هەموو نازو و نیعمە ت وجوانیەی بەژن و بالای تۆیە کەوا هەردوو دیدەکانیشم

شەرمەزارن و پی لە خەم و ئازارو یەنج وجەفاو حەسیەتە، ئای کە لە دووری تۆیا چ ئاە و خەم و پەژارەیەکم بە ســەر داهاتن و، گەلێک خەم و داخ و دەردم لە حەژمەتی دووری تۆیاکێشاوەو هاتۆتە سەر لەوحی جەرگی لەت لەتم و هەناوم پیی جۆشی گریان و زاری بووە و فرمێسکم لە چاوان ئەوەندە بە گوی هاتۆتە خوارێ و وا دەریای عومانم بە سەرداهات ، هەتا کەنگی گەنجینەی خێر و خۆشی تۆ هەر ئاوا دەبێت و هەمیشە هەر لێم قەدەغە کراو و دووردەبێت ، ئای کەلە فیکرو بیری سەدەفخانەی تۆدا چ پەژارەو حەسیەتێکم بەسەر دا هاتیە و لە تاوان وا هەردەم پی خەم و ئازارو حەسیەتم ،بەهاری شادمانی و پی لە خۆشی گولزاری دلەکەی من هەر پێ نەگەیشت و هەمیشە هەر نەهامەتی بوو، هەر بۆیەشە کەوا من بە هیواو ئارەزووی گولستانی تۆ و شاد بوونم بەو بەهارە یەنگینەی تۆیە کەوا زستانی سارد و سیم بەسەر داهاتوە و لەئەنجامی دیتنی سیماو وێنـەی تۆدایە کە یەکەمجار چـاوم بە تۆ کەوت وتۆم بەو هەموو جۆرە جوانی و لە بارو شۆخ و شەنگی یەو دیت و ئاوا گیانی خۆم کردە قوربانی بەژن و بالای جوانی تۆ هەر بۆیەشەکەوا گیانم لە یێی تۆ دایە و یۆژی جەژنی قوربانیمە، دەسائەی خۆشەویستەکەی من گەرتۆ لە یۆژی کوشتنم و خۆ بە قوربان کردنم دا تەنیا بۆجارێکیش لە منی دەشتی نەپرسیت و یەحمێکم پێ نەکەیت ئەوا هەرداوای لێ بوردنتان لێ دەکەم کە بمان بوری .

*

دلبەرا فەوتا لە سەر

دلبەرا فەوتا لە ســەر ئەم رێگە عەین و مــیم و ڕێ
عەمرەکەم چوویەک هەناسەم ماوە دەرچێ ڕێ و حێ

ڕووحە تۆزی گەرد و ژێرپایی ویســالت یەک قــەدەم
گەر هەلینی بــۆ عییادەت بێ بە نــوون و ئەلــف و زێ

نازی چاوت شوبهی داوت چین بەچین ئاشــق کوژن
قەت نەبوو جــارێ بترســـــی تـۆ لە حێ و شین وڕێ

حەشری زولفی تۆ لەگــەل کافر یەقین هەمتا دەبێ
چونکە پۆشیتی لە عالــەم ڕێ و واو میـــــــم و تێ

ڕوومــەتی گولنــاری چیمەن پــەرچەمی پر چینی تۆ
بوونە وێنــەی چــوونی کوففاران بە جیم و نوون و تێ

جەننــەتی سینەت بە ئاهی سەردی من تێی دا نەمـا
غەیـری دوو نارنجی بۆ دل پـــڕ لە ئەلف و واو و فـێ

ئــۆف لەبەر گــریان و شین لازم لە دەشــتا دانشــین
تـا نەرەنجێ مەهجــەبین ئەی دال و شـــین و ڕێ و تێ

*

مانای وشە کان:

دلبـە ر: دل یفــین ، یاری جوان و لەبار، دلکیش. **فــەوتا**: نـەما، لەدە ست چوو. **رێـگـە** : رێباز. **عە ین و میم و ڕێ**: عومــر، تەمە ن . **هەناسە**: پـشـوو. **ڕێ وحی** : روح . - **گـەرد** : توز ، غوبار . **ویسال**: بە یەک گـە یشـتن . **قەدەم** : پـا.**گـەر هەلینی** : گـەرباوێـی ، بێی . **عیادە ت**: چـاو پـێ کە وتن، دیدار، مولاقات . **نون و ئە لف و زی**: نــاز، عیشوە . **شوبهی**: بە وێنەی وەکو. **داو**: تا تاتال،هەودا ، داوی یاو. **چـین بە چین**: پرچ.بسک زولفی توێ لە ســەر توێ،. **قەت**: هە رگـیز، **حێی و شین و ڕێ**: حەشـــر. **حە شر**: رۆژی لی پـرسینە وە ، قیامە ت ، رە ستاخیز، واپەسین، **زولف**: بســک ، تا، پـرچ، کەزی **کافر**: بی باوەر ، خوا نەناس ، گومیاە،یێگە لێ گۆیاو. **یە قین**: را ست بی گومان .**هەمتا**:

یەکسـان ، وەک یەک ، بەرابەر. **پـوشیتـی:** سەرپیـــی رەش و خشلی سەری ژنانەشە ، دەبەرکردن ، وە شـــاردن . **عالــەم :** جیهان ، خە لک . **یێ و واو و میم و تی:** روممەت . گۆنا . **گولنـار:** گولی ناز ناز، چـاوە هەنـارە کە جورە هەتوانیکە بۆ برین بەکار دیت ، **چیمە ن:** مێرگ . **پـە رچـە م :** زولف ، بسک ، **پـیچـین:** چینی زولف، پـرچـی چین چین . **رومە ت :** گـۆنا . **چـیمە ن :** میرگ . **وینەی:** وەک **کوففـار:** خوا نەناسان ، بێ باوەیان . **جیم و نوون وتی:** جەننـەت بەهەشت **جـە ننـــەتی سینە:** بە هەشتی سینە. **ئاهی سەرد:** ئاخ، هەناســەی خەمبـارو پـەژارەداروبە ئاوات نەگـەیشتن. **غەیر:** جـگـە، بێجـگـە .**دوو نارنج :** دوو جووتە مەمکولە. **پی:** تـــەژی . **ئە لف و وا و وزێ :** ئۆف . **گـریان و شین:** زاری و یۆیۆ. **لازم :** پـێویســت . **دەشت:** بیابان،هامـۆن، ســەحـرا. **دانیشـین :** رونیشـــتن . **نەرە نـجێ:** نەتۆری **:** دلـگـیر نەبی. **مەهجەبین:** یووی وە ک مانـگ .**دال و شین وتێی و یێ :** دەشت.

مانا بە گشتی :

ئە ی جوانی لە بار و نازە نین ودلـگیر ، وا تەمەنم لە ســە ر ئەم ریبازەی تۆدا بە سەرچوو و یۆیی ، تەنیا پـشوێکم ماوە کەوا گـیانم دە ربـچـێ و نەمینێم و بۆ هەمیشە لە ناو بچم.، ئەگـەر بێیت و بە عیشوە و نازەوە هەنـگـاوێک باوێـژ ی بۆ دیدارو چـاو پـی کەوتنی من، ئەوسا گـیانم دەبێتە توز و گـەردی ژێر پـایی هاتنی تۆ،ئوەش بە هۆی شادبوون و گـەیشتن بە تۆی خۆشەویستەوە، واچـاوەکانیشت هەروەکو جوانی پـەرچەم و کەزیەکانت بەیەکەوە ئاشق کوژن، قەت جاری نەبوو کە تۆ بێیت و شادم بکەیت و بۆ تەنیا جارێکیش لە یۆژی قیامەت و لێ پـرسینەوە بترســیت ،ئەوەش چاک بزانە کەبەیاستی یۆژی لێپـرسینەوەی زولفی تۆ لە گـەل کافیران دایە، چونکـە ئەو زولف و پەرچەمەت هەمیشە یوومەتی ناسک و جوانی وەک گولناری تۆی لە خەلک شاردوتەوە، خۆ ئەمەش گوناهێکە، هەر بۆیەشە کەوا گۆنای جوان و پیلە گولی وەک زەنوێری تۆ و زولفی چین چینی تۆ وا قەدەغە کراوە،ئەمش هەروەک شاد نەبوون و چوونی خوا نەناسـانە بە بەهەشت، خۆ بە هۆی ئاە وجەفاو حەسیەتی من سینەی وەک بە هەشتی تـۆش هیچ شتێکی تیدا نەماوەتەوە جـگـە لە دوومەمکـۆلەی وەک نارنج کە پییەتی لە ئوف وحە سـرەت و ئاهی سارد و سیی من ، دەسا ئەی دەشتی لە بەرگـریان و زاری و ئاە و شیوەن دا دەبێ تۆ لە دەشت و هامــۆن دا رونیشی ، تاوەکو یووی وەک مانــگ و جوان و لە بارمان لێ نەیە نجـێتن و دلی نەشکێتن.

*

دەمىَ هوشيارو بيدارم

دەمىَ هوشـيار و بێدارم دەمـىَ پـر زام و ئـــازارم
هەموو كەس با بـزانيـتن كــە مـن ديــوانەيى يــارم

بەغەيـرى وەسـلى جـانـانم لە دونـيا مەحــوە دەرمان
ليقا تـەرياكى ئيشــانم كــە مــن دل گـەستەيى مارم

ئەگەر بەم پــەشمە كـفنم كـەى كـەماهى ڕوو دەكا تـارى
لـەدەم ڕىَ بــەسـمە دفنم كەى دەكەى ئـەحيايى ئـاسارم

بەلەت لەت كردنى جەرگم دەپـەنـجەت واخوێناوى بـوو
بە هەولەت بـردنى مەرگـم شەهيـدى عيشـقى دژوارم

هەموو گـەنجـى حەيـاتى خۆم لـە ڕەهنـى باغى تۆ دانا
بە تۆ ڕەنجـى نـەجاتى خــۆم نەدەم نابـىَ ئيـتر چارم

لەبەر ئـاه و جەفايى من فـەلەک يـەک دەفعـە ناوەستـىَ
سەيـرى ئــاه و شەفايــى مـن بـەتيغى تــۆ بـريندارم

بەدونارينجى ژێرسوخمەت لەموستەشفايى عوشـــاقان
هەناوى عاشـــيقان دەبـڕى دەلێـى شاگـردى تيمـارم

بەنوكى پـەنجەكەت سيستەرسيحەربۆڕێى تـەداوى دێى
بەسوكى پەنجەكەت ڕووح دەردەبـىَ جيسـمى فيـداكارم

لە ڕۆژى جومعەگەرهەستى بەبىَ ئيشى كەمەربەســـتى
بە سەربەستى لە دەشـتى دەى سەرى دەكوێتەوە نـــارم

*

ماناى وشە كان:

دەم: وەقت ، كات ، .**هوشيار:** وريا ، وا گـا ، **بيدار :** واگـا ، بە خەبەر نەنوستو .**زام :** برين . **ئـازار:** رە نـج ، ئێش ،ژان . **ديوانە:** شـێت مەجنون ، شە يدا . **غە ير :** ئێدى ،نامۆ، جـگـە . **وەسل :** گـە يشتن . **جانانم :** دلبەرى جوان و نازەنين وخۆشە ويست ،گـيانم . **مەحو :** سـياو ، نەماو، فەوتاو. **ليقا :**

دیدار. **تەریاک:** ئەفیون . **پەشم:** شال. **کفن:** ئەوپارچەجاوەیە کە مردوی تیا دا دەپێچنە وە و پێ لەلا گۆیی دە نین. **ماهی روو:** یوی وەک مانگ. **تاری:** تاریک . **دەم:** واتە: روخ ، کەنار. **ێ:** ریێگە **بەسمە:** ئە وندە م بەسە ، ئەوندە م کافیە **دفن:** شاردنەوە ، لە گورنان ، **ئەحیا:** زیندو کردنەوە . **ئاسارم:** نیشانەکانم **لەت:** کەرت کەرت، شەق شەق ، پارچە پارچە. **خوێناوی :** بە خوێن سوو یان **بە هەولت:** بە تیکوشانت ،بە خەباتت ، **یان بەهەولت:** بە ترس وبیم . **مەرگم:** مردن . **عیشق:** ئەوین . **دژوار:** سەخت، زەحمە ت. **گەنجی:** لاویەتی، یان مال و دارایی . **حەیات:** ژیان . **یەهنت:** گرە و، ئەوشتەی کە لای کە سێکە وە دای دەنین بۆ متمانە کردن و قەرز پێ وەردەگرتن . **رە نج:** ئازار، کاری سەخت ئەرکی گران. **نە جات:** یزگار . **چار:** عیلاج ، دەرەتان. **ئاه :** حەسیەت ئاخ وداخ ، هەناسەی خەمبار. **جەفا:** رەنج ، خەم وئازار وناخۆشی. **فەلەک:** گەردوون ،رۆوژگار،زەمان،چەرخ. **دەفعە:** جار، بار. **شفا:** چاک بوونەوە لە نەخوشی . **تیغ:** شومشیر،یا هەر ئامرازیکی تیژ و بویەندە ، وەبە مانای دیک و تیشکی روژیش هاتووە. **بریندار:** زامدار. **دوونارنجی ژێرسوخمە:** دوو مەمکی لەبن سوخمە . **موستە شفا:** بیمارستان ، نەخوشخانە **عوشاقان:** ئەویندارا‌ن. **هەناو:** ناو،هە ناو،جەرگ وناو، غیرەت ، دەروون. **شاگرد :** بە ردەستی وەستا،قوتابی . **تیمار:** خزمەت وئاگاداری لەنەخۆش. **بە نوکی پەنجە:** بە سەری پەنجە **سیستەر:** پەرەستار، **سیحەر:** بەیانی . **تەداوی:** هە توان کردن دە رمان و چارە سەری کردنی نەخوش . **بە سووکی:** بە ئاسانی، بێ ئازار. **پەنجە :** ئەنگوست . **روح:** گیان . **دەردەبێ:** دەردەچێ **جسم:** تەن ، جەستە **فیداکار:** گیان باز، پیشمەرگە **جومعە :** هەینی **کەمەر:** پشدترە ێن . **بەستی :** ببەستی . **بەسەربە ستی:** بەئازادی **دەشتی:** نازناوی شاعیر. **نار:** ئاوور،ئاگر.

مانابە گشتی :

من هەمیشەوا واگام و خەو لە چاوانم هەیماوەو خەوم لێ ناکەوێتن و هەردەم ژیانم تەژی دەردو رەنج و ئازاری برینانە، با هەموو کەسێ ئەوە بزانێتن کە من شیت و شەیدای یاری خۆمم و جگەلە گەیشتن بەو دلبەرە جوان ونازەنین و خۆشەویستەشم لە جیهان دا هیچ چارە یەک و هەتوانێکی ترم نیە.من بەهۆی شەیدابونی دیداری یارە خۆشەویستەکەمە کە دلم ئەوەندە پی لەیەنج و ئازارە کە دەلێی شوێنی پێوەدان و ژاری مارە،ئەی یارەکەی من، ئەگەر بێت و تۆ بەو شالەی کە یوی وەک مانگی تۆی تاریک کردوە کفنم بکەیت،ئەوەندەم بەسە کە لە کەناری رێدا بم شاریتەەوەو بە خاکم بسپێری،ئەوساکەبۆ هەمیشە نامرم و تۆ زیندووم دەکەیتەوە، تۆ وا بە لەت لەت کردنی جەرگ و هەناوی من هەموو پەنجەکانت وا بە خوینی من سوربووە، وامنیش لە داخی تۆیە کەوا

بەرەو مەرگ و نەمان دەیۆوم، ئەوەش بزانە کە من شەهیدی ئەشقێکی گەلێ سەخت و زۆر دژوارم کە هەموو دارایی و ژیانی خۆشم لە گرەوی باغی تۆ داناوە ، جگە لەتۆش بەولاوە هیچ هیواییێکی ترم بۆ یزگاری لەم یە نج و ئازار و میحنەتانەدا نیە، وا لەبەر ئاخ و خەم و پەژارەو جەفای منیشەکە هەمیشەگەردوون تەنانەت ساتێکیش لەوەستان دانیە، دەتۆ وەرە بیوانەمن و، بۆ چارەسەری کردنی حەسرەت و ئاهەکانی من و ئەو برینانەی کەوا بە تیری تۆپێکراوە و گەلێ کولەو پی لە ژان وئازارو یەنجە،وا لەنەخوشخانەی دلداران دا بەو جووتە مەمکولانەی وان لە ژێر سوخمەکەتدا شاراوەیەو بەوشێوەیە دەروونی ئاشقان دەبییت و دەشلێی کە من وا بەردستی وچارەسەری نەخۆشان دەکەم وشاگردی بیمارانم ، تۆ کە هەموو بەیانیان وا بە ناز و عیشووەوە بۆ یێی چارەسەری دێی وبەجوانی و پیرۆزی دەست و پە نجەکانتەوە دەبیە سیستەری تەداوی کردنی هەتوانی دل و برینان، ئەوا لەوکاتەدایە کەوامن گیانم دەردەچێ و دەبم بە قوربانی تۆ، خۆ ئەگەر تۆ بێت و لە یۆژی هەینیدا کەوا بێ کاری و بە ئازادی و بەیێزەوە کەمەری خۆت ببەستیی و بە گورج و گۆلی وزۆر بە دلنیاییەوە سەرێک لە منی دەشتی بدەیت، ئەوا هەموو دەرد و ئازارو میحنەتێکی دلی من بۆ هەمیشە دەبیێتەوە و ئاگری ناو دل و دە روونم بۆ هەتا هەتایە دەکوژێتەوە و زۆر بە ئارامی و ئاسودەیی دەژیم و پەژارە و ئاهەکانم نامینێن.

*

یاری خونچەلەب

دەڵێن یـاری خونـچەلەب ئەواهاتە شـارەوە
ئەنـــووسـێ جـــەفای بولبولی دلی، بەزارەوە

لەتەحـریری فیرقـــەتا دەلەرزێ لە حیـددەتا
گـەلای ویســالی منە لە نـاو لێــرەوارەوە

برینــداری قەدی ئەوئەمینداری حەددی ئەو
بەزولفی کەمەنـدی ئەو ئەپێــچێ لەدارەوە

لە میـــنایی گەردەنی دەبیـــنم کە پێکەنی
هەیاسەی کەشل دەبوو بەدوگمەو و قەتارەوە

بەعەتری هەناسەبووکەدل گـیژوکاسەبوو
لە شـیوەن کەهاتە سـەرسەماوو بەلارەوە

چ ڕۆژێکەئەیخودا لەڕۆژۆێ ئەیکەی جـودا
لەبن سوخمەسـورەکەی گولی سەرچنارەوە

لەمن چارەیی بکەن بەدوونەقشی بێ بکـەن
وەرن سـەربەپـارەکـــەن لەڕێگەی هەزارەوە

بەموتریب کەدەنـگ ئەدابەساقی کەڕینگ ئەدا
لەڕێی عەشقە بەنـگ ئـەداڵە نێوکارو بـارەوە

کەدەستی تفەنـگ ئـەداڵەڕێبازی جەنگ ئـەدا
لە دەشـــتی غەدەنگ ئەدا بـەدووتا عـیزارەوە

مانای وشەکان :

دەڵێن :دەبێژن . **یار**: خۆشەویست .**خونچە**:گولی نەپشکوتوو **لەب**:لێو **ئەواهاتەشارەوە**:وا هاتە ناو شارەوە .

ئەنووسێ: دەنوسێتن ،یاداشتدەکاتن **جەفای**:یەنج و ئازاری . **بولبولی**:باڵندەی ئاشقی گوڵ **دل**:قەلب.**بەزارەوە**:بەدمەوە، بەدەهانەوە .

لەتەحریری : لە نوسینی **.فرقەت**: لەجیابوونەوە.یان لە یزگاری **دەلەرزێ**: دەجولێ **لەحیددەتا**:لەتاوان ، لە حەژمەتان .
گەلای:بەرگی **.ویسالی من**:گەیشتنی من **.لە ناو لێیەوارەوە**:لە ناو جەنگەلەوە.لە ناو داروبارەوە .
بریندار:زامدار**.قەددی ئەو**:بەژن و بالای ئەو **.ئەمینداری**:باوەی پێ کراوی پاسەوانی **حەددی ئەو**:سنووری ئەو ،مەرزی ئەو .
بەزولفی:بەبسکی، بە پرچی،بە کەزی**.کەمەندی ئەو**: جۆرە گوریسێکی ئەستوورەکە بۆشەیوگرفتاریکردن بە کار دێتن ،ئەو کەمەندەی کە بەسەر داری بەرزو خانووەبلندەکان وکیوان دەکەون. **ئەپێچێ لە دارەوە** :بەدەوریدا دینێ،لەدار دەئالێنێ.
لە مینایی:سپی یەنگ،ناوی گولیشە،بە هەموو شتێکیش دەلێن کە بە زێیو زیو نەخش کرابێ . **گەردەن**:مل،ئەستۆ،لە چەنەگە تاسەر سینە.**دەبینم**:بە چاو دەبینم لێم دیارە.**کەپێکەنی**:لەوکاتەدا کە وەخەندە دێت و بزەی دێتێ.
هەیاسە:جۆرە خشلێکی ژنانەیە.**کەشل دەبوو**:کە دەبۆوە،کە خاودەبۆوە. **بەو دوگمە و قەتاوە**:دوگمە و قەتارە هەردوکیان خشلی ژنانەنەیە کە بۆجوانی بە خویانەوە دەکەن .
بەعەتری :بە بۆنی **.هەناسە**:پشوو ،هەوای مژین **.کەدل**:کەوا قەلب. **گێژ**:کاس ووی. **کاس**:گێژ،ووی.
لە شیوەن: لە گریان و زاری. **هاتەسەر**:کەوتە بالا،دەستی کردە . **سەما**:هەلپەیین.**بەلارە**:جۆرە گۆرانیەکە کە کچان بە ئاوازی تایبەتی گەروو و قامک بە نۆتی تایبەتی خۆیەوە بە کویان دا هەل دەلێن و جارو بارەش کویان بە کچان هەلدەلێن .
چ یۆژێکە:یۆژیکی چۆنە،یان کەیە؟ **ئەی خودا**:ئەی یەزدان. **لەیۆژێ**:لە خۆرەتاوا.**ئەیکەی جودا**:جیای دەکەیتەوە.
لەبن:لە ژێر**.سوخمەسوورەکەی**:کراسەیەنگ سوورەکەی . **گولی سەرچنارەوە**:گولی لە سەردارچنارا.
لەمن چارەیێ بکەن :چارەیەک لە من بکەن . **بە دوونەقشی بێ بکەن** : بە دوودانە بێێ یەنگین بکەن.
وەرن:بێن **.دل بەپارەکەن**:دل پارچەپارچە بکەن. **لە یێگەی**:لە یێبازی. **هەزارەوە**:بولبولەوە.واتە لە یێی ئەشقی یارەوە
بە موتریب:بە گۆرانی بێژ،بە مۆزیکار**.کەدەنگ ئەدا**:کە گۆرانی پێ دەلێت،کە بە دەنگی دێنێ **.بەساقی**:بەمەیگێی . **کەیینگ ئەدا**: کەدەکەوێتە سەماو هەلپەیین،یینگ،ینگ جۆرە موسقایەکی تایبەتیە.

لەپێی:لە ڕێبازی،لە ڕێگەی.**عیشق**:دلداری،خۆشەویستی.**بەنگ ئەدا**: کە سەرخۆش دەکا،بەنگ واتە حەشیش ،حەشیش گیـایەکە کە دەیکێشن خەیال دەیـــان گرێ . **لە نێو**:لە بەین، لە نێوان.**کاروبارەوە**:ئیش و کارەوە.
کەدەستی تفەنگ ئەدا:دەست کە ئەداتە تفەنگ .**لەڕێبازی**:لە ڕێگەی .**جەنگ ئەدا**: شەی ئەدا.
لە دەشتی:نازناوی شاعیرە،لە دەشتی ئەدا .**غەدەنگ**:0بەدنامی گوتن، پەلار.**بەدووتا عیزارەوە**:بە جوتە بسکەکانیەوە،بە دوو کەزیەکانیەوە.

مانا بە گشتی

دەلێن وا یاری جوان و نازداروشۆخ و شەنگ و لێو وەک خونچەگول هاتە ناو شارەوە و یەنج و ئازاری دلی وەک بولبول دەپرسێت و دەینوسێتەوە، هەر بۆیەشە کەوا لە حەژمەت خۆشی و رزگاربونم لە دووری و فیرقەتی یارە خۆشەویستەکەم دا هیوای گەیشتنم بە یاری خۆم و شادبونم بە یارە نازدارەکەم لە ناو لێیەوارەوە دەلەرزێتن.من بریندارى بەژن و بالای یاری خۆمم و باوەی پێکراوی ئەو خۆشەویستەم کەوا بە زولفی درێژی وەک کەمەندیەوە منی توش گرفتاری یەنج و جەفا کردوە، هەمیشە ئەمەش لە جوانی گەردەنی ئەودا دەبینم لەو کاتە دا کە هەیاسەی لە گەل دەوگمە و قەتارەی شل دەکاتەوەودلم بە بۆنی هەناسەی ئەوگێژ وکاس دەبێت، بە تایبەتی کە لەکاتی گریان و زاری کردنم دا دەهاتە سەر سەماو بالۆرە گوتنەوە،ئەی خودایی من ئەمە چ یۆژێکە کەوا لە خۆرەتاوی جیا دەکەیتەوە کەوا لە ژێر سوخمەی سوورەکەی گولی سەرچنار دایە، وەرن چارەیەک لە من بکەن،هەتوانی دلی من بە جوانی و یەنگینی دوو جووتە بێ یەکان بکەن و ئەوسا بم کەن بە قوربانی لە ییگەی ئەشق و خۆشەویستیدا،بەتایبەتی لەو کاتەدا کە گۆرانی چیان و موزیکاران دەنگ دەدات و دەیان بزوێنی و ساقی مەیگێریش وەنەشئە دەخاتن و لە ڕێبازی دلداری دا دلان شاد دەکاتن و لەناو کارو بارەوە مەستی وەدی دێنێ و خەم و ئازاران وەلا دەباتن،کە دەستیش دەداتە تفەنگەوە یاستەو خۆ لە ڕێبازی جەنگ دەداتن و بە هەرد و تا بسکەکانیەوە یاستەو خۆ لە دەشتی غەدەنگ ئەداتن. .

*

دلبەر چیە

دلبـەرچـیە ئەمرۆ بە هەموو دەم لە نیقـابا
قد اقتضـت الـرّحمه والنور حجـــابا

نیشانەیی مەحشەربووە دەسمالی ڕەخی تـۆ
قـد اقترب الـوعد من الحـقّ حســـابا

گیراوی سەری حەلقەیی زولفی تـووەڕووحم
فی سلسـله الخـدعـه قـد کنــت غـرابا

تاری بـووە چـاوم بــە فیـراقی تـووە تـاوم
کالشّمــس اذا صیـّرت الـــــماء ترابـا

بێکەس کە ئەسـوڕێمەوە لەم نـاوە بە نـاوت
ملّکت من الـــویل جــــحیما وعـذابا

لەم سینەتە بەم سیرەتە دل زاهیـدە بـۆیـێ
حـــرّمت علی النّفس طـــعاما و شرابا

سـەیری کەفیراقی تۆ منی خســتـە چ حـالێ
الآن رمیــم ولقـد کــنت شــــبابـا

خوینی منە ئەم گەردەنە ئـارەق ئەتکینێ
اذ کان فـؤادی لک بالعـطـــــش مئـابا

تا باقـیە عومـرم وەرە لـەم غوربەتە فەرموو
عافیــتک دشــــــتی ظهــرالأمرثــوابـا

*

مانای وشەکان :

دلبەر:یاری جوان و دلفیێن .**چیە**:وشەی پرسیارکردنە،چی یوویداوە . **ئەمیۆکە**:ئێرۆکە. **بەهەمووەدەم**:لە هەموو کاتێ.**نیقاب**: یوبەنـد،ئەو پارچەیەی کەیووی خـۆ پێ دەپۆشن و دەیشارنەوە،پێچە.

قد:بەیاستی . اقتچت : پێویستی . الّرحمە:خێرو بەرەکەت، خێرو خۆشی والنّور:یۆناکی .حجابا:پەردە،یوپۆش.

نیشانە: بەلگە.**مەحشەربووە** :یۆژی قیامەت بووە. **دەسمالی:** دەستەسیی، دەسرۆکەی. **یوخی تۆ:**یوویی تۆ ،گۆنای تۆ.

قد:بەیاستی **اقترب:**نەزیک بوەە.**الوعد:**پەیمان .**من الحق:**لە یاستیدا **حسابا:**ژماردن.

گیراوی:بەندی ،گراوی . **سەری حەلقەیی:**سەری بە گروازەی .**زولفی تووە:**پرچی تووە،بسکی تووە.**رووحم:**گیانم .

فی:لە **سلسلە:** یەک لەدوای یەک.. **الخدعە:**خەلەتاندن .**قد کنت:**بەراستی بومەتە.**غرابا:**دوورکەوتنەوە، نادیار.ون تاری.

تاری بووە:تاریک بووە ،پێچەوانەی یۆناک .**چاوم:**دیدەم.**بەفیراقی تووە:**بەدووربوونەوەی تووە .تاوم:حەژمەتم .هەتاوم .

کالشّمس:وەکو یۆژ.**اژا:** ئەگەر.یێرت:بگۆیێ .الماء: ئاو ترابا:خۆل .

بێکەس:بێ دۆست وبێ یارو کەس و کار.**ئەسوییّمەوە:** دەوردەدەمەوە.دێم و دەیۆم. **لەم ناوە:**لەم دەور و بەرە .**بەناوت:** بە ناوی تۆوە،بەیادی تۆوە.

ملّکت: بومەخاوەنی:من:لە. الویل:بیریکی قوولی پیئاگری دۆزەخە. جحیما:دۆزەخ. وعژابا:یەنج و ئازار و دەرد .

لەم سینەتە:لەم سینگەی تۆیا،بە مانای مەمکۆلەش هاتووە.**بەم سییەتە:**بەم یێگەیە،بەم یەوشە،بەم ئاینە.**دل:** قەلب. **زاهیدە:**پارسایە،کەسێ کە تەرکی دونیا بکاتن .**بۆیێ:** لە بەر هەندێ.

حرّمت :حەرامم کرد. علی النفس .لە سەرخۆما. پعاما:خواردن . وشرابا:خواردنەوە .

سەیرێکە:بنوایە.**فییاقی تۆ:**جیابوونەوەی تۆ،دووری تۆ .**منی خستە:**منی خستۆتە. **چحالێ :** چجۆرێ ، چ ژیانێ .

الآن:ئیستاکە .رمیم:پیری.ولقدکنت:بەیاستی لەمەوبەریش . شبابا:گەنج،لاو.

خوێنی منە :خوونی منە.**ئەم گەردەنە:**ئەم ئەستۆیە.**ئارەق:**ئاوی لەشی مرۆ.**ئەتکێنێ:**دێتتەخوارەوە.

اژ:گەر.کان:بوو . فۆادی:دلی من لک:بۆ تۆ. بالعپش :بە تێنوتی . مآبا : گەیاوە،سەرچاوە .

تا:هەتا **باقیە:**ماوە.**عومرم:**تەمەنم .**وەرە:**بێ.**لەم غوربەتە:**لەم دووریە،لەم نامۆییە.**فەرمو:**بفەرمو:وەرە.

عافیتک:نۆشت بێ ،پیرۆزبێ ئافەرین.دشتی:نازناوی مەلاخدری نانەکەلیە. گهرالأمر:واکارو بار دەرکەوت و دیارە. ێوابا :بەچاکە گەیاوە .

مانا بەگشتی :

ئەی دلبەری جوان و نازدار ئەوە بۆچی وا ئیمیۆکە هەمیشە یووی خۆت داپۆشیوەو دەیشاریتەوە،خۆبەیاستی پێویستە کەخێرو خۆشی و یۆناکی یووی تۆ هەر دیاربێتن و هەرگیز ون نەبێتن،ئەو دەستماڵەی کەیووی تۆی داپۆشیوە ئەوە بەلگەیە بۆ یۆژی حەشر، وا کاتی پەیمان و وەدی هاتنی مافەیەواکانە کەوا دیاری بکرێتن، وا گیانی من بەستراوە بە تۆ و گیرودەی تۆیە و تۆ هەروەکو یۆژ وای کەوا چۆن خۆرەتاو بە تاوی ژیان بەخش و بە تینی ئاو وشک دەکاتەوە و لە بنی دێنێ .
من واله تاوی جیابوونەوە و دووری تۆیا دیدەکانم لێ تاریک بووە و لەناو ناخۆشی و ئازاری گولخەنی دۆزەخ دا دا یەنج و میحنەتان دەکێشم ، هەر لە بەر هەندێشە کەوا هەموو شتێکم لە خۆ حەیام کردووەو ژیانم لە خۆما تال کردووە،دەتۆ بنوارە من کەوا دووری تۆو نامۆییم چی وەسەر هێناوم و منی خستۆتە چ ژیان وحالێکەوە ، منی کە تا دوینێ لاوێک بووم و ئێستاکەش وا دەستی گۆپالی پیری دەگرم و ئەم ئارەقەی کە لەو گەردەنە دێتە خوارەوە ئەمە خوێنی منەوا دەتکێتەوە، دلی من کەوا تێنوی تۆیە لەبەر هەندێیە چونکە تۆ سەرچاوەی خۆشەویستی و ئاواتی منی،دەسا وەرەتا ماوم لەم دووری و غەریبیەدا ئەگەر بۆ جارێکیش بێت بلێ ئافەرین ئەی دەشتی کەوا یەنج و ئازاروجەفاو دووری کاری تێ نەکردووی و ئەم گۆیانکایەشت لێ پیرۆز بێتن کەوا یوو بەرەو چاکەی و کاری یەوا وەدی دێتن و تۆش بە ئاواتی خۆت دەگەی.

*

دیسان فەسلی بەهارم

دیسان فەســلی بەهارم هات زمستان چوو یـارەکەم
لە شــەوقی گول چریکەی بولبــولان وا دێ یارەکەم

تەماشا چۆن هەموو باغێ وەکو جەننەت سەوزەچێ
خسوسەن شــاخ و داخی کوردەکانی بێ چـارەکەم

هەموو دلبەر لەگەل ســاقی بە یادی مەســتی دەرۆن
خســـوســـەن چاو بەنازی کوردەکـانی بێ حالەکەم

هەموو حۆری لەکەیفی ڕووی بەهاری خۆی کەیفەکا
خسووســەن ئـاسکەکـانی کوردەکانی غەمخـۆرەکەم

بە نۆبەت بـۆ ســەماوو چەپلــە بـازی وا جــەمعەبن
خســوسەن قەد نــەمامی کـوردەکـانی بێ زارەکــەم

بە ڕمبـازی خــەریکن نەوجــەوانانی مـەملــەکـەت
خسووســــــەن لاوەکانی کوردەکـانی دلـدارەکــەم

کلوک و لالە پشــــــکوتن لە هەر جێگـادەشـتییا
خســوسەن ڕووی قــەراجی کوردەکــانی بێ بابەکەم

مانای وشەکان :

دیسان: جارێکی تر. فەسل:وەرز،کەژ. **بەهار**:وەرزی شادی سـال و سەوزایی یووی جیهان کە لە دوای زستان دێت . **هات**: گەیشت. **زمستان**:وەرزی ساردو سیی سال. کە لە دواوی وەرزی پاییز دێت .**یارەکەم**: خۆشەویستەکەم .
لەشەوقی:لەدلخۆشی و بەزمی .**بولبولان**: بالندەکانی ئاشقی گول ، هەزراە.**وادێ**:وا بە یێوەیە . **یارەکەم** : خۆشەویستەکەم .
تەماشا:بنواین :**چۆن**: کوو،چلۆن.**هەموو باغێ** : گشت باغ و باغاتێک . **وەکو** : بە وێنەی. **بەهەشت**:فردەوس .**سەوزەچێ**: شین بۆتەوە و گیاو گۆل و سەوزایی لێ یواوە.

خسووسەن:بە تایبەتی: **شاخ و داخی**: چیاو چۆلی کێوی.: **کوردەکانی**: گەلی کوردی . **بیٚ چارەکەم**:بیٚ هەتوانی برینان و زامەکانی .
هەموو:گشت ،خی.**دلبەر**:نازداران و شۆخ و شەنگەکانی دلفیێن. **لەگەل ساقی**:بەیەکەوە لەگەل مەیگێی .**بە یادی**: بۆ یاد وبیرەوەری. **مەستی**: سەرخۆشی وسەیران .**دەیۆن**: دەچن .
خسوسەن: بە تایبەتی . **چاوبەنازی**:دیدە پی لە نازو دلبەرانی دلتەی.**کوردەکانی**: میللەتی کوردی .**بێحالەکەم**:بیٚ ژیان و پی لە ئازارو یەنجەکەم .
هەەموو:گشت،خی. **حۆری**:پەری. **لەکەیفی**:بەهۆی شادی. **بەهاری خۆی**: وەرزی بەهاری شادی وخۆی . **کەیفەکا**:شادی و سەیران دەکاتن.
خسووسەن: بە تایبەتی. **ئاسکەکانی**:مامزەکانی،ئاهوکانی. **کوردەکانی غەمخۆرەکەم**: کوردەکانی پەژارەدارو خەمبارەکەم .
بە نۆبەت: بە نۆرە.**بۆ سەماو**:بۆ هەلپەیکی و شایی .**چەپلەبازی**: چەپلەلێدان و بەزم و شادی . **واجەمعەبن**:وا کۆ دەبنەوە.
خسوسەن:بە تایبەتی. **قەدنەمامی**:بالابەرزانی وەک نەمام. کوردەکانی گەلی کوردی **بیٚ زارەکەم**:بێزاو و ژیان پی لە دەردو پەرێشانەکەم .
بە یمبازی:بە ئەسـپ سواری و غارغارێن. **واخەریکن**:وا مەشغولن. نەوجەوانانی: لاوکانی تازە پیٚ گەیی و.**مەملەکت**: وەلات .
خسووسەن:بە تایبەتی . **لاوەکانی**:جحێلەکانی.**کوردەکانی**:گەلی کوردی **دلدارەکەم**:ئەویندارو ئاشقەکەم.
کلوک:جۆرە گولیکی بەهارانە.**لالە**:ئەمەش ناوی گولێکە.
پشکوتن:کرانەوە.**لەهەر جێگا**:لە هەر شوێنیٚ.**دەشتیا**: ئەی دەشتی کەنازناوی شـاعیرەو بە مانای ئەوەش دێت کەلە هەر شوێنیٚ کە دەشتاییە وا کلوک و لالەی لیٚ پشکوتووە و یازاوەتەوە .
خسوسەن:بە تایبەتی .**یووی**:سەتحی ،سەر.**قەراج**:دەشتێکی پان و بەرینی کوردەواریە و سەر بە پارێزگای شاری هەولێری دیرینە. **بیٚ بابەکەم**:بێکەس و بیٚ خاوەن و بیٚ ناوەکەم .

مانا بە گشتی:

ئەی یارە خوشەویستەکەم وا ئەمجارەش وەرزی بەهاری من هاتەوە و زستانی ساردو سیی سال یۆیی و نەما، ئەی یارەکەی من وا بولبولانی ئەویندارو ئاشقانی گول ئاوازی شادی و خۆشی و نەغمەی دلداریان پیە لە هیواو ئارەزویان وا بە هاتنی گولی بەهاران و وەرزی شادی و خۆشی دەخوێنن و دەنگ و ئاوازیان بەرز دەبێتەوە، تەماشاکەن و بیوانن کەوا چۆن هەموو دەشت و دەرو باغ و زەنوێرانی کوردەواری گی لە گول و گولزارەو وا یایەخی سەوزایی بەهارانیان یاخستووەو وەک بە هەشت وایە،بە تایبەتی چیاو چۆل و کێو وشاخ و داخەکانی

گەلی کوردی بێ چارەو بێ هەتوانی زام و برینەکەم،دەبنواین وا هەموو دلبەران و نازداران وان لەگەل ساقی مەیگێیدا بۆیادو بیرەوەری شادی و دلخۆشی وامەستن و زۆر بە خۆشیەوە وا بەرەوئاقارو دەرو دەشت دەیۆن،بەتایبەتی چاو بەناز و شۆخ و نازدارەکانی گەلی کوردە بێ ژیان و پی لە ئازارەکەی من،وا تەواوی پەریان لە شادی و خۆشی هاتنی بە هاری یەنگین تەژی بەزم و سەیران و شادمانین و واداوەت و گۆوەندو شایانە،بە تایبەتی نازداران وئاسکەکانی گەلی کوردی خەمخۆرو داخ دارەکەم،وا بەتێکیایی و بە نۆرە بۆ سەماو وچەپلەبازی وگۆوەند کۆدەبنەوە،بە تایبەتی بالابەرزو قەدنەمامانی گەلی کوردی لە ژیان بێزارەکەم ،وا بە یمبازی خەریکن لاوەکانی نیشتمانەکەم بە تایبەتی گەنجەکانی گەلی کوردی ئاشق و دلدارەکەی من،ئەی دەشتی وا لە گشت جێگایێ کەدەشت و هامۆنە سەرتاپایەنگین بووەو کلوک و لالە پشکوتن وتا بنوایی هەمووی هەر یازاوەیەو نەخشینە،بە تایبەتی دەشتی پان و بەرینی قەراجی جوان و یەنگینی کوردەکانی بێکەس و بێ بابەکەی من.

*

دائیم لەغەمی دووری

دائیــم لەغــەمی دووری ســەودا ســەرو داماوم
بۆ شــاری مــەدینــەی یــار تاری بــووه دوو چاوم

هەردەم وەکــوو مەجـنـونم چارم نیـه بــۆ چـوونــم
بــۆ ڕەوزەیــی گولــزاری دڵ بولبــولــی کـوژراوم

لەو ڕۆژەوه یــەک کــاسی وەسـلی بـه منــی کاســی
بەخشــی بەڕوخی ئەو ،دڵی پــەروانــەیــی ســوتاوم

تــەنــدووری خوانی ئــەو پــڕله ناری ویســـــالی تی
بۆیه بــەهەموو دەم من لــەم فــیرقەتــه فەوتــاوم

خوێنی جگەری لەت لەت نــەقشی تــۆدەکێشـێتن
بــۆیێکــه بــه شومشــادی تــۆوه کوشــتەیــی داوم

وەقــتی کەخەیــالی تــۆم بــۆ دێ لــەڕەهی هیجرەت
بۆ یــاری ره هـــــو نـێــو غــار دڵ بــادەیــی زەهراوم

ســەدیقی وەفادارت زاتێــکــی کــامــی یـــــــــارت
بۆ شــەهدی دەم و زارت هێـنــاوەتــه بــەر چاوم

سەیــریکەبەسەربەستی ڕێگەی جەبــەل ودەشــتی
وەک بــەحره بــەبێ کــەشــتی دڵ ئەلبــەته خـنکاوم

مانای وشەکان :

دائیم:هەمیشە،هەردەم .**غەم**:پەژارە.**دووری**: جیابوونەوە، غوربەت. نامۆیی. **سەوداسەر**:بێ سەر و بێ شوێن،پەریشان،نا ئارام.**داماو**:خەمبار،حەزین ،بێ خەیال و ناشاد.

بۆ شاری مەدینە:شاری مەدینە ئەو شارەیە کە ئارامگای مەحەممەدی پەیامبەری خوای لێ یە .**یار**:خۆشەویست. **تاری**: تاریک، شێلو.**بووە**:وەدی هاتوە .**دووچاوم**: هەردوک دیدەکانم. **هەردەم**:هەمیشە.**وەکو**:بە شێوەی. **مەجنون**:

دێوانە، شێت، مەجنونی ئاشقی لەیل.**چارم:** هەتوانم، چارەسەریم. **نیە:**پەیدا نابێ،ناکرێت.**بۆچوونم:**بۆ ئەوەی کە بتوانم سەفەری شاری مەدینە بکەم.
بۆیەوزەی:بۆ ئارامگای ،بۆ مەرقەدی.**گولزاری:**وەک گولزاری،وەک زەنوێری .
دل:قەلب.بولبول:بالندەی ئاشقی گول.**کوژراوم:**لە ناو چووم،نەماوم.
لەویۆژەوە:واتە لەو کاتەوە کە زیارەتی شاری مەدینەم کردووە.**یەک کاسەی:**یەک بادەی. **بە منی کاسی:** دا بە من .
بەخشی:پێیدام،پێی کەیەم کردم. **بە یوخی دل:**بە یووی دل. **پەروانەی سوتاوم:**وەک پەروانە وام بە گیی ئاگرئەوینی ئەوەوە سوتاوم.
تەندووری:بەو شوێنە دەلێن کە ئاگری تیا دەکرێتەوە،کورەی ئاگر **خوان:** سیفرە.**ئەو:**مەبەست پەیامبەرە. **پی:** تەژی. **نار:** ئاگر. **ویسال:**گەیشتن.
بۆیێ:لەبەر هەندێ.بەهەموو دەم لە هەمو کاتێک دا،هەمیشە. **من:**ئەز.لەم **فیرقەتە:**لەم دووریە.فەوتاوم: نەماوم.
خوێنی:خوونی .**جگەر:**هەناو.**لەتلەت:**پارەپارە.**نەقشی:** وێنەی، سیمای، شکلی. **تۆ:**مەبەست پەیامبەرە.دەکێشێتن:دروست دەکاتن،نەخشی دەکاتن.
بۆیێکە:لەبەرهەندێ.**شومشاد:**داریکە کە گەلای خی و ورد و ئەستوری هەیە،دارەکەی زۆر بەهێزە بۆ دروست کردنی شتی نایاب و جوان بە کار دەبردرێت..**تۆ:**مەبەست پەیامبەرە. **کوشتە:** فەوتاو،کوژراو.**داوم:**تەلەم.
وەقتی:کاتی.**کەخەیالی تۆم:**فیکری تۆم،مەبەست پەیامبەرە. **بۆدێتن:**دیتە یاد.لە **رەهی:**لە یێگەی.**هیجرەت:**کۆچ کردن.
بۆیاۆی:بۆ خۆشەویستی.یە هو:یێگە و.**نێوغار:**ناو ئەشکەوت، مەبەست ئەبوبەکری سەدیقە.**دل**_:قەلب.**بادە:** جام. **ژهەراوم:** زهەراویم.
سـەدیقی:یاری.وەفادارت:بەوەفاودلسۆزت.**زاتێکی:**گەورەپیاوێکی.**کام:**شیرین ئارەزوو،زار **یارت:**خۆشەویستت. **بۆشەهد:** بۆ هەنگین .**دەم و زارت:**بۆ شیرینی زارت. **هێناوەتە:** هاتۆتە. **بەرچاوت:**پێش چاوت.
سەیریکە:بنوایە.**بەسەربەستی:**بە ئازادی. **یێگەی:**یێبازی.**جەبەل:** کێو،چیا **دەشتی:** سەحرای، هامۆنی. **دەشتی:**هەم نازناوی شاعیریشە.
وەک: وەکو.**بەحرە:**دەریایە. **بەبێ کەشتی:**بەبێ پاپۆی.**دل ئەلبەتە:**ئەلبەتە لەو کاتەدا **دل خنکاوم:**غەرق بووم.

مانا بە گشتی :

هەمیشە لە دووری یارە خۆشەویستەکەی خۆم دابێ سەرو سەدام و دل پی لە ئازار و خەم و پەژارەم و هەمیشە لە تاو شاری مەدینەی یاری ئازیزم هەردوو دیدەکانم تاری بووە و هیچ شتێک نابینم و دل بە خەمم و هەمیشە وەک دیوانە وام و وەکو مەجنون ئەویندارى لەیلی خۆمم و هیچ چارەیەکیشم نیە بۆ سەردان و چوونم بۆ ئەو شارەی کەوا یاری منی تیا دایە، وا لە حەژمەتی دووری ئارامگای

وەک زەنوێری یاری خۆشەویستی خۆم نەماوم ودلم وەکو بولبول ئەویندارەو بە ئاوات نەگەیشتوم و لە ناو چووم، لەو کاتەوە یا کەوا چووم بۆ زیارەتی ئەو زاتە گەورەیە و بادەیەکی پیلەخۆشەوستی دا بە من و پێی بەخشیم و نۆشم کرد،وا بۆی سوتاوم و دل پی لە ئاگرم،بە یادو بیرەوەری ئەوزاتە وا تەواوی دەروونم بووەتە سیفرەی خۆشەویستی ئەو و دلم پیبووە لە ئاگروگی بۆ گەیشتن بەو یارەخۆشەویستەم و ئۆقرەم لیَ هەلگیراوەو هەر لە بەر هەندێشە کە وا هەمیشە من لە تاو دووری دا نەماوم و وا لە ناو چووم، خوێنی جەرگی لەت لەتی من هەمیشە نەخشەو سیمای ئەو یارە شیرین و خۆشەویستەم دەکێشێن هەربۆیەشە کە لە تاو گەورەیی و زاتی پاکی ئەو وا گیرودەی داوم و لە تاوان بیایمەوەو کوژراوم ،کاتیَ کە ئەوم دێتە ناو خانەی خەیال و هەست و بیرم یۆ لای ئەوەوە دەیواتن و کاتیَ کە یێبازەکەی ئەوم لە کاتی کۆچ کردنی بۆ شاری مەدینەو یارە بەفاو دلسۆزەکەی ئەو واتە ئەبو بەکری سەدیقم دێتەوە یاد ئەوا لە تاوان دلم پی لە ژار دەبێتن، یاری تۆکە حەزرەتی ئەبوبەکری سەددیقی بەوەفاو دلسۆزت بووە ، ئەو زاتە گەورەیەم دێتەوە بەر چاوان و دەزانم کە یاری تۆ و یێبازی تۆ چەندە گەورە و شیرین و خۆشەویستە،بنواین کە وا منی دەشتی چەند بە سەربەستی و ئازادی لەو یێیە دوورو درێژەی شاری مەدینەی یارم کە هەموو چیاو چول و بیابانە و وەک دەریا وایەو ئەلبەتە بەبیَ کەشتی و نەبوونی ئامرازی چوونیشم بۆ ئەوشوێنە لەو دەریایەوە تیادا خنکاوەم و بە ئاوات ناگەم .

*

ڕەنگ و ڕووی

ڕەنگ وڕووی گولناری من هەم دوژمن وهەم یارمـە
بۆ ڕوخـی ئەو یووحـی شـــــیرین دائیما ئەغـیارمە

ماهی ڕوچەرخی کەســویاهەوری زولفی کەوتەبەر
بۆیێ بـارانی دووچـــاو لیشاوی ڕووی تەمبارمە

دل بە تەنـها کەوتە ســــــەر فڕاقی قـەددی تۆ
بێکەس و بێـــدەر بە دائیـــم شین و زاری کـارمە

باغەبـانی سینەکــەت گــەر بێ بدووریێ کفنەکەم
وەسـلە بۆمن چونکە خــەیـاتی دەری گـــولـزارمە

ڕووحی دەشتی گەرفیدایی لەنجەیی پەنجـــەت بێ
ڕەنجی گەنجـم بۆتـە ڕەنــجم مـەتلەعی ئەفکارمە

مانای وشەکان :

یەنگ:شێوە،سیما **یوو**:گۆنا،یوخسار.**گولنار**:ناوی گولێکە،نا وی ژنانە لێرە تەشبیهی یووی یارە بە گولنار،یووی وەکو گولنار. **هەم**:هەروها.**دوژمن**:نەیار.**یار** : خۆشەویست ،هەڤال، هاویێ. **بۆیوخی**:بۆ گۆنای،بۆ یووی. **ئەویوحی شیرین**:ئەوگیانی شیرین. **دائیما**: هەمیشە. **ئەغیار**: بێگانە،نامۆ، غەریب.
ماهی:مانگی.**یو**:گۆنا،یوخسار.**چەرخی**:سویان،چەرخ،یۆژگـار.**کەسویا**:کەئاویی دایەوە، کەروی وەرگێیا، کەسویایەوە.**هەوری**:لێرە پرچی تەشبیە بە هەور کردووە.
کەوتەبەر:واتە زولفی بەری یووی یاری گرت وەک چۆن هەور یووی یۆژیێ دەگرێتن.
بۆیێ:لەبەر هەندیێ.**بارانی**:مەبەست فرمیسکە بە باران تەشبیە کراوە.**دووچاو**: هەردوو دیدەکان.**لیشاوی**:لافاوی،باران کە بە گوی دەباریێ دەلێن باران بە لیشاو دەباریێ لێرەش تەشبیهەبە فرمێسک ،بارانی بە لیشاو بارین کە لە تاو داگۆشینی یووی یاری دێتە خوارەوە. **یووی تەمبارمە**:یوخساری بە خەممە،خەمگینمە.
دل:قەلب.**بە تەنهاـ**:بە بێ کەسی.**کەوتەسەحرای**:کەوتە بیابانی. **فیراقی**: جیابونەوەی.**قەددی تۆ**:بەژن و بالای تۆ.
بێکەس:تەنهاـ.**بێدەر**:بی شوێن و جیگا.**بە دائیم**:هەمیشە.**شین و زاری**:گریان و یۆیۆ،پرسە.**کارمە**:پیشەمە،شۆلی منە.

باغەبان:باغەوان،کەسێ بغ بە خێو دەکات بەخێو کردنی گول بێت، باغەوان. سینەکەت:مەبەست مەمکۆلانی یارە. **گەر**: ئەگەر. **بێ بدووریٚ**: ببێ بە بەرگدروو،خەیات.**کـفـنەکەم**:ئەو جاوەی کە مرۆی پێ لەگۆی دەنێن .
وەسـلەبومن:بۆمن گەیشتنەبەیاری خۆم.**چونکە** :لە بەر ئەوەی.
خەیات:کەسـێکی کەجل وبەرگ دەدووریٚت.**دەرگـولزارمە**:لەزەنوێرمە.لە باغی گولانمە، یان لە دەرگای باغی گولانمە،دەر بە مانای دەرگارش هاتوە.
یووحی:گیانی.دەشـتی:نازناوی شـاعیرە. گەر: ئەگەر.**فیدای**: قوربانی، پێشمەرگەی. **لەنجەت ببیٚ**: جۆرە نازێکی ژنانەیە،نازی بە سەر پەنجەت ببێ .
یەنج:هەول،زەحمەت کێشان لە،زەحمەت.**گەنجم**: داراییم. **بۆتەیەنجم**: بووەتە خـەبات و تێکۆشانم، بۆتە زەحمەتم . **مەتلەعی**: یەکەمینی، سـەرچاوەی.
ئەفـکارمە:بیرو باوەیمە.
مانا بە گشتی:

سیماو وێنەی یارە نازدار و گولنارەکەی من هەم یارو هەم دوژمنی منە،وا بۆ گۆنای ئەو یارە خۆشەویستەو نەشمیلەشم هەمیشە گیانی شیرینم لیٚ بووە بە نامۆو بێگانە،یووی وەک مانگی یارەکەی من کە وەرچەرخاو سویایەوە لەو کاتەدا زولفی یەش و درێژی یارەکەی من کەوتە سەر یووی وەک مانگیی و هەروەک هەور چۆن بەری مانگ و یۆژ دەگرێتن و دای دەپوشیٚ ئاواش پرچی درێژی گۆناکانی یووی وەک یۆژی یاری منی داپۆشی،هەر لەبەر هەندێشە کەوا من ئەسرینی هەردووک چاوانم بە لیشاو دیٚتە خوارەوە و ئاوا خەمبارو دل بە خەمم،دلی بێکەس و تەنیـایی من وا کەوتۆتە دەشت و بیابانی جیابوونەوەی یارە ئازیزەکەم و بۆیەکەوا بێ کەس و بێ دەر هەمیشە شین و زاری و یۆیۆمە،خۆ ئەگەربێت و باغەوانی سـینەکەی خۆت کفنەکەم بۆ بـدوویێتن و مەرگیشم وەدی بێتن ئەوا وەک ئەوە وامە کە بە تۆی خۆشەویستم گەیشـتبم و بەدیـداری تۆ شـاد بووبم،چونکە ئەوکاتە دیارە کە باغەوانی سینەکەی تـۆ بەخۆی خەیاتی گولـزاری منە و گیانی منی دەشـتی ئەگەر قوربانی لەنجەی پـێ لە ناز و جوانی تۆ ببێتن ئەوسـاکە من بەختەوەرم و چونکە تۆ سەرچاوەی هەموو یەنج و گەنج وتێکۆشـان و هەول و خەبات و بیرو باروەیێکی منی.

*

زۆرنەترسێم

زۆرئەترسێم مـن بفەوتێم یارە کەم ڕەحمێ نەکـا
یائـەگەر مـردم بـەداوی زولفی کفنم لەف نـــەکـا

من بە گریان ئەو بـەخەندە چۆن مونافاتی نـەبـێ
من ئەلێم جـانـا دەخالەت ئەوبەئـەبرۆ گەف دەکـا

دل سعاتی یـاری بێ مەیلەو سەرم سانی شــومـار
هەردەقیقەی نەوعـەزەخمێکم لە دل پـــرسـەم دەکـا

من لەبـەر بازی دووچـاوی غوربەتم کرد ئیختـــیـار
ئەو بەجەمهووری مـژەو تیغی بـــرۆی جـەلبم دەکا

مـن کـەبـێ ڕەنـگم بەری قـەددی سنەوداری ئەوم
ئەو لـەبـی باغی ئـــیرەم مەنعی هە واداریم دەکا

وەک نـەیـی قەددی ئەوە نـالـــەم لەبەر بـادی فیراق
بـۆیێ ئەو ڕەقـــس و سەما دائیم لە گولزارا دەکـا

دەشـــــــــتیاخـاکت بـەسەر تا دل لە دوزەخ دابێ
یـارەکەی ئـاتەش پەرستت ئاوری رووگەش دەکـا

مانای وشەکان:

زۆر:پی،گەلێ ، فرە . **ئەترسێم**:ترسم هەیە.**من**: ئەز. **بفەوتێم**: بمرم،لە ناو بچم. **یارەکەم**: خۆشەویستەکەم .**یەحمێ نەکا**:بەزەیی پێما نێتەوە.دلۆڤان نەبێ. **یائەگەرمردم**:یان بمرم.**بەداوی زولفی**:بە تای پرچی،بە داوی قژێ. **کفنم**:ئەو جاوەی کە مردووی پێ لە گۆی دەنێن.**لەف نەکا**:نەیپێچێ،نەی بەستتەوە.
من بە گریان: ئەز بە زاری کردن. **ئەوبە خەندە**:ئەو کە مەبەست یارە بە پێکەنین.**چۆن**:کو،چلۆن. **مونافاتی نەبێ**:دژبە یەکتری نەبێ،لە یەکتر جیاواز نەبێ دوور لەیەک نەبێ.
من ئەلێم:ئەزدەبێژم.**ئەودەلێ**:ئەو دەبێژێ .**جانا** :گیانا. **دەخالەت**: خۆ دەخیل کردن و پەنابردن .**ئەو**:دووەم شەخسە کە مەبەست یارەکەیەتی.**بە ئەبرۆ گەف دەکا**:ئەو بە ئەبرۆ هەیەشە دەکاتن.

دل:قەلب.**سعات**:کات ژمێر. **یار**:خۆشەویست. **بێ مەیل**:بێ لوتف،بێ زهوق.**سەرم**:یەئسم.**سانی ژمار**:چرکەژمێر.
هەردەقیەیقە:هەر.هەر خولەیەک ..**نەوعێ**: جۆرێ. **زەخمێکم**: برینێکم، زامێکم.
لە دل:لە قەلب. **پیسەم دەکا**:پی لە زار دەکات.
من کەبێ: کەمن بەبێ.**یەنگم**:شێوەم ، وێنەم ، **بەری**:بێ بەش. **قەددی** :بەژن و بالای .**سنەوداری**: وەکو داری سنەوبەر بەرز. **ئەوم** :مەبەست یارە.
لە بێی : لێرە مەبەست مەمکۆلەی یارە کە بە بێی باغی بەهەشت تەشبیە کراوە.**باغی ئیرەم**:باغی بەهەشت.**مەنعی**: قەدەغەی. **هەواداریم دەکا**:بەبێ گەیشتن بە شادی و خۆشی و ئەوینی ئەو بێیەم دەکاتن. **وەک**:بە وێنەی.**نەی**: قامیش، باریک . **قەددی ئەوە**:بەژن و بالای ئەوەکەزراوە.**نالەم**: هـاوارم.
لەبەربادی فیراق:بەهۆی جیابوونەوەم لەتاوتن و لە حەژمەتان.
بۆیێ:لەبەرهەندێ.**ئەو**:__مەبەست یارەکەیەتی.**یەقس وسـەما**:__شایی و هەلپەیکێ.**لە گولزارادەکا**:لە زەنوێر و باغی گولان دەکاتن .
دەشتیا:ئەی دەشتی .**خاکت بەسەر**:خول بە سەرتا.**تادل**:تاوەکو قەلب .**لە دۆزەخ**:لە ناو دۆزەخ دا بێو ئاوا هەمیشە پی لە یەنج و ئازاران دابێت .
یارەکەی:خۆشەویستەکەی. **ئاتەش پەرستت**:ئاگر پەرستت ،ئاور پەرستت.
ئاوری یوو:ئاگری یوو .**گەش دەکا**: دەگەشێنتەوە.

مانا بە گشتی:

زۆر دەترسێم کە یارەخۆشەویستەکەی من هیچ یەحمێک بە من نەکاتن، ئەوسا منیش لە تاوان نەمینێم و لە ناو بچم، وەیان کە مردیشم نەیێت و بەداوی زولفی خۆی کفنەکەی من نە پێچێتەوە، من بە گریان و شیوەن و زاری، ئەویش بە پێکەنین و خەندەوە چون لە یەک دوور نەبین و لێک جیا نەبین، من دەبێژم گیانەکەم و خۆمی دەخالەت دەکەم، ئەویش بە ئەبـــرۆکانی هەر هەیەشەم لێ دەکاتن، دلی من وا بووەتە کات ژمێری یارە بێ مەیلەکەم و سەریشم بووەتە سانی ژمار، وا لە هەر خولەیەک و کاتێک دا کە بە سەر دەچێت و یادەبرێت یارەکەی من جۆرە زامێکی پی لە ژان و سۆم لە ناو دل و دەروونان دا هەلدەکەنێ و یەنج و ئازارانم دەداتن، من وا لە بەر جوانی دووچاوی وەک بازی ئەوە کەوا ژیانی دووری و نامۆییم هەلبژاردووەو کەوتومەتە غەریبیوە، ئەویش وا بەیێک و پێکی و مژۆلکی جوان و ئەبرۆکانی خۆیەوە یام دەکێشێت ودلم دەباتن، منێکی کە لە تاوان وەک بێیەکانی بەری بەژن و بالای بەرزو بلندی وەک سنەوداری ئەو یەنگ زەردم و ئەویش هەروا لە گەیشتن بە خۆشی و شادی ودووری لەباغی ئیرەمەوە قەدەغەم دەکاتن و لە عیشق و ئەوین و خۆشەویستیەوە بێ بەشم دەکاتن، واناڵەی من لەتاو دووری و جیابوونەوەدا لە خۆشەویستەکەم وەکو بەژنی باریکی یارەکەم وایەو، هەر بۆیەشە کەوا ئەو هەمیشە لە بچ دلۆڤاتیەوە وا

لە زەنوێرو باغ و گولزاران دا شایی و سەیرانیەتی چونکە من ئاوام بەسەر هاتووە، ئەی دەشتی خۆل وەسەرتابێت ئەوەباش بزانە هەتاوەکو دلی تۆ لە ناو ئاووری دۆزەخ دا ببێتن و ئاوا لە ناو خەم و ئازاراندا بیت ئەوا خۆشەویستەکەی ئاگر پەرستت هەرئاگر گەشتر دەکاتەوە و هەر دەت سوتێنێتن .

*

ژمارەی لیواکانی عیراق

ئەلمونتتەفـیکر، بـە سـرە وو عیمـارە و و دلـیـم
دیوانیـیـە و کـەربـەلایە و حیللـەیـە بیلـێم
بەغدادە لە ئەترافی کـوتـایـەو دیـالەیە
کەرکـوک و سـلیمـانیە و هەولـیرەکـە من لێم
تعـدادی لیوا، خایتمـە موسـلە دەشتی
فـەرمـوو وەرە بـۆ تەجـرەبەیە مـانع مەبە لـێم

مانابە گشتى

ئەم شیعرەی سەرەوەی دەشتی بریتیە لە ناوی تەواوی پارێزگاکانی وەلاتی عێراق کە لەو سەردەمانەی دەشتی ئەم شێعرەی نوسیوە بریتی بووە لە14 پارێزگا کە ئەم شارانەی خوارەوەن لە ناو هۆنراوەکە دا ناویان هاتووە .
1-مونتەفیکر 2-بەسیە 3-عیـمارە 4-دلێم 5-دیوانیە 6-کەربەلا 7- حیلە 8-بەغدا 9 - کوت 10- دیالە 11-کەرکوک 12-سـلێمانی 13 -هەولێر 14 - موسل.ئەم چوارشارەکەی دوای بریتین لە شارەکانی کوردستانی ئازیزی باشوور ،کە ئەمانەن شاری هەولێری دیرین و شاری کەرکوکی زێیین و شاری سلیمانی دلگیر و شاری موسلی نەخشین .

ژمە دەعوایی ویسال

ژمە دەعـوایێ ویسال و ژتە مەنعێ بە مەجــاز
سـەنەدێ مەنعێتـە باتیل بـوە ئیرۆ بـــە مەجاز

کوو دەری سـەلتەنەتی کـرنەوە ئـەم پێ خەلعین
چ عەجەب حاجیبە ڕیزوانێتە مائیـل بە ییــاز

لەبی لەعلێــتە بە نەزمێـــــمە دبەخشی ئەسەرێ
کو بـــە ئوستادی غـەزەل دا خەبەری وەقتی نەمـاز

مە لەبەر بایـــێ فڕاقێــتە ئەڤـین دامـە شـەیاب
ژتـــەسەدعـالم عەلەوی نەلەمەوسم بەحجـــاز

ژمـــەنییـــەت ژتـە هیممەت کو ڤەکـەی بابێ لیقـــا
مەیێ دەشتی کوومە حوبین لە دەری عالی جەناب

مانای وشەکان :

ژمە:لە ئێمە،لە لایەن ئێمەوە.**دەعوا**:داوا.خەبەر هەوال. **ژتە**:لە تۆ، لە لایەن تۆوە . **مەنع**:قەدەغەکردن. **بە مەجاز**:بە یەوایی،بە روخسەت پێ دراوی.یان **بەمەجازی** واتە غەیرە حەقیقی نایاست.

سەنەدی:ئەو شتەی کە باوەیی پێ بکەن،بەلگەی.**مەنعییەت**: قەدەغە کردن. **بۆیە**:لەبەر هەندێ . **باتیل** :ناهەق،نا یاست، بێهودە،پوچ .**ئێرۆ**:ئەمیۆ.**بە مەجاز**:روخسەت پێ دراو، بەیاست.

کو:کە،چۆن،چۆن.**دەر**:دەرگا.**سـەلتەنەت**:پادشـــاهی،فەرمانیەوایی.**کرنەوە**:کردنەوە.**ئەم**:ئێمە.**پێ خەلعین**:دوورکەوتین، لە کارو کاسبی کردن،لە شوینی خۆ هەلکەنان.

چ عەجەب:چ سەیر، چما،لە بەرچی .**حاجبە**: پەردەیە، دەرگەوانە.(یان حاجیب بە مانای برۆیە)**ریزوان**: دلخۆشی، بەهەشت،دەرگەوانی بەهەشـــت. **مائیل**:بەرەو،کەمێ خوارەوەبوو. **ریاز**:کۆی رەوزەیە لە زمانی عارەبی دا واتە: گولزار،زەنوێر.

لەبی:لێوی. **لەعلێتە**:لێوی تەشبیە بەو بەردە سوور و نەخشین و نرخدارە کردوە کە زۆر جوانەو لەسروشت پەیدا دەبێت، لەعلی تواوە واتە شەیابی یەنگ سوو . **بەنەزمێمە**:بە هۆنراوەی ئێمە،بەدلی ئێمە.**دەبەخشێ**: دەدات، دەهێنێ،کەیەم دەکات. **ئەسەرێ**:کار تێ دەکاتن.

کو:کە.چۆن،چلۆن. **بەئوستادیٚ**:بەماموستاییٚ.**غەزەل** : هۆنراوە، شیعر.
داخەبەری:هەوالی پیٚ دا،پێی گوت. **وەقتیٚ نەماز**:کاتی نویٚژکردن.
مەلەبەر:ئێمەلەبەر.**بابیٚ فیراق**:بای جیابوونەوە. **ئەڤین**:ئەوین. **دامە**:بە ئێمەی دا.**شەیاب**:خواردنەوە.
ژتە:لەلایەن تۆوە. **سەد عالیمی عەلەوی**: سەد زانای مەزهەبی شیعەی عەلەوی.
نە لە مەوسم:نەک لە کاتی خۆی .
ژمە:لە لایەن ئێمەوە. **نییەت**:نیاز،قەسد. **ژتە**:لە لایەن تۆوە . **هیمەت**:نیاز ، ئیرادەی بە هێز.**کو**:کە،چۆن ،.**وەکەی**: بکەیتەوە،والا بکەیت.**بابیٚ**: دەرگای،دەروازەی. **نیاز**:ئارەزوو ، هیوا، ئاوات.ئومێد.
مەییٚ:ئیمەی.**دەشتی** :ناز ناوی شاعیرە.**کو**:کە،چۆن .**مەحوبین**: لە ناو بچین.**لەدەری**:لە دەروازەی،لە دەرگای. **عالی جەناب**: گەورەوبەرێز ،هێژا

مانا بە گشتی:

من کە هیواو ئارەزوو و داوام ئەوەیە کە بە تۆ بگەم و تۆش ئەوەمان لیٚ قەدەغە دەکەیت و یوخسەتمان پیٚ نادەیت کە بە هیوای خۆمان بگەین،وا ئەمیۆکەش ئەو شتەی کە قەدەغەیەو جێی باوەییشمە و نەماوە و پوچ بووەتەوە و لە کار کەوتووە ، بۆیەکەشە کەوا ئیمیۆ یوخسەتی بە یەک گەیشتن دراوە و قەدەغەنیە،وا دەرگای گەورەیی وهێژایی کراوەتەوە کە وا ئێمە لە کارو کاسبی کەوتین ونەماین، زۆر سەیریشە کە شادی وخۆشی گەیشتن بە زەنوێری تۆ هەرئاوا گیراوەو پەردەی بەسەرا کێشراوە،(یان ئەبرۆکەچەکانی تۆ بونەتە دەرگەوانی یووی جوانی و لە باری وەک زەنوێری تۆیا) خۆ لێوە سورە جوانەکانی تۆ کار لە شیعرەکانمان دەکاتن و یەونەق بەهۆنراوەکانی دەروونی ئیمەوە دەبەخشیٚتن، کەوا لە کاتی نیایشدا هەوال بە ماموستای غەزەل و شیعریش دەداتن،خۆ وا بای دوور بوونەوە و جیا بوونەوەی تۆیە کە شەیابی ئەویندا‌ری وخۆشەویستیمان بۆدێنیٚ و دلمان فێنک دەکاتەوە، جا ئەگەر سەد زانای مەزهەبی شیعەش فتوا بدەن و بلێن کەکاتی یوخسەتدانی گەیشتن بە تۆ حەرام کراوە و بییاری دووری لە یەکترمان دەر بکەن و بیدەن، ئەوساکە تۆ وەرە هیمەتت هەبێت و دەرگای خۆشی و بە یەک گەیشتن بکەوەو باوەیت بەو فتوایانە نەبێتن ، چونکەوا منی دەشتی لە دەروازەی گەورەیی و خۆسەویستی تۆوە ئەوەندە چاوەیوانم واخەریکە لە ناودەچم و ون و وێل دەبم.

*

ساقی وەرە

ســاقی وەرە یەک بادە شــەڕابــت بدە مــادەم
واجیب بە مەلەک وەسلی تۆبووەسـوجدەیی ئادەم

ئــەگریجەو و زولفی تــۆ وەکو لــە شــکری کــوردن
یەک تاجی وبیســـــــالت بــە بەریــتانیــە نــادەم

ســــــەد مەرگە لەهەر لەحزە کە فرمێسکی دوچاوم
جــاڕی بــەوەلــەنــدەن غەمی دل ســا بەچــی لادەم

هیجــرانی من و ســـــــەیتەڕە و زولمی ڕەقیــبمە
لاسـلکیە بـۆ دەنـگی هــەلا و دەم بە هـــــەوا دەم

گــەر خــونچەیــی وەســلی تۆ سحەر بێتە تەبەسوم
بۆ ناوی شـــــــــیووعــیە لە سـواریـوە پیادەم

هــەرکەس بە بەرزی وەتــــــــەنی یـارانە نەنازێ
نــازی نیە جەژنــی ئەوە هەر شـــەککــەر و بــادەم

قەددت عــەلــەمــی کـوردە لــە سـەر گـردە بنـاری
بۆ نـوسرەتی بارزانــە کــە دوژمــن بە فـــــــەنادەم

دەســــــتووری دیموقــراتیــە شومشیری دوو ئەبرۆت
موستەعمـەرە بــۆیــێ لــە جـەفــا کەوتە سەفادەم

ئــەی بــولبــولــی کــوردی وەرە نێــو باغی تەحەڕوی
نــالــەی تووە دەشــــتی بــە هەموو دەم لــە نەوادەم

مانای وشەکان :

ساقی: مەیگێی. **وەرە**: وەرەبۆ ئێرە. **یەک**: دانەیەک. **بادەشەیاب**: : جامێک شەیاب. **بدە**: بم دەرێ،پێم بدە. **مادەم**: کەوایە، چونکە، لە بەرئەوەی کە.

واجیب:پیویست. **بەمەلەک**:بە فریشتەکان.**وەسلی تۆ**: گەیشتنی تۆ.**بووە سوجدە**:بووەتە کینوش بردن بۆ،.**ئادەم**:باوکی مرۆڤ، هاوسەری حەوای دایکی مرۆڤ.

ئەگریجە:بسک ،موی بەسەر لاجانگدا.**زولفی تۆ**:پرچی تۆ،کەزی تۆ. **وەکو**:**لەشکری کوردن**: بە وێنەی سوپای کوردن،پەرش و بلاون .وەکوسەربازانی کوردبلاوە. بە وێنەی ئۆردووی کوردە.

یەک:دانەیەک. **تاج**:ئەو نیشانەیەیە کەوا پادشاهان لە سەری دەنین و گەورەیی و سەروەریەتی بۆ ئەوانەیە کەئەو تاجە لە سەر دەکەن. **ویسال**:گەیشتنن ،لێرە گەیشتن بە یاری خۆی کە ئازادی و سەربەستی و یزگاریە بە تاجی پاشایەتی و گەورەیی و سەروەری تەشبیەکردووە. **بەبەریتانیە**:بەوەلاتی ئینگلیز،کەداگیرکەری بەریتانیای گەورەیە. **نادەم**:ناگۆیمەوە،ئەم شیعرە لە سالانی داگیرکردنی کوردستانەوە گوتراوە.

سەدمەرگە:سەدمرن و نەمانە، **لە هەرلەحزە**:لەهەرسات وکات و چرکەیەکدا،لەهەر سانیەیەک دا.**کە فرمێسکی**:کەوا ئەسرینی. **دووچاوم**: هەردو دیدەکانم.

جایی:واتە پیو پاگەندەی،بانگی. **لەندەن**:نەبەست داگیرکەری ئینگلیزە کەلەندەن پایتەختی ئینگلیستانە.**سا بەچ لادەم**:جا بە چی وەلای بدەم.چۆنی وەلانێم و نەی هێلم.

هیجرانی من:دوری من لە یارو دۆستانی من.سەیتەیە:بەسەردا زال بوون، داگیرکردن. **زۆلم**:زۆرداری.یەقیبم:دوژمنم،نەیارم.

لاسلکیە:بێسیمە، ئەو ئامرازە ئەلەکترۆنیەیە کە لە دوورەوەیا پەیوەندی بە یەکەوە پێ دەکەن لە باس و خواس و نامەو نامەکاریدا یەکتر ئاگادار دەکەن و جفرەی نهێنیەکانیشی پێ دەنێرن.**بۆ دەنگی** : بۆ باسی،بۆ ئاوازی.**هەللاو**: هەراو هۆریا،یان. **هەلاو**:هەلۆ هەلۆ.**دەم**:کات،زار.بە **هەوادەم**: لەهەوادا بلاو کردنەوە و گەیاندن بە شوێنی مەبەست.**دەم**:زۆر بە زوویی ، لە عەینی کاتا،لە هەمان کاتا،لەوەختی خۆیدا.**گەر**:ئەگەر.**خونچەی**:گولی نە پشکوتووی. **وەسلی تۆ**:گەیشتن بەتۆ.سحەر:بەیانی. **بێتەتەبەسم**:واتە بکرێتەوە وبزەی بێتێ ،وەدی بێتن.لێرە مەبەست ئازادی ویزگاربوونی گەلی کورد و سەربەخۆیی کوردستانە لە دەست داگیرکەران دا.

بۆناوی:لە پێناوی.**ناوی شیوعی**: وەدەرکەوتن،بلاوبونەوە.**لە سواریوە**:لە سواربوونەوە. **پیادەم**:دەبم بە پیادە.واتە سوپاسگوزارم و شاد و خەندانم.

هەرکەس:هەرکێ.**کەبەبەرزی**:کەوا بە گەورەیی و هێژایی . **وەتەنی**: نیشتمانی ،واری خۆی. **نەنازێ**:ناز نەکات و شانازی بە نیشتمانپەروەری وخاکی خۆی نەکاتن.**نازی نیە**:ئەو کەسەبێ نازە،واتە هیچ و پووچ و ناکەسە،بێ سودە.**جەژنی**

ئەوە:شادی و خۆشی و جەژنەی ئەوکەسە.**هەر شەککەر و بادەم**:واتە گو خواردنە ئەم وشەیە جنوێکی بە ئەدەبانەیە لە ناوچەی هەولێر بە کار دێتن،ئەگەر کەسێ قسەیەکی خراپ بەرامبەر یەکێک بکاتن ، ئەویتر کە بزانی شتێکی نایەوا دژی گوتراوەلە وەرام دا دەڵێت شەکری خواردووە یان شەکری شکاندووە،واتە(گوی خواردوە).

قەددت:بەژن و بالات.**عەلەمی**:پەرچەمی کوردە ، ئالای**کوردە**: گەلی کوردە **لە سەر**:لە بالای.**گردە**: بەرزایی،بلـــندی. **بنـــاری**: بنەوانی ،سەرچاوەی.

بۆننوسیەتی:لە پێناوی پیرۆزی و بەسەرکەوتنی.**بارزانە**: شۆیش و ئاواتەکانی بارزانە. بارزان شوێنی لە دایک بوون و زێدی سەروەری گەورەی کوردو کوردستان و هەمیشەزیندوو مسەتەفا بارزانی نەمرە کە ماوەی ژیانی خۆی لە ڕێی کوردو کوردستان دا تەرخان کردووەو تا دوا هەناسەی ژیانی چقلی چاوی نەیاران و داگیرکەرانی کوردستان بووەو لە ماوەی ژیانی دا ساتی نەسرەوت و گیانی پاکی خۆی بەخشی بە کوردو کوردستان وسەرکردایەتی شۆیشی ئەیلولی مەزنی کرد و چۆکی بە دوژمنان داداو لە سالی 1970دا ئۆتۆنۆمی بۆ گەلی کورد لە کوردستانی باشوردا وەدەست هێنا. **کە دوژمن**: کەوا نەیار. **بە فەنادەم**:لە ناو ببەم .

دەستور:یاسا،قانوون. دیموقراتیە:دیموکراتیە،حوکمی میللەتە. **شومشیری دوو ئەبرۆت**:دوو ئەبرۆت کەوەک شومشیر وانە و یەکسانن ئەمەش هۆی بوونی دیموکراتیەتەکە ئاوایە.

موستەعمەیە:چەوساوە،خاک داگیرکراو،ژێردەستە.**بۆیێ**:لەبەر هەندێ.**لە جەفا**:لە یەنج و ئازار و چەوساوەیی دا. کەوتەسەفا دەم: شاد و خۆش و رزگار بوون.

ئەی بولبولی کوردی:ئەی باڵندەی ئاشقی کورد. **وەرە**:بێ. **ناوباغی**:ناو زەنویر و گولستانی .**تەحەیوی**:رزگاری و سەربەخۆیی.

نالەی:هاواری.**تووە**:تۆیە.**دەشتی**:نازناوی شاعیرە.**بە هەموو دەم**:لە گشت کاتێ. **لە نەوادەم**:دەنگی دێت و پی لە ئاوازە.

مانا بە گشتی:

ئەی ساقی وەرە یەک بادە شەیابمان بدەرێ،مادەم کە وا پێویسە و دەبێ کە فرشتەکان کینووش بۆ ئادەم بەرن و پێیەوی لێ بکەن،خۆ زولف و ئەگریجەکانی تۆ هەر وەک سوپای کوردان وایەو پەرش و بلاوە، هەر بۆیەشە کەوامن گەیشتن بە تۆی ئازیزی خۆم کەتاجی سەروەری و سەربەرزی و سەر بەخۆییە بە هەموو وەلاتی بەریتانیای نادەم و نایگۆیمەوەو تۆئازیزم لە هەمو شتێ لا پیرۆز ترو خۆشەویسترە،وا ئێستاکەپەرێشانی و نەهامەتی و سەدان مەرگ و نەمان بۆ ئێمەی کورد لە ئارا دایەو لە هەردەم و ساتێک دا ئەسرینی دیدەکانم لەتاو یەنج و ئازار و پەژارەی یوداوەکان و بە سەر هاتە نالەبارەکان و ئەسرینی خەمی چەوساوەندنەوەو داگیرکردنی نیشتمانم لە لایەن داگیرکەری ئینگلیزەوە دێتە

خوارەوەو داگیرکەرانیش بەوە شادو خەندانن،من نازانم کە چۆن ئەم هەموو یەنج وجەفاو حەسیەتانەم لە دەروون دا وەلابدەم و لە ناویان بەرم، وامیحنەتی غەریبی و دووری من لەئازادی و دۆست و کەس و یارانمەوە بەسەردا زال بووەودوژمنانم دەستیان بە سەر خاکی شیرینی من دا گرتوەو ئەم هەموو زولم و زۆردارییە دەکەن و ئەم هەموو سامان و مال و داراییمان وابە تالان دەبەن وخۆیان بە سەرمان دا چەسپاندوەو خاکیان داگیرکردووین،واپەیوەندی نەیارانمان بە بێسیمەکانیانەوە بۆمەبەست ونیازی خۆیان و دەنگ و باس و نامەو نامەکاری لە گەل یەکدا وەکار کەوتوون و لەو دوور دوورەوە پەیوەندی خۆیان لەگەل وەلاتە دوورەکانی یەکتر دا دەکەن و یۆژ لە دوای یۆژیش زیاتر پەرەدەسەنی و پتر تالانمان دەکەن،خۆئەگەرخونچەی گەیشتن بە تۆی ئازادی و سەربەخۆیی تۆ بکرێتەوەو بەژن و بالای تۆ کەپەرچەمی ئالای یەنگینی گەلی کوردە بۆ هەمیشە بشەکێتەوە ئەوا هەدەم شاد دەبین و ئامادەی گیانبازی و قوربانین لەو یێگە پیرۆزەدا،خۆ هەرکەسێکی کەوا بێت و شانازی بە خاک و میللەتی خۆیەوە نەکاتن و دوور بێتن لە نیشتمانپەروەری ئەوا دیارە کە ئەو کەسە پەست وچروک و بێ کەلکە،بەژن بالای تۆ کە ئالای بەرزی کوردو کوردستانەو هەمیشەبلندەو لەسەر ترۆپک و بەرزاییان دایە،دەبێت هەول بدەین و خەبات بکەین بۆ سەرکەوتن و سەربەرزی شۆیشی بارزان و دەبێت دوژمنانی گەلی کورد لە ناو بەرین و تەفرو تونایان بکەین،خۆدیارە کەیاسای دیموکراتی و یەکسانیشەدەتوانێ کورد بە ئاوات بگەیەنێ هەر لەسایەی ئەو قانوونە دیموکراتیانەیە کە وا شومشیری هەردو ئەبرۆکانی تۆش وەک یک وانەو لە یەک جیاواز نین، هەر لە بەر وەدی هاتنی یاساو بونی دیموکراتیەتیە کەواگەلانی ژێر دەستەوخاکی داگیرکراوی میللەتان لە ناخۆشی و چەوساوندنەوە یزگار بووینەو بە ئازادی و خۆشی و سەربەخۆیی شاد و خەندان دەژین،دەسا ئەی بولبولی کوردی دەتۆش وەرە ناو باغ و گولستانی ئازادی و یزگاری لە چنگ داگیرکەران،وەرە بە ئازادی بخوێنەو کوردو کوردستان شادو خەندان بکە، خۆ وا هاوارو نالەی منی دەشتیە هەمیشەلە تاو دووری لە ژیانی ئازادی و یزگاری و سەربەخۆیی گەلی کورد دا دێتن و هەر هاوارمە.

*

سوبحەینەیی

سوبحەینەیی هیجرانی تۆئەمرۆکە دەری بوو
وەک ڕەوزەیی سینەی سەدەفی تۆ خەبەری بوو

بولبول لە فیغان و دلی بێکەس لە جەفادا
فەسلێ کەئیرەم خونچەیی بێ خەندەدەری بوو

هەرچەند کە پاڕامەوە لەم زولفەیی چینت
بێ فائیدە ئاخیر ئەمەلم دەردەسەری بوو

چاوم ئە تکێنێتەوە ڕەنگی سەری کولمەکەت
لەم ڕۆژەوە کە ئەبرۆی کەچی تۆ شەڕەڕی بوو

یا نەعرەتەی عوششاقە وەیا شێوەنە دلبەر
یا زەلزەلەی ڕۆژی قیامەتە ئەسەری بوو

عومرێکی درێژم بووە سەرفی ڕەهی وەسلت
ئاخرلەسەر ئەم حالەتە خاکم بەسەری بوو

دەعوایی هەمووکەس کەبلێن عاشقەرووحم
واقیع وەیەدەشتی کەسەری پڕکەسەری بوو

*

مانای وشەکان :

سوبحەینە: بەیانی ، یەکەم ساتی ڕۆناکی ڕۆژ .**هیجران**:دووری لە دۆست و یاران، جیا بوونەوە. **تۆ**:یاناوی دوەم کەسە.**کەدەری بوو**: کە دەرکەوت. یان کە **دەری بوو**: ناخۆشی بوو، **وەک**: بە وێنەی،**ڕەوزەیی**:باغ،گولزار، زەنوێر. **سینە**: سینگ، هیسکەکانی لای سەرەوەی زگی ئادەمیزاد کە سینەی یار تەشبیە بە زەنوێرو باغ و گولزار کراوە.**سەدەف**:پاک، **سەدەف**:ئەو ئاژەلە بچکۆلانەیە کە مرواری لە ناو زگیا دروست دەبێت و شتێکی بە نرخە. **خەبەری بوو**: هەوالی بوو.**بولبول**:هەزارە.بالندەی ئاشقی گول. **لەفیغان**:لەشین و زاری.**دل**:قەلب **بێکەس**:تەنیا.**لە جەفادا**: لەناو ئازارویەنج و خەماندا.**فەسلێ**:وەرزێ. کەژێ،مەبەست فەسلی بەهارە.**کەئیرەم**:کە باغی ئیرەم،ئیرەم ناوی باغێکەزۆر

خۆشە لە بەهەشت و شەدادی فیرعەونیش لە ڕۆژگارانی خۆی دا لە شارێک باغێکی بەو ناوە دروست کردووە.**خونچە**:گولی نەپشکوتو.**بێ خەندەدەری بوو**:بێ پێکەنین بوو،بێ بزەی لێوبوو.بێ کراوەیی بوو.**هەرچەندە**:لە گەل ئەوەش.**کە پایامەوە**:کە تکام کرد.لەم **زولفەیی**:لەم بسکی،لەم پرچی،لەم کەزی.**چینت**:لول و تێک ئالاو بە گروازەت.

بێ فائیدە: بێ سود،بێ قازانج. **ئاخیر**: دوایی. **ئەمەلم**: هیوام،ئاواتم. **دەردەسەری بوو**: یەنج و ئازاربوو،ناخۆشی و بەدبەختی بوو.

چاوم:دیدەم.**ئەتکێنێتەوە**:لێی دێتە خوارەوە،هەلدەوەرینێ. **یەنگی**: وێنەی، سیمای. سەریکولمەت:سەری گۆنات.

لەم ڕۆژەوە:لەم کاتەوە.**ئەبرۆی کەچی تۆ**:برۆکانی خواری تۆ.**شەیەیی بوو**:پی لە تیشکی ڕۆناکی بوو.

یانەعیەتەی:یان دەنگ و هاواری.**عوششاقە**:یان سەدای ئەویندارە. **وەیاشیوەنە**:یاخود دەنگی گریەو زاریە.**یازەلزەلەی**:یان بومەلەرزەی.**قیامەتە**:ڕۆژی واپەسینە.**ئەسەری بوو**:وەدەرکەوت، هات،پەیدابوو.**عومریکی درێژم بووە**: تەمەنێکی.زۆرم بووە. **سەرفی**:لە پێناوی تۆ،لە بۆ تۆ.**یەهی تۆ**:ڕێگەی تۆ. **دەعوایی**: داوایی. **هەمووکەس**:گشت کەسێ.**کەبلێن**:کەوا بێژن.**عاشقە ڕۆحم**:ئەویندارەگیانم.

واقیع وەیە:بەڕاستی وایە.**دەشتی**:ناز ناوی شاعیرە. **کەسەری**: کەواسەرێکی:کەوا ژیانێکی.**پی**:تەژی.**کەسەری بوو**:خەفەت و ئازارو پەژارەی بوو.

مانا بە گشتی:

ئیمیۆکە سەر لە بەیانی خەم و ئازارو یەنجی دوورکەوتنەو نامۆیی تۆ هاتە ناو یادمەوەو دلی پی لە جەفاو یەنج و ئازار کردم، هەروەک چۆن بە یادی دووری لە گول و گولزاری تۆ دل بەخەم و پی لە ئازارم و هەروەکو بولبول کەچۆن لەتاوان هەمیشە لە شین و زاری دایەو منیش دلم ئاوا پی لە ژان و حەسیەتە،ۆا لەم بەهارەدا باغی جوان و پی لە شادی ئیرەمی تۆ بەبێ پشکوتن و بزەی سەرلێوان و نەکراوەیی خونچە هات،هەرچەندە کەمن پایامەوە و تکاشم لەو زولفە بە گلوازە و چین چینەی تۆ کرد و بەلام هەمووی بەبێ سود بوو و لە دواییشدا هەموو ئاواتەکانم بوونە ژان و ئازارو خەم و چیترم بۆ نەمایەوە، هەر لەوکاتەوە کەوا ئەبرۆکانی وەک کەوانەی تۆ گیی بلێسەیان لی وەدەرکەوتووەو دەمسوتێنن و دیدەکانی پی لە گریانی من وەک یەنگی کولمە سورەکانی تۆ سوورن و ئەسرینی خوێن دەبارێنن جا نازانم ئەمە هاوارو دادی ئەویندارە وەیان شیوەن و زاریە؟یاخۆد بوومە لەرزەی ڕۆژی واپەسینە کەوا دێت و وەدەرکەوتووە،خۆمن تەمەنێکی درێژم کردۆتە قوربانی ڕێبازی گەیشتنم بە تۆ،کەچی لە دوایشداهەر

بەئاوات نەگەیشتم و خاکم وەسەرسەرا بوو،خۆ داوای هەموو کەسێ کەوا بلێن گیانی من ئاشقەو ئەویندارە،ئەمە زۆر یاستەو وایە کەوامنی دەشتی ژیانێکی پی لە یەنج و ئازارو خەم و پەژارەم بوویتە بەش و هەمیشە پی لە خەم و حەسیەت و جەفا دام.

*

سەدای یاسینە یا شینە

سەدای یـــاســـینە یـا شینە لەدەم زیندانی بیـــماران
گلـــەی نازینـــە یـــازینەلـــە مـــەم دەرمانـــی تیـــماران

جەفای ئەییـــوبە زامی دل نەوای یەعقـــوبە وامی دل
سیفەت فەرهادە بۆ شـیرین لە ئێش و ژانی ئێـواران

دوا هیوایی ئامینت لە سـحری سـوخمـەیـی شیـنت
دەکا داوایی ناســـــینت لە بەر هـەیوانی یێـداران

لەزامی شیددەتی هیجرەت بـەتامی زیللەتی فیرقـەت
قـەفەس جێگامە ئامانجـم بە تیرانی کەمیـنداران

لە گولناری ڕوخت بۆیی سەبـا نـەیدا بەمن بـۆیـی
لە گولزارا بە شەو بۆیی دەکەی مـانی ئەمینـداران

فەلەک کێلانە قەوسی تـۆ مەلەک جیلانە دەوسی تۆ
بە ئەبرۆی تۆ منم قـەد دال و ڕێزانی بـــــریندااران

لەمەیدانی ئەلەستۆدا بە مەیدانی لە دەســـت تـۆ دا
موقەییەد بووم منی دەشـــتی لە قـەبرستانی بیداران

*

مانای وشەکان:

سەدا: دەنگ،ئاواز. **یاسینە**: یاسین یەکێکە لەسویەتەکانی قورئان، کەبەزۆری ئەم سویەتە لە سەر مردوان و قەبرستانان بە ئاوازێکی بلند و خۆش دەخویندرێتەوە **یاشینە**: یان ئاوازی گریانە. **لەدەم**: لە کەنار، لەلای. **زیندان**: بەند،سجن. **بیماران**: نەخۆشان.

گلەی: گلەیی. **نازینە**: نازکردنەواتە. : یان: تازینە: خوشکی زینە. **یازینە**: مەبەست زینی ئاشقی مەم. **لەمەم**: مەمی سەوداسەرو ئەویندداری زین. **دەرمان**: هەتوان،چارەسەری. **تیماران**: نەخۆشان، برینداران.

جەفای: یەنج و ئازاری. **ئەییوبە**: مەبەست ئەییوب پەیامبەرە،کە دەلێن سەرتاپای جەستەی کرمۆل بووە و یەنج و ئازارێکی زۆری کێشاوە و هەرگیز ناشکوریش

نەبووە و سەبرێکی زۆری هەبووە. **زامی دل**: برینی ناو دل. **نەوای یەعقووبە**: وەک ئاوازی دلی یاقوب پەیامبەرە کە لە دووری یوسفی یۆلەی ون بووی ئازارو یەنجێکی زۆری کیشاوە. **وامی دل**: هەستی دل،ئازاری دل. پەژارەی دل. **سیفەت**: خەسلەت،هاکار. **فەرهاد**: ئاشقی شیرین،فەرهادی بێستون. **شیرین**: شیرینی گراوی فەرهاد. **لەئێش**: لە ژان و ئازاران. **ئێواران**: شەوان،دوای ئەسران .

دوا: دوایی،پاش. **هیوا**: ئاوات،ئارەزوو. **ئامینت**: گۆتنی وشەی ئامین لە دوای دوعاکردنت دا. **لە سیحری**: لە جادووی. **سوخمە**: بەرگێکی ژنانەیە کە لە سەر مل یا تا سەر سمتانی دەگرێت و لای پێشەوەشی والایەو خشل و زێری جوانیشی پێوە دەکەن و لە بەری دەکەن. **شینت**: یەنگی شینت .

دەکاداوایی: داوا دەکاتن .ناسینت: بتناسێت. **لە بەر**: لە ژێر. **هەیوانی**: تاقی بالاخانەی. **یێداران**: یێبوار.

لە زامی: لە برینی. **شیددەتی**: پی ئازار،توند،زۆر. **هیجرەت**: دووری، جیابوونەوە کۆچ . **بەتامی زیللەتی**: بە چێشتنی ژیانی پی لە ئازار و یەنج و میحنەت. **فیرقەت**: دووری و و جیابوونەوە.

قەفەس: زیندان. **جێگامە**: شوێنمە،مەکانمە. **ئاماجم**: نیشـــانەم. **بەتیرانی**: بەوداری کەسەری ئاسنێکی تیژەو گوللەی کەوانەیە،کە زەمانی زوو لە جیاتی تفەنگی ئێستا بە کار دەهات. **کەمینداران**: بۆسەچیان ،بە خۆ پەنهان کردن دژی دوژمنان و لە ناو بردنی نەیاران دەگوتریَ.

لە گولنار: لێرە یووی یار بە گولنار تشبیە کراوە. **یوخت**: گونات. **بویێ**: بۆنێک، **سەبا**: سروە،شنە. **نەیدابەمن**: بەمنی نەدا **بۆییَ**: لە بەر هەندیَ .

لە گولزارا: لە زەنوێرا،لە ناو باغی گولاندا. **شەوبۆیی**: ناوی گولێکە کەشەوانەبۆن دەداتن. **دەکەی مانی ئەمـــینداران**: بەمانەوەی یاستگۆیان ، یان پاسەوانان یازیت.

فەلەک: گەردوون. **کیلان**: خواروخێچی و نالەباری. **قەوسی تۆ**: کەوانەی تۆ هەربە مانای خوارو خێچییە **مەلەک**: فریشتەکان . یان **مەلەک**: فریشتە. **جیلان**: چەند سەدەیەک کۆی جیلە،**دەوس**: لەژێرپانان،نالەباری ،نویَ کرنەوەی، پەستی و خواری .لە ژێر پیَ نان.

بەئەبرۆی تۆ: بە برۆکانی تۆ. **منم**: ئەمنم . **قەد دال**: وەک پیتی دال بەژن و بالام خوار بووەتەوە،کەچ بووە. **یێزان**: کارزان، شارەزا،بەلەد. **بریننداران**: کەسانی زامدار، زامداران .

لەمەیدانی: لە چەقی لە هەلێری. **ئەلەستۆ**: کاتی لیَ پرسینەوە لە یۆژی قیامەت دا. **بە مەیدانی**: بەشەرابدانی . **لە دەست تۆدا**: بە دەستی تۆیا.

موقەییەدبووم: وریابووم . **منی دەشتی**: منی کە ناز ناوم دەشتیە.**لە قەبرستانی**: لە گۆیستانی . **بیداران**: ئەوانەی کە نەمردوون . واگایان،لە جیهان .

مانا بە گشتی:

ئەوەئاوازی سوەیەتی یاسین خوێندنەوەیە یاخود دەنگی شین و زاریە لە لای زیندانی بیمارانەوە دێتن، یان گلەیی و گازاندەی خاتون زین و کاکە مەمە وا بۆ هەتوان کردنی دلی زامداران لەم ناوەوەدێ، وا یەنج و ژان و ئازارەکان و نا ئارامی دلی منیش وە کو ئازار ویەنجی پی لە ژانی ئەیـووب پەیامبەرە لە تاو نەخۆشی و جەفاو سۆی دەردەکانم،دلیشم هەروەکو سوتانی دلی یاقوب پەیامبەرە کە لە تاودووری و جیابوونەوەی خوشەویستەکەم دەسوتێتن، ئەم دلەی من هەروەکو فەرهادیشە بۆ شیرین لە تاو ژانی ئێوارانم دا هەروا دەسوتێت و تەژی زام و ئازارو حەسیەت دەبێتن، لە دوا ئاوات و هیوای وشەی ئامینیشە کەوا جادووی سوخمە شینەکەی تۆیە کە دلی منی وا لێ کردووە کەداوای ناسینی تۆ لەژێر هەیوانی یێداران دا بکاتن،خۆ ئێستاکە وا لە تاو جیابوونەوە و کۆچی تۆدا دل پی لە ژان و ناخۆشی و ئاخ و حەسرەت و برینانی تەژی ئازارەکانم و لە ناو زیندانی خەم و حەسیەتان دابوومەتە نیشانەی تیری کەمینداران، خۆ جارێک نەبوو کە وابۆنێک لە یووی وەک گولناری تۆ بۆ من بێتن، کەچی تۆش شەوانەوا لە ناو زەنوێر و گولزاراندا یێگە بەمانەوەی باوەی پێ کراوان دەدەیت، خۆ لە گەردوونی چەپگەیو یۆژگارانی تەژی کەچ و خواریشدا فریشتەکان و نەوەی تازە هەرهەن و ژیانیش هەر بەردەوامەو درێژەی هەیە، بۆیەشە کەوا من تا ئێستاکە لە تاو ئەبرۆکانی تۆ پی لە یەنج و دەرد و ئازارو میحنەت دام و والەتاوان کوی بوویمەتەوەو دل برین و پی لە جەفا و حەسیەتم، خۆ لە یۆژی لێ پرسینەوەش دا دەلێم کەوا منی دەشتی بەو دەست و بادەی پی لە شەیابی تۆوە لە جیهانی ئەمیۆی وەک گۆیستان و وێرانەدا وریا و ئاگادار بوومەوەتەوە.

*

سەدای عودی فیرقەت

سەدای عودی فیرقـەت هاتەوە و دەرچوو
لە قەلبی پڕ بـــریـــن ئێشانەکەم چـوو

بە دەست و پـە نجـەکـانـــی نیکتە بازت
لە وەعـدی وەسلی تـۆ ئومـێدەکـەم چوو

کلیـــلی قـوفلی زەنجیـــــــری فیـــراقت
بـــزربـــوو بـــۆیی وەسـلی چاوەکـەم چوو

چ بەختیـــکی ڕەشـــــــم بـوو بـــۆ نیـــازم
بەشەو بـــاری کـــە ئـــاوی چاوەکەم چوو

بە تیلـەی تێـــلـــی تاس و بازنی دەست
ئەسـیرم من کەوا گـولنـــارەکـــەم چـــوو

ئەنـازم مـــن بـــەکوشتن بۆ ڕەهـــی تــــۆ
وەلـی ساقی بە لار و لـــەنجەکـــەم چـــوو

بە خوێـنی دل ئـەنوســم شـــەرحی دووری
بە نەزمی تەحشیەی یوو دیـدەکەم چـــوو

مەکەن لـــومەی هەنـــاسـەی پڕ سـەمی من
بە ئـاور هاتە ڕەو بـۆ یـــارەکـەم چـــــــوو

بە نەقشـــی مانیی و سەرخەتتی زەر دەشت
بنـووسن شـعری دەشـتی کە یارەکەم چوو

*

مانای وشەکان:

سەدا: دەنگ ،ئاواز. **عود**: ئالەتێکی مۆزیکە. **فیرقەت**: جیابوونەوە. **هات**: گەیشت،بیسترا. **دەرچوو**: وەدەرکەوت، هاتەدی.

لە قەلبی: لە جەستەی،لە دلی. **پیبرین**: تەزی زام **نیشانەکەم چوو**: دیاری کراو مەبەست یارە. **یۆیی**: نەما،چوو.

بەدەست:بەلەپی،بەدەستی.**پەنجەکانی نیکتەبازت**: ئەنگوستەکانی پی لە نیکتەتەبازیت .
لە وەعدەی: لە پەیمانی .**وەسلی تۆ**:گەیشتن بە تۆ. **ئومێدەکەم چوو**:ئاواتم نەما.
کلیل:ئاچەر.**قوفل**:بەند،ئامرازی بەستن .**زەنجیر**:ئاسنێکی حەلقەدارە کە بۆ قایم کردن و بەستنەوە بە کاردێت. **فیراقت**: جیابوونەوەت.
بزربوو:ون بوو. **بۆیێ**:لە بەر هەندێ. **وەسلی**:گەیشتنی. **چاوەکەم چوو**: دیدەکەم خۆشویستەکەم رۆیی .
چ بەختێکی:چ شانسێکی. **یەشم بوو**:سیاهم بوو.**بۆنیازم**:بۆ ئاواتم،بۆ ئارەزووم.
بە شەوباری:شەوانە باران باری واتە فرمێسکم هاتە خوارەوە .**کەئاوی چاوەکەم چوو**:کە ئاو لە چاوانم وشک بوو.
بەتیلەی: بەگۆشەی چاو،سوچ .**تێلە**:یەش ئەسمەر. **تاس**: خشلێکی ژنانەیە لە سەری دەنێن .**بازن**:خشلێکی ژنانەیە لە دەستی دەکەن.
ئەسیرم:بەندم. من:**ئەز. کەواگولنارەکەم چوو**: کە یاری وەک گولنارم یۆیی.
ئەنازم:ناز دەکەم،شانازی دەکەم.**من بە کوشتن**: ئەز.بە نەمان،بە لە ناو بردنم.**بۆیەهی تۆ**:بۆ یێگەی تۆ،لە یێبازی تۆ.
وەلێ:بەلام. **ساقی**:مەیگێی.**بەلارولەنجەکەم چوو**: نازدارو لە نجەبازەکەم یۆیی .
بە خوێنی دل: بە خوونی دلم. **دەنوسم**:ئەنوسمەوە. **شەرحی**: شێکردنەوەی. **دووری**: غەریبی،نامۆیی.
بە نەزمی:بە یێک و پێکی. **تەحشیە**:لیرە مەبەست لە جوانی لە باری یووی یارە حاشیە نوسین،نوسین و شێ کردنەوە. **روو**: گۆنا.**دیدەکەم**: چاوەکەم.**چوو**: یۆیی.
مەکەن لۆمەی:زەم مەکەن .**هەناسەی**:پشووی.**پیسەمی من**:تەژی ژهەراویم.
بە ئاوور:بە ئاگر.**هاتەیوو**:کەوتە یوو.**بۆ یارەکەم**:لە بەرچی یاری من.**چوو**: یۆیی.
بەنەقشی: بە نیگاری.بە شێوەی. **مانی**:نەقاش بە ناو بانگی فارس **سەرخەتتی**:وێنەی نوسینی.**زەیدەشت**:پەیامبەرێکیدیرینەی کوردبوە.
بنوسن:یاداشت بکەن،بنوسنەوە. **بۆ**: لەبەرچی. **یارەکەم**: خۆشەویستی من: یاری من،چوو:**یۆیی**.

مانا بە گشتی:

دەنگ و ئاوازی جیابوونەوە واهات و یۆیی ونەما لە ناو دل و دەروونی پی لە ژان و برینانی من دا یاری خۆشەویست و دیاری من یۆیی و بۆی دەرچوو،ئەی یارە نازدارو دلبەرەکەی من وا بەهۆی دەست و پەنجەکانی نیکتە بازی تۆیە کەوا

لە پەیمانی گەیشتن و چاو پێکەوتنت بێ ئاوات بووم و هیوایەکەم یۆیی و نەما،هەر لە بەر هەندێشە کەکلیلی کردنەوەی قوفلی زەنجیری داخراو و بەستنی جیابوونەوەو دووری تـۆ ون و بزر بوو،کەوا تەمای گەیشتن و شاد بوونم بە تۆنەماوەو یۆیی،من لە یێی ئاوات و ئارەزوەکانم دا بەختێکی زۆر یەشم هەیە و بوویتە بەشم ،وا شەوانەش ئەسرین لە دیدەکانی من دەبارێ و بۆیەشە کەوا ئاو لە چاوەکانم نەماوەو قەتیس بووە،من بە گۆشەی چاوی یەش ئەسمەری تاس لە سەر و بازن لە دەست بەندم، وائەو گولنارە خۆشەویستەشم یۆیی و نەما ، من شانازی بە نەمان و کوشتن و لە ناو چونی خۆم لە یێبازی تۆدا دەکەم، بەلام داخی گرانم ساقی پی لە لارو لەنجەکەی من یۆیی، بۆیەکە وا بەخوێنی دلی خۆم ئازارو یەنجەکانی پی لە خەم و دەردی دووری دەنوسمەوەو بە شـیعر و هۆنراوەی پی لە حەسیەتەوە باسی یووی ئەو خۆشەویستەی خۆم دەکەم و شێی دەکەمەوەو دەلێم وا چاوەکەی من و ئارەزووی دلی من یۆیی،دەسا مەکەن لۆمەی هەناسەی تەژی ژەهراوی من کەوا لە تاو یۆیشتنی یارە خۆشەویستەکەی خۆم گیی گرتووە و هەروا دەسوتێتن ،دەسا وەرن بە نەخشی مانیی و سەر خەتی زەیدەشتی هۆنراوەی منی دەشتی بنوسنەوە و بلێن کەوا لە بەرچی هەڤال وخۆشەویست و یارەکەی من ئاوا نەمـــاو یۆیی؟.

*

سحەری دل

سـحەری دل ژ خـونـاڤێتە سوهتی بووە ژتـاب
لێ بە یەک کورەی فیراقێتە مـە دل بـوونە کەبـاب

لە دەمێ خونچە بە سەد بوخچـەلەباغێ تە دهـات
مەیێ مەهجوور وغـەریبی تە حوکم کر بە نیقـاب

مە کـو یـەک بادە بـنوشـین لە شـەرابێتە ئەبـەد
نەدەوەحشین لە خـەیابـات و بیـابانێ حیـجـاب

تە لەجەیحـونی دوو چاوێ مە بە مـەللاحە نـەدی
خەبەرێدە بە چ سوورەت لەمە کـوتـاهێ عـەزاب

ئەسەری سوجـدە بە سـیمایێ وجووهێتە زهوور
لە مەلـۆ تـازە د نـەسـرینی ژرووییـمە تـوراب

بە تەبـابەت سەفری خۆکوو بەیەک دەفعـە بکەی
چ دقـەومێ توو نـەزەرکەی لە قەراتیس و کتـاب

بە شـەرابێتە درەقسن فەلەک بر لـەوح و قـەلـەم
لە تەمەننـایێ تە ژارن کـوو بـدەی نای و رەبـاب

لمە پـایـیزە کـە رووی تە لـە میـزانێ تـە لـووە
ئەسەفین چـەهچەهـەیـێ بـولبـولە دێتن ژعیتاب

لە بەلەد بوومەیی دەشتی قەدەمی خۆ تـۆئەگـەر
بهەلینی بە عیبادەت حەججە ئەی عالـی جەناب

مانای وشەکان :

سحەر: بەیان .**دل**:قەلب.**خوناو**: شـەونم.**تە**:تۆ. **سوهتی**: سوتان،گیی گرت.
ژتاب: لە حەژمەتان،لەتاوان.

لێ :بەلام.**یەک**:دانەیەک.**کورەی**:شوێنی ئاگر تیاکردنەوەیە.**فیباق**: جیابوونەوە دووری **تە**:تۆ. **مە**:ئێمە **دل**:قەلب. **بوونەکەباب**: بووەتە کەباب،وەک کەبابی لێ هاتوە، برژاوە.

لەدەمێ:لەکاتێ.**خونچە**:گولی نەپشکوتوو.**بەسەد**:ژمارەی سەد.**بوخچە**: پارچەیەکی چوار گۆشەیەکەل و پەلی تیا دەنێن و گرێ دەدەن.**لەباغێ** :لە ناو باغی. **تە**: تۆ.**دهات**:دەهات .

مەیی: ئێمەی.**مەهجور**: دووربوو،نامۆ..**غەریبی**: نامۆیی، غەوارەیی، بێگانەیی. **تە**:تۆ.**حوکم**:فەرمان.بییار دان.**کر**:کرد. **بەنیقاب**:بە داپۆشین.

مە:ئێمە**کو**:چلۆن.**یەک**:دانەیەک.بادە:**جام**:بادەیەیاب.**بنۆشین**: بخۆینەوە. لە **شەیابێتە**:لە خواردنەوەی تۆ. **ئەبەد**: هەمیشە.

نەدەوەحشین:نەدەترساین.**لە خەیابات**:لە وێرانەیی.**بیابانێ**: سەحرایێ. **حیجاب**:خۆ داپۆشین.

تە:تۆ.**لەجەیحونی**:لەیوباری جەیحون .**هەردوو چاوێمە**:هەردوو دیدەکانی من. **بە مەللاحە**:بە مەلەوان.**نەدی**.:نەت دی،کە لە ناو فرمێسکا بوینە مەلەوان.

خەبەری بدە:هەوال بدە،بلێ،بێژە.**بە چ سویەت**:بە چ شێوەیەک، لە سەرچی. **لەمەی**:لە ئێمە.**کوتاهی**:دوایی .**عەزاب**:یەننج و ئازار.

ئەسەری:نیشانی.**سوجدە**:کینوش.**بەسیما**:بە وێنە،بە شکل. **وجوهێتە**:یووی تۆ. **زهور**:دیار.

لەمە:لەئێمە،لۆ،بۆ.**تازە**:نوێ،بە تازەیی. **دنەسرین**: دەپرژێنی. **تویاب**: خۆل،خاک.

بەتەبابەت: بەلوقمان،بەدکتۆری،بەچارەسەری. **سەفەرێ**: گەیان،گەردش، **خۆ**:هی خۆیی.**کە**:کە. **بەیەک دەفعە**: بە جارێک.بکەی:ئەنجام بدەی.

چ دەقەومی:چی یوو دەدا،چی دەبێت.**تۆنەزەرکەی**:تۆ سەیرکەی.تۆبیوانی.لە **قەیاتیس و کیتاب**:لە پەیاوو،لە پەرتوکان.

بە شەیابێتە:بە خواردنەوەی تۆ.**دیەقسن**:سەما دەکەن، هەلدەپەین. **فەلەکی**:گەردوونی،یۆژگاری.**بێ لەوح** :بێ تەخت . **قەلەم**:خودنوس،ئەو ئامرازەی کە پێی دەنوسن.

لە تەمەنناییتە:بە هیوای تۆوە،بە ئارەزووی تۆوە. **ژارن**: تالن.**کو**: کە،چلۆن.**بدەی**:بیدەی.**نای**:جۆرە ئامرازێکی مۆزیکە. **یەباب**: ئەمەش هەر جۆرێکە لە ئامرازی مۆزیک.

لە پاییزە:لە وەرزی پاییزە. **کە یوویێ تە**:کە یووی تۆ. **لە مێزانێ تە**: لە تەرازووی تە. لووە:نایێکە،یاست نیە.

ئەسەفین:لامان ناخۆشە.**چەهچەهەیی**:دەنگ و ئاوازی .**بولبول**: بالندەی شەیداو ئاشقی گول.**دێتن**: دێت. **ژعتاب**:لە ناخۆشی و یەنج و میحنەت.

لەبەلەد:لە شار.**بۆمەیی**:بۆ ئیمەی. **دەشتی**:ناز ناوی شاعیرە. **قەدەمی**: هەنگاویک.**گەر**:ئەگەر .
هەلینی: باویژی.**بە عیادەت**: بۆ چاو پیَ کەوتن. **حەججە**:بە یەک حەج هەیە.**ئەی عالی جەناب**:ئەی هیژاو گەورە و بەریز.

مانا بە گشتی

بەیانی دلی من لە تاو شەونمی تۆدا نەماو وا لە ناو کورەی جیابوونەوەی تۆ دابوەتە کەباب وهەروا دەبرژیتن،لە کاتتیک و یۆژگاریک دا کە بە سەدان بوخچەی خونچەگول لە ناو باغی تۆوە بە دیاری دەهاتن،کەچی ئیستاکەش ئەوە نەماوەو وا ئیمەنامۆو دوورین لە تۆوەو بوینەتەبیگانەوغەوارە، تۆش هیشتان هەر فەرمانی خۆ شاردنەوەو چاو پیَ نەکەوتنت دەدەیت، خۆ ئەگەر ئیمە بادەیەکیش لە شەیابی تۆوە نۆش بکەین و بیخۆینەوە،ئەوا هەرگیز لەدەشت وبیابانی ناخۆشی و ویرانەیی خۆ شاردنەوە و دووری تۆیا باکمان نیە، ئەی تۆ چاوی فرمیسکاوی منت نەدیت کە لە تاوان و لە حەژمەتان ئەوەندەم ئەسرین لە چاوان داباری و دیدەکانم بە یوبار ئەسرینیان هەلیشت و بوون بە مەلەوانی ناو ئەو یوبارەی کەئیستاکە وەک چۆمی جەیحون وایە؟ دەساوەرە پیم بلیَ و بزانم بە چ شیوەیەک و چلۆن یەنج و ئازارەکانی من نامینیت و دوورە ئاستەنگ و ئازار و خەم و پەژارە دەبم؟،تۆ کە یازیی و پیت باشە کە ئاوا بیت، وا هیوای کرنوش بردن لەوینەو سیمای تۆیا دا دیار دەدەن و پیتەوە دیارە، ئەی کەواتە لە بەر چی واقوی وەسەری من دەکەیت و ئاوا پی لەیەنج وجەفاو ئازارم دەدەیت ؟ ئەگەر بۆ چارەسەری و دیداری من تەنیا بۆجاریکیش تۆ بییت وسەفەریک بکەیت و سەریکم لیَ بدەیت ئەوسا من شاد و خەندانم و دوورە خەم دەبم،ئەی چی دەبیت کەوا تۆ بنواییە دەفتەر و پەی توکەکانەوە و یەزامەندی خۆت نیشان بدەیت و دلی من یازی بکەیت ؟وا بەشەیابی تۆیە کەوا گەردوونی بیَ تەخت و قەلەم سەما دەکەن و وا بەهیوای تۆوەیە کەوا دلی منیش پی لە ژار وئازارانم، دەسا وەرە با دەنگی مۆسیقای شومشالو یەباب و نەی بیتن و دلمان شادو خەندان بکەو دوورمان بکە لەم ئازار و میحنەتانەدا،ئیمە هەمیشە یەنگ زەرد و پی لە ئازار و خەمی دووری گۆنای تۆین کەوا هەردەم وەکو یەک نیە وهەمیشە لە گۆیان دایە،خۆ زۆر جیگەی داخە کە ئاوازی بولبولی خۆش نەواز لەتاو خەم و پەژارەو ئازارای بە ئاوات نەگەیشتن دا هەروا دەنالینی و پی لە خەمە، ئەی گەورە و هیژا و سەروەری من نازانم چی دەبیتن و چی یوو دەداتن ئەگەرتۆ تەنیابۆ یەکجاریش بیت و بیی لە شاردا لە بەر خاتری منی دەشتی هەنگاویک بۆ دیدار و چاو پیَ کەوتن باوییت و بە یەکتری شادبین و بەو هەنگاوەت دلمان ئاسودە و ئارام بکەیت ؟.
*

شەوی دیتم

شەوێ دیتم کە نوســرا بوو بە خەتتێکی ســـــرییـانی
لە سەرقوببە ی هەیاسە و دوگـمەو سـنجاقی مەمکـانی

بەهــاری سـینەیی یــارم ئەگــەر بێت و دەوامی بــێ
بە تەقویــمی دلـی بولبول دەسوڕێ چەرخی بـورجــانی

لەبەر هەندێ کـورەی نارییــەیی غەم مەحوە ئەی دلبەر
موعەییەن بوو بەمەرکــەز دائیرەی عەقـرەب بـەرەمزانی

تەماشاکــەن ئەوا ڕۆژم لـە خــەتتی ئیســتوا دەرچوو
بەرابەربــوو لە گـەل نوقتــەی موقــابیل قـوتبی نـاوانی

ڕەقیبی سەگ سـیفەت ئیــمرۆ دلم مەقسودی حاسل بوو
گـەفـی ئەو رۆژە تۆ ئەیکەی چ باکم خوایە ئەیـزانی

کەمن بەودەست وپەنجەی یاسەمین قەد دەردەچـی روحم
لە قوتبی کۆنە خانــویا ئەمیــنی وەقتــی خــــێمانی

هەتا وەسلی هــەزارم بوو هەمـوو دەم ئـاەو زارم بوو
ئە وێستـاکەش کە دەشـــتیم و وەکو کێــوی لە بــۆستانی

مانای وشەکان :

شەوێ دیتم: بە شەو بینیم . **کە نوسرابوو**: کەوا نەسرا بوو. **بە خەتتێکی**: بە نوسینێکی ، بەشێوەیەکی . **سرەییانی**: ئاسوری.

لە سەر:لە یووی ،لە بالای . **هەیاس**:جۆرە خشلێکی ژنانەیە، **دوگمە**:جۆرە خشلێکی ژنانەیە.**سنجاق**:دەرزی،جۆرە خشلێکی ژنانەیە.**مەمکانی**: دوجوتە مەمکۆلەکان .

بەهاری سینە:سینەی وەک وەرزی بەهاری. **یارم**: خۆشەویستم،هەڤالم.
ئەگەربێت و: کەوابێت و.**دەوامی بێ**: بمینێتن،هەمیشەیی بێت.

بەتەقویمی:بە بۆچوونی،بە کەلێندەری،بە حساباتی.**دلی بولبول**: دلی بولبولی ئاشقی **گول دەسـووڕێ**:دەگەیێ،دەور دەداتەوە.**چەرخی**.:گەردوونی یۆژگارانی .

دەورانی .**بورجانی**: بورجەکانی، هەریەکێک لە دوازدە بەشەکانی گەردوون، کۆشک
لەبەر هەندیٚ: لەبەر ئەوەی.**کورەی**:شوێنی ئاگرتیا کردنەوە. **ناریە**:ئاتەشیە،ئاگریە. **غەم**:خەم، پەژارە .**مەحوە**:نەماوە،لە ناوچووە.**ئەی دلبەر**:ئەی جوان و نازدار و دل فیێن.
موعەییەن بوو: دیاربوو. **بەمەرکەز**:بە چەق،بە هەلێر. **دایرەی عەقیەب بەرم**:بازنەی خولەکی سعاتم،بەختم .**زانی** :عیلمی پیٚ بوو.
تەماشاکەن:سەیریکەن ، بنواین. **ئەوایۆژم**:واخۆرەتاوی من. **لەخەتتی ئیستوا**: لە هێلی ئیستوا، هێلی ئیستوا بە هێلی ناوەندی زەوی دەلێن،لێرە تەشبیهە.**دەرچوو**: وەدەرکەوت .چووە دەرەوە.
بەرابەر بوو:یوو بەیوو بوو،موقابل بوو،وەک یەک بوو. **لەگەل**:بەیەکەوە. **نوقتەی**:نوختەی.**موقابل**:بەرابەر،یووبەیوو.**قوتب**: ئەستێرەی قوتبی ئەو ئەستێرەیەکە سەروو و خوارووی زەوی پیٚ دەبیننەوە، مەدار،دوو قوتبی زەوی شمال و جنوب.کەسیٚ کە کارو باری زەوی زارو سەرکاریەتی بە یێوە بەرێت، بەمانای گەورەوشێخی هۆزیش هاتووە. **ناوانی** : بە مانای نازکردنە، کۆی ناویشە.
یەقیب:نەیار،دوژمن.**سەگ سیفەت**:وەک سەگ وا. **ئیمیۆ**: ئەویۆکە.**دلم**:قەلبم. **مەقسودی**:نیازی، ئاواتی، هیوای، ئومێدی. **حاسل بوو**: وەدی هات. هاتە دی.
گەفی:هەیەشەی.**ئەویۆژە**:یۆژەکەی.تۆ **ئەیکەی**:کەوا تۆ دەیکەی.**چ باکم**: چ ترسێکم لێت نیە.**خوایە**:ئەی خودایە. **ئەیزانی**:دەزانی و ئاگات لێیە.
کەمن:کەوا ئەمن. **بەودەست وپەنجەی**:بە هۆی دەست و قامکەکانی . **تۆی یاسەمین قەد**:بەژن و بالای تۆی وەک یاسەمین جوان و لەبار.**دەردەچیٚ**: وەدەردەکەویٚ. **یۆحم**: گیانم .**لە قوتبی**: لە مەداری.**کۆنەخانویا**:مالە کۆنەکەیا.**ئەمین**:باوەی پیٚ کراو **خێمان**:بە مانای یەوشت و خەسلەت هاتووە ،چادر و یەشمالان.
هەتا:تاوەکو.**وەسلی**:گەیشتنی. **هەزارم بوو**:خۆشەویستم هەبوو. **هەمموودەم**: هەمیشە هەموو کاتێک.**ئاە و یازم بوو**:یاز و نیازم هەبوو،ئاوات و ئارەزووم هەبوو.
ئەوێستاکەش:ئێستاش.کە **دەشتیم و**: کەوا دەشتیمە.**وەکو کێوی**: وەک چیای. **لە بۆستانم**:ناوی کێوی فەرهادو شیرینە داستانە واتە وەک شاخی بۆستان وام ورە بەرزو بە هێزم.

مانا بە گشتی :

شەویٚ بینیم کەوا لە سەر هەیاسە و دوگمە و سنجاقی جووتە مەمکۆلە کانی یاری خۆشەویستی من بە شێوەیەکی سریانی عیبری نوسرابوو،ئەگەر بێت و

بەهاری سینەی یاری من دەوامی بێت و هەمیشەیی بێت ئەوا ڕۆژگار بە دل و نیازی بولبول دەسوڕێتەوە وئاواتی ئەویندارى و خۆشەوستی گول وەدی دێتن، ئەی جوان و نازدارو دل فیین هەر بۆیەشە کەوا کورەی پی لە ئاگر و خەم و پەژارە نەماوە و وا لە ناو چووەو ڕۆیی ،چونکە لە کات وچەقی ڕۆژگارانی زەمانە ئەوەم زانی و بە تەواوی بۆم ڕوون بوەوەو ئەوەم بۆ وەدەرکەوت ،بنواین وا خۆرەتاوی من لە هێلی ئیستوا نەماو ڕۆیی و وا بەرامبەرە لە گەل ئەستێرەکەی ڕوگە ناسی من و خەریکە شوێنی خۆی دەدۆزێتەوە و هیوای من وەدی دێنیَ و منیش بە ئاواتی خۆم گەیشتم . دەسا ئەی دوژمنی سەگ سیفەت،وا ئەمیۆکە ئارەزووی من وەدی هات و دلم شادو خەندان بوو،جا چ باکێم لە تۆ و لە گەف و گویی ئەویۆژەیە کەوا هەیەشەت دەکرد ، خواش ئاگادارە کەوا من بە دەست و پەنجەکانی یاری بەژن و بالا بەرز و نازدارەکەم گیانم دەردەچێت ، چونکە ئێستاکە وا من باوەی پیَ کراوی یارە خۆشەویستەکەی خۆمم ، هەتا ئەو کاتەش کە من وەکو بولبول هەمیشە لە ئازار و خەمان دا بووم ئەوا هەردەم زاری و گریانم بوو بەلام ئێستاکە کەدەشتیم و بە نیازی خۆم گەیشتووم و دلم وەک چیای بۆستان بە هێز و پتەوە و هیچ باکێکم لە نەیاران و دوژمنانی چەپەل و پیس نیە.

*

غەریب و دل حەزینم

غـەریب و دل حــەزینم شــینە بۆ من جەژنی قوربانم
قــوڕی سەربان بەبانی سەر بکەم بۆ جــەژنی قـوربانـم

هەمووکەس ئیمـڕۆ وادەستی حەبیبی خۆی لە دەســت دایە
وەلێ من بێکەسم بۆیێ شـەڕابی غـەم لە دەسـتانم

هەموو عـالـەم کــراسی غــەم دەســوتێنی بەکەیفی دل
منی پـڕغـە م بەعەشــقی دل خەریکی سینە سـوتانم

لە گـفت و گـۆیی ئەحبابم بە جــارێ بێ خەبە ر مـاوم
لە کونـجی میحنەتا مەسـتی فیراقی چـاوی یـارانم

لە باتی جـەژنە پیرۆزێ دلم کەیفی لە گـریــانـــە
لە بەر دووری لە باب و داک و هەم یــار و ڕە فیقــانم

وەلێ هەرخوا بەخۆی کـاری عیبـادی خـۆی دەزانێتن
وەکو ئیبـنـول ڕەوەندی بـا نــەکەم تەنقیسـی ئیمــانم

بە دەشــتی قەت مەلین بۆچـی قسوورت کـرد لەگـریانا
قســورم خـۆ نەکـرد خوێنی بەدەن چک بوو لـەچاوانم
*

مانای وشەکان:

غەریب: بێگانە،نامۆ،غەوارە،دووری،بیانی.**دل حەزینم:** خەمبارم، پەژارەدارم.
شینە: گریانە،زاریە.**جەژنی قوربانم:** عیدی قوربان جەژنێکی پیرۆزی ئیسلامانە کە خەلک خێر و خێرات و قوربانی دەکەن و زیارەتی مالی خوا لە شاری مەکە دەکەن.
قوی: گلی بە ئاو گیراوە.**سەربان:** سەرخانو.بلندایی .**بانی سەر:** بەسەرسەر،تەپلی سەر **بکەم:** بنێم، دابکەم.**بۆ جەژنی قوربانم:** بۆ ئاهەنگی.قوربانم و ،بۆ خۆ لە پێناو دانانم.

هەمووکەس:هەمو خەلکێک. **ئیمڕۆ**:ئەویۆ.**وادەستی**:وا دەست لە ناو دەستە.**حەبیبی خۆی**:خۆشەویستی خۆی. **لە دەست دایە**:لە چنگ دایەو بە یەکەوەن.
وەلێ :بەلام.**منی بێکەس**:من بێکەس و کارم.**بۆیێ**:لەبەر هەندێ . **شەیابی غەم**:خواردنەوەی خەم و پەژارە.**لەدەستانم**:لە دەست دایە.
هەموو عالەم:هەمووکەسێک،تەواوی خەلکان.**کراسی غەم**: هەرچی خەم و ئازارە.**دەسوتێنێ** :گی تێ بەردەدا.**بەکەیفی دل**:بە زەوقی دلی خۆی.
منی پیغەم:منی تەژی ئازار و یەنج.**بەعەشقی دل**:ئەویینداری دلم. **خەریکی**:مەشغولی.**سینەسوتانم**:ئاگر لە سینەبەردانم.**لە گفت گۆیی**:لە دەنگ و باس و وت و وێژکردن لە گەل. **ئەحبابم**: خۆشەویستانم.
بەجارێ:بەیەکجاری.**بێخەبەر**:بێ هەوال.**ماوم**:ماومەتەوە تەنیام.
لە کونجی:لە گۆشەی . **میحنەتا**:لە ناو خەم و ئازارو یەنج دا. **مەستی**: سەرخۆشی.**فیراقی**: جیابوونەوەی.**یارانم**: خۆشەویست و هەڤالانم.
لەباتی:لەجیاتی.**جەژنەپیرۆزێ**:پیرۆزبایی کردن.**دلم کەیفی**: دلم حەزی. **لە گریانە**:لە زاری و شینە. **لەبەر**: بەهۆی. **دووری**: نامۆیی و غەریبی و ئاوارەیی.**لە باب و**: لە باوک.**دایک** :دایک **هەم**:هەروەها.**خزم و یارو**:کەس و کار و خۆشەویستان و. **هەڤالانم**:هاویێ و یارانم .
وەلێ:بەلام.**هەرخوا**:تەنیا خوا.**بەخۆی**:خودی خۆی.**کاری**: شۆلی.ئیشی.**عیبادی خۆی**:بەندەی خۆی.**دەزانێتن**:عیلمی پێ یە.
وەکو:وەک. **ئیبنول یەوەندی**: ئیبنول یەوەندی یەکێک بووە لەو زانایەکوردەی کە دەلێن لە خوا هەلگەیاوەتەوە باوەیی بە خوا.کەم بووتەوە.**بانەکەم**:با وەک ئیبنول یەوەندی نەکەم. **تەنقیسی ئیمانم**: نوقسانی باوەیم،کەم باوەییم .
دەشتی:ناز ناوی شاعیرە.**مەلێن**: مەبێژن .**بۆچی**:لە بەر چی، بەهۆی چی **قسورت کرد**:کەم تەرخەمیت کرد. **لە گریانا**:لە شین و زاری کردن دا.
قسوورم:کەم تەرخەمیم.**خۆنەکرد**:دەنانەم کرد. **خوێنی**: خوونی . **بەدەن**:جەستە،لەش.**چک بوو**:نەما،وشک بوو.**لەچاوانم**:لە دیدەکانم .

مانا بە گشتی :

وا منی خەمبار و بێکەس و ئاوارە و نامۆ لە چەژنی قورباندا شین دەگێیم و پی لە یەنج و ئازارو میحنەتم ، دەبا قویی سەربانان بۆ جەژنی قوربانم بە سەر سەری خۆم دا بکەم،چونکە دەبینم وا هەموو کەســێک شایی و جەژن و سەیرانیەتی و دەستی خۆشەویستەکەی خۆی لە دەست دایەو بە نیازو ئاواتی خۆی گەیشتووە کەچی منی بێکەس وبێ دەر چونکە بەئارەزووی خــۆم نە گەیشتووم بۆیەکە وا هەمیشە پەژارە دارم و شەیابی خەم و ئازارانم لە دەست دایەو دل پەرێشان و پی لە ژان و جەفام،وا هەموو کەسێک ئیمیۆکە کراسی خەم و یەنج و ئازارەکانی بە

ئارەزووی دلی خۆی دەسوتێنێ و ژیانێکی پی لە شادی و خۆشی دەباتە سەر،بەلام منی گیرۆودەی خەم و یەنج و میحنەت و کوانان وا لە تاو ئەوینی دلی خۆم دا دەسوتێم وخەریکی گی تێ بەردان لە سینەو دەروونی خۆمم،وا بە جارێک لە ژیانی دەربەدەری و نامۆیی دا لە یاران و خۆشەویستانی خۆم و لەو هەموو گوفت و گۆ و دەنگ و باسی ئازیزانم دوورکەوتومەتەوە و لە هەموو شتێک بێبەش و بێ هەوالم و ئێستاکە وا لە گۆشەی یەنج و ئازارەکان و کوێرەوەری و نەهامەتیەکان دا دل پی میحنەت و جەفای جیا بوونەوەو غەوارەییم و دوور لە دیدەی هەڤالان و خۆشەویستانم ولەتاو یارە ئازیزەکانم دا نەماوم،لە جیاتی جەژنە پیرۆزە و شادی و خۆشی وا هەمیشە دلم حەزی لە گریانەو تەنیا شین و زاری لە ناو هەست و دەروونم دا زاوە، ئەمەش بە هۆی ژیانی دووری لە باوک و دایک و هەم یار و دۆست و هەڤالانی خۆشەویست و یارانی خۆمەکەوا بەم شێوەیە دل بەژان و پی لە حەسیەتم،بەلام تەنیا خوای مەزنە کەوا لە بەسەرهات و هەموو کارو بارێکی بەندەی خۆی ئاگادارەو باشتر دەزانێتن،دەسا بامنیش وەکو ئیبنول یەوەندی باوەیی خۆم کەم نەکەمەوە و وەرنەگەییمەوە و ناشکوریان نەکەم،سا کەواتە هەرگیز بە دەشتی مەلێن لەبەر چی کە تۆکەم تەرخەمیت لە گریانا کردووە،خۆ منی دەشتی هەرگیز قسووریم لەشین وزاری و هاوار کردن نە کردووە، سەیری کەن وا خوینی جەستەی پی لە ژان و ئازاری من لە دیدەکانم هاتۆتە خوارەوە وپێمەوە دیارە کەوا خوێم لەتەواوی جەستەدا وشک بوویتەوە و قەتیس ماوە و ئەمەش هەموی نیشانەی یەنج و ئازارو میحنەتەکانی ناو دل و دەروونی منە.

*

غوربەت و حوزن و جەفا

غوربـەت و حــوزن و جــەفـا بۆ دل مــەقــامی شـادیە
شادیی و خـۆشـی نــەبوون نیشـانــی زەحمـەت زادیە

زادی وەســلی یــارەکـەی گـەردەن قورینگ و قازەکەم
چاتـری هەر نـەوعە گەنـــــــج و دەولـەتــی بنیادیە

نەقشی ڕەنـگی شیرینی من کەوتە سەرلەوحی جگـەر
بـۆیێ نــالەی مـن لـە ڕێگـەی بێستوونی فـەرهــادیە

گـەرچـی ڕووت وقووت وبـێ بـەرگم لەمەجلس گاهی تـۆ
حەیفە تـەردم کــەی کــە عیشقت وێنـەی شـەهرەزادیـە

دل نـــەخۆشم هەرکەسێ کە دەچـمە لای وام پێ دەلـێ
غەیـری یارت نیمە چـارت وەقتی کـــــــەم ئیمــدادیە

بــۆ حەزارەت چـاکە دەشتی دەســتی غەم لادەی لە سەر
چـاوی پـڕ ئـاوت کــە خـوا بۆ ڕاهی وەسلت هــادیــە

مانای وشەکان:

غوربەت: ئاوارەیی، دووری، نامۆیی. **حوزن**: خەم،پەژارە. **جەفا**: یەنج،ئازار،ژان. **مەقام**: جێگە، یوتبە،پایە. **شادیە**: خۆشیە

شادی و خۆشی: کەیف وسەیران. **نەبوون**: نـــەداری هەژاری،بێ بەشی. **نیشان**: بەلگە،دەلیل. **زەحمەت**: سەخت. **زاد**: قوت،توشە.

وەسل: گەیشتن بە یار. **یار**: خۆشەویست. **گەردەن قورینگ**: گەردەنی وەک قورینگ،قورینگ بالندەیەکی گەردەن بەرزو جوانە. **قازەکەم**: یاری گەردەن بەرز وەک گەردەنی قاز.

چاتری: باشترین. چاکترین. **هەر**: لە هەر یەکێ. تەنیا. **نەوع**: جۆر. **گەنج**: دارایی هەبوون، دارا. **دەولــەت**: حکومەت. **بنیادیە**: پایە،ئەسل.

نەقشی:نەخشی،وێنەی.شێوەی..**یەنگی**:یمای،شکلی.**شیرینی من**:خۆشەویستی من،ئەوکەسەی کەوەک شیرینە و منیش ئاشقیمە.
کەوتە:هاتە.سەر.بانی،بالای.**لەوحی**:تەختەی.**جگەر**:جەرگ، هەناو.
بۆیێ:لەبەرهەندیٚ.**نالەی من**:هاواری من. **لە یێگەی**: لە یێبازی، لەیێی.
بێستوونی:مەبەست کێوی بێستونە،فەرهادی ئاشقی شیرین لێوشاخەی هەلیکۆلیوە.**فەرهادیە**:مەبەست فەرهادی ئاشقی شیرینە.
گەرچی:ئەگەرچی.**یووت و قووت**:بیٚ بەش و یووت و قووت.**بیٚ بەرگم**:بیٚ جل و بەرگم.**لە مەجلیسگاهی تۆ**:لە کۆیی تۆدا.
حەیفە:مخابنە.**تەردمکەی**:دەرم کەی.**کە عیشقت**:کە ئەوینت. **وێنەی**:وەک . **شەهرزادیە**:ئەویندارێکی داستانیە.
دلنەخۆشــم:دل بیمارم،دلنەساغم.**هەرکەسیٚ**:هەرکیٚ. **دەچمەلای**: بۆلای دەچم وسەری لیٚ دەدەم.**وام پیٚ دەلیٚ**:وا دەبێژی،وا دەلێت.
غەیری:بێجگە،جگە **یارت**: خۆشەویستت. **نیمەچارت**:چارە سەریم پیٚ نیە،هەتوانی دەردی تۆم نیە. **وەقتی**:کاتی کەم ئیمدادیە: **یارمەتیدان کەمە**،بیٚ یارمەتی و هاوکاریە.
بۆحەزارەت:بۆ پێشکەوتن.**چاکە**:باشە.دەشتی:نازناوی شاعیرە. **دەستی غەم**: دەستی پەژارە. **لادەی**:وەلا بەی.**لەسەر**:لە بالای.
چاوی:دیدەی. **پیئاوت**:تەژی فرمێسکت،پی لە ئەسرینت **کەخودا**: کە یەزدان.**بۆیاهی**:بۆ یێگەی.**وەسلت**:گەیشتنن پێت **.هادیە**:یێ نیشاندەرە ئارامیە،ئاسایشە.

مانا بەگشتی:

وا دلی من لە جێگەی شادی و خۆشی و ئاسایشدا تەژی ناخۆشی و یەنج و ئازار و نەهامەتیە،خۆ دیاریشە کە نەبونی قوتی ژان و نەداری هۆیەکە بۆ نەبوونی ژیانی شادی و خۆشی،بەلای منەوەو بە بۆچونی منەوە زادی گەیشتن بە یارە گەردەن بەرز و لە بارەکەی وەک قورینگ و قازەکەم لە هەموو جۆرە گەنجێک و سەروسامانێک چاترەو باشترە،وا نەخشەو سیمای شیرین و جوانی یارە نازدارەکەی من دەرکەوت و لە ناو دەروون و لە سەر جەرگم دا خۆی نواند و جێگیر بوو ، هەر لە بەر هەندێشە کەوا هاوار و دادی من لە یێبازی چیای بێستونەوەیە و وەک فەرهادی ئەویندارو گراوی شیرین وامە، ئەگەرچی وا بیٚ بەشم لە خواردن و خۆراک و یووتیشم لە دیدارو کۆیی تۆشدا،بەلام گەلیٚ مخابنە کەوا تۆ من وەدەردەنێی و وێلی خەم و ئازارانم دەکەیت ، خۆ ئەوینی تۆ بۆ من ئەوینیکی وەک شەهرزادی ئاشق و دلدار وایە، وا من کەلە تاوانی تۆ دا دل نەخۆش و بیمارم ،کەدەچمە لای هەر کەسێک و داوای چارەسەری لیٚ دەکەم ئەوا پێم دەلێتن کەجگە لە یارەکەی خۆت هیچ چارە سەریەکی ترت نیە،خۆ

كەسێكى تر لە تۆ بەولاوە ناتوانێ كەيارمەتيم بداتن وئازارەكانى من هــەتوان وچارەسەر بكاتن، جا ئەى دەشتى وا باشە كە بۆ پێشكەوتن و نەزيك بوونەوەو وەدى هاتنى ئاوات و ئامانجەكانت ، خەم و پەژارەكان وەلا بدەيت و چاوەكانى پى لە فرمێسكى خۆت بسييتەوە، خۆ يەزدانى مەزن بۆ سەركەوتن ويێگەى گەيشتن بە ئاوات وئارەزووەكانت ئارام بوونەوەت لە هەموو كەسێك بە هانا تر و دلنياترو يێ نيشاندەرترە.

*

فیدیەی لەبی بادەی

فـیدیەی لـەبی بـادەی دەسـی ساقیـم لە ئیرەم دا
بـۆبەزمی تـەمـا بەخشـە کە بخشـی لە خــەزەن دا

رووحم هەمەدەم مـەسـتە لە بەر ڕەعـدی فـراقـت
وەک بەرقـە هەناســــــەم لە حەراراتـی جــگەردا

تالیع کە نەبێتن لە ســــەمـا میحنەت ئـەبارێ
بۆیێکـە هیـلالی ســــــەدەفـت هەوری لە بەر دا

لەم تەرزە جـەفـا کــاریـە نەفعـت چیــــە قوربان
تـەفـریقی کـەڕەم لەم دە مـە مەیلت کـە بە سـەردا

گـەر عــالـەم سەرفـی نـەزەری عـەیبە لەبــۆ تــۆ
بێ واســیتە شــەق کـردنی عاشــق لە عیشـقدا

چەنـد سـالەوەزیفـەی تووە گـەفکـاری شـەوو ڕۆژ
ئیسپاتی غــەدەنــگـبازیە یا داخە لـــــــە دلــدا

دەعوایی تـۆ هەر قـەتـعی مـلی دەشتی یە ئەمما
خـۆواجیبە تـەحقـیقی دەلیـلیش لــە جـەدەلدا

مانای وشەکان:

فدیە: قوربان،پێشکەش. **لەبی:** لێوی. **بادەی:** جامی شەیابی. **ساقی:** مەیگێی. **لەئیرەمــدا:** ئیرەم ناوی باغێکی خۆشی بەهەشتەو کاتی خۆشی فرعەونەکان بەو ناوە باغێکی خۆشیان دروست کردوە.

بەوبەزمە: بەو شادی و خۆشی و سەیرانە، بەوهەرایە. **تەمابەخشە:** هیوادارە، بەئاواتە **کەبخشی:** کە بێتن: کە بجولێت. **لەخەزەندا:** لە وەرزی پاییزدا.

یووحم: گیانم. **هەمەدەم:** لە هەموو کاتێ. **مەستە:** سەرخۆشە. **لە بەریەعدی:** لەبەرگەوالەی،لەبەرژان و ئازاری،، لە شیدەتی **فییاقت:** جیابوونەوەت، دوورکەوتنەوەت.

وەک:وەکو.**بەرقە**:بروسکەیە،واتەهەناسەم سوارەو زۆربە توندی لێ دەداتن. **هەناسەم**: پشووم، **لەحەیاياتی**: لە گەرمایی،لەبەر گەرمایی .**جگەردا**: هەناو جەرگ و ناودا.

تالیع :بەخت،شانس.**کەنەبێتن**:کەوا نەبێ و یەش بێت.**لەسەما**:لە ئاسمانەوە **میحنەت**:حەسیەت و دەردو یەنج و ئازار. **ئەبارێ**: دادەبارێت.

بۆیەکە:لەبەر هەندێ هــ**یلالی**:مانگی:**سەدەفت**:پاک و جوان و نازدارت .**هەوری**:تەم و مژو هەور،لێرە پرچی بە هەور تەشبیە کردووە.**لەبەردا**:بەری گرتووە،هەور مەبەستی پرچی یارەکەیتی .

لەم تەرزە:لەم شێوەیە،لەم جۆرە. **جەفاکاریە**:یەنج دان و ئازارانەدا.**نەفعت چیە**:سودت چیە،قازانجت.چیە.**قوربان**: بەقوربانا،بەیێز،جەنابی هێژا ئەزبەنی.

تەفریق:دوورکردنەوە،**کەیەم**:باشی،سەخاوەت،چاکەکردن.**لەم دەمە**:لەم کاتەدا.**مەیلت**: هەوەست، زەوقت.**کەبەسەردا**:کە هاتۆتە سەرت،یان هەوەسی خۆت بە لەناو چون و نەمانی سەردا.

گەر:ئەگەر.**عالەم**:خەلکان.**سەرفی**:کاتبەسەر بردنی. **نەزەری**: تەماشاکردنی **عەیبە**: شوورەییە:**لە بۆ تۆ**:بۆ تۆ.

بێ واسیتە:بێ هۆ،نێوان کردن.**شەق**:پارچەکردن،لەت کردن. **عاشق**:دلدار، ئەویندار.**لە عیشقدا**:لە ئەویندارىدا.

چەندسالە:زۆرلەمێژە،سالەهایە.**وەزیفەی**:کاری تۆ،ئیشی تۆ. **گەفکاریە**:هەیەشەو گویەشەیە.**شەو و یۆژ**:بە یۆژ و بەشەو.

ئیسپاتی:خۆ وەدیارخستن. **غەدەنگبازیە**:تیرهاوێشتن و زامارکردنە، **یان**:یاخود. **داخەلەدلدا**:ئاخ و حەسیەتە لەناو دل .

دەعوایی تۆ:داواکردنی ،نیازی تۆ.**هەر**:تەنیا .**قەتعی**:بیینی،.**ملی** :ئەستۆی **دەشتیە**:دەشتیە ناز ناوی مەلاخدری نانەکەلیە.

ئەمما:بەلام.**خۆواجیبە**:خۆپێویستە.**تەحقیقی**:بەیاست ناساندنی، شێ کردنەوەی.**دەلیلیش**: بەلگەش **لەجەدەلدا**:لە گفت و گۆ و دیسکۆسیۆن دا.

مانا بە گشتی :

من لە ناو باغی ئیرەمدا بە قوربانی لێوی جامی شەیابی ساقیمەو بە ئاواتی ئەوەم کە یاری خۆشەویستی من لە وەرزی پایزدا بێت و بە دیداری شاد و خەندان ببم گیانی من هەمیشە مەست وسەرخۆشی جیابوونەوە و دووری یارەو وا لە تاوان هەناسەی من هەمیشە سوارەو جگەر پی لە ئاگرم ، خۆ کەوا شانس و بەخت نەبێتن ئەوا لە ئاسمانەوەش یەنج و ئازارو میحنەت دەبارێتن و هەر لە بەر ئەوەشە کەوا یووی وەک مانگی جوانی تۆ بە پرچی درێژت کە وەک تەم و مژ وایە گیراوەو بە سەریا دا هاتۆتە خوارەوە،قوربان من نازانم کەوا تۆ لەم جۆرە ئازارو جەفاو میحنەتەدا چ سودێک دەبینی و قازانجت لەچیە؟ کەوالەم کاتەدا هەوەسی

جیابوونەوە و نەبوونی چاکەت هاتۆتە ناو خانەی خەیال و ئارەزووی خۆت بە لە ناو چوونی من گۆییوەتەوە،خۆ ئەگەر کارێکی شورەییە کەوا خەلک تەماشای تۆ ناکەن و نایوانن ئەمە هیچ هۆیەک وبەلگەیەک نیە کەوا تۆ دلی ئەویندارى خۆت بشکێنیت وئاوای بەسەر بێن ،زۆر لەمێژە کە بەشەو و بەیۆژ کارو پیشەی تۆ هەیەشەو گویەشەکردنەو ئەم کارەشت نازانم پەلارو تیر هاوێشتنە بۆ زامدار کردنی دلی من یاخود هەمووی داخ و دەردەئاوا دەری دەبییت،وا هەموو هیواو داواکردنی تۆ تەنیا لە ناو بردن و نەمان و بیینەوەی ئەستۆ و جیا کردنەوەی سەری دەشتیە بەلام دەبێ ئەوە بزانی کەبۆ یوون کردنەوە و چەسپاندنی یاستی لە هەموو گفت و گۆیەک دا بەلگەی یاست و یەوا و دروست بۆ شێ کردنەوە و چەسپاندنی یاستیەکان پێویستە کەوا یوون بکرێتەوە و دیاربێتن.

*

فیدای پەرچەمی

فیدای پەرچەمی پڕ چینەکەت بم
فیدای باغی لە بن پەرژینەکەت بم

فیدایی پۆشی گوڵ پۆشینەکەت بم
فیدای کافوری قەد مومینەکەت بم

زەکاتی وەسڵی تۆسوورڕاوە حەولی
منیش مسکینی ڕوو مەسکینەکەت بم

خودا بمکا بەرەنگێکی بەهاری
لەشیوەی سوخمەسووری سینەکەت بم

بەڕەنگی بێیی تۆ بێ ڕەنگە ڕەنگم
فیدای ڕەنگی دووبێ ڕەنگینەکەت بم

ئەوا رویشتم و بۆ تۆ بە جیما
ئۆبالی من فیدای دینەکەشت بم

لە هەوری فیرقەتا هەر تەم دەبارێ
فیدای تەمباری سەر هەورینەکەت بم

لە چاوی فیرقەتم هەرخوێن دەچۆیی
فیدایی سورمەیی چەورینەکەت بم

لە عیشقی چاوی کاڵت بوومە دەشتی
فیدای ئاوایی ڕوو دەشتینەکەت بم

مانای وشەکان :

فیدای: پێشمەرگەی،بە قوربانی. **پەرچەم**: نیشانە،بەو پەرچەمە دەڵێن کە بە سەر نێو چاوان دا شۆی دەبێتەوە، عەلەم. **پیچین** : چینچین،بە گلوازە.
باغ: لێرەسینەی یاربەباغ تەشبیەکراوە. **لەبن پەرژینەکەت**: مەبەست لەو کراس یان سوخمەیەیە کە سینەی یاری داپێشیوە بووەتە پەرژین.

پۆشی:بەو هەوریەش دەلێن کە ژنان لە سەری خۆیان دبەستن ، شتێ کەشتێ دابپۆشیت.**یووپۆش** : بەسەریوودا هاتووتە خوارەوە.**گول** : خونچەی کراوە.**پۆشینی**:سەرپۆشین،لەبەر کردن.

کافور:دەرمانێکی بۆن خۆش ویەنگ سپیە.**موومینەکەت**:وەک مۆم باریک و جوان.

زەکات:خێر،ئەودارایيەی کە بە خێر دەدرێت.**وەسل**: گەیشتن. **سوویاوە**:دەوری داوە.**حەولی**: سویانەوەی،کاتی هات. **منیش**: ئەمن.**مسکینی**:هەژاری.مستەحەققی.**یوو**:بەرەو. **مەسکەنەکەت**: مالەکەت،شوینێ حەوانەوەت.

خودا:یەزدان:**بمکا**:بمکاتە،پێم بەخشێ.**بەیەنگێکی**:بەلەونێکی، بە شێوەیەکی **بەهاری**:وەک بەهار.

لەشێوەی:هەروەکو،بە **وێنەی.سوخمە**:جۆرە کورتەکێکی ژنانەیە. سووری یەنگی سۆر. **سینەکەت**: سینگت،مەمکۆلانت.

بە یەنگی:بە شێوەی.**بێیی تۆ**:بێ مەبەست مەمکۆلانی یارە کە بە بێ تەشبیەکراوە مەمکۆلانی تۆ، **بێیەنگەیەنگم**:ینگ ویووم نەماوە، بێ یەنگ و بیمارم.

فیدای:قوربانی.**یەنگی**:شێوەی،سیمای.**دووبێیە**:جوتە مەمکۆلانەکەت. **یەنگینەکەت**: نەخشینەکەت، جوان و دلگرو یەنگاو یەنگەکەت.

ئەوایۆیشتم:ئەوا فەوتام،ئەوا نەمام و یۆییم.**بۆتۆ بەجێما**:بۆ تۆ مایەوە.**ئۆبالی من**:گوناهی من .**فیدایی**:قوربانی. **دینەکەشت بم**: ئایینەکەشت بم.

لە هەوری:لە تەم و مژی.**فیرقەت**:جیابوونەوە ، دووری .**هەرتەم دەبارێ**:هەر خەم و مژدیتە خوارەوە و دەبارێت.

فیدای:قوربانی.**تەمباری**:تەم ومژاوی. **سەرهەورینەکەت**: هەوری لە سەرت سەری پیلەهەورەکەت.**لەچاوی**:لە دیدەی. **فیرقەتم** : کۆچم.دوورم **هەرخوێن**:ئەسرینی خوێناوی .**دەچۆیێ**:دێتەخوایەوە.

فیدای:قوربانی.**سورمەیی**:بەکلی چاوانیش دەلێن،جۆرەیەنگێکە، بەجل وبەگی بەزیو چیندراویش دەلێن. **چەورینەکەت**: دەسەسیەکەت دەسمالەکەت ،یوناویەکەت.

لە عەشقی:لە ئەوینی.**چاوی کالت**:دیدەی شینت. **بوومەدەشتی**: ناز ناوی دەشتییم بۆ خۆ دیار کرد.بویمە دەشتی.خەلکی دەشتێم

فیدای:قوربانی.**ئاوایی**:ئاوەدانی،دێ،گوندی.**یوو** **دەشتینەکەت** **بم**: بەرەو دەشتاییەکەت بم .

مانا بە گشتی :

ئەی یارە خۆشەویستەکەم،من قوربانی جوانی پەرچەمی چین چینە کەی تۆ و زولفە بە گروازەکەت و باغی یەنگین و شاراوەکەی ژێر پەرژینەکەت بم وقوربانی ئەو پۆشییەی کەوا لە سەرتایە و بە گول چێندراوەکەشت بم و من بە قوربانی ئەو بە ژن و بالایە بەرزو بلندەی وەک مۆم جوان و وەک کافورینەکەی تۆ ببم ،خۆ ئیستاکە کاتی خێرو خێراتی تۆ هاتووە و وا سال وەرسویایەوە و کاتی خێر و خێراتی تۆیە کەئەویش دیدارو گەیشتن بە تۆی ئازیزە،خۆ لە منیش هەژارو نەدارو پێویستر نیەکەوا خێرم پێ بکەیت،وا من یوو لە مال و دارایی و سەخاوەتی تۆمەو چاوم لە زەکات و خێرو خێراتی تۆیە، لە یەزدان داواکارم کەوا یەنگێکی وەک یەنگی بەهارانم پێ ببەخشێ وهەروەکو سوخمە سوورەکەی تۆسەوزویەنگین بم،خۆ هەمیشە وا بە هۆی یەنگی زەردی وەک یەنگی مەمکۆلانی تۆیە کەوا هەردەم بێ هێز و نەخۆش و دلبرینم،دەساوەرە با قوربانی جووتە بێیە نەخشین و جواوان و نازدارەکەت بم،خۆ ئەگەر ئەمن یۆیشتم و نەمام و مردم ئەوا هەموو گوناە و ئاهێکی من لە ئەستۆی تۆوەیە،هەی بە قوربانی ئایین و مەزهەبەکەشت دەبم،وا لە هەوری جیا بوونەوەو دووری دا هەر خەم و ئازارو حەسیەت دەبارێتن، دەسا با قوربانی تەمی لەسەر هەورینەکەی تۆ بم،وا لە چاوی جیابوونەوە و دووری من خوێن دێتە خوارەوە و پی لە جەفاو میحنەتم دەسا با من بە قوربانی چاوی یەش و جوانی پی لە گولاویەکەشت بم،خۆ من لە ئەوینی تۆدا بوومەتە دەشتی و دەبامن قوربانی گوند و ئاوایی یوو لە دەشتاییەکەی تۆی ئازیز و خۆشەویستی خۆم بم .

*

کەرکوکی زەلیلم

زالم وەرە ئەم فیتــنەیە وئەم حــالە هەتـاکەی
وا چـاکە کەڕومـەت لەمن و ڕوو لە خودا کەی

بێ فائیدە ئەم خوێنە هەتــاکــەی بـڕژێیــنـم
وا چاکە کــە ڕەحـمێ بە دلی پـڕلــە جــەفاکەی

قــوللابەیی زولفی تـۆ وەکو لەشـکــری کوردن
بۆ جـەوری دلی عاشقە زەنجــیری جەفاکــەی

تالـیب بە عیــراقی تـووە دل هەردەمە ئــەمما
شـێراوە لە گـێژی عەڕەبـا زێــر و قەلاکەی

دەسـتووری قــولابەندی قـولابی بە قولابت
حوسـنی هەیە بــۆ میللەتی کوردم بەسـراکەی

مەعلـومە کە ئینـگلـتەڕە کــەوتەتـە میــانا
ئالاو و خەتتی کورد و عەرەب بادە بەچـاکـەی

پـاپــۆیی نەجــاتم نیـە بــۆ بەحری خیانـەت
سەییــارە موعـەتتـەل بـووە مـیزانی سـەداکەی

بۆمەنفەعەتی ئەجنەبیی و لەنـدەنە ئیمــــــڕۆ
مەعدەن لەعەدەن هاتووە ســەر ئاب وهەواکەی

ڕووحی منە گـازی دەمـە ئەم گـازە کەئـەڕوا
کەرکــوکی زەلیلم چیە ئــەم زیللەتە تاکـەی

بەم داغە ئەسـەف دەستم و هەردەم کەلەشینم
بۆبیدعەتی لوبنانیی و هەم سەیروسەفاکــەی

مەعلومـە قوبایی غەزەلت دوو شــــــتەئیمڕۆ
دەشــتی وەرە وا چـاترە دوو باسـی تیاکـەی

مانای وشەکان :

زالم:زۆردار.،داگیرکەر،کەسێ کەبەزۆر غەدربکاتن. **وەرە**:بیَ . **ئەم فیتنە**:ئەم ئاژاوەیە.**ئەمحالە**:ئەم شـــێوەیە.**هەتاکەی**: تاکەنگی .

واچاکەواباشە. **کەیوومەت**:کە گۆنات، کە یووت ،کە یووت لە لای. **لەمن و**:لەلای من و. **لەخـــوداکـــەی**:یووبکەیتە یەزدانەوە. چاکە بکەیت.

بیَ فائیدە:بیَ سود،بیَ قازانج.**ئەم خوێنە**:مەبەستی ئەسرینی چاوانە کەلەگریان وشیندا هەلی دەیێژێت کە وەک حوێن وایە.**بیژێنم**:هەلبییێژم

قوللاب:ئەلقە،گروازە، **زولف**:پرچ،کەزی.**تۆ**:مەبەست یارە. **وەکو**: بە وێنەی.**لەشکری**: سوپای. **کوردن**:گەلی کورد.

بۆجەوری:بۆئازاری،بۆزولمی.**دلی**:قەلبی.**ئاشـق**:دلدار،ئەویندار. **زەنجیر**:ئاسنی ئەلقەئەلقەی بە هێز بۆ بەستنەوەوقایم کردن.**جەفا**: یەنج.دەرد.

تالیب:داواکار.**بەعیراقی**:بەوەلاتی ئێراق.بەمانای کەناریش هاتووە.**تووە**:هی تۆیە.**دل**:قەلب. **هەردەمە**: هەمیشە **ئەمما**:بەلام.

شـــێراوە:شاردراوەتەوە،یان: **شێواوە** : پەشۆکاوە،گۆیاوە.**لە گێژی**:لە ئالودەگی، لەتەنگ و چلەمەی،گێژ:کەنداو، مەبەست دەریای عەیەبە.**عەیەبا**:عارەبان دا،مەبەست کەنداوە.**زێیو قەلا**: مەعدەنی زێی و زێوومس.

دەستوری:شێوەی،یاسای. **قەلابەندی**:بەمس دایژاوی.**قولابی**: ئەلقەیی.بەقولابت: .بە گروازەت، لولت،وەک قولابەو چەنگالت کە شتی پیَ یاو دەکەن.

حوسنی هەیە:جوانی،چاکەی هەیە،باشە.**بۆمیللەتی کورد**:بۆ گەلی کوردم کەئەم جەورو ستەمە نەمینیَ، **بەسەراکەی**:کەئازادی وەدەست بێنی و لە سەرسەری دانێی، هەلی بگریت.

مەعلومە:دیارە،ئاشکرایە.**کەئینگلتەیە**:کەوەلاتی ئینگلیز.

کەوتۆتە:هاتۆتە،لە ئارادایە.**میانا**:نێواندا،لە ناوایە.

ئالا:پەرچەم.**خەتتی**:هێلی،سنوری.**کـوردو**:گەلی کوردو. **عەرەب**:گەلی عەرەب.**بـادە**: **بشەکێنەوە**: هەلیواسە. **بەچاکەی**: بە باشی،بە یاستی.بە دروستی.

پاپۆی:کەشتی.**نەجاتم**:یزگاریم.**نیە**:نیتم.**بۆ** **بەحری**:بۆ دەریای.

خیانەت:خیانەت کردن و دووبەرەکیَ و دژایەتی یەکتر کردن چونە پال دوژمنانەوە.

سەییارە:ماشێن.ئوتومویێل.**مەعەتتەل**:یاوەستاوەمیزانی:**تەرازوویسەداکەی**: ئاوازەکەی، دەنگەکەی، هۆینەکەی.

بۆ مەنفەعەتی:بۆ سوودی.**ئەجنەبی**: بێگانە. **لەندەنە**: ئینگلیزە. **ئیمیۆ**:ئەویۆ.

مەعدەن:کان وسەروەت،**لە عەدەن**:بۆ هەمیشە،لە بوون،بەهەشتی عەدەن،واتە

هەمیشە لە بەهەشت.**هاتووە**:هاتوتە کایەوە بەوجودهاتووە. **سەرئاب و هەواکەی**:بالای زەوی و مەناخەکەی،هاتۆتە کایەوە.
یوحی منە:گیانی منە.**گازی دەمە**:گازی سەردەمە،یان گازی خوێنە.یان هەناسەی ژیانە. **ئەم گازە**:ئەم غازە ئەم نەوتە.کە ئەیوا.کە دەچێ.**کەرکوکی**:شاری کەرکوکی دلی کوردستان و گی لە نەوت و کان. **زەلیلم**: پەرێشانم.ژێر دەستەم .**چیە**:بۆچی ئاوای.**ئەم زیللەتە**:ئەم پەرێشانی و نەهامەتیە.**تاکەی**:هەتا کەنگی.
بەم داغە:بەم ئاخ و خەم و پەژارەیە.**هەردەم**:هەمیشە. **کەلەشینم**: کە لە گریەو زاریم. **بۆبیدعەتی**:بۆ جوانی و لە بارێ وخۆشی.**لوبنانیی و**:وەلاتی وەک لوبنان. **هەم** : هەروەها.**سەیروسەفاکەی**:شادی و خۆشیەکەی، هاوینەهەوارو شوێنەکانی پی لە سەیران وشادی.
مەعلومە:ئاشکرایە،دیارە.**قوبایی**:موحتەوای، ناوەرۆکی، مانای. **غەزەلت**: شیعرت، هۆنراوەت. **دووشتە**:دووخالە .**ئیمیۆ**:لەم کاتەدا ئیمیۆکە.**دەشتی** :ناز ناوی شاعیری مەزن و نەمر مەلاخدری نانەکەلیە،ئەی دەشتی .**وەرە**:بێ .**واچاترە**:ئەوها۔ باشترە کە. **دووباسی تیاکەین**:شێی بکەینەوە و لێی بکۆلینەوە دو باسی تیا بکەین و هەولێک بۆ یزگاربوون لەم میحنەتە بدەین.

مانا بە گشتی:

ئەی زالم دەوەرە هەتا کەنگی ئەم زۆرداریە و شەی و ئاژاوەیە و هەللایە و ئاوا ئەم هەموو زۆر وبە زۆرداریەت وەدی بێتن،وا باشترە کە واز لەم زولم و زۆرە بێنی و بێیت و یوو لە من و لە یەزدانەوە بکەیت و ئەم نالەباری و نایەواییە لە ناو بچێتن و بیوات ونەمینێتن،هەتاکەینێ ئاوا بەبێ سود و قازانج ئەم هەموو خوینەلە چاوانم بیژێنم و هەر واگریە و زاریم بێتن ولە تاو زۆلم و زۆرداری تۆدا هەمیشەپەرێشان و شیوەن زاری بکەم،وا باشترە و واچاکە و ئاوا یەوا ترە کەوا دلۆڤانیەک بە دلی منی پی لە یەنج و ئازار و کوێرەوەری و نەهامەتی بکەیت، خۆ ئەلقەی سەری زولفی تۆ وەکو لەشکری کوردوایەو پەرت و بلاو و پەشۆکاوە،خۆ شتێکی یوونەو دیارە کە ئەم شێوەیەش تەنیا بۆ ئازارو جەفاو میحنەتی دل و دەرونی ئەویندارە، من ئەوا زۆر دەمێکە بە ئاواتی تۆمەو(ئارەزووی دەشتی ئازادی و سەربەخۆیی کوردستانی یەنگینە) بەلام هەموو هیواو ئارەزوویێکم و هەموو کان و دەرامەت وبەرو بوومێکی زێیینی وەلاتە یەنگینەکەی من وا لە ناو گێژاوی عەرەبدا ون و شاردراوەتەوە،ئەم یاسایەی کە ئازادی و سەربەخۆییە بۆ گەلی کورد وا پێ شێل کراوەو ئێمە لەو هەموو کان و سامانەمان بێ بەشین و لێمان داگیرکراوە، هەر بۆیەشە کە وەدی هاتنی ئازادی و سەربەخۆیی بۆ گەلی کورد زۆر پێویستەو لە بارەو سەرچاوە و مایەی شادی و خۆشیە، شتێکی یوون و دیاریشە کە وا ئینگلتەیە هاتۆتە ناوە وەو وەلاتی ئێمەی کە کوردستانی ئازیزە داگیر کردووەو هۆکاری ئەم هەموو زولم و زۆرداریەو چەوساندنەوەیە، وا دەستی لەم

هەموونایەوایی و کاردایەو نیشتمانی ئێمەی بە تالان بردووە داگیرکردووە ، جا وەدی هێنانی مافە یەواکانی گەلی کورد و هەلکردنی ئالای کورد و عەرەب کە یاستی و دروستی و یەوایی بشەکێنرێتەوەو هەول بدەن بۆ وەدەست هێنانی مافە یەواکانی کوردو عەرەب،خۆ من لە داوا کردنی مافە یەواکانمان زیاتر هیچ چارەیەکی ترم نیە،وا کەشتی یزگار بوونیشم لەناو گێژاوی دەریای خیانەت دا نوقم بووە و ئاوازی یێبازی بەسەرکەوتنم وا یاوەستاوە و ماتەل بووە،دیاریشە کە کان و دەرامەت و هەموو بەروو بوومێکی وەلاتی ئێمەی کورد کەهەمووی نەوت و کانی زێیینە و لە دەروونی خاکمانەوە دێتە دەرەوە و ئەویش تەنیا بۆ سودی بێگانەکانە و وا ئینگلیزەکان بە تالانی دەبەن و ئێمەش لێی بێ بەشین و هەموویانیان لێمان زەوت کردووە! ئەم نەوت و کان و مەعدەنانەی کەوا مایەی ژیانن و هەمووی گیانی منە وا بۆ وەلاتانی بێگانە دەیواتن و هیچ سود و قازانجێکی ئێمەی کوردەواری و نیشتمانی خۆمانی تیا نیە،دەسا ئەی کەرکوکی پەرێشان و ژێر دەستەی داگیرکەران و زەوت کراوم هەتاکەینی ئەم زیللەتەوئەم میحنەتەی تۆ بمێنتەوە و هەر واژێر چەپۆکی دەستی داگیرکەران بێیت،هەر لە بەر ئەم داخ و حەسیەتانەشە کەوا هەمیشە خەمبار و مەلول و پی لە شین و زاریم،وا لە تاو جوانی و سەیرانی کوردستانە یەنگینەکەی خۆم کەگەلێ جوانترو یەنگینترە لە سەیرانگاکان و شوێنی بەزم و شادی وەلاتی لوبنانەوە، هەر بۆیەشە کەوا من دلبرینم و هەمیشە پەژارە و ئاخ و حەسیەتان هەل دەکێشم و پی لە جەفاو میحنەت و خەمبارم، شتێکی دیاریشە کە منی دەشتی تەنیا مەبەستم دووشتە ئەویش هەول و خەبات و یاپەیینە لە پێناوی یزگاری و سەربەخۆیی نیشتمانەکەم کەوا ئێمەی گەلی کورد یەک بگرین و باسی لێوە بکەین و شێی بکەینەوەو چارەسەریەکی بۆ بدۆزینەوە و لەم هەموو چەوساندنەوە یەنج و ئازاری ژێر دەستەیی یزگاریمان بێت و گەلی کوریش بەوەلاتێکی سەربەخۆ و ئازادو یزگارشادبێتن و نەیـارانمان قاو بدەین لە چنپ نەیارانمان یزگاربین و بە شادی و خۆشی بژین و کوردستانمان بەرەو پێشەوە بەرین.

*

کوردی غەریب و بیکەس

بـــانـــامـــەیـــی ئایازم وەسـلی بـداتـه مـەحمـود
تاجامـــەیی نیازم ئەمڕۆکـە بێــته مـەوجود

ســـەرکەش ســـەرایی ڕەنگ و نـام و نیشـانی یـاری
بۆ گەنجـەکـانی کـوردی دەرخـوم بــە عـەینی مەقسود

شیـــعری دلی زەبـــوونم فەوتا لـــە داخی میللەت
دیـــوانی پـــڕ فنوونم چـــوو بـــۆ لیوایـــی مـەعقود

هەرکەس کەجەوهەری بێ یـــەک دانـەگەوهـەری بێ
نـــابـــێ لـــە کـەس بـەری بێ فـی شـاهد وەمەشهود

خێچێژی شـــــــــیعرەکانم زەوقی دەوێ بزانـــی
تامی شەڕابـــی بـــادەی پڕ حـەوزی ئـــاوی مەورود

فـەرهادی شیـــــــعری دوورم بــۆ بێستونی بردم
بۆ نەقشـــی یویی شـــیرین هیوایـی دلـــمە مـەقسـود
بـــارانی ڕەحـمەتی خوا قاڕەش دەکـا بە شـــــــاگول
بۆ نـوســتنی سەپـــانــان چەنـد خۆشە زیللی مەمدود

بـــۆ یـارەکـانی عەســـــری ئـەم هەدیە گەر بنێرم
ئـایا دەبێ بـزانن مـــانـــایـــی شیـــــعری مەنشـود

هەرکـــەس لـــە شیـــعرەکـــانم یەک بادەیـــێ بنۆشـــێ
والا دەبـــێ لـــە بـۆ ئەو سەد ئیــش و کـاری مەسدود

یـــەعـــنی جەمـــالی یـاران نـــەزمی مـنی دەوێـتن
بـــۆ لاوەکانـــی کوردی بـۆ گـــەنجـەکـانـــی مەعدود

ئـــەی گەنجی نۆغـــــــەرانی نـەم دیوە زاتی پـاکت
ســـەد قافلەی بـــەرانی لێت بێ ســـــەلامی مـــردود

ئەمری جـەنـابی تـــۆم دێ فـــەحـواشـی تێ گەیشـــتم

دل غوربەتی دل هەلستا بـۆ شـۆخەکـانی مەرقود

هەنیسەی بولبلی دل فیکری گـولی کـە بـۆ هـات
هەســتاوە پێ چـریکەی چوو بۆ مەقـامی مەحمـود

هەردەم قـەلـەم دەزانی هەلبەستــە بەسـتە ڕێگەی
تەڕشـیحی سـەد گـولانی ناگـاتە سـیدری مەخـزود

یەک زائیدەن ئیتر دوو مەعلــوم بـە سێ مســاوین
هەشتا بە عەینی عیرفان ناگــاتە تەلـعی مەنـفــود

گوفتــاری فەلســــــەفیەت قەدری نــەمـاوە ئێستا
باعیـس بــە زولـمی ئــاغاو شـێخ و مەلایـی مـەولود

گـەر بێ هەمـوو وەکو یەک هەولێ بدەین لە بۆ خوا
فەرقی دەبێ هەمووکەس گەورە و بچوک و بێ هود

سەد ڕەنجی گەنجەکانی کــوردی غەریب و بێکـەس
دەڕوا بە هیچ و خۆڕا وەک شیــعری من بەبێ ســود

ناگــاتە مەقسـەدی خـۆی کـەس لەم زەمانەی حـازر
گەر تێ بگـەی دەزانی ئەی بەچە ئاغای مـەحمـود

دەشتی بەســەد کنـایەت شــەرحی دلی بە تۆدا
سـەد حەیفە لێت بزربێ تەسـبێحی دوڕو زەمـڕود

مانای وشەکان:

نامە: نوسراو،یسالە. **ئەیاز**: سروە،نەسیم،شنە. **وەسلی**: گەیشتنی **بداتە**: بگاتە، پێی بداتن،بیداتێ. **مەحمود**: مەبەست مەحمود ئاغای ئاوایی نۆغەرانە کە دەشتی ئە نامە م شیعریەی بۆنوسیوەو بە نامەبۆی ناردوە.

تاجامەیی نیازم: تاوەکو ئارەزووی دلم وەدی بێتن و ئەوەی کە دەمەوێت پێتانی یابگەیەنم. **ئیمیۆکە**: ئەمرۆ،ئیرۆ. **بێتە مەوجود**: وەدی بێتن. بێتە کایەوە.

سەرکەش: ،مەغرور،سەربەرز،سەرفیراز. **سەرا**: خانووی،گەورە

مال. **یەنگ**: سیماشکل،لەون. **نام**: ناو. **نیشان**: ئەدرەس، عەلامەت. **یاری**: خۆشەویستی،هەڤالی، هاویێی.

گەنج:لاو،جحێل.**کورد**:میللەتی کورد.**دەر**:لەناو.**خوم**: قەفەس. **بەند بەعەینی**:واتە، وەکو،بە وێنەی.**مەقسود**:نیاز، ئاوات،هیوا، نیاز، ئارەزوو،ئومێد. شیعر:هۆنراوە،سرود.دلی **زەبوونم**:دلی پەرێشانم. فەوتا:نەما،لە ناوچوو **لەداخی**:لەخەمی،لە تاوی . **میللەت**:گەل،قەوم .

دیوانی:بەدەزگاو بارەگای ەورەپیاوان دەلێن،بەو شیعرو بەرهەمە نوسراوانەش دەلێن کەلەپەیاوێک دەینوســـنەوە.**پی فنون**: پیلەهونەرەکان. چوو:یۆیی.**بۆلیوا**: بۆپەرچەم، بۆعەلەم، بۆئالای. **مەعقــود**:گرێدراو، بەندکراو،بەستراو.

هەرکەس:هەرکێ. **کە جەوهەری بێت**: کە مەرد و مەردانە بێت.و پیاو بێت .**یەک دانە**:دانەیەک. **گەوهەر**:بەردێکی بەنرخە وەک یاقوت و ئەلماس و مرواری. کنایەشە لە پیاوەتی وسەروەری وئازایەتی و هەبوویی مرۆ.

نابێ: نابێت.**لەکەس**:لەقەوم و خزم و کەســـانی .**بەری بێت**:دووربێت وحاشا لەمیللەتی خۆی بکاتن.**فی شاهدن و مەشهود**: لەوەی کە دەیبینێ و لێوەیە دیارە.

خێچێژ:تام و بۆ،تێگەیشتن .**زەوق**:سەلیقە.هەوەست .**دەوێ**: دەی هەوێ. **بزانی**:لێی بزانیت.دانا بیت،لێی تێ بگات. ئەم شیعرە گەلێ کنایەی تیایە.

تامی :چێژی.**شەرابی**:خواردنەوەی .**بادەی**:جامی .پی:تەژی. **حەوز**: شوێنی ئاو لێ کۆکراوە ،حەور. **مورود**:داریکە وەک داری هەناروپەو بۆنی زۆرخۆش و هەمیشە سەوزە.

فەرهاد:ئاشقی شیرین .**شیعری دوورم** :مەبەست هیواو ئاواتی دووری خۆیەتی کە بە فەرهادی تەشبیە کردوە .**بێستوونی بردم**:بۆ چیای بێستونی بردم ،کێوی بێستون ئەو شوێنەیەکە ئێستاش بیرەوەریەکانی فەرهای ئاشقی شیرینی پێــوە دیارە و ماوە .

بۆ نەقشی:بۆ نەخش و نیگاری.**یووی شیرین**:گۆنای شیرینی خۆشەویست و دلدار. **هیوای دل**:ئاواتی دل،**مەقسود**: نیارزی دل ئارەزوی دل ،ئومێدی دل.

باران:بەرهەمی هەورە کە دەبارێت .**یەحمەت**: خێرو بەرەکەت . **خوا**: یەزدان.**قایەش**:یووەکێکی بە دیک و نالەبارە.**دەکاتە شاگوول**:دەیکا بە شای گولان.

بۆنوستنی: بۆ خەوی. **سەپانان**:کارکەران،ئەوانەی کە بە پارە کار دەکەن و دروێنەو کارو باری تەواوی خاوەنەکەیان بەیێوە دەبەن . **چەند خۆشە**: چەند شادە.**زل**: سایە،سێبەر. **مەمدود**: درێژ.نەبیاوە

بۆ یارەکان: بۆ خۆشەویستەکان .**عەسر**:یۆژگار.**ئەم هەدیە**:ئەم دیاریە.**گەر بنێرم**:ئەگەر یەوانە بکەم

ئایادەبێ بزانن:دەبێ تێی بگەن و بیزانن. **مانای**:واتەی . **شیعر**:هۆنراوە **مەنشود**:دایێژراو،گوتراو،سرود.

هەرکەس: هەرکیٚ.**لە شیعرەکانم**: لە هۆنراوەکانم.**یەک بادە**: جامیک.بنۆشیٚ و تێی بگاتن .
والادەبیٚ:دەبێتەوە ،دەکرێتەوە.**لە بۆ ئەو**:بۆ ئەو. **سەد**:ژمارەی سەد. **ئیش و کار**:کاروباری گریٚ کۆرە.**مەسدود**: بەستراو. گیراو.بەرلیٚ گیراو
یەعنی :یانی،واتە. **جەمالی یاران**: یووی یاران،جوانی یاران . **نەزم** :شێوە،هۆنراوە
من:ئەز. **دەوێتن**:دەی هەوێت.پێویستیانە.
بۆ لاوەکان:بۆ گەنجەکان .**کوردی**:گەلی کورد.بۆ گەنجەکانی:بۆ لاوەکانی.
مەعدود: دیار،ژمیردراو،هەندێک.
ئەی گــەنجی نۆغــەرانی:ئەی لاوی نۆغەرانی،نۆغەران گوندێکەدەکەوێتە سەروی یۆژئاوای شاری هەولێر و لەسنوری دەشتی بەیانەتی دایە،**نەم دیوە**:نەم بینیوە .چاوم پیٚ نەکەوتوە. **زاتی پاکت**:جەنابی پاکی تۆ .
سەد قافلە:سەدکاروان .**بەران** : نێرەی مەی.**لێت بیٚ**:لە تۆ بیٚ . **سەلام** : هەوال پرسین و ئاشت،بەران لە ناو کوردەواری دا شتێکی بە نرخە. **مەردود**:وەرام ،گەیاوە
ئەمر: فەرمان .**جەناب**:زات ،وشەیەکە بۆ ڕێز لیٚ نانە .**تۆ**:ئەتۆ یاناوی دوەم شەخسی تاکە.**دیت**:بینی **فەحوا**:**ناوەرۆک**:مەبەست .**تیٚ گەیشتم**:زانیم،لێم دیاربوو.
دل غوربەتی هەلستا:غەریبیم هەستاو کەوتمەوە یادەوو بیرەوەریەوە.**بۆ شۆخەکان**:بۆ نازدارەکان،بۆلاوەکان،بۆ گەورەکان. **مەرقود**: نوستوو
هەنیسە:هەناسە،.هەوای..**بولبول**:بالندەی ئاشقی گول.**دل**: قەلب. **فیکر**: یاد.**گول**:خونچەی کراوە،خۆشەویستی بولبول. **کەبۆهات**:کەهاتەیادی.
هەستاوەپیٚ:بلندبۆوەسەرپیٚ.**چریکەی** :دەنگی،هاواری.**چــوو**:یۆیی،گەیشتە.
مەقامی:بارەگای،شوێنی. **مەحمود**:کەسێکی کەحەمدی بۆکراوە،ناوە. مەبەست یەزدانەو ناوی هەمان بەڕێز مەحموداغای نوغەرانێیە کە دەشتی نامەی بۆ نوسیوە.
هەردەم:هەمیشە.**قەلەم**:پێنووس.**دەزانیٚ**:عیلمی هەیە.**هەلبەستە**: هۆنراوە،شت،ی نایاست دروست کراو ، نایەوایی گوتن . **بەست**:بە جێگەی بەبەرد و دار و چۆم دەلێن ، بە شوێنی پیرۆزیش دەلین . **ڕێگەی**:ڕێبازی .
تەرشیحی:پالاوتنی.**سەدگولانی**:سەدگول. **ناگاتە**:بەوە نابێت،وەک ئەوە نابێت.
سیدر:دارێکی پتەوو بە هێزو دیک دارە،کە تا 40 مەتر بەرز دەبێت ودەلێن دوهەزار سال دەژیت،بەری ئەودارە وەک سنجوو وایەو دوای گەیشتن سۆر یا زەرد دەبێت و شیرینە،بۆ دەرمانیش بە کاری دێنن . **مەخزود**:عاجز،بیٚ توانایی وبیٚ چارەیی.
یەک زائیدەن ئیتر دوو:واتە یەک لە گەل دوو. **مەعلوم**: دیارە.**ئیترسیٚ**:واتە دەکاتە سیٚ.و زیاتر نیە **هەشتا**:ژمارەی هەشتا. **بە عەینی عرفان**:لێرە مەبەست

عەينى وشەى (عيرفانە) كە ژمارەى هەفتايە. ناگاتە: نابىَ ، نابتە. مەنزود: مەحكەم .
گوفتار: گۆتە،گوتن.**فەلسەفيەت**: فەلسەفە.**قەدر**: ييز،باو.
نەماوە: لە ناو چووە. **ئيَستا**: هەنوكە،لەم كاتەدا.
باعيس: بە هۆى. **زولمى**: زۆردارى.**ئاغا**: خاوەن دىَ و دەسەلات دار. **شيَـخ** : پير، كەسى كە خاوەن مريد و گەورەبيَت. **مەلاى مەولود**: كۆلكە مەلاو مەلاى نەزان .
گەربىَ: ئەگەر بيَت.**هەموو**: تيَكيا. **وەكويەك**: بەيەكەوە، يەكسانى.**هەولىَ بدەين**: تىَ بكۆشين .لە بۆ خوا: لە ييى يەزدان. **فەرقى دەبىَ**: جياوازى دەبيَت.هەمووكەس: گشت كەس. گەورە: هيَژا. بچوك: زارۆك. گچكە.بىَ هود: بىَ كەلك،بىَ سود.
سەد: ژمارەى سەد.يەنج: هەول،زەحمەت.**گەنجەكان**: لاوەكان. **كوردى غەريب**: كرمانجى غەوارەو بيَكەس.**دەيوا**: لە ناو دەچىَ،نامينىَ. **بەهيچ و خۆيا**: بەبىَ سودو قازانج.بەلاش.وەك شيعرى من: وەكو هۆنراوەى من .**بەبىَ سود**: بىَ قازانج.
ناگاتە: پيَى ناگات. **مەقسەدى خۆى**: ئارەزووى خۆى،هيواى خۆى. **كەس**: كەسيَك يەكيَك.**لەم زەمانەى حازر**: لەم يۆژگارەى ئيَستا.
گەرتىَ بگەى: ئەگەر لەوە بگەى تو بزانيت .**ئەى بەچچەئاغا**: ئەى مندالى ئاغا،ئەى كويە ئاغا.**مەحمود**: كە ناوت مەحمودە. **دەشتى**: نازناوى شاعيرى هەيَژا مەلا خدرنانەكەلى دارەبەنيە. **بەسەدكنايەت**: بە سەد جۆر،بەسەد پەلار. **شەرحى دلى**: نيازى دلى،: شىَ كردنەوەى دلى. **بە تۆدا**: دايەتۆ،پيَى گوتى.
سەدحەيفە: سەد مخابنە،زۆر مخابنە.ليَت بزربىَ: ون ببىَ ليَت.**تەسبيَحى دويو زەمرود**: تەسبيَحى وەك ديو گەوهەر بە نرخ و گران ،كنايەيە بۆ شتى نرخدار.

مانا بە گشتى :

با سروەى ئەم نامەيەى ئاوات و نيازى من بيواو بگاتە مەحموداغاى نۆغەرانى تاوەكوبە گەيشتنى ئەم نامەيەم ئەميۆكە ئارەزوەكانى ناو دلى من وەدى بيَتن ،كەوابە هيوام هەموو لاوەكانى كوردى دل بە خەم و نامۆو پى لە ئازاريش وەك سيماو ناونيشانى يارەكەم هەميشە هەر سەربەرزو هيَژاو مەزن و سەرفيرازبن، وا هۆنراوەى دلى پەريَشان و زەبوونى من لە داخى ميللەتى كورد دا لە ناو چووە و ديوانى پى لە هونەر و زانيارى من هەرچەندە كە هەمووى يۆيى و توشى بە نەهامەتى و يەنج و ئازارەكان هاتوە بەلام هەر بەرەو ئالاى بەستراو و شەكاوەى يزگارى و سەربەخۆيى چوو، هەركەسيَكى كە پياوەتى و غيرەت و كەيامەتى هەبيَت و دانەيەك هۆش و ييزى هەبيَتن هەرگيزنابىَ كە دوورە پەريَز وبىَ ئەمەك و بىَ وەفابەرامەبەر بەگەل و كەس و كارانى خۆى بيَتن و دەبىَ هەميشە بەشـداربيَت لە هەموو خۆشى و ناخۆشـيەكى ميللەتى خۆى داو هاوبەشى ژيان وبەسەرهات و يوداوەكانى ناو خاك و نەتەوەكەى خۆى دەبيَتن، تامى

هۆنراوەکانی من گەلێ سەلیقەو زانین و تێیامانی دوێتن کەوا تێی بگەیت و بیزانیت و شێیان بکەیتەوە،تام و بۆی شیعرەکانی من وەک بادەی شەیابی پی لە ئاوی حەوزی بەهەشتەو هۆنراوەی وەک فەرهاد بەهێزو پی لە ئاواتی دووری یاری خۆشەویستە،بۆیەکەوا ئارەزووکانم منی بردەوە لای کێوی بێستوونەوە، کە بۆ نەخش کردن و کیشانی یووی یارە ئازیز وخۆشەویستەکەم (یار لێرە مەبەست یزگاری و سەربەخۆییە) ئەویش کەوەک یووی شیرین وایەو ئەوەندە جوان و لە بارو پی لە ئارەزوو ونیازی منە، دیارەو دەبینین کەوا بارانی کەیەم و یەحمەتی یەزدانی مەزن یووەکی قارەشی پی لە دیک وچقل و نالەبار دەکاتە شای گولان و چەند بۆن خۆش و جوان و یەنگینی دەکاتن،ئای کە سایەی بەردەوام و هەمیشەیی و درێژ خایەن بۆ حەسانەوە و نوستنی کریکاران و سەپانان لە دوای ماندوو بوون دا بۆ پشودان و ئارامی چەندە خۆش و پی لە شـادیە، ئەم دیاریەو ئەم شیعرەم ئەگەر بۆ یارو دۆستانی یۆژگارانی ئەمیۆکەم بنێرم ، ئایا دەبێ ئەوان تێی بگەن و بزانن کە مانای ئەم شیعرەی گوتراو و هۆنراوەیەی من چیەو مەبەستەکانی بزانن وبە تەوای تێی بگەن ؟ هەرکێ کە بادەیەک لە مانای هۆنراوەکانم بنۆشێتن و بە تەواوی تامی لێ بکاتن ئەوا سەدان کارو باری بەستراو و یاوەستاو لە بۆ ئەو دەکرێتەوەو زۆر بە ئاسانی پێی دەگاتن و گرێ کۆرەکانی بۆ دەبێتەوە،واتە یووی جوانی یارانی من شێوە و ریکخستنی شیعری منیان دەوێتن بۆیەکە وا منیش ئەم هۆنراوەیەم بۆ لاوە کوردکانی دیار و ناسراو دەنوسمەوەو وا دەینێرم بۆ ئەوەی کەوا مەبەستەکانی من بزانن و تێی بگەن،ئەی لاوی نۆغەرانی من زاتی پاکی تۆم نەدیوە،بەلام بە سەد کاروانی بەرانان سلاوتان لێ بێت و وا وەرامی تۆش دەدەمەوەو لەم شیعرەم دا باسم لێوە کردوەو و بۆتان دەنوسمەوە،من کە فەرمانی جەنابی تۆم دیت لە هەموو بن و بنەوانەکانی گەیشتم ولە مەبەستی ئێوەدا حالی بووم و دلیشم گەلێ غەریبی هەستا و چووم بۆ لای لاو و یارەنازدار و شۆخەکانی یابوردوو ئەوانەی کە شوێنی مەردایەتی وپیاوەتی و دلسۆزیان بۆ خاک و نەتەوەکەی خۆیان لەوپەیی خۆشەویستی دابوو، هەناسەی دلی بولبول کەبۆن و یادو بیری گولی ئازادی بۆ هات هاوارو دادی بەرز دەبێتەوە و دەیوا بۆ بارەگای کەسێ کە سوپاسی بۆ کراوە و دەگاتە لای مەحمودەوە،خۆ هەمیشە قەلەمیشە کە ئەوە باش دەزانێت کەیێبازی شتی نایەواو دروست کراو هەمیشە پیلە چەقەن و بەردو داری چۆم و بەستانەوەیە،واتە پی لە گیرو گرفت و نالەباریە،خۆ شتێکی دیاریشە کە پالاوتنی سەدان گول بە هیچ شێوەیەک ناگاتەبۆنی پی لە خۆشی و تەژی سود و بلندی داری هەمیشە سەربەزی سیدر(داری سیدر دارێکی پتەو و بۆن خۆش و بۆ کارو باری دەرمانی پزیشکی بەکار دێتن)خۆ یەک دانەش لە گەل دوودا بە یەکەوە دیارە کە دەکاتـە سێ و زیاترو کەمترنیە ، بەلام هەشتا لە گەل هەفتادا(کە پیتی عەینی وشەی

عیرفانەدەکاتە ژمارەی حەفتا) کە ئەوش دیارە شتێکی ترو ژمارەیەکی ترە،خۆ ئیستاکە گۆتنی فەلسەفەو قسەی بەرز و دیارو بە سود و یەواش یێزی نەماوەو سوک کراوەتەوە،ئەوەش بە هۆی نەزانین و زۆرداری ونالەباری و نایستی ئاغا و شێخ و کۆلکەمەلاکانی گێل ونەزان و بێ سودو گەلحۆ ، شتێکی دیارە ئەگەر بێت و هەموو لە هەموو لە یێگەی خواو بۆ خوا بە یاستی هەول بدەین و هەموو لە هەمووخەبات بکەین ئەو کاتە جیاوازی لە نێوان گەورەو بچوک و هەموو ئەوانەی کەسود بەخشن و ئەوانەی کە بێ سودن بۆ کۆمەل دەبیتن و دیارە، خۆ شتێکی یوون وئاشکراشە کە سەدان یەنج و تێکۆشانی لاوەکانی کوردی بێکەس و غەریب و دوور لە ژیانی ئازادی و یزگاری،وەکو هۆنراوەکانی من بە هیچ و خۆیایی دەیواتن و سودیان نیەو بە ئامانج ناگاتن،بە داخەوە کەوا لەم یۆژگارەی ئێمیۆکەدا کەسێ بە ئاوات و نیازی خۆی ناگاتن ویێی شاد نابێتن ، ئەی ئەو کویە ئاغایەی کە ناوت مەحمودە ئەگەر تۆ لە مەبەستی من تێی بگەیت و ئەوسا دەزانیت کەوا دەشتی بە سەد پەلارو کنایەتەوە شەرحی دلی خۆی دا بەتۆ و پێی یاگەیاندی دەتۆش زۆر حەیف و مخابنە کە ئەم گوفتارو وتە بە نرخانەی منت لێ ون ببێتن و تێیان نەگەیت و لە یادیان بکەیت کە هەموو قسەکانی من وەکو تەسبێحێکە کە لە دوی و زەمرود بێتن ئاوایەوتا بلێی پی لە نرخ و گران و بەهادارن سا تێی بگەن و بیری لێ بکەنەوە.

*

لە یاران موژدەبێ

لە یاران موژدە بێ ئەمڕۆ بەهـــاری دل زهـــــووری بوو
لەشـــەوقی ڕووی گول و بولبول دەمێ ڕەفعی ختــووری بوو

لە دەعوەتگاهی مەحبووبا چریکـەیی چـــینگ ویـــای ڕەب
چلۆن ســــــاقی دەلـــەرزێنی کەلەنجەی پڕ فنـــوونی بوو

بیحـــەمدیـــللا ئیشــــــارەی کـــرد لە بەینی هەر سفوفێکا
کە زوننـــاری ڕەقـــیبی دیت و ئیکـــــرامی زیـــاتـــر بـــوو

لەفەجری ڕووی ڕۆژی ئەو دەم شوعاعی خســـــتە دونیـاوە
لە بەرقی تیغی ئەبرۆی لەشـــــــکری فیرقەت کسوری بوو

زوحەل ســاکین لە گەل مەریـــخ ئیلاهی هەردەوامی بـــێ
لە دل دا تا بلـــێ ناحەز چ ئەســـرارێ حـدوســــــــی بوو

لە ســــایەی لەعـــلی نارنجیی لـــەســـەر پەرگاری شەترەنج
لە کـــۆلی خـەم نەجـاتم بوو ڕەخ وشاهم موســەخخـەر بوو

دەسا دەشــــــــتی لە بەرشـــەوقی کلیل و دوگمەوو تەوقی
لە ڕێک ولێک و پێکی مەجلیسی دلبـــــــــەر بـە وارا بـــوو

مانای وشەکان:

لە یاران:لە خۆشەویستان.لە دۆستان،لەهەڤالان.**موژدەبێ**: مزگێنی بێ، هەوالی شادیە. **ئەمیۆ**:ئیرۆ ئیمیۆکە **بەهاری دل**:وەرزی خۆشی وبەهاری دل.**زهووری بوو**:وەدەر کەوت،هاتە کایەوە.

لەشەوقی :لە دلخۆشی ،لە یۆناکی **یوویی گول**:روخساری گول .**بولبولی**: بولبول،هەزارە ،بولبولی ئاشقی گول. **دەمێ**:ساتی .**یەفعی**:لەسەری نەما،یۆیی.**ختوری بوو**:خەتەریاتی لە سەر لاچوو، ئاسودەبوو،ئارام بوو.

لە دەعوەتگاهی:لە شوینی ژوان و پێک گەیشتن .**مەحبووبا**: یاری خۆشەویستا **چریکەی** :دەنگ و ئاوازی:**چینگ**:جۆرە ئالەتێکی مۆزیکە.**یارەب** : **هاواری یاخودا**.**چلۆن**:بە چ شێوەیەک **ساقی**: مەیگێی .**ئەلەرزێنی**:دەبزوێنێ بای

دەدا.**کە لەنجەی**:کە نازی لەنجە شێوەیەکەلە یۆیشتن و کرێشمە کردن.**پی**:تەژی.**فنونی بوو**:هونەری بوو.**بیحەمدیللاە**:بە سوپاس بۆ یەزدانەوە.**ئیشارەی کرد**:هێمای کرد،خۆی نیشان دا. **لەبەینی**:لە نێوان.**هەرسفوفێکا**:لەهەر یێزێکا.

کە زوناری:جۆرە پشدێنێکە کە مەسیحیەکان لە کەمەری خۆیانەوە دەیبەستن.

یەقیب: دەژمن .**دیت**:بینی.دیتی.**ئیکیامی**:بەخشینی ،سەخاوەتی.**زیاتر بوو**:زێتر بوو.**لە فەجری**:لە بەیانی.،**یوویی**:یوخساری. **یۆژی**:یووی تەشبیە بە یۆژ کردووە،وەک یۆژی . **ئەو**:.هی یاناوی سێیەم شەخسە کە مەبەست یارەکەیەتی **دەم**:کات . (یان ئەودەم واتە ئەوکات)**شوعاعی**:تیسکی .**خستە دونیاوە**:.کەوتە جیهانەوە،لە جیهان وەدەرکەوت.

لە بەرقی: لە بروسکەی ،لە یوناکی .**تیغی ئەبرۆی**:ئەبرۆی وەک شومشیری. **لەشکری**:سوپای. **فیرقەت**: دووری،جیابونەوە،غەریبی.نامۆیی .**کسووری بوو**:شکا، نەما،تێک چوو.

زوحەل:ناوی ئەستێرەیەکە لیرەدا تەشبیهە.**مەریخ**:ناوی ئەستێریەکی ترە کە ئەمەش هەر تەشبیهە **ئیلاهی**:حودایا.**هەر دەوامی بێ**:ئەی خوایە هەمیشەهەر وا ببێت و بمێنێ و پایەدار بێت.

لە دل دا: لە ناو دەروندا.**تابلێ**:هەتا بێژیت و بلێت.**ناحەز**: نەیار،دوژمن. **ئەسیارێ**: رازەکانی .**حدوسی بوو**:هاتە کایەوە،وەدەرکەوت.

لە سایەی:لەسێبەری،بە هۆی .**لەعلی نارنجی** :لێرە سینەی یاری تەشبیە بە لەعل کردووە کە جۆرە سەنگێکی یاقوت ئاسا سوور و بە نرخە.**لە سەر**: لە بالای.**پەیگاری شەترەنج**:جیغزی شەترەنج.

لە کۆلی خەم:لە کولەبالی خەم،لە پەژارەی زۆرو باری خەم.نەجاتیم بوو.یزگاریم بوو. **روخ**:قەلای داشی شەترەنج.**شاە**: شای داشی شەتیەنج.**موسەخەربوو**: گیرا،مات بوو، یام بوو دۆیا.**دەسا**:سا کەواتە.**دەشتی** :ناز ناوی شاعیرە.واتە ئەی دەشتی .**لە بەر**:بەهۆی.**شەوقی**:جوانی و بریقەداری و زەوقی.**کلیل**:جۆرە خشلێکی ژنانەیە.**دوگمە**:ئەمەش هەر جۆرە خشلێکی ژنانەیە.**تەوق**:جۆرە خشلیکە ژنانەکە بە خۆیەوە دەخەن.**لە یێک و لێک و پێکی**:لەباری و جوانی و یێکی.**مەجلسی**:کۆیی. **دلبەر**:یاری نازدار و دل فیێن.بەوارا بوو:.

مانا بە گشتی:

مزگێنی بێت لە خۆشەویستان کە ئەمیۆکە وابەهاری ئارەزووی دل وەدەرکەوت و وەدی هات،ئەمەش بە هۆی شەوق و شادی یوویی هەزارە لە باغ و گولزاران دا ساتێ ئارامی هاتە کایەوە و خەتەریات نەماو بە سەرچوو،لە شوێنی ژوان و پێک گەیشتنی خوشەویستان وا ئاوازی دەف و موزیک و هاواری یایەب ساقی وەجۆش دینێ و وا ناز و لەنجەی پی لە هونەری ساقی هات و

وەدەرکەوت،سوپاس بۆ خواوا یارە خۆشەویستەکەی من ئیشارەی کرد و لە نیوان هەر پێزێکیش دا خۆی وەدەر خست و دەرکەوت، بە تایبەتی لەو کاتە دا کە چاوی بە دوژمن کەوت و ئەوساکە سەخاوەت و یوی خۆشی یاری ئازیزی من زێتر و پر کەرەم تر بوو لەو کاتەشدا کەبەیانی یوخساری وەک یۆژی تیشکی لە جیهاندا بلاو بووەوە و دونیای یوناک کردەوە،،وا بەهۆی شەوق وتروسکەی دیدەکان و ئەبرۆکانی وەک شومشیری یاری من سوپای جیابونەوە و غەریبی تێک شکاو غەوارەیی و نامۆیی بیاندەوە و لە ناوی برد،ئەی خودایە ئەو دوو چاوە جوانانەی کە وەک ئەستێرەی زوحەل و مەییخ وان هەمیشە بەردەوام بێتن و هەر ئاوا پایەداربن و بەردەوام یمێنن،تاوەکو دوژمنان ئێرەییان بێت و لە دلی خۆیان دائەوەبلێن کەوا هەموو یازو نیازێک وەدی هات و ئاشکرا بوو،خۆ منیش وا لەبەر سایەی جوانی و یێک و پێکی یارە خۆشەویستەکەی خۆمەوەیە کە لە ژێر باری خەم دا یزگاریم بوو و لە ژێر سایەی لەعلی بی لە نرخ و گرانی ئەویارەی خۆم دا لە گرەوی شەترەنج یزگار بووم،چونکە وا قەلاو شاهم گیران و (یان قەلاو شاهم مات بوون واتە تەسلیم بووم)جا ئەی دەشتی وا لە بەر جوانی و شەوقی خشلی بەری یارە خۆشەویستەکەی تۆ کۆیی دلبەران و نازداران و جوانان یەکیان گرتەوەوگەشایەوە.

*

لە کاسی فیرقەتا

لە کاسی فیرقەتا دل مەستی فیکری وەسلی یاریەتی
لە باسی هیجرەتا گول بەستەڕووی فەسلی بەهاریەتی

وەها مەشغوولە هەردەم بۆ دەرو دەشتی مەدینەی یار
دەڵێی ئەسلەن لە میندالیوە جێی شوێن و هەواریەتی

بە یادی ڕابیتەی هەرکەس کە تەیری دل دەناڵێنی
دەبینم وا بەرابەر ڕەوزە گریە و شین و زاریەتی

کە ئاهی ئاتەشم دەردێ لە سینەی میسلی تەندوورم
دەڵێم ئیستادەسووتێ هەرکەس کەئەم ئیشە کاریەتی

فەلەک پیجۆشەبۆئەوجێ مەلەک سەرخۆشەبۆئەوجێ
کە یاری من لەوێ خوفتەی نساری لوتفی باریەتی

دەبینی خۆ لە هەر جێگا خامۆش ومات و داماوم
بە غەم پا بەستەیی داوم دلیش هەرکۆچ و باریەتی

سەنا خوانی کەسێکم من کە خوانی پڕ تەعامی ئەو
لە گول جامی شەڕابی ئەو ژیانی لێو بە باریەتی

لە سەر قەبرم لە پاش مردنما ئەگەر نامەکەی بێتن
دەزانن بۆ کە ئێستا چاوەکانم جۆیە باریەتی

بە قوربانی کەسی بی مال و ئەولاد و ڕوحی دەشتی
کەشاری ئەو برینداری ئەوە شافی غوباریەتی

مانای وشەکان:

لەکاسی : لە وویی، لە گێژی ، لە تاوان . **فرقەت:** دووری ،جیا بوونەوە.
مەست:سەرخۆش.**فیکر**: بیر،هەست. **وەسل**: گەیشتن.**یار**: هاوێ، دۆست،هەڤال.
باس:هەوال،باس کردن .**هیجرەت**: کۆچ.**گول بەستە**:باقە گول،یان بەستە بە مانای شوێنی پیرۆزە.**یووی**:یوخساری.**فەسلی بەهار**:وەرزی بەهار.

وەها: ئاوا،ئەوهاـ.**مەشغول**: لەفیکروخەیال دا،خەریکە. **هەردەم**: هەمیشە.**بۆدەرودەشتی**: بۆشوێن وهەواری،بۆسەر زەوی. **مەدینە**: مەبەست هەمان شارە لە جەزیرەتولعەرەب کە ئارامگای پەیامبەری خوا موحەممەدی لێ یە.

دەلێی: هەروەک بلێی.**ئەسلەن**: لە بنچینەوە.**لە مندالیوە**: لەکاتی منالیوە.جێی شوێن و **هەواریەتی**: شوێنی ژیان و گوزەرانیەتی، نیشتمانیەتی.

بەیادی: لەبیری.**یابیتە**: پەیوەندی.**هەرکەس**: هەرکێ.**کەتەیری دل**: کە بالندەی دل.**دەنالینی**: هاواریەتی ،واتە دلی وەک بالندە لە تاوان هاواریەتی.

دەبینم: لێمەوە دیارە،وەدی دەکەم. **بەرابەر**: موقابل،یووبەیوو.

ی**ەوزە**: گولزار،مەبەست مەرقەدی پەیامبەرە.**گریەو شین وزاریەتی**: شـین و زاری یۆیۆ کردن یەتی.

کە ئاهی: کە ئاخی.**ئاتەشیم**: ئاووریم،وەک ئاگرم. **دەردی**: ژانی، ئازاری.**لە سینەی**: لە سینگی.**میسلی**: وەک،بە وێنەی. **تەندوورم**: تەندوور،کورەی ئاگرە ،گولخەن.

دەلێم: دەبێژم.**ئێستا**: هەنوکە،هەرئێستاکە.**دەسوتێ**: گی دەگرێت. **هەرکەس**: هەرکێ.ئەم **ئیشە**: ئەم کردەوەیە.**کاریەتی**: پیشەیەتی ،واتە هەرکێ کە ئەویندار بێت.

فەلەک: گەردوون.پیچۆشە: پی لە هەلچونە.**بۆئەوجێ**: بۆ ئەو شوێنەی کە ئارامگای موحەممەد پەیامبەرە.**مەلەک**: فریشتەکان. سەرخۆشە.**کەیاری من**: کە هاوێ و خۆشەویستی من **لەوێ**: لەو جێگایە مەبەست شاری مەدینەیە.**خوفتە** : خەوتوو. **نساری**: سایەی . **باریەتی**: یەزدانیەتی.

دەبینی: دیارە،لە بەرچاوە.**لەهەرجێگا**: لە هەرشوێنێ.**مات وخاموش**: کش و مات،بێ هەراو هۆریا.**داماوم**: دل پەرێشانم، نائارامم،خەمبارم.

بە غەم: بە خەم،بە پەژارە،.**پابەستەم**: پێ بەستراوەم .**داو**: تەلە. **دلیش**: دلیشم.**هەرکۆچ وباریەتی**: دلم سوارە. واتە ئارام ناگرم و هەردەم لە بارکردن و نەحەسانەوە و کۆچ کردنە.

سەناخوانی: لە مەدح کردن دا.**کەسێکم من**: ئەو کەسەم . **کەخوانی**: کە سیفرەی . **پیتەعامی ئەو**: تەژی خواردەمەنی ئەو.

لە گول: پی گول.**جامی**: بادەی.**شەیابی**: خواردنەوەی . **ئەو**: مەبەست پەیامبەرە **ژیانی**: حەیاتی. **لێوبەبار**: داماو. خەمبار.

لەسەرقەبرم: لە سەر گۆیم. **لە پاش**: لە دوای.**مردنم**: مال ئاوایی کردنم، مەرگم.**گەر**: ئەگەر.**نامەکەی**: نامەی ئەو.**بێتن**: بهێ بگات. **دەزانن**: ئاگادار دەبن.**کە ئێستا**: کە هەنوکە. **چاوەکانم**: دیدەکانم. **جۆیی باریەتی**: وەک جۆگەی ئاوە پی لە فرمێسکەبۆ ئەو.**بە قوربانی**: بەفیدای،بە پیشمەرگەی.**کەسێ**

بێ:ئەوکەسە بێتن.**مال** : دارایی.**ئەولاد**:مندالان.**یوح**:گیان.**دەشتی**:ناز ناوی شاعیرە. **کەشاری ئەو**: کەوا شارەکەی ئەو،واتە شاری مەدینە.**بریندارن**: زامدارن:**ئەو**:واتە موحەممەد پەیامبەر:**شافی**: هەتوانی، چارەسەری. **غوباریتی**:خەم و ئازاریەتی.

مانا بە گشتی:

وا لە تاو دووری لە شاری مەدینەی شوێنی ئارامگای یارەکەی خۆم دا هەمیشە مەست و خامۆش و یوو لە کۆچ و کۆچبارم و بەرەو دەرو دەشتی ئەوێ ئۆقرەم لێ هەلگیراوە و سەبرم لە لانەماوە، هەروک بلێی ئەوێندەرێ نیشتمانی منە و هەر دەلێی کە لەوێندەرێ وەدونیا هاتووم وخەلکی ئەو شارەم و هەر لە مندالیوە یا لەوێ گەورە بوویمە، خۆ کە یادی هەر کەسێک دەکەم دلم بۆی دەنالێنێ و هاواردەکاتن ئەوا یاستەو خۆ بە یادی ئارامگای پی لە گول و گولزاری ئەوێ دیمەوە و لە تاو دووری لە وێندەرێ دلم هەر فیغان و شین و زاریەتی و ئاهی ساردو بە ئاوات نەگەیشتوم کەوا لە سینەی پی لە ئاگری وەک تەنورمەوە دێتەدەرەوە و دەلێم هەرکەسێ کە ئاوایە و وەک منە هەر ئێستاکە گی دەگرێت و لە تاوان دەسوتێتن،خۆ گەردونیش والە تاوان پی لە جۆش و خرۆشەو فریشتەکانیش وا سەرخۆشن بۆ ئەوشوێنەی کە یارە خۆشەویستەکەی من لەوێ لە ژێر سایەی یەزدانیەوە لێی خەوتووە،دەبینی کە لە هەموو شوێن و جێگایەکدا مات و خامۆش وحەیرانم،خۆ ئەگەر گیرودەی داوی خەمانیش بم ئەوا دلم هەر لە کۆچ و کۆچبار دایەو بۆلای یارە ئازیزەکەم و مەیلی دیداری شارەکەی ئەوم هەیە،ئەمن باسی کەسێک دەکەم کەوا سفرەی یازاوەی بە گول و پی لە خواردن و خواردنەوەی ئەو بۆ ژیان و مانەوەی لێو بەباران و دل برینداران هەتوان و چارە سەریە،خۆ لە دوای مردنیشم ئەگەر نامەکەی ئەوم بۆ بێتن ئەوسا دەزانن کە هۆی چیە دیدەکانی من وەک جۆگەلەی ئاو وایە و ئەسرینی لێ دێتەخواەوە،دەسا دەشتی با بە هەموو دار و نەداریەوە و بەتەواوی مال و مندالاییەوە ببێ بە قوربانی ئەو کەسەی کە شارەکەی ئەو پیە لە زامداران و ئەوینداران،کە تەنیا ئەویش چارەسەرو هەتوانی گشت برینان و هەموو ژان و ئازارەکانە.

*

لەدەوری

لـەدەوری دەرگەهت یـاڕەب عـەجـەب شـێواوی گـریـانم
عـەفومـەتلووب وڕوومـەحـجووب ومەست و سینەبریـانم

ئەگەر تـەردم بکـەی لـەم جێگەیە ساڕوو لـە کێنـدەرکەم
کەسی بێـکەس لە هەرجێگا ئەتۆی ئەی دەربە ئیحسـانم

لە دەوری پیری پێشـوودا دەخـالـەت بـوو ڕەهی موزنیـب
منیـش گەردەن کەچم قوربان غـەریقی بەحری عیسـیانم

لـەخۆت مەعلومەهەرچی بوو بـەتەنیا قەت نەبـووم ڕەببی
بە زولمی خۆم لە خۆم فەوتا جینـان و حوورو غیلمانم

بە ڕوویـی ڕەش ئەوا هاتم سپی ڕوو بـۆسی دەرگاتـم
بە قوربانت دەبم هەرچی کە کـردم لێـی پـەشیمانم

هەزارانـی وەکوو مـن وا لە دەورەی کـەعبە مـەحزوونـن
لـە ڕووحانی دەخوازن جـامی کـەوسەر جـانی جانانـم

لە بەیـنی دەرگـەە و بەردی سیەە کندیڕ لە مـلـماکـەم
دەبیَ لـیم خـۆش ببیَ مـەولانـەکەی تـەنویـیری ئیمـانم

سەگی بـەر دەرگـاهتم گەرچـی لە دەفتەر نـادری زەنبـم
وەلـیَ ئـەحمەد پـەرستم بۆ شەفـاعەت دل بـە ئیـقانم

ئـەوەی دەستی نـەبیَ ئەسلەن لە ئـەسراری ویسالـی تۆ
دەبـیَ دەشتی نـەبیَ جانـا لـە زاری دل بـە ئیـقانم

*

ماناى وشەكان :

لەدەوری :لە ئەترافی ،لە هەر چوارلای. **دەرگەهت** : دەرگات، دەرت. دەروازەت.
یایەب :ئەی پەروەردگارا. **عەجەب** :زۆر سەیر،چلۆن.**شێواوی** :
پەشۆکاوی.**گریانم** :زاریم .**عەفو** :لێبوردن.
مەتلوبە :داوایە.**یوو**: یوخسار.**مەحجوب**:

شەرماوەر،داپۆشـــراو.**مەســت**:سەرخۆش.**سینە**:سینگ **بریانم**:برژاوم،سوتاوم کەبابم.

ئەگەر:گەر.**تەردم بکەی**:دەرم بکەی.**لەم جێگەیە**:لەم شوێنە. **سا**:کەواتە.**یوو لەکێندەرکەم**:بۆ کوێ بچم.

کەسی بێکەس:خاوەنی بێ کەسان،**لەهەرجێگا**:لە هەر شوێنێک. **ئەتۆی**: مەبەست یەزدانە.**ئەی**:وشەی هاوارە. **دەر**: دەرگا، دەروازە.**بە ئیحسانم**:بە چاکەم.

لەدەوری:لە یۆژگارانی،لە چەرخی.**پیری پێشودا**:مەبەست زەمانی کۆنە،یان مەبەست یۆژگارانی پەیامبەرە.**دەخالەت**:پەنا بردن بوو،خۆ بە قوربان کردن بوو.**یەهی**:یێگەی **موزنب**: گوناهبار،تاوانبار.

منیش:ئەمنیش.**گەردەن کەچم**:تەسلیمم،گوێ یایەلم.**قوربان** :بە قوربانا **غەریقی**: نوقمی. **بەحری**:دەریای.**عیسیانم**:گوناهم.

لەخۆت:لەتۆ،لەخودی خۆت.**مەعلومە**:دیارە،ئاشکرایە،یوونە . **هەرچی بوو**: ئەوەی.کەیوویدا،ئەوەی کە ئەنجام درا.**بە تەنی**:بە تەنهایی.**قەت نەبووم**:هەرگیز بەتەنیایی نەبووم.**یەببی**:ئەی خودایی من.

بەزولمی خۆم:بە زۆرداری خۆم:**لە خۆم**:لێم،لە خودی خۆما. **فەوتا**:نەما،لە ناوچوو. **جینان**:بەهەشت ،**حۆری**:پەری.

بە یوویی **یەش**:بە یوخساری یەش،بە گوناهباری.**ئەواهاتم**:واهاتمە خزمەت **سپی یوبوسی**:بە پاکی دەرگای تۆ ماچ دەکەم و زیارەتت دەکەم ،مەبەست چوون بۆ مەککەیە، لە کاتی چوونە حەج دا ئەم شیعرەی گوتووە.

بەقوربانت دەبم:خۆم دەخیلت دەکەم و دەبم بە قوربانی تۆ. **هەرچی**:ئەوەی.**کە کردم**:کە ئەنجامم دا مەبەست لە گوناهانە.**لێی پەشیمانم**:تۆبەی دەکەم و پەشیمانم.

هەزاران:کۆی ژمارەی هەزار.**وەکو**:بە وێنەی.**من**:ئەز.**وا لە دەوری**:وا لە ئەتیافی.**کەعبە**:ناوی مالی خوایە کە لە شاری مەککەی جەزیرتولعەیەبە. **مەحزونن**: خەمبارن ،پەژارە دارن.

لە یوحانی:مەبەست باری تەعالایە،یەزدانی مەزن.**دەخوازن**:داوا دەکەن.**جامی** : بادەی.**کەوسەر**:ناوی کانیاوێکە لە بەهەشت. **جانی جانانم**:گیانی گیانانم.

لە بەینی:لە نێوانی.**دەرگە**:دەروازە.**بەردی سیەە**:بەردە یەشەی مالی خودا **کندر**:پەت،گوریس.**لە ملما کەم**:لە ئەستۆماکەم.

دەبێ:ئایا دەبێت.**لێم خۆش بێ**:لێم ببورێت.گوناهانم ببەخشێت. **مەولانەکەی**:مەبەست یەزدانی مەزنە.**تەنویری**:یۆناکی. **ئیمانم**: بیرو باوەیم.

سەگی:کسۆکی.**بەردەرگاەتم**:پێشدەروازەتم.**گەرچی**:ئەگەرچی. **لە دەفتەر**:لە پەیاوی حساباتا کە یەزدانی مەزن هەمووکارێکی خێر و شەیی تیادا تۆمار کردووە.**نادری**: کەمیابی. **زەنبم**:گوناهم .

وەلێ:خۆ.بەلام.ئەحمەدپەرستم:ئۆمەتی پەیامبەرم.**بۆشەفاعەت**:بۆ داوای لێ بوردنی ئۆمەتی موحەممەد لە لایەن پەیامبەرەوە لە یەزدانی مەزنەوە.**دل بەئیقانم**:دل پی لە باوەیم.

دەبێ:ئایا دەبێ.**لێم خۆش ببی**:لێم ببووریَ.**مەولانەکەی**:مەبەست یەزدانی مەزنە. **تەنویری**:یۆناکی.**ئیمانم**:بیرو باوەیم.

ئەوەی :هەرکێ .**دەستی نەبێ**: نەزانێت و بێ ئاگا بێت. **لە ئەسیاری**:لە یازو نیازی. **ویسالی تۆ**:گەیشتن بە تۆ.

دەبێ :دەبێ،وایە. **دەشتی نەبێ**:ئەو کەسە کە تۆ نا ناسێ ئەوە دەشتی نیە.**جانا**:گیانە.**لە زاری**:لە دەرونی،.**دل بە ئیقانم**:دلی پی لەبیر و باوەیم ئەی خودایە بە تۆ.

مانا بە گشتی :

ئەی یەزدانی مەزن وهێژا وا من لەدەورو بەری دەروازەی تۆیالە زیارەت کردنی مالی تۆیا بە هۆی گریان و زاری و شیوەنم ئەوندە شێواو و دل پی خەم و شەرماوەرومەست وسینە بریانم،کە واپەنام هێناوەو لێت دەپاڕێمەوەو داوای لێ بوردن لە گوناهانــی خۆمت لێ دەکەم،ئەگەر تۆش دەرم بکەیت و لەم جێگەیەوە دوعاکانم قەبول نەفەرموویت،ئەی یوو لە چ شوێنێک بکەم و پەنا بۆ کوێ ببەم، چونکە تەنیا تۆی کەسی بێ کەسان و هەرتۆی هەتوانی زامی بریناں وخاوەنی چاکەی بۆ هەمو کەسێک،خۆ لەیۆژگارانی پیرانی پیشوشدا بۆ چارەسەری و لێ بوردنی گوناهان تەنیا یێگە خۆ دەخالەت کردن و پەنا بردن بوو،سامنیش کە نوقمی دەریای گوناهانم وا هاتووم وپەنام بۆ تۆهێناوە ومل کەچم و داوای لێ بوردن تەنیا لە تۆدەکەم و هیوا دارم کە لێمان ببوریت،ئەی خودایی من خۆ بە خۆشت ئەوە زۆر چاک دەزانی کەوا هەرچی کردوومە بە تەنیایی نەبوویمە، لە لای تۆوە دیارە و یوونە کە بەخۆم زولمم لە خۆم کردووە و هەر بە هۆی ئەو زولمەی خۆمەوەیە کە بەهەشت و حۆری و هەموو خۆشیەکم لە دەست چووە،سا وا بە یووی یەش و گوناهباریمەوە هاتووم ویوم لە دەروازەی تۆ کردووە،وابە یووی سپی و پاکی و پی لە باوەیەوە دەروازەی تۆ یا دەموسم و بە قوربانی تۆ دەبم و دەلێم ئەی خودایە هەرچی کە گوناهەو کردومە وا لێی پەشێمانم و داوای عەفوت لێ دەکەم، وا ئێستاش هەزارانی وەکو من لە دەور و بەری مالی تۆیا خەمگینن و لە یەزدانی مەزن داوای لێ بوردن و نۆشینی بادەیێ لە ئاوی کەوسەری ژیان دەکەن،ئەگەر لە نێوان دەروازەو بەردەیەشەی مالی خوا پەت لە ملی خۆما بکەم ئەوسا دەبێت یەزدانی مەزنی یۆناکی بیر و باوەیم لێم خۆش ببێتن و بمان بورێت؟

ئەی خودایە من سەگی بەردەروازەی تۆم و خۆ لە دەفەریش دا گوناهم کەمەو من کەوا ئەحمەد پەیامبەر پەرستیشم و ئەوەش دەزانم کە ئەویش واتە موحەممەد لە ڕۆژی قیامەتێ دا داوای لێ بوردن بۆ هەموو ئۆمەتی خۆی دەکاتن، سا ئەوەی کە لە ڕازو نیازی گەیشـــتن بە تۆدا دەستی نەبێتن و باوەری بە ڕۆژی واپەسین نەبێتن و ئاگادار نەبێتن و تۆ نە ناسێتن ، خۆئەو کەسە دەشتی نیە، ئەی خودایە من ئەمە لە ناو هەست و بوونی دل و دەرونێکی پی لە بیر و باوەیو خۆشەویســـتیمەوە بەرامبەر بە تۆیا دەزانم.

*

لەم غوربەتە تاکەی

لەم غــوربــەتە تــاکەی سەنــەمــا دل بەجــەفــابم
لەم وەحشــەتە تاکەی وەکو مەجنون لە خــەمــابم

مەنفـیمـە هەموو دەم لە دەری کەعبەیی ڕووی تـۆ
تـاکەی لەسەر ئەم جەورە لە دارولمیحـەنابــم

قــەیدت لە مـلــم کــردوە کردومتــە ئــامانــج
تـاکەی بەغەدەنگـی ســیبەهت دەم لە دەما بم

دەردی شەبی عالەم هەیە مەحوە بەســەبەب ڕۆژ
تـاکــەی منــی مەفتـون لە زوخمباری شەوابم

هەرکەس لەعەقەب عوسری یوسری دلی بەسەردی
تاکەی منــی مەهجور لەسەر ئەم عوســرە فەنــابم

ڕووتم لە ویســالت نیــە حیسســەم لە خەزینەت
میسکـین و غەریبـم بکە ڕەحمــێ بە فیـدات بــم

مەقســود وتەمەننــای دلــی دەشــتیە هەر عەفــوت
لەم دەرگـــەیــە بـی وا سیتــە بــۆچــی لە بــەلا بم
*

مانای وشەکان :

لەم غوربەتە:لەم نامۆییە.**تاکەی**:هەتا کەنگی.**سەنەما**:ئەی بت. **دل لە جەفابم**:دل پی لە یەنج و ئازارو میحنەت بم.

لەم وەحشەتە:لەم ترسە.**تاکەی**:هەتا کەنگی.**وەکو**:هەروەک،بە وێنەی. مەجنون: شێت و شەیدا،مەجنونی ئاشقی لەیل .**لە خەمابم**:لە پەژارەداری دابم،خەمبار بم .

مەنفیمە:دوورم.**هەمووەدەم**:گشت کاتێ.**لەکەعبەیی**:لەقیبلەیی. **یووی تۆ**: یوخساری تۆ.**لە سەرئەم جەورە**:لەسەر ئەم زولمە.**لە دارالمحەنابم**:لە ناو مالێکی پی لە ئازارو یەنج و پەژارەداربم.

قەیدت:زەنجیرت.**لەملم کردووە**:لە ئەستۆمت کردووە. **کردومتەئامانج**: منت کــردۆتە هەدەف.**بەغەدەنگی**:بە تیری.**سیەهت**:یەشت . **دەم لە دەمابم**:خوێن لە دەو و زرارابم.

دەردی:ئازاری.**شەبی**:شەوی.**عالەم**:خەلکان،جیهانیان.**هەیـەومەحوە**:چارەسەری هەیەو لە ناو دەچێت.**بەسەبەب**:بە هۆی. **یۆژ**: خۆرەتاو.

تاکەی:هەتا کەنگی.**منی مەفتون**:منی گیرودەو شێواو.**لە زەخمباری شەوا**:لەتاریکی و لەژێر باری گرانی برینانی شەوانە دابم .

هەرکەس:هەموکەسیٚ.**لە عەقەب**:لە دوای.**عوسری**:خەم و پەژارەی، ناخۆشی.

یوسری:شادی و خۆشی.**بە سەردی**: دی،وەدی کرد.

تاکەی منی مەهجور:هەتا کەنگی منی غەریب،منی دوور.**لە سەر**:لە گەل.لە ناو.ئەم **عوسرە**:ئەم پەژارەو خەم و ناخۆشیە. **فەنابم**:لە ناو بچم و نەمینێم.

یوتم:بیٚ بەشم.لە **ویسالت**:لە پیٚ گەیشتنت.**نیەحیسسەم**:بەشم نیە،بیٚ بەشم.لە **خەزێنەت**:گەنجینەت.

مسکین:هەژار.**غەریب**:نامۆ،بێگانە،بیانی.غەوارە.**بکە یەحمیٚ**: بەزەییت هەبێت.بە **فیدات بم**:بە قوربانت بم.

مەقسود:هیوا،ئارەزوو.**تەمەننا**:داوا:ئاوات،نیاز.**دلی دەشتی**:دلی دەشتی.

عەفوت:لیٚ بوردنت.

لەم دەرگەیە:لەم دەروازەیە،لەم یێگەیە.**بیٚ واسیتەبۆیی**:بەبیٚ واسیتە بەبیٚ سوچ،بەبیٚ بەلگە.**لە بەلابم**:لە ناو دەردو ئازار و گیرو گرفت دابم.

مانا بە گشتی:

ئەی بت، هەتا کەنگی لەم ژیانەی دووری وپی لە ترس و وەحشەتەدا من هەر لە ناو یەنج و ئازار و میحنەتان دابژیم و وەکو مەجنونی ئاشقی لەیل هەمیشە پەژارەدارو خەمبارو دل پی لە ئازان دا بم، من وا هەردەم لەدووری و غەریبی و نامۆیی دا دەتلێمەوەو لە دەروازەی یوگەی یووی تۆدا،تاکەی هەر ئاوا لە گەل ئەم هەموو زولم و زۆرداریەی تۆدا لە ناو ژیانی حەسیەت وپەژارەدابم، ئاوا تۆ بەم شێوەیە زەنجیرت لە ملی من کردووەو منت کردۆتە ئامانج و هەتاکەینی هەروا بە تیری یەشی تۆیا خوین لە زارم بێتن و ئاوا زامداربم،هەموو کەسیٚ شەوی تاریک و خەمەکانی بە هاتنی یۆژی یوناکی تۆدەیەوێتەوەو شاد دەبیتن،ئەی هەتاکەینیٚ من لە ناو برینانی شەوی تاریک دا بمێنمەوە وئاوا دل پی لە حەسرەت و دەردو ژانەکان دا بم،هەموو کەسیٚ لە دوای ناخۆشی وپەژارەدا شادی و خۆشی بۆ دێتن،ئەی من هەتاکەنگنی هەر ئاوا بەم جۆرە لە ناو ئەم هەموو ناشادی و ئازارانەم دا لەناو بچم و ئاوابە دلی پی لە برینەوە بفەوتێم و نەمێنم،من بیٚ بەشم لە گەیشتن بە تۆ و ئەو هەموو گەنجینەی تۆیا، سا بە قوربانت بم دەوەرە

بەزەییەک بە منی هەژارو غەریب وبێکەس بکەو،هیواو ئاواتی منی دەشتی ئەوەیە کە تۆ لێم ببوری و هەتاکەینێ بەبێ هۆ لەم دەرگایەوە پی لە دەرد و یەنج و جەفاو ئاخ و لێو بەباریەدا بژیم و هەر ئاوبمێنمەوە؟.

*

لەشکری غەم

لەشــکری غەم هاتە سەر شــاری دلــم ئـەی یارەکــەم
بـۆیێ من ڕە نگ زەردم وهەر لــەحـزە واهاوار دەکــەم
شەوبە قـەلــبی پــڕ بریــن ئەشکالی تۆ ئیجــاد دەکــەم
ئــاووری فیرقــەت لـە کورەی سینەدا پــەیــدا دەکــەم
ساحەیـاتـم بۆچیە ئــەی قەد نــەمــامــی باغـەکــەم

من کەخاکی ژێری پایی تۆم ڕێگــەبۆچی تــەرکــەکەی
خـۆمنیش وەک عـالەمـی تـر عــاشـقم بـۆ فــەرقەکـەی
مستەحەققـی مـەرحــەبـام و بۆچی غەدرم لـێ دەکەی
نــالەیــی مـن عـالـەمـی سـوتــانـدوە وتۆســەیرەکـەی
ساحـەیـاتـم بۆ چیە ئـەی یــوسـفی کەنــعانەکەم

من بــرینـداری قــەدی بـەرزو دوو چـاوی بازی تــۆم
بـۆیـێ تــەرکی مــەفـتەنـم کرد و زەلیـلی داوی تـۆم
گەرچی ساحیب عـیززەتیــشبـم حەپسی نێوزیندانی تۆم
تو خــودا زالم ئــەگەر مەیــلێ نەکەی شــێواوی تۆم
سـا هەتــاکــەی مــن بـڕێژم خوێنی هەردوو چـاوەکـەم

بــاغی عالـەم هەردەمــێ نەوعێ لەگول ئیجاد دەکـا
ڕووحی بــولــبـول دائیـما شـەیــدایی ڕوویی خۆی دەکــا
هەرمنم بــێ باغــەبــان،دل چــاوەڕێــی گولنار دەکا
ڕوویی تــۆش جــانــاجلەوکێشی چــلەی زستان دەکا
ســاهەتــاماوم لـەبەرچی مــن نـەگــرییێم یارەکـەم

یاخـودا نــازک بەدەن دوژمــن بەحالی کـەس نــەبێ
موبتــەلایــی بەنــد و زەنــجـیری روخ و سینەت نــەبێ
ئـاووری عه یـنی جەهەننەم یا خودا بـۆ کەس نەبێ
غـەیـری مــن یــارەب چ کەس دووچاری چاوی تۆنەبـێ
سا هەتــا ڕۆژی قیـامەت بۆچـی واوەیلا نەکــەم

من لەداخی قــەددی بــەرزت دەس وەئەژنـۆ داکەتـم
تــەرکی مال وقــەومم کرد و مــن وەشــوێـنی تـۆ کەتـم
چونکــە ئیمــڕۆش بێکەس وبێدەرغـەریــقی زیللـەتـم
وا ئـــەزانـــی هەروا دەبـیٚ ئـەقرەبـا و و میللـەتــم
سا لە بەر هەندیٚ ئـەلێی لا چـۆلـەبەر هەیوانــەکەم

ڕوولە کویٚ کەم پاشی ئەم ڕێـگە وسەرا و و خـــانیـە
ئاووری عـەشقم لـە کـویٚ بـمریٚ لــە پــاش ئەم کانیـە
خوێنی چـاوو باری لێـــو نیشـــانــەیی ســـوتانیـە
دەشتیا مــەغرووره یارت بۆییٚ هــیچ ڕەحمی نیــە
سا شکـایــەت چاکە لایی غــەیـری خـەللاقم نـەکـەم

مانای وشەکان

لەشکر:سوپا.**خەم**:پەژارە.**هاتەسەر**:کەوتە سەر.**شاری دلم**:دل تەشبیە دل بە شار تەشبیەکراوە.**ئەی یارەکەم**:ئەی خۆشەویستەکەم.**بۆییٚ**: لە بەر هەندیٚ.**یەنگ زەردم**:نەخۆشم. **هەر لەحزە**:هەر سات.**هاوار دەکەم**:دەنالێنم،داد و فیغانمە.

شەو:کاتی کە خۆر ئاوا دەبێت و دونیا تاریک دادێت شەودێت. **بەقەلبی**:بە دلی بە جەستەی.**پی**: تەژی.**برین**: زام.**ئەشکالی تۆ**:سێمای تۆ،وێنەی تۆ.**ئێجادەکەم**: وەدی دێنم.هەمیشە تۆم لە بەر چاوە

ئاوور:ئاگر.**فیرقەت**:دووری ،غوربەت،نامۆیی.**لە کورەی**:کورەی ئاگر.سینە:سینگ،سەدر،سینەی بەکورەی ئاگر تەشبیە کردووە. **پەیدا دەکەم**:دەیدۆزمەوە.

ساحەیاتم بۆچیە:کەواتە ژیانم بۆ چیە.**ئەی**:وشەی نیدایە. **قەدنەمام**:بەژن و بالاوەک نەمام ییٚک و لەبارو بلند. **باغەکەم**: باخچەکەم.

من:ئەز.**کەخاکی**:کە خۆلی.**ژێرپاتم**:پێیانی تۆم.**ڕێگە**:ڕێباز. **بۆچی**: لەبەرچی. **تەرکەکەی** :هاتو چۆی پیا ناکەی،وازی لیٚ دێنی.

خۆمنیش:بەیاستی منیش.**وەک**:بەوێنەی.**عالەمی تر**:خەلکی تر. **عاشقم**: ئەویندارم. **بۆ**:لەبەرچی .**فەرقەکەی**:جیاوازی دەکەی.

مستەحەققی:مافی ئەوەم هەیە،پێم دەشیٚ.**مەرحەبام**:سلاوو چاک و خۆشی لیٚ کردنم.

بۆچی:لەبەرچی.**غەدرم لیٚ دەکەی**:زۆرداریم لیٚ دەکەی،زۆلمم لیٚ دەکەی.

نالە:هاوارلەبەر ئازارو خەم.من:ئەز.**عالەمی**:

جیهانی.خەلکانی.**سوتاندووە**:گیی تێ بەرداوە. **تۆسەیرەکەی**: تۆدەیوانی،تۆ سەیران دەکەی.

ساحەیاتم:کەواتە ژیانم.**بۆچیە**:بۆهەم بێت.بۆ بژیم.**ئەی**:وشەی هاوارە.**یوسفی کەنعانەکەم**:یاری خۆی لە جوانی وێک و پێکیدا تەشبیە بە یوسف پەیامبەر کردوە.

من برینداری:ئەز زامداری.**قەدی**: بەژنی.**بەرز**: بلند. دوچاوی: دوو دیدەی.**بازی تۆم**:چاوی وک بازیت،چاوی یاری خۆی لە جوانی دا بە چاوی باز کە بالندەیەکە چاوی تا بلێی جوانە تەشبیە کردوە.

بۆیێ:لەبەر هەندێ.**تەرکی مەفتەنم کرد**:وازم لە نیشتمانم هێناو دوور کەوتمەوە.

زەلیلی:پەرێشانی ،زەلیل بە مانای کۆرە بونیش هاتووە.**داوی تۆم**:پەرچەمی تۆم،زۆلف و ئەگریجەی یار.داو بەمانای تەلەش هاتووە.

گەرچی :ئەگەر چی.**ساحێب**:خاوەن.**عیزەتیشبم**:نەفس گەورەشبم. **حەبسی**: **زیندانی**.نێو زیندانی **تۆم**:لە ناو حەبسی تۆ زیندانیم.

ساهەتا:دەی هەتاکەنگیینێ،تاکو کەی.**من بیێژم**:ئەز هەلبێژم. **خوینی**: خوونی. **هەردو چاوەکەم**:دوو دیدەکانم.

باغی عالەم:باغی خەلکان.**هەردەمێ**:لە هەر ساتێکدا،لە هەر کاتێک دا.**نەوعێ لە گول**:جۆرێ لە گولل.**ئیجاد دەکا**:وەدی دینێ.

یووحی:گیانی.بولبول.هەزارە،بالندەی ئاشقی گول.**دائیما**: هەمیشـــە.**شەیدای**:شیتی، ئاشقی،دێوانەی. **یوویی**: یوخساری. خۆی دەکا.خودی خۆی دەکا،بۆ لای خۆی یا دەکێشێ. **هەرمنم**:تەنیائەزم.**بێ باغەبان**:بێ باغەوان.**دل چاوەیێی**:دلم چاوەیوانی. **گولناردەکا**:ناوی گولێکە،یار تەشبیە بە گولنار کراوە، یان ناوی گولنارەکە چاوەیوانیەتی.

سا هەتاماوم:دەی تاوەکو لە ژیان دا ماوم.**لەبەرچی**:بەهۆی چی، واتەلەداخـان.من نەگرییێم.زاری نەکەم.**یارەکەم**: خۆشەویستەکەم.

یاخودا:ئەی خودایە.**نازک** :ناسک .**بەدەن**:جسم.جەستە.

تەن.**دوژمن**:نەیار.**بە حالی**:بەژیانی،بە شێوەی.**کەس نەبێ**: کەسێک نەبێتن.

موبتەلا:گێرودە،دوچاربوون.،توش بوون.**بەند**:زیندان.**زەنجیر**:ئامرازی بەستنەوە یوخ.یوخسار. **سینە**: سینگی یار.**نەبێ**:وشەی نەفی،نێتە کایەوە.

ئاوور:ئاگر.**عەینی**:بەوێنەی.**جەهەننەم**:دۆزەخ.**یاخودا**:ئەی یەزدان. **بۆکەس نەبێ**:کەسێ گیرودەی نەبێ،کەس نەی بینێ.

سا هەتا:دەساتا،تاوەکو.**یۆژی قیامەت**:کاتی دووبارە زیندوو بوونەوە، یەستاخیز. واپەسین.**بۆچی**:لە بەرچی.واوەیلا نەکەم: شین و زاری و یۆیۆ نەکەم.

من:ئەز **لە داخ**:لە تاوی.،لە حەژمەتی.**قەددی**:بەژن و بالا. **بەرزت**: بلندت.**دەست وەئەژنۆ**:دەســتەو ئەژنۆم، واتە خەمبارو دل پیو پەک کەوتووم.

تەرکی:دوور بوومەتەوە،لێی گەیام.**مال**: دارایی،قەوم: میللەت. **کرد**: کرداری ئەنجام دانە.**من**:ئەز.**وەشوێنی تۆ کەتم**: وەدوای تۆ کەوتووم.
چونکە:لەبەرهەندێ.**ئێمرۆش**:ئیرۆش،ئەمیۆکەش.**بیکەسوبێدەر**: بێ ژیان و گوزەران و بەبێ کەسی.،بێ جێو یێ و بێ دۆست و کەس و کاران. **غەریقی**: نوقمی. **زیللەتم**: پەرێشانی و یەنج و ئازارم.
وائەزانی:هەروا تێ دەگەی.**هەروادەبێ**:بۆ هەمیشە وادەبێ،هەروا دەمێنتەوە. **ئەقرەباوومیللەتم**:خزم و کەس و کار و گەلم.
سالەبەر هەندێ:دەسا لەبەر ئەوەیە،بۆیەکە. **ئەلێی**: دەبێژی. **لاچۆ**:بیۆ،ون بە.**لەبەر**:لە پێش.**هەیوانەکەم**: هەیوانەکەم،ئەو شانوەیەکە لە پێشەوەی مال بە پێش والایی دروست دەکرێت وهەیوانی پێ دەلێن،ئەیوان،تاق.
یوولەکوێکەم:بەرەوکوێ بچم.**یووبکەمەهەرشوێنێ**.**پاش**:لەدوای. **ئەم یێگەو**:ئەم یێبازەو.**ئەم سەراوخانوو**:ئەم خانوو بەرە و سەرایە.
ئاووری:ئاگری.**عەشقم**:ئەوینم.**لە کوێ**:لە کێندەرێ.**بمرێ**:لە ناو بچێ و نەمینێ.**لە** پاش:لە دوای.ئەم کانیە:ئەم کانیاوە،یان ئەم مەعدەنە.
خوێنی:ئاوی سوری تەنی گیان لەبەران،خوون.**چاو**:دیدە.**باری لێو**:لێو بە بار،نەخۆش و ئازار و یەنج.**نیشانەی**: بەلگەی ،هۆی.**سوتانیە**:لە تاو ئەشق و ئەوین و دلداری سوتانە. **دەشتیا**:ئەی دەشتی،دەشتی ناز ناوی شاعێری هەیژا مەلا خدردارەبەنیە. **مەغرووره**:سەرکەشە. **یارت**: خۆشەویستت. **بۆیێ**:لەبەر هەندێ.**هیچ یەحمی نیە**:بێ یەحم و هیچ بەزەییەکی نیە.
شیکایەت:جاکەواتە گلیەیی و نایەزایی دەربیین.**چاکە**:وا باشە. **لای** :لە کن. **غەیری**:بێجگەلە.**خەللاقم**:ئافەریدگارم .**نەکەم**:نەی کەم،نەیلێم،ئەنجامی نەدەم.

مانا بە گشتی:

ئەی یارەئازیزو خۆشەویستەکەی من ئەوا لەشکری خەم و پەژارەو ئازارو جەفا هێرشیان هێناوەو هاتونەتەسەر شاری دلم،هەر لە بەر هەندێشەکەوا هەمیشە یەنگ زەردو لێو بە بارم،وا لە هەموو سات و کاتێک دا بە دلی پی لە یەنج و ئازارەوە هەر هاوار دەکەم و دادو فیغانمەو دەنالێنم،وا شەوانە بە جەستەی پی لە برین و ژانەکان و ئەو هەموو ئازارانەشمەوە هەردەم سیمای تۆ لە بەر چاوان دا وەدی دەکەم و هەرگیز تۆ لە یاد ناکەم وائاگری دووری و بێ تۆیی لە ناو دەروون و سینەم دا کردۆتەوەو گی لە خۆما بەر دەدەم،سا ئەی یارەکەم؟من بەم شێوەیەو ئاوابەم جۆرە ژیانم بۆچیە و چە تامێک لەم ژیانەی خۆم دادەبینم؟ئەی بالا بەرزی ناو باغەکەی ژیان و خۆشەویستی من، ئەمنی کەوا خاکی ژێر پێیەکانی تۆمە و تۆش بۆچی ئاوا یێگا تەرک دەکەیت ولێم لادەدەیت؟خۆ منیش وەکو هەمو خەلکانی تر ئەویندارم و دلم بریندارە،ئەی لەبەرچی جیاوازی دەکەیت و ئاوا نام

دوێنی؟ ئەی کەوا هەوال پرسین و سلاوکردنی تۆ بۆمن یەوایەوشایانی ئەوەم هەیەکە تۆ بم دوێنی و هەوالم بپرسی ئەی لەبەرچی هەروا تۆدلم دەشکێنی و غەدرم لیٚ دەکەیت؟وا هاوار و دادو نالەی من جیهانی گی تیٚ بەرداوەو تۆش هەروا دەیوانی و کەیف و سەیرانی خۆت دەکەیت وباکت بەمن نیەو هەر نام ناسیت،سا منی پی لە ئازارو خەم بەم شێوەیە ژیانم بۆچیەو چۆن بمێنم، ئەی نازدارو جوانی وەک یوسفی کەنعانەکەی من،خۆ من زامداری بەژن و بالای بەرز و دووچاوەجوانەکانی وەک بازی تۆم،هەر لەبەرتۆشە کەوا تەرکی مال و حال و هەواری خۆم کردووەو ئاواش لە ناو داوی تۆدا گیروده بوویمەو زۆر پەرێشانم،ئەگەرچی خاوەنی نەفسێکی گەورەش بم و بەلام وام لە ناو زیندانی تۆداگیرو بەندم،سا ئەی یارە خۆشەویستەکەی من هەتا کەنگی من هەروا لە تاو تۆ دا دیدەکانم پی لە فرمێسک بێتن و ئەسرینی خوێن بیژێنم، خۆ وا باغی هەموو کەسیٚ هەر کات و ساتێک جۆریٚ لە گول وەدی دینیٚ وگیانی بولبولی ئەویندارى شەیدای یووی جوانی خۆی دەکاتن،تەنیا منم بیٚ باغەوان وکەچی دلیشم هەر چاوەیوانی هاتن و پیٚ گەیشتنی گولنار دەکاتن،گیانەکەی من وا یوخساری تۆش هەر بەرەو زستان دەیوات و بەهارم لیٚ دوور دەکاتەوە،دەسا ئەی یارەکەی من با هەتاماوم و نەمردووم هەر بگریم و بنالێنم،ئەی خودایە ناسک بەدەن و جوانانی نازدار ، نەیارو دوژمن بە حالی هیچ کەسیٚ نەبێتن و کەسیٚ وەک من ئاوا گیٚردەو زیندانی و بەستراوەی یوخساروسینەی تۆ نەبێتن،ئەی خودایە ئاگری وەک دۆزەخ بۆ هیچ کەسێک نەبێتن وجگە لەمن یایەببی کەسیٚ دوچار و تۆشی بە چاوی تۆ نەبێتن،خۆ من لە تاو بالای بەرز و وەک نەمامی تۆ وا دەستەو ئەژنۆ داکەوتوم و پەکم کەوتووە،من بۆ تۆ و لە پێگەی تۆدا تەرکی هەموو مال و میللەتی خۆم کردووەو وەدوایی تۆوە کەوتووم و چونکە ئێستاکەس وابێکەس و بێدەرەر نوقمی پەرێشانی و زیللەت هاتووم و تۆش هەروا دەزانی کەخزم و کەس و کاران و میللەتی من هەرئاوا دەبن و وادەمێننەوە ، بۆیەکە وا پێم دەلیٚ دەبیۆ لاچۆ لەبەر هەیوانەکەی من و لێم دووربەوە،ئەی من یوو لە کوێندەریٚ بکەم لە دوای ئەم پێگە و سەراوخانوو و بەرەیەی تۆ و بۆ کویٚ یچم ؟ ئەی ئەم ئاگری ئەوینی من لە کویٚ بمریتن؟ لە دوای ئەم سەراو و کانیاوەی کە ئاواتی منە نەبێتن؟ خۆ خوینی چاو و لێوی بە بار هەمووی نیشانەو بەلگەی ئەشق و ئەوین و سوتانە، دەسا ئەی دەشتی ئەوە بزانە کەوا یارەکەی تۆ زۆر سەرکەشە، هەر بۆیێکەشە هیچ بەزەیی و دلۆڤانیەکی تیا نیە،سا کەواتە گلەیی و گازاندە و شکایەتیش بێجگە لەلای ئافەریدگاری خۆتەوە لەهیچ شوێنێکی ترو لای کەسێکی تر مەکە.

*

مەسرووره دل

مەسرورە بە ئیزهاری شـــەفەق دل لەســەماوە
مەجبـــوورە بە ئاتەشـی ڕوح پەروانە لە تـاوە

بەم دەهشەتە لەم وەحشـــەتە ڕازیمــە وەلاکیـن
تـەئمینـــی خـروجــم لە جــەهـەنـنــەم نــەکراوە

قـــوربان بکە فـیـدیەی قەدو بالایـی جوانیت
لەم غـوربـەتـە ڕەحمـێ بکـەکـفنم مـــەخە لاوە

چەنـــد ســالە تەمەنناو و ڕجـاکاری ویسـالم
بی فائیـــدە مــەددی ئەمەلـم کەوتە خەتـــاوە

زاهیر بکـە حالی مـــەه و تەســحیفی بفەرمـــوو
چەند کەس لە تـەمـاشـایی هیـلالی تـۆ وەستاوە

ڕێگـەودەری نە هزی نەفەسم حەسرەت ودەردە
لـــەم ڕۆژەوە تـەحـــریـــری فیراقـــی تۆ کـراوە

دەشــــتی بــەفیـدایی تـــۆ ببیتن وەرە جارێ
یـــا بیکـــوژە یا بـیـبرە یـــا بیدە لە ئـــاوە

مانای وشەکان:

مەسیوورشادمان،خۆشحالی.**ئیزهاری**:بەدەرکەوتنی.**شـــەفەق**:روناکی بەرەبەیان. **دل**:قەلب. **سەماوە**: لە ئاسمانەوە.

مەجبوورە:ناچارە.**بە ئاتەشی**:بەئاگری.**یووح**:گیان.**پەروانە**: باڵندەی ئاشقی شەم.**لە تاوا**:لە حەژمەتان.

بەم دەهەشەتە:بەم حیرەتە،بەم سەرگەشتەیە،بەم هەلچونە.**لەم وەحشەتە**:لەم ترس و لەرزی دل تەنگیە،لەم تەنهاییە،لەم خەلوەتە. **یازیمە**: یەزامەندیم هەیە.**وەلاکن**:بەلام.

تەئمینی:مسۆگەر،ئاسایشی.**خروجم**:دەرچوونم.**لەجەهەننەم**:لە دۆزەخ.**نەکراوە**: ئەنجام نەدراوە، مسۆگەر نیە.

قوربان بکە:خۆ بە فیدا بکە،ببە قوربانی.**فیدیە**: پیشکەش: قوربان. **قەد**: **بەژن وبالا**:بالا، بەژن،قەد. **جوانیت**: قەشەنگیت لە باریت.

لەم غوربەتە:لەم دووری و نامۆییەدا.**یەحمیٚ بکە**:دلۆڤان بە بەزەییت هەبێت.**کفننم**:ئەوپارچە جاوەی کە لە تەرمی مردووی دەگرن.**مەخەلاوە**:وەلای مەدە،دیاریمەکە.**چەندساڵە**:زۆرلەمێژە.**تەمەننا**:ئاوات،هیەیوا،ئارەزوو**یجاکار**:کاکار .**ویسال**:گەیشتن.

بێفائیدە:بێسوود.**مەددی**:درێژبوونەوە.**ئەمەلم**:هیوام.**کەوتە**:بوو،**خـەتاوە**:گوناهبا ر یوە،هەڵەبوە.**زاهیربکە**:ئاشکرای بکە، وەدیاربخە.**حالی مە**:شێوەی مانگت، مەبەست خالی یوخسارە. **تەسحیف بفرموو**:واتە نوقتەیەک لە سەر پیتی حێی حال دابنیٚ و دەیێە خال واتە خالی یووی وەک مانگت وەدەر بخە.

چەندکەس:زۆر کەس.**لە تەماشای**:لە سەیرکردنی،لە یوانینی. **هیلالی تۆ**:مانگی تۆ کەیووی یاری تەشبیە بە مانگ کردووە. **وەستاوە**:یاوەستاوە،چاوەیوانە.

ییٚگە:یێباز.**دەری**:دەروازەی:**نەهـز**:نەفەس،پشوو.**حەسیەت**:ئەفسووس،ئەسەف .**دەرد**:ئازار،یەنج.**لەمیۆژەوە**:لەوکاتەوە،لە وسەردەمەوە.**تەحریری**:نوسـراوی یزگاری.**فیباقی**:دورخستنەوە، جیابوونەوە. **کراوە**: ئەنجام دراوە.

دەشتی:ناز ناوی خودی شاعیرە.**بەفیدایی**:بە قوربانی.**تۆ**:دوەم شەخسی موفرەدمەبەست یاریەتی.**بیێتن**:ببیٚ.**وەرە**:بیٚ،بۆ ئێرە وەرە.**یابیبیە**:یالە ناوی بەرە،یا بی بیێنەوە.یابیدە لە **ئاوە**:یاخود دلی شادبکە.

مانا بەگشتی:

بەهاتن و دەرکەوتنی یۆناکی بەیان لە ئاسۆوە دل شادو خەندانە،خۆ پەروانەش ناچارەکە لە تاو یۆناکی و گەیشتن بە ئاواتی ئەوینی خۆی کە ئاگر لەگیانی خۆی بەر بداتن و خۆی بسوتێنیٚ،من بەم هەموو ترس وناخۆشی و یەنج و ئازارەوە یازیمە بەلام مسۆگەر کردنی دەرچوونم لە ناو دۆزەخ دا نەکراوەو دیار نیە، ئەی یارەکەی من دەوەرە وا من قوربانی قەدو بالای جوانی تۆمە،دەسا لەم غوربەت و دووریە دا چیتر کـفنم دامەنیٚ و دیاری مەکە،وا گەلیٚ لە مێژە من بە ئاوات وتکا کاری گەیشتن بە تۆمەو زۆر دەمێکە هەروا بەبیٚ سوودو پی لە ئازارو یەنجم و هەر بە ئاوات نەگەیشتووم،دەتۆ وەرە خالی سەر یوخساری جوانی خۆت وەدەر بخە وا گەلیٚ کەس بە هیواو و ئاواتی دیداری تۆ یاوەستاون و چاوەیوانی تۆن،هەر لەو کاتەوە کە بییاری دووری و جیابوونەوەی تۆ دراوەو نوسراوەتەوە من هەموو دەرگاو ڕێیەکی ژیانم بووە بە یەنج و ئاخ و حەسیەت و ژان وخەم،دەوەرە با منی دەشتی ببم بە قوربانی تۆ، دەســا ئەی خۆشەویستەکەی من وەرە یابم کوژە و لە ناوم بەرە یاخود دلم شادان و خەندان بکەو بە ئاوتی دلی خۆم بگەیەنە.

موژدە ئەی دل

موژدە ئـــەی دل بـــارەگاهی میســرێ شـادی هاتەوە
یوسـیفی کەنـعان بەنـاز و لەنجـەبـازی هـــاتەوە

لەشـــکری زستانی فـیرقـــەت پـەنجـــەبازی پێ نـــەما
چونکە تابوری بە هـاران وەسـلی یاران هـــاتەوە

سەیری سەرگردان بکەن چۆن زەردوشین وسەوزەچـی
بەم کـولـوک و نەرگـس و بەیبـــونەو و گولنارەوە

نالەنـالی بـولبـــولان و هەم کەنـــاچـەو تـــوتـــیان
هەم زرینـگـەی تۆق و کەمبەر دێ لەنێو باغـــاتەوە

ســـاقیی وموتـریب لەگـەل جەمعی مەلەک واچونە دەر
پـەردە دەدیێنـن دەلـــین فەســـلی ســـیياحەت هـاتەوە

دەشـتییا ئیمڕۆکە یـارت وا لەڕێگـــەی دەشـتەوە
تەققـــەیی ســـۆلی بەسەر چاوی غـــەریبـــان هاتەوە

مانای وشەکان:

موژدە:هەوالی دلخۆشی،مزگێنی .**ئەی دل**:ئەی قەلب،ئەی یار. **بارەگاه**:کاخ و دەربار،بنکەی گەورەکان و پادشایان کە خەلکی لێ دەبینن **میسر**:وەلاتی میسر.لێرە تەشبیهە **شادی**:خۆشی. **هاتەوە**: دوبارە بۆوە.

یوسفی کەنعان:مەبەست بەهارە کە بە جوانی حەزرەتی یوسف تەشبیە کراوە.**ناز**:کریشمە. **لەنجەبازی** :جۆرە یۆیشتنێکەو هەلپەیینێکە. هاتەوە. گەیایەوە.

لەشکر:سوپا.**زستان**:وەرزی ساردی سال.**فیرقەت**:دووری،جیا بوونەوە.**پەنجەبازی**:زستان نەماوبەهار هات .**پێ نەما**: وەسەرچوو و یۆیی،سەرماو سۆلی لە ناو چوو.

چونکە:لەبەرئەوەی. **تابور**:لەشکر،سوپا .**وەسل**:گەیشتن بەیەک.
یاران:خۆشەویستان. **هاتەوە**: گەیایەوە،گەیشتەوە .

سەیری:بنوایە.سەرگردان **بکەن**:بالای تەپۆلکان بنواین ،بالای بلنداییان بنواین. شوێنی بەرز بنواین.**چۆن**:**چلۆن**،کو.**زەرد**:یەنگی زەرد. **شین**:یەنگی شین.**سەوز**:یەنگی کەسک.

بەم کلوک:کلوک جۆرە گولێکی جوان و یەنگینەبە یەنگی سۆرو سەوز و سپی له بەهاراندا له دەشت و چۆل وئاقاران و ناو دەغرو دان زەنوێرانی کوردستان زۆر شین دەبێت و تەمەنێکی کورتیشی هەیە.**نەرگس**:ئەمەش ناوی گولێکی زۆر بۆن خۆشە. **بەیبونە**:ئەوەش هەر ناوی گولێکە کەلە لەدەشتی هەولێر زۆرە.گولنار ئەمەش هەر ناوی گولە.

نالەنال:هاواروفیغان،ئاوازو سەدا.**بولبولان**:**هەزاران**،بالندەی ئاشقی گول.**هەم**:هەروەها.**کەناچ**:ناوی بالندەیەکە. **توتییان**: ئەمەش هەر بالندەیەکی جوانە.

هەم:هەروەها.**زرینگە**:دەنگی .**تۆق وکەمبەر**:خشلی ژنانەیە له زێیوزیو دروست دەکرێت.**دیَ**:،دەهیَ.وەدی دیَ.**له ناو باغاتەوە**: بە ناو باغەکانەوە.

ساقی:مەیگێی.**موتریب**:موزیک ژەن،گۆرانی بێژ.**لەگەل**:بەیەکەوە.

جەمعی:کۆمەلی. **مەلەک**: فریشتەکان.**واچونەدەر**:وابۆدەرودەشت و ئاقار چوون و وەدەرکەوتن.

پەردە دەدیێنن:مەبەست ئەوەیە کە بە هاتنی بەهار پەردەی سەرماو سۆلی زستان له ناودەچێت وسەیرو سەما دەست پیَ دەکاتن.

دەلێن:دەبێژن.**فەسلی**:وەرزی،کەژی.سیاحەت **هاتەوە**: مەبەست وەرزی بەهارەگەیایەوە،دیسان وا بەهار هاتەوە.

دەشتیا:مەبەست خودی شاعیرخۆیەتی کە دەشتی ناز ناویەتی واتە ئەی دەشتی.**ئیمیۆکە**:ئیرۆکە. **یارت**:خۆشەویستت.وا **لەیێگە**:وا لەییَی دەشتەوە **تەقەیی**:دەنگی،ئاوازی. **سۆلی**:کەوشی. **بەسەر**: بەبالای. **چاوی**: دیدەی. **غەریبان**:نامۆیان.**هاتەوە**: گەیایەوە. لیرەش یار هەر مەبەست له وەرزی بەهاری یەنگینە.

مانا بەگشتی

ئەی دل مزگێنیت لیَ بێت وا بەهاری یەنگین و نەخشین هاتەوە و وەک یوسفی کەنعانە کە بەشادی و خۆشی و زۆر بەنازو لەنجەبازی گەیایەوە(لێرەدا بەهار بەیوسف پەیامبەر تەشبیەکراوە و مەبەست هاتنەوەی وەرزی بەهاری یەنگین و جوانەکە دیسان هاتەوە دەرو دەشتی کوردستانی یەنگیتر کردوە) والەشکری ساردو سیی زستان له ناو چوو و ئیتر دووری له یەکتر وجیابوونەوەونامۆیی نەماو وەرزی خۆشی وبەزم و سەیران وادیسان هاتەوە،دەبنواین وا ئەم دەرو دەشتەی وەلاتی من چەندەیازاوە و جوانن و

شیرینن و چۆن بەرگی سەوزی بەھاریان لە بەر کردووە،سەیری سەر گردو زورگ و تەلان و تەلاران و بلندایییەکان بکەن کەوا چەندە نەشمیلە و یەنگینن و دل فیێنن وا ھەمووشوێنێ بەیەنگی کلوک وبەیبون و نەرگس و گولی گولنارەوە زەردو شین و سوورو سەوز دەچێتەوە، وا نالەو ھاواری بلبولانی ئاشقی گولان و دەنگ و ئاوازی کەناچەو تۆتیانیش لە گەل زرینگەو خشەی تۆق و کەمەرە بەتەواوی وا تێکەلاوە و لە ناو باغ و گولزارانی نیشتمانی دلگیرەوە دیسانەکەھاتەوە،وا ساقیی و گۆرانی بێژان و مۆزێکاران بە یەکەوە لەگەل کۆمەلی فریشتەکان چوونە دەرەوە و پەردەی سەرماو سۆلی زستان دەدیێن و ھاواریانە و دەلێن موژدەبێت وا وەرزی بەزم وسەیران و شادی و خۆشی بەھاران گەیایەوە، دەسـا ئەی دەشـتی موژدەبێت لە تۆ وا یارە خۆشەویستەکەی تۆبەھاری جوان و یەنگینی تۆ لە یێگەی دەشت و چۆلانەوە ھاتەوە و و تەققەیی کەوشی بە سەر چاوی غەریبان و نامۆیان دا ھێنایەوەو بە ھاتنەوەی یارەکەی تۆ تەواوی خۆشی وشادی گەیایەوەو پەردەی خەم و پەژارەو ئازاران وا بیایەوەو نەما.

*

نەسیمی دەوری پولزارم

سلام اللـه منـا یا خلیـل القلـب آنات
علیکـم مـا اری فیها منـایات میانـات

لـەخەتتی جسمی چۆنیتا دەلێن حـەمدەن کـەپڕهـاتی
بەغەیـرەزنوقتەی خەتتی غەم دەلێن شوکرەن لەتۆقاتی

نـەسیمی دەوری گولـزارم بەبـاغی دل گـوشـادی دا
کەسیمە تـەوری گـولنـارم نەمـا ئـەسلەن چ ئـافـاتی

سـەبـایـی دووسەرەی ئێوەم بـەشـیرە بۆیـێ بیرا هەن
لە بیراهەن بە پێراهەن دەکـەن دەفـعی مـونـاجاتـی

کە فەرهادی قەلەم نـەقشی بەحالی شیرنت بـەخشـی
ریسالـەیی بێسـتوون نەخشـی نـەدی بۆ ڕێـی مـولاقـاتی

بەتەنیایی چەپلە یەک دەستەگەرچی دەنـگی نێ ئـەمما
بەتـەنیاچۆپ لـەسـەرچۆپـی عـەجەب بەنگینەداواتی

لەسەرتەختی مناکورسی مەحەببەت هەلکەنێ هەرکەس
بەسـەر بـەختی منا سـەد دەفـعە نـاکاکشـتی ساواتی

فەلـەک بـێ دارە بـێ بـەرما وەکـو پرسـینی ئەحوالت
مەلـەک بێدارە بێ سـەرما لـە بـێ ڕەحمی وعەداواتی

ئەزانـی بـۆ منی دەشتی بە پـرسـینت شـەهـم وافی
لعـلی ابلـغ الاسباب اسـباب السماوات

مانای وشەکان :

نەسیم:سروە.دەر:ئەتراف،هەرچوارلا.گولزار:باغێ گولان،زەنوێر.**سەلام**: **هەوال** پرسین ،ئاشتی.**منا**:لای ئێمەوە،لەلای ئێمەوە.**یا**:وشەی نیدایە لە زمانی عارەبی دا واتە ئەی.**خەلیل**: دۆستی دلۆڤان و یەک دل،دۆستی یاست و تایبەت،هەروەها ناوی ماموستا مەلا خەلیلە کە لەو سەردەمانەدا لەقەبی شیعری وافی بووە کەخزمی

دەشتیەو شاعیرێکی گەورەو زانایەکی بلیمەت بووە و پاشان(وافی ئەم نازناوەی بە موخلیس گۆییوە) و دەشتی ئەم نامەیەی بۆ ئەو نەمرە نوسیوەلەوکاتەدا کە ماموەستای هێژاو بەڕێز ماموستامەلاخەلیل مەلای ئاوایی گوندی دووسەرە دەبێت و هەندێ گیر و گرفتی لە بارەی خێزانیەوە توش دەبێت و سەرەنجام بە لەیەک جیا بوونەوە لە گەل خێزانەکەی کۆتایی دێت .

خەلیل ناوی ماموەستا وافیە **ئەلقەلب**: دل.**ئانات**: هەمیشە،هەموو کات **عەلەیکوم**: لەسەر ئێوە.**مائەرا**: لەوە زیاتر نابینم ئەوەی کەدەیبینم.**فیها**: تیادا.**مەنایات**: نێوان خۆشییەکی یاست و درۆست. **میانات**: بەمیم ژێرمی بە مەنای ناوەند و میانە یۆیی دێتن،بە مانای خۆ دوور خستنەوە لەزۆرو بێتامی هەرکارو قسەیەک ئەنجام دان.

لە خەتی: لە بەشی،لە خەتی،دەربارەی: واتە لە هێلی،لەبارەی.

جسم: جەستە،تەن،لەش.**دەلێن**: دەبێژن،وادەلێن.**حەمدەن**: سوپاس و شوکرانە.**کەپی هاتی**: کە هەبووی و گوزەرانت باشە.

بەغەیرەز: جگەلە.**نوقتەیی خەتی خەم**: کەمێ پەژارەداری،ئەو گیرو گرفتەی کە هاتوتە پێش ،مەبەستی گیرو گرفتی خێزانەکەیەتی گوایە دوای سالەها وافی زانیویەتی کە لە گەل خێزانەکەی لە منداڵیوە شیریان بە یەکەوە خواردووەو واتە وەک خوشک و برا وان ،ئەمەش لە ئیسلامەتی دا هەرکچ و کوێک کە بەیەکەوە لە مەمکی دایکێکەوە شیریان خواردبێ دەبنە خوشک و برا و مارەییان لێک نایێت ، ئەویش وەک مەلایەک و سۆفیەکی دیندار خۆی بە گوناهبار زانیوەلەو بارەوە،بۆیەکە لە گەل خێزانەکەی کە خزمی خۆی دوبێت لە دوای بوونی چەند منداڵێک لەو ژنە بۆ هەمیشە لێک جیا،دەشتی مەبەستی ئەو نوقتە خەمەیە.**دەلێن**: دەبێژن وائێژن.**شوکرەن**: سوپاس بۆ خودا.**لە تۆ قاتی**: تۆ نیتە،دووری لێی.

نەسیم: سروە.دەور ئەتراف.**گولزار**: زەنوێر،باغی گولان.**دل**: قەلب. **گوشادیدا**: شادمانی دا،خۆشحال بووم.

کەسیمە: عادەتە،شتێکی روشتیە.**تەور**: حال،چۆنیەتی،چلۆنی. **گولنارم**: ناوی گولێکە **نەما**: لە ناو چوو.**ئەسلەن**: بە یاستی. **چ ئافاتی**: هیچ گیرو گرفتێ.

سەبایی: نەسیمی،شنەی،سروەی.**دووسەرە**: ناوی گوندێکی خنجیلانەیە لە دەشتی دزەییاتی کە ماموستا مەلا خەلیل لەو کاتەدا لەوێ مەلای ئەو ئاواییە بووە.**ئێوەم**: ئەنگۆم،مەبەست ماموستا مەلا خەلیلە.**بەشیر**: هەوال بەر.**بۆیێ**: لەبەرهەندێ.**بیرا هەن**: لە یادان.

لەبێ یاهن: لەبێ یێگەییە، لە بێ چارەییە .**بە پی راهەن**: بەکراس (لێرە وابزانم تەشبیە بەکراسەکەی حەزرەتی یوسفە کە برایانی یوسف پەیامبەر گەیانەوە بە نیشاندانی کراسەکەی حەزرەتی یوسف ویستیان یاقوب پەیامبەر دلنیا بکەن کە گورگ خواردویەتی.)واتە منیش هیچ چارەیەکم نیە لەوە زیاتر کە بەم نامەو ئەم

شیعرە هەوالتیپرسم . **دەکەن:** ئەنجام دەدەن.**دەفعی**:لە بەین دەبەن.
موناجاتی: پایانەوەی.
کە فەرهادی:لێرە قەلەم بە فەرهاد تەشبیە کراوە:**قەلەم**:پێنوس.
نەقشی:نەخشی بەحالی، بەشێوەی.**شیرینت:** جوانت. **بەخشی:** کەیەمی کرد.**بیسالەی:** نامەی.بێستون:کێوی بێستون کە فەرهاد بۆ شیرینی کۆلی.(چخشی):نەقشی نەدی،نەیبوو.بۆیێ **یان چ خۆشی**:کە بە ئاوات نەگەیشت و خۆشی نەدی.(ئەم وشەیە وەک خۆی نوسراوەتەوە،بەداخەوە دوای هەول دانێکی زۆر ئەم وشەیەم بە تەواوی بۆ ساغ نەبۆوە.**مولاقاتی**:بۆ یێگەی گەیشتن بە شیرینی.
بەتەنیا:بە یەکتایی . **چەپلە**:دەست لێک دان.**دەنگی**:سەدای، ئاوازی.
نێ:نەیەت.**ئەمما**:بەلام.
بە تەنیا بە یەکتایی .**چۆپ**:سەرچۆپ گر،ئەوەی سەر چۆپی دەگرێت لە شایی و گۆوەندان دا واتە بە تەنێ شایی گەرم دەکات ودەتوانێ سەرچۆپی بکێشێ **چۆپی**:ناوی جۆرە شاییەکە ،بە یەکەم کەسێ کە سەرچۆپی شایی دەگرێت و یای دەگرێت و یاخود دەیوات دەیسوییێنێت دەلێن.**عەجەب:** زۆر سەیر. **بەنگینە:** سەرخۆشە، لێرە مەبەست گەرم و گویە،واتە بە تەنیا کەسێک دەتوانێ سەر چۆپی بگرێت و شایی گەرم بکات و یای بگرێت. **داوەت**:هەلپەیکێ و شایی کردن،گۆوەند.
لەسەر:لە بالای.**تەختی**:کورسی.**منا**:هی من.**کورسی**:تەخت. **مەحەببەت:** خۆشەویستی. **هەلکەنێ**:لابەرێ ،لە ناو ببات،لای بدات.هەرکەس:هەرکێ.
بەسەربەختی:لە سەرشانسی .منا من دا.**سەددەفعە**:سەدجار کار بکاتن.**ناکا**:نای کات.**کشتی ساواتی**:واتە بە مەبەست ناگات. **کشت:** بەرهەم.**ساو**:باج
فەلەک:گەردوون.**بێ دارە**:بەبێ دارە،واتە یووتە .**بێ بەرما**:بێ بەروبووم مایەوە.**وەکو**:بەوێنەی.**پرسینی**:هەوالپرسینی.**ئەحوالت:** گوزەرانت،شێوەت.
مەلەک:فریشتە **بێدارە**:واگایە،هوشیارە **بێ سەرما**:بەبێ کەسمایەوە بێ سەرو شوین بوو. **لەبێ یەحمی**:لە بێ بەزەیی.**عەداواتی:** دوژمنایەتی.
ئەزانی:تۆ دەزانی.**بۆمنی دەشتی**:لەلای منی کە دەشتیمە.**بە پرسینت**:بە هەوال پرسنت. **شەهم وافی :** کەنازناوت وافیە،ئەی وافی.مەبەست هێژا ماموستا مەلا خەلیل دوسەرەیەییە.
لعلی:مەگەر،لەوانەیە،خۆزیا.**ئەبلغە**:یادەگەینم.**ئەلئەسبابە**: هۆیەکانی. **ئەسبابەل سەماواتی:** هۆیەکانی ئاسمانان،هۆی زۆر،واتە بە گەلێ هۆیەکانەوە

مانا بە گشتی:

سلاوی خوای مەزن و هەوال پرسینمان بۆ ئێوەی خۆشەویست ، ئەی دۆستی هەمیشەیی ویاست و دلپاک تەنیا ئاواتی من دوستایەتی و خزمایەتیە و لەوە زیاترلە ئێوە شتێکی تر چاوەڕێ ناکەم

لە بارەی چۆنیەتیتانەوە سوپاس بۆ یەزپانی مەزن دەلێن کەتۆ باشی و گوزەرانتان خراپ نیە جگەلەو خەمەی کەهاتووتە پێشەوە، ئەوا دوورن لە هەموو ناخۆشیەکی تر (لێرە مەبەست گیرو گرفتیەکەی ماموەسا مەلا خەلیلە کە لە گەل خێزانی دایکی مندالەکانیەوە هاتووتە پێش و پاشانیش لێک جیا بووینەتەوە ئەمەش گوایە ماموستا مەلا خەلیل لە دوای چەند سالاندا ئەوجا زانیویەتی کە لە گەل خێزانەکەی کە خزمی خۆی لە مندالیوە شیریان بە یەکەوە خواردووە واتە وەک خوشک و برا بووینە ئەمەش لە ئیسلام دا شتێکی حەرامە و مارەیی کوی و کچان لێک نایەت بۆیەکە لێکتر جیا بووینەتەوە) سروەی دەور و بەری گولزاری من شادی خستە ناو دل و دەروونی منەوەو شادمانی کردم کە یۆژگارانی خۆشەویستی من هیچ گیرو گرفت و ناخۆشیەکی نەما،وا شنەی گوندی دووسەرەی ئێوەم دێتەوە یادو و بە ناچاریوەیە هەرکە قەلەم وەکو فەرهادی ئاشق نەخشی یووی یاری خۆی کە شیرینە بەخشی و هاتەوە یاد، هیچ چارەیەکی نەبوو بۆ چاو پێکەوتن و گەیشتن بەیەکەوە ،خۆ ئەگەر بەدەستێکیش چەپلە دەنگی نێت و لێ نەدرێت ئەوا بە تەنیا چۆپی لە شاییدا گۆوەند گەرم دەکات وسەرچۆپی شایی یا دەگریت و دەیکێشێ، خۆ هەرکەسێ لە سەر تەختی خۆشەویستی منداو لە نێوان ئێمەدا ناخۆشی وەدی بێنێ و هەرگیز بە ئاوات ناگات و چی بۆ ناکرێتن.
وا گەردوونیش بە هۆی بێ یەحمی و لە یەکتر نەپرسینەوە بێ بەر ماوەتەوەو فریشتەکانیش هەروا هوشیارن،بەلام لە بێ بەزەی و دوژمنایەتی کردن وا بێ یێگەو سەر سام ماونەتەوە،ئایا دەزانی کەوا منی دەشتی بۆچی تۆم هاتەوە بیر و یادت دەکەمەوە؟ چونکەلەوبارەوە گەلێ هۆ هەن.
دەشتی لە سەرەوەی ئەم شیعرە دا ئەمەی نوسیوەو دەلیت:
(بۆ برای عەزیز و خۆشەویستم جەنابی مەلا خەلیل ئیمامی گوندی دووسەرە.)

دەشتی و بەیێز و هێژاو نەمر موخلس خزمایەتیەکی نەزیکیان لە گەل یەک دا هەبووە من زۆرم لە خزمەت ماموەستا مەلا خەلیل لە گوندی دووسەرە خوێندووە لە بەر ئەوەی کە لە گەل باوکم خزمایەیتیان هەبوو زۆری یێز لە من دەنا،من کە لە حوجرە بووم هەمیشە کە خواردنێکی خۆشیان لە مالەوە لێ نابا منی بانگ دەکردو لە گەل خۆی دیبردمە مالەوەو گەلێ نیوەیۆیان لەوێ نانم دەخوارد و لە خزمەتی دەبووم، هەردەم ئامۆژگاری باشی دەکردم و زۆری خۆش دەویستم و دەیفەرموو دەبێ زۆر هەول بدەیت و تێ بکۆشی بۆ خوێندن و تۆش وەک باوکت ببی بە مەلاو تا وەکو لە ژیانت سەرکەوتوو ببی و هەول و خەبات سەرچاوەی بەختەوەری مرۆڤە، هەر پێویستیەکی هەشت بێت من یارمەتیت دەدەم،ئێمە هەمومان بە

ماموستا مەلا خەلیلمان دەگوت(خارەمەلا خەلیل)واتە خالە و زۆرمان خۆش دەویست و ئەویش لە دوای وەفاتی دەشتی زۆری یارمەتی من داوەو لە سەردەمی فەقێیاتیم،ماموەستایەکی زاناو بلیمەت و دلسۆز بوو

*

ڕوس و جەرمەن:

منی پڕ فیتنە هەردەم ئـاتـەشـی فیـرقـەت لە چـاوم دێ
بە هیجرانت هەموو دەم بـۆی کـەبـابـی نـاو هەناوم دێ

شـــەڕابـی وەسلی تـۆ یـەک قـەتـرەدل گەربـێ نەسیبی بێ
چ مـەجبـوورم لـەگـەڵ سـاقی لـە نێو مەیخانـە ناوم دێ

بـەعـەتـرستـانـــی دەرگەی جـــەننەتـــولمەئـوا نەما بڕوا
لە جەرگـی لەتـلەتم بـۆیێ کەفی خوێن و خـــوناوم دێ

بەڕوی ئەلماس وقوببەی ژێرکراس وسوخمەکەی سوورت
هەدەفبازن بە ڕووحی مـــن لـــە دل بـۆیـێ زوخاوم دێ

لـە ڕۆژی جـەژنـــی قـوربـــانـــا بە قوربانی کەســـێکم من
کـەعـەکسـی نووری دیدەی ئەو لە چـاوی پڕقـــوڕاوم دێ

لەحەڕبی یووس وجەڕمەن باسی غازوقونبـولەی زەڕین
لـە نێـو تەییارە بـێ سائێـــق بـــەرەو مـالی ڕمـــاوم دێ

تەلـــەفیزیـونی ڕوویی تـــۆ مەحەتەی دوورە لێم ئـــەمما
بە لاسـلـکت منی دەشـتی گڕەی تـــەنـــدووری تـــاوم دێ

ماناى وشەكان :

من:ئەز.**فیتنە**:ئاشوب،دەردو بەلا. شەی. **هەردەم**:هەمیشە. **ئاتەش**:ئاگر،ئاور. **فیرقەت**: جیابوونەوە،دووری.غەوارەیی،نامۆیی.لە **چاوم دێ**:لە دیدەم دێ. بە **هیجرانت**:بە کۆچ کردنت،بە یۆیشتنت. **هەمووەدەم**: هەمیشە. **بۆیی**:بۆنی.**کەبابی**:برژاوی،سوتانی،بەئاگر سووربوەوە. **ناوهەناوم**: دەروون ،ناو جەرگ و هەناو،لای ژوورەوەی دەروونەوە.**دێ**:دێتن.
شەیابی:خواردنەوەی.**وەسلی تۆ**:گە یشتن بە تۆ.**یەک**: دانەیەک. **قەترە**:دلۆپ.**دل** : قەلب.**گەر**: ئەگەر **نەسیبێ**:بێ بەشی،پێی ببێ.
چ مەجبوورم:چ پێویستییکم هەیە.**لەگەل**:بەیەکەوە لە گەل **ساقی**:مەیگێیدا.**لە نێومەیخانە**:لە شوینی خواردنەوە.**ناوم دێ**:باسم دەکرێت و ناوم دێنن.

بەعەترستانی:بەبۆنستانی،شوێنی بۆندار ،بۆن خۆش. **دەرگەیی**: دەروازەی **جەننەتولمەئوا**:بەهەشتی شوێنی هەمیشەیی. **نەمابیوا**: باوەیم نەما.
لەجەرگی:لە جگەری.**لەت لەتم**:پارەپارەم.**بۆیێ**:لە بەر هەندێ. **کەفی خوێن و خوناومدێ**: و:کەفی خوێناویم دێتەخوارەوە:
بە یوویی:بە روخساری.بە گۆنای.**ئەلماس**:یووی یار بە ئەلماس تەشبیە کراوە.
قووببەیی:**مەبەست** جوتە مەمکۆلانی یارە.**ژێر کراس**:لە بن کراس سوخمەکەی:بەو جلکە دەلێن کە هی ژنانەو لە سەرشانانەوە تا ناوقەد درێژە و یەلەگیشی پێ دەلێن زێی و زیویشی پێوە دەکەن.**سورت**:یەنگی سور **هەدەفبازن**:ئامانج دەپێکن.**بە یوحی من**:بەگیانی من.**لە دل**:لە ناو قەلب.بۆیێ:لە بەر هەندێ. **زوخاوم دێ**:خوێنم لە بەردەیوات و نالەم دێ.
لەیۆژی:لە کاتی جەژنی **قوربانا**:جەژنی قوربانی دان.بە قوربانی **کەسێکم**:من قوربانی ئەو کەسەم.
کەعەکسی:کەوێنەی،کەسیمای.**نووری**:یوناکی.**دیدەی ئەو**:چاوی ئەو **لە چاوی**:لە دیدەی.**پیقویاوم**:لەچاوی قویاویم.**دێت**: دەهێ، دێتە خوارەوە.**لەحەربی**:لە شەیی.لەجەنگی **یوس**: یووسەکان خەلکی یوسیا.**جەیمەن**: ئەلمانەکان، خەلکی ئەلمانیا. **باسی**:هەوالی.**غاز و** :گازی کیمیایی,**قونبولەی زەیین**:ئەتۆم.
لە نێو:لە ناو **تەیارە**:فیۆکە.**بێ سائیق**:بەبێ شوفێر،بەبێ خەلەبان. **بەرە و**:بۆلای.مالی یماومدێ:بەرەو مالە وێران و خاپوورکراوەکەم دێ.
تەلەفیزیۆن:سیما.**مەحەتتەی**:ئیستگەی وێنەدار.**دوورە**: لێمەوە دوورە **ئەمما**:بەلام.
بە لاسلکت:بە بێسیمت بە هەوالی لاسلکیەوە .**منی دەشتی**:ئەمنی کە دەشتیمە.**گیەی تەندووری**:گەرم و گوپی وەک تەنوور.**تاوم**: خۆرەتاوم ،هێزم. **دێ**:دەهێ.

مانا بە پشتی.:

منی پی لەژیانی سەختی و ئاشوب و بەلادا وا هەمیشە ئاگری جیابوونەوەو دووریم لە چاوان دیارە و دێتە خوارەوە و هەردەم گیم تێ بەردەداتن،بە هۆی جیابوونەوە و کۆچ کردنی تۆوە وا هەردەم هەناوم بۆنی سوتان و برژانی لێوە دێتن،خۆ ئەگەرتەنیا دلۆپێکیش لە خواردنەوەی شادی وگەیشتن بەتۆی ئازیزم بێتە بەش ئەوا بەسمەو دلم پی لە خۆشی دەبێتن و ئەوکاتەش هیچ ناچار نیم و خەمێکم نیەکەوابچمە مەیگەدەو لە گەل ساقی مەیگێیدا لەناو مەیخانەدا ناوم بێتن،خۆ ئێستاکە هیچ باوەیێکم بە بۆنی خۆشی بەهەشتی هەمیشەیی نەماوە و هەر بۆیەشە کەوا لە ناو جەرگی لەتلەتی من دا کەفاوی خوێناویم دێتن و تا بلێی نا ئارام و ناشادم وابە یوخساری جوان و لە باری سپی وەک ئەلماس و دوو

مەمکۆلەی ژێر کراس وسوخمەکەی سووری سەر سینەی تۆیە کەگیانمی کردۆتە ئامانجی خۆی و هەربۆیەشە کەوا لە ناو دل و هەناوم دا خوینی سورم لێ دێتن و دەیڕژێتن،من لە یۆژی جەژنی قوربانی دا بە قوربانی ئەو کەسەم کەوێنەی پی لە یۆناکی ئەوا هەمیشە لە ناو دیدەی قویاوی و شێلومەوە دیارە،خۆلە جەنگی یوسیا و ئەلمانیشدا باس باسی گازی کیمیای و بۆمبی ئەتۆمە و ئەویش وا لە ناو فیۆکەدا بەبێ سایەق بەرەو مالە یوخاو و یمێندراوەکەی من دێتن،سیمای یوویی تۆ هەرچەندە کەلە منەوە دوورە بەلام منی دەشتی وا بە هۆی ئەوەی کە هەمیشە دلم لەلای تۆوەیەو وا بە خەیالەوە لە هەواوە بە هۆی بێسیمەوەیە وا هەوالت دەزانم و هەر لە بەر هەندێشە کەوا هەناوم دەسوتێت و وا لە تاوان گیەی تەندووری ناو دەروون و هەناوم دێتن و وا گیم تێبەربووە.

*

نەدەی وەعدە

نەدەی وەعدەیێ گەر داشت و نەی کەی گەلێ عەیبە
ئەگەر نا بۆچی وەعدەی دووحەبی کوردی دەدەی ڤگبە

لە سەر دەشتی نەزەر بێ هەر کەسێ شعرم بزانیتن
نەساغیش بم بە دەعوەت بێمە بەر گەر نا دەبێ قەلبە

مانای وشەکان:

نەدەی وەعدە:پەیمان مەدە.**گەر**: ئەگەر.**داشت**: دات،وادەت دا.**نەی کەی**:ئەنجامی نەدەی،بە جێت نەهینا.**گەلێ عەیبە**:واتە زۆر شەرمە .**ئەگەرنا**:ئەگەروا نەبێ.**بۆچی**: لەبەرچی. **وەعدەی**: پەیمانی.**دووحەبی**:دوو قورس.**کوردی دەدەی**:هی کوردانە دەدەی. ڤگبە:لەوانەیە،بنەبی،ئێگجاری .
لەسەر دەشتی:دەشت لەسەریا بێت.نەزەربێ:لە عۆدە دابێت، پەیمان بێت.هەرکەسێ:هەرکێ.شیعرم: هۆنراوەم. بزانێتن:بزانێ. نەساغیشبم:نەخۆشیشبم.بەدەعوەت:بەداوەت کردن. بێمەبەر: یازی بم.گەر نا:ئەگەر وانەبێت. قەلبە:قەلب بە مانای خراپ و چروک و نایەوا بێ برەو هاتووە،قەلبە بە پەلەدارکی کورتیش دەلێن کە سەری تیژ بێت.

مانا بە گشتی:

هەرگیز پەمانێک مەدە کەناتوانی جێ بەجێی بکەیت،ئەگەر هەر وادەیی کە دەیدەیت ئەوا دەبێ جێ بەجیێ بکەیت،چونکە جێبەجێ نەکردنی پەیماندان بەیاستی کارێکی گەلێ شەرماوەرە،کاتی خۆی کەتۆ پەیمانت دا دووحەبی کوردی (هەروەک لە خوارەوە نوسیویەتی مەبەستی حەبی تاوولەرزە)تاوو لەرزم بۆ بنێری و بۆشت نەناردم و قسەی خۆت نەگەیاندەسەری و منیشت بە تەما کرد،منیش بەو مەبەستەوە ئەم هۆنراوەم بۆ نوسیوی،جا هەرکەسێ لە شیعرم بگاتن و مەتەلەکە بزانێ مەرج بێت ئەگەر نەخۆشیش بم ئەوا داوتییێکی بکەم .

دەشتی لە دوای ئەم شعرەدا ئەمەی خوارەوەی نوسیوە و دەلیت :

(ئەم دووپارچە شیعر انەم بۆ مەلا عومەر خالند تەقدیم بێت کە داوای زەوقی سەلیم دەکاتن،شعری ئەووەل بە جیهەتێک موعەممایە (باسم تعب) دەردەچێت وە بە جیهەتێکی تر بە لوغز دەر دەچێت، ئەسلی حکایەت ئەوەیەکە وەقتی خۆی مەلا عومەر خالند وەعدەی دا بوو کە دوو حەبی تاوو لەرزم بۆ یەوان بکاتن بەلام

یەوانی نەکرد و منیش لە شیددەتتی تاوو لەرزدا ئەم دوو بەیتە شعرەم بۆئەو نووسیوەتەوە)

ماموەستا مەلا عومەر خالند یەکێک بوو لە دۆستانی نەزیکی دەشتی و مەلای ئاوایی ئاشۆکان بوو کە گوندێکە دەکەوێتە ناوچەی بەیانەتی و لە ئاوایی دارەبەن دوور نیە و ماموستا مەلا عومەر خالند بۆ خۆی خەلکی گوندی بەحرکەیە،خوا عەفویان بکاتتن و جێگەیان هەمیشە بەهەشتی بەرین بێت مرۆیەکی قسە خۆش و لەسەر بوو .

*

یاری عەلەمدارەکەم

یـــاری عەلەمدارەکەم هاتەوە ســـەرشـارەکەم
هاتەوە ســـەر شـارەکەم یاری عەلەمدارەکـەم

لازمە سـەر چارەکەم تاکـو ڕەقیب دێتەوە
تاکو ڕەقیب دێتەوە لازمە ســەر چــارەکەم

زوهری زولفی یـــارەکەم وەسلەکە تــریـاکـەبێ
وەســـلە کە ترياکە بێ وەسلی زوهری یارەکەم

زیللـــەتی شـــەوتارەکـــەم حیکمـــەتەبۆ مەتتـقم
حیکمەتە بۆ مەتتقـــم زیللەتی شەوتارەکـەم

ئەی دلی پڕ نارەکـەم دوورە نەجـاتت بـــبێ
دوورە نەجاتت بـبێ ئەی دلی پـڕ نـــارەکـەم

جەدوەلی پڕ کـارەکـــەم تیغی دوو ئەبـرۆ دەدا
تیغی دوو ئەبرۆ دەدا جەدوەلی پڕ کـارەکەم

خونچەیی گولنـــارەکەم نالەیی بولبـول دەدا
نالەیی بولبـول دەداخونچەیی گولنـارەکەم

قـــەددی ســـنەوەدارەکەم ئاسـکی کوردانەیە
ئاسکی کوردانەیە قەددی ســـنەوەدارەکەم

قیمەتی ئەشعارەکەم حەیفەبەدەشـــتی نەدەی
حەیفەبە دەشتی نەدەی قیمەتی ئەشعارەکەم

مانای وشەکان:

یار: خۆشەویست. **عەلەمدار:** خاوەن ئالا،خاون پەرچەم،ناودار. **هاتەوە:** گەیایەوە. **سـەرشارەکەم:** بالای شارەکەی من،سەروەرەکەم.
لازمە: پێویستە. **سەرچارەکەم:** چارەسەریەک لەمانەوەی خۆمابکەم. **تاکو:** هەتا. **ڕەقیب:** دوژمن،نەیار. **دێتەوە:** دەگەیێتەوە.

زوهر: گول.**وەسل** :گەیشتن.**ترياك**: ئەفیيون،مادەيەکی ژەهراويە لەبۆ کارو باری پزیشکیش بە کار یٚت **زولف**: پەرچەم،بسک.
زیللەت: یەنج و ئازاروناخۆشی.**شەوتار**: شەوی تاریک. **حیکمەت**: یاستی و دروستی،قسەی فەلسەفی. **مەنتیق**: قسەکردن. زانستێکە کە مرۆ لە هەلەوشتی نایاست دووردەکاتەوە.
ئەی دلی پی نارەکەم: ئەی دلی پی لە ئاگرم.**دووره نەجاتت بیێ**: زۆر زەحمەتە یزگاریت بیێ.**جەدوەل**: خشتە،پلانی کاروبار. **پی کار**: کاری زۆر.**تیغی دوو ئەبرۆ**: هەرد و ئەبرۆکان.
خۆنچە: گولی تازە پشکوتو.**گولنار**: ناوی گولێکە کە بە یار تەشبیە کراوە، یاریش لێرەدامەبەست ئازادی و یزگاری گەلی کوردە لە چنگ دوژمنانەوە، **نالە**: هاوار.
بولبول: هەزارە،بالندەی ئەویندارى گول.**دەدا**: لێیەوە دێت.دەدات.
قەد: بەژن و بالا.**سنەودار**: داری سنەوبەر.**ئاسک**: مامز.یەنگێکی بزنیشەکە لە نێوان سورو زەردی دابێت،خەت خەت بێت. **کوردانەیە**: وەک کوردانە،وەکو خەلکی کوردە.
قیمەت: نرخ.**ئەشعار**: کۆ ی شیعرە،هۆنراوە.**حەیفە**: مخابنە.
بەدەشتی نەدەی: نەیدەیتە دەشتی ،چونکە بۆ دەشتی لەبارەو ئەوەندە نرخەی هەیە.

مانا بە گشتی:

یاری خاوەن ئالاوپەرچەمداری من وا هاتەسەر شارەکەی منەوە ولە ناو هەست و بیری مندا دەخولێتەوە،جادەبیَ تا ئەو کاتەی کەوا نەیارو دوژمنانم دەگەیێنەوە منیش چارەیەک لە خۆما بکەم و خۆم یزگار بکەم،خۆ گەیشتن بە زولفی وەک گولی جوان و نازداری یارەکەی من گەلیَ زەحمەتە چونکە دووره دەست و قەدەغەکراوە، ئەو هەمو یەنج و زەحمەت و ناخۆشیەی شەوانی تاریک و پی لە ئازارانی من تەنیا بۆ بە هەلە نەچونی خۆمە، ئەی دلی پی لە ناخۆشی و ئازاری من گەلیَ دووره و زۆربە زەحمەتە کەوا تۆ یزگاریت ببێتن و بە ئاواتی خۆت بگەیت و ئازاد ببی،وا تەواوی پلانی پی لە ئیش و کارو ماندوو بوونی من تیغی دوو ئەبرۆی یارەکەی منی پێوە دیارە وخونچەی گولی گولنارەکەی من هەروا هاوار و نالەی بولبولی لێوە دێتن، خۆ بەژن و بالای وەک سنەوداری بەرزو لە باری یارەکەی خۆشەویستی من وەک ئاسکی کوردان وایە،جا گەلیَ مخابنەکەوا تۆ نرخی هۆنراوەکانم بە دەشتی نەدەیت چونکە ئەوندە دەهێنیَ و مافی خۆیەتی کە ئەو نرخەی بدەیتیَ.

ئەو شیعرەی سەرەوەی دەشتی وەک گەلیَ لە شیعرەکانی تر یەکێکە لەو شیعرانەی کە لە سەردەم و یۆژگارانی دەشتی دا لە ناو فەقیَ و مەلاکان دا باو بوو و بە ئاوازێکی تایبەت و پی لە شادی دەخوێندرایەوە و گەلیَ لە فەقیَ و مەلایە

دەنگ خۆشەکان ئەم شیعرەیان لە بەر بوو و بە دەگێکی پی لە جۆشەوە بە ئاوازی تایبەتی دەیان خوێندەوە،یادی ئەو یۆژانە بەخێر .

*

یاسەمینی پیشەوی

یــاسەمینە پێشـەوی ســەبزە کــراسی چینـەوی
ڕوومەهی گـولــە لــەخـەوی بولبولـە دەسـتی ناکەوی

چیــدی بەمــن جــەفــا مـەدە دیـن و دلــم بەبا مەدە
عەتری سەبا هەبـا مەدە حـەسرەتـە دەستی نـاکـەوی

لەبەربەیانی سینەکەت دوگمەیی سوخمەشـینەکـەت
بـەنـەغمەیی حەزینـەکـەت سیحرە لەمەستی نـاکـەوی

لــە ئەلــف و بــایــی ئــابڕوو بـادە دەداتــە دەم بـەڕوو
هەستەبەحستـە ڕووبـەیوو ئەدویە دەسـتی نــاکـەوی

حەسـڕەتــە بــۆهەوایـی من زەحمـەتـە بـۆ جەفایی من
بێتەوە ســەر دەوایی مـن لـەم سـەرە دەستی نــاکەوی

ڕەنجەیی بێ نەوازی تۆ لەنجــەیی پــڕ لـە نـازی تـۆ
پەنجـەیی نیکتـنە بازی تۆ بــادە لــە دەســتی ناکەوی

ڕنگەلەعالەمی ســــــــەما دەنگە لە سەیری پڕسەما
بەنگە لە باری ماتەما یوو لە هەوەســــــتی ناکـەوی

مــاهی جــەمالی ڕوویــی تـۆگاهی کەمالی بۆیــی تۆ
نەقشەلەڕەنگ و ڕوویی تـۆ قەت لەدوروســتی ناکەوی

بــاری گرانی فیرقـەتت داری جـەفایــی میحنەتـت
بۆ منی پـی لـە زیللـەتت قــەت لە پــەرستی ناکـەوی

لە نازەنینی سینەکەت لەشەعشـەعەی جـەبینـەکەت
نەسیبی هەرکــەسێ بـێ دەشـتیە دەستی نــاکەوی

*

مانای وشەکان:

یاسەمین:گولێکی بۆن خۆشە.کە پەرچەمی یاری تەشبیە بەو گولە یاسەمینە کردووە **پێشەوی**:لای پێشەوە.**سەبزە**: کەسک. سەوز.**کراس**:کراسی لە بەر کردن.**چینەوی**:نەخشەدار چینە چینەدار، گولدار.

یوومەهی:یوخساری وەک مانگ وایە.**گولە**:وەک گولیشە **لەخەوی**: لە کاتی نوستن دا.**بولبول**:هەزارە،بالندەی ئاشقی گول.**دەستی ناکەوی**:وەدەستی ناکەوێت.

چیدی:چیتر .**بەمن جەفامەدە**:چیتر یەنج وئازارو میحنەتم بۆ مێنە.**دین و دلم**:ئاین و دلی من . **بەبا مەدە**:بە فییۆی مەدە. **عەتر**:گولاو،بۆنی خۆش.**سەبا**: سروە،شنە. **هەبامەدە**:بە خۆیایی مەدە ،بە فیبۆ مەدە ،بە فیبۆ بلاوی مەکەوە،پەخشی مەکە.**حەسیەتە**:ئەفسوسە،خەمە.**دەستی ناکەوی**: نایەتەدەست، وەدەست ناکەوێ.

لە بەر:بە هۆی.**بەیانی**:یۆناکی بەیان،سینە لە یوونی و جوانی تەشبیە بە بەرەبەیان کراوە. **سینەکەت**: سنگت، سینەتا. **دوگمەیی**:دوگمە جۆرە خشلێکی ژنانەیە بە سوخمە وەدەکرێت، قۆپچە.**سوخمە**:ئەو چاکەتەژنانەیە کە ئافرەت لە بەری دەکەن و دوگمەی زێی و زێوی لێ دەبەستن،یەلەگیشی پێ دەلێن **شینەکەت**: یەنگی شینی سوخمەکەی تۆ.

بەنەغمە:بە ئاوازی ،بە دەنگی. **حەزینەکەت**: خەمگینەکەت، پەژارەدارەکەت . **سیحرە**:جادووە .**لە مەستی**:لە سەرخۆشی. **ناکەوی**:لێ ناکەویت.

لە ئەلف و بایی : لە پیتی ئەلف و پیتی بێی وشەی ئابیوودا.**ئابیوو**: اویباش، شەرەف، کەیامەت.**بادە**:جامی شەیاب. **دەداتە**:دەیدابە.**دەم**:زار،دەو. **بەیوو**:بە یوخسار، بەروە یوو،لە بەرچاو.

هەستە:یابە.,**بەحستە**:بە ئارامی،بە هیواشی .**یووبەیوو**:بەرەو یو،بەرامبەر**ئەدویە**: دەرمان،هەتوان.**دەستی**:وەچنگی،نایەتەدەستی. **ناکەوێ**: پێی پەیدا نابێت.

حەسیەتە:خەم و ئازارو یەنجە،جەفایە.**بۆ هەوایی من**:بۆئەوینی من،بۆئاواتی من.**زەحمەتە**:ئاسان نیە،پی مشەققەتە.**بۆ جەفایی من**:بۆ یەنج و ئازارو میحنەت و ژانی من.**بێتەوە**: بگەیێتەوە. **سەردەوایی من**:بۆ سەردەرمانی من،بۆ چارەیی من.**لەم سەرە**:لەم لایەوە،لەم یوەوە. **دەستی ناکەوێ**:وەدەستی نایەت.وەچنگی ناکەوێت.

یەنجەیی:ئازاری،زەحمەتی.**بێنەواز**:هەژار،بێنەوا،نەدار.**لەنجە**:جۆرەرۆیشتنێکەپی :تەژی.**لە نازی تۆ**:لەعیشوەی تۆ،لە دەلالی تۆ.

پەنجە:ئەنگوشت.**نیکتەباز**:پی لە شۆخی.**بادە**:جامی شەیاب.**لە دەستی ناکەوی**:بەرنابێتەوە،یان لێی ناکەێ.

یینگە:مۆزیکی شادی و خەندانە.**لە عالەمی:**لە جیهانی.**سەما:** سەرەوە، حەوا،ئاسمان .**دەنگە:**سەدایە،هەرایە **لەسەیری:**لە یوەانینی،لەتەماشای.**پێ سەما:**پێ لە هەلپەیین،پێ لە شایی و بەزم .

بەنگە:سەرخۆشیە.**لەباری:**لەلایەن،لەیووی.**ماتەما:**لەلایناخۆشی وماتەمینیەوە.**یوولەهەوەستی:**یوولەحەزی.**ناکەوێت:**لێی نابێتەوە.

ماە:مانگ.**جەمال:**جوانی.یووی:**یوخسار.تۆ:**دوەم شەخس کە یارە،تە.**گاە:**جارجار. **کەمال:** تەواو.**بۆی:** بۆنی.**تۆ:**دوەم شەخس کە یارە.

نەقشە:نەخشە.**لە یەنگ:**لەسیما،لە شێوە.**یوویی تۆ:**یوخساری تۆ.**قەت:**هەرگیز **لەدروستی:** لەیاستی.**ناکەوی:**هەردەمینێ.

باری گران:نەشبیهەبۆخەم و ئازاری زۆر.**فیرقەتت:** جیابوونەوەت. **داری جەفا:**داری یەنج و ئازارو ناخۆش. **میحنەتت:**حەسیەت و جەفات.

بۆمنی:بۆ منێکی.**پیلەزیللەتت:**پێ لەزەحمەت و کوێرەوەری . **قەت:** هەرگیز. **لە پەرستی:**لە خۆشەویستی،لە ستایش کردن. **ناکەوی:**واز ناهێنێ،هەر ئەنجامی دەدات.

لەنازەنینی:خاوەن ناز،خۆش ئەندام ،دلفیێن.**سینەکەت:**سنگی تۆ،سینەی تۆ.**لەشەعشەعەی:**لە یوناکی و جوانی.**جەبینەکەت:** نێوچەوانەکەت. **نەسیب:**بەش.**هەرکەسێ ببێ:**هەرکێ بێت. **دەشتیە:**نازناوی شاعیر خۆیەتی.**دەستی ناکەوی:**وەدەستی نایەت، وەگیری ناکەوێت.

مانابەگشتی:

ئەی پەرچەمداری وک گولی یاسەمین و بۆن خۆش و کراس سەوزو چینچینی گولدار کەوا هەمیشــە لە ناو دلان دای و هەردەم حەسیەتی ئەویندارا و ئاشقانی و هەمیشە وا دوورە دەستیت و وەگیرناکەویت، ئەویومەتە جوانەی وەک گول گەش و لە بارو بۆن خۆشەی تۆیە کەوا من نای گەمێ و وەکو بولبولی ئەویندارو دلدار وامەو بە ئاوات ناگەم و پێی شاد نابم ،دەسا بەسیەتی چیتر ژان و جەفاو ئازاری دلی من مەدەو چیتر دلی پێ لە حەسیەتی من ئاوا تەژی جەفاو ئازاران مەکەو چیدیکە بۆنی سروەی فێنک و خۆش بە خۆیایی لە ناو مەبە، ئەوا بە بەهۆی یوناکی وەک بەرەبەیانی سینەی تۆ و ئەو دوگمەیەی کە بە سوخمە یەنگ شینەکەت و بەو ئاوازە پێ لە پەژارەکەی تۆیە کەوا وەک سیحرو ئەفسانە وایە کەوا دلی من هەرگیز لە مەستی ناکەوێتن ،یووی جوان و پێ لە ئابیووی تۆیە کەوا دلی مرۆ دەبات و بۆ لای خۆیا دەیکیشێتن ،کەواتە دەهەستە بە ئارامی و لە سەرخۆییەوە چارە سەریمان بکەو لەم جەفاو میحنەتانەدا یزگارمان بکە،خۆ ئەشق و ئەوینی من گەلێ سەخت و دوورەکەچارەسەری بکرێتن و دەردوجەفاکانی من دوایی بێتن و برینانمان هەتوان بکرێتن،بەو ئازارو ناخۆشی یەی من و بێ نەوازیە و بەو لەنجەی پێ لە ناز و کریشمەوەو بەو پەنجانەی پێ لە نکتەبازی تۆوەیە کەوا

بادە لە دەستان ناکەوێتن و هەمیشە سەرخۆشی وەدی دێنی ودلی مرۆ بۆ لای خۆتا یادەکێشی ،لەبەزم و سەیران و شادی وهەلپەیکێ و ئاوازی پی لە خۆشی و سەیرانی تۆیەوەیە کەوا لە ئاسمانانیشەوە ناخۆشی نەماوەو هەرگیز یوولە شادی و لە خۆشەویستی و پەرستنی تۆ ناکەوێت،یووی جوان و لە باری وەک مانگی جوان وبۆنی پی لەخۆشی وەک نەخش و نگار وایە کە هەمیشەییەو قەت لەناو ناچێت ولەدروستی و لەباری خۆی ناکەوێتن ،ئەو بارە گرانەی جیا بوونەوە و دووری تۆ و ئەو یەنج و جەفاو میحنەتانەی تۆ لە ناو دل و دەروونی من دا هەرگیز تۆ لە یاد ناباتەوە و دل هەر لە لای تۆوەیە، ئەوجوانی و نازەنینی و زیبایی سینەی تۆ و ئەو یۆناکییەو یوخساری لە باری تۆیە کەوا نەسیبی هەرکەسێ ببێتن ئەواشادو خەندان وبەختەوەر دەبێتن و تەنیا منی دەشیمە کەوا وەدەستم ناکەوێت و هەردەم گی لە ئاهی سەرد و حەسیەتەوەم.

*

یاخودا بیتواتە ئابادەبی

یــا خــودا بێتــواتــە دائیم خــاکــی تــۆ ئــابادی بــێ
کۆنــە ڕێگەی باغەکانت سەرلەنوو سـەیـادی بێ

حۆریـی و غیلمانــەکانت یا خودا خــەمیان نــەبێ
چونکەخـــەم نــابێ لەجەننەت تاوەکوسـەییاری بێ

حەیفــەبـۆجەننـەت بلێـن ناخۆشەئـاب وئـاتەشـی
پیشـەیی ئەوکـەس بلـێ نـاخۆشـە هەر هاواری بێ

خاکی گۆراجی بـەرابەرقیبیـلەیی خـاس و عـــەوام
جێگەیی تۆپـی تورک یـاڕەبـبی هەر گـولـزاری بـــێ

سێبەری بــن زیــخ وهەم ڕێی کانەلەوکانوویی ڕیس
سەدجەبەل لوبنان بەقوربانی سیاحەت گاهی بێ

ڕێگەیی بێخالەئەسلەن مەعـــدەنی عیززوشەڕەف
بۆکەسێـکی ساحیبی تەبعی ســـەلیم و نـاوی بێ

بـانی مزگەوتی سەفیدو قـەلعـــەیی میر ڕەشـید
شوبهی چەرخن جێگەیی قیتانی چەرخن داوی بێ

قـۆتـەلەوهەم سـەردەراوباس وهەم کانی مەعـان
پـردەسۆنەوگۆرمزەش تاڕۆژی مەحشـــەرنـاوی بێ

کۆنە قەلعەو تەختی خـاوەر دائیما هاوار دەکـەن
یاخودا هەرکەس بلێ ناخۆشە هەر هاواری بێ

پەرچەم و ئەگریجەکـــانـی بـــاغ و ئەسپینداڕەکان
ڕەونەقــی ئیمان و دیـــنن گـول بـەدەم ئەیوانی بـێ

لەودەمەی گول دێ بگاجاکەنەسیم ڕووی تێ دەکـا
ئیزحامـی بولبـولان مەسـتن کە دێ عەتـراوی بـــێ

حۆریـیانی مـوسـەویی و سـاقیانـی لـەنـجـەوی
سەف دەبەستن ڕادەوەستن نەک دەمێ بێ لاوی بێ

دوتەمریرەو لەیل ومەتتـانەو وەنەوش ویەکی دیش
نـاوی نـالیم شـوبـی وی نیـە لـە ڕۆیـین ڕاوی بێ

ماحەسـەل من ناتوانم سەربەسەرمەدحـی بکەم
تـاوەکوو مـاوم بـلا با باسـی سـوککانانی بێ

ئەووەلەن حاجی عەبدوللاکوڕی خدراغـا نـەسەب
ئەحمـەداغـای بـراشت باسـەد سـەلام و لێ ببـێ

عالیـاغـە وئاغە مـەحـمودیش لـە گەل ئەولادیـان
ئەحمەد و قـادر لـەگەل حوسنا سـەلام و لێ ببێ

مامەتە ها و مـەلا خـدر و مـوحەممەد مسـتەفا
پـڕ حـڕوفی ئەبجـەدی خۆتـان سەلام و لێ ببـێ

تاهیروحاجی غەریب وهەم فەقێ و ئەحمەدلە گەل
نـادری کاک ئەحمـەدی نابۆ سـەلام ولـێ ببـێ

ئەحمەدنـەعال وهەم شـێخ ئەحمەدوهەم سۆفیڕەسول
خـــدرەکۆرو خاکە شێخ نـووری سەلام و لێ ببـێ

سەیدەمین وبەگ سلێمانیش لـەگـەل عالی حەمەد
مستەو و میسـتۆیە بـە بـارێ سەلام و لێ بـبێ

کـاتبی دەورانی ئەمیر عـادلیش خـالم فەقـێ
یـا لـەگـەل مەحمـودی سەیید سی سـەلام ولێ ببێ

خدرەخێل وخـالە کاکۆ وئەحمەد وئەولادی خـۆی
سێ هەزارو سێ سەد و پـەنجا سـەلام و لێ ببێ

سۆفی سالح بــا لـەگـەل ئەحـمەد گـولاوی دانیشن
چونکە جیرانن لە گـەل یەکدی سەلام و لێ ببــێ

موحتەڕەم مـەلاعەبدوللاهی کـوڕی شامی لـەگەل
مامە حەم هەم کاسمەل نۆهـەد سـەلام و لێ ببــێ

کـۆرحوســین وسالح وبەگـزادەو هەم موللاحەسەن
حاجیلە و خدری حەلیم پەنـجا سەلام و لێ ببێ

بۆدواوەش کەدخودا داود دووهەم خزمی عەزیـز
پڕ قەلاتی خـــۆی و باپیری سـەلام و لێ ببــێ

ماحەسەل هەرکێ وەفاییکی لەگەل دەشتی هەبێ
ڕەحمەت و غوفـرانــی یەبـــوولعالـەمینی لێ ببــێ

*

مانای وشەکان:

یاخودا:ئەی خوایە.**بێتواتە**:گوندێکی خۆش کوردەواریە سەر بە ناوچەی خۆشناوەتیەلە کوردستانی باشوردا.**دائیم**:هەمیشە.**خاکی تۆ**:ئاخی تۆ،سەرزەمینی تۆ.**ئابادی بێت**: ئاوایی بێت،گوندو ئاوەدان بێت.**کۆنەییگە**:یێگە کۆنەکانت **باغەکانت**:باخچەو یەزەکانت. **سەر لە نوو**:تازە،نوێ.**سەییادی بێ**:پەرژینی تازە، دروست و لە بارویێک بێت.**حۆری**: پەری،نازداران، جوانان.غیلمان، غولامان، لاوان.**یاخودا**:ئەی خوایە.**خەمیان نەبێت**:پەژارەیان نەبێت. **چونکە**: لەبەرئەوی.**خەم**: پەژارە.**نابێ**:نیەلە**جەننەت**:لەبەهەشت **ناوەکو**:هەتاکو.**سەییار** :تەماشاچی زۆر بێت.

حەیفە:مخابنە.**بۆجەننەت**:بە بەهەشت.**بلێن**: بێژن. **ناخۆشە**: خۆش نیە.**ئاب**:ئاوو **ئاتەشی**:ئاگری .**پیشەی**: کاری. **ئەوکەس**: ئەوەی،هەرکێ.**بلێ**:بێژی **ناخۆشە**: خۆش نیە، ناخۆشە. **هەر**: هەمیشە.**هاواری بێ**:هەمیشە دادو فیغانی بێت.

خاکی:زەوی.**گۆراج**:ناوی شوێنێکە لە بێتواتە.**بەرابەر**: بەرامبەر، یوو بەیوو **قیبلەیی**:یووگەیی.**خاس و عەوام**:تایبەتی و گشتی.

جێگەیی:شوێنی.**تۆپی تورک**:شوێنیکە لە ئاوایی بێتواتەکە تورکەکانی عوسمانی تۆپیان لێ داناوە.**یایەبی**:ئەی خودایە.**هەر**: هەمیشە. **گولزاری بێت**:پی لە گول و وەک زەنوێر بێت.

سێبەرى:سايەى . **بن زيخ وهەم يێى كانەلە و كانويى ييس**:ناوى شوێن و جێگان لە ئاوايى بێتواتە.**سەد جەبەل لوبنان**:سەد شوێنى وەک چياى لوبنان،كە شوێنى هاوينە هەوارو جێگايەكى بە سەفايەلە وەلاتى لوبنان بە ناوو بانگە.**بە قوربان**:بە فيداى، ببێتە قوربانى. **سياحەتگاهى بێ**:بە قوربانى سەيرانگا و شوێنى خۆش و فێنكى بێتواتە ببێ.

يێگەيى بێخالە:يێى بێخالە. ناوى شوين و يێگەيەكە لە بێتواتە. **مەعدەن**: **سەرچاوە. ئەسلەن**:بەياستى ،بنچينەى .**عيز و شەرەف**:گەورەيى و سەربلندى و سەروەرى.

بۆكەسێكى :بۆ ئەوەى.**ساحێبى**:خاوەنى. تەبع:سروشت،ويست و خواست. **سەليم**:پاک،دروست،بێ گەرد.

بانى مزگەوتى سەفيدو قەلعەيى مير يەشيد :شوێن و جێگان لە ئاواى بێتواتەدا.**شوبهى**:بە وێنەى.**چەرخن**: يۆژگارن. **جێگەى**: شوێنى:**قيتان**:نازداران، لاوان جوانان،قيت و قۆز. **چەرخن**: يۆژگارن.**داوى بێ**:هەميشە وابێ.

قۆتەلە و سەردەراو و باس و كانى مەعان:ئەمانەش سوێن و جێگان لە بێتواتە.**پردە سونە و گۆرمزە**:ئەمانەش هەر جێگاو شوێنێكن لە گوندس بێتواتەدا.تارۆژى **مەحشەر**:هەتا يۆژى قيامەت.**ناوى بێ**:هەر ناو دار و ديار بێ.**كۆنە قەلعە و تەختى خاوەر**:شوێنێكن لە دێ بێتواتەدا.**دائيما هاوار دەكەن**:هەميشە هاواريانە و دەلێن. **ياخودا**:ئەى يەزدان.**هەركەسێ**:هەركى زەميان بكات و بلێن. **ناخۆشە**: بێتواتە ئاواييەكى خۆش نيە.هەر هاوارى بێت: هەميشە هەر نا ئارام و دل بەخەم و پەژارە بێت ولە تاوان هاواربكاتن بكاتن.پەرچەم و **ئەگريجەكانى**:جوانى و لە بارى. دلگرى. **باغ**:شوێنى پيدار و گول و گيا. **ئەسپيندارەكان** : دارێكى بلند و بەرزە و بە كۆز دەيوێندرى .**يەونەق**:يۆناكى.**ئيمان و دينن**:باوەيو ئاينن.**گول بە دەم**:گول ميشە:ئەيوانى بێ:هەيوانى بێت.**لەودەمەى**:لەو كاتەى.**گودل دێ**:كە وەختى گولەو بەهارە.**جا كە نەسيم**:ئەوسا كە سروە.**يووى تێ دەكا**:دێتن بۆ لاى .**ئيزدحامى بولبولان** : كۆمەلى بۆلبولان،گەلێک بولبول.**مەستن**: سەرخۆشن. **كەدێ**:كە ئاوايى،كە گوند،يان كە كاتى دێ،وەختى دێ.**عەتراوى بێ**:بۆن گولاو بێت،بۆن خۆش بێت.حۆريانى موسەوى:كچە جوانەكانى يەهودى (جوو)ى وەک حۆرى.**ساقيانى**:مەيگێيانى. **لەنجەوى**:پى لە ناز و لەنجە.**سەف دەبەست**: يێز دەبەستن. **يادەوەستن**:ئامادەنە و يادەوەستن.**نەک دەمێ**:نەوەكو كاتێ.بێ لاوى بێ:بەبێ پەنج و لاوان بێت.

دۆتە مريرە و لەيل و مەتانە و وەنەوش ناوى چوار كچانى جووەكە لەو سەردەمانە دا لە ئاوايى بێتواتە ژياون.**يەكێ ديش**:كچێكى تريش، دەلێن ئەوەى كە لێرە دا ناوى نەهێناوە ئەو كچەيە كەلەو سەردەمانەدا دەشتى دلى پێوە بووە.

ناوی نالێم:ناوی ناهێنم.**شوبهی وی**:وێنەی ئەو لە جوانی دا نیە **لە یۆین**:لە کاتی یۆیشتن.**یاوی بێ**:پێی بگەیت و دلت پێی شاد بێت، یاوی بکەیت.وەگیرت کەوێ.

ماحەسەل:ئیتر.**من ناتوانم**: ئەمن پێم ناکرێت، لە توانام دانیە. **سەربەسەر**:پی بە پێستی.**مەدحی بکەم**:ستایشی بکەم .**تاوەکو ماوم**: هەتاکو من لە ژیانم. **بلا**:با.باسی **سوککانانی بێ**:باسی دانیشتوانی ئاوایی بێتواتەبێت.

ئەوەلەن:بۆ یەکەمجار.**حاجی عەبدوللا و خدراغا ناو ئەحمەداغاو برکەشی**:ئەمانە هەموویان ناوی چەند کەسانێکن کە خەلکی گوندی بێتوانەن.**سەد سەلام**:ژمارەی سەد جاران.**سەلام و لێ ببێ**: سەلامی خوای گەورەتان لێ بێتن. **عالیاغاو مەحمود لە گەل ئەولادیان**:ئەمانەش هەردانیشتوانی بێتواتەن بو خۆیان منداڵەکانیانەوە.**ئەحمەد قادر لە گەل حوسنا**:ئەمانەش هەر خەلکی بێتواتنە.**سەلام و لێ ببێ**:سەلامتان لێ بێت.**مامە تەها، مەلاخدر،موحەممەد مستەفا**:ئەمانش لە دانیشتوانی ئاوای بێتواتەن. **پی حروفی ئەبجەدی خۆتان**:بە پێی ژمارەی پیتەکانی ئەبجەدی خۆتان سەلام و لێ ببێت،هەر پیتک بە پێی پیتی ئەبجەدی عەرەبی ژمارەیەکی خۆی هەیە.

تاهیر وحاجی غەریب و هەم فەقێ و ئەهمەد و نادر و کاک ئەحمەدی نابۆ:ئەمانەش هەر خەلکی بێتواتەن و ناسیارانی دەشتی بووینە.**سەلام و لێ ببێ**:سەلامی خواتان لەسەربێ.

ئەحمەد نەعال و شیخ ئەحمەد و سۆفی یەسول و خدرەکۆر و خاکەشێخ نوری و سەیدەمین وبەگ سلێمان و عالی حەمەد و مستە و مست:ئەمانەش هەر خەلکی ئاوایی بێتواتەن و دەشتی سەلامی بۆ ناردوون .**کاتبی دەوری ئەمیر عادلیش**:نوسەری یۆژگارانی میر عادل.**خالم فەقێ و مەحمودی سەیید و خدرە خێل و خالە کاکۆ و ئەحمەد و ئەولادیان**:ئەمانەش هەر خەلکی بێتواتەن. **لە گەل منداڵەکانیان.سێ هەزار و سێسەد وپەنجا سەلام و لێ ببێ**:واتە ئەوندە ژمارەیە سەلامی خواتان لە سەر بێ.

سۆفی سالح و ئەحمەد گولاوی :خەلکی بێتواتەن.**چونکە جیرانن**: لەبەر ئەوەی هاوسێن.**لە گەل یەکتر**:بەیەکەوە. **سەلام و لێ ببێ**:سەلامتان لێ بێت. **موحتەرەم**: بەڕێز.**مەلا عەبدوللا کویی شامی و مامە حەمو کاسمەل و حوسێن و سالح و بەگزادە و مەلا حەسەن و حاجیلە و خدری حەلیم** :ئەمانەش هەر خەلکی ئاوایی بێتواتەن و دەشتی سەلامی بۆ ناردوون .**بۆ دواوەش**:لە دواییا،یان دواوە شوێنێکە لە بێتواتە.**کەدخودا داود**:کوێخوداود.**دوهەم خزمی عەزیز**:ناوی دانیشتوانی بێتواتەیە.**پی**: تەژی. **قەلاتی**: قەلای. **باپیر**:باوکی باوکی.**سەلام و لێ ببێ**:سەلامتان لێ بێت.

ماحەسەل: ئیتر.هەرکەسێ:هەرکێ.وەفایەکی:چاکەو وەفاداریەکی. لە گەل:بۆ دەشتی: نازناویشاعیر. هەبێت:ببێ.هەبوو بێت.
یەحمەت و: چاکەو خێرو خۆشی.رەبولعالەمینی: پەروەردیگاری جیهانی.لێ ببێ:لێ بێتن.

مانا بە گشتی:

ئەی خودایە با بێتواتە هەمیشە هەر ئاوەدانی بێت و یێباز و کۆنە یێگەکانیشی هەمیشە هەر تازە و پەرژین و نوێ کراوە بێت و هەموو رێ و بان و شوێنێکی بێتواتە و تەواوی لاوەکان و دانیشتوانی ئاوایی بێتواتە هەر شادو خەندان و دوورە خەم بن و هەرگیز خەمیان نەبێتن و هەمیشە سەربەرز وسەرکەوتوو و دوورە پەژارەبن،خۆئەمە شتێکی یاست و دروستیشە کە بە هیچ شێوەیەک بابێتن خەم و ئازارو پەژارە بۆ دانیشتوانی بە هەشت هەبێتن ،خۆ ئەوەش گەلێ مخابنە و زۆر نایەوایە کەوا بە بەهەشتی جوان و یەنگین بلێن ئاو و هەوای گران و ناخۆش و زۆر بێ سەفایە، ئەی خوایی من هەرکەسێ کەوا بە بێتواتەی یەنگینی وەک بەهەشت بلێتن ناخۆشە یەببی ئەوکەسە هەمیشە توشی یەنج و ئازاران بێتن و هەر لە تاو دەردو جەفایان دا هاوارو یۆیۆ بکاتن،خۆ تەواوی دەرو ئاقار وشوینەکانی بێتواتە بە تایبەتی زەوی گۆیاجێ کە بەرامبەر یووگەی تایبەتی و گشتیە ، لە گەل شوێن تۆپی تورکەکان ئەی خودایە هەمیشە هەر گولزار وباغ و زەنوێرو نەخشینتر بێتن،دەبا سەدان جەبەل لوبنان و هاوینە هەوارەکانی وەلاتی لوبنان بە قوربانی هاوینە هەوار وسایەی بن زیخ و یێگەی کانەلە و کانوی ییس بێتن، خۆ یێگەی بێخالیش بۆ هەموو ئەوانەی کە حەزیان لە چاکە و شادی و خۆشی و پیاوەتی و سەرچاوەی سەفاوگەورەیی و شانازی و کەیامەت و ناواریە هەمیشەهەر ئاوەدان و ئاوا پی لە شادی و خۆشی دابێتن،سەربانی مزگەوتی سپی و سەر قەلای میر یەشیدیش کە جێگەی لاوان و نازدارانی یۆژگارانن و خوایە هەر هەبێت و هەمیشە ئاوەدان و پێشکەوتوو بێتن، سەردەراو و قۆتەلە و کانی مەعان و پردە سۆنە وگۆرمزەش خودایە هەتا یۆژی واپەسین هەر ئەو ناوەیان هەبێت و ناودارو بەرەو پێشەوە تر بچن و لە هیچ کاتێک دا بەر پەلاماری یۆژگارانی سەخت و نالەبار نەکەون ،بیوانن کەوا.کۆنە قەلا و تەختی خاوەریش وا هەمیشە هاوار دەکەن و دەلێن ئەی خودایە هەرکەسێ کەوا بلێتن ئەو شوینانە ناخۆش و دلگیر وبە سەفانین هەمیشە لە بەر ئازار و جەفادا هەر هاواریان بێتن و پی لە پەژارەویەنج بن،پەرچەمی دار و بار و ئەگریجەکانی باغ و ئەسپیندارەکان و دار چنارەکانی بەرزو لە بارو جوانیش کە یۆناکی ویۆشنایی بیرو باوەیی ئایینن هەر پایەدارو پی لە نەشئەو نەواوشادی بن وهەمیشە هەموو ئەو شوێنانە بە تێکیایی هەر پی لە گولی گولزاران بێت و هەروا بۆ هەهەتا هەتایە بە گول و چیمەنی یەنگین داپۆشراوو یازاوەتر و نەخشینتر بێتن ،خۆلەو سەردەمەی کەوا

وەرزی بەهاری گولان دێت و پێ دەگاتن و تەواوی خونچەکان دەپشکوێن و بەهاری یەنگین بە تەواوی یووی خۆی وەدەر دەخاتن ئای کەئەو ناوە چەندە شیرین و جوان یەنگین ولەبارە،بە تایبەتی کەوا سروەی فێنکیش یوو لە باغ و زەنویر و باخچەکان دەکاتن و کۆمەلی بەلبولان بەتەوای مەستی ئەوین و دلداری خۆیانەوە دەبن، باغ و بغات بە تەواوی دەیازێتەوە و لەو کاتەش دا ئاوایی بە بۆنی گولانی یەنگاو یەینگی ناو گولزاران بۆندارتر دەبێتن و دەبێتە بەهەشتێکی پی لە شادی کە تەواوی نازداران و شۆخ و شەنگەکان بە تایبەتی پەریەکانی یەهودیەکان لە گەل ساقی بەلارو لەنجەوە یادەوەستن وخۆیان دەیازێننەوەو گەشت و گوزار دەکەن و خۆیان نیشان دەدەن چونکە دەلێن نەوەکو ئاوایی بێتواتە دەمێک بە بێ لاوو گەنجانی شادو دلخۆش و دلداران بێتن،بە تایبەتی کچە جوانەکانی کە ناویان دۆتەمریرە و لەیل و وەنەوش و یەکێکی تریشە کەوا لیرەدا ناوی نابەم لە بەر ئەوەی کەوا بەبێ وێنەیە لە جوانی و یێک و پێکی دا، تەنیا بەئارەزووشم کە لە کاتی یۆیشتن و نازو لەنجەکانی وەگیربکەوێت و یاو بکرێتن،خۆ ئیتر لە توانای من دا نیە کەوا پی بە پیستی خۆیا باسی خنجیلەیی و جوانی و نەشمیلەیی ئاوایی بێتواتە بکەم و پێیان دا هەل بلێم،دەسا تاوەکو ماوم لە ژیانم دا با باسی دۆستان و یاران و دانیشوانی گوندی بێتواتەبکەم و نۆرەی ئەوان بێتن و سەلام و هەوال پرسینیان بۆ بنێرم: یەکەمجار دەلێم ئەی حاجی عەبدوللاو خدراغا ناوو ئەحمەداغای براشت سەدان سەلامی خواتان لە سەربێت و بە هیوای شادی و خۆشی هەمیشەییتانم، هەروەها عالیاغاو مەحمود لە گەل مندالەکانیان و.ئەحمەد قادر لە گەل حوسناو هەمووتان بە یەکەوە سەلامتان لێ بێتن و هیوای شادیتان بۆ دەخوازم.مامە تەها،مەلاخدر،موحەممەد مستەفا.پیبە ژمارەی ئەبجەدی ناوەکانی خۆتان سەلام و لێ ببێتن و ئارەزووی خۆشیتان دەخوازم .

تاهیر وحاجی غەریب و هەم فەقێ و ئەحمەد و نادر و کاک ئەحمەدی نابۆ ئێوەش هەموتان سەلامی خواتان لەسەربێت و دوور لە خەم و پەژارەو ئازاران بن.

ئەحمەد نەعال و شیخ ئەحمەد و سۆفی یەسول و خدرەکۆر و خاکەشێخ نوری و سەیدەمین و بەگ سلێمان و عالی حەمەد و مستۆو کاتبی دەوری ئەمیر عادلیش وهەوەها میر عادل وخالم فەقێ و مەحمودی سەیید وخدرەخێل وخالە کاکۆو ئەحمەد و مندالەکانیان.سێ هەزار و سێ سەد وپەنجا سەلام و لێ ببێ و هەمیشە هەر دلخۆش و بەختەوەربن و بێ خەم و پەژارەبن و دوور بن لە هەموو گیرو گرفت و ناخۆشیەکی ژیان .

سۆفی سالح و ئەحمەد گولاوی کەوا هاوسێی یەک ترن بە یەکەوە سەلامی خواتان لێ بێتن و هەر ساغ و سەلامەت و دوورە ئازار پەژارەبن،بەیێز.مەلا عەبدوللا کویی شامی و مامە حەمۆو کاسمەل و حوسێن و سالح و بەگزادە و مەلا

حەسەن و حاجیله و خدری حەلیم و هەموو ئەوانەی کەوا ماون و ناوم نەهێناوەن بە تێکیایی تەواوی خەلکی ئاوایی هەمویان سەلامی منیان لێ بێتن و هەاولتیان دەپرسم و هێوای شادی و بەختەوەریان بۆ دەخوازم هەمیشه هر دوورە خەم ئازاربن و هەر شادو بەختەوەر بن،کوێخواو.دوهەمییش خزمی عەزیز و تەواوی دانیشتوانی بێتواتەی خنجیله و جوان و یەنگین تەژی. قەلای.باو باپیرانتان سەلام و لێ ببێ و هەوالتان دەپرسم و بە ئاواتەوەم کە خوای مەزن دوورتان بکات له یەج و ئاازرو کوێرەوەری و خۆشیتان دەخوازم.

ئیتر. هەرکەسێ کەوا چاکەو وەفاداریەکی.له گەل دەشتی هەبێتن بە ئارەزووم کەوا چاکەو خێرو خۆشی. پەروەردیگاری جیهانیان له سەر بێتن و هەمیشه هەر شاد و خەندان و دوورە ئازار و جەفا وخەم و پەژارەبن .

دەشتی مرۆیەکی بە وەفا ودلسۆز بووە،هەرکەسێ کە چاکەیەکی له گەل دەشتی دا کردبێت هەرگیز له یادی نەدەکرد و له هەموو شوێنێ باسی پیاوەتی و گەورەیی و دلسۆزی ئەوی دەکرد ولەتەواوی شیعرەنامەییەکانی دا ئەم یاستیه دەردەکەوێتن.دەشتی گەلێ جاران باسی پیاوەتی و مەردایەتی و چاکەی خەلکی ناوچەی خۆشناوەتی و بە تایبەتی گوندی بێتواتەی بۆ ئێمه دەگێیایەوە کە له ماوەی ژیانی سالەها سالی فەقێیاتی دا خەلکی گوندی بێتواتە چۆنیان خزمەت بە قوتابخانەی ئاینی کردوە و چۆن یێزیان له فەقێیەکان ناوە و بەو پەیی تواناییانەوە بە مال و گیان لەو یێگەیەدا درێغیان نەکرد، هەمیشه چاویان له حوجرەو مزگەوتی ئاوایی بووە و تا بلێی خەلکیکی دلسۆزو نیشتمانپەروەرو خواناس و مەردی لێ بووە، جا بۆ وەفاو له بیر نەچوونەوەی ئەو چاکەو پێاوەتیانەی کە خەلکی گوندی بێتواتە کردویانە و خزمەتیان بەحوجرەو مزگەوت و تەواوی فەقێ و مەلایان کردووەو و زۆریان یێز له دەشتی و هەموو ئەوانەی کە لەوسەردەم و یۆژگارانە د لەو گوندە دا دەرسیان خوێندووەو ناوە،بۆیەکە دەشتی ئەم شیعرە نامەیەی بۆ تەوای خەلکی گوندی بێتواتە ناردووە و یەکە یەکە یادی دۆست و یارانی دیرینەی خۆی له گوندی بێتواتەی هەمیشه سەربەرزو مەردانە کردۆتەوەو ناوی بردوون.

دەشتی ماوەیەکی زۆری له گوندی بێتواتەی خوێندووە، هەمیشه ئەوینی شاخ و بەندەن و کۆسارو چیا یەنگینەکانی لوتکە بەرزو هەمیشه سەرکەشەکانی نیشتمانی یەنگینی خۆی کوردستانی ئازیز بووە،له تەواوی شیعرەکەی دا باسی جوانی و بێ وێنەیی خاکی زێیینی کوردستان و بێتواتە دەکاتن وسەدان شوێێنی هاوینە هەوارەکانی وەلاتی لونبان بە قوربانی سیاحەتگاهەکانی ئەو گوندە دێرین و نەخشینەی بێتواتە دەکاتن بە یادو بیرەوەری و دلسۆزیەوە شیعریان بۆ دەنوسێ و پێیان دا هەل دەلێتن.

هەزاران سلاو له گیانی پاکی پی له وەفاو خۆشەویستی کوردستانی یەنگین و هەموو ئەوانەی کە بۆ خاک و نەتەوەکەیان هەمیشه دلیان لێی داوە.

یارەب چەهەوایێکە

یـایەب چ هە وایێکە لە گولـزاری حـەبیـبم
شێوەی لەچەمەن خستەعەدەمـگـاهی حەســیــبم

یــا ئــاه و نــزای فیـرقــەتە یـا ئـاووره جانـا
یا فیتنەیی چــاوێنیە یـا ئەشــکی رەقیبم

دل ســـوره لەکورەی خەبەری ڕۆژی جــودایــی
دلبــەر وەرە ئیمرۆ بکەوەســلت بکە بە نەسیبم

میعیـاری نەزاکەت لە نەزاهـەت مـەخـە لاری
بەم لاریە دە ست و قــەدەحی زەهەرەتەبیــبم

پــەروانەمە بو ســوتن و وەک بولبــولە نالەم
ســا لەم روخ وسینەت ئەمەئینســافەبەری بــم؟

ئەم ریشوەتە هەرعــادەتە بۆکەعبە لەحــەجـا
یا خیدعەتە لـەم زیللـەتە بـۆمن کە غــەریبــم

دەشتی چ گوناهێکـی هـەیە رووحـی رەوانـم
تەوقی ملمت داوەتە دەسـت عەکـسی قەریبم

مانای وشەکان:

یایەب:ئەی خودایە.**چ**: ئامرازی پرسیارە واتە چیە،**لە گولزار**:لە زەنوێر لەگولستان. **حەبیبم**:خۆشەویستم.

شێوەی:سیمای،وێنەی،شکلی.**لە چەمەن**:مێرغوزار،زەوی سەوز و جوان،بەو گیایەش دەڵێن کە لە باغان دا دەیچێنن.**خستە**:خستیە سەر.**عەدەمگاە**:نەبوونی، شوێنی نەبوون .**حەسیبم**:ژماردنم،بە مانای گەورەیی وخاوەن بەخشیش هاتوە.

یا:یان.**فیتنەیی**:ئاژاوەیی.**چاوێنیە**:حەسودی.**یا**:یان.**ئەشکی**:ئەسرینی،فرمێسـک ی.**یەقیبم** :**دوژمنم**

دل:قەلب.**سورە**: دەبێ وابێت،موسیرە.**لە کورەی**:لە ناو کورەی ئاگردا.**خەبەر**: هەوال.**یۆژی**:کاتی،یۆژی هەوال زانین.**جودایی**: جیا بوونەوە،دووری.

دلبەر:یاری نازدار و دل فرێن.**وەرە**:بێ،وەرە ئێرە.**ئیمیۆکە**: ئەمیۆ،ئەویۆکە **وەسلت**:گەیشتنت. **بکە**:بکەرە.**بە نەسیبم**:بە بەشم .

معیار:قیاس:ئەندازە.**نەزاکەت**:یەوشت پاکی،ئەدەب.**لەنەزاهەت**: دامێن پاکی. خۆشحالی. پاکی. **مەخە**:مەیکەرە، مەیخەرە. **لاری**:خواری.کەچی.خواربوونەو **بەم لاریە**:بەم خوار کردنەوە. **دەست و قەدەحی**:دەست و پیالەی.زەهرە: ژەهرە. **تەبیبم**: دکتۆرم،لوقمانم،پزیشکم.

پەروانەمە:وەک پەروانەمە.بۆسوتن:بۆ سوتان.**وەک**: وەکو. **بولبولە**: هەزارەیە **نالەم**:هاوارم.

سا:جا.**لەم یوخ وسینەت**:لە گۆناو سینەتا.**ئەمە ئینسافە**:ئەوە ویژدانە.**بەری بم**:دووربم،بێ بەش بم.

ئەم پیشوەتە:ئەم بەرتیلە.**هەرعادەتە**:هەر یەوشتە.**بۆ کەعبە**:بە یووگە،بۆ قیبلە.**لەحەججا**:لە حەج کردن دا.

یا خدعەتە:یا هەرخەلەتانە.**لەم زیللەتە**:لەم یەنج و ئازارە.**بۆ من**: بۆ ئەز.**کە غەریبم**:کە نامۆم،کە دوورم.

دەشتی:نازناوی شاعیرە.**چ گوناهێکی هەیە**:چ تاوانێکی هەیە. **یووحی یەوانم**:گیانی یەوانم. **تەوقی**: **تۆقی**.**ملمت**: گەردەنمت. **داوەتە دەست**:دایتە دەست. **عەکسی**: دژی من پێچەوانەی. **قەریبم**:نەزیکم.

مانا بە گشتی:

ئەی خودایا ئەوە چ ئاوازێکە وا لە ناو گولزاری خۆشەویستی منەوە ، کەوا وەک ئاوازی ناو زەنوێرو چەمەنزارانەکەوا دەبێتە نیستی و نەمانـی هیواو ئاوتەکانی من،گیانەکەم ئەی یارە خۆشەویستەکەی من خۆ دیارە ئەم ئاوازەش ئاخ و نالە و جەفای دووری و لێک جیابوونەوەیە یان فتنەگێیانی نەیاران و چاوێنیانە،خۆ دلی من وا سوورە لە ناو کورەی پی لە ئاتەشی بیستنی هەوالەکانی یۆژی لێک جیابوونەوەمان و دووری لە یەکترمان ،دەسا ئەی دلبەری نازداری من دەوەرە ئیمیۆکە با پێک بگەین و دلی من شادم بکە،با بەگەیتشنم پێتان دلخۆش و خەندان ببم ،دەوەرەبۆخۆت ئەمە ئەنجام بدەوئەمە بکە بە بەشی من و ئاسودەو ئارام و دلنیام بکە، لە بەرچی وا یەوشتی پاک و خووی چاکەی خۆت لە پاکیەوە لادەدەیت کەوا بەهۆی ئەم لادان و خوارو خێچی یەی تۆیەوا دوژمن پیالەی ژەهری لە دەست دایەو خەریکە بمان فەوتێنێ،خۆمن هەروەک پەروانە وامەو بۆ گەیشتن و شاد بوونم پێت وا بەتاوی گیی یۆناکی تۆیا دەسوتێم و دلیشم هەروەک بولبول وایە بوونم بە ئاوات گەیشتنی خۆم،هەر بۆیەشە کەوا هەروا هاوارو یۆیۆ ونالەنالمە،دەسا توخوا چۆن ئاوا دەبێت و تاکەی کەمن ئاوالەو گۆناو سینەی تۆیا دوور و بێ بەش بم،ئەم خەسلەتەو بەرتیلانە هەر یەوشت و عادەتە لە یوگەی بیر و باوە یو زیارەتی کەعبەیی یوویی تۆدا،یان هەرخەلەتان و

حەسیەت و دەرد و جەفایە بۆ دلی منی غەریب و بێکەس و پی لە ژان و یەنج و خەم،ئەی گیانە شیرینەکەی من ،نازانم منی دەشتی چ گوناهێکم هەیە کەوا تۆ بەم شێوەیەیەنج و ئازارم دەدەیت و ئاوا تەوقی ئەستۆی منت داوەتەدەست دوژمنان و نەیارانمەوە ئەوانەی کە بە پێچەوانەی نەزیکان ودوست و یارانی منن و هەمیشە ناحەزو دوژمنانی منن؟.

*

یارەکەم ئیمڕۆکە

یارەکــەم ئیمـیۆکە سـاتێ هاتە سەر بانی سـەفا
حەججی کـرد و هەموو ڕوکنی ئەدا کردن بەســەفا

یەعنـــی ئیحـرامی روخـــی دا بە غەمی هیجـری دلم
نییــەتی کردو چوو بـۆ حــەســەناتی عــەرەفــا

لەتــەوافا بـوو کە دووچـاوی بــە خوێنـی منـی دی
ووتی مورووەت هـەیە لەوێ بێ سەعیەتاکوسـەفا

روکنی عومـرەش کە ئەکاتن سـەعی وحەلق وتــەواف
چاکەی کـردو ووتی عاشیق وەرە جیگــەی شـەرەفا

واجیبــاتی کە ئەدا کـرد و بەسوننەت دەسی کــرد
ووتی عــاشـیق وەرە ئیمشـۆکە لـەبۆ مـوزدەلیفـا

چ ســیفاتێکی کەلەحەج موحەررەم بێ هیچ نــەبوو
بەشـوهەدای عـولەمـاو و سـولەحــایـی عـورەفــا

غەیـری یەکـداوی سـەری زولفی ئەویش فیدیەیەخـۆ
سەرو مال و دلـی دەشـــتی کەببێ سـەرفی وەفــا

مانای وشەکان:

یارەکەم: خۆشەویستەکەم. ئیمیۆکە: ئیرۆکە،ئەویۆ. هاتە: گەیشتە،چووە. **سەربانی**: بـ الایی. **سەفا**: شادی ،خۆشی،سەیران. **حەججی کرد**: حەجی خۆی بە جێ هێنا،چاکەی خۆی بە جێ هێنا. **هەموو**: گشت. **یوکنی**: کارە بنچینەکانی **ئەداکرد**: بە جێی هێنا،جێ بە جێی کرد و ئەنجامی دا. **بە سەفا**: بە شادینبە ۆشحالیی. **یەعنی**: واتە. **ئیحیامی**: بەیێزی. ئەوەی کە یێزو ئاگاداری لێی پێویستە. **یوخی**: گۆنای. **غەم**: پەژارە. **هیجری دلم**: دووری دلم،نامۆیی دلم. **نییەت**: نیاز، قەسد،بییار. کاری کە مرۆبریار بدا ئەنجامی دەدات. **چوو**: یۆیی. **بۆحەسەناتی**: بۆچاکەکانی. **عەرەفا**: ئەمە تەشبیهە بەوکارانەی سەر شانی حاجیانە کە لەمەککەوە ئەنجام دەدرێت، کەیاری دەشتی جێ بەجێی کردووە و بەرامبەر دەشتی ئەنجامی داوە. **لە تەوافابوو**: لە کاتی زیارەت کردنا بوو. **کە دووچاوی**: کەوا هەردو چاوی. **بەخوێنی منی دی**: لە کاتی زیارەت کردنا بوو واتە لە کاتی پێ

گەیشتن و چاوپێ کەوتن دابوو کەوا هەردو دێدەی بە خوێنی منی چاو پێ کەوت و دیتی.**ووتی**:گوتی. **مورووەت**:چاکەوئازایەتی،دل نەرمی،جەوان مەردی،بە مانای نیایشیش هاتوە ،بەشێکیی کارو بارە کە لە حەج ئەنجامی دەدەن.ئەمەش هەر تەشبیهە. **هەیە**:لە کادایە.**لەوێ**:مەبەست حەج کردنەکەی کە یاری دەشتی ئەنجامی داوە. **سەعی**: کۆشش، یاکردن.**تاکوسەفا**: .**سەفاو مرواش**: ئەنجام دانی پێویسی سەر شانی حاجیە لە کاتی حەج کردن داو دەبێ ئەنجام بدرێت..**چاکەی کرد**:کاری باشی ئەنجام دا. **ووتی**:گوتی.**عاشق**:ئەی دلدار.ئەی ئەویندار.**وەرە**: بێ. **جێگەی**:شوێنی. **شەرەفا**:ئابروو، کەرامەت، سەربلندی. **واجیبات**: پێویستیەکان.**کە ئەداکرد**:کە ئەنجامی دا.**بە سوننەت**: عادەت، یەوشت،سرۆشت،لە ئیسلامەتی بە وکارانە دەلێن کە ئەنجام دانی چاکەیە و پەیامبەری خوا فەرمانی پێ داوە.و واجیب نیە. **دەسی کرد**:دەستی پێ کرد،ئەنجامی دا.**وتی**:گوتی. عاشیق:ئەویندار، دلدار .وەرە:بێ،فەرموو.
ئیمشۆکە:ئەوشۆ،ئەمئێوارەیەلەکاتی شەوا.**لەبۆ**:بۆلای. **موزدەلیفا**: ئەمەش هەر تەشبیهە بە کارێک کە لە حەج ئەنجام دەدرێت.**چ سفاتێکی**:ئەنجام دانی ئەم کارانە کە چاو پێ کەوتن و وەدی هێنانانی ئاواتەکانی دەشتیە هیچ شتێکی لە حەج کردن کەمتر نەبوو هیچ شێوەیەکی.**لە حەج**:لە حەج کردن دا.**موحەییەم**:حەیام کراو. **هیچ نەبوو**:نەی بوو،تیادا وەدی نەدەکرا،هەمووی یاست بوو.بە **شوهەدایی**:بەدان پیانانی.**عولەما**: زانایان.**عورەفا**:ناسراوان و شارەزایان.**غەیری**:جگەیەک **داوی**:تەنیاداوێکی **سەری زولفی**:سەری بسکی.سەری کەزی.**ئەویش فیدیەیەخۆ**:ئەویش خۆ خێراتەو پێشکەشیەو قوربانیە.**سەرو مالی**:گیان و سەر و دارایی. **دەشتی** :ناز ناوی شاعیرە.**کە ببێ**:کوا ببتە.**سەرفی وەفا**:کە لە یێگەی وەفاداریەوە بێت..

مانا بە گشتی :

ئیمیۆکە یاری خۆشەویستی من بەوپەیی خۆشحالی و شادمانیەوە هات و دلی منی یازی کرد و منی بە ئاوات گەیاند و حەجی خۆی بە تەواوی ئەنجام داو هەموو پێویستیەکانی سەر شانی خۆی بە دلێکی پی لە خۆشی و پاکیەوە بە جێ هێنا،واتە بەنیشاندانی گۆنای قەدەغە کراوی خۆیا هەموو پەژارەو خەمێکی دلی منی برد و نەی هێشت،ئەوساکە هات و نییەتی خۆی زۆر بە دلسۆزی وبە یاستی هێناو هەستا بە تەواوی هەموو ئەو خێرو خێراتانەی کە لە کاتی حەج کردن و قوربانی دان دا پێویستە ئەنجام بدرێتن ئەوانیشی زۆر بە جوانی و پوختی و بەبێ کەم و کویی هەمووی جێ بەجێ کردن و ئەنجامی دان،یارەکەی من هەر لە کاتی ئەو زیارەت کردنەش دا بوو کەوا هەردوو چاوەکانی پی لە خوێنی منی دیت و ئەوساکە گوتی :کەواتە ئێستاکە کاتی چاکەو خێرو خێراتە چونکە لە کاتی زیارەت و چاو پێ کەوتن دا (حەج کردندا) دەبێت ئەوپەیی شادی و دلخۆشی و

یەزامەندی هەبێتن بە تایبەتی لەو کارو بارانەی کە بنچینەیین و دەبێت کەوا ئەنجام بدرێتن ،(ئەویش کە سەعی و حەلق و زیارەت کردنەلە کاتی حەج دا،لێرەدا دەشتی گەیشتن بە یاری خۆی تەشبیە بە حەج کردووە)واتە بە ئاوات گەیاندنی دلی دلداری خۆشەویستە،جا هات و چاکەی خۆی زۆر بە تەواوی ئەنجام داو ئەوسا گوتی : ئەی عاشیق وەرە ئەمە جێگەی شەرەف و گەورەییەو ئابیومەنیە، سا یارەکەی من کەوا هەموو پێویستیەکانی سەر شانی خۆی بەجێ هێناو بە تەواوی دلی منی یازی کرد و ئەوسادەستی بە سوننەت کردن کرد و گۆتی: ئەی دلداری ئەویندار وەرە ئیمشۆکە لە بۆشوێنی دیدارو چاو پێ کەوتنا(موزدەلیفا) ئەم دیدارو چاو پێ کەوتنانەی کەوا هیچ شتێکیان لەحەج کردن داکەمتر نەبووە و هەر بۆ خۆی حەجێکی یاست و تەواو و گەورەیە، ئەمەش بە شایەدی زانایان و پیاو چاکان و شارەزایان کارێکی گەلێ یاست و یەوا و دروستە،خۆ وا هەمووی کارو بارەکان تەواو بوون جگە لە داوێکی سەری زولفی ئەو یارە خۆشەیستەی من نەبێتن،کە ئەویش قوربانیەو بۆیەشە کەوا هەموو سەر و مال و دارایی منی دەشتی لە یێگەی خۆشەویستی و وەفاو دلسۆزیوە دا دەبێتن.

*

دەشتی زانایەکی تا بلێی بە توانا بووەو لە هەموو بوارەکانی زانستی دا،هەمیشە خۆی بە خوێندنەوەی پەیتوکەکانی شەرعی و زانستی یەکان ماندو دەکرد و گەلێ حاشیە دانانی لە سەر پەرتوکەکانی عیلمی بەلاغەو مەنتیق و بەیان و سەرف و نەحوو تەفسیرو شەرعی ئیسلامی زۆر نوسیوە و ئەوینی زانسستی و زانیاری و گەلێکی حەز تێگەیشتن و زانین بووە،دەشتتی جگە لە شیعرەکانی مەولود نامەیەکیشی هەر لەسەر وەزنی شیعر نوسیوە کە 422 بەیتە شیعرە لە سالی 1988 چاپ کراوەتەو مەولود نامەیەی دەشتی لە زۆربەی ناوچەی دەشتی هەولێر بە ئاوازێکی تتایبەتی خۆی و گەلی شاد لە جەژنەکانی لە دایک بوونی پەیامبەری مەزن و مەلود کردن دا دەخوێندرێتەوە و تا بلێی ئاوزێکی دلگیر و خۆشی هەبە ئەمش چەند دێرێکە لە نمونەی ئەومەولود نامەی کە بەم شێوەیەی.

*

چەندبەیتە هۆنراوەیەک لە مەولود نامەکەی دەشتی دا

مەولودنامە

ئەی خودایی بێ شەریک و بێ مەکان
هەر ئەتوی قـەت بەسەرتا نایێ زەمـــان

موستەحەققی حەمدی حەمـدت بۆ دەکەم
مل کەچ و شوکرانەم و مەدحت دەکـەم

هەر هەبووی و هـەر دەبی تاکو ئەبەد
بێ هـەوال و داک و بـاب و بێ وەلەد

یەحمەتت بارانە بۆ عەبدی فەقـــیر
زەحمەتت بۆ کافران بیئسـەلمەسـیر

بۆ ئەوەی تاکو بزانن هــەرکەسـێ
بێ خـودا نـابی هــەبێ ئەسلەن کەسێ

جوملەیی پێغەمبــەرانی ختسە دەر
تابەیێگەی حەق بکەن نەشـــری خەبەر

یەعنی باسی حەشـــر و نەشر و هەم سوئال
لادەری عالەم لە سەر یێگـەی زەلال

یەک یەکی دانا لە ســەر یوویی زەمین
تا گەیی نەوبەت بە فەخرول مورسـەلین

پاشی عەسری حەزرەتی عیسـا بوو هات
بوو بە ساحیب موعجـیـزات و بەیینات

ئەو کەسـەی عیسا کە دەیفەرموو یەقین
یەئتی مین بەعـــدیسـموهو ئەحمـــەد ئەمن

زاتی پاکی مســـتەفا بوو کـــەوتە دەر
ســـەد سەلات وسەد سەلامی بێ لـــەسـەر

هــەم لە ســـەر پێغەمبەرانی پێشەکێن
هەم لە ئەتبـــاعی موحەممەد ئەجمەعین

ســـا بیێژی ئەی خودایە یەحمــەتی
سەر حەبیبت مورشــدی ێێی جەننەتێ

تێ بگەن ئەی میللــەتی دین موتەخـــەب
زۆرە خێری مەولـــودی ئەزکەننەسەب
*

دەشتی لە دوای مەولود نامەکەی دا ئەم چەند دێرە شیعرەی خوارەوە نوسیوەتەوە و هەستی خۆی بۆهۆی دانانی ئەم مەولودنامەیە بەم شێوەیە دەربییوە کەوەکو نیشتمانپەروەرێک دەبینین چەند بە سەر بلندیوە شانازی بە گەل و زمانە شیرینەکەی خۆی زمانی کوردی دەکاتن و چۆن هەستی پاکی خۆی لەو بارەوە دەر دەبیێتن و میللەتەکەی خۆی لە یاد نەکردووەو بە پێویستی سەر شانی خۆی زانیوە کەدەبێت مرۆ هەرگیز زمانەزگماکیەکەی خۆی لە یاد نەکاتن وشانازی پێوە بکاتن، ئەمەش بۆ خۆی گەورەیی و سەروەریە بۆ هەموکەسێکی کە هەمیشە ئاوا بیر بکاتەوەو وەفا دار بێت بە گەل و وەلاتی خۆی.
دەبینین کە دەشتی چۆن بۆهەمیشە سەرکەوتن و سەروەری میللەتی کوردی چەوساوەی ژێر دەشتی داگیرکەرانی داواکردنەوەو لە ێێگەی ئاینی پیرۆزەوە ویستووە کەئەم مەبەستە مەزنە یا بگەیەنی و هەمیشە زمان و بوونی گەلی کورد بپارێزێت و خزمەت بە نیشتمانی خۆی بکاتن و بۆ گەل و وەلاتی خۆی دەنوسێتن،چونکەئەوەی زۆر بە باشی زانیوە کەوا دوژمنان و داگیرکەرانی کوردستان چۆن هەولی لە ناو بردن و نەهێشتنی کورد و کوردستانیان داوەو دیەدەن وتەنانەت زمانە شیرینەکەشی لێوە قەدەغە دەکەن و بە هەموو هێزو تواناییانەوە هەولی توانەوەو لە ناو بردنی تەواوی فەرهەنگ و زمان وکەلتوری نەتەوایەتی و بوونی گەلی کورد دەدەن .
دەشتی لە دوای مەولود نامەکەی ئەمەی نوسیوەو کە پیانی نیشتمان ڤەروەری خۆی را پەیاندووە و کوردو کوردستانی خۆی خۆش ویستووە و زمانی شیرینی باوک و باڤیرانی خۆی لە یاد نەکردووەو دەلیت:

لەبەرهەندێ هەموو کەس میللەتی خۆی پێ لەلا بەرزە
بۆیە منیش نەزمم کرد وەلادەت نامـە بەم تەرزە

کەسێ کە بێ ئەســەر بێ بــۆ زمــانی باب و باپیری
ژیانی ئەو ئەگەرچی نەقدی زۆریش بێ وەکو قەرزە

لە غەش سز یەعنی بەبێ عەیبی تەمام تەرجەمەونەزمم
بە دەر پێ خست منی دەشتی لەنێو ئەم باغ و ئەم ئەرزە

*

بەو شێوەیەی سەرەوە مەولود نامەی دەشتی دەست پێ دەکات و تا 422 بەیتە شیعر لە باسی پەیامبەر و لە دایک بوون و گەورەیی پەیامبەری خوداو چاکە کردن و یارمەتی دانی هەژاران و خێرو خێرات دەکاتن، ئەم مەولود نامەیەش لە گەلێ کۆیی مەجلسی مەولودی پەیامبەردا لە لایەن فەقێ و مەلاکانەوە لە ناوچەی دەشتی هەولێر بە ئاوازێکی دلفێین و پی لە شادی دەخوێندرێتەوەو دەشتی بۆخۆشی هەر ئەم مەولود نامەیەی بە ئاوازێکی زۆر شاد دەخوێندەوە.

بە پێی ژمارەی پیتی ئەبجەدی ئەم دوو وشەیەی (غەش سز)کە لەم شیعرە دا گونجاوە و بریتیە لە پیتی (غەین) و (شین) و(سین) و(زێ)وەدیارە کە دەکاتە سالی 1367 ی کۆچی کەدەشتی ئەم مەولود نامەیەی داناوە کەبەو شێوەیەی سەرەووەوەیە:

- پیتی غەین1000 - پیتی ش:300 - پیتی سین:60 - پیتی ز 7
کۆی هەمووی دەکاتە 1367 ئەمەش بە پێی ئەم دوو وشەیەی(غەش سز) ئەمەش لە کۆنەوە باو بووە کە سالی کارو نوسین و ئەنجام دانی هەر شتێ ئا بەو شێوەیە لە دوای پەرتوکەکان دیاری دەکراو دەزاندرێت.

*

ئەم مەولود نامەیەی دەشتی بە ئاوازێکی گەلێ شادو خۆشەوە لە جەژنی لە دایک بوونی پەیامبەردا لە کاتی (مەولود)کردن دا لە زۆربەی ناوچەی دەشتی هەولێردا دەخوێندرێتەوە،ئەمەش دەستاو دەستی پێ کراوە و لە حوجرەو مزگەوتەکان دا بە خەتێکی خۆشەوە لە لایەن فەقێ و مەلاکان دەنوسرایەوەو لە فەوتان یزگار بووە تا بە چاپ گەیشتووەو کە بەداخەوە هەلەی چاپی تیادا هەیە.

*

چەندبەیتە هۆنراوەیەک لەباوەر نامەکەی دەشتی

باوەر نامەی دەشتی

حەمد و مەدح و شوکری دائیم بێ ژمار
بۆ کەسێکی خۆی بە عالەم کرد دیار

چونکە عالەم حادیســە و نابی هەبێ
بێ خودا مادامە بوو خــوا بوو دیــار

هەم لە ســەر پێغەمبەری ئاخر زەمان
سەد سەلات وسەدسەلام برژینە خوار

هەم لە سەر ئەتباعەکانی ئەجمەعین
بیلخوســوس هەرچار یاری پایەدار

تێ بگەن ئەی میللەتی دین مونتەخەب
ئاغە و بەگلەر شــوان و جوتیار

ئیعتقادی جەمعی ئەســحابان و بێ
دەشتی و لادێ نشین و خەلکی شار

خوا بناسن چونکە بۆ ناسینی خۆی
عالەمی سەر تاپە هێنا ئاشــکار

بیست ســیفاتی هەن بلێن ئەوەل وجود
یەعنی بوون بوونێکی بێ ئەوەل شــومار

هەم قیدەم بێ ئەوەلی وســێ یەم بەقا
یەعنی بۆ خوا ئاخری نابێ بنــــار

هەم تەنەزوە چــارەمین یەعــنی خودا
وەسفی خەلق و ســایەشی نابێ بەیار

هەم قیـــامی بیننەفس یەعـــنی ئەبەد
خـوا بۆ کەس نابێ هەبوونی بەرقەرار

حەققـە وەحـدانیەتی یەعنی یەقین
زات و وەسف و کردەوەی بێ وێنەدار

قودرەت و عیلم و ئیرادەو هەم حەیات
گەر نەبن ئەو چـارە نابن دار و بار

هەم بلێ سەمع و بەسەر تاکو کەلام
سیزدە ئەوســـافی مەعانیمان ژمار

هەفت سیفاتی دیشی هـــەن دانابیێن
قەت لە خوا نابن جـودا چشتاقە جـار

حەییە یەعنی زیندوو و قە ت نـــامرێ
خوایەتی بـــۆ مـردوان نایێتە کـــار

هەم سەمیعە و یەعنی دەبیسێ نەک وەکو
بیســتنی ئێمەی غـەریب و بەندەوار

ئا بەو شێوەیە سەد و بیست و پێنج بەیتی هۆنیوەتەوە لە بارەی بیرو باوەیی ئیسلامەتی و ئاینی پیرۆزو ئەرکەکانی سەر شانی هەر موسلمانێکی راست و دروست لە پێگەی ژیان بۆ بەختەوەری و دووری لە هەموو کردەوەیەکی نالەبارو ئەنجام دانی چاکەو خۆشەویستی یەکتری.

بەشی فارسی :
قسمت فارسی

سەرنجێک

هەموو شیعرە فارسیەکان بە شێوەی ڕێنوسی کوردی نوسراوەتەوە نەک بە شێوەی ڕێنووسی فارسی لە بەر ئەوەش ئەم شێوەیە ڕێنوسەم هەلبژاردووە چونکە کەمێ گیرو گرفت هەبوو لە کاتی نوسینەوەی بە کەمپیووتەر بە پیتەکانی عارەبی کەوا هەموو پیتەکانی ئەلف و بێی عارەبی کە فارسیش هەر بەو ئەلف و بێیتکەیەوە دەنوسرێتەوە لە بەرنامەی کەمپیوتەرەکەی من دا نەبوو،خۆ ئەگەر بە پیتەکانی عارەبیشم نوسیباوە ئەوا هەرچوار پیتەکانی (گەچپەژ)کە چوارپیتی عەجەمین لە پیتەکانی بەرنامەی عارەبی دا نیەو دەبوو بە گیرو گرفتێ بۆ نوسین، جا بۆیەکە وام بە باش زانی کە بە ڕێنوسی کوردی وەک دەنگەکانی خوێندنەوەی تەووی وشەکانی شیعرەکان بەو شێوەیەی کە نوسیومەتەوە بیان نوسمەوە،خۆ لێرەش دا گەلێ پیت بە تایبەتی پیتی ساد و تاو زاو زاد وسێی سێ نوقتەش لە کوردی دانیە بەلام دەنگەکان دەتوانرێ بە پیتی تری کوردی بنوسرێن و بخوێندرێنەوە وەک:چ بە زێ وە ێ بە سین .وە ڤ بە سین وە پ بە تێ وە گ بە زێ و منیش ئاوام نوسیوەتەوە،چونکە بۆ کوردم نوسیوەتەوە.جا هیوادارم کە جێگەی یەزامەندی خوێنەرانی ئازیز و خۆشەویستان بێتن و تەواوی هەلەکانیشمان بۆ ڕاست بکەنەوە کە جێگەی ڕێز و سوپاسمانە.

*

وەعدە دادەم

وەعدە دادەم بە دلی ئەرمەن کەمەیخانەرەسەم
نەهەمەش بادە بە دەم تا کە درایەد نەفەسەم
بزەنەم دەست بەئان مەعبەدەیی سەجادەیی پیر
زحەقیقەت نەگوزارەم بە شەرەفشان قەسەم
رەهی وەسلت بەهەزاران بەرسەری کوهی مەجاز
بگرفتەند زشان باز نەیامەد چە کەسەم
بەحەزەرپەردەیی لیمونی زقەمەرکەشف شەوەد
بە کەمەر بەستەئی روزەست نەوایی قەبەسەم
زتەمەننایی شەکەربیمیٚ شەکەرمیٚ دهەمت
کە سەناگو شودە توتی بە نەغەم در قەفەسەم
نەچوماکوشتەشەوەدهەرکەبەتووگوشنەشەوەد
کەمەرا مارگەزیدە ئەست وزخوونەم شودە سەم
بینمەت بەسەئی زوننارشدی بەر دەریٚ دیر
نەزەری سیحەربە ئینجیل دەهی دەر یەبەسەم
قەدەحی زەهرزدەهرەم شودەئان جورعەئی مەی
کەدەروعەکسی جەمالەش شودەکورسی جەلەسەم
بەقەلەم شەرحی نەیامەدغەمی هیجران کەمەرا
بەئەلەم نالەئی دەشتی شودەزەنگی جەرەسەم

مانای وشەکان:

وەعدە دادەم: پەیمانم دا.***بەدلی ئەرمەن***: بە دلی وەک ئەرمەن،لیرە کنایەیە لەدلێکی یەق و پی لە میحنەت و ئازارە.***کەمەیخانەیەسەم***: کە بچمە مەیخانە،بگەم بە مەیخانە.**نەهەمەش بە دەم**:دابنیمە سەر زارەوە،واتە بخۆمەوە.***بادە*** :لێوانی شەراب.بادەی شەراب.***بەدەم:*** بەزار،.***تا:*** تاکو.***دەرایەد*** :بێتە دەرەوە ***نەفەسەم*** : هەناسەم :
دەست :دەست.**بزەنەم**:بگرم.دەست لێدەم .**بەئان**:بەو.**مەعبەد**: پەرستگای.
سەجادەیی:*بەرمالی،دوگوردی.* **پیر**: گەورەپیاو،کۆن.***زحەقیقەت:*** لە یاستی ***نەگوزەرەم:*** لانەدەم.***بە شەرفشان:*** بەئابرویان.***قەسەم***:سوێند.
یەهی:یێبازی،یێگەی.***وەسلت:*** گەیشتنت.بە ***هەزاران:*** بە هەزاران.***بە سەری***:لە بالایی. ***کوهی مەجاز***:چیای مەجازی، کێوی یەوا،وشەی مەجاز وشەیەکە کە بۆ مانای خۆی بە کار نایەت و مانایەکی تر دەبەخشێت،بەو مانایەی کە ماناکە وەک وشە یاستیەکەنیشان دەدات.***بگرفتەند***:بگرن.***زئیشان***:لەوان ***باز***: دیسان.
نەیامەد : نەهات.***چ کەسەم***:هیچ کەسێکم. ***بەحەزەر***: بەوریاییەوە. ***پەردەیی***: روپۆش پەردە.***لیمون***:لیمۆ.***زقەمەر:*** لەمانگ.***کەشف*** :وەدیارخستن.***شەوەد*** :ببیٚ

بەکەمەر: بەپشت.**بەستە**: بەستراو.**روزئەست**: یۆژە.**نەواین**: ئاوازێ.**قەبەسەم**: پ
یی ئاگرم.
زتەمەننایی: بە هیوایی،بە نیازی.**شەکەر**: شیرینی،شەکر.شەکەر.**می دەهەمت**: پێت ئەدەم،ئەت دەمێ.**کە**: کەوا **سەناگوشودە**: پێیداهەل دەلێ،مەدحی دەکات.**توتی**: ئەو باڵندە جوانەیە کە دەڵێن قسانیش دەکاتن.**بە نەغم**: بە ئاواز.بە دەنگ.**دەر**: لە.**قەفەسەم**: لە قەفەزم.
نەچوما: نەک وەک ئێمە.**کو**: چۆن.**کشنەشەوەد**: کوژراو.**هەرکی**: هەرکەسێ.**بە ئوو**: بە ئەو.**گشتە شەوەد**: بگا بە ئەو.**کەمەرا**: کەئێمە.**مارگەزیدەئەست**: مار پێی وەداوین.**خونەم**: خوێنم.شدە **سەم**: بووە بە ژەهر،پی ژەهر بووە.
بینەمت بەستەیی: بەستۆتە،لێت بەستاوە.**زنارشودیی**: ئەوپشدێنەیە کە مەسیحیان لە کەمەر دەیبەستنەوەبەستوتە.**بەردەریدیر**: لەبەر دەرگای کەنیسە.
نەزەر: نیگا،سەیرکردن.**سەحەر**: بەیانی،سبەینان. **بەئینجیل**: هەمان ئینجیلی مەسیحیان. **دەهی**: سەیری بکەی.**در**: لە یوبسەم: وشکاییم.
قەدەح: پیالە،لیوان.گلاس.**زەهر**: ژەهر.**زدەهرەم شدە**: بووەتەیۆژگارم،بووەتە زەمانم. یۆژگارم ژەهرە،ژیانم پی تالە.**ئان جورعەیی**: ئەوئاوە کەمەی کە جارێک دەخورێتەوە. **مەی**: شەراب. **کەدەرو**: کە دەروازەو.**عەکسی**: سیمای، وێنەی. **جەمالەش**: جوانی ئەو.**شدە**: بووەبە.**کورسی**: تەختی.**جەلەسەم**: رونیشتنم.
بەقەلەم: بەپێنوس.**شەرح**: شێکردنەوە.**نەیامەد**: نایێت،ناکرێت.**غەمی**: پەژارەی .**هیجران**: دووری،نامۆیی. **کەمەرا**: کە ئێمە. **بەئەلەم**: بە دەردو ژان و یەنج.**نالەیی**: هاواری.**دەشتی**: نازناوی شاعیر. **شـودە**: بووە.**زەنگی**: ئاوازی،دەنگی .**جەرەسەم**: زەنگـم.

*

ئەم شیعرەی خوارەوە بە زمانی کوردی و عارەبی و تورکی و فارسیە کە دەشتی نەمر ئەو سێ زمانەی دراوسێکانیشی زۆر بە باشی زانیوە و قسەی پێ کردوون و شیعرو وتاری پی نوسیوەتەوە.

دل بێ کەسە

گونکیجەیە بیر تەعنە کەرەم ئیلدەیی ئاسار
یەعنی سەری زولفت بەروخی خودشودە غەمبار
فی نارک قد کنت من الحب حریقا
بێ فائیدە ئەم دەردە هەتاکەی عەییار
رەحم ئیلە وەفا قەلبنە بیر دەفعە دبوین
تاکەی دەهەم ئەز تەوری دلەم کەحەل دەرئین کار
قدلاح لدیالویل من النگرە حبا
بۆیێکە دلی من بە دوو چاوی تووە بیمار
دەردم جە گویزەل ئەغلسە اول قەلبی حەزینم
ئایا چ شودە پەس کە نەبینەم زتو ئازار
قد پار فۆادی هلک الناس بیۆتی
دل بێ کەسە جارێ وەرە ئەی زالمی غەددار
اشعارمە باق قاینلە تحریرند نە ئیتمش
با گریەیی دەشتی شودە چوون بادەئی خەممار

مانای وشەکان

لە زمانی تورکی دا :گون یۆژ. گیجە:شەو.بیر:یەک . تەعنە:پەلار. کەرەم:بەخشین.

یەعنی:واتە. **سەری زولفت**: سەری بسکت. **بەیوخی**: بەیوخسای،بە یووی. **خود**:خۆی.**شودە**:بووە.**غەمبار**:پەژارەدار، خەمگین.

فی نارک:لە ئاگری تۆیا.**قد**:بەیاستی.**کنت**:بوویمە. **من الحب**:لە خۆشەویستی لە تاو خۆشەویستی.**حریقا**:سوتاو.**بێ فائیدە**:بەەبێ سود. **ئەم دەردە**:ئەم ئازارو ژانە.**هەتاکەی** تاکەنگی،تا چە کاتێ.**عەیار**:چاپوک،زیرەک،چالاک.

رەحم ئێلە:بەزەیی بکە،دلۆڤانیت هەبێت.**وەفاقەلبنە**:بە دل وەا داربە.**بیردەفعە**: یەکجار.**دبوین**:بفەرموون.

تاکەی:تا کەنگی.**دەهەم**:بدەم.**ئەز**:لە.تەوری دلم:چۆنیەتی دلم. کەحەل: **دەر**:لە.**ئین کار**:ئەم کارە.

قدلاح:بەیاستی.لدی الویل:لەبیری وەیل دا.**من النزرە**:لە سەیر کردنا،لە یوانین دا.**حبا**:خۆشەویستی.**بۆیێکە**:لە بەر هەندێ.**دلی من**:دلی من.**بە دوو چاوی تۆوە**:بە هەردو دیدەکانی تۆیە. **خەمبار**: پەژارەدار،پی لە خەم.

درمجە:خەم و دەردی من.**گوزەل**:جوان. **ئەغلەسە**:.گریان. **ئولقەلبی حەزینم**:دەردی گرانی من.**ئایا**:ئەریٚ.**چ شودە**:چی بووە.**پەس**:کەواتە. **کە نەبینەم**:کە مەن نەبـــینم. **ز توو ئازار**:لە تۆوە یەنج و ئازار. نەبینم،بە هۆی تۆوە یەنج و ئازار وەدی نەکەم.**قدپار فوادی**:بەیاستی فرمێسک هاتنە خوارەوە، **هلک**:گرفاتر بوون .**الناس**:خەلکان. **بیوتی**:بە دەنگی من.

دل بێکەسە:دل بەبیٚ کەس و پشت و پەنایە. **جاریٚ**:بۆ یەکجار.وەرە:بیٚ. **ئەی زالمی**:ئەی زۆرداری.**غەددار**: زۆردار، خاوەن زۆر و زۆرداری.،بیٚ ویژدان. **ئەشعارمە**:هۆنراوەی من.**باغ**: بنوارە.**تحریرەند′**:یزگار کردن.**نە ئیتمش**: چی کردووە.

باگریەیی:بەگریەوزاری.**دەشتی**:دەشتی نازناوی شاعیرە.**شودە**: بووە.**چوون**: وەکو.**بادەیی**:پێکی ،لیوانی،جامی. **خەممار**: ئارەق فرۆش،شەراب فرۆش.

*

سیراجی زو لمەت

نەم ئەز ئان لالە مەتلوب ئەســت ئازادەش کەزو دانــەم
هەزاران نکتەهایی شافی ئەز حـالێ پەریشـــانەم
بەسەرشــودنوقتەهایی جیسمێ تەقسیمەش نەشودهەرگیز
مەیا بایـــەد کەسی جـەوهەر کـونەد ســەد دانە ئیمکانەم
شەب و روز شەوەدحاریسی زەمان بەردوشمنان فارس
هەمان شەبی سەرەم رانەد کەمەن مسـکینی ئیحســانەم
گەرمەحجوب شەوەد سەنگ مەحەک زەرمیشــەوەدمەعدەن
کە مەســۆل ئەست زو هەردەم دەهەد نیشـــانی ئیقـانەم
زراهی عەشقی تەحریرئەســت کەهەردەم وەسلێ تەدبیرئەست
یـــەقین این مـایەیی پیـیئەست رەسانەد نورێ ئیمانم
سراجی زولمەت دەوران کەمالی دین نەبەخشـــەد گـــەر
چـرا گـــوئی بە تو سەید دەلیلی دەعوایی پیـــلانەم
تەسەلسـول شـود ئەشکی هیجران هەر ســـەحەر جانا
زەری سیخن نەقش شد دەشتی سەگی بردرگاهی گەیلانم

مانای وشەکان:

نەم:تەراتی،شێداری.**ئەز**:لە.**ئان**:ئەو،**لالە**:گولێکە.**مەتلوبەست**: داوایە.

ئازادەش:سەربەستی ئەو.**کەزوو**:کە ئەز ئو:کە لەو.**دانەم**:دەزانم.

هەزران نکتەهای شافی:بە هەزران کاری باش و چاکە، **از**: **لە.حالی**:گوزەرانی **پەریشانەم**:ناخۆشی و دەردو ئازارم.

بەسەرشەوەد:بەسەرچوو.**نوقتەهای**:نوختەکانی،**جسم**:جەستە.**تەقسیمش**:دا بەشی.**نەشود**:بە بوو:**هەرگیز**:قەت.

مەیا:ئێمە.بایەد:دەبێ. کەسێ:یەکێ.جەوهەر: غیرەت.کونەد: بکاتن.سەد: ژمارەی سەد.ئیمکانەم:تواناییەم.

شەب و روز:شەوو یۆژ.**شەوەد**:دەبێ. **حارسی**:پاسەوانی. **زەمان**: یۆژگار. **بەر**:لە بەر.**دوشمنان**:دوژمنانی.**فارس**:سوار ئەسپ.**هەمان**: ئەو **شەبی**: شەوی. **سەرەم**:سەرم.**کە من**:کە من.**مسکینی**: هەژاری **بەردەرگەیی**:لەبەر دەرگای. **ئیحسانم**: چاکەم.

گەر:ئەگە**رمەحجوب**:شەرمەزار.**شەوەد**:ببێ.**سەنگی**. **مەحەک**: ئەوبەردەی زێیی پێ تاقی دەکەنەوە و زێی ناسە. **زەی**: زێی.**میشەوەد**:دەبتە.**مەعدەن**:زێی دەرناچێ.

کە مسۆل است:کەوا بەر پرسیارە.**زو**:لە ئەو. **هەردەم**:هەمیشە. **دهد**:دەدات. **نیشانی**: بەلگەی.**ئیقانم**:باوەیم.

زراهی :لە ییٚگەی.**عیشقی**:ئەوینی.**تەحری ئەاست**: یزگاریە. **کەهەردەم**: کە هەمیشە. **وەسلیی**: گەیشتنی. **تەدبیرئەست**:برس و یاو چارەسەری کردن و تەکبیر کردنە.
یەقین:بەیاستی،بەدروستی.**این**:ئەمە.**نامەیی**:نوسینی.**پیرئەست**:بەسـالاچواد ە،پیرانە.**یەسانەد**:دەگەییٚنیٚ.**دەعوایی**:داوایی.
تەسەلسول:زنجیرە،لەدوویەک.**شود**:بوو.**ئەشکی**:ئەسرینی.**هیجران**:دووری.**ه ەرسەحەر**:هەمووبەیانییەک.
جانا:گیانە.**زەیی**:زێیی.**سیخن**:خراپ.**نەقش**:نگار.**شد**:بوو.**دەشتی**:ئەی دەشـتی. **سەگی**:کسۆکی.**بەر**:پێش.**دەرگای**: دەروازەی. **گەیلانم**:گەیلان زێدی شێخ عەبدالقادری گەیلانیە.کە مرۆیەکی مەزن و شێخێکی ناوداری کوردستانەو خەلکی کوردەواری زۆریان باوەی بەو زاتە پاکەوە هەیەو خۆشیان دەوێت،ئێستاش هەزاران مورید و کەسایەتیەکان دەچنە زیارەتی مەزاری ئەو ناودارە کوردە خوا لێیان یازی بێت.

ئەی بادی سەبا

ئەی بـادیّ سـەبا ئان گولی نەشکوفتە کـودام ئەسـت
دەر عەهدیّ سـەبا بولبـلی دل کوشنە کودام ئەسـت
ئان کەس کە مەرا دادە بە زەنجـیریّ جـەفایـەش
شەب تاسەحەردەرئەلەمەش خاب حـەرام ئەست
ئان یوسفیّ کـەنعـان کە زتەس ویریّ جەمـالەش
نادیـدەوخون ریختە شودەم مەست و خەرام است
نـایـەد بـە خەیـالـەم کە ئەبەد تەرکی تـو گویەم
ئـانـرەهی کە گرفتەم رەهی ساداتی عیزام ئەست
یـەک شـام دەر ئین مـاە بەئیفتـار دەهـی گەر
یەک بادە مەرا عەینی شەراب ئەست وتەعام ئەست
سـیمایی زتوو سوختەجان سەجدە نیشان ئەست
هەرنوقتەدەهەد شکلی توئان مەست بەجام ئەست
زینهـار دەر ئین مەرحـەلە هەر کەس نـەتەوانەد
زینکـار رەسـانەد کـە دەرئـین نـار مەدام ئەست
ئان کەس کە مەراکەردە فـیدایێ قەدی سـەرووەش
روحانیەها ئاە کەشەند وە کە چە دام ئست
رەهبـان شودەئەم دەر رەهی ئـان یاری کـە هـەردەم
ناقوسی عەشـق میـزەنەم و دیـر مەقـام ئەسـت
دەر زادەیـی مەعبـەدەئەش رابیـتە کـەردەم
دیدەم کە بە تـیەرش جگەرەم نوشـتەئی زام ئەست
گـوفتـت کە دیگـەر بـار نەئـایی بە تـەققروب
دەشتی شودەئی توکـە زمەن خەتمی کەلام ئەسـت

ماناى وشەكان:

ئەی بادیّ سەبا: ئەی بای سروە. **ئان:** ئەو. **گولی نەشکوفتە:** خونچە، گولی نەپشکوتوو. **کودام ئەست:** کامەیە؟ **دەرعەهدیّ:** لەپەیمانی. **سەبا:** بای سروە. **بولبول:** بولبول،هەزارە **کووشنە:** برسی، کنایە لەئەویندارییە. **(یان بولبولی دل کوشتە)**(واتە بولبولی دل بیاو). **کودام ئەست:** کامەیە.

ئان کەس: ئەو کەسەی. **کەمەیادادە:** کەوامنی داوەتەبەر. **زەنجیری جەفایەش:** زەنجیری ئازارو میحنەتی. **شەب تا سحەر:** شەو تا بەیانی. **دەر ئەلەمەش:** لە تاو ژان و ئازاری ئەوا. **خاب حەرام ئەست:** بیّ خەوم خەو لە چاوان ناکەویّت. **ئان یوسفی کەنعان:** ئەوەی لە جوانی دا وەک یوسف پەیامبەری کەنعان ویە. **کەز تەسویری جەمالەش:** کە لە ویّنەی جوانی و زیبایی دا. **نادیدە:** نابینا. **خون ییختەشودەم:** خویّنم یژاوە. **مەست و خرام ئەست:** سەرخۆش وشادە.

نایەد بە خەیالەم:نایێتە بیرم.**کە ئەبەد**:کە هەرگیز.تەرکی تۆگۆیەم: واز لە تۆ بێنم.**ئانیەهی**:ئەو یێگەیەی.**کە گرفتەم**:کە گرتوومە. **یەهی**:یێگەی:**ساداتی عیزام ئەست**:سەروەران و گەورە پیاوانە.

یەکشام:نانخواردنێکی ئێوارەیەک.**دەرئین ماە**:لەم مانگەدا.**بە ئیفتار**: بۆ فتار کردن و یۆژی کردنەوە. **دەهی گەر**:ئەگەر بمدەیتێ.**یەک بادە مەیا**:بادەیەک لەو بۆ ئێمە.**عەینی**:هەروەک.**شەراب ئەست**:وەکو شەیاب و خواردنەوە وایە.

سیمایی:وێنەی.**زتۆ**:هی تۆ.**سوختەجان**:گیان سوتاو.**نیشان ئەست**: بەلگەیە. **هەرنوقتە**:هەر نوختەیەک.**دەهەد**:دەدا،دیارە. **شکلی توو**:سیمای،وێنەی تۆ ئان مەست بە جام ئەست:ئەو بە بادەیێ سەرخۆشیە.

زینهار:پەیمان،کەسێ کە پەناو ئاسایشی بوێ،بۆ مەقامی تیئکییدیش دەلێن.**دەرین** : لەمە. **مەرحەلە**: لەەم وەختە جێگە. **هەرکەس**: هەرکێ.**نەتەوانەد**: نکارێ، نەتوانێ.

زینکار:لەو کارە.**یەسانەد**:بگەیەنێ.**دەرئین نار**:لەم ئاگرە. **مەدام ئەست**: هەمیشەییە.

ئان کەس:ئەو کەسەی.**کەمەیا**:کە ئێمەی.**کەردە**: کردوویەتە. **فیدایی**: **قوربانی. قەدی سروەش**:بەژن و بالای وەک دار سەرو بلند و بەرزی. **یوحانیەها**:پارسایان.**ئاە کەشەند**:هاوار بکەن.**کە چ دام ئەست**:کە چ داوێکە. **یەهبان شدم**:بوومە یەبەنی دێرێ. **دەر یەهی**:لە یێگەی.**ئان یاری**:ئەو یارەی. **کە هەردەم**:کە هەمیشە.

ناقوسی عیشق:زەنگی ئەویینداری.**میزەنم و**:لێ دەدەم.**دیرمەقام ئەست**:کە نیسە جێگەو ییگەیە،پایەو وەزیفەیە،کەنیسە شوێنی هەمیسەمە.

دەر زادەیی:لە پاکی،بە مانای پەری زا و تەمەنیش هاتووە. **مەعبەدەئەش یابیتە کردەم**: لەپەرستگاهی ئەوا پەیوەندیم لە گەلا کرد.

دیدەمکەبەتیرەش: :بینیم کەبەتیری ئەوا.**جگەرەم**:جەرگم.**نوشتەئی زام ئەست**: پێچراوەیی بینە،پی لە زامدارەو برینداره.

گوفت کە:گوتی کە.**دیگر**:ئیتر. **بار نەئایی بە تەقەیوبن جارێکی تر نەزیک نەبیەوە.**

دەشتی شودەئی:بووی بەدەشتی.**توو**:تۆ.**کەزمەن**:کە لە لای منەوە. **خەتمی.کەلام ئەست**:دوا قسەکردنمە،دوا گۆتنە.

*

بیا ئەی بادەیی دەستەت

بیائەی بادەیی دەستەت هەزاران علم وعیرفان ئەست
کەزوئوست و زوئاتەش هەوا وخاک وعەدنان ئەســت
وەزو جــین و بەشــەر با ئادم دور دانەئەش حوا
وەزوئەرز وسەماولەوح وقەلەم زوعەرشی رەحمــانەست
وەزوموسا ووزو دەریەم نەجا شود ئومەتەش دەرغــەم
وەزو عیــسا وەزو مــەریــەم وەزو دیـن و ئیمــانەسـت
فدایەت گەرشەوەم ئایادەهی یەک قــەترەبامەن کەئـەز
دەرەت رویەم بەزیرپانیهادەن یەسمیؒ ئیحسـان ئەسـت
شەبانگەرەفتەن بەر وەســلیؒ ئانکەس بود کەزو بودەن
هەمان دەم بەرتەن ئەزدەروازەیی جانەم مات وحەیران ئەست
هەزاران حیکمەتی لوقمـان بی سـوداسـت ئەزنیشم
کەدەرروزی ئـەزەل خەتم ئەسـت بەردل خەمردرمـان است
نەدارەم نەقدی ئان مەی کەئان دەردی دل وەچەبیدار اسـت
مەگەرنامەت نەهەم بەرگوش ئان کەس سەروەری جان ئەست
خەریدارەند و مــەی دارەنـد ئانـان کەسی کە تـودارەنـد
مـەراعەکس توخون گەشـــت ودلەم پیئین وپی ئانە ست
شـودەم مەنفی زکـوهـی مەرا گـویەند دەشــتی کەئەز
بەلـەددورەم کەبینەم یەوزەئەت زئان دل پەریشانەست

مانای وشەکان:

بیائەی بادەیی دەستەت:وەرە. ئەی ئەو بادەی کەلە دەستت دایە. **هەزاران.عیلم و عیرفان ئەست**:هەزارەها زانین و زانستی و ناسینی مافەکانی یەزدانیە.**کە زوو توست**:کەوا لە تۆوە یە.**زووئاتەش** :لە ئاگر.**هەواو خاک**:لەخاک و هەوا. **عەدنان ئەست**:هەمیشەیی یە.

وزوجین بەشەر:کەلە ئافەریدگاری ئەجیننەو ئادەمی زاد..**با ئادەم**: لە گەل باوکی مرۆڤ.دویدانەئەش:هاویؒ بە نرخەکەی وەم گەوهەری.**حەوا**:دایکی مرۆڤ هاوسەری ئادەم.

وەزو:کە لە.**ئەرزوسەما**:زەوی ئاسمان:**لەوح**:تەخت. **قــەلەم**: پێنوس.**عــەرش**: کورسی.**یەحمان ئەست**:ئاوەلناوە بۆ یەزدان.

وەزوموسا:کە لە موساپەیامبەر.**دەریەم**:لە دەریا.**نەجاشد**:یزگار بوو.**ئومەتەش**: خەلکەکەی. **دەرغەم**:لە خەم و پەژارەدا.

وەزوعیسا:کە لە حەزرەتی عیسا پەیامبەر. **وزومەریەم**: وە لەحەزرەتی مەریەمە. **دین ئیمان ئەست**:ئاین و بیر وباوەیە.

فیدایەتگەرشەوەم:ئەگەربیم بە قوربانت.**ئایادەهی**:ئایادەدەی.**یەک قەترەبامەن**: دلۆپێکبە من.کە **ئەز**:کە لە.**دەرەت**:دەروازەی تۆ.**یویەم بە زیرپانیهادەن**:یوخسارم لە ژێر ژێرپێ دانان.یەسمی : وێنەی،یەوشتی .**ئیحسان ئەست**:چاکەیە.

شەبانگەە:شەوانە.یەفتەن بەروەسلی تۆ:یۆیین بۆ گەیشتن بە ئامێزی تۆ. ئان کەس کەزوبودەن:ئەو کەسەی کەوالەویاوەیە.

هەماندەم:لەهەمان کات دا.**بەرتەن**:لەئامێزی جسم . **ئەز دەروازەیی جانەم**:لە دەرگای گیانی من دا.**مات و حەیران ئەست**: .کش و مات و سەر سویماوە.

هەزاران حیکمەتی لوقمان:بە هەزاران.فەلسەفەی لوقمانی حەکیم،هەمان لوقمانی فەیلەسوفی ناوداری یۆنانی.**بی سەواد ئەست**:نەخوێندەوارە.**ئەزنیشەم**:لەو نەشتەرەی کە لە من دراوە.

کە دەر یوزی ئەجەل:کە لە یۆژی هەمیشەیی:یۆژی قیامەت.**خەتم ئەست**: دواییە.**بەردل خەمر**: بۆدل شەراب .**دەرمان ئەست**: چارەسەریە ،هەتوانە. **نەدارەم**:نیمە.**نەقدی ئان مەی**:ئەرزشی ئەوخواردنەوەی شەیاب. **کەئان**:کە ئەو.**دەردی دل**:ژانی دل.**وەجە**:یوو.**بیدار ئەست**: واگایە.**مەگەر**: مەگەر. **نامەت**: ناوت.**نەهەم**:بنێم.**بەرگوش**:بەرگوێ.**ئانکەس**:ئەوکەسەی کە **سروەری جان ئەست**:کە سەروەری گیانە،کە گەورەی یۆحە.**خەریدارەند**:کیبارن.**مەی دارەند**: شەیابیان هەیە.**ئانان کەسی**:ئەو کەسانەی. **تودارەند**:کە تویان هەیە.مەیاعەکسی توو:ئێمە وێنەی تۆ.خون گەشت:بوو بە خوێن.دلم پرئین وپی ئان ئەست: دلم پیی.ئەم و ئەوە.**شوممەنفی**:ببم بە نامەو دوورکراوە.**زکوهی** :لە کێوی. **مەیاگۆیەند**: بە ئێمە دەلێن دەشتی .**کە ئەز**: کە لە. **بەلەد**: شار.**دوورەم**:دوورم و غەریبم.**کە بینەم**:کە دەبینم.**یەوزەئەت**: گولزارت **زئان دل**:لەو دلەی.**پەریشان ئەست**:پەرێشان و پی ئازارە.

*

دەشتی لە سەرە وەی ئەم شیعرە دا ئەمەی نوسیوەو دەڵێت: بەرایێ برادرێ ئەز روح شیرینتەر مولا عەبدوللا ئەلبێژوەیی.

ئەی شەرەفی بەردەرپەههت

ئەی شــەرەفی بەردەرگەهت تابع بەئەجدادێ شوما
بولوبــلی عاشق بە ایشـــان بوەد ئەز یــادێ شوما
شیرینت باهەرکە خواهەم بەر شەرابەم ماتەمی
دادە زئان کوهی هەزاران زادێ فەرهــادێ شوما
بێژوە درعەهدی کەمالەش ئان وەقت معمور بود
کو دەر و نەقاشی عیلمەش بــوەد ئەجــدادێ شوما
پەس هەزاران بەر تو بادا بار سەد اشتر سلام
هەم بەئەهلی خانەوادەومەجموعێ ئەزدهێ شوما
مایەیی دشتی بە هجرانی تــو هەردەم ماتەمەست
نامەئی تەبــریکە عیــدەت کەدهەد ئەعیادێ شوم

ماناى وشەكان :

ئەی شەیەفی بەر دەرگەهت:ئەی گەورەیی و سەروەری بەر دەروازەی تۆ.**تابع بە ئەجدادی شوما**:پەیپوەندیبە باوو باپیرانی ئێوەوەیە.

بولبولی علشق:بولبولی ئەویندار.**بە ئیشان**:ئەوان.**بوەدە**:بووە.**ئەز یادێ شما**:لە یاد وبیرەوەری ئێوە.

شیرنەت:شیرینی تۆ.**باهەرکە**:لە گەڵ هەرکێ دا.**خواهەم**:بمەوێ.**بەرشەیابەم**:بۆ خواردنەوەی شەیابم.**ماتەمی**:خەمناکی.

دادە:داویە.**زئان**:لەو.**کوهی**:چیایەی.**هەزاران**:بە هەزاران.**زادێ**: یۆلەکانی **فەرهادی شوما**:وەکو فەرهادی ئێوە.

بێژوە:ئاواییەکە لە کوردستان و شوێنی زانست و زانیاری مەلاکان بووەو کەسانی زیرەک و ناوداری لێ هەلکەوتووە.**دەرعەهدی**:لە یۆژگارانی.**کەمالەش**:.تەواوی ئەوا.**ئانوەقت**:ئەو کاتە .**مەعموربود**:ئاوەدان بوو.

کودەرو نەقاشی عیلمەش بود:کەلەدەرگاو هونەرو نەقاشی زانستی ئەوابوو **ئەجدادێ شوما**:باوک و باپیرانی ئێوە.

پەس:کەواتە.**هەزاران**:بە هەزاران.**بەرتۆباد**:لە تۆبێ.**سەدباری ئوشترسەلام**: سەد بارحوشت خۆشەویستی و سەلام و هەوال پرسین.

هەم بە ئەهلی خانەوادە:هەروەها لە تەواوی.خانەوادەتان.**مەجموعی دەهێ شوما**: تەواوی خەلکی ئاوایی ئێوە.

مایەیی دەشتی:مایەی منی دەشتی.**بە هیجرانی تۆ**:بە دووری تۆیا.**هەردەم**: هەمیشە.**ماتەم ئەست**:خەم و پەژارەدارم و دلتەنگم.

*

زفجر سینه

زفەجری سینە بیدارەم کەزو دەورێ فەلەک بایەد
کەروزێ روزە یابەد دەر دەورانێ مەلەک بایەد
زئەسراری فنونی بەحری عیيشق نیست مەللاحی
کەزو بینەم موماشاتی کە جۆلانی سەمەک بایەد
گولی نەشوکفتەگەربینی کەبولبول خەندەئەش بینەد
بە زەهرێ ئابی ئو فانی کە این.یە. تەهەک بایەد
نەدارەم مار گەر هەم سیەه رویی ز وەسلی تو
کە راهی رەفرەفی جانان سیە رەنگین مەلەک بایەد
چوگولناری روخت گەشتەم زسورخی ئاتەشی فرقەت
یەقین وەسلی تو مارا سەد خیال .. بایەد
بەئەبرویەت تەجەزی گەشتەدل بانوقتەیی جسمەم
زدل داری بەدل داری کەبەرتونقپە یی حەک بایەد
بە ئاهی سەردوئەشکێ ئاتەشین دائیم توئی دەشتی
کەمالی زەیگەری فەنی بەزەیسەنگی مەحەک باید

مانای وشەکان:

زفەجری سیە:لە بەیانی سینەدا.**بیدارەم**:واگام.**کە زو**:کە لەو.**دەوری**: گەردشی، چەرخانی.**فەلەک**:گەردوون.**باید**:دەبێ. **کە یوزێ**:کە یۆژێ.**یوزە**: یۆژوو،یزق.**یابەد**:دەبێ ببێ. **دەردەورانێ**:لە یۆژگارانێ: **مەلەک**: فریشتەکان **بایەد**:دەبێ ببێ.

زئەسراری:لەیازەکانی.**فنوون**:هونەرەکان .**بەحری عیشق**:دەریای ئەوین **نیست**:نیە: مەللاحی:**مەلەوانێ**.**کەزو**:کە لەو.**بینەم**: ببینم.**موماشاتی**:بەیەکەوە یۆیشتنێ.**کە جولانی**:کە گەیان وسویانی.**سەمەک**:ماسی بایەد:دەبێ.

گولی نەشکوفتە:خونچە گول.**گەربینی**:ئەگەربولبول.ئەگە هەزارە، مەلی ئاشقی گول. **خەندەئەش**:پێکەنینی.**بینەد**:دەبینێ

بەزەهری:بە ژاری .**ئابی**:ئاوی.**وەسلی تۆ**:گەیشتنی تۆ.**فانی**. مردوو،لە ناو چوو.**کە ئین**:کە ئەمە.**تەهەک**:دوایی.**بایەد**:دەبێ.

نەدارەم:نیمە.**هەم سیە**:هەروەها یەش.**یویی**:یۆویێ.**زوەسلی تۆ**:لە گەیشتن بە تۆیا.

کە یاهی:کە یێگەی.**رفرف**:یایەخی جوان و ناسک. **جانان**: خۆشەویستان. **سیەیەنگین**:یەشی نەخشین،یەنگین.**مەلەک** : فریشتە. **بایەد**:دەبێ.

بە ئەبرویەت:بە برۆی تۆوە.**تەجەزی**:لێک جیا. **گەشتە**: بوە.**دل**:دل.**با نوقتەیی**: بە نەختەیی. **جیسمەم**:جەستەم.

زدلداری:لە دلداری.**کەبەرتۆ**:کە بە تۆ.**نوقتەیی**:نوختەی.**حەک** : **خوراندن**: **بایەد**:دەبێ.

بە ئاهی سەرد:بە ئاهی سەرد.**ئەشک**:فرمێسسک.**ئاتەش**:ئاگر. **دائیم**:هەمیشە. **توئی**.تۆی.**دەشتی**:ئەی دەشتی. **کەمالی**: تەواوی. **زەیگەری**. زێیینگەری. **بەزەی**:بە زێی.**سەنگی مەحەک**:ئەو بەردەیە کە زێیی پێ دەناسن. **بایەد**:دەبێ.

*

گویەم بەمەیخانەرەوەم

گـــۆیەم بە مەیخـانە رەوەم خرقە فروشەم
سەجادە بەسەر ســەردەهەم و بادەبنوشـــەم
با بەربەت و چەنگ و نەی ئەز ئانجـابنوشینم
تاروزی ئەجەل ساقی ئەمەل مەست وخەموشــەم
دل زآن سەبەب ئەزدیدە زئەنواری جەمـــالـــەش
زەوئەش بەئوفوق دادەکەزئان هەســـتەیی هوشەم
ئەی جامەیی سەبزەت بەسەفاسەبزەئی جامەست
یەک ســەبزەویەک جام بدەهی حەلقە بگوشەم
دەرروزی ئەجـــەل وەسلی تۆ مارا بە جەفازەد
تاروزی قیامەت بە بەلا گەستەیی دوشــــەم
ئیحساس بەتوگەرشـــەوەد ئەی یـاری نەیارەم
نـــارەم زگولستانی تو جوز کـاری زتوشەم
ما دەر بەلەدی هیجری تـــو دەشتی شدە ئیم
زئان ئاتەشی توراســـت کەدل پورئەزخروشـــەم

مانای وشەکان:

گویەم: دەڵێم. **بە مەیخانەیەوەم**: بچم بۆمەخانە،شوێنی خواردنەوە.
خرقەفرووشەم: جوببەو عەبا بفرۆشم،ئەوجلکەی کە مەلایان و دەروێشان لە بەری دەکەن بفروشەم.
سەجادەبە سەر سەر دەهەم و: دوگوردبەسەرسەرم دا بدەم. **بادە بنوشەم**: جامی شەیاب بنوشـــم و بخۆمەوە.
با(بەربەت)وە (چنگ)و(نەی): لە گەل مۆزیکی بەربەت و چنگ و نەی ،هەریەک لە مانە ناوی جۆرێکە لە ئالەتی مۆسیقا لێدان.
ئەز ئانجا: لەوێندەرێ. بوشینم: بخۆمەوەونۆش بکەم.
تارۆزی ئەجەل: هەتا یۆژی مردن،هەتا یۆژی قیامەت. **ساقی ئەمەل**: مەیگێیی هیوا و ئارەزو. **مەست وخەموشەم**: سەرخۆش وخامۆشم.
دل زئان: دل لەوێ وە. **سەبەب**: هۆ. **ئەز دیدە**: لە چاو. **زئەنوراێ**: لە یۆناکی. **جەمالەش**: . جوانی ئەوا.

زەوئەش:تیشکی ئەو.**بە ئوفوق**دادە:لە ئاسۆوە داویە.**کەزئان**:کە لەو.**هەستەیی هوشەم**:دانەیی.هوشم.
ئەی جامەیی سەبزەت:ئەی گۆزە شەرابی یەنگی کەسکت. **بەسەفا**:بە شادی و خۆشی. **جامەست**:پیالەی شەرابە.**یەک جام**: بادەیەک. **بدەهی**:پێم بدەی.**حەلقە بە گوشەم**:گویَ یایەلم.
دەریوزیَ ئەجەل:لە یۆژی مردن.**وەسلی تۆ**:گەیشتن بە تۆ. **مایا**:ئێمەی.**بە جەفا زەد**:یەنج و ئازاری داین.**تایوزی قیامەت**:هەتا یۆژی واپەسین و لیَ پرسینەوە.**بە بەلا**:بە گیر و گرف و بەلا. **گەستەیی**:گەزیدەی،قەمپار لیَ دراو.**دوشەم**:شانم.
ئیحساس:هەست.**بە تو**:بە تۆ.**گەرشەوەد**:ئەگەر ببیَ.**ئەی یاری نەیارەم**: ئەی یاری دوژمنم،
نارەم:ئاگرم.**ز گولستانی تۆ**:لە گولستانی تۆوە.**جوز**: جگە. **کاری**:ئیشی. **زتوشەم**:توانایی،هێز.
ما دەربەلەدی هیجری تۆ:ئێمە لە شاری دووری وکۆچی تۆدا. **دەشتی شدیم**:بووین بە دەشتی.
زئانئاتەشی:لەوئاگرەی.**تەورەست**:یۆژگارە.**کەدل پورئەزخرۆشەم**: کەوا دل پیە لەجۆشان و خرۆشانم.

القسم العربی
بەشی عارەبی

الی من له الاعجاز

الی من له الأعجـاز من بدر علمه
بشق الاشارات لرمـات اســـده
كنايات ذهـــــنه كمـوج لمطظم
بنـــهزالهوى اذ لاح فى مـاء دلده
هوالغـازى فى بــــــدر كراته
عنـــاصيرنجمـــه بـــأحداث قتلـه
اذ لاح جوهـرالبـــلاغات شمسـه
تضىء لـــديـجور بأثـــناء ذكـره
مضاف الى الله العـزيز دليـــلـــه
لأظـــهــار تسليما لقچاء بأمــره
يـــداوى كـــل علم بطـــــــرفـه
اژ مـال ميـــله بـأنــوار ذهــــنـه
قصور من الدشـتى تقليـــ مدحـه
ولاكن له العفو بـــــأركان فضله

دەشتی له سەر ئەم پارچە شیعرەی کـە بـۆ مامۆسـتای هێـژا مامۆسـتای زانـاو دانیشمەندی کورد مەلا عەبدوللا بێتواتەیی نوسیوە دەڵێت:(ئەم دوو غەزەلە لـە مەدحی مامۆستا مەلا عەبدوللایـە کـە مـودەیسـە لـە مزگـەوتـی حـاجی قـادر) مەبەستی لەم دوو غەزەلە ئەم شعرە عەیەبیەو شـعریکی تـرە کـە لـە بـەشـی فارسیەکە نوسراوەتەوە.دەشتی وەک قوتابیەکی بە وەفاو دلسـۆز بـۆ مامۆسـتای بەڕێزو زاناو هێژای خۆی بە زمانی شیرینی کوردی و فارس و عارەبـی و تـورکی شیعری لە ستایشی ئەو مامۆستای بەڕێز و هێژایـەی مامۆسـتا مـەلا عـەبـدوللا بێتواتەیی نوسیوە و پێی دا هەلگوتووە کە بەیاستی ئەو زاتـە واتـە مامۆسـتامەلا عەبدوللا مرۆیەکی زاناو دانیشمەنـدو خـوا نـاس بـووەو گـەلێـک خزمـەتـی بـە قوتابخانـەی ئـاینی و زانسـت و زانیـاری کـردووە و گـەلـێ یۆلـەی دلسـۆز و نیشتماپەروەری پێ گەیاندووەو لە یۆژگاران و زەمانی خۆی دا تا توانیویەتـی لـە یێگەی دانیش و زانیاری هەولی داوە و هەرگیز نەسرەوتووە.

هەزاران سلاو لە گیانی پاکی ئەو سەروەرە نەمرانەو تەواوی شەهیدانی زانسـت و زانیاری و یێگەی بزوتنەوەی ئازادی خوازی کورد و کوردستان.

*

يناسی اخ اخاه

افی قلبـــكم من لو بـديتـــم بقلبه
لأحرق فی ذا الآن ألأفلاک آخــــر
واعترف بـالـحــق والله انــــــنی
لأن كنـــت فی مرآته ذاک أحــفـر
عجـيـب لمن يعــرفـن ذا وينــكر
بهـاهـــو تواهـــو ثم هيهو يفاخــر
وزرات قلبـــنا الــمريـض بربــــنا
تشــكل كل واحد وهــــــو آخــر
يــناســی أخ أخــاه بذاک ا لمـنازل
ولكـن ذرة تدور تخـــــــــابر
بصـوت فــيالـوان مـن غـــير مانع
ولا رادع تحـت الرادات جاســـــر
فهـمی فــراقــه بـــوادالـوالديـن
الينا هنـــاک فـی طـــريــق يغادر
فهلاّ تجمّـعوا وهلاّ تســــــمّعوا
وهـلاّ تـربّعـوا هـنا من يشـــــاور
رميم ... ...برين كـلا وانكــــم
....
فلابـأس بالـديجـورمن غيرخـوفه
....
فشمسی لدی مـيزان افضلكما لنا
لدی كـل اوراق سـقوط تبـاشـر
جمـاهـــير من يـــرو وجـوهر تخير
....
....
وهـذا كلمات اشــيرت بـــــــها
وانظـار لطفكم بخــير لدشـــــتی
كـغـــيث فـــی الارض تـقــــاطر

به داخەوە كە چەند دێرێک لەو شیعرە جوانەی دەشتی یەش بووەتەوە و دوای هەول دانێکی زۆریش هەر نەمان توانی کە بی خوێنینەوە و بە تەواوی پێشکەشی خوێنەرانی ئازیزی بکەین و جێگەکەمان بە خالی هێشتۆتەوە کە بە

هیوام ئەو ماموستایانەی کە ئەم شیعرەیان لا دەست دەکەوێت شوێنە خالیەکان پی بکەنەوە و ئاگاداری ئێمەش بکەنەوە کە جارێکی تر چاپیان بکەینەوە لە گەل ئەوپەیی سوپاسمانەوە.ئەم شیعرەی دەشتی بۆ بەیێز و هێژا شیخ مستەفا شێخ ئەبووبەکر نەقشبەندی کە زاناو شێخێکی گەورەو ناوداری شاری هەولێری دێرینە و دۆستێکی دەشتی بووەو دەشتی زۆر خۆش ویستووە و دەشتیش ییزێکی تایبەتی بۆ ئەو مرۆیە مەزنەو زاتە شەریفە هەبووە،من زۆر جاران کە لە گەل باوکم دابووم و دەچووینە خزمەت شێخ مستەفاو دوای نوێژی جەماعەت زۆر نێوەیۆیان کە باوکم لەوێ با لە مالەکەی شێخ مستەفادا لە گەل باوکم لە حوجرەکەی شێخ دا نانمان لە خزمەت ئەو مرۆیە مەزنەدا خواردووە شێخ بە باوکمی دەگوت مەلاخدر دەزانم حەزت لە کفتەیە ئەمیۆ کفتەمان هەیە با بچینە مالەوە لای ئێمە نان بخۆین،بەیاستشی کفتەی مالی شێخ بە تایبەتی کفتەی برنج زۆر بە تام و بۆبوو هەتا بلێی بە لەززەت بوو مرۆ لێی تێر نابوو.

*

مرثیه لوفات الفاضل المرحوم الشیخ ملا جلال الدین التربه سبـیانی

الی یامن بدنیاه افتنی

الا یـامن بدنیاه افــتنی فی وسع غابـات
الیکم من کسـوف الشّمس لاتعنی غایات
وممّن تقتبس نورا بمـا ان حال مـرضـیـا
به مـــا بیــن خطی یثظه من ذی بدایـات
یرینـا نقبه مـن دیننـــا هـــذا لـما یجری
بها دمع بلا عین فمـا من ذی نهایـــــات
ذو ســفن بأرواح عـلی بحـر اللّقا تعـدو
ولا یسئل دنا جیـحون تصدیــق بـآیات
اری الدنیا كأن الدّین فیها قـــد تری من
لها قـد كان عونـا فـی حمایات برایــات
ولكـن ّ كلّ شـــــــیء هـــالک الا تسلّیها
تـــدلّلها دلیلا من یّـریـح او كنــــــایات
فسبحان الّذی اروی جیوشالّنعش تكریما
لهم من روضة ارحائـــها تـدنی حمـیات
بطون السّبع منكسر ومن بسط ومن‌طرح
ومن محض ومن عقد ومــن تولید زایات
بهالجـــفر لنـا انبـع علی الافاق تـرتیـبا
فأزعنّـا بمـــا قد لاح من خـانات خایات
ای المرحوم فی جنّـات عدن خالد فیـــها
یعیت الوفق ذا صـوتا كعیــــدان ونـأیات
لذا قد أرّخ الدشتی بقدس غـر ّ كی یعلم
بأنّ الرّوح فی ذالوقت قد أملی وقـایات

*

قد قلّ لدیناالأمل

قـد قلّ لدینـاالأمـل منک حبـــــیبی
اذ قد شجرالبحف من البعــد حبیـبی
قـد اقــترب العــالم للضـــوء جنـودا
حـیـث انهــزم الیـوم بـأبداع حبیبی
فی رشــقتکم ذاب فؤدی بهـــــواکم
والعین نبیــع الـدم نــزحـالحـبیـبی
یالــیت لناالسفت بســفسـاف صنیع
قد حاک بتـجمیلـه عــدنــن حبیــبی
منکم عنــدالرسـم اسـتودع عمــری
بالنّئنـت استودع فــی بــاب حبیــبی
اردســت الینـا بـرمـاح عـــــربــی
اردمتنی مــن نورک بالنّـور حـبیبـی
قــد فازمن اسـتبعدمن لومت دشتــی
وأستـاع امورا له فـــی النّـار حبیبــی
*

يامن الى شكوى المنادى

يــامــن الـى شـكوى المنادى يـنظر
هل من بــقايـا الفـچل اژ ما يشــكر
او هـل على مـن جاء فــى امر الــى
باب ينــادى من عـــذاب يچـجـر
او هــل بـدار الحــى مـن اسـد اذا
مــا جئـت فــذا للمنـايا احـــفر
مــن كان مـن نورالحسين لا يضى
الاّ بـأحســـــان الـى مـن يقصر
فــالحقّ عنـد اللّـه لا يخـــفى ولا
يعـلى عليـه مـن ســـــماء يقطر
هــذا وانّـى مـذ بـدا لـى ما بـــدا
مــا فــارقت قـلبـى قلوبـا تشعر
مـا قـيــل فى ذاک الفقــير ربّـــنا
يعلـم وان لــم تعلمـوا ما يـظــهر
اهلا بكــم يــا آل مـــن من فضلــه
حـــقّ الـورى تحت الثرى لا يخســر
لو كنتمـوا من نســــله ارجوكـموا
تحـقـيـق آمـالـى بمـــا لا يـنـدر
ارجوكمـوا بما املاه قـلبــى ان تـرى
ودّى لكـم مــن نســـله والله مــا
لكنّـــكم مــن نســـــله وللّــه ما
من ريبـه فيــهاـ ولا مــا يخـطـــر
حقّ العلـوم ان ينـــمّى منكمـــوا
اذ جدّكــم نمّـــــاه يـومـا يعسر
شـتّان ما بــين السّــرايا والثـــرى
اذ مــا يـرى مــن دون ضـــوء يفجر
ماذال حبّــى مهنـــة مـــن جـدّكـم
ابداه ربّـــى منــه شـــطبى يێــدر
والدّيــن مـــن ذاک الطـريق نــاجح
بــالحـق والحـق الّـذى لايكـــدر
هـذا هوالمبطـــون من غابـاتــنا
فخـــرا والاّ فــالبسـاط يكثـــــر

حــقّ الثــنا ان لم یکــن فی مرضعه
ان لا یسمّی مثلـه بــل یعــثـــــر
انظر الی من فــی جفــی الـدهرالوهی
ابهی دلیـــــلا بـل ذلیـلا یعـــثر
لو لم یـکن مـن امرکـم مـن جـانب
اعـلاه ربّـــی لان بـــی مـا ینـــصـــر
فخـــرا بکـــم یا اهل بیت المصـطفی
هـل مـــن ســوار او جـــلال یحـضر
ثـمّ التّحیـات الـتی لاتـنـــــتـهـی
منّـا عـلی مـن فـــی السمـــاء زیـــور
فانظـــر الـــی الدّشتــ مـــن الطافکم
هـــل مـــن جفی الأیـام فـــیه یقصر

1375هجری نوسراوه

وا بزانم ئەم هۆنراوەیەی دەشتی بۆ شێخ مستەفاشێخ ئەبوبەکر نەقشبەندی خوا لێ خۆش بوو نوسراوەو وەک نامەیەک بۆ ئەو زاتە پاکەو زانایەی نوسیوە کە تا بڵێی مرۆیەکی مەزن و کەسایەتیەکی گەورەی کوردی شاری هەولێری دیرن بووە و دەشتی هەمیشە دەچوە خزمەت ئەو کەسایەتیە مەزنە و زۆریان ڕێز لە یەکتر ناوەو دەشتی زۆری خۆش ویستووە ئەویش دەشتی خۆس ویستووە.

شێخ مستەفا نەقشبەندی ناودارێکی کوردە و خەلکی کوردەواریە و لە ناوچەی دەشتی هەولێرەوە تا بلێی ڕێزیان لەو زاتە مەزنە ناوەو سۆفیەکی زۆریشی هەن لە تەواوی کوردستان داو تەکیەی ئەو زاتە گەورەیە بە سەدان هەژارو نەداری کوردەواری لێ حەوایتەوەو شوێنی زانیاری و فەقێ و مەلایان بووە،بۆ خۆشی واتە شێخ مستەفا نەقشبەندی کوڕی شێخ ئەبوبەکری نەقشبەندیە هەر لە باوک و باپیرانیەوە ئەو ناوە مەزن و گەورەیەیان پێ بڕاوەو لە لایەن خەلکی کوردەواری جێگەی ڕێز و شانازی بووینەو هەر لە کۆنەوە باوک و باپیرانیانەوە زاناو دانیشمەند و لەگەورەپیاونی کوردەواری بووینە و ئەوان زاتانە لە سەر تەریقەرتی نەقشبەندینە و زانایەکی گەورە و بە توانا بە مانای وشە زنا بووە و گەلێ جاران لە دەشتیم بیستوە کە دەیفەرموو شیص مستەفا جگە لەوەی کە گەورە نەردێکە و مرۆڤێکی ئاینیە ئاواش دانیشمەندو زاناو عالمێکی تەواوە و هەتا بلێی بلیمەت و گەورە مەردە..

*

لغــز

الا فــأن لــی ســـــــــــۆلاعلنا
ماسم لدی القلب یکـــون فوقنـا

وبعـد حــذفــه یــکــون امــنا
وذبـــــــــح رأسه یـــۆدی قتـلنا

فأنسب الی الدّشتی ذا مســتخدما
ضمیر قلبــه فی نکــات علــــما

*

ئەو شیعرەی سەرەوە لوغزە بە مانای وشەی(اسم)دەردەچێت وبەم شێوەیە.ئەگەر وشەی (اسم)وەری بگێیی ئەوا دەبێتە وشەی (سەما)کە بە مانای ئاسمانە و لە سەرەوەی ئێمەوەیە،ئەگەر پیتی یەکەمی لێ ببیی واتە پیتی ئەلف نەمینێ ئەوا دەبێتە و شەی(سەم)واتە ژەهر و ژەهریش هۆی کوشتنە.ئەگەر پیتی سینی لێ ببیی ئەوسا دەبێتە وشەی (ام)واتە دایک،وەئەو وشەیە ئەگەر نیسبەتی بەلای دەشتییشەوەش بدەیت ئەوا بۆ ئەویش بەکار هاتووە کە دەکاتە ناوی خۆی واتە (اسم)ی عارەبی.

لە سەردەمانێک دا ئەم لوغزانە باو بوون و فەقێیان زۆریان خۆ پێوە خەریک دەکرد و حەل کردنیشتیان زیرەکی بوو لە ناو فەقێ و مەلایان دا.

*

لم یکن فیما ...

لم یکــن فیما مضــی لــوم علی لوم علا
ســـــرقــة او شــربة او حصـــن اللـــه لا

من فصایٚ خمـــر کـأس ربـــع دینار بـلا
وجهة تصف لقیطا او فی قضـــاء او خـــلا

ذاک توبیخ لمن قد حبّ فی یـسرق وفی
یشربن او یقتلن من غیر خــوف انجــلا

قم فیا ده شتی واحلل عقده مـــن خیـطه
جـاء فیـه نظم نصح نتّبـــع اولا فـــــــلا

*

يالمن قد شرف الله اللوا

يالمن قــد شـــرّف اللّه اللـوا حسب اليقين
منكمـوا يـــاعـدل الله فـى غــابـات صين

انّ منكـم مـــاً بـــدا هجـما كأنمار الـــبدى
لاح منـــه شمـــس فضـل لله ذا نصر مبيـن

ذا وانّى يوم نـــيلى بابكم مـن ورطـــــــة
كنت فيهاذا وقوف فوق صـــخر الواردين

بعـد ما فحّصتمـوا ان لم يكن لى غير مـا
استمعتـم ما تلونـا عرج حال الزاهـــقـين

قلت لى يا ايهاـ الدّشتى خـذ ما فـى يـدى
من كتاب نحـو اسمـــاعيـل حقى واثـــقين

قـد اطـعت امـــركم لكـــنّـه مـــا ان تـــرى
بـــل بـلا فتـح وفـتق نوموها مغـــرضـين
*

لعيش بيت

يـــامن الى شـــپب ما امچـــاه يلتـمس
حـــبر الــــــزمان ببـحر جـاد ينطمـس
جناح ظـلّ بســـم قـــوســكم قـلبـت
بـــدت نجـاحــا على العلوم تفــترس
لكـنّ مـــا صادف الايـــام مـن خـــلل
افـــنى عـــظامـــا بها الغطاء ينكبـــس
يـــا شمس مـن فـى سـعاده تـدير بها
كئوس لطـف عـلى الأوقـــاف ينهمس
قد اســـتغـاثت الى الطاف مـرضـــاتكم
عـريضـتى تنـپـق وتنــــــــجـرس
لعـيش بيت بها الثمان مـا صحّـــفــت
وعكّـــست يا لـــدهر فيـــــه انـدرس
وذيک تعميه تـــرى مصــــــابـيحــكم
همــــوم قـــائـلها بــالـزفـر يـقتبـس
ســـــــعادة الله اســعاد لعبـد جلى
بـأمتحان لـه يفنـــــــــى ويفتلـس
ظـــلّ ظليـل على مثـــلى محـــاسنكم
لـــذا حـول الخــيام كنـــــت احترس
خـدمناكم موثــــقـــا بجوهـر جهورت
له النـداء بيـــا مـن قــــام ينقبس
نـدعـى بـخـضر وبالـــدشتى نسة تلقب
وربّ خضـــر بـــأرض الســوق يكتنس

*

يأتى الى الفهد

يأتـى الى الفهد ماحول الحمـى دائما
معرضى حالـهـم بهـا قـــائمـا
يجيبهـــم مـأبكم اتيتمــــونا لـه
فأنّه من قصـــــــور خــدمه لائما
لكنّ عفــوى من ذنـوب من عادتـى
فذا عــرينى لـكـم تحبپــكم نــائما
وذاک عــزى فلـــو وفى بنا خێمنـا
حوفگ منّا فكيــف مــن دنــا وائما
فــواجــلت غمّهم وآجت هــمّهـم
وراجلت كـمّهم فچــاجــروا سائمـا
فمـنهــم ێءطـالــما يـهــين امـره
ومنهمـوجالما يليــن هــــــائما
كــمال دشــتهم زوال اهــلهــــم
فتيـل تمـر بهــا افـطــاره صـائمـا
*

لیس للانسان الا ما سعی

یا لتلمیذ ســــــعی فی درسه یوم الدوام
قــم به للأمتــحان لا تــکن مثل العـــوام
انّ فـی السعی جهادا جهل شیء ســـــمنا
لیس للأنســان الاّ ما ســعی حسب المرام
حـقّ من ربــّالعلــوما حــق ربّالعـالمـین
لیس فی المیــدان ظا حظ ســفیه راحــنام
فأغتنــمّ انت فیــه من شــــــباب کیتنـل
ماله الشــیب علــی نـدم بقلب ذی ســقام
لاتضیعــوا حقّکــم فیمــا قـرئتم ســابقا
مثــل دشتی وذا نـصحی لکـم نه الســلام

ئەم شیعرەی سەرەوە بۆ قوتابخانەی سەرەتای نوسراوەتەوە لەو سەردەمانەی کە موحەممەدی کوری دەشتی قوتابی پۆلی یەکەمی سەرەتایی دەبێت لە قوتابخانەی مستەوفی لە یەکێک ل ئاهەنگەکان دا کە لەو قوتابخانە کراوە موحەممەد دەیخوێنێتەوە و بە خوێندنەوەی ئەم شیعرە دیاریەک لەو قوتابخانەیە وەردەگرێت.

*

لقد ضاع

لقد ضاع شعری علی اوراقی
کالفیصـــل فی دفترالعراقی

دەشتی ئەم دوو دێرە شیعرەی لەسەر دەفتەرێک نوسیبۆوە کە وێنەی مەلیک فەیسەلی عێراقی لە سەر نەمابوو،چونکە وینەی مەلیکەکانی عیراق لە سەر هەموو دەفتەرەکانی کە بۆ قوتابیان و نوسین بە کار دەهاتن چاپ دەکران،بەلام ئەم دەفتەرەی کە دەشتی ئەم شیعرەی لە سەر نوسیبۆوە وێنەی هیچ یەکێک لە مەلیکەکانی عیراقی لە سەر چاپ نەکرابوو هەروا بەبێ وێنەبوو، جادیارە نەمانی وێنەی مەلک فەیسەل لە سەر ئەو دەفتەرە بووەتە هۆی نوسینی ئەم دوو دێرە شیعرە عارەبیە،کە لە دوای سالی 1958 نوسراوەدوای شۆیشی چواردەی تەمووز.

*

ئەمەی خوارە 145 بەیتە شعرە لە ئیستعارەکەی دەشتی داکە لە سەر وەزنی ئەلفیەی ئیبن مالک نوسیویەتی و هەمووی دەربارەی عیلمی بەیانە لە زمانی عارەبی دا وە بە ناوی
الاستعاره الدشتیه لعلم البیان .

استعاره من علم البیان

الحمـــد للّـه الـذی علّمنـا
من البـیان وبـه فـضلّنـا
علـی النبـیه الصـلاة دائمـا
مـع السـلام دائـما مذائـما
محــــمّد وآله وصــحبــه
له بــحبّر جـــنان رحبــه
قـال محمـد خضر بن احـمدا
علـم البیان ما بـه قـول البدا
لنحــو اظهار کمــعنی واحـدا
کجود زید فی نظـام قاصـدا
اوضح منــها واحد من واجـد
نص بها التّعــریف غیر واجـد
ککثــرة الـرّمـاد والجبـان
لکلــبه السّــاکـت کـلّ آن
وغـیرذا کهــزلـه الفـصــیلا
وقپعه مـن الـوری السـبیلا
موضوعه التشبیه والمجاز مع
کنـایة ایضا وتعریض فــدع
لکّن تـلویحـا ورمــزا وامـا
لیس بموضوع عل مـا علمـا
بل ذاک من خاتــمـة البیان
کالحمد مـن فاتحــة المثـان
غایـته الـعلم بمـا فی الکـتب
مـن الا لــه بلــسان العـرب
فمـا علـی شیء مشارکا یدل
لغــیره فیما هو التشــبیه قل

اركانه الوجـه مـع المشـبّه
به مـع الأدات والمشــــبّه
فالـوجـه أمـر فی المشبّه بـه
يقصد تشـريـک المشـبّه بـه
ومنـه عــقـليی وحسّــی بدا
مـركبا او واجـدا قد وجــدا
وذا تعـــدّد يــكــون كهـما
وذا اخـــتلاف واعتـزل عنهما
ومـا له للحسّ فـيـه مدخـل
اخـص منـــها يذهن يعقـل
فـــذا هوالـوجه وما يشـبّه
بـه ومـا يشــــبّـه ينبه
عليـهما ما بأنّ ما للـوجه من
قسميكونلهما مامن مقسمن
من كــ كـلّ واحدا اوذاعـدد
اوذا اختـاف اومركـبات وجـد
باربـع مـن سبعة ممن جـلى
عشرونمعخمسيهقسماحصلا
لكنمحسـا منالوجه اقتضى
حشـية المشـبّهين فارفـضـا
اثنىعشرمن ذاکوالباقیظهر
مجمـوعة الأقسام ستّة عشر
وذالک الغئر هـــو المشـبّه
بـه وذالمشارک مشـــبّه
كأنّ والـكـاف و نحو ومثـل
أدات تشـبيه بها احكمن تنل
وما يؤدّی ما يـؤدّی المثل من
مشـابه ومـن مضاه قـلّ من
ذاک وممّـا قد يؤدّی الظنّ ان
يعنادات الشبه لكن سامحن
وقد يكون آلــــــــة كما
تقـول انّ سقفنا شبه السمــا
وقل بـأيلاء المشـــبّه بـه
الكـاف وامثـل ولفـظ الـشّبه

كذاک نحو ذا بمــــفرد حری
وجيىء بـاللفظ وبـالمقدّری
واثبت الــوجــه مــع الأدات
كفی الصفا اَنْتَ كَـذی الندات
اَوْ واجداً اوحذفنهمــا معـــاً
مثلُ غُلامُ ابـن أبی بـكر معـاً
فذا هـو المَـراتِبُ الثـــلاث
لبــابِ تشبيه بهــا ألأثـــاث
فمــا منَ التّشــبيه بالأوّل جـا
دنـا وبالثــانی اجـــعلنه ثبجا
وعمـدة المراتـب الثـالث اذ
به اتحــاد ذا مع الغـير اخــذ
كحبک الجحيـم قـل مــبالغا
فی جــابب المشـهيـن نا بغا
اذ قــد يكون ذا مــن المفيد
لأهلــه الزكــی والســـديد
وقد يضـاف مـا يشـــبه بـه
الی المشـــبه فبالغــن بــه
مجرد التشــبيه لا غــيره مــن
اداته كـذا من الـــوجه فقن
كبدر وجه ذالحــبيب عنـدنـا
فبشــــــرن بـوجتنيه علنـــا
اذا بدالمشبه مبتـــــــدئـا
او اســم باب ان اوكان بـأن
يكون مــا بــه يشـبه خبـرا
عنـه ككان علــم زيد مپــرا
او اول اثنـين المشـــبه جلی
ثــانيــة المشــبه بــه تــلی
فی باب افعال القــلوب امدا
مثل علمت ابـن أخيک اسـدا
كذا المشـــــــبه به وقــع
حــالا ونعتـا للمشـــبه رجـع
كزيد زالفهــد وجاكم اســدا
فذا هــو التشــبيه فـرق ابدا

اذی الذی تـذکر للتشـــبیه لا
صوغ لغــــــیره وفیه حصلا
ومثـل فی الحـان رئیت اسدا
ســـمه اســــــتعارة معتمدا
وقصدک التشـبیه فی الضمیر
وصوغهـــا لهـا من الـــجـدیر
قسمین للمجـــاز بینن وقل
فمنهمـا بالعقـل ما علیـه دل
کنســــبة المجاز اذ ما بنیـــا
لمـــا الـی غیره مـثـل رمیـــا
ســوائن المصدر والممکـــان
بعـد حقیــقة کـذالزمــــان
کـأذن الصـبح هجـا الهجـاء
وحـارب الشـــام جری الدماء
والسـبب مثــــل بنی الامیر
حصن ابیه هـجـــم الــوزیـــر
فی لازم المعنـی ذاللفــظ بدا
مستعملامن ذالک المعنی عدا
فذا من القســمین سم ثانیـا
مــبانیـــا للأول مبــــانـــیا
وذا الـــذی باللغـــو اشـتـهرا
وکـان معلوما بــــه معـتـبرا
وهوالی المفـرد والمــــرکـب
مقسم فی الکتاب المــرتـــب
فالمفرد المستعمل فی غیر ما
یؤده اللفز بوضــع ســــلمـا
فی اصـپلاح مابــه یخـاپب
معـالقرینـة التی تصــــاحب
لمـــنع موضوع لــه للفظ اذ
رئیتــه مســـــتعملا قـد اخذ
لعلــة عقلیــــــه کــالجرئة
توجــد او حســـــة کالأدمة
وکلمـــا من غیر شبه ظهرت
علته بالمرســــــل اشتهرت

فالمفرد المرسـلم ما انحصـرا
فقــل بـــه مـثل رعينا المطرا
امطرت السـمـاء ذا الشــعيرا
واعصرن الخمر مســــتنيرا
واسترد الصبـع فى الصـــماخ
وطارت الـــريش الى الفـراخ
وســـــــلم الحاكم لليتيـم
فروضه مـــن الاب الرمــــيم
وغيرها المذكـورفى المـطلول
نقـلا من الاصـــل الى المؤل
واستعمل الموضوع للاخبالربه
فى لازم المعنى لديلاظهار به
ومثلـن للمرســـل المركـــب
به كـانت ابن ابى المهــذب
وسمـى اســتعارة ان ظهرت
شـبها من الكل لروح نظـرت
وللمركبـــات مــــــثلن بما
يضـرب للمفـتى حيث عــزما
ثم على نقيض ما قــد قصـدا
لمـا بهـا شـــىء بــه تـرددا
رجـــلا تقــدم اراک مــــرة
كذا تؤخرنه اخـــــــرى مرة
فذا هـو التمثيل ان لم يشتهر
وصفـــا واسـتعماله لم ينتشر
وســـمى المشهورمنــه مثلا
ســالم حال المـورد قد نزلا
مصــرحــا مـــابدى المشبه
به من التركيب لا المشــــبه
كذاک تحقيقـيـة الشـهرة جا
كأسرى الشمس بأن قدعرجا
لأن معنى المســـتعار لـه مـا
محقـــق فيها ولا مــا عـــدمـا
ومـــا يعكـــس ذاک جا مكنية
كمخلـب الموت بـنـا مفنـــية

فـذان قســمان من المفردة
متحدا المقســم فيالمـوردة
ثم الذى استعير بالتصريح قد
يكون اســمــا غير مشتق وقد
يكــون مشتقا من الفعل وما
يشتق منه مثل قد قام الســما
ونحوهــا مثـل السمـا قـائمة
ورب نحر كالنجوم صــائمة
وقـد يكون حرف مالا يستقل
كفى الرئوس شمس تشـتغل
فالأول الـذى كـهــذا قـمــر
يصحـك اصلـية مشــتهــر
واثانى والثالث يتبعـــــان
مصدر فعل ومرى المـــعان
قرينة مالايم المتــــروك من
كل من القســمين قلذاعم من
كــونــه حالا ومقـــالا ظهرا
مثل لــدينا اسـد مبشــــرا
ولاح خرطوم الهوى فى قلبنا
فليت فيها وصل من فى جلبنا
وجانب الصـدور والوقـوع فى
فعـــل وتالـيه قرينـــة تفـــى
وفىالحروف ذكرمجرور كفت
قرينة الصـــرف والا للـغـــت
وما عليه زاد بخــــريد افهم
ان للمشــــــبه رديفا يفتهم
كيكتب الفـــيل عـلى الســرير
ويصنـع الكيس مـــن الحرير
وزائـد الكائن للمشــــــبه
به هوالترشـــــيح للمنبــه
كقالت الشمس لنا فى الزحل
لكـــم علينا مـــا لكـم لم يقل
وقـد يكـونـــان مجامعين فى
قـــول كما بالأنفراد يقتـــفى

كقبر ذالسـيف عميق اللحد
نجاده انسيج صـوف الفهـد
وحيث شـيىء فيه لا يـزاد
فقـل به مطـلقـة يراد
وجـامـع التجريـد والترشـح
يساو الاطلاق عـلى الصحيح
وللذى اطـلق والمسـاوى
فضل على التجريد ى تساوى
وما هـو الابلـغ ممـا ذكرا
مـرشح فـيه بمـا قـد ذكـرا
وما له قـد وضع التـرشـيح
ومثـله التجريد فـالفصـيح
انهما لـو ابقـيا عليـه
فهو حقيـقة لمـا عليـه
غيـر عدول دل والعـدول
عنـه مجـاز تم ذالمقول
كنـاية ماجـاز ان يراد به
معناه واللازم منه لمـا توسلا
بـه الى ما الوضع عنـه عضـلا
ففـرقـها مع المجاز خصـلا
وكـن عـن ذات وعن صفات
ونسـبةالشـيىء الـى نـوات
كما يقال ذا عريض الظفـر
ومسـتقيم القد عندا النـظر
فـذا عـن الذات ومـا يقال
قفاه شـبران ولا يحـال
فذاك ممـا للـصفات مثلـوا
بـه وان لـم يـك ممـا نقـلوا
وهـى بـلا واسـطة قـريبه
بهـا بعيدة فـلا مـريـبه
وذات قـرب بالوضوء والخفـا
توصفت من بين من قد صنفا
ايضا وللواضحـة التى بـدت
قسـمان فيما بررت وعـددت

فمنهما ساذجة ومنهما
مشوبة لاتبعدن ذى منهما
فجملة الاقسام صارت اربعا
بضرب اثنين من اثنين نعا
هذا ولأبن الحشرج القبة من
مروة بـه عن النسبة رن
واعن بذالنسبة اثباتک ما
لما اوالـلب لما قد عدما
منذالک تعريض وتلويح ظهر
رمز وايماء اشـارة فـذر
فالاول الميل بكلمة الى
عرض بهالمقصودقداستحصلا
فذا هوالسوق لموصوف خفى
تقول من حج فقد نال لصفا
اى انت صاف فاغتنم ما نلتد
فليتنى زلت ذنوبا زلتد
والثانى أن تشير من بعد الى
غيرک مفروق اللزوم موئلا
مثل النداءمن جبانالكلب فى
زيد جبان الكلب عند الواصف
وخفية اشر الى قريب
فذاک رمز لذوى نصيب
وذاک معرفة اللزوم ابدا
كذاک من عرض القفا قد ابتدا
وذاک ايماد كلام لاخفا
فيه ولا كثرة واصف اختفى
بها اشر اوم ومثلن له
بما رئيت المجد القى رحله
من آل طلحة ثم لم يتحول
وذاک بيت جيىء من مطول
وما هو التعريف جرمن كما
تقول الصائم من لم يشتما
تريد انسانا مع المخاطب
دونه كى باللفظ لا يخاطب

وان اردت ذین فی حال کما
فذا کنـایة لقـصدین ارتقـی
اوجب قـرینـة لکـل منـها
تلیـــــح تهـددنه منهمـا
لما هو المـــــجازوالکنـایة
فضـل علی الاصـال وذاک آیة
تریک وضل المسـتعار فیه ذا
لمـا بـه التـوحـیدقلبا اخذا
علی الشبیه وذا الحمـم لمـن
قدحکـموا فیکل قول مؤتمن
فالحمــد للـه مصلیا عـلی
محمـد الی البیـــان عدلا
وآلـه وصحبـه الـــذین
للدین کـانوا سـراجـا مـبین
وحاولوا لروح هد مجـــازا
راحة القـول ومســـتجازا
بلا استعاره عــن الغـیر الی
نظـم البیان رشحوه معـدلا
وهم بمن قـد تبـعوه ظفروا
تعریف غیرهـم بکلـم خطـروا
بهـؤلاء ربنـا افتـــح لنـا
کنـوز غفـران بهم وهم لنـا
ختما علی قـبول نظم سلکت
نظـم الیواقیت وقلب دلکـت
فی غسف اللیل نما بی ختمها
وبادر التنظیـــم فیها حتمـها
ابیاتها هاد قیـودهـا یجـد
فالحمد لله العلـی المعـــتمد

*

ئەم ئیستعارەیەی دەشتی بریتیە لە 145 بەیتە شیعر کە هەمووی دەربارەی زانستی بەیانە ئەمەش لەم یستەیە یا دیارە کە لە کۆتایی ئیستعارەکە نوسراوەتەوە کە دەڵێت (ابیاتها هاد قیودها یجد فالحمد لله العلیی المعتتمد) لە یستەی (هاد قیودها یجد)بە طێی حسـابی ئەبجەدی پیتەکانی ئەم رستەیە دەکاتە 145 بەیتە شیعرکەبەناوی(الاستعاره الدشتیەلعلم البیان) لە لایەن

زانای دابیشمەند و بلیمەتی کورد مەلا خدر دەشتی دانداراوە، ئەمەش جگە لەو دوو دێرە شیعرەی کە بۆ شێ کردنەوە نوسراوە واتە بۆ دیار خستنی 145 بەیتە شیعر کە ئەویش بەم شێوەیەیە کە لەم رستەیەدا دەردەکەوێت: کە دەلێت(هاد قیـودها یجد) لەم جوملەیە دا دەری خستوە کەژمارەی بەیتەکانی ئەم ئیستعارەیە دەکاتە سەد وچل و پێنج بەیت 145 بەیت کە بەم شێوەیەیە:
پیتی(ها) دەکاتە 5 . پیتی (ئەلف)دەکاتە 1. پیتی (دال)دەکاتە 4. پیتی(قاف) دەکاتە100.پیتی(یاء) دەکاتە 10 .پیتی (واو) دەکاتە 6. پیتی(دال) دەکاتە 4. پیتی (هاء) دەکاتە 5. پیتی(ئەلف)دەکاتە1 پیتی (بێ) دەکاتە2. پیتی(جیم) دەکاتە3 پیتی (دال) دەکاتە 4 واتە کوی هەموو پیتەکان دەکاتە 145 ژمارە واتە ژمارەی هۆنراوەکانی ئەم ئیستعارەیە 145 سەد و چل و پێنج دیرە شعرە کە هەموو دەربارەی عیلمی بەیانە(دەشتی زۆر بە یێک و جوانی و لە باری ئەو چەند شیعرەی دەربارەی زانستی بەیان نوسیتەوە کە لە سەر وەزنی ئەلفیەی ئیبن مالکە، کە بە هیوام یۆژێ بێت و ئەم ئیستعارە لە لایەن کەسانی شارەزاو زانا لە بارەی عیلمی بەیانەوە بە تەواوی شێ بکـــرێتەوە و شەرحی لە سەر بنوسن و زیاتر سود بە داواکارانی زانیاری ئەم زانستیە ببەخشێتن لێرەدا دەمەوێ گەلێک سوپاسی ماموەستا مەلا قادر بەحرکەیی بکەم و داوای لێ بوردنیشی لێ بکەم کە ئەو هەولێکی زۆری داو گەلێک خۆی ماندو کرد وئەم ئیستعارەی دەشتی زۆر لە بارو جوان و زانستیانە شەرحی لە سەر نوسیوە و شێێ کردبۆوە و دای بە من کە چاپیان بکەم ،بەلام داخەکەم لە گەیانەوەم بۆ ئەویوپا کتابەکەم لە ناو ساکێکی پی لە پەرتوک دابوو کەوا لە سەیتەیەی تورکەکان زۆر بە نامەردانە لێیان گرتم وتەواوی کتێبەکان کە لە هەولێر کۆم کردبۆوە بۆ خوێندنەوە و سود لێ وەرگرتن بە زۆری زۆرداریان لەو یێگایە لێیان سەندم و هەندەش کەداوام لێ کردن دادی نەدام و ئەو ناکەسانە وێیان نەدامەوە و بردیان و زۆرم سو لێ بۆوەو خەجالەتی ماموستا مەلا قادریشیان کردم ، بەلام هیچ چارەیەکم نەبوو خوا مالیان وێران بکاتن کە ئاوا لێیان زەوت کردم و هەرگیزاو هەرگیزیش ئەو یەفتارە نامرۆڤانیەم لە یاد ناچێتەوە وەک شاعیر دەلێت:

یەببی مـووی لێ بیێ زمـــانی پەنجـــەکانی هــەلوەرێ
هەرکەسێ گولشــەن بەدەردی گولخەنی دۆزەخ بەرێ

بۆیەکە لێرەدا داوای لێ بوردن لە ماموستا مەلا قادری بەحرکەیی زاناو دلسۆز دەکەم و بە هیوام کە یۆژێ بێتن و دەستم بکەوێتەوە و ئەم ئیستعارە بەو شێ کردنەوەی ماموستا مەلا قادری هێژا چاپ بکەین کە بە یاستی خۆی ماندوو کردبوو و گەلێ زەحمەتی کێشا بوو.

بە هیواشم و داوام لەخوێنەرانی ئازیز و بەڕێز هەیە کە تەواوی هەلە چاپیەکانی کەوا لەم دیوانە دا وەدی دەکرێت بۆمان یاست بکەنەوە و جێگەی سوپاس و ڕێزمانەو هەروەها بە ئاواتەوەم کە تەواوی شیعرە ون بوەکانی دەشتیمان دەست بکەوێتەوە و هەمووی بەتەواوی زۆر لە بارتر و جوانتر چاپیان بکەین ،من ماوەیەکی زۆر خۆم بەم دیوانەوە ماندوو کردووەو بە پێی بۆچون وتێ گەیشتی خۆم بەو شێویەیە شێم کردۆتەوە،دوای ئەوەی کە زۆر جارانیش توشم بە گیرو گرفتی گەلێ لە وشەکان دەبوو و کەوا لە هیچ قاموسێک دا ئەو وشەیەم وەگیر نەدەکەوت،لە گەلێ شارەزاوئەدەب دۆستان و زمانەوانانم دەپرسیەوەوتا شتێکم وەگیر دەکەوت ماوەیەکی زۆر ماتەل دەبووم و پاشان بە بۆچونی خۆم بۆم ساغ دەبۆوەو تێی دەگەیشتم،هەرچەندە ئەم کارەی کە من کردوومە لە توانای من زۆر دوور بوو بەلام بە هەر حالێک بێتن خۆم لێ داو بەو شێوەیەی کە لەبەر دەستان دایە ئەم دیوانەی باوکم ئامادە کرد و خستمە بەر دەستانەوە،جا بە هیوام کە هەلەکانم بۆ یاست بکەنەوەو کەوا جێگەی سوپاس و پێ زانینمە.

*

ئیجازە نامەی مەلایەتی

ئەمەی خوارەوە ئەو ئیجازە نامەیەیە واتە ئەو بەلگە نامەیەیە که دەشتی لە سالی 1952 لە ئاوایی دارەبەن ئەو گوندەی که ماوەی 17 سالان تیادا خەریکی خزمەت بە قوتابخانەی زانستی و ئاینی بووە و گەلێک لە فەقێکانی ئەو سەردەمە یویان کردۆتە ئەو ئاواییەو لەوێ لە لایەن دەشتی دەرسیان خوێندووە و ئیجازەیان وەر گرتووە، ماموستا مەلا ئیسماعیل جەزنیش یەکێ بووە لەو قوتابیانەی که ماوەیەکی زۆر لە لایەن دەشتی دەرسی خوێندووە و تەواوی مادەکانی زانستی مەلایەتی لە لایەن دەشتی تەواو کردووە و قوتابیەکی دلسۆز و خۆشەویست و مەلایەکی زاناو خوا پەرست و بە وەفا بوو، دەشتی زۆری خۆش ویستووەو هەر بۆیەش سالەهای سال لە لە لایەن دەشتی فێری زانست و زانیاری بووە و ماوەتەوە و دەرسی تەواو کردووە تاوەکو بووە بە مەلایەکی دوازدە عیلم،ماموەستا مەلا ئیسماعیل جەزنی دوای وەرگرتنی ئەم ئێجازەیە بووەتە مەلای گوندی سمایل ئاوا کە لە ناوچەی بەیانەتیەو ئەویش لەو ییبازە پیرۆزە دا خزمەتی ئاینی پیرزی ئیسلامی کردووەو گەلێک خۆی ماندو کردووە.

لە سالی 1952دا ئەو یۆژگارو سەردەمانەی کە حوجرەو مزگەوتی فەقێیان لە تەواوی کوردستان دا باو بوو و لەو یێگەوە یۆلەکانی کوریش فێری نوسین و خوێندەواری وزانست دەبوون، لە زۆربەی گوندەکانی ئەو سەردەمەی کوردستان دا مەلا و حوجرەو مزگەوت لە هەیەت دابوو و تەواوی خەلکی کوردستان بەوپەیی توانایانەوە لە خزمەتی فەقێ و مەلایان و قوتابخانەکانی ئاینی دابوون،دەشتی لە گوندی دارەبەن دا لە خزمەتی قوتابخانەی ئاینی دابوو،لە سالی 1952 دا لە دوای ئاهەنگێکی زۆر گەورە وپی لە شادی وخۆشی و بەشداربوونی گەلێ لە گەورە پیاوان ومەلایان و خەلکێکی زۆر لە کەسایەتیەکان و زانایان و لێپرسراوانی شاری هەولێری دیرین لەو ئاهەنگەدا بەشداریان کردووەو بۆ ئاوایی دارەبەن هاتوون ، بەبەزم و سەیرانێکی پی لە خۆشییەوە ئەم ئیجازەیە بەماموستا مەلا ئیسماعیل جەزنی دراوە،ئەم ئیجازەیەش بە زمانی عارەبی لە لایەن دەشتی داندراوە و نوسراوەتەوە ،لە دوای خوێندنەوەی لە لایەن دەشتییەوە بە ئامادە بوونی ئەو هەموو پیاو ماقولان و بەشداربوانەی کە ناویان لە خوارەوە نوسراوە ئەم بەلگەنامەیەی مەلایەتی و تەواو کردنی خوێندنی مەلایەتی دراوە بە ماموستا مەلا ئیسماعیل جەزنی و ئەویش زۆر بە سەربەرزی و شانازیەوە ئەم ئیجازە نامەیە وەردەگرێت و دەبێتە مەلایەکی دوازدە عیلم و لە یێگەی خزمەت بە ئاین و کوردستانی ئازیزی دا واتە ماموستا جەزنیش تا دوا هەناسەی ژیانی لە هەول و خەبات و تێکۆشان لە یێگەی زانست وزانیاری دا ناوەستێت و تا دەتوانێت خزمەت بە ئاینی پیرۆز و زانست و زانیاری دەکاتن و دەبێتە مەلای ئاوایی سمایلاوە،کە گوندێکی خۆشی

ناوچەی بەیانەتیە و لە گوندی دارەبەنەوە زۆر دوور نیە و دوای سالەها لەو گوندەدا بار دەکات و دەچێتە ئاوایی پیرزین و لەوێندەر وەفات دەکاتن.
گەلۆ ئەگەر لەوسەردەم و یۆژگارانەی یابوردوو دا وەکو ئێستا کەکامیرای فیلم بەرداری و سینەمایی و فیدیۆ و تەسجیل هەبوایە و ئەو هەموو خەبات و هەول و تێکۆشانە و ئەو ئاهەنگ و بەزم و خۆشی و ئەو هەموو حوجرەو مزگەوت و بەسەر هات و هاکار و سیمای یابوردوەکانمان بە زیندوویی وێنەیان بگیرابایەو دەنگە پی لە سۆزو خرۆشەکانی هونەرمەندەکانمان و کۆیی دانیشتن و سیماو وێنەی گەورە پیاوانمان بگیرابایەوتۆمار بکرابانە و تەواوی وێنەو بەرهەم و کەلتوری میللیمان بە فیلم هەبوایە ئێستاکە چەندە بە نرخ و پی لە سود دەبوون و ئێمەی کوردیش وەک گەلێ لە گەلانی ئەم جیهانەو خاوەنی ئەو هەموو کەلتووره زیندووانەو ئەو کەلەپووره گەورەیەمان دەبووین و ئەو هەموو کار و کردەوەو خەباتی پی لە شانازی وسەروەرە نەمرەکانمان و یابوردوومان لە ئەرشیف و کتێبخانەکانمان دەمانەوە و ئەو هەموو کەلتوور و بزاف و بەرخودان و یاپەیینەکانی گەورەپیاوان و زانایانی خۆمان لە بەر دەستان هەبوایە ئێستا خاوەنی چ کتێبخانەک و ئەرشێفێکی دەولەمەند و فرە سەربەرزی میللی خۆمان دەبووین ، چۆن بە یادی یابوردووە پی لە شانازیەکانمان دەها فیلمی سینەماییمایی تازەمان ساز دەکرد وسەدان کتێبی زۆر بە نرخمان لە سەر دەنوسینەوە و هەتا بلێی دەولەمەند و سەربەرز ترو خاوەنی کەلەپورێکی گەلێ گەورەتر دەبووین ، بەلام داخەکەم داری خۆزیا بێ بەرە،یابوردووی پی لە ژیانی چەوساوەیی و هەستی نەزانین و نەبوونی وەلاتێکی سەربەخۆیی گەلی کوردو تەنانەت نەبوونی مافی بە ئازادی ژیان و ئەو هەموو چەرمەسەری و یەنج ئازاری میی‌للەتەکەمان لە ژێر چنگی داگیرکەرانی دیندە بووەتە هۆی فەوتان و دزین و لە ناو بردنی گەلێ لە بەرهەمە بە نرخەکان و کەلەپووری نەتوایەتیمان لە لایەن داگیرکەرانەوە لە ناو بران و دزراون و دەستیان بە سەر داگیرا، ناوی سەدان یۆلەی قارەمان و هونەرمەند و شارەزا و پسپۆرانمان لە هەموو بووارەکان دابە هۆی ژیانی ژێر دەستی و چەوساەیی نەتەوەکەمان ون کراون، کە بەسەدان زاناو پسپۆر و شارەزاکانمان ئێستاکێ خەلکانی تر شانازیان پێوە دەکەن و بوونەتە ملکی ئەوانەوە،کە ئەمەش هەموو دەگەیێتەوە سەر نەبوونی سەربەخۆیی و ژیانێکی ئازادو یەها و سالەهای سال ژێر دەسەییی و چەوساوەییمان، ئەو داگیرکەرانەی کە بە هەموو شێوەیەک هەولیان داوە تەنانەت ناوی کەسایەتی و بوونی گەلی کورد لە کوردستان و جیهان دا نەهێلن و بە سەدان یۆلە تێکۆشە رو قارەمانەکانمان لە ناو ببەن و ئاوا بێ دەرەتان و مال وێران و خاک لێ داگیرکراومان بکەن و هەولی بەتەواوی گەل کوشتنمان بدەن،بەلام لە سایەی خەبات و تێکۆشان و مرۆیە مەزنەکانمان دا ئەو هەموو

هەول و تەقەلایەی دوژمنانمان بە فیرۆ یۆییوە و بە ئاوات نەگەیشتوون و سەری خۆیان لە بەرد داوە و گەلی کورد لە گەل ئەو هەموو زەبر و زەنگ و هەولی جینۆ سایید کردن و بۆمبارانی کیمیایی هەر ماوەتەوە و بوونی نەتەوایەتی خۆی پاراستووە و دوژمنانی گەلی کورد قەت بە ئاواتی خۆیان نەگەیشتون و نەیان توانیوە کە بە تەواوی لە ناومان بەرن ،لەسایەی خەبات و گیانی پاکی یۆلە کوردە دلێرەکانمان یۆژێکیش هەر دێت کە تەواوی کوردستان ئازادو سەربەخۆ بێت و کوردیش وەک تەواوی میللەتانی خاوەنی پەرچەم و وەلاتێکی پێشکەوتووی خۆی بێتن و ئالای بەرزی کوردو کوردستانیش لە تەواوی جیهان دا دەشەکێتەوەو کوردستانمان رزگارو سەربەخۆو پێشکەوتوو دەبێتن و ئێمەش بە تەکنیک و تەکنەلۆژیای گەلی کورد نیشتمانمان بەرەو پێشەوە دەبەین و دەچینە یێزی میللەتانی پێشکەوتوو سەربەرز لەم جیهانە داو دەگەین بە ئاواتی هەزاران یۆلەی قارەمان و شەهیدانی یێگەی بزوتنەوەی ئازادی خوازیمان.

دەقی ئیجازە نامەکەی مەلایەتی

ئەم ئیجازە نامەیە لە لایەن دەشتی نوسراوەتەوەو داندراوە ولە کۆیی ئاهەنگێکی زۆر گەورە دا لە سالی 1952دا بە ئامادەبونی گەورە پیاوان و ماقولانی شاری هەولێری دێرین دراوە بە بەڕێز و هێژا ماموەستا مەلا ئیسماعیل جەزنی

هەزران سلاو لە گیانی پاکی ئەو نەمرانە بێت

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى هدانا لهذا وما كنا لنهتدى لولا ان هدانالله،وشپب سپور الجهل فى قلوب المؤمنين ورفع لهم منارالتصديق فاليد جاعوا وبد شبعوا وخصص منهم پائفه ليتفقوا فيالدين ولينذروا قومهم اذا رجعوا فجعلهم علماء بهم اشمئزت قلوب الأعداء الى يوم الدين، وان دابر هؤلاء مقپوع مصبحين والهمهم هنود الظلم السوداء وايدهم فروع الحنيفه البيضاء،وليس لهم فيالجهد وراء الله مطلوب،فهم فى سدرمخچود وطلع منطود وظل ممدود وماء مسكوب، فسبحان من اسس مباداء الدين بالسنه والكتاب، واوضح للناس بالحجه البالغه طريق الصواب، واشهد ان لا اله الاالله وحده لاشريک له شهادة استذحز بها لنجاة من نارالجهل الى نور العلوم اللهم واشهد ان سيدنا وسندنا وزخرنا وملاذنا محمد عبده ورسوله المعلوم، الهم صل وسلم وزد وبارک وتشرف وتفضل وتكرم عليالمخاضب بلولاک، مدينةالعلم سيدنا محمد الذى نضق برسالته يا ايهالنبى انا ارسلناک، وعلى آله واصحابه المضمرين فى عقائدهم على الأخلاص ،العادلين عن وصعهم العام الى وصفهم الخاص المتأدبين بآدابه المكرمه المتمسكين بسنته المعطمة،المتوغلين فى محبته كما امرهم بها ربهم، فمنهم من قنوا فيها ومنهم من احترقت قلوبه،ومنهم من اظرت دموعهم على الخدود،سيماهم فى

وجوههم من اثرالسجود،علما منهم بأن شيأ غيرالله ورسوله بمقاصدهم لايجود، وكل شيئ غيرالله سبحانه يزول،فأليد اللأمر كله يرجع ويۆل اما بعد فخچربن احمد الحارث غفرالله لهما يقول ان العلم لواء قدره مرفوع لا يوضع، واساس عزه موضوع لا يرفع من اعتصم به فلا يصل ولا يشقى،ومن اعرچ عنه ففى خزى الدنيا والآخرة يبقى،فسبحانه من اله علم آدم الاسمأ وجعل العلماء اورثه الأنبياء، وميزهم بآية انما يخشى الله من عباده العلماء،فنور بواگنهم الشريفه لتقرير الأصول والفروع بأنوار اقمار المعارف،وعپر گواهر اللطيفه لتحرير قواعد والرسوم بأزهاراسرار اللطائف وكشف القناع عن وجوه خرائد العويضات وازاحوا الشبهات عن مسائل مدارک المعضلات،وجعلهم بحلل الجلال ونوجهم بتاج الكمال،وجعلهم شفعاء لمن احبهم يوم القيامة كما ورد انه يقال عند الصراط للعابد جز وادخل الجنه،وللعالم قف فاشفع فيمن تحب فياله من كرامة، وعن معاث بن جبل رضى الله عنه انه قال: قال:رسولاالله صلى الله عليه وسلم العالم امين الله فيالأرض، وعن انس بن مالک رضى الله عنه انه قال:قال:رسول الله صلى الله عليه وسلم العالم اذا اراد بعلمه وجهالله هابه كل شيئ، فكان عند اهل الدنيا ولآخره فيالدزوة العليا واذا اراد ان يكثر به الكنوزها به كل شيئ، وعن ابى ذر رضى الله عنه انه قال: قال:رسول الله صل الله عليه وسلم العالم سلضان الله فى الأرض فمن وقع فيه فقد هلک، فاجلسهم فيبحبوحه فراديس الجنان على منا برمن نور واشرف بأنوار محياهم نحور الحور ودۆر القصورفالناس نجوم وهم بدور،فتحقق ان العلم اشرف المصالب واعلاها وانجح الرغائب واغلاها واذيب المكاسب واذكاها واهمالامور بالنيابه واوليها،بين الله سبحانه شرفه وفضيله وميز فى الشهاده بالوحدانيه حملته واهله فهو فى حد ذاته محبوب وعند اهله مرغوب همه نشاذ وغمه انبساذ كساده رواج ومرضه علاج طالبه مطلوب وارغبه مرغوب حامده محمود،وحاسده محسود،وان ممن اهتدى بعون الله بتلک المنقبه الشريفه دون اقرانه واستنار بنور هذه المرتبه اللطيفه دون اقرانه واستناد بنور هذه المرتبه اللطيفه دون اخوانه.

حامل هذهالنميقه وناقل هانيک الوثيقه الحبرالباقر والبحر الزاخر لجامع الحقايق العلوم والمعارف والحاوى لدقائق الرسوم واللذائف الذائق لرحيق فۆادالسلف السابق لفرائد عوائذالخلف الشارب كئوس العلوم الثاقب لغرر المنطوق والمفهوم، الطالع شمس ذهنه لتنفع نجوم المسائل،الساطع بدر فكرة لتنجح الدلائل،ابا عبدالخالق جمال الدين الملا اسماعيل بن مصطفى الجزنى جعله الله للدين عونا بالنبى المدنى، وقد بزل شذرا من ايام دهره، وصرف معظم ريعان عمره فى اقتـنائ الرسوم العقليه، واقتناس العلوم النقليه، وصاحبنا مده مديده،ولازم حلقتنتالدراسيه سنين عديد،وقرأ لدينا من العلوم والفنون ما به الى اوج اليقين جاز، وترک حضيض كل وهم وظن فأستحق ان يجاز،اذ اخذ من

المئاثر والمفاخر بحظ وافر، واتخد من الأعراض والجواهر بنصيب باهر، وهو من الفچل على جانب عگيم، وحقيق بان تدخله ابناء الپلبه فى سلسله آباء التعليم، ومن حسن ظنه فى الفقير المعترف بالذنوب، والحقير المفترق فى الخطايا والعيوب، التمس منه ان يجيزه لتدريس العلوم، ونشر الرسوم، ولست اهلا لهذالأمر الخطير، ولكن استخرت الله ان يرانى طريق الصواب، فبعدالتمسک بقوله تعالى ان الذين يبايعونک انما يعون الله يدالله فوق ايديهم فمن نكث فانما ينكث على نفسه ومن اوفى بما عاهد عليه الله فسيوئتيه اجرا عظيما، سارعن التلجواب سؤاله، وبادرنا التحقيق آماله فعاهدناه على التوبه الخالصه لله جل وعلا،ودوام حمده وشكره واجتناب نواهيه وامتثال اوامره وقرئته القرآن بالترتيل، والاشتغال بالفقه والحديث والتفسير بالتعجيل، والشفقه على الطالبين وخدمهالأسلام و المسلمين وعلى التخلف بالأخلاق الكريمه والعقائد الصحيحه القويمه،والأفعالا لمريضه المستقيمه، وهذه الشروط والعهود قد اخذت علينا وعهدت الينا من مشايخنا الأماجد واحدابعد واحد، فأجزناه فى تدريس العلوم ونشر المنطوق والمغهوم، كما اجازنى رديف المتقدمين وغطريف المتأخرين، وقدوه اللاحقين السارى صوت فضله فيالبلدان والقرى، الجارى حيث علمه فى اقطار الثرى اعجوبه زمانه بلامرى وحيد اوانه عليا لأطلاق فريد زمانه بألأتفاق المخلص لله العالمين مفتى اللواء فى مسائل الدين مولانا ومقتدانا الشهير بالبيتواتى الحاج ملا محمد امين طيب الله ثراه الى يوم القيام وهيب سراه بفخر الأنام واجازه استاده الولى مرب اللطف الأزلى المحفوف بالطاف مولاه العلى الشهير الحاج ملا عبدالله الجلى غفر له الله الملک العلى واجازه والده واستاده ومن عليه استناده اعلم العلماء واصلح الصلحاء والفضلاء مروج شريعه الغراء منقد الحنيفه البيضاء، مولانا محمد اسعد جلى زاده جعل الله لقائد زاده واحسن برزخه ومعاده بأجازته عن شخصيه صاحب الأشارات والمعانى مولانا عبدالرحمن الروزبهانى قدس سره النورانى عن استاده العالم الربانى صبغه الله افندى الماورانى، عن والده ذى النورالسارى والفيض الجارى مصطفى افندى الزيارى عليه رحمة الملک البارى عن استاده المقر بفضله الحاضر والبارى صبغه الله افندى الحسين آبادى عليه رحمة العلى الهادى عن والده صاحب العلم الأنوار مولانا ابراهيم ابن حيدر، عن والده الأفضل الأمجد مولانا حيدر بن احمد عن والده الأشهر احمد بن حيدر عن الأفضل الأكمل استاد الكل فى الكل، نخبه المتأخرين مولانا حيدر الأول، عن شيخ الأسلام والمسلمين زبده الموحدين، مولانا زين الدين، عن معدن الجواهر واللؤالين مولانا الشهير والبحر الخطير نصرالله الخلخالى، عن مركز دائره العرفان، واصل زروته الأيقان، مولانا ميرزا جان، جاد على مشاهدهم سحائب الرضوان، وهو قد اخذ من خواجه جمال الدين محمد بن اسعد الدوانى الصديقى، عن والده النورانى اسعد الصديقى الدوانى،

عن العلامه المحقق الربانی سید المحققین السید الشریف علی الجرجانی قدس سره النورانی، عن مبارک شاه البخاری عن قطب الدین الرازی، عن حجه الأسلام محمد بن محمد الغزالی، عن العلامه امام الحرمین ابی المعالی، عن الشیخ ابی طالب المکی، وهو اخذ العلم والأنابه ولبس الخرقه من ابی عثمان المعزبی، وهو من صاحب الفکر الوهاج، ابی عمرو الزجاج، وهو من سید الطائفتین ابی القاسم الجنیدالبغدادی، قدس سره القوی الهلوی، وهو من خاله ابی الحسن السری السقطی قدس سره، وهو من تاج الأولیاء الشیخ المعروف الکرخی قدس سره، وهو من الأمام المرتضی ذی الجناحین علی الرضا قدس سره، وهو من والده الصائم القائم غرة نوا الأعضم الأمام موسی الکاظم قدس سره، وهو والده کاشف اسرار الحقایق، وموضح الرموز والدقائق الأمام حعفر الصادق قدس سره، وهو من والده جامع المفاخر وحائز المآثر، الأمام محمد الباقر قدس سره، وهو من والده عین اعیان الزاهدین، الأمام علی زین العالدین قدس سره، وهو من والده امام السعداء وسید الأتقیاء الأمام حسین سید الشهداء قدس الله روحه الأقدس، وهو من ولده الأمام الهام، اللیث المقدام بالبطل الضرغام فارس المشارق والمغارب، منبع العلوم، ومعدن الغرائب، زوج البتول، ابن عم الرسول، اسدالله الغالب،الأمام علی ابن ابی طالب رضیالله عنه وکرم وجهه، وهو من حضرة دره صدف الوجود واسطه کل موجد، خلیفه الله الأعظم، الکنز المطلسم، سر سجودالأملاک لآدم، المخاطب بلولاک لولاک لما خلقت الأفلاک، معدن الصدق والصفا، افضل الأخلاق سیدنا ومولانا محمد المصطفی صلی لله تعالی علیه والسلم، وعظمه وشرفه وکرم، وهو صلی الله علیه وسلم، تلقی من الروح الأمین، طاوس الملائکه المقربین، المحفوف بمنایه الملک الجلیل، سیدنا ومولانا جبریل علیه السلام، وهو من الملک القدوس السلام المؤمن المهیمن العزیز الجبار المتکبر، حضره الله حل حلاله وعظم شأنه وعم نواه، اللهم اجعل هذه الأیادی مبسوطه متصله لجبلک المتین، الذی لاینقطع، ومحصنه بحێنک الحصین الذی لاینصدع اللهم وأفض علینا من برکاتهم، واسلک بنا مسلک کرامتهم، واجعل هذه العهد معزبا الیک، ووسیله لدیک، عند الوقوف بین یدیک، واقرن بفاتحه السعاده آمالنا، واختم بخاتمه الشهاده آجلنا آمین، سبحان ربک رب العزه عما یصفون، وسلام علی المرسلین والحمد لله رب العالمین.

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله ربالعالمین والصلوه والسلام علی خیر خلقه محمد وآله وصحبه أجمعین،اما بعد فأن هذه الوثیقه کتبت بیدی ونطقت بفمی ونقشت بقلمی وسلمت الی حامله المجاز منا بالتدریس ابی عبدالخالق جمال الدین الملا اسماعیل مصطفی الجزنی اعان الله تعالی فی خیر ما یعنی آمین والصلوة علی

الدار المبين وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين المجيز الحقير محمد خضر الدشتي. سنه 1372هجريه.

دەشتی وەکو هەموو زانایەکی دلسۆز و بە وەفا بۆ گەل و قوتابیەکانی بە پێوستی سەر شانی خۆی زانیوە کە دەبێت ئەو ئەرکە پیرۆزەی کەوا لەسەر شانیەتی دەبێت تەواوی بکات و ئەو فەقیٚ و قوتابیانەی کە لەلایەن ئەوەوە دەرس دەخوێنن و خوێندنی مەلایەتی تەواو دەکەن پێویستیان بەوە هەیەیە کە ئیجازەیان بداتیٚ و تا ئەوانیش ببن بە مەلایەکی تەواو و لەڕێگەی خزمەت بە زانست و زانیاری دا ئەسپی زانین و زانستی خۆیان تاو بدەن و هەنگاو بە هەنگاو بەرەو پێشەوە بچن و ڕێگەی ڕاست و ڕەوای خۆیان بگرن ودلسۆزانە لە بواری زانیاری و زانست و دەرس گوتنەوەو خزمەتی قوتابخانەی ئاینی و پیٚ گەیاندنی ڕۆلەکانی گەلی کورد دا پەرە بەو کارە پیرۆزەی سەرشانیان بدەن و لەو ڕێگەیەبە پێی توانایان خۆیان خزمەت بە خاک و نەتەوەکەیان بکەن وزانایان و دانشمەندانی پڕ لە تواناو خزمەتگوزاری گەل و وەلاتیان بن و ئەوانیش ببن بە کەسایەتی هێژاو مەزنی داهاتووی کوردستانی ئازیزو سەربەخۆ و لە ڕێگەی ئاینی پیرۆز و پاکی یەزدانی دا خۆیان بەخت بکەن و بۆ دەور و بەری خۆیان هەمیشە وەک چرایەکی ڕوون و دیار ڕۆناکی بلاو بکەنەوە و تیٚ بکۆشن لە پێناوی پیٚ گەیاندنی ڕۆلەکانی کودو ڕزگار کردنیان لە بەندی نەخوێندەواری و نەزانین و دوا کەوتوویی،خەلکی هەژارو نەخوێندەواری کوردیش بە ئامۆژگاری و گوفتاری مەزن و ڕێنشان دانی ڕاست وپاکیان لە بەندی کۆیلەتی و چەوساوەیی ڕزگار بکەن و بە ئازادی و سەربەرزی بژین و گومراە نەبن و لە ژیانێکی پڕ لە بەختەوەری وسەربەخۆیی و دوور لە ژێر دەستی زۆر داران و داگیر کەرانی کوردستان دا ڕزگاریان بکەن ، کە هەموو سەر چاوەی ئاین و فەرموودەکانی خواو پەیامبەرانی خوا بۆ خۆش بەختی و ژیانێکی ئازاد و پڕ لە سەروەریەتی مرۆڤ هاتووە کە لە ڕێگەی ڕاست و زانایی و زانست دا دەبیٚ مرۆ هەول بدات و خەبات بکاتن تا وەکو بە ژیانێکی سەربلند و شادو بەختەوەرانەو خۆش بگاتن.، چونکە نەزانین ژەهرەو هەر میللەتیٚ کە نەزان و دوور بێتن لە زانست و زانیاری ئەوا لە ژیان دا هەمیشە دوا کەوتوو و دوورە لە شادی و بەختەوەری،چونکە سەرچاوەی هەموو پێشکەوتن و خۆش بەختیەک تەنیا زانست و زانینە بۆ تەوای مرۆڤ لەم جیهانەدا و تەنیا زانست و زانینە کە وەلات و گەلانی جیهان بەرەو پێشەوە دەباتن و مرۆڤ بە ژیانێکی پڕ لە بەختەوەری و سەرفیرازی دەگەیێنێت و میللەتان بەرەو پێشەوە دەباتن،هەر میللەتێک کەزانست و زانیاری هەبێتن و لە بەندی نەزانین و دوورە زانست دوا ناکەوێت ،ئەوا لە کاروانی تەکنەلۆژیاو تەکنیک و پێشکەوتن دا جیٚ نامێنیٚ و سەروەری و بەختەوەری وەدەست دینێت وەدەگاتە لوتکەی بلندی وخۆش بەختی

.ئەمەی سەرەوە ئەو ئیجازە نامەیە بوو کە دەشتی لە سالی 1952زاینی نوسیویەتەوە و لەو ئاهەنگە مەزنەدا کە بە ئامادە بوونی جەماوەرێکی زۆر و گەلێ لە ناو داران و مرۆیەمەزنانەکانی شاری هەولێری دیرین ودەورو بەری بە شداری ئەو ئاهەنگە پیرۆزەیان کردووە و ماوەیەکی پڕ لە شادی و بەزم و خۆشیان لەو ئاهەنگەدا بردۆتە سەرو ئەم نوسراوەش وەکو شەهادەیەکی باوەڕ پێکراوی مەلایەتی لە لایەن دەشتی وە دراوە بە بەڕێز و هێژا ماموستا مەلا ئیسماعیل جەزنی و ئەویش زۆر بە شانازیوە ئەو ئیجازەیەی وەرگرتووەو بووە بە مەلایەکی تەوا و دوازدە عیلم،زۆر جاران من لە ماوستا مەلا ئیسسماعیلم بیستووە کە دەیفەرموو من شانازی بەوە دەکەم کە توانیومە لە لایەن ماموستا مەلا خدر دەشتی خوێندن تەواو بکەم و ئیجازەی مەلایەتیم لە لایەن ئەو زانایەو سەروەرە وەرگرتوە و ئەمەش ئاواتێکی من بوو کە خوای مەزن یارمەتی دام و بەو ئاواتەم گەیشتم و لەم ڕێیەوە سەربلندم،داخشم ئەوەیە کە ماموستای هێژام دەشتی زۆر بە زووی مال ئاوای لە ئێمە کرد و خوای مەزن زۆر بە زوویی بۆ خۆی بردەوە،دەیفەرموو چونکە دەشتی ماموستایەکی بە تواناو زاناو تابلێی شارەزا و بلیمەت بوو لە تەواوی زانستەکانی مەلایەتی و شەرح وفیقەی ئیسلامی دەستێکی زۆر بالای هەبوو،بۆیەکە بۆمن شانازییە کەوا لەلایەن ئەو سەروەرەو بلیمەتە روخسەتی مەلایەتیم پێ دراوەو وەرم گرتووە، گەلێ جاران بە منی دەگوت دەبێ تۆ زۆر هەول بدەیت و خوێندنی مەلایەتی تەواو بکەیت و تۆش وەک باوکت ببی بە مەلایەکی باش و ئاوا لە ڕێگەی خزمەت بەزانست و زانیاری هەول و خەبات بکەیت،بەلام داخی گرانم کە من نەم توانی وەک باوکی هێژام ببم و مەلایەتی تەواو بکەم و لەو ڕێگە پیرۆزە دا خزمەت بە کۆمەلایەتی وەلاتی شیرینی خۆم بکەم،ئەمەش بە هۆی سالەهای سالی ژیانی پێشمەرگایەتی و پەیوەندیم بە بزوتنەوی ئازادی خوازی میللەتەکەم کە تەواوی هەستی کوردایەتی و گیانی خەبات و تێکۆشانی ڕاست و ڕەواشم هەر دەگەڕێتەوە سەر چاوەی شیعرە نیشتمان پەروەریەکانی باوکم و هەر لە مندالیمەوە دەنگ و ئاوازی هۆنراوەکانم لە گوێ دا دەزرنگایەوە کە گەلێ لە فەقێ و مەلاکان لە حوجرەو مزگەوت بە ئاوازێکی شیرن و کوردانە دەیان خوێندەوەو بە تایبەتی شیعری خۆم کوردم و ساقیم کورد هەر لە مندالیوە فێری ئەوەی کردووم کە پێش هەموو شتێک تەنیادەبێ کوردبم و کوردستانم لە هەموو شتێک خۆشتر بوێ و دەبێ لەڕێگەی ڕزگاری و سەربەخۆیی هەمیشە لە هەول و خەبات دابم و گیانی پاکی یەکگرتن و نیشتمانپەروەریم هەموو لە ئاسۆی هۆنراوەکانی باوکمەوە فێر بووم و بۆیەش بووم بە پێشمەرگەی کورد و کوردستان.

ئەمەی خوارەوەش ئەو نوسینەیە کەیەڕێز ماموستا مەلا ئیسماعیل له سەر کتێبی ئیعانە نوسیویەتەوە و ناوی تەواوی کەسایەتیەکانی ناوچەی هەولیر و شاری هەولێری تیایە کە بەشداریان لەو ئاهەنگەدا کردووە،ئەمەش کاک فەقێ نامقی کوری ماموستا مەلا ئیسماعیل بۆی ناردوین و وا بە سوپاسەوە ئێمەش دە قی ئەو نوسراوە یەی کەبە دەستمان گەیشتووە لێرەدا دەینوسینەوە کە دەلێت:
ئیجازەم وەرگرت لەخزمەت ماموستا مەلا خدری دەشتی له گوندی دارەبەن له سالی 1372 دا له یەکی مانگی سەفەر له ڕۆژی شەممە، کە جەنابی شێخ مستەفا و جەنابی شێخ محیەالدین و شێخ کاکەی کوری شێخ عەبدالکەریم و ماموستا عەبدوالله کونەفلوسەیی و ماموستامەلا سالح کۆزە پانکەیی و ماموستا مەلا ڕەشـــادەفەندی کوری مفتییە فەندی و مەلا مەعسوم کۆیی و مەئمورئەوقـــافی شاری هەولێر و چەند مەلای تری دەشتی هەولێرو جەمعێکی زۆر له فه قێیان و کەسایەتیەکان و جەماوەری ئەو ناوچەیە بەشداریان لەو ئیجازە دانە دا کردووە.

الحقیر اسماعیل بن مستەفا ئەلجەزنی.

*

هەزاران سلاو له گیانی پاکی هەموو ئەوزاناو سەروەر و رابەرانەی کە لە ڕێگەی بەختەوەری و خزمەت بە زانست و زانیاری دا ساتێ نەسرەوتوون و هەمیشە لە خەبات و تێکۆشان دا بۆ سەربەرزی و سەرفیرازی گەلی کورد تێکۆشاون .

له گەل ئەوپەڕی خۆشەویستی و ڕێزیشمان بۆ خوێنەرانی ئازیزو بەڕێزی کورد وا کۆتاییمان هێنا بە لێکۆلینەوە و شێ کردنەوەی دیوانی دەشتی و ئەوەی کە لە توانامان دابووبێت هەولمان داوە کە بەشێوەیەکی لە بارو باش و بێ هەلەتر ئەم کارە پیرۆزە ئەنجام بدەین و ئەم دیوانە بە نرخەی دەشتی بەو شێوەیەی کە لە بەر دەستانە پێشکەشی خوێنەرانی ئازیزی بکەین،بە ئاواتەوەم کە لە گەل هەموو کەم و کوییەکانیش دا توانیبمان کارێکی باش و بە سودمان ئەنجام دابێتن، کە له مێژ بوو بەو ئاواتەوە بووم کەڕۆژێ له ڕۆژان ئەم دیوانەی دەشتی بخەمە بەر دەستی خوێنەرانی ئازیز، ئەویش له ژیانی ئاوارەیی و دەربەدەری و نەبوونی گەلێ له سەرچاوەپیوستیەکان بە زەحمەتێکی زۆرەوە تەواومان کرد،بە هیوام توانیبمان کەخزمەتێک بە دیوانی شاعیری نەمرو زانای کورد مەلا خدری دەشتیمان کردبێت و بەم شێوەیە بەکۆتایی بێنین و کەمی دلی خۆمان ئاسودە بکەین،کەوا ئەو ئەرکەمان بە جێ هێناوەو دیوانی دەشتیمان لە فەوتان ڕزگار کردووە ئاوامان خستۆتە بەر چاوی خووێنەرانی دلسۆزەوە و بە هیواین کە تەواوی هەلەکانمان بۆ ڕاست بکەنەوەو کەسانی تر بە شێوەیەی چاکترو لە بار ترو باشتر بەم جۆرە کارانە هەلسن و خزمەتی گەورەتر بەکتێبخانەی کوردو کوردســتان بکەن و گەورە پیاون و ئەوانەی کە

زۆریان خزمەت بە کورد و کوردستان کردووە هەرگیز لە یاد نەکرێن و بەرهەم و کارە گرنگەکانیان بخرێنە بەر دەست و لێکۆلینەوەیان لە سەر بکرێت و ئەو هەموو خزمەتانەیان بە فیرۆ نەڕواتن کەوا جێگەی شانازی و سەربەرزی گەل و نیشتمانن.

ماوەیەکە زۆرە کە لە ژیانی ئاوارەیی و دەربەدەری دا خۆم لە گەل ئەم دیوانەی باوکم خەریک کردووە تا بەو شێوەیە تەواوم کردووە لە گەل نەبوونی گەلێ سەرچاوەو پەرتوکی پێویست و ژیانی دووری کوردستانی ئازیزم.

ئیتر وێرای خۆشەویستی و ڕێزمان هەرسەربەرز و شادو کامەران بن و بە هیوام کە کارێکمان کردبێ لە گەل هەموو کەم و کوییەکانەوە خزمەتێک بێت بە کتێبخانەی کوردەواری و گیانی پاکی دەشتی نەمرمان شاد کردبێت.

ئەحمەد دەشتی: نەورۆزی 2001 بەرلین

تەواو

*

کۆپی دەست خەتی دەشتی. ئیستعارە

1

ئیستعارە دەربارەی عیلمی بەیان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي علمنا من البيان وبه فضلنا

على نبيه الصلوة دائما مع السلام دفعا سدائما

محمد وآله وصحبه لهم لجنة جنان رحبة

قال محمد بن خضر بن احمد علم البيان ما به القصد

لجوا ظهارت معنى وحد لجود زيد نظامه قامه

اوضع منها وجد مروجه نحو بذا التعريف خير وجد

لكثرة الرماد والجبان لطبه الساكت كل ان

وغير ذكره المصيار وقطعه من الورى السبيلا

موضوعه التشبيه والمجاز كناية ايضا وتعريض فدع

لكن تلويحا ورمز واما ليس موضوع على ما علما

بل ذا من خاتمة البيان ... فاتحة الثاني

لێرەدا حاشیەکی نوسیوە لە سەر (قال محمد بن خضر بن احمدا)کە چەند پشتێکی باوک و باپیرانی خۆی تیا دیار کردووە.

وینەی دەست خەتی دەشتی لە دیوانەکەدا

2

جێگەی داخە کە بە هۆی تەی بوونی دیوانی دەشتی کە لە سالی 1966دا لە ئەشکەوتەکەی سەردیمان کەوتە ژێر کەلاوەی بۆردومان و تەواوی لاپەیەکانی ئەم دیوانە دەست خەتە بەم شێوەیەی سەرەوە تەی بوو.

3

وێنەی دەست خەتی دەشتی لە دیوانەکەدا

ئەمەش هەر نمونەی شیعرەکانی دەشتییە کە بە خەتی خۆی نوسییتەوە بەو حەبرەی کە خۆی دروستی کردووە.

5

ئەو جەوهەرەی کە دەشتی پێی دەنوسیەوە هەر بە خۆی دروستی دەکرد و ئامادەی دەکرد بۆ

نوسین،زۆر جارانیش بە قەلەم یەساس دەینوسیەوە .

6

ئەمەش هەر نمونەی دەست خەتی دیوانەکەیەتی کە تەی بوونی پێوەوە دیارە

7

نمونەیەکی تری دەست خەتی دەشتی لە نوسینەوەی دیوانەکەی دا.

8

نمونەیەکی تری دەست خەتی دەشتی لە چەند شیعرێکی تری دا

زۆربەی شیعرەکانی دەشتی بە دەست خەتی خۆی نوسراوەتەوە دیارە کە تەی بوونی ئەو دیوانە کاری زۆر نەکردۆتە سەر ئەو شیعرانەی کە بەو مەرەکەبەی کە بەخۆی دروستی دەکردو یەش نەبۆتەوە،بەلام لە هەندێ شوێن کە بە قەلەم یەساس نوسراوە زۆری کار کردۆتە سەر یەش بوونەوەکە.

9

نمونەیەکی تر دەست خەتی دەشتی لە دیوانەکەدا

10

دەست خەتی دەشتی لەودوو شیعرەکوردی و عەرەبیەی کە لە مەدحی ماموەستا مەلا عەبدوللا

بێتواتەیی ماموەستای خۆی دایناوە.

11

نمونەیەکی تری دەستەخەتی دەشتی لە دیوانەکەی دا

12

نمونەی ئەو شیعرانەی کە زۆریان لێ یەش بوەتەوەو خوێندنەوەیان زۆر زەحمەت کە لە شێ کردنەوەی دیوانەکە هێمام بۆ کردووە. 7

13

نمونەیەکی تری دەست خەتی دەشتی لە دیوانەکەی دا

14

نمونەیەکی تری دەست خەتی دەشتی

ژمارە	ناوەڕۆک	لاقەرە
1.	ناوی کتیب	2
2.	دارەبەن	4
3.	دیمەنیکی پوندی دارەبەن	4
4.	دەشتی و ئەزموونی کلاسیک	6
5.	الی من له الاعجاز	13
6.	ئاوریک بو دواوە	16
7.	کەرکوکی زەلیلم	24
8.	ئیمـرۆکەرەقیبم	54
9.	ئەی سەروی حەیاتم	57
10.	ئەی وای چ ئیشیکه	60
11.	ئەی قـەری	63
12.	ئیمـرۆکەغەریبم من	66
13.	ئەی بەســەرما	69
14.	ئەی ئەوکەسەی	73
15.	ئــەی دڵ	77
16.	ئەزانی خۆ	83
17.	تاجی ئیستقلال	86
18.	ئەی شاهی ســلیمانی	92
19.	بۆ یارەکانی کۆن	96
20.	بۆنیگبەتی ئەم میللەته	102
21.	بەو پاکیەی زولفت	108
22.	بەریزەی ئەشکی خوینینم	111
23.	بیچـارە ماوە دل	115
24.	بولبولی دل	118
25.	بۆ ئەوکەسە	121
26.	بو ئەوکەسە حوکمی	124
27.	بەجۆشی دل	127
28.	قر زەهرە جـپەری من	130
29.	تەجدیدی سەباحم بۆوە	139
30.	جـاناوەرە	142
31.	جەژنەیی	145
32.	چ غەوغـایە	147
33.	چ هاوارە	150

34. چلەی زستان 153
35. حوزنم لەسەر 156
36. حەبیبی دلی من 159
37. خۆم کوردم 162
38. دل هانە هانە 166
39. دیسان فیکرو خەیالی یار 169
40. دلبەرا فەوتا 172
41. دەمی هوشیارو بیدارم 174
42. یاری خونچەلەب 177
43. دلبەر چیە 180
44. دیسان فەسلی بەهارم 183
45. دائیم لەغەمی دووری 186
46. رەنپ و رووی 189
47. زۆرئەترسێم 191
48. ژمارەی لیواکانی عیراق 194
49. ژمە دەعوایی ویسال 195
50. ساقی وەرە 197
51. سوبحەینەیی 201
52. سەدای یاسینە یا شینە 204
53. سەدای عودی فیرقەت 207
54. سحەری دل 210
55. شەوی دیتم 213
56. غەریب و دل حەزینم 216
57. غوربەت و حوزن و جەفا 219
58. فیدیەی لەبی بادەی 222
59. فیدای قەرچەمی 225
60. کەرکوکی زەلیلم 228
61. کوردی غەریب و بیکەس 232
62. لە یاران موژدەبی 239
63. لە کاسی فیرقەتا 242
64. لەدەوری 245
65. لەم غوربەتە تاکەی 249
66. لەشکری غەم 252
67. مەسرووره دل 257

.68	موژدە ئەی دل	259
.69	نەسیمی دەوری پولزارم	262
.70	روس و جەرمەن:	267
.71	*نەدەی وەعدە	270
.72	نەدەی وەعدە	270
.73	یاری عەلەمدارەکەم	272
.74	یاسەمینی پیشەوی	275
.75	یاخودا بیتواتەئابادەبی	279
.76	یارەب چـەهەواییکە	287
.77	یارەکەم ئیمـرۆکە	290
.78	باوەر نامەی دەشتی	296
.79	بەشی فارسی :	298
.80	وەعدە دادەم	300
.81	دل بی کەسە	302
.82	ســـیراجی زو لمەت	304
.83	ئەی بادی سەبا	306
.84	بیا ئەی بادەیی دەستەت	308
.85	ئەی شەرەفی بەردەرپەهەت	310
.86	زفجر سینە	312
.87	پویەم بەمەیخانەرەوەم	314
.88	القسم العربی	316
.89	الی من له الاعجاز	317
.90	يناسی اخ اخاه	318
.91	الی یامن بدنیاه افتنی	320
.92	قد قلّ لدينالأمل	321
.93	يامن الی شکوی المنادی	322
.94	لغــز	324
.95	لم يكن فيما ...	325
.96	يالمن قد شرف اللّه	326
.97	لعيش بيت	327
.98	يأتی الی الفهد	328
.99	ليس للانسان الا ما سعی	329
.100	استعاره من علم البيان	331
.101	ئیجازە نامەی مەلایەتی	342

102. دەقی ئیجازە نامەکەی مەلایەتی 344
103. کۆڤی دەست خەتی دەشتی. ئیستعارە 352

*

هەرکەس کە بەبەرزی وەتەنی یارانــە نەنازێ
نازی نیە جەژنی ئەوە هەر شـــەککەروبادەم
قەددت عەلەمی کوردە لەسەرگردە بناری بۆ نەسرەتی بارزانە کە دوژمن بە فەنا دەم

وێنەی دەشتی کە لە پاسەپۆرتی عێراقی دراوەو بە داخەوە کە تەنیا ئـەم وێنـەیـەی هـەیـە کـە زۆر خراپ گیراوە و هیچ وێنەیەکی ترم وەگیر نەکەوت جگە لەم وێنەیە.

تەواو بوو